Dr. IVÁNYI BÉLA

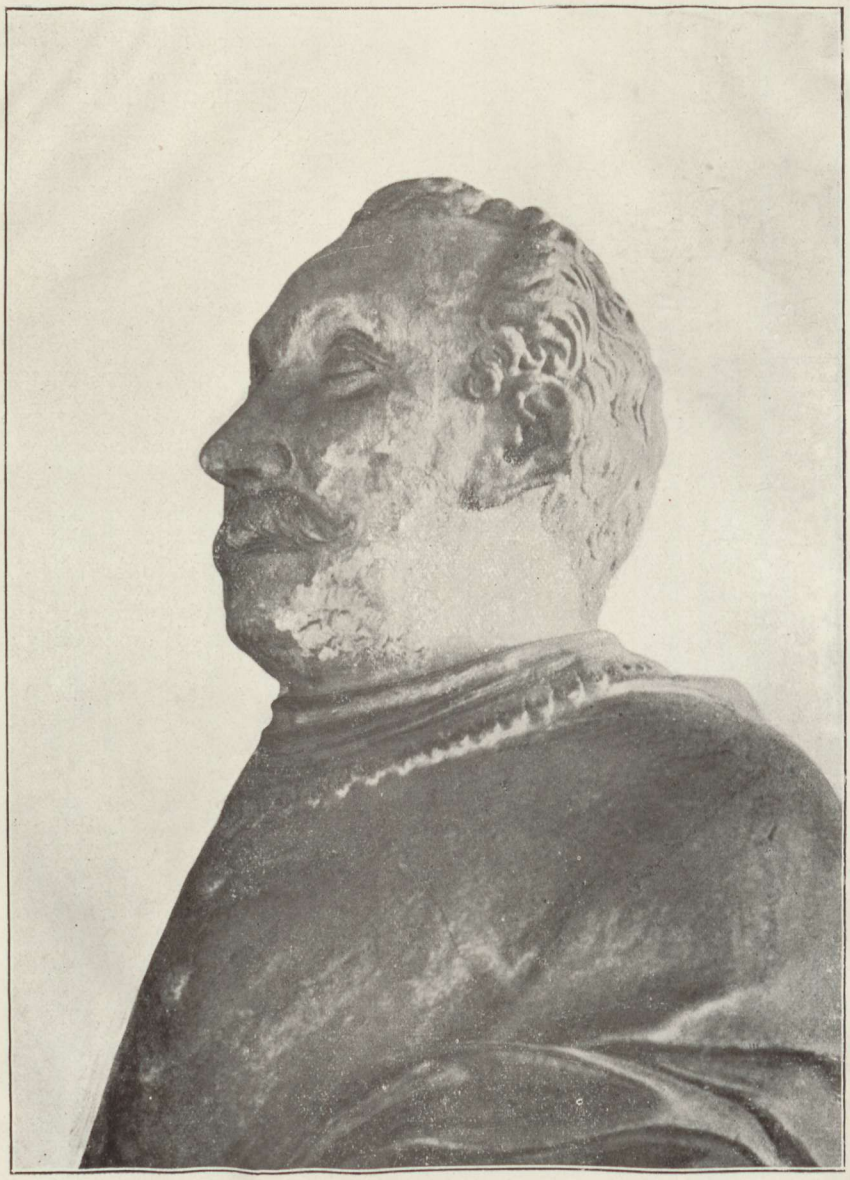

ANDREAS CARDINALIS BATHOREUS

Transylvaniae, Moldaviae, Valachiae transalpinae Princeps

(1599)

SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

DOCUMENTE

PRIVITOARE LA ISTORIA ARDEALULUI, MOLDOVEI ŞI ŢĂRII-ROMÂNEŞTI

VOLUMUL V.

FONDATION „ROI FERDINAND I."

DOCUMENTS

CONCERNANT

L'HISTOIRE DE LA TRANSYLVANIE, DE LA MOLDAVIE ET DE LA VALACHIE

VOLUME V.

ACTES ET LETTRES

(1596—1599)

PUBLIÉS

PAR

ANDRÉ VERESS

DOCTEUR ES LETTRES
ANCIEN ARCHIVISTE

BUCAREST
CARTEA ROMANEASCA
1932

FUNDAȚIUNEA „REGELE FERDINAND I."

DOCUMENTE

PRIVITOARE LA

ISTORIA ARDEALULUI, MOLDOVEI ȘI ȚĂRII-ROMÂNEȘTI

VOLUMUL V.

ACTE ȘI SCRISORI

(1596—1599)

Dr. IVÁNYI BÉLA

PUBLICATE

DE

Dr ANDREI VERESS

(CU 7 FACSIMILE)

BUCUREȘTI
CARTEA ROMÂNEASCA
1932

ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

402.952 R 1965
Országos Széchényi Könyvtár
Leltári szám:
VI100-8972/1964
R 2

PREFAŢĂ.

MENIREA publicaţiunii noastre de *documente* — în cea mai mare parte externe — este de a întregì cu date şi amănunte nouă cunoştinţele istorice de până acuma şi colecţiunile de documente de oriunde, privitoare la ţările înşirate în titlul ei. Urmărim acest ţel — adeseori foarte greu de atins — cu sfinţenie, omiţând din principiu acte scrise în limba română. Volumele publicaţiunii au adus deja un număr însemnat de acte şi scrisori tratând evenimente neştiute, dar acesta de faţă cuprinde o serie deosebit de bogată de documente referitoare la lucruri *cu desăvârşire necunoscute* în istoriografia de până astăzi, prezintând astfel adevărate surprize literare. Nu numai atât, dar contribuţiunile lor interesante vor schimba părţi întregi din expunerile istorice ale faptelor pe cari ele vin să le lumineze aşa pe neaşteptate.

Păstrând ordinea cronologică, iată, de pildă, două scrisori cifrate din Constantinopol ale lui Mariani (din Fevruarie 1596) cari ne fac cunoscută hotărîrea Porţii de a da tronul Ardealului unui pribeag ungur bătrân cu numele de Abraam, de legea unitară, om evlavios care trăia după prescrierile Testamentului Vechiu, nu mânca peşti fără solzi (ca de pildă somni) şi postea numai cu ouă!

Dintr'un act de danie al principelui Sigismund Báthory făcut (în 14 Aprilie 1596) în favoarea lui Mihai-Vodă, aflăm că acesta era totodată „sfetnicul" principelui. Lucrul e curios din punct de vedere juridic, denumirea aceasta i s'a dat însă — fără îndoială — pe baza donaţiunii de moşii prin care el devenise boier al Ardealului.

Un alt act de danie dat viteazului Ştefan Bodonyi, ne-a păstrat amănunte despre luptele soldaţilor unguri împotriva Tur-

cilor din primăvara anului 1595 în valea Dunării, dela Giurgiu până la Brăila.

O relațiune italiană din Mai 1597 dela Alba-Iulia ne surprinde cu vestea că cancelarul Ardealului, Ștefan Josica — Român de obârșie — avea ideea, ca în cazul când principele Sigismund Báthory ar părăsi țara, despre cedarea căreia împăratului Rudolf se vorbea chiar de acuma, să fie numit Mihai-Vodă guvernator al Ardealului, *care apoi ar trebui unit cu Țara-Românească și Bulgaria*, pentru a alcătui un zid puternic față de năvălirile păgânilor. Cancelarul lucra în taină la acest plan măreț cu Mihai-Vodă, cu care se ținea înrudit, lucru cu totul neștiut pân'acuma.

Scrisoarea ungurească a soției lui Mihai-Vodă, Doamna Stanca (din Iunie 1597) e unică și merită o deosebită însemnătate pentru că legenda pecetei de inel, cu care a fost închisă, este româno-slavă, purtând și cuvintele: Domna Stanka gospodină.

Nu am avut până acuma nici o cunoștință despre faptul foarte însemnat cum că împăratul Rudolf a pus în vara anului 1597 o oaste de 4000 soldați la dispoziția lui Mihai-Vodă. O mie dintre aceștia erau Secui supt căpitănia lui Moise Székely, iar 3000 Unguri supt aceea a lui Matia Perusith, oastea întreagă stând la comanda lui Székely. Scopul acestei oști auxiliare de pe lângă Mihai-Vodă era ca prin ajutorul ei, Domnul român — cunoscut la Curtea împărătească dela Praga pentru vitejiile sale în lupta cu Sinan-pașa din vara anului 1595 — să rețină pe Tătari în marșul lor spre Ungaria, unde campania turcească se află în plină desvoltare. Acest lucru a și reușit prin dibăcia lui Mihai-Vodă, care schimbând mereu taberile acestei oști binevenite, în spre hotarele Moldovei, pe unde Tătarii aveau să intre în țara sa, a zădărnicit de cu vreme năvălirea lor spre Apus. Despre aceste tabere dela Târgoviște, Stătești, Buzău și aiurea, cum și despre cele petrecute în ele nu se știa până azi nimica, dar o rară întâmplare — una din acelea cari animează pe cercetător în munca sa obositoare — mi-a dat în mână într'un dosar din 1622 toate relațiunile Mustermeisterului Erich Lassota din Țara-Românească, dintre cari una singură am găsit-o publicată. Lassota a fost însărcinat cu achitarea soldei oștii ungurești, dar pe lângă îndeplinirea acestei însărcinări anevoioase, scrisorile sale ne au păstrat însemnări duioase, pline de amănunte romantice despre viața diferiților soldați cari se găseau în slujba lui Mihai-Vodă, despre

răscoala acestora din pricina lipsei de bani, cum și despre caracterul războinic al lui Mihai, hotărît a lupta împotriva păgânilor de va fi ajutat cu bani, de cari avea mare lipsă. Rapoartele oficiale ale acestui funcționar militar și ale substitutului său Hödl ne deschid un orizont nou în cunoașterea amănunțită a evenimentelor militare din Țara-Românească petrecute până la sfârșitul anului 1597 și în purtarea Curții față de Mihai-Vodă. E de observat însă că pe când acesta persista în propunerea repetită într'una că va trece Dunărea, înaintând chiar până la Stambul, acest proiect măreț nu se putea înfăptui din lipsa puterilor armate, căci imperiul german-roman în luptă deschisă cu păgânii depe teritorul Ungariei, nu era în stare să ajute pe Mihai-Vodă cu o oaste mai mare, ori cât de zelos era acesta în pofta și chibzuirea sa de a lupta în folosul obștesc al creștinătății.

Un număr de orânduieli ne arată soarta lui Iliaș-Vodă, care fiind ținut din vara anului 1594 întemnițat mai mult de patru ani în cetatea orașului Linz, fusese mutat în castelul dela Steyr. Motivul foarte misterios al acestei schimbări a fost că guvernul se temea ca pribeagul român să nu facă vreo zarvă printre niște țărani deținuți tot la Linz. La arestarea acestui „pretendent la tron" moldovean (după afirmarea sa proprie, fecior al lui Alexandru-Vodă) s'au aflat la dânsul niște scrisori franțuzești și englezești, cari l-au făcut bănuit în așa fel, că ocârmuirea a găsit de cuviință să-l țină ani îndelungați internat, așa că-l aflăm chiar și până în Ianuarie 1599 închis, fără să știm de fapt cu ce era vinovat pentru atâtea suferinți ce sărmanul a trebuit să îndure.

Cu actul de nobilitare (din 18 Fevruarie 1598) dat de principele Sigismund Báthory soldatului său român Petru Băillă din Baia de Criș, începem publicarea seriei noastre de *diplome cu scut nobilitar* dat Românilor de către principii Ardealului pentru slujbele lor credincioase. Felul aceasta de donațiune alcătuia cea mai înaltă onoare și distincțiune ce se putea primi de cetățeni, ridicați din starea țărănească la rangul de nobil. Lucrul acesta era de mare importanță în trecut, întrucât însemna totodată o scutire de dări, dând drept de a fi învitat la adunările (dietele) țării, la dezbaterile cărora puteau lua parte ca și orice alt „nemeș" ungur.

Arestarea surprinzătoare a cancelarului Josica (în timpul dietei din Aprilie 1598) a pus capăt influenței mari asupra celor ce se petreceau în curtea dela Alba-Iulia a acestui om ambițios,

care era ținut de toți de adevăratul Principe al țării, fără știrea căruia nu ieșea nici cea mai mică orânduială. Cu un rar talent diplomatic Josica a reușit să țină în mână toate firele politicei grele a Ardealului situat între interesele cu totul opuse ale imperiului german, ale Porții și ale principatelor române vecine. Cu natura sa poftitoare de avuție, începându-și cariera ca om sărac, și-a procurat cu încetul dela principele tânăr un șir de moșii cari se țineau lanț pe valea Murășului în jos cale de cinci zile prin treizeci de sate unul lângă altul. Dotat cu o fire mlădioasă, mergând până la lingușire, și-a câștigat nu numai bunăvoința principelui Sigismund Báthory care i-a dat chiar o rudă de soție, ci o adevărată intimitate a acestuia, care a ajuns până de a lua baiă cu dânsul în același bazin, în care Josica își permitea farsa de a-l scufunda din glumă supt apă;[1] iar altădată de a-l învita la petreceri galante — cu femei frumoase — în castelele sale strălucite. Iată pentru ce a devenit invidiat și urât de contimporanii săi. Dar el răbdă cu mândrie soarta sa fatală, pe care o presimțise, știind că ea îl va ajunge, susținând cu fală până și în fața judecătorilor săi că sufere nevinovat pentru slujbele aduse țării, al cărui „Principe fără titlu" era. Părțile cele mai de frunte ale procesului-verbal, pe baza cărora a fost osândit la moarte, le publicăm acuma întâiaș dată, tot ca și testamentul său (de sub No. 114) scris cu câteva ceasuri înainte de decapitarea sa în piața cetății Sătmarului.

Din testamentul eșit la iveală se vede tăria de suflet a lui Josica care îl face să repete că *moare pe nedrept*, condamnat în afară de legile țării. Acest lucru a trebuit să-l simță și Báthory în desele sale mustrări de cuget, dar ce folos, căci porunca de grațiere a semnat-o a doua zi după moartea omului său credincios de odinioară.

E știut de mult că înțelegerea lui Mihai-Vodă cu împăratul Rudolf a fost făcută și întărită cu jurământul Domnului din 9 Iunie 1598 în biserica domnească din Târgoviște. Dar „instrucțiunea" oficială (din 21 Ianuarie 1598) cu care cei trei comisari imperiali au plecat spre săvârșirea misiunii lor, o cunoaștem numai acum. Tot așa și plăcutele amănunte, că ajungând la Târgoviște, ei au fost întâmpinați de feciorul lui Mihai-Vodă, tânărul

[1] Acest epizod faimos e descris de către Fra Giuseppe Piscullo de Melfi, la *Veress*: Campania creștinilor în contra lui Sinan pașa din 1595 (București, 1925) p. 83.

Nicolae Pătrașcu — după obiceiul vremurilor — la o milă depărtare de capitala țării, aceasta fiind fără îndoială întâia sa funcțiune oficială.

La biografia celuilalt tânăr, Ștefan-Vodă care își urma studiile la Iezuiții din Innsbruck, adăogăm asemenea câteva date; ele ne arată pe împăratul Rudolf foarte mâniat pe republica Veneției, că nici la 4—5 ani după moartea lui Petru Șchiopul n'a adus sentință în afacerea lui Zotu Țigara și a tovarășilor săi, cari i-au prădat lăsământul, bogat fără seamăn în scule de aur și de argint.

E cunoscut că cetatea Oradea înconjurată în toamna anului 1598 de marele-vizir Satârgi Mehemet, a scăpat ca prin minune, dar starea ei adevărată ne-o arată numai relațiunile contelui Giovanni Marco Isolano, dând și desenul cetății, făcut de el în graba lucrărilor de fortificare. Iată o contribuție frumoasă la istoria locală, căreia i-am mai adaus câteva din regiunea Ardealului, astfel câteva acte despre iobagii români din Micăsasa, despre „chinejii" din Hunedoara, despre minele din Zărand, despre viața „boierilor" din țara Făgărașului și altele.

Anul 1599, atât de important în istoria Românilor, începe cu misiunile secrete ale Curții imperiale către Mihai-Vodă, pentru ca să cucerească Transilvania: în primul rând împăratul Rudolf voia să se răzbune asupra nestatornicului Sigismund Báthory că a părăsit pe neașteptate ducatele sale din Silezia, ocupând din nou tronul, cedat acum — iarăș pe neașteptate — vărului său cardinalul Andrei Báthory și apoi, pentru a stabili acolo ordinea și liniștea așteptată în zadar de ani îndelungați. In baza convenției făcute în taină, Mihai-Vodă primește încă din Fevruarie arme și bani, așa că deja la mijlocul lui Iunie s'a primit oferta sa la Praga de a goni pe cardinalul Báthory din Ardeal. In acest scop, soliile lui Mihai-Vodă treceau necontenit pragul palatului Hradjin, unde chiar în 2 August se vorbea de toți — fără nici o sfială — de făgăduiala lui Mihai-Vodă să înfățișeze împăratului capul cardinalului Báthory. După jurământul de credință depus la Târgoviște în mâna senatorilor George Ravazdi și Nicolae Vitéz,[1] repetat și în scris[2] Cardinalul însă nu

[1] Jurământul lui Mihai-Vodă e menționat și de nunțiul Malaspina pe pag. 305 a volumului de față.

[2] Textul jurământului lui Mihai-Vodă din 26 Iunie 1599 împreună cu al boierilor săi e cunoscut de mult și tipărit în *Hurmuzaki*: Documente vol. III/1 p. 329—332. (Cu multe greșeli.)

mai avea niciun motiv să se teme de Mihai-Vodă, pe care era chiar hotărît să-l apere impotriva vrăjmaşilor săi. Dar ce fatalitate a soartei, că această declaraţie neaşteptată a ajuns în Curtea împărătească tocmai în ziua în care Cardinalul îl ruga pe vecinul său Ieremia-Vodă să rămână în pace, orice ură ar avea pe Mihai-Vodă, căci „în astfel de vremuri războinice nu se cade ca un Domn creştin să năvălească asupra altuia" cu atât mai puţin cu cât a încheiat o uniune cu Mihai-Vodă şi ţara sa, ca la caz de nevoie să-l ajute cu orice preţ; nu numai, dar chiar şi să facă pace stătătoare între Ieremie şi Mihai. Această scrisoare de o deosebită însemnătate — rămasă până azi necunoscută ori omisă [1] — ne arată o latură frumoasă a firii blânde a acestui stăpânitor care la sfârşitul tragediei, când capul lui a fost înfăţişat lui Mihai-Vodă, s'a ales cu cunoscuta exclamaţie a fostului său aliat: Săracul popă! Săracul popă!

Unul din articolele alianţei secrete a lui Mihai-Vodă cu împăratul Rudolf în legătură cu ocuparea Ardealului a fost ca să i se dea un loc de adăpost unde să-şi poată aşeza familia la caz de nevoie, adică dacă ar fi gonit din scaun de Poarta otomană şi ar fi silit să pribegească prin ţări străine. In înţelesul acestei condiţii împăratul — încă din Aprilie 1599 — s'a hotărît să-i dăruiască domeniul Künigsperg în Silezia cu minunata sa cetate medievală. Acest lucru e abia cunoscut în Istorie, în care aflăm numai câteva amintiri trecătore despre el. Răscumpărarea domeniului ipotecat a cerut însă o corespondenţă vastă, pe care urmărind-o cu rezultat bun, ea ne prezintă toate amănuntele acestei chestiuni însemnate. Foarte important este însă actul de danie (din 31 August 1599) prin care domeniul s'a dat „pe veci" lui Mihai-Vodă, important pentru cuvintele cu cari i se recunosc virtuţile militare şi eroice şi credinţa sa statornică faţă de împărat dovedită prin faptul că s'a sustras de supt stăpânirea sultanului şi s'a supus lui, respectiv Ungariei. Stilizarea această pare a cuprinde o exagerare în preţuirea ajutorului cerut de Curtea imperială dela Domnul român, care cu toată

[1] E interesant că originalul scrisorii Cardinalului (scris ungureşte) l-am descoperit în biblioteca conţilor Zamoyski din Varşovia, unde ea a ajuns cu întreaga corespondenţă externă a lui Ieremia-Vodă, ocrotitul vestitului cancelar Jan Zamoyski; iar traducerea ei latinească în Arhivele de Stat dela Viena, ceeace arată că textul ei a ajuns chiar şi la Curtea împărătească şi era cunoscut şi de contimporanii sărmanului Cardinal.

purtarea sa de multe ori agresivă faţă de Turci, nu s'a slobozit nici când cu totul de dânşii şi nici nu se putea, fără ruina ţării peste care domnia în relativă linişte şi mulţumire a locuitorilor ei.

Sunt foarte rare şi astfel merită o deosebită atenţiune ordonanţele de plată şi răvaşele birtaşilor privitoare la găzduirea solilor români şi moldoveni de prin curţile dela Viena şi Praga. Aceste ne-au păstrat până şi lista alimentelor ce întrebuinţau şi a diferitelor plocoane pe cari le primeau — după obiceiul tradiţional — la plecarea lor, ca pahare de argint, poleite înăuntru, garnituri de câte cinci-şase pahare cari intrau unele în altele ori argintării : tacâmuri sau ulcioare de apă cu ligheane şi altele. In urma unor cercetări speciale, am reuşit să adun toate actele de acest fel până pe la 1700 cu date culturale în van de căutat aiurea.

Se ştie că după bătălia dela Şelimbăr, Mihai-Vodă a ajuns şi intrat în Alba-Iulia în ziua de 1 Noemvrie 1599 primit în poarta Sf. Gheorghe a cetăţii de către episcopul Demetrie Napragi pe care-l numi, respectiv întări, neîntârziat în demnitatea de cancelar. A doua zi — fără pierdere de vreme — Mihai-Vodă s'a hotărît a convoca pe ziua de 20 Noemvrie Dieta menită să legitimeze starea de lucruri şi să aducă legi şi dispoziţiuni privitoare la administraţia ţării. In această privinţă „Cancelaria mare" n'a suferit nici o schimbare şi ea lucra înainte — cu întregul personal — fără nici o întrerupere. Acest lucru era firesc, căci ocârmuirea ţării nu îngăduia nici o modificare a instituţiilor băştinaşe ale ţării. Pe de altă parte, cuceritorului i se impunea datoria : a răsplăti pe aceia cari îi erau credincioşi şi a pedepsi pe răsvrătitori. A rămas neobservat până acum faptul interesant că cei dintâi cari i s'au înfăţişat, cerându-i favoruri pentru slujbele lor arătate au fost Secuii scaunului Kézdi, cărora Mihai-Vodă le-a şi reînoit în numele împăratului Rudolf (la 3 Noemvrie 1599) vechile privilegii, aşa precum le-au fost date pe vremuri, încă de regele Matia Corvin — mai bine de o sută de ani — dar suprimate apoi cu încetul de principii Ardealului şi mai cu seamă de către Bathoreşti, pentru care fapt Secuii îi urau.

Actele Cancelariei erau emanate în numele lui „Mihai Voevod al Ţării-Româneşti, consilier locţiitor al împăratului în Transilvania şi căpitan-general peste întreaga ţară şi părţile ei anexate" titlu folosit şi în introducerea articolelor de lege aduse

în Dieta țării. In aceasta nemeșii au depus jurământ lui Mihai tot în felul de mai sus, neuitând să aducă sancțiuni în privința ocrotirii proprietăților ce le stăpâneau și a privilegiilor ce le aveau, ceeace le-a fost aprobat de Mihai-Vodă, afară de donațiunile principelui Sigismund Báthory. Numărul acestora fiind însă mare, nemeșii se grăbiră a-și asigura moșiile lor prin așa numite „noui donațiuni" precum se cerea de altfel și de constituțiunea țării la orice schimbare de Domn. Seria actelor de acest fel e considerabilă și cu toate acestea am reușit să o îmbogățesc cu un număr însemnat de acte inedite. Dar importanța acestora constă nu atât în împrejurarea că ele dau amănunte cu privire la toponimia Ardealului și la genealogia familiilor împroprietărite, cât în faptul că ne păstrează lista autentică a acelora cari s'au arătat credincioși lui Mihai-Vodă. Față de aceștia, nemeșii cari nu cereau nimica dela el și nu luau parte la dietele convocate de Mihai-Vodă — ca de pildă Ștefan Báthory, Paul Béldi, Ștefan Bochkay, frații Damokos, Ioan Geréb, Francisc Orbán, Mihai Pósa, Francisc Rosnyai și alți mulți — alcătuiau partida opozantă, ai cărei membri nu vroiau să știe nimica de Voevodul care a cucerit țara la îndemnul și cu banii împăratului roman și rege al Ungariei, dela care Ardealul suferise și în trecut destul. Aceștia retrași în modestele lor „curii nobilitare" așteptau cu nerăbdare schimbarea vremurilor, locuind prin micile lor sate din fundul văilor strimte ori în munții sălbateci, puțin frecventați.

Documentele interne ne înfățișează însă totdeodată *organizarea* Cancelariei lui Mihai-Vodă, rămasă în toate așa precum era pe vremea principilor premergători: Sigismund și Andrei Báthory. Cunoaștem din edictele ei toate felurile de acte oficiale cari eșau în chestiuni de drept civil, comercial ori penal, ca de pildă acte de danii — *donationes*, reînoiri de danii avute— *nova donationes*, ordine de întroducere — *mandata statutoria*, raporturi de întroducere în stăpânire — *statutoriae relatoriae*, schimburi de moșii și mărturii — *literae concambiales et fassionales*, transcrieri de acte publice — *transumptae*, autentificări de testamente— *testamentaria*, procese-verbale despre depuneri — *literae testimoniales* și altele, în cari se oglindește întreaga viață socială și politică a timpurilor. Observ însă că din aceste acte publicăm numai cele dintâiu în întregime, omițând la celelalte — din economie de spațiu — părțile cari se repet după formularul obișnuit al documentelor respective.

Despre bătălia dela Șelimbăr[1] și apoi despre fuga și omorîrea cardinalului Báthory găsim amănunte prețioase în relațiunile nunțiului Spinelli dela Praga și a celorlalți agenți italieni de acolo. Mai uimitoare sunt acelea scrise de Leși, din Polonia, unde soarta sărmanului prelat — senator polon — îngrijora toată lumea. Dintr'una din acestea aflăm de ultima scrisoare a Cardinalului către cancelarul Zamoyski prin care îl vestește cu mândrie că va încheia pace cu împăratul Rudolf, despre care lucru era încredințat de nunțiul Malaspina în numele Papei și al împăratului. Cancelarul, om mai în vârstă și cumpătat, s'a grăbit să facă atent pe ruda sa, să nu fie prea încrezător, păzindu-se bine să nu jertfească lucruri sigure pentru nesigure. Dar ce folos, când răspunsul cuminte nici nu l-a mai găsit în viață. Și mai însemnată e scrisoarea polonă a lui Walawski,[2] polcovnic al armatei căzăcești a lui Mihai-Vodă, cu amănunte interesante despre felul acesta iubea pe soldați și mai cu seamă pe Leși, cărora le dădea mereu bani, iar când vreunul dintre căpitanii lor mânca la masă cu Voevodul, șezând alături cu dânsul, îi desmierda oferindu-le turte presărate cu galbeni! Scrisoarea ne prezintă însă și informația importantă cum că Mihai-Vodă s'ar fi hotărît să năvălească în Ardeal numai când a aflat cum cardinalul Báthory și-a oprit banii primiți dela Papa, în loc să-i fi trimes lui pentru întreținerea oștilor sale. Nu reiese din relațiunile nunțiului Malaspina,[3] dacă a adus cu sine într'adevăr ceva bani din partea Sfântului Scaun. Dar chiar dacă zvonul acestor bani era fals ori el fusese răsunetul fugitiv al clevetirilor oamenilor, ne poate da oareșicum o explicație a purtării vrăjmașe a lui Mihai-Vodă față de Cardinal. Ori cum ar fi, însemnarea contimporană a căpitanului cazac ne păstrează o informație rară pentru înțele-

---

[1] Descrierea cea mai recentă a bătăliei dela Șelimbăr (din 18/28 Octomvrie 1599) o avem dela Generalul *R. Rosetti*, în „Memoriile Secțiunii Istorice a Academiei Române" Seria III tomul XII (București, 1931) p. 127—131.

[2] Scrisorilor polone le-am adăogat și o traducere germană ca să se folosească de ele și aceia cari nu cunosc limba românească. In facerea acestor traduceri am fost ajutat de către d-l Dr. K. Lepszy in Cracovia, care a binevoit să-mi colaționeze și corectura scrisorii lui Walawski cu originalul ei, precum și de d-l prof. D. P. Panaitescu în București, pentru care ajutor le exprim mulțumirile mele călduroase. Tot așa d-lor Dr. Ștefan Rygiel și Zygmunt Nowakowski din Varșovia, cari mi-au colaționat bucata despre jalnica moarte a Cardinalului Andrei Báthory.

[3] Vezi acestea la Andreas *Veress*: Relationes nuntiorum Apostolicorum in Transsilvaniam missorum a Clemente VIII. (1592—1600) Budapest, 1909.

gerea mai bună a psihologiei purtării lui Mihai-Vodă faţă de ţara stăpânită de cardinalul Báthory, cu toate că e dovedit — chiar şi prin cuprinsul volumului nostru de faţă — că el a ocupat Ardealul din îndemnul împăratului Rudolf, pe baza alianţei încheiate cu dânsul în taină.

Această alianţă era făcută aşa pe ascuns în cât n'a putut să afle despre ea nici măcar nunţiul Malaspina la Curtea împărătească dela Praga, în drum spre Ardeal. Iată de unde porni tragicul misiunii acestui prelat zelos, bun cunoscător de ani îndelungaţi al evenimentelor şi a stării de lucruri din Polonia, Ardeal şi ţările-române, învinovăţit chiar de însuş cardinalul Báthory de trădare, pe câtă vreme el nici ideie nu avea de cele ce s'au uneltit prin soliile lui Mihai-Vodă la Praga împotriva Ardealului.

Malaspina s'a desmetecit de ilusiunea sa fatală în care trăia, numai la vestea neaşteptată că Mihai-Vodă a trecut munţii şi se apropie de Braşov. Această veste l-a doborît la pat şi când la plecare în armată, bietul Cardinal l-a vizitat, Malaspina a trebuit să rabde fără vină mustrările acestuia, cum că el e de vină că trebuie să pornească cu sabia în mână, deoarece ştia bine de cele ce se petrec şi erau să vină.

Cunoaştem pe larg din relaţiunile faimoase ale nunţiului Malaspina — ale acestui mare meşter al stilului — stăruinţile lui necurmate pentru a opri vârsarea sângelui creştin. Dar în zadar. Nunţiul pedepsit de soartă să asiste la bătălia crâncenă, a trebuit să sufere, ca puţini dintre nunţii apostolici trimişi prin lume, toate spaimele şi grozăviile unei lupte pe viaţă şi moarte. Suferinţele lui sufleteşti n'au încetat însă cu sfârşitul bătăliei, căci ajuns îndărăt în Curtea dela Alba-Iulia, a fost silit să îndure altele prin purtarea puţin ospitalieră a învingătorului, care nu-l putea suferi, făcându-l să înţeleagă curând că misiunea sa e îndeplinită şi că şederea sa în Ardeal nu mai are nici un rost. Nunţiul jignit de atitudinea neprietenoasă a lui Mihai-Vodă faţă de dânsul, a părăsit vrând-nevrând Alba-Iulia cu două zile înainte de întrunirea Dietei convocate de Mihai-Vodă, în care el aştepta să afle multe lucruri dela nemeşi, pentru ca apoi — comunicativ cum era — să le raporteze Sfântului Scaun, de care depindea, şi împăratului Rudolf, căruia era obligat, în urma relaţiunilor strânse ale acestuia cu Papa. Cu toate acestea tot el a fost primul dela care Imperialii au primit informaţii autentice despre Mihai-Vodă şi starea de lucruri din Ardeal, cari au impresionat întreaga lume.

Malaspina anume, în drum spre Viena, a dat din întâmplare în Șimlău peste generalul George Basta și peste doi comisari împărățești trimiși în Ardeal, de venirea cărora el fusese deja înștiințat. La masă, povestind acestora cele văzute și știute de dânsul, expunerea sa vioaie a produs o discuție așa de violentă între Basta și Forgach, militari de profesiune și baronul Ungnad diplomat priceput, în cât sărmanul nunțiu abia a fost în stare să-i liniștească. [1]

Discuțiunea a pornit dela întrebarea, la care până acuma nu se gândise nimeni dintre Imperiali — cari vedeau în Voevodul român cuceritor numai un mercenar obișnuit — că ce e de făcut cu Mihai și țara ocupată de dânsul pe seama împăratului? După cele auzite despre Mihai-Vodă, Basta era de părere ca el să fie gonit din Ardeal cu forța, arătându-se gata la acest lucru, de va primi o oaste de 8000 soldați. Ungnad și câțiva de ai săi susțineau că e mai bine a recurge la tratative. Dar disputa trecând în ceartă și luând proporții serioase, Malaspina găsi de cuviință a propune o formulă mijlocitoare: de a începe cu tratative, lăsând însă armata la granițele Ardealului, ca la caz când tratativele n'ar reuși, să se procedeze cu forța.

Ajuns la Cașovia, Malaspina — la îndemnul lui Basta — își desvoltă „votul" său într'un memoriu latinesc minunat, care sfârșește cu o propunere concretă, formulată în douăsprezece articole. Memoriul descoperit de mine nu de mult, e plin de observațiuni importante privitoare la persoana și caracterul lui Mihai-Vodă și de amănunte pe cari nu le cunoaștem din alte izvoare. Nimic nu e mai firesc ca nunțiul să fie sever în aprecierile sale față de biruitorul care l-a jignit de-atâtea ori și pe care el îl prezintă ca un adevărat monstru, tiran și prieten al Turcilor. Dar însemnătatea de căpetenie a raportului este că el deschide pentru întâiași dată ochii curtenilor dela Praga, că Mihai-Vodă nu trebuie să fie privit ca un simplu simbriaș, și chiar că nu e hotărît să predea Ardealul comisarilor împărățești, cum doriau și credeau aceștia că o va face fără nici o resistență.

Iată primul obstacol întâmpinat de Mihai-Vodă în Ardeal, tocmai din partea acelora cu ajutorul cărora a ocupat țara, ocu-

---

[1] Epizodul interesant al acestei consfătuiri a lui Malaspina cu Basta e confirmat și de raportorul nostru italian, depe pagina 361 a volumului de față.

*

parea căreia s'a dovedit în curând mult mai ușoară decât stăpânirea ei, care alcătuia adevărata țintă a întreprinderii sale armate. Ținta această era foarte greu de tăinuit, cu toate că Mihai nu se sfia a declara răspicat că nu e dispus a ceda țara arhiducelui Maximilian. Anul cuceririi Ardealului sfârșește deci cu nedumeririle privitoare la această chestiune principală a împăratului, nedumeriri cari supărau liniștea Voevodului biruitor în frumosul palat dela Alba-Iulia.

ANDREI VERESS

PRÉFACE.

Le but de notre publication *de documents*, concernant pour la plupart les relations exterieures, est de compléter par des dates et détails nouveaux nos connaissances actuelles et les collections documentaires concernant les trois pays auxquels cette publication est consacrée. Nous poursuivons religieusement ce but, souvent difficile à atteindre, en omettant par principe les actes en langue roumaine. Nos volumes précédents contiennent déjà un nombre important d'actes et de lettres au sujet *d'évènements inconnus*, mais celui que nous offrons maintenant en comprend une autre série particulièrement riche, traitant de questions complètement ignorées jusqu'ici, de vraies surprises. Ce sont des contributions qui modifieront des chapitres entiers des exposés historiques concernant les faits qu'elles viennent illuminer soudainement.

Voici par exemple, dans l'ordre chronologique, deux lettres chiffrées de Constantinople, de Mariani (Février 1596) qui nous fait connaître la décision de la Sublime Porte de donner le trône de Transylvanie à un vieillard hongrois nommé Abraam, un croyant unitaire, qui vivait selon les préceptes de l'Ancien Testament, ne mangeait pas des poissons sans écailles et faisait maigre exclusivement avec des oeufs !

Une donation du prince Sigismond Báthory, du 14 Avril 1596, en faveur du voévode Michel, nous apprend que celui-ci était „conseiller" du prince. Ce titre semble lui avoir été conféré comme suite à des donations de terres qui avaient fait de lui un boyard de Transylvanie.

Une autre donation, faite au brave Etienne Bodonyi, nous a conservé des détails sur les luttes des Hongrois avec les Turcs, au printemps de 1595, dans la vallée du Danube, de Giurgiu jusqu'à Braila.

Une relation italienne de Mai 1597, d'Alba-Iulia, nous donne l'information inattendue que le chancelier Ştefan Josica de Transylvanie, roumain d'origine, se proposait (dans cas où le prince Sigismond Báthory quitterait le pays, qu'on parlait de céder à l'empereur Rodolphe) de faire nommer le voévode Michel gouverneur de la *Transylvanie qui serait ensuite réunie à la Valachie et à la Bulgarie* pour former un boulevard puissant contre les invasions des infidèles. Le chancelier préparait en secret ce plan grandiose avec le voévode Michel dont il se considérait le parent, chose inconnue jusqu'ici.

La lettre hongroise de l'épouse du voévode Michel, la princesse Stanca, de juin 1597, est unique de cette sorte et présente une importance spéciale parce que la légende de la chevalière, qui a servi à cacheter, est roumano-slave : Domna Stanka gospodină.

Nous ne savions pas jusqu'ici que l'empereur Rodolphe avait mis, pendant l'été de 1597, une armée de 4000 hommes au service du voévode Michel. Sur ce nombre, mille étaient des Szeklers, commandés par Moise Székely, et 3000 des Hongrois conduits par Mathias Perusith. Ces troupes auxiliaires devaient servir au voévode roumain, connu à la cour impériale de Prague pour sa bravoure lors de la lutte avec Sinan Pacha pendant l'été de 1595, à retenir les Tartares dans leur marche sur la Hongrie théâtre alors d'une campagne turque. Le but fut atteint, grâce à l'habileté du voévode Michel, qui deplaça continuellement ses troupes vers les confins de la Moldavie par où les Tartares devaient pénétrer dans le pays. On ne savait rien jusqu'ici de ces camps de Targoviste, Stanesti, Buzau et d'ailleurs. Un de ces hasard qui raniment les fatigues du fouilleur, m'a mis entre les mains un dossier de 1622 contenant les relations des *Mustermeister* Erich Lassota de Valachie dont une seule avait été publiée. Lassota était chargé d'acquitter les soldes de troupes hongroises, mais ses lettres contiennent aussi des renseignements touchants des détails romanesques sur la vie des soldats au service du voévode Michel, sur leur révolte déclanchée par l'irrégularité de la paie et sur le caractère guerrier de Michel, décidé à lutter contre les infidèles si l'argent nécessaire ne lui avait pas fait défaut. Les rapports officiels de Lassota et de son substitut Hödl ouvrent un horizon nouveau pour la connaissance minutieuse des évènements militaires de Valachie jusqu'à la fin de 1597 et de l'attitude de la Cour envers le voévode Michel. Il faut observer que tandis que

celui-ci ne cessait de proposer de passer le Danube et d'avancer sur Stamboul même, son projet grandiose ne pouvait s'accomplir faute d'une armée suffisante, car l'empire romain-germanique, en lutte ouverte avec les infidèles sur le territoire de la Hongrie, n'était pas en mesure de mettre à la disposition du voévode les forces nécessaires.

Plusieurs actes concernent le voévode Iliaş, arrêté pendant l'été de 1594, enfermé plus de quatre ans dans le chateau fort de la ville de Linz, puis transféré au chateau de Steyr parce que la tranquillité publique semblait menacée du fait que plusieurs paysans étaient détenus en même temps que lui. Ce „prétendant au trône" qui se disait fils du voévode Alexandre, avait été saisi parce qu'on avait trouvé chez lui des lettres françaises et anglaises qui avaient éveillé des soupçons. Il était encore détenu en janvier 1599, sans que nous sachions quels furent les motifs de tant de souffrances qu'il dut endurer.

Les lettres de noblesse accordées le 18 Février 1598 par le prince Sigismond Báthory au soldat roumain Petru Băillă de Baia de Criş, ouvrent la série des *diplômes à écu nobiliaire* concédés par les princes de Transylvanie aux Roumains pour leurs services fidèles. Ces actes constituaient la plus haute distinction qui puisse être accordée à des sujets, élevés de l'état de paysans à celui de nobles. Ils impliquaient l'exemption d'impôts et le droit de participer aux assemblées diètes du pays, de prendre part aux débats comme tout „nemeş" hongrois.

L'arrestation inattendue du chancelier Josica, pendant la diète de 1598, mit fin à la grande influence qu'exerçait à la Cour d'Alba-Iulia cet homme ambitieux, considéré comme le vrai prince du pays et à l'insu duquel rien ne se faisait. Avec un rare talent diplomatique, Josica a réussi à tenir entre ses mains tous les fils de la politique difficile de la Transylvanie, située entre les interêts contraires de l'empire allemand, de la Porte et des principautés roumaines voisines. Assoiffé de richesses, pauvre au début de sa carrière, il sut obtenir d'un prince jeune toute une série de propriétés qui s'étendaient dans la vallée du Mureş sur une longueur de cinq journées de marche à travers trente villages successifs. D'une nature flexibile, prêt à la flatterie, il acquit non seulement la bonne grâce du prince Sigismond Báthory, qui lui donna même une parente pour épouse, mais entra aussi dans son intimité, jusqu'à prendre des bains avec lui dans le même bassin et se

permettre la farce de lui faire faire des plongeons [1] et à être invité à des parties galantes dans ses chateaux brillants. Aussi, Josica fut-il envié et détesté par ses contemporains. Il sut supporter avec fierté le sort fatal qu'il avait pressenti et affirmer hautement devant ses juges son innocence et les services rendus au pays, dont il était le „prince sans titre." Les parties principales du procès verbal qui servit à la condamnation à mort, sont publiées ici pour la première fois, de même que son testament (No. 114) écrit quelques heures avant sa décapitation sur la place de Satmar.

Son testament prouve la vaillance de son caractère, qui lui fait répéter qu'il *meurt injustement*, condamné en dépit des lois du pays. Báthory s'en était du reste rendu compte, car il signa la grâce de l'homme qui lui avait été dévoué : mais celui-ci venait d'être exécuté la veille.

On savait que l'accord du voévode Michel avec l'empereur Rodolphe a été consacré par le serment que le premier prêta dans l'église princière de Târgoviște le 9 Juin 1598. On ne connaissait pas „l'instruction" officielle du 21 Janvier 1598 dont étaient munis à cette occasion les trois émissaires impériaux. Le fils du voévode Michel, le jeune Nicolas Patrasco alla à leur rencontre à un mille de la capitale.

Quelques données nouvelles s'ajoutent à la biographie du jeune Stefan Voda qui étudiait chez les jésuites à Innsbruck. L'empereur Rodolphe en voulait à la république de Venise de ce que 4—5 années après la mort de Pierre le Boiteux, la sentence n'avait pas encore était prononcée dans l'affaire de Zotu Tzigara et de ses compagnons qui avaient pillé un héritage extraordinairement riche en joyaux d'or et d'argent.

On sait que la forteresse d'Oradea, assiégée en automne 1598 par le grand Vizir Satargi Mehemet, fut délivrée comme par miracle. La vraie situation nous est fournie par les relations du comte Giovanni Marco Isolano qui donne aussi un croquis de la cité, fait pendant la hâte des travaux de fortification. C'est une nouvelle contribution à l'histoire locale. J'en ajoute quelques autres, telles que certains actes concernant les „iobagi" roumains de Micasasa, les „chineji" de Hunedoara, les mines de Zarand, la vie des „boyards" du pays de Făgăraș.

[1] Cet épisode décrit par Fra Giuseppe Piscullo de Melti se trouve dans *Veress* : La campagne des chrétiens contre Sinan pacha en 1595 (Bucarest, 1925) p. 83.

L'année 1599, si importante dans l'histoire des Roumains, commence par les missions secrètes de la Cour impériale auprès du voévode Michel, pour la conquête de la Transylvanie : d'abord parce que l'empereur Rodolphe voulait se venger de l'indécis Sigismond Báthory qui avait quitté inopinément ses duchés de Silésie pour reprendre son siège qu'il cédait maintenant de la même manière a son cousin le Cardinal André Báthory ; ensuite, pour y rétablir l'ordre et la tranquillité vainement espérés depuis de longues années. A la suite de la convention secrètement conclue, le voévode Michel reçut, dès Fevrier, des armes et de l'argent, de sorte que dès la mi-Juin fut agréée à Prague son offre de chasser de la Transylvanie le Cardinal Báthory. Dans ce but les ambassades du voévode Michel franchissent fréquemment le seuil du palais de Hradzin où l'on parlait ouvertement, dès le 2 Août, de la promesse du voévode Michel de présenter à l'empereur la tête du Cardinal. Après le serment de fidélité prêté à Târgoviște devant les sénateurs Georges Ravazdi et Nicolas Vitéz, [1] renouvelé par écrit,[2] le Cardinal n'avait toutefois plus de motif de craindre le voévode Michel, qu'il était même décidé à défendre contre ses ennemis. Le sort a voulu néanmoins que cette déclaration décisive arrivat à la Cour impériale le jour même où le Cardinal priait son voisin le voévode Jérémie de se tenir tranquille, quelle que fut son animosité envers le voévode Michel, car „dans ces temps de guerre il ne convenait pas qu'un prince chrétien attaquat un autre" d'autant moins qu'il venait de conclure un accord avec le voévode Michel pour l'aider à tout prix en cas de besoin et même établir une paix durable entre lui et Jérémie. Cette lettre d'une grande importance, inconnue ou omise [3] jusqu'ici, nous montre un beau côté du doux caractère de ce Cardinal dont la tête décollée allait être bientôt accueillie

---

[1] Ce serment est mentionné aussi par le nonce Malaspina, page 305 du présent volume.

[2] Le texte du serment du voévode Michel et de ses boyards, du 26 Juin 1599 est connu depuis longtemps et se trouve dans *Hurmuzaki* ; Documente, tome III/1 p. 329—332. (Avec beaucoup d'erreurs.)

[3] Il est intéressant que l'original de la lettre du Cardinal (écrite en hongrois) je l'ai trouvé dans la bibliothèque des comtes Zamoyski à Varsovie, où elle est entrée avec l'entière correspondance du voévode Jérémie, le protégé du fameaux chancelier Jean Zamoyski. Sa traduction latine se trouve dans les archives d'état de Vienne, ce qui montre qu'elle était parvenue jusqu'à la Cour impériale et qu'elle était connue des contemporains du malheureux Cardinal.

par le voévode Michel avec les mots : Pauvre prêtre ! Pauvre prêtre !

L'un des points de l'alliance secrète du voévode Michel avec l'empereur Rodolphe en vue de l'occupation de la Transylvanie, fut qu'un lieu de refuge lui serait assuré, où il puisse s'établir avec sa famille en cas de besoin, s'il était chassé de son siège par la Porte et forcé à errer en pays étranger. Dès Avril 1599, l'empereur se décida à lui concéder le domaine de Künigsperg en Silésie, avec le magnifique château moyen-âge. C'est un point à peine connu jusqu'ici. Le rachat du domaine hypothéqué exigea toutefois une longue correspondance que nous avons retrouvée. Est très important l'acte du 31 Août 1599 par lequel le domaine est donné „à jamais" au voévode Michel, car y sont reconnues les vertus guerrières et la fidélité constante de celui-ci envers l'empereur auquel, c'est à dire à la Hongrie, il s'est assujetti après s'être soustrait à la domination du sultan. Il semble qu'il y a là toutefois une certaine exagération car le voévode roumain n'avait pas complètement rompu avec les Turcs et n'aurait pu du reste le faire sans extrême danger pour son pays.

Sont très rares et acquièrent ainsi de l'intérêt les comptes des hoteliers qui logèrent les délégués roumains et moldaves auprès des cours de Vienne et de Prague. Nous connaissons ainsi les menus qui leur étaient servis, de même que les dons qui leur étaient faits au départ, tels que des gobelets en argent ou vermeil, des aiguières, *des couverts*. Nous avons réussi à réunir des document de ce genre jusqu'à l'année 1700.

On sait que, après la bataille de Selimber, le voévode Michel entra à Alba-Iulia le 1 Novembre 1599, reçu à la porte St. Georges par l'evêque Démètre Napragi qu'il confirma aussitôt dans la dignité de chancelier. Dès le lendemain, le voévode Michel décida de convoquer le 20 Novembre la diète qui devait légitimer le nouvel état de choses et prendre des dispositions légales pour l'administration du pays. La „grande chancellerie" continua à travailler comme auparavant sans aucun changement. D'autre part, le conquérant eut le devoir de récompenser ceux qui lui avaient été fidèles et de punir les autres. Il n'a pas été remarqué que les premiers qui se présentèrent pour demander des faveurs en échange des services rendus, furent les Szeklers du siège de Kezdi. Le voévode Michel leur renouvela, le 3 Novembre 1599 au nom de l'empereur Rodol-

phe, les anciens privilèges, conférés par le roi Mathias Corvin, mais supprimés petit à petit par les princes de Transylvanie et spécialement par les Báthory, détestés de ce chef par les Szeklers.

Les actes de la chancellerie étaient rédigés au nom de „Michel, voévode de Valachie, conseiller lieutenant de l'empereur en Transylvanie et capitaine général de tout le pays et de ses parties annexes" titre qui figure aussi en tête des lois présentées à la diète. Ce fut aussi la formule employée dans le serment que prêtèrent les „nemes" auxquels furent confirmés les privilèges et propriétés, à l'exception des donations faites par Sigismond Báthory. Comme ces dernières étaient nombreuses, les „nemes" se hâtèrent de se les assurer par des „nouvelles donations" comme l'exigeait du reste la Constitution du pays à chaque changement de règne. J'ai pu ajouter des pièces inédites à la série des actes connus de cette espèce. Leur importance consiste surtout dans les détails qu'ils nous fournissent sur la toponimie de la Transylvanie et la généalogie des familles, et en ce qu'ils nous ont conservé la liste authentique des n e m e s qui furent fidèles au voévode Michel. D'autre part l'opposition était formée par ceux qui — tels Etienne Báthory, Paul Béldi, Etienne Bochkay, les frères Damokos, Jean Geréb, François Orbán, Michel Pósa, François Rosnyai et tant d'autres — ne voulaient rien savoir du voévode Michel qui avait conquis le pays à l'instigation et avec l'argent de l'empereur romain, roi de Hongrie, duquel la Transylvanie avait eu assez à souffrir. Ils ne participèrent pas aux diètes convoquées par Michel, ne lui demandèrent aucune faveur, vécurent retirés sur leurs modestes „curies nobiliaires" attendant avec impatience le retour des temps, isolés dans leurs petits villages du fond des étroites vallées ou des montagnes sauvages.

Les documents internes, nous montrent l'*organisation* de la chancellerie du voévode Michel, restée la même qu'au temps de Sigismond et d'André Báthory. Nous en avons des édits et actes officiels en matières de droit civil, commercial et pénal, tels que : des *donationes* ; des renouvellements de donations antérieures, *nova donationes* ; des ordres introductifs, *mandata statutoria* ; des mises en possession, *statutoriae relatoriae* ; des échanges de terre, *literae concambiales et fassionales* ; des transcriptions d'actes publics, *transumptae* ; des authentifications de testaments, *testamentaria* ; des procès verbaux de dépôts, *literae testimoniales* et

d'autres encore qui reflètent toute la vie sociale et politique du temps. Nous ne publions en entier que le premier exemplaire de ces actes; quant aux autres, nous omettons, pour épargner l'espace, les formules habituelles qui se répètent.

Sur la bataille de Şelimber,[1] sur la fuite et la fin du Cardinal Báthory, nous trouvons des détails précieux dans les relations du nonce Spinelli de Prague et des autres agents italiens qui s'y trouvaient. Plus impressionantes sont celles de Pologne où le sort du malheureux prélat, sénateur polonais, inquiétait tout le monde. L'une d'elle nous renseigne sur la dernière lettre du Cardinal au chancelier Zamoyski, lui annonçant avec fierté qu'il fera la paix avec l'empereur Rodolphe, ainsi que l'assurait le nonce Malaspina au nom du pape et de l'empereur. Le chancelier, homme agé et pondéré, se hâta d'attirer l'attention de son parent qu'il ne fallait pas être confiant, et ne pas sacrifier le certain à l'incertain. Cette sage réponse ne trouva plus le Cardinal en vie. Plus importante encore est la lettre polonaise de Walawski,[2] colonel de l'armée de Cosaques du voévode Michel, contenant des détails interessants sur son affection pour ses soldats, spécialement pour les Polonais auxquels il ne cessait de donner de l'argent, et lorsque l'un de leurs capitaines était assi à table à ses côtés leur offrant des gâteaux chargés de ducats. La lettre, nous donne aussi l'important renseignement que le voévode Michel ne s'était décidé à envahir la Transylvanie que lorsqu'il eut appris que le Cardinal Báthory avait gardé pour soi l'argent envoyé par le pape pour les besoins de l'armée. Il ne résulte pas des relations du nonce Malaspina[3] si celui-ci était en effet porteur de

---

[1] La plus récente description de cette bataille du 18/28 Oct. 1599 est celle donnée par le généial *R. Rosetti*, dans les Mémoires de la section historique de l'Académie Roumaine, 3-e série, tome XII (Bucarest, 1931) p. 127—131.

[2] Aux lettres polonaises j'ai ajouté des traductions allemandes pour qu'elles puissent être comprises aussi de ceux qui ne connaissent pas le roumain. Dans ces traductions j'ai été aidé par Mr. le Dr. K. Lepszy de Cracovie qui a bienvoulu collationner les épreuves de la lettre de Walawski avec l'original, et par M. le prof. P. P. Panaitescu de Bucarest. Je leur adresse, mes chaleureux remerciements de même qu'à M. le dr. Etienne Rygiel et Sigismond Nowakowski de Varsovie qui ont collationé pour moi l'acte concernant la triste fin du Cardinal Báthory.

[3] Andreas *Veress*: Relationes nuntiorum Apostolicorum in Transsilvaniam missorum a Clemente VIII (1592—1.600) Budapest, 1909.

quelque argent offert par le Saint Siège. Mais même si ce bruit était faux ou n'était que l'écho de propos malveillants, il justifie jusqu'à un certain point l'attitude hostile du voévode Michel à l'égard du Cardinal. Quoiqu'il en soit, la notice du capitaine cosaque nous a gardé une information rare pour mieux comprendre la conduite du voévode Michel par rapport au pays du Cardinal Báthory, quoiqu'il soit prouvé — et le présent volume en contient la confirmation — qu'il a occupé la Transylvanie à l'instigation de l'empereur Rodolphe, en vertu du pacte secret conclu avec celui-ci.

Ce pacte fut à ce point secret que le nonce Malaspina lui-même, en route de la Cour de Prague vers la Transylvanie, n'en eut pas connaissance. Telle fut la cause du caractère tragique de la mission de ce prélat zélé, bon connaisseur pendant de longues années des évènements de Pologne, de Transylvanie et des pays roumains, accusé par le Cardinal Báthory lui même de trahison, alors qu'il n'avait aucune idée de ce qui se tramait par les missions du voévode Michel à Prague au sujet de la Transylvanie.

Malaspina ne sortit de son illusion fatale, qu'à l'annonce inattendue que le voévode Michel avait franchi les monts et approchait de Braşov. Cette nouvelle le mit au lit et lorsque le Cardinal lui rendit visite avant de se rendre à l'armée, Malaspina dut subir, innocent, les reproches d'être cause de ce conflit armé, ayant su ce qui se passait et allait venir.

Nous connaisons par les fameuses relations du nonce Malaspina, grand maître du style, ses efforts incessants pour empêcher l'effusion du sang chrétien. Ce fut en vain. Le nonce, obligé par le sort à assister au combat acharné, dut souffrir comme peu de ses collègues dans le monde toutes les horreurs d'une lutte à mort. Ses douleurs morales ne cessèrent pas avec la bataille, car revenu à la Cour d'Alba-Iulia il dut en subir d'autres encore par l'attitude peu hospitalière du vainqueur qui ne pouvait le souffrir et lui fit comprendre bientôt que sa mission était terminée et qu'il n'avait plus de raison de prolonger son séjour en Transylvanie. Froissé par la manière peu amicale du voévode Michel, le nonce dut quitter Alba-Iulia deux jours avant la réunion de la diète convoquée par celui-ci, où il espérait recueillir des „nemes" beaucoup d'informations qu'il aurait rapportées au Saint Siège dont il dépendait et à l'empereur Rodolphe auquel il était obligé à

cause des relations étroites de celui-ci avec le pape. Néanmoins, il fut le premier dont les impériaux reçurent des nouvelles authentiques au sujet du voévode Michel et de la situation de la Transylvanie, qui impressionèrent le monde entier. C'est que Malaspina, en route vers Vienne, rencontra par hasard à Şimlău le général Georges Basta et deux commisaires impériaux envoyés en Transylvanie. À table, en leur racontant ce qu'il avait vu et appris, son vif exposé fit naître une si violente discussion entre Basta et Forgach, militaires, et le baron Ungnad, diplomate, que le pauvre nonce eut de la peine à les calmer. [1] La discussion fut provoquée par la question, à laquelle aucun des Impériaux n'avait encore pensé, parce qu'ils considéraient le voévode roumain conquérant comme un mercenaire habituel, ce qu'il fallait faire de Michel et du pays qu'il avait occupé au nom de l'empereur. D'après ce qu'il avait entendu dire du voévode Michel, Basta était d'avis qu'il fallait le sortir de force de Transylvanie, ce qu'il se déclarait prêt à faire si on lui mettait 8000 hommes à disposition. Ungnad et quelques uns des siens soutenaient qu'il valait mieux négocier. La discussion tournant en querelle sérieuse, Malaspina crut bon de proposer une formule moyenne : commencer par negocier, mais laisser une armée aux confins de la Transylvanie pour recourir à la force si les negociations échouaient.

Arrivé à Cassovie, Malaspina, sur l'instigation de Basta, développa son „vote" dans un admirable mémoire latin qui finissait par une proposition concrète, formulée en douze points. Ce mémoire que j'ai récemment retrouvé, est plein d'observations importantes sur la personne et le caractère du voévode Michel et de détails inconnus aux autres sources. Il est naturel que le nonce soit sévère à l'égard du conquérant qui l'a blessé plusieurs fois et qu'il présente comme un monstre, un tyran et un ami des Turcs. Mais le point principal du mémoire c'est qu'il attire le premier l'attention des courtisans de Prague que le voévode Michel ne doit pas être regardé comme un simple mercenaire, même s'il ne se décide pas à remettre la Transylvanie aux commissaires impériaux.

Voici donc le premier obstacle rencontré par le voévode Michel en Transylvanie, de la part justement de ceux à l'aide

[1] Cet intéressant épisode de la conférence de Malaspina avec Basta, est confirmé aussi par la correspondance italienne, reproduite à la page 361 du présent volume.

desquels il a occupé le pays. Il fut prouvé bientôt qu'il avait été plus facile de conquérir que de garder le pays, ce qui justement était le but réel de l'expedition. Ce but était difficile à cacher, quoique Michel n'hésita pas à déclarer ouvertement qu'il était prêt à céder le pays à l'archiduc Maximilien. L'année de la conquête de la Transylvanie finit donc par les incertitudes au sujet de cette question principale pour l'impereur et qui troublèrent la tranquillité du voévode victorieux dans son beau palais de Alba-Iulia.

ANDRÉ VERESS

1.

2

3

SIGILLA PRINCIPUM BÁTHORY

Inscriptiones eorum :

1) SIG(ismundus) D(ei) G(ratia) TRA(nsylvaniae) MOL(daviae) VAL(achiae) TRA(nsalpinae) ET SAC(ri) ROM(ani) IMP(erii) PRIN(ceps) PAR(tium) REG(ni) HVN(gariae) DO(minus) SIC(ulorum) COM(es)

2) MARIA CR(istierna) D(ei) G(ratia) PR(inceps) TRA(nsylvaniae) MOL(daviae) VA(lachiae) T(ransalpinae) P(artium) V(ngariae) G(ubernatrix) SIC(ulorum) C(omes) N(ata) AR(chiducissa) AV(striae) D(ux) B(urgundiae) CO(mes) TI(rolis)

3) ANDREAS DI(vina) MIS(eratione) S(anctae) R(omanae) E(cclesiae) CAR(dinalis) BAT(horeus) TR(ansylvaniae) MOL(daviae) VAL(achiae) T(ransalpinae) PR (inceps) PART(ium) R(egni) HVN(gariae) DO(minus) SI(culorum) CO(mes) EP(iscopatus) VAR(miensis) PER(petuus) ADMI(nistrator)

I.

ACTE ŞI SCRISORI.

1.

Alba-Iulia, 5 Ianuarie 1596.

Cosimo Capponi către Granduca di Toscana.

Plecarea principelui Sigismund Báthory la Praga. Ar merge de acolo şi în Italia, dacă n'ar sta la îndoială în urma faptului îngrozitor că Moldovenii şi Leşii au tras pe voevodul Ştefan Răzvan în ţeapă. Cancelarul Josica se crede principe, cu îngâmfarea lui va pierde principele şi întreaga ţară; e de origine Român şi mare vrăjmaş al Italienilor.

Molto Illustre Signore et Principe mio osservantissimo.

Questa sarà solo per farli reverentia e ricordarmeli al solito obligatissimo servitore, e poi dirli, come questo Ser^mo^ principe tre giorni sono partì per la volta di Praga per montare su le poste, uscito che fusse del Regno, et me mi ha lasciato a servire la Ser^ma^ arciduchessa, sua moglie, per quello gli dirò più a basso. Sua Altezza è risolutissimo, per dirlo a lei, di fare una stracorsa fin costà, se per aventura non lo impedissi sì gran piena che vedo che gli verrà addosso. Io l'avviso che S. A. è risoluto, come ho detto, di passare fino a Roma e Loreto con tre o quattro soli, incognito, e passerà per Firenze, et a me è parso mio debito avvisarla acciò, se la volessi stare su l'avviso che la sappia il tutto, e dubitando forse che essendo io seco non fussi scoperto, mi ha ordinato che servi la Ser^ma^ fino al suo ritorno. Ma potrebbe forse impedire questo viaggio S. A. mediante che Stefano Vaivoda è stato impalato da Moldavi e Polachi, et si sono uniti insieme Polachi, Tartari e il Turcho, e credo che questo anno havremo da travagliare assai, e se non semo aiutati, la faremo male; oltre che i Sicoli, che sono sempre stati fedelissimi a questa Altezza, una parte si sono quasi che ribellati per la libertà che S. A. ha tolto loro, et hanno ammazzato assai servitori di questi nobili che havevano là beni et andavano al possesso, e servono

a S. A. se non gli mantiene la parola di libertà, che si ribelleranno tutti. E questo ne è causa il Cardinale e Stefano Bathori, che gli promettono la libertà.

Quattrocento Ungheresi furono fatti schiavi da Moldavi e Polachi, e se gli sono divisi fra loro, i dugento de Polachi gli hanno lassati andare, gli altri de Moldavi sono stiavi.

In Temisuar son arrivati [1] ottomila Turchi, i quali metteranno in necessità S. A. di tenere là al attorno parecchi mila homini, e ci vego per mala via, se non ci è aiuto di danari, o homini; e adesso quanto e quanto rincresce a S. A. la partenza del Illmo Sig^re Silvio, [2] e l'ho visto bene da due volte in su lacrimare, quando con me ne ha ragionato, e chiara cosa è che il Giosica [3] cancelliere ha da rovinare lui e il Regno. Ognuno obedisce a lui con la cavezza a la gola e per forza, e forza, e che lui habbi fatto qualche gran cosa a S. A. poi che gli è onnipotente, et è pure un povero Valacho, e oggi si trova un gran tesoro, e se la cosa dura, mi rincresce il vedere che questo Regno si va a perdere, perchè nessuno ardisce parlare per amor suo; in somma lui è il Principe, et nimico della natione nostra, et ha fatto tanto, che ha tirato quasi a terra del tutto il povero Sig^re Genga, [4] cosa che mi dispiace. Io non tratto seco, nè punto, nè pocho, attendo a corteggiare e servire S. A. e so i fatti, ma basta che da lui in poi non credo che ci sia nessuno, che non mi vogli bene di questi Signori e baroni, e senatori, e certo ne ringratio Iddio che tutti quasi mi portano in palma di mano. Ma non posso credere che un giorno non dia a terra con sua pocha satisfattione, e lui forse verrà seco, e certo ha reso una bella ricompensa a gl'honori e gratia che gli ha fatto il Ser^mo Gran Duca, nostro clementissimo Signore, e S. A. non può credere che al mancho la persona dell' Illmo Sig^re Silvio non ritorni a comandare l'artiglieria, e certo S. A. molte volte ha detto: Ho grandissimo obligo a Sua A. Ser^ma cioè al Ser^mo Gran Duca; e lui ogni giorno comandava che questi Signori fussero ben trattati, e il Cancelliere diceva di fare e dire, e non ne faceva altro. In somma lui disse un giorno a S. A., e questo l'ho saputo da chi era presente, che più presto vorrebbe governare uno esercito di centomila Ungheresi che cento Taliani; e S. A. tanto buono, taceva alle sue arrogante parole.

---

[1] Cu compoziția greșită așa: è arrivato.
[2] Silvio Piccolomini. [3] Recte: Josica. [4] Fabio.

Per dirla al Sig^re Cancelliere, mio Signore, questi Signori possevono haver un po' più pacientia, perchè il male non è tanto grande, come si fa, perchè chi la dura, alla fine la vince, e questi Signori erano in tal credito che erano tenuti in grande stima, et io pure, che sono stato qua solo, e ogni mattina in corte fra cinquanta Signori Ungheresi, e pur dicho solo, e pocha relatione havevo di trattar con questi Signori, e chi la diceva arrosto, chi lesso alla fine; poi mi hanno trovato fedel servitore di S. A. e stietto, che lo servivo honoratamente, e non come qualcuno; adesso mi portano in palma di mano e ogni uno sa che io spendo del mio all'ingrosso, e certo più delle forze mie, nondimeno assicurandomi che sarà riconosciuto, son sicuro che ancho i miei fitti mi aiuteranno, et io voglio, se bene con mio disavantaggio, provare la fortuna di S. A. così la buona, come la cattiva, almeno per uno altro anno.

Questa Ser^ma principessa dà un bellissimo esemplo, perchè ogni domenica si comunica, e ogni mattina per ordinario sente due messe, e certo è una principessa clementissima e benignissima; con che gli bacio le mani; etc.

Di Albajulia, li 5 di Gennaio 1595.*

(R. Archivio di Stato. Firenze. Filza 4469 No. 29.)

* A se înţelege: More Veneto, adică 1596 deoarece anul nou începea la veneţieni şi la toscani cu 1 Martie.

2.

Kraków, 5 Ianuarie 1596.

Nunţiul Germanico Malaspina către card. Cinzio Aldobrandini.

Solul lui Ieremia-Vodă povestind că Domnul său a pus să se taie nasul lui Răzvan-Vodă, făcându-se şi vreo 200 de prizonieri; la intervenţia nunţiului regele Sigismund III a dispus ca Ieremia să trateze bine pe prizonieri, iar pe Răzvan să nu-l dea în mâna Turcilor. Nunţiul a avut însă impresiunea din ordinul trimis lui Vodă, ca să facă ce vrea cu Răzvan, că va fi omorît de el. Steagul ardelenilor cu inscripţiunea „Sigismund rege al Ungariei" nu se va putea restitui, dar e caracteristic pentru Sigismund Báthory, care are idei glorioase şi sfinte, dar e prea pripit şi înflăcărat, ceeace ar trebui să fie înfrânt la dânsul. Vestea lui Ieremia-Vodă despre porunca ce are fratele hanului Tătarilor să meargă în spre Timişoara şi despre ceauşul care s'a oprit în Moldova.

Perchè l'huomo che ha mandato qua Gieremia palatino di Moldavia, ha riferito, che detto Gieremia ha fatto tagliare a Rozvan

il naso, et che tiene circa ducento prigioni, tra quali ve ne sono alcuni Transilvani, mi mossi a far instanza a Sua Maestà Regia, acciò ordinasse che fussero liberati et remandati al Transilvano insieme con lo stendardo, parendomi che questa sarebbe stata una dimostratione tale, che per mezzo di essa la Maestà Regia haverebbe facilmente fatto credere, non solo al Transilvano, ma a tutto il mondo quello ch'ella asserisce, cioè d'haver sentito molto dispiacere dell'infelice successo seguito tra li suoi sudditi et quei della sopradetta Altezza. Sua Maestà dopo d'haver pensato alcuni giorni la risposta, ch'ella mi doveva dare, m'ha ultimamente detto, che quanto alla persona del Rozvan non può la Maestà Sua disporne sicuramente, perchè essendo esso stato l'instrumento delle male sodisfattioni, che sono nate tra li Transilvani et Polacchi, se la Maestà Sua lo restituisse, oltre al pericolo, che si correbbe, che di nuovo si eccitassero nuove turbe, potrebbe anco esser ripresa dalli Ordini del Regno, et mostrava ancora di dubitare, che Gieremia fosse per concederlo, se bene ella gli ne facesse instanza; per il che accorgendomi io di non poter spuntare quanto alla discarceratione sua, et dubitando che rimanendo nello stato, che hora rimane, non sia da Gieremia dato al Turco, per esser egli stato, per quanto dicono, altre volte Turco, io posi in consideratione alla Maestà Sua il mal odore che haverebbe portato seco, se colui fosse stato consignato al Turco; et la Maestà Sua, sì per le ragioni allegatele da me, sì anco per il zelo della nostra Santa religione si è mossa a dar ordine a Gieremia, che in modo alcuno, nè sotto qualsivoglia colore et pretesto lo faccia capitar in poter de Turchi, dechiarandosi anco la Maestà Sua, che quanto ad essa non si sente offesa da detto Rozvan, ma l'ordine, per quanto ho sottratto, è stato scritto di tal maniera, che quel palatino senza dubio verrà in cognitione, che pur che esso si astenghi di darlo al Turco, può disporne a suo modo, onde si deve dubitare, che non lo faccia morire. Quanto poi alli altri prigioni, Sua Maestà ha fatto la seguente deliberatione: di avvertire Gieremia, che non solo non dia loro tormenti, nè molestia alcuna, ma che li tratti bene et civilmente, et la Maestà Sua dice d'haver obietto d'aspettare, se per mezzo de l'autorità di N^ro^ Signore si aprirà via a qualche trattatione intorno alla sopradetta provincia, et che all'hora si disporrà dei detti prigioni, et del resto secondo il parere della S^tà^ di N^ro^ Signore, et che prima di essa trattatione, o di esser ricercata del Transilvano, dubita, che o quell'Altezza di così elato

animo non havrebbe interpretato in buona parte la sopradetta deliberatione, o che altri, et dentro, et fuori del Regno l'havrebbono battezzata per leggerezza. Circa il stendardo, nel quale asseriscono esser scritto „Sigismundus Rex Ungariae" et il quale sarà qui tra due o tre giorni, dicono questi senatori, che non è costume di restituire li stendardi; tuttavia spero che anco intorno a questo si farà ciò che N^ro Signore ordinarà.

Io vedo dalle lettere che ultimamente ho recevute da Monsignor Visconti,[1] che quell'Altezza ha spiriti gloriosi et santi, ma molto vehementi et risoluti, nè per me so, se si deve attendere a correggere in esso questo eccesso d'ardire, per chiamarlo così, o a reprendere in altri li spiriti troppo abietti et rimessi, et parmi, che dalli ministri di N^ro Signore si deve haver l'occhio all'uno et all'altro, perchè da un canto dalli principi, che sono dominati da spiriti rimessi, non si può aspettar gloriose attioni, et dall'altra la madre delli imperii è la moderatione, la quale, se si fosse usata nel particolar della Moldavia, haverebbe partorito ottimi et utilissimi effetti, nè si deve col medesimo compasso misurare li principi vicini, amici et parenti, come si fa il Turco, nè reggersi colle medeme regole, nè imputare che implichi contraditione l'asserire, verbi gratia, il Transilvano è un valoroso principe, et ha li bravi soldati, et il Re di Polonia è valoroso, et li Polacchi sono buonissimi soldati, poichè l'uno et l'altro può star insieme, nè si detrahe per questo, nè all'uno, nè alli altri; etc.

Scrive Gieremia, che il fratello dell'imperatore del Tartaro haveva havuto ordine dal Turco di passare con 20 mila soldati a Temisvar, nè aspettava altro, se non che si agghiacciasse; ma Dio benedetto volse, che quest'anno a pena si veda ghiaccio. Il Chiaus, che doveva venir qua, quale havrà senza dubio portato il stendardo a Gieremia, si trattiene in Moldavia, et forsi aspetta il tempo della dieta per assistere ad essa. Io ho avvertito Sua Maestà et mi ha promesso che si terrà modo, ch'egli, o non verrà qua, o, venendo non si retroverà a tempo di essi comitii.

Di Cracovia, li 5 di Gennaio 1596.

Nota cancelariei: Dicifrato 25 detto Gennaro 1596.

(Arch. Vat. Roma. Fondo Borghese III 66/b fol. 20—21.)

[1] Alfonso Visconti (vescovo di Cervia) nunzio in Transilvania.

3.

Roma, 7 Ianuarie 1596.

Clemente VIII către nunţiul episcopul Benedetto Mandina.

Partea instrucţiunii privitoare la Sigismund Báthory, Ardeal şi Ţările Române, cu amănunte despre întâmplările de acolo din anul trecut şi planul principelui de a continua războiul împotriva păgânilor.

Instruttione di ordine di N. S. Papa Clemente Ottavo a Monsignor Vescovo di Caserta destinato nuntio estraordinario all'Imperatore, al Re di Polonia et il Principe di Transilvania per collegarsi insieme contro il Turco nella guerra d'Ungheria, et si adducono li motivi per la guerra.

Ma prima al Transilvano, ove finite le cose di Polonia Vostra Signoria sarà forse astretta a passare, se si vedrà, che l'orditura del negotio lo porti, havrà minor fatica per quello, che appartiene alla lega, essendo egli già passato tanto oltre, che gli conviene seguitare l'impresa in qualunque modo, eccetto, se non si vedesse così abandonato d'aiuto, che di pura disperatione havesse da fare una pace, che egli medesimo conosce non poter essere, se non infida, et piena di fraude, come per ogni rispetto conviene bene inculcargli nell'animo, mentre dall'altra parte, se gli havranno a procurare tutte le sodisfattioni possibili.

Mostrò egli acerbissimo dolore, quando sentì la invasione de Polacchi et fu consigliato a voltarsi subito sopra il Cancelliere, ma le persuasioni del vescovo di Cremona,[1] et la sua propria virtù lo confortò, a non apportare un sì grave pregiuditio alla Christianità, alla quale pietà et generosità sua donò la divina giustitia i felici progressi contro Sinam, la cacciata dell'esercito nemico oltre al Danubio, et la presa delle tre principali piazze della Valacchia : Tergoviste, Bucchoreste et Giorgiu, le quali gratie riconosciute da S. A. dalla propria mano di Dio, lo faranno anco maggiormente avvertita di non mostrarsene indegna col dar luogo a proprii interessi in danno del publico bene. Ma se Vostra Signoria lo trovasse per alcuna nuova instillatione di mali spiriti tentato a cosa contraria alle nostre speranze, doverà rimoverlo con più forte ragioni, facendogli anco vedere, che può essere stata opera del cielo drizzata a suo particolar benefitio, che il Cancelliero si sia trovato in Moldavia nel tempo, che Sua Altezza

[1] Cesare Speciano, nunzio di Germania a Praga.

andava contra Sinam, perchè altramente verificandosi pure, che i Tartari siano stati in quei confini, una di quattro cose poteva accadere: O che essi piantassero la colonia nella Moldavia, o che si unissero con Sinam, o che seguissero Sua Altezza alle spalle, o finalmente, che assaltassero o scorressero la Transilvania. Ciascuno de quali casi era per impedire tutti li buoni avvenimenti con quali ha Sua Altezza acquistata tanta gloria, sì come nell'avvenire ha da desiderare, che mentre ella starà occupata in altre imprese, quel passo resti difeso dalle forze di altri, con le quali ragioni, se pur vacillasse, crediamo, che verrà a confirmarsi nel buono animo, del quale dava segno, con arra tale di equità, che speriamo di poterlo indurre ad abbracciare quei partiti, che saranno giudicati più utili, secondo lo stato delle cose presenti. Però, se Vostra Signoria haverà da andarvi, doverà spargerne certe speranze, che un tal accomodamento sia con suo molto vantaggio, et che di qua si habbia perciò a procurarlo, et a fare insieme ogni opera acciò, occorrendo il bisogno, trovi più pronti, et più gagliardi gli aiuti di Sua Maestà Cesarea, iscusando li mancamenti passati per i mali capi, che ha havuti Sua Maestà, i quali hanno impedito ogni buono ordine. Ma che hora l'autorità di Nostro Signore sia per impiegarsi con più frutto il beneficio suo, et che non l'abandonarà mai, per far anco, che l'essempio muova altri, che son non meno obligati a conformarsi meglio col volere di Sua Beatitudine, et per quello, che può accadere, haverà Vostra Signoria subito, che metta piede in quelle parti, a tenere la comunicatione continua col vescovo di Cervia, come per altro, la terrà con quello di Cremona, et con quello di San Severo, quando gli sarà lontano, adoprando le cifre che per ciò gli saranno date.

Bisogna anco mettere in consideratione, che non bastando il principe di Transilvania a sostenere da se stesso la mole di una si fatta guerra, sarà necessario, che in fine, se Dio omnipotente non fa seco qualche maggior miracolo, o egli cada sotto il peso della potenza maggiore, o si riduca per necessità a dure conditioni di pace, l'uno et l'altro de quali avvertimenti, che pur sono quasi necessarii, porteria alla Polonia l'ultimo et inevitabile esterminio, perchè quando il Turco la confinasse anco da quella parte, o havesse il prencipe confinante soggetto, et obediente alle sue voglie, tutti confessano, che alli Polacchi non restarià più scampo alcuno lungo; ma se vogliamo figurare il caso secondo il nostro desiderio, non secondo quello, che hora si

mostra possibile, confidando che nella divina providenza stia determinato di concedere al Transilvano maggior vittorie, et allargamento di dominio per le finitime provincie de Turchi, oltre che a Polacchi ridonda in vergogna grande, che principe di minore stato faccia opere così segnalate, et essi stiano otiosi; haveriano anco a temere di peggio, poichè sentendosi offeso da loro, et ammassato dal favore del cielo, pensaria subito a ritogliere la Moldavia, et a mostrare la fronte armata a chiunque pensasse di opporsi a suoi disegni.

Presso al principe di Transilvania, oltre le cose sodette, se ella scuoprisse pensiero, o tentatione di pace, converrà rimuoverlo con ogni studio mostrando, che niun patto può mai assicurare l'osservatione, et che quando ben paresse manifesto il vantaggio, non sarebbe, se non con tanto maggiore sdegno, et più risoluto animo alla vendetta. Però che Sua Altezza non deve far torto alle gratie ricevute dal cielo, et alle molte vittorie conseguite, ma andar innanzi verso quel fine a che la divina providenza la guida, promettendogli, che di qua non si restarà mai di pregare l'imperatore a soccorrerlo di buoni aiuti, sì come si farà ogni sforzo possibile per far entrare nella lega anco li Polacchi, accomodando nel resto gli argomenti alla età, alla generosità dello spirito, alla gloria delle cose fatte, et all'altre speranze, che si sono concepute con tutte le cose, che in questo proposito da Monsignor di Cervia, informatissimo anco de gli altri pensieri, li saranno soggerite.

Al medesimo principe, et a gl'altri con chi le occorrerà di trattare sopra questa materia, potrà anco riferire, che Sua Beatitudine sta con tutto il pensiero, procurando di ridurre a pace, li Re di Francia et di Spagna, per poter adoprare anco le forze loro in questa guerra, sì come non cessa di sollecitare li Venetiani a muoversi in sì buona congiuntura, nè abandonarà mai sino all'ultimo fine l'una o l'altra prattica, sì come confida in ogni modo di far portare a primo tempo qualche travaglio al nemico nel arcipelago per necessitarlo a distaccare le forze et li pensieri suoi in più parti.

Di Roma, a di 7 Gennaio 1596.

(Arch. Vat. Roma. Seguito Biblioteca Pio vol. 239 p. 128—151. Copie of. şi alte două copii contimporane.)

Notă. Nunţiul plecat în Polonia s'a folosit mult de aceste informaţiuni despre evenimentele şi chestiunile pendinte din Ardeal, unde însă n'a umblat, nevoind să jignească pe nunţiul Visconti care şedea în Alba-Iulia, pe lângă principele Sigismund Báthory, ale cărui lucruri el le cunoştea mai bine.

4.

Roma, 12 Ianuarie 1596.

Clemente VIII către cancelarul Ştefan Josica.

Auzind de marele său zel catolic, îl salută prin nunţiul extraordinar, episcopul Benedict, care poate va ajunge şi în Ardeal.

Dilecto filio Stephano [1] Josicae cancellario principis Transilvaniae.

Clemens papa VIII.

Dilecte fili salutem, et apostolicam benedictionem. Quia de tua pietate et catholicae religionis studio ea audimus, quae nos valde in Domino oblectant, ideo et te multum amamus, et per oblatam occasionem nostrae erga te benevolentiae significationem libenter damus his litteris nostris, quas tibi reddet Venerabilis frater Benedictus episcopus Casertanus, praelatus noster domesticus, et nuntius Apostolicus, vir sane praestans multis virtutibus, quem ex ordine misimus ad carissimos filios nostros Rudolphum imperatorem electum, et Sigismundum Poloniae regem, ob gravissima christianae reipublicae negotia, quem etiam, si pro temporis et rerum opportunitate possit ire in Transilvaniam iussimus, et iussa nostra exequi apud Sigismundum principem, filium nostrum, una cum Venerabili fratre episcopo Cerviensi, qui ordinarii nuntii munus isthic gerit. Cetera igitur ex eodem Casertano episcopo, et nuntio intelliges, cui propterea fidem habebis. Tu vero fili perge, ut facis, Deo et principi tuo fideliter inservire, his praesertim difficillimis temporibus, ut tanto maiorem ab hominibus laudem, a Deo gratiam et mercedem consequaris.

Datum Romae apud Sanctum Petrum sub annulo Piscatoris, die XII. Ianuarii M.D.XCVI. Pontificatus nostri anno quarto.

(Arch. Vat. Roma. Arm. 44 vol. 40 fol. 237. Copie of.)

[1] Scris din greşală: Petro.

5.

Gorizia, 2 Fevruarie 1596.

Filippo Pigafetta către secretarul Belisario Vinta.

In drum spre casă cu cavalerii toscani, cari au luat parte în campania din Ţara-Românească, expune împrejurările schim-

bate în urma năvălirii cancelarului Zamoyski în Moldova şi purtarea acestuia ostilă faţă de Ştefan Răzvan şi Mihai-Vodă, care ţinea corespondenţă secretă cu regele Poloniei.

In quattro giorni arrivai a Graz, essendo partito da Vienna il Lunedì prossimo passato, con ordine d'impetrare dall'Arciduca una patente per alloggiare li nostri nello stato suo, essendo quasi impossibile altramente per le dishoneste cose fatte dagli Italici che ritornarono. Trovai, che l'arciduca Mathias per la posta havea di già richiesto questo prencipe a ciò fare, essendo stato prima dal Piccolomini visitato et grandemente carezzato da Sua Altezza, attanto che al mio arrivare havea già mandato un gentil'huomo a compagnar il detto Sig^re^ Silvio, et fu la mia diligenza in vano. Grande carità ha usato questo prencipe agli Italiani passati per lo suo dominio, donando prima loro 2000 fiorini, et mandando medici et sacerdoti per curarli, et si comprende S. A. essere molto inclinata a favorire li soldati, et d'animo militare, aspirando, se gli sarà conceduto, di trovarsi in persona nel suo esercito di Croatia.

Si è confermata la gita del prencipe di Transilvania e il Nuntio alla Corte Cesarea per due cause, per quanto si crede, l'una per la lega di Polonia, et l'altra per la pace col Turco, affermandosi che egli proferisca Giavarino, et quegli altri castelli presi questi due anni passati. E' costume della Casa Ottomana l'humiliarsi oltra modo nelle estreme sue necessità, come si vede nell'historia, le quali necessità consistono nelli movimenti di Persia, nella carestia incredibile di tutto il suo stato d'Europa, nella pestilentia, aggiungasi anco il tumulto che fanno le genti di Rascia et di Bosna, et d'Albania, nella parte de' Ducagini. Pare anco, che li prencipi christiani siano destati contra lui, et le cose sue andar di male in peggio con le dissensioni della Porta, et la morte di Ferat Pascia, nemico di Sinan, il quale è più favorito, che già mai, se ben dopo le fattioni di Valachia fu menato prigioniero in Costantinopoli. Per certo è molto da dubitare che offerendo l'Ottomano la pace, li prencipi d'Austria non siano per rifiutarla, stanchi della guerra di quattro anni, et dalle difficoltà dell'esercitarla, et di sostenere il Transilvano, il quale, in quanto a se, trovati pronto, ma li Signori, et le comunità di Transilvania bramano la pace, conoscendo di non potere mantener la nemicitia co' Turchi da se stessi, et gli aiuti di Lamagna esser tardi, et scarsi, et d'altronde.

L'accidente di Moldavia ha fatto perdere il coraggio a tutti quei populi, veggendo quattro nationi di concordia ad uccidere

Stefano Vaivoda: Turchi, Tartari, Cosacchi et Moldovani, condotti da Hieremia, constituito Vaivoda dal cancelliero di Polonia, il quale ha fatto una proscrittione di tutti coloro, i quali seguirono Stefano, et disettato quel nobilissimo paese, onde non accade che il prencipe di Transilvania vi penti più, anzi è gran pericolo, che Michele Vaivoda di Valachia non si parta dalla sua amicitia, et si ritacchi col Turco, mediante il sudetto cancelliero. Si sono trovate lettere di Michele al re di Polonia, col quale tiene stretta pratica, et ha quasi tutte le sue facoltà in quel reame: et se ben ha offeso il Turco in sul vivo, non di meno per qualche tempo può sperar alcun perdono.

Se questi Signori si lasciorno indur' alla pace, il Turco si rihaverà, et essi ancora si rifaranno per ritornar sotto a guerreggiare, dovendosi credere, che il Turco non ritarderà molto a rimuover l'armi contra loro, volgendosi continuo per la mente Strigonia et Lippa, et il rimanente di quel che ha perduto, et la riputatione militare. Così anco li nostri prencipi Austriaci, attendendo una cosa tale, si appresteranno ogni stagione alla guerra, per dar dentro con la prima comodità. Sic ars deluditur arte; etc.

Credesi, che il prencipe di Transilvania, al ritorno suo di Praga passerà a Vienna, visitando l'arciduca Mathias, che dimora in quella città, et l'arciduca Massimiliano che sta in Neustadt, buona terra, lontana da Vienna una giornata, su la via d'Italia, et forse a Graz; etc.

Se non segue la pace, il nuntio Visconte ha per costante, che lasciandosi la possession libera della Moldavia al re di Polonia, poichè allega d'haverne giurisdittion legitima, egli sia per entrare in lega con l'imperio, dando 20 mila guerrieri pagati per alquanti mesi, et più ribattar i Tartari che non varchino il Boristene ad infestar li christiani, il che puote menar ad esecutione per eccellenza, et agevolmente con li Cosacchi et altri populi habitanti la Polonia nel corso di quel fiume. Senza le forze del regno di Polonia mal si può guerreggiare con l'Ottomano, ma se vi si mette, habbiamo vinto, et vi si metterà con lo interesse predetto essendo cosa chiara, l'utile governare gli Stati, l'honesto andando in groppa; etc.

Di Goritia, la festa della Candelosa di quest'anno 1596.

Servitore F. P.

(R. Archivio di Stato. Firenze. Filza 4469 No. 105.)

6.

[Suceava, 16 Fevruarie 1596.]

Ştefan Báthory de Somlyó către Secui şi către locuitorii din Ardeal.

Îndeamnă pe locuitorii Ardealului ca gonind pe principele lor să-l recunoască pe dânsul, deoarece Sultanul e gata a lua ţara iarăş supt ocrotirea sa.

Lettere patenti di Stefano Báthory di Somlyó per sollevare i Siculi et Transilvani a discacciare il Principe Sigismondo, et darsi a lui.

Ego Stephanus Bathory de Somlio, qui patriae meae omni tempore verum membrum exstiti, et quovis tempore recte servivi, eique imminentes quasvis periculosas res consilio meo avertere studui, propter quod nunc quoque caput meum conieci in exilium, una cum rebus, bonis, uxore et liberis meis, propter amorem meum in patriam in calamitatem incidi, quam tamen amisi, quia vidi imminentem ei interitum, in quem nunc devenit propter extranea frigida membra, quae dolor patriae non tetigit: non enim erat illis patria, sed extraneum receptaculum, quibus saltem splendidus status arridebat, quem cum detrimento patriae nunc adepti sunt, qui etiam nunc eius conservationem non querunt, sed in maius periculum coniiciunt, et in dies interitum eius renovant. Verum ob oculos versanti mihi quibus modis praelibatae patriae meae permansioni consuli posset neque laboribus, neque sumptibus meis peperci, nec parcam, sed omnibus modis contendam, ut illam in quietum statum reducere, et potentissimum Imperatorem placare possim, ne ex concepta ira ad crudelem eius interritum properet. Quam quidem rem, ita movi, et eo perduxi, quod potentissimus Imperator de rebus hactenus gestis gratiam fecerit istis conditionibus, ut nempe Principem e regno excludatis, et penes me, qui penes potentissimi Imperatoris fidelitatem cuncta sustinui, insurgatis, et in provinciam introducatis: mihi enim illam contulit, namque hoc modo potentissimi Imperatoris iram melius placabimus, ut iterum sub suam protectionem nos recipiat, quod et clementer facturum potentissimus Imperator obtulit.

Quapropter Dominationes Vestrae, qui patriae vera membra estis, eiusque permansionem cupitis, iis sese accommodent, quae illis fidelis servitor noster David Veores perscripsit, ex no-

stra enim commissione et voluntate scribit ea, quae scribit; ego vero Dominationibus Vestris bona conscientia me obligo, quod illas in iis conservabo, et iuxta hoc omnes Ordines in honore conservabo, neque immutabo quicquam, quod ad patriae bonum et commodum fuerit. Ad hoc Dominationibus Vestris Deus ferat auxilium.

Stephanus Bathori de Somlio.

(Bibl. Vallicelliana. Roma. N. 35 fol. 212. Copie.)

Notă. Manifestul prințului Ștefan Báthory (vărul principelui Sigismund Báthory) a fost trimes în Ardeal însoțit de scrisoarea lui David Veres, care avea mare trecere la Secui,[1] fără ca aceștia să fi îndrăznit să se răscoale împotriva principelui, de altfel puțin iubit în țară.

7.

Praha, 20 Fevruarie 1596.

Cosimo Concino către Granduca di Toscana.

Convorbirea sa cu cancelarul Ștefan Josica despre Secui și planul ofensiv al Ardelenilor pentru ocuparea cetăților din Banat din mâna Turcilor.

Il Cancelliero del Transilvano mi ha riferito come quei Siculi, che pretendevano la pristina libertà perduta fino al tempo di Ferdinando,[2] doppo essere stati castigati alcuni capi delle seditioni, si sono quietati; et è veramente buona nuova, essendo populi molto feroci et in buon numero, come buonissimo è stato l'avviso venuto che richiamato in Constantinopoli il bascià di Temisvar, pratichissimo di quelle guerre et gran ministro del suo Signore, per consultare questi negotii, inviatosi con molta compagnia, sia restato morto insieme con 300 o più delli suoi, prigione la moglie et 300 cavalli con 13 carri di molto valore, dal presidio di Lippa, che si era posto in agguato per combatterlo.

Questi Transilvani ne hanno sentito molto contento, come anco tutta la corte, per essere morto un huomo di molto valore; et se havessero denari, si fanno certo di buonissime gambe, poichè

---

[1] Această scrisoare însemnată ne este cunoscută din *Hurmuzaki*: Documente vol. III/2 p. 189—190 și ediția e mai bună în vol. XII p. 229—231, iar traducerea ei contimporană italiană am găsit-o în R. Arch. di Stato di Venezia, *Dispacci di Germania* vol. 25 fol. 67—73, unde se află și manifestul de mai sus în traducere, trimis la Venezia în ziua de 9 Aprilie 1596 dela Viena.

[2] Ferdinando I. Re di Ungheria, 1527—1564.

se potranno opporsi al Turco, hanno disegnato et dato di già ordine, come mi riferisce il medesimo Cancelliero, di assediare Giula, Temisvar et quello che resta di qua dal Tibisco, et levare tutto lo stato al Turco che tiene in quella parte, presupponendolo facile per la debolezza de i luoghi et signoria della campagna, lodando et magnificando le attioni del Signor Piccolomini et della soldatesca Italiana, giurandomi che in quei paesi non si sente risonare nome di altro principe, che quello del Granduca di Toscana.

Di Praga, li 20 Febraro 1595. [M. V.]

(R. Archivio di Stato. Firenze. Filza 4353.)

Notă. Cancelarul Josica se află la Praga în alaiul principelui Sigismund Báthory, sosit la Praga în primele zile ale lunii Fevruarie. Ştim însă că abia ajuns în Curtea împărătească, principele se bolnăvi de vărsatul copiilor, zăcând vreo două săptămâni. Medicii la început credeau că are *febris maligna* şi *pedecha*, dar la 8 Fevruarie s'a dovedit că e numai „die rechte Kindsplattern" şi nu un „morbus periculosus" care însă eşind şi pe obraz n'a putut să se prezinte „in publico" până nu i-a trecut de tot.

De altfel principele s'a prezintat la Curte cu un alaiu împunător de 30 de oameni, al căror nume ni s'a păstrat din următoare listă, foarte interesantă pentru vremea ei:

Fürstlicher Gnaden in Siebenbürgen Futterzettel.

Ihre Fürstliche Gnaden Pferdt 26, Personen 20. Die Pabstliche Botschaft Pf. 18, P. 18. Herr Josica Canzler 18—16. Herr Cornis Caspar Haubtmann zu Hust 12—12. Herr Pancratius Sennyei Hofmeister 10—10. Herr Teörök István 8—6. Pater Alphonsus Cariglia. Homonnai Mundschenk, Keglevics Fürschneider, Leibdoctor 10—8. Summa: Pferdt 102, Personen 90. (Landesregierungs-Archiv für Tirol, Innsbruck. Amraser Akten.)

Pentru alte amănunte despre cele cuprinse în relaţiunea agentului toscan, vezi două alte relaţiuni ale ambasadorului venetian (din aceeaş zi) în *Hurmuzaki*: Documente vol. III/2 p. 171—172.

8.

Istanbul, 24 Fevruarie 1596.

Pietro Mariani către Alexandro Bonacolto in Venezia.

Mihai-Vodă a făgăduit prin Sinan-paşa restituirea tuturor armelor şi a uneltelor de artilerie, ce i le luase, împreună cu un nepot al său ca ostatec şi 200.000 de taleri, de va fi lăsat şi pe viitor Vodă. Insă n'a fost crezut, aşa că noul Vodă a şi plecat în Ţara-Românească prin Moldova. Tot aşa s'a dat şi principatul

Ardealului unui pribeag ungur bătrân, cu numele tăinuit de Abraham, favorit al lui Sinan-paşa, iubit de Saşi, dar oferit de Turci ţării, mai mult ca să înlesnească prin această schimbare de Domn răscoala Ungurilor din Ardeal.

Molto Magnifico Signore osservandissimo.

*Il confuso apastio per esercito, la scarsità di vettovaglie, il spa*vento de'*soldati che vanno mal* volentieri et con poco *obedienza,* oltre il desiderio de *la madre, che il Gran Signore non vadi in guerra* causarà spesso *rivoluzioni* nove, poi che nè anche la metà dell' *esercito, che io dissi,* non si potrà havere, et anco questa, roba di bassa sorte, per la qual cagione si doverà facilmente dismetter il viaggio adrittura di *Vienna* et attender con tutto il nostro potere *contro Transilvania* e *Valachia,* tenendosi queste *due imprese vicine* come sicuro, per la speranza et favore che si promettono da *Tartarkan, Polonia, Moldavia* appresso il *Beg di Vidin et quello di G[iula] con li Bei di Bender e Acherman,* oltre *il forzo* che partirà con *Marzo et* per certa lettera, che scrisse *Tartarkan a Sinan Bassà,* di essergli stato proferto *da Mical Principe di Valachia che, se si* vuole lasciare nel *principato* che darà *per ostaggio uno nepote,* ritornando *loro le armi et artillaria prese a Sinan Bassà,* con *due cento mila* scudi d'avantaggio, alla qual proferta non si prestando fede, nè orecchie, etiam che fosse vera, fu espedito la settimana passata *il novo principe,* il quale per la via di *Moldavia* si partì molto positivo et con poca servitù, et si come si spera che questo habbi da esser posto et mantenuto *in Valachia,* così novamente et tacitamente è stato dato il *principato di Transilvania a uno de'Ungari,* detto *Abraam*; di poco tempo *fuggito di Transilvania,* homo di età di anni *sessanta* in circa, che ha due figlioli *Turchi,* et per quello che io ho veduto, è in assai povero stato, se ben mi è detto che aspirava anco in tempo *dell'avo di questo Gran Signore* a tal dignità; niente di meno è stato posto avanti et favorito da *Sinan Bassà,* ha ottenuto o il privileggio del possesso di *Transilvania* forse per facilitar *la sollevation* della nation *ungarese* in quella provincia più importante, *de* la quale detto *Abraam* si promette haver a sua devotione *gran parte et anco de' Saxoni,* et *Sinan Bassà* gli ha assignato il suo quotidiano bisogno, havendo di già ordinato, che *in esercito il padiglione suo* sia posto appresso *quello dell'ambasciatore di Inghilterra,* acciò faccino vita insieme, essendosi di già l'uno et l'altro riconosciuti per ordine di *Sinan Bassà,* per il qual accidente io non posso offerirmi, se non per tanto

quanto fosse conosciuto il servicio di *Sua Maestà in Transilvania*, vivendo io anco con speranza che certe risolutioni fuor di tempo *non* possino riuscir conforme alli disegni, se bene mi è parso a proposito il dirglilo per il motivo che si potesse forse credere in dette *nationi*, et anco perchè, se mi fosse ordinato, ch'io andassi, non ostante che tra *l'ambasciatore dell' . . . e Transilvania* sia stato sempre buona intelligenza, mi pare conveniente che *Transilvania* havesse questo *uomo*, perchè potesse havere *da qui avviso*, conoscendosi in avvenire che detto ambasciatore mutasse parere in favor *de Abraam* per questa società di cammino, etiam ch'io tenga più sicuro che *li latori* havessero a trattar li suoi negotii di *bocca e non per scritti*, che saranno pericolosi, et per questa cagione *qui* haverebbe persone dotte in questo et altro idioma per urgenti occasioni; etc.

A ventiquattro Febraio in Constantinopoli. [1]

(Kriegsarchiv. Wien. Feldakten 1596 2. 13. Cifra.)

9.

Alba-Iulia, 2 Martie 1596.

Cosimo Capponi către secretarul Belisario Vinta.

Amănunte despre evenimentele din Banat. Brăila ocupată iarăş de Turci, a fost scăpată prin oastea lui Mihai-Vodă. Revolta Românilor contra lui Mihai-Vodă din pricina birurilor. Mihai-Vodă primind un ceauş, principesa Maria Christierna a reţinut pe soţia şi fiul lui Mihai-Vodă până la sosirea principelui Sigismund în ţară. Ştiri despre Ieremia-Vodă.

L'ultima mia fu delli 22 del passato, dove avvisava V. S. di quanto era successo. Doppoi qua non habbiamo altro, salvo che questi giorni passati li Aiduchi mandorno a presentare a la Ser^ma^ parte del bottino, che hanno acquistato dal Bassà di Themisvar, così fecero al Sig^r^ Bochkay ancora.

Quanto poi al particulare delli Siculi, le cose si sono acquietate, benchè sia seguito con qualche spargimento di sangue, però per l'avvenire speriamo, che non sarà altro.

Qua ce ne stavamo con gran dispiacere, intendendo la grave indisposizione del nostro prencipe; però hieri comparsero lettere

[1] Cuvintele tipărite cu cursivă, sunt scrise cu semne secrete, dar deslegate în anexa scrisorii.

con allegrezza di tutti, com'era migliorato, che Iddio lo feliciti.

Alla volta di Lippa si spedisce gente ogni giorno, e s'intende anco, che quello Deli Marcho habbia messo insieme più di 2 mila liberi Aiduchi, et egli eletto capitano generale di tutti; e che da poi se ne sia con la compagnia trasferito ad un luogo poco lontano da Themisvar, dove se ne aspetta qualche buon progresso, che il Signore ce lo conceda.

Di Vallachia habbiamo per certo, che alcuni Turchi insieme con Tartari se ne fossero passati di qua, et havevano occupato Brailla, per il che Michel Vaivoda subito spedì qualche cavalleria, e pedoni a quella volta, il che presentito i Turchi, e i Tartari, non osarono aspettare i nostri, anzi di subito abandonarono detto luogo.

Si ha ancora nuova certa, che havendo Michel Vaivoda fatto dichiarare una grave taglia per il paese, e non potendo li poveri molto deboli sodisfare a tal gravezza, gli fecero intendere, che non havevano con che pagare. Il che intendendo il Vaivoda mandò 300 suoi soldati Cosacchi, acciò per forza pigliassero quel tanto ch'haveva loro imposto; ma i Vallacchi inteso, che i Cosacchi andavano a quella volta, si risolsero aiutarsi; e passarono in Vidino, di là dal Danubio, luogo del Turco, e chiamarono da 800 Turchi, che passarono di qua con li Vallacchi unitamente, che sapendo dove alloggiavono i Cosacchi, andarono di notte ad affrontargli e gli fecero tutti prigioni, conducendogli seco in Vidino.

Di più si ha publicamente, che sia stato un Chiaus ad abboccarsi con Michel Vaivoda; e che doppo quattro giorni se ne sia tornato verso Constantinopoli, dove qua dà molto da sospettare, benchè la Ser^ma^ habbia fatto prudentemente in haver ritenuto a dietro la Vaivoda con il figlio, scusandosi, che aspetta il prencipe per poter meglio effettuare la sua dimanda.

Di Moldavia si conferma per cosa certissima che Gieremia habbia accettato lo stendardo del Turco, essendoci ancora qualche sospetto de Tartari; e che vi si ritrovava personalmente Stefano Bathori. Però non sapendosene la certezza, non li scrivo altro, benchè io ne habbia havuto avviso ancora dall'amico di Corona, e se più certezza ne intenderò, non mancherò subito darlene ragguaglio.

Di Albagiulia, li 2 di Marzo 1596.

(R. Archivio di Stato. Firenze. Filza 4469 No. 106.)

10.

Istanbul, 8 Martie 1596.

Pietro Mariani către Alexandro Bonacolto în Venezia.

Solul regelui Poloniei cere confirmarea voevodului Ieremia, pus de cancelarul Zamoyski în Moldova, potrivit făgăduielii sultanului, dela care regele doreşte să aibă şi confirmarea amiciţiei şi păcii în cari a trăit cu predecesorul său. Noul principe al Ardealului, Abraham, e de lege ariană, foarte evlavios, care nu mănâncă peşti fără solzi şi posteşte numai cu ouă. Are 77 de ani, dar nu arată, fiind foarte robust, iar din feciorii săi doi s'au turcit.

Il di sopra è copia dell' ordinario passato, et doppo è capitato il Signor Rembowski [1] nuncio di Polonia, con lettere di quel Re di *10* Gennaro, per le quali richiede la perpetua confirmatione del principato di Moldavia nella persona del principe Hieremia, posto in stato dal suo Cancelliero et Generale, conforme la promessa che dice essergli stata fatta dal Tartarkan et Bej di Bendar et Acherman al nome di questa Gran porta, et anco per haver un salvo condotto per un ambassadore, che desidera detto Re mandare qui, dicendosi, che sarà uno de' palatini eletto dalla Comizia o Dieta, come la chiamano, per confirmar li capitoli di amicitia e pace con questo Gran Signore, sì come è stato con il defunto imperatore, padre suo, acciò che si possa trafficare liberamente, et detto nuncio sollecitato si partirà fra due giorni, perchè l'altro ambassadore venendo in diligenza ritrovi il Gran Signore qui o almeno in Andrinopoli, et la confirmatione del principato con la lettera del Re di Polonia si manda al Tartarkan acciò che, se tale fu la promessa, tale anco sia la confirmatione, non si intendendo Turchi di eternità, se non tanto quanto *stan sotto vento*; etc.

Quello Mehemet Bassà, detto in copia, *uscì Lunedì con poche truppe e per viaggio* provederà per se et per il resto *dell' esercito che sarà poco*, come si disse nell'altra, comprendendosi chiaramente, che *il Turco* spera *più nell' aiuto del Tartarkan et* esterni, *che nelle sue forze*, havendo *Sinan Bassà* offerto *al Re di Polonia*, che si pigli *Malcozcost* o sia *Ostvar, due fortezze alli confini di quel Regno, e che li* tenga per se, et questo è stato racordo di *quello Abram*, novamente assunto in carta *Principe di Transil-*

[1] Adrian Rembowski, scris şi descifrat greşit: Rambeuchj.

vania, qual è di religione *Ariana*, che non mangia pesce senza squame, ma sì bene ovi in Quadragesima, et è molto osservante dell' Antico Testamento; etc.

A'otto de Marzo in Costantinopoli.

Questo Ariano cela il cognome et forse anco il vero nome suo, ma ha *quattro figli, due fuggiti et fatti Turchi*, li altri restano in Transilvania, et è secondo il suo dire, di *anni settanta sette*, di robusta et ignea natura, con barba gialla, non molto canuta, di statura più tosto grande che mezzano.

(Kriegsarchiv. Wien. Feldakten 1596. 2. 13. Cifra.)

11.

Wien, 16 Martie 1596.

Generalul Giovanni Francesco Aldobrandini către secretarul de stat card. Cinzio Aldobrandini, la Roma.

Convorbire cu principele Sigismund Báthory, foarte sensibil şi supărat, nefiind ajutat cum merita, nici de curtea imperială, nici de către Papa ori alţi suverani. De altfel e mândru afară din cale şi nestatornic în gândurile sale, făcând rea impresiune la Curtea dela Praga. Cu toate acestea trebue ajutat ca nu cumva să treacă desperat de partea Turcilor.

Il principe di Transilvania arrivò qui Lunedì sera, se ben si era stato in dubbio dua o tre giorni, che comparisse all'improviso, et in poste; ma io non potevo credere che Monsignor Visconti non spingesse qualch'uno avanti, et pure non venne mai necessario delli sua, se non che da questi della città seppi poche hore avanti, ch'era qua vicino et inviai Monsig^r^ Amalteo ad incontrarlo, et farli sapere, ch'ancor io sarei andato, si come feci, havendo messo insieme cinquanta o sessanta cavalli, et alcune carozze tra de' miei gentilhuomini, et altri Signori Italiani, che si trovano qua, et così l'incontrai circa due miglia fuori di Vienna; et perchè Sua Altezza era in carozza, smontai et Sua Altezza uscì di carozza, accogliendomi assai gratamente, se ben poi nell'entrare in carozza si prese il primo luogo, senza dimostratione alcuna di cerimonia, quantunque io havessi deliberato di darglielo, et detto a Monsig^r^ Amalteo che lo facesse sapere a Monsig^r^ Visconti, acciò non stessino con questo pensiero.

Andai per tutta la strada ragionando con Sua Altezza di diverse cose, et gli dissi l'avviso che havevo havuto da Monsig^r^

Malaspina de i motivi suscitati in Valacchia, et mostrò di haverne havuto qualche notitia. Tuttavia insinuandole io con molta destrezza che sarìa forsi stato bene, che Sua Altezza dismettesse la gita di Graz, et se ne andasse quanto prima a casa, ne mostrò un poco di sentimento, replicandomi che havea di già spedito due corrieri, con avviso di andarvi, et che non poteva mancare. Però io lassai el proposito, riserbandomi di ritoccargliene con meglio occasione, et ragionammo d'altre materie, ritrovandolo in tutto assai vivo et spiritoso, ma molto sensitivo; dolendosi non solo dei Polacchi, per le cose seguite in Moldavia, ma del Papa, dell'Imperatore et d'ogn'uno, dicendo d'essere abandonato da tutti. Et se bene io le replicai quel che occorreva, non si venne però a particolari delle sue doglienze, massime che per strada fummo alcune volte interrotti da ragionamenti per complimenti che gli venivano fatti da questi di Vienna; et in carozza con noi era quel suo Cancelliere, il quale mi dicono esser di grande autorità sopra di lui, et che è huomo di non molta sincera intentione. Accompagnai Sua Altezza sino all'alloggiamento, et sino alla propria camera, dove mi fermai un pochetto, et veggendo ch'era tardi, et ch'era occupato da visite, mi licentiai; et da lui fui accompagnato sino vicino alla scala, con haversi lui preso la man dritta al solito, senza mostrar segno alcuno di volerla dare; se bene Monsig^r^ Amalteo, quand' io lo mandai avanti, credeva d'haver a durar gran fattica in fare ch'egli la ricevesse da me, non che in sua carozza, o in suo alloggiamento, ma ne' anco ne' luoghi publici.

Lassato ch'io hebbi Sua Altezza me ne venni a casa, sendo già notte, et la mattina seguente seppi ch'era andato a vedere il Palazzo dell'Imperatore, et alcune altre cose, et non rividdi Monsig^r^ Visconti, se non dopo desinare, che mi venne a vedere, et stemmo tutto il giorno in diversi ragionamenti, dolendosi egli grandemente della natura di questo Prencipe, et particolarmente che alla Corte dell'Imperatore haveva lassato in tutti malissima satisfattione, non havendo voluto visitare, nè gli ambasciatori de' Prencipi, nè il Marchese di Burgau, nè altri personaggi; et mi disse che qui la notte Sua Altezza haveva havuto corriere et avvisi de' pericoli che portavano le cose sue, et che però in un subito haveva fatto mettere in ordine le carozze per andarsene; ma che esso Monsig^r^ l'haveva persuaso di tardare un giorno più, perchè me venisse a vedere, et conferirmi li suoi pensieri; se bene Sua Altezza haveva già destinato di mandar costà il

Padre Cariglia a Sua S^tà^ et altri prencipi, per domandare aiuto, il quale Padre partì per costà due giorni sono per venire in diligentia, et fo conto che vi debba essere quando la presente; et da esso N^ro^ Sig^re^ et V^ra^ Signoria Illma intenderanno a pieno le sue pretensioni.

Sua Altezza non solo non venne da me, ma il Mercoledì mattina assai per tempo, senza ch'io sapessi cosa alcuna se ne partì per la volta di Possonia, dove si sarà fermato un giorno aspettando Monsig^r^ Visconti, et gli altri, che similmente un giorno di poi si partirno; et esso Monsignore tornò da me, insieme con il Padre Cariglia,[1] raccontandomi infinite mutabilità di questo giovine, il quale mi dicano essere in tanto timore, che farebbe ogni partito per liberarsi da quel principato di Transilvania, et voleva trattare con l'Imperatore una permuta, la quale non solo mi par che fosse per lui di poca reputatione, ma pericolosa d'intendersi, et già mi par che sia tanto publicata questa sua intentione, che Dio voglia non gliene segua qualche rovina. Et in somma mi hanno narrato tante cose del poco consiglio di questo giovine, et quanto sieno state fortuite le sue imprese, ch'io temo non poco habbia a verificare i pronostichi statili fatti sopra dai Polacchi; et ha molto bisogno d'esser sostenuto con aiuti presti, et buoni consigli, di che io non lasserò di fare ogni offitio con l'Imperatore, del quale Sua Altezza si duole, che non habbi possuto ottener, se non promesse, senza sicurezza alcuna dell'essecutione; anzi che gli havevano dato parola, che quì trovarebbe l'ordine che gli sarebbono date anticipate due mesate delli 24/m Tallari il mese, che Sua Maestà gli ha promessi per sei mesi in danaro, et non è stato altro. Et va ricordando, che l'anno passato gli furno promessi due mila Raitri, et non hebbe se non cinquecento il mese d'Ottobre, et che gli aiuti promessili d'Italia non furono, se non sessanta cavalli nel medesimo tempo. Però replico, che bisogna darli aiuto, et con sollecitudine, altrimente io dubito che, o si perderà interamente, o farà con li Turchi ogni accordo, se bene con ogni pericolo che non gli sia osservato; et già lui m'ha detto che il Turco gli offerisce di lassarli la Moldavia et la Valacchia, oltre alla Transilvania, et che non lo ricerca, se non di stare a vedere, senza intromettersi nelle guerre tra lui, et li christiani; se bene a questo mi soggiunse,

---

[1] Cfr. scrisoarea lui Carrillo (din Viena, 16 Martie 1596) la *Veress*: Epistolae et acta P. Alfonsi Carrillii S. J. Budapest, 1906) p. 177—178.

che voleva star sempre costante nella sua deliberatione, et perdere prima ogni cosa, che accordarsi con Turchi. Ma poi, venutoli novi avvisi, Monsig^r Visconti m'ha referto che con molta scandescenza havea mostrato essere di contrario parere, però tutti si accordano, che per poco vento questo Signore va et viene; et sperano, che se non troverà le cose tanto mal parate, che non possa reintrare in casa, che habbia a quietarsi, et ritornare nelle speranze, dicendomi non essere la prima volta, che con qualche buon successo ha disegnato d'andar subito in Constantinopoli, come era il contrario, ha deliberato di lasciare ogni impresa per defendersi; et se dolgano gli amici sua, che già sia stata scoperta questa sua natura, della quale il P. Cariglia me ha promessa referire sinceramente a N^ro Sig^re ogni particolarità, et crede che anco et Monsig^r Visconte, et Monsig^r Amalteo n'haveranno scritto qualche cosa più intrinsecamente. [1] Et io per questa non voglio dire altro, riserbandomi da Praga a scrivere sopra all'altre occorrenze, non sapendo, se con il prossimo ordinario, che sarò in viaggio, havrò comodità di mandar lettere; etc.

Di Vienna, 16 Marzo 1596.

(Arch. Vat. Roma. Particolari vol. 4 No. 61.)

12.

Alba-Iulia, 24 Martie 1596.

Cosimo Capponi către secretarul Belisario Vinta.

Turcii voind a pune un alt Domn în locul lui Mihai-Vodă, la cererea acestuia i s'a trimes în ajutor o oaste de 200 dorobanţi unguri. Revolta Cazacilor împotriva Leşilor. Ieremie-Vodă vrea să trimită tribut Turcilor.

Intendiamo per il certo che il gran Signore habbia eletto un altro vaivoda Vallaco per Vallachia, dove si dice che sia di già giunto in Moldavia con [gran] numero di Tartari et Turchi per volersene di poi andare alla volta di Michel Vaivoda, per mettersi esso in possesso di quella provincia, donde Michel manda con grande instanza a dimandar di qua aiuti, acciò venendo l'inimico si possa difender, se no che sarà forzato abandonar il

[1] Scrisoarea nunţiului Alfonz Visconti (din Viena, 12 Martie 1596) cu multe amănunte întregitoare, la *Veress*: Relationes nuntiorum Apostolicorum in Transsilvaniam missorum a Clemente VIII (Budapest, 1909) p. 190—192.

tutto. Hoggi si è espedito 200 trabanti di quelli della guardia del Principe, et d'altri luoghi anchora, sin tanto che il Principe arriverà con qualche aiuto de danari, che molto ne hanno bisogno, benchè questi increduli Ongari dicano, che non saranno, se non parole, tanto di Sua Maestà, come d'altri aiuti esterni.

La quantità de Tartari, che io già scrissi che si trovavano in Silistria, dicono che siano partiti alla volta d'Ongaria verso Buda, dove vien riferto che habbiano distrutto tutti quelli contorni; di più che pigliavano gli figliuoli d'essi Turchi esclamando, se non gli davano vettovaglie da vivere, che si sariano pasciuti d'essi figliuoli, dicendosi che habbiano fatto grandissimo danno in quel passaggio.

Vien riferto anchora per un huomo, quale è gionto oggi di Vallachia, che il gran Signore farà preparamento per venirsene in persona in Andrianopoli, che di già siano gionti 700 carri di fieno, però non si sa la certezza. Intendiamo medesimamente che le forze del Turco saranno quest'anno alla volta d'Ongaria et Temisvar, allegando una ragione, dicendo che se farà la guerra in Ongaria tanto più discosto trattenirà l'inimico, che se per sorte perdesse la giornata, un'altra volta così vicino a Costantinopoli, come ha fatto quest'anno passato in Vallachia, anderia a rischio di non potersi così presto ricuperare, et che, se bene perderà in Ongaria, è tanto lontano che haverà sempre tempo per metter un altro esercito in campagna; et questo ho inteso da un mercante, il quale non è ancora 15 giorni che si è trovato in Nicopoli per la libertà che hora hanno li Vallachi con li Turchi nel negotiare. Dice anchora, che se i Turchi non havessero havuto sponda di vettovaglia di Vallachia, in Bulgaria sariano quasi tutti morti di fame, et che la Vallachia era abbondante così di vettovaglie come di gente, quasi che non vi fosse mai stato guerra, che il Signore la mantenghi a beneficio della christianità.

Di Lippa altro non habbiamo di nuovo, salvo che scrivono che sin hora la si trovano più di 4 mille liberi Aiduchi, et quasi ogni giorno menano prigioni di que' contorni di Temisvar.

Delli confini di Polonia et Moldavia habbiamo avviso che li Cosachi si siano sollevati contra Polachi, et che habbiano di già saccheggiati molti luoghi, avendo occupato una fortezza non poca d'importanza, volendo loro che detti Polachi piglino ancor essi l'arme contra il Turco. Dio gl'inspiri a tal beneficio di tutta la christianità.

Si dice medesimamente che Geremia Vaivoda habbia messo insieme il tributo per mandarlo al Turco.

Il nostro Ser^mo^ principe speriamo che arriverà questa settimana, che il Signore lo conduca in salvamento.

D'Albagiulia, de 24 Marzo 1596.

(R. Archivio di Stato. Venezia. Dispacci di Germania vol. 25 fol. 82.)

13.

Roma, 24 Martie 1596.

Card. Cinzio Aldobrandini către Caetano Camillo nunzio di Spagna.

Memoriu despre starea lucrurilor în chestiunea Moldovei ocupate de cancelarul Zamoyski. Dacă Moldova va rămâne în mâna Leşilor, va primejdui pacea publică, deoarece principele Sigismund Báthory nu se va liniştì, mai cu seamă că Leşii stau în relaţiuni bune cu Turcii.

Ancorchè io habbia scritto di mano in mano a V^ra^ Sig^rìa^ per li corrieri precedenti lo stato delle cose d'Ungheria, di Transilvania et Polonia, et soggionto per li avvisi che si havevano del grande apparato che facevano i Turchi per assalir la Christianità et per terra, et per mare, che sollecitasse a più potere le provisioni dell'Armata maritima, et io non dubiti che V. S. habbi fatto quei offitii che le sono stati imposti per comandamento di N^ro^ Sig^re^ non potendo credere che non le sia pervenuta qualcuna delle mie con tutte le difficoltà del passaggio; vedendo nondimeno Sua S^tà^ non solo confermarsi, ma accrescersi le male nuove contra di noi et havendosi certezza dell'uscita del Turco in persona, et che l'Armata di mare sarà numerosa, et che oltre a i soliti fini si vorrà vendicare dell'insulto fatto a Patrasso l'anno passato è parso a Sua S^tà^ che si spedisca il presente corriero in tutta diligenza et se li procuri passa per Francia, acciò non soggiaccia alli accidenti del mare et ad altri impedimenti, et a fine che V. S. possa rappresentar di nuovo et con tutta l'efficacia possibile lo stato calamitoso et pericoloso della Christianità, et invocare il presente aiuto col braccio di Sua Maestà in occasione di tanto bisogno.

Ha V. S. inteso anco per mie lettere, oltre che è cosa notoria quel che è successo tra il Transilvano et Polacchi per conto della Moldavia, et come, et secondo molti il Cancelliero è stato l'autore di questa novità, se bene egli cerca di discolparsi nel modo, che

ella vedrà per la copia della sua lettera che egli scrive a Sua Stà in risposta d'un Breve scrittoli sopra questo accidente, et che si teme grandemente della sua fede, et che habbi stretta intelligenza con Turchi et Tartari et disegni a grandezza straordinaria. Però avendo Nro Sigre mandato il Vescovo di Caserta, prelato di ottime qualità, a tutti quei Principi interessati per sopir quella differenza et estinguere il fuoco che è acceso, acciò non si dilati et facci maggior incendio, l'altro giorno havessimo nuova che egli era arrivato alla Corte dell'Imperatore, ove havendo trovato il principe di Transilvania, li era venuto a proposito di negotiare con Sua M. Cesarea et con esso Principe, dai quali haveva avuto buonissime risposte, rimettendo l'uno et l'altro quanto alla Moldavia le loro pretentioni in Sua Stà, et fatto questo il Vescovo lasciando di se molta satisfattione, se ne era andato alla volta di Polonia per far ogn'opera che il Re, et tutta la natione si unisse con li detti principi contro il Turco, et si dia ai Polacchi quella maggior satisfattione che si potrà nella pretensione et possesso di Moldavia.

Hora trovandosi il negotio settentrionale a questi termini, et presupponendo che in Polonia habbia da esser grandissimo contrasto circa questa resolutione, non solo per l'astutia et seguito del Cancelliero, ma per il modo tenuto in questa trattatione dalla Maestà Cesarea, poichè havendo il Re et Regno ne i Concilii deputati certi commissarii per trattar con Sua M. Cesarea questa collegatione, ha la Maestà Sua lasciato passare un anno et più, senza mandar i suoi, nè far parola di questo negotio, con tutta l'instanza che per parte di Nro Sigre li sia stata fatta in tutto questo tempo, nessuno può far certo giuditio dell'esito, ma si può ben congetturare che verisimilmente haverà uno dei due fini: o che daranno i Polacchi orecchie ai paterni ricordi di Sua Stà et si disporranno allegremente all'unione et concordia tanto desiderata et necessaria per il bene comune; o vero, il che Dio non voglia, recuseranno di staccarsi et rompere col Turco.

Se la concordia riesce, qual fu mai più bella et più grande, et più secura occasione di abbassar l'orgoglio del Turco, recuperar' il tolto et liberar la Christianità da quella parte, et in conseguenza dall' altre ancora dall'aspro gioco, nel quale di presente si trova? Et qual è quel Principe, che non reputasse a sua gran fortuna et a singolarissimo suo benefitio di poter haver parte in sì gloriosa et salutifera impresa? Et quando questa segua, cosa che qua più il desideriamo, speriamo non sarà,

se non con promessa di grossa somma de denari, poichè quel Regno et Republica ne è scarsissima, come dicono apertamente, i quali non li potranno esser somministrati dall' Imperatore solo et dalla Sede Apostolica, et però in questo caso sarà necessarissimo l'aiuto di Sua Maestà. Ma, se non si fa la concordia suddetta et che i Polacchi vogliono star bene col Turco et con i Tartari, et mantenersi in possesso della Moldavia, non è dubbio che Cesare et il Transilvano con tutto quel che tengono staranno nel maggior pericolo che siano mai stati, trovandosi eshausti et afflitti per la longa guerra passata, et non havendo forze da resistere a così potente inimico, massimamente per la divisione suddetta, et dove prima il Transilvano ha fatto imprese, et ottenute vittorie quasi miracolose, et con accrescimento incredibile della sua fama, si è hora debilitato per le spese fatte, et per l'occupatione della Moldavia; et se per l'istessa provincia fusse dato il passo a Turchi et Tartari, ogn'un vede in quante difficoltà et pericoli si trovarebbe il povero Principe, et non solo lui, ma l'Imperatore et tutti li principi, et stati della Casa d'Austria. I quali principi oppressi da giusto timore hanno tutti ricorso a Sua S^{tà} et ogn'uno scuopre le sue piaghe et dimanda aiuto et rimedio, et particolarmente pregano d'esser strettamente raccomandati a Sua M. Cattolica, confidati nella somma pietà et potenza di esso, come Ella vedrà per il capitolo della lettera che scrive l'Imperatore ultimamente al Papa, et non havendo, si può dire, altro refuggio. Onde Sua Beatitudine per la paterna carità sua havendoli quella compassione che ricerca un caso tale che porta seco pericolo di redurli in estrema et infelicissima fortuna, quanto al particolare dell'Imperatore, riduca a memoria il Re quelle ragioni che altre volte si sono scritte della stretta attinenza del sangue, dell'interesse di mantenersi la maestà dell'Imperio, et quei Regni et Stati di dove ha havuto principio la grandezza di Casa d'Austria di buon essempio et animo, che si dà a quegl' altri principi vicini et lontani, col veder che la Maestà Sua abbracci, come deve per tante ragioni questa santa causa, et non lo facendo il mormorio et la detrattione che ne seguita, et la scontentezza di tutti i buoni et ricordi anco il bisogno che ha l'imperatore di esser sostentato et animato con li buoni consiglii et essortationi di Sua Maestà di trovarsi in persona, dove la sua presenza possa dar caldo alle fattioni et imprese, et tanto maggiormente adesso che il gran Turco vi si troverà in persona o in luogo vicino, et cessa quella ragione della dignità imperiale,

et oltre a ciò di non dar governo, nè maneggio d'importanza a gli heretici, i quali consegli, essortationi et avvertimenti haveranno tanto maggior forza, se saranno accompagnati d'aiuti convenienti di denari et d'un buon nervo, particolarmente de' Valloni, et d'altri soldati veterani. Et quanto al Transilvano, havendo Dio benedetto, come si vede dall'opere, eletto et suscitato quel Principe per castigo di quei barbari, et favoritolo di tante gratie, et havendo lui messo lo stato, et quanto ha con la vita propria a sbaraglio per servire alla causa santa, et propagar la fide di Christo, è ben meritevole che ogn'uno concorra et facci a gara d'aiutarlo, et che Sua Maestà Cattolica non pur l'honori dell'Ordine del Tosone, come fu ricordato, ma lo favorisca, aiuti et abbracci in ogn'altro modo, poichè è instromento a sì gran servitio di Dio et della Christianità, oltre che si è aggionto il vincolo d'affinità, et si può fare ogni gran fondamento sopra le virtù, valore et bontà di quel Principe.

(Arch. Vat. Roma. Fondo Borghese II. 472 fol. 36—43. Cifra.)

14.

Warszawa, 10 Aprilie 1596.

Nunţiul Germanico Malaspina către card. Cinzio Aldobrandini.

Aflându-se că David Veres stă în Moldova, lucrând în interesul punerii în scaunul domnesc a lui Ştefan Báthory, nunţiul a intervenit la rege ca el să fie prins şi extrădat principelui Sigismund Báthory, deoarece acest lucru este împotriva intereselor acestor trei ţări învecinate.

Havendomi comunicato li ambasciatori Cesarei il tenore di alcune patenti del Signor Stefano Bathori,[1] et d'alcune lettere scritte da un certo David[2] alli Siculi in nome del sopradetto Signore Stefano, et affirmando essi ambasciatori che il detto David si trattiene in Moldavia, ho operato che Sua Maestà dia ordine che sia preso et condotto qua, acciò dal castigo severo, che sarà dato ad esso David, la persona del quale, bisognando, si mandarà al Ser^mo di Transilvania, resti quell'Altezza appagata, che nè questa Maestà, nè il presidio suo danno fomento a coloro che sono all'Altezza Sua mal affetti, et che tocchi con

[1] Vezi proclamaţia lui Ştefan Báthory sub No. 6.

[2] David Veres trimis în Moldova în taină pentru a unelti acolo împotriva principelui Sigismund Báthory.

mano che nè li Tartari hanno toccato la Moldavia, nè Geremia tiene trattati con loro, nè Polacchi danno, nè sono per dare molestia alcuna all'Altezza Sua; et dovendo capitar qua, fra cinque o sei giorni, il Sig^r Cardinale Bathori insieme col fratello, credo che o saranno chiamati in Senato, o compareranno spontaneamente per purgarsi di ciò che vengono accusati: il che, quando fosse vero l'uno et l'altro sarebbono per vigore delle constitutioni in grandissimo pericolo, et circa l'honore, et circa le facultà. Et coloro che sono ben affetti alli sopradetti Signori ardiscano di affirmare, che ambidue si essibiranno di venire all'atto del giuramento per levarsi così gran macchia d'addosso.

Venendo poi hieri, che fu Mercordì Santo, il Cancelliere da noi, si essibì di mandare un suo a quell'Altezza per giustificarsi dalle cose passate et assicurarla delle future in ogni miglior modo; però io non sto aspettando altro, se non risposta da Monsignor di Cervia, per esser certo che sarà l'huomo del Cancelliere raccolto humanamente.

Di Varsouia, li 10 Aprile 1596.

(Arch. Vat. Roma. Fondo Borghese III 91/d. Concept.)

15.

Alba-Iulia, 14 Aprilie 1596.

Principele Sigismund Báthory către Conventul de Clujmănâştur.

Ordonă ca Conventul să întroducă pe „sfetnicul său" Mihai-Vodă în stăpânirea moşiilor din satele Badoc, Lujerd, Chidea şi Derje în comitatul Dobâca, dăruite lui pentru slujbele sale credincioase.

Sigismundi Bathori Transylvaniae, Moldaviae, Valachiae transalpinae etc. principis mandatum ad requisitores Conventus de Kolos Monostra, ut „cum nos honorificum habentes respectum fidei et fidelium servitiorum Spectabilis, Magnifici Domini Michaelis, regni nostri Transalpinensis Vayvodae, et consiliarii nostri, Serenitati nostrae exhibitorum et impensorum, ac in futurum quoque exhibendorum" idem Michael Vayvoda statuatur titulo donationis et iuris Regii in dominium portionum possessionariarum infidelis Alexandri Kendi [1] de Lona in possessionibus Badok, Losárd, Kide et Derse in comitatu Doboka existentium.

[1] Numit „infidel" pentru că a luat parte la răscoala împotriva principelui din vara anului 1594, în urma căreia a şi fost decapitat, pierzând toate moşiile sale, cu toate că era senator.

Homines Regii ad hanc statutionem designantur: Daniel Sövényfalvi, Blasius Károli, Stephanus Dési, Andreas Szigethi, Iacobus Bagossi, Ioannes Huszár, Lucas Brassai scribae cancellariae maioris, Franciscus et Georgius Theke de Köblös, Franciscus Tholdalagi de Iklod, Franciscus, Gabriel et Balthasar Bánfi, Franciscus Nagy de Bonczida, Franciscus Dobokai de Doboka, Albertus Gyrothi de Gyroth, Georgius Zentiváni de Zentiván.

Albae Iuliae, 14. Aprilis. A. D. 1596.

Exstat in archivo Kolos Monostoriensi (XI.1044) una cum statutorio relatoriis anni 1597 perhibentibus, quod statutio haec peracta fuerit per Franciscum Dobokai et Matthiam Kövendi de Colosvar requisitorem conventualem, praesente vicino nobili Francisco Literato Kazoni de Doboka, ac vicinis jobbagionibus viduae Ioannis Barta et dicti Francisci Dobokai ex possessione Doboka; — Michaelis et Gabrielis Bánfi ex possessione Válaszut; — Elisabethae Patócsi, Balthasaris Bánfi viduae, et Gabrielis Bánfi ex possessione Bonczida; — dicti Francisci Dobokai ex possessione Jenő; — Francisci Dobokai de Derse et Ioannis Nagy ex possessione Losard; — Georgii Ravazdi, Michaelis Komlyati et Francisci Theke ex possessione Derse. (Reliqua desiderantur.)

(Arh. Muz. Ard. Cluj. Kemény: Appendix Dipl. Transsylv. tom. 14. pag 194.)

16.

Warszawa, 18 Aprilie 1596.

Solii: Andrei Jerin episcopul de Breslau şi Adam G. Poppel de Lobkowitz către împăratul Rudolf II.

Trimişi la dieta ţării pentru a face o confederaţie cu Polonia împotriva Turcilor, ori măcar o legătură în scopul asigurării provinciilor Moldovei, Valachiei şi a Ardealului faţă de ei, raportează despre tratativele avute cu senatorii, cari sunt de părere ca Moldova să rămână şi mai departe sub ocrotirea Poloniei, iar în Ţara-Românească să fie numit de împăratul Rudolf un alt Domn în locul lui Mihai, care urît de Turci, ar trebui să fie convins „cu bune vorbe" să abdice în interesul marilor chestiuni ale uniunii. Numai astfel s'ar puteà mărì cu vremea oştile polone din Ţările române cu gândul de a încerca o înfrângere a păgânilor potrivit confederaţiunii de care e vorba.

Sacra Caesarea Maiestas Domine, Domine clementissime.

Ex binis literis nostris, et missione Pauli Alberti scholastici Vratislaviensis M^tem^ V^ram^ Caesaream humillime certiorem fe-

cimus quo loco res in his comitiis quoad spem confoederationis sanciendae repererimus: et quae ad eandem destinendam sive impediendam morae sint, ac difficultates obiectae. Ad quas literas et missionem responsum clementissimum in horas singulas exspectamus.

Neque vero cessamus interea facere ac procurare quaecunque ad eandem rem conficiendam commoda nobis atque utilia videntur. Sed sine magna tamen spe: nisi, quae ad coniunctionem cum animorum, tum armorum necessaria huic genti videntur, re ipsa etiam praestentur, primaria nempe illa duo capita, de quibus iam toties significavimus. Accessit autem novum potiundi desiderii nostri impedimentum, quod tamen ad promovendum illud institutum videbatur: nimirum literae Summi Pontificis de Legato adventante, ad regem et ad nuncios Apostolicos scriptae. Quae Legati advenientis fama multorum animos suspensos tenet: quasi ille Legatus, conditiones multo meliores atque uberiores vel Casertensibus, vel nostris etiam, quas utrasque tamen ignorant, allaturus sit. Qua de causa supersedendum a tractatione foederis, et Legati adventum praestolandum plerique arbitrantur. Cum autem Legatus ante finem comitiorum accurrere difficulter vel plane non queat, gemina hinc quoque oriri incommoditas posset: vel, ut nobis tractandi ac delineandi quasi negotii occasio eripiatur, vel certe, ut res tota in his comitiis, affecta tantum et infecta relinquatur. E quorum utroque periculum vel a destitutione socialium armorum hoc anno, vel ab intestinis cum Transylvano odiis atque simultatibus non satis compositis posset non exiguum suboriri.

Quare cum Maiestas V^ra^ et in Instructione sua, et in nuperis literis, Pragae XXIIII^0^ Martii datis, diligenter nobis mandaverit: ut, si foederis conventionem ad optatum finem perducere omnino non possemus, Moldavicum saltem negotium summae curae nobis esse pateremur; idque operam daremus, ne aliquod inde discrimen vel periculum rebus Transylvanicis impenderet: nos hac de re solliciti, quae Polonorum mens ac voluntas circa hoc negotium esset, diligenter rimati sumus, et quantum assequi potuimus, hoc esse desiderium huius regni intellegimus, ut Moldavia et Wallachia contra Turcas firmo ac sufficienti praesidio muniantur, ne a Tyranno illo in provinciae formam sive Baschatum redigi, et hoc pacto fines sive limites Turcici ad hoc usque regnum, et ad ipsam Transylvaniam ab ea parte protendi possint.

Quam utriusque provinciae defendendae ac tuendae ratione, si Transylvaniae princeps, vel quis alius praestare, et modum huius praestationis certum docere posset: nihil causae futurum, quamobrem non Poloni quoque eidem defendendi atque sui regni assecurandi ratione lubenter consentiant. Sed, si non obscure pateat, neque Woiewodas illas ad se ipsos tuendos sufficientes vires habere, neque Transylvaniae principem adversus ingruentem hostis vim ac multitudinem satis firmum ac validum esse: rationem certe aliam ineundam existimant, qua et provinciis illis consuli, et ab hoc regno vicinus malus averti, et ius tamen cuiusvis salvum queat atque integrum conservari.

Eam rationem sic confici posse, e prudentioribus nonnulli sentiunt: Si regnum hoc Poloniae et Moldaviam, et Walachiam, et per consequens etiam Transylvaniam ipsam ab ea parte, qua Walachias respicit, contra Tartaros, et contra Turcas hoc anno defendendam susciperet, datis tamen prius Summo Pontifici ac Caesareae M^{ti} V^{rae} vel si videant etiam Transylvaniae principi solennissimis reversalibus literis a Rege et Ordinibus universis subsignatis, quod haec defensio ius novum regno Poloniae ad Walachiam, et ipsam quoque Moldaviam sibi asserendam nullum omnino praebere; sed finito bello, provinciae illae in integrum, sive in eum statum, in quo prius fuerant, restitui deberent. Qua ratione et provinciae ipsae a servitute Turcica vindicari, et Transylvaniae principatus a latere illo tutissimus reddi, et regno etiam huic securitas praestari, et exercitui Christiano in Hungaria ad res ibi rectius ac validius administrandas, summa occasio praestari posse videretur.

Verum ad consilium hoc suscipiendum duas praeterea conditiones necessarias fore arbitrantur. Alteram, ut subsidio aliquo pecuniario non usque adeo tamen grandi, puta centum vel octoginta millium thalerorum sive florenorum, pro hac saltem vice Polonis subveniretur. Alteram, ut ille Wallachiae Waievoda Michael, qui hodie rerum potitur, bonis rationibus adductus, aliquantisper cederet, et M^{te} V^{ra} Caesarea alius Woivoda nominaretur atque statueretur, qui in Walachia praeesset: ob hasce nimirum causas, quod Poloni hunc Michaelem sine manifesta pacis cum Turca distractione defendendum suscipere non possent. Alterum autem novum recte possent. Ac dum illi hoc modo provinciam utramque tuerentur, legationem porro amplissimam ad Turcarum Sultanum mitterent, expostulatum cum eo, quare contra morem maiorum suorum, vicinos ac confoederatos huic regno

principes ac provincias Transylvaniam, Ungariam ipsaque Walachias bello persequi re prius, ut maiores sui semper fuissent cum hoc regno, nullo modo communicata, hactenus sustinuisset. Cum hoc iam olim pace, quam cum Turcis hoc regnum habeat comprehensum sit, ne huius quicque fieret, neve id comitteretur, ut hoc regnum immediatis, quod dicitur limitibus a Sultani regnis distingueretur, sed in medio positi essent Christiani, qui Sultani provincias ab hoc inclito regno disterminarent. Cuius contrarium cum hisce machinationibus, quae hactenus intercesserunt, tentatum sit: facere sese non potuisse, quin, quantopere hoc sua interesse censerent Sultano palam ac mascule contestarentur. Interea temporis, si dum haec fiant, de confoederatione inter nos transigeretur: per Legatum nempe Apostolicum, et per utrinque deputatos plenipotentes, de quibus constituendis atque congregandis diligenter agendum esset: posse exercitum quoque illum Polonicum, qui in Walachiis futurus esset, paulatim magis magisque augeri, et foedere rite confecto, bellum ipsum Tyranno Turcico palam et intrepide a Polonis indici: eoque deinceps modo atque ratione, de quibus in foedere convenisset, strenue ac feliciter administrari.

Haec sunt, quae de Moldavicis et Transylvanicis rebus, salvo omnium partium iure, stabiliri posse prudentioribus videntur. E quorum numero Cancellarius est, et Cracoviensis palatinus, et Episcopi etiam nonnulli. Qui autem ab hac ratione dissentiunt, difficultates quidem nonnullas in medium adferunt, quod cuivis facere pronum ac facile est; sed meliorem ullam viam ac rationem tutiorem et commodiorem Turcam suspensum tenendi: Wallachias ne ab illo confestim occupentur, defendendi, Transylvaniam assecurandi, et Polonos paulatim ad arma socialia capessenda attrahendi, nullam plane vel ostendere, vel adumbrare etiam possunt.

Nos quid de re tanta dicamus, profecto non habemus: neque sane nostrum est, hac in parte iudicium nostrum in negotio tam gravi ac perplexo interponere. Facere tamen nos omnino debuisse existimavimus, ut quae prudentiorum opinio esset, M^{tem} V^{ram} celerrime certiorem redderemus. Porro Maiestas V^{ra} pro summa prudentia atque sapientia sua, hanc rem quam diligentissime considerabit, nobisque quam celerrime rescribere dignabitur, quid ad haec talia respondere debeamus, si forte pressius urgerentur.

Intellegimus easdem has rationes, ab Ill^{mis} nunctiis etiam in pontificiam aulam perscriptas esse. Ac tametsi utrumque

nuncium ad optima et optatissima, quaeque procuranda diligentissimum optimeque affectum animadvertimus; tamen, si foedus ipsum hoc tempore comitiorum, de quo iam ob adventum legati Pontificii perexigua spes est, confici non posset, haud alienos ipsos quoque cernimus a superiore consilio, utpote quo melius hactenus rebus omnibus bene perpensis, reperiri non potuerit amplectendo. De quo M^tem^ V^ram^ humillime certiorem faciendam putavimus, cuius nos gratiae atque clementiae quam subiectissime commendamus.

Varsauiae, duodevicesima mensis Aprilis MDXCVI.^0^

Sacrae Caesareae M^tis^ Vestrae

humillimi atque obsequentissimi Sacellanus ac subditi

And(reas) Episcopus Wratislauiensis mpr.

Adamus Gallus Poppell a Lobkowitz mpr.

Adresa: Sacrae Caesareae et Hungariae ac Bohemiae Regiae Maiestati etc. Domino, Domino nostro clementissimo. Cito, cito, cito, citissime ad Cancellariam Imperialem aulicam.

(Staatsarchiv. Wien. Polonica 27/e 1596 fol. 42—44.)

17.

Cluj, 22 Aprilie 1596.

Cancelarul Ştefan Josica către generalul Nicolae Pálffy.

Fiindcă se svoneşte că Tătarii se trag spre Timişoara, oastea noastră va pleca acolo şi astfel aşteptăm ajutorul generalului, ce ni s'a făgăduit de către împărat, pentru a putea începe asaltul cetăţii.

Von des Feindts Fürnemben und Molition wirdt der Herr sowol aus Ihrer Fürstlichen Gnade des Fürsten aus Siebenbürgen an den Herrn abgegebenem Schreiben, als dessen Abgesandten mündlichen Relation der Notdurft nach vernemben. Darunter ich einichen Zweifel nicht trag, der Herr werde uns Ihres Anzugs wider den Feindt mit dem ehisten erindern. Inmassen wie es dann auch also ehist ins Werk zu richten wünschen, damit wir mit unserm Kriegsvolk auch desto besser und sicherer fortrücken künden. Jetziger Zeit khunde nichts bessers erfolgen, als wann Euer Kriegsvolk alsobaldt fortrückte. Wir werden zwar mit dem ehisten an und fortziehen müssen, dann wir gewisse Nachrichtung haben, dass die Tartern sich umb Wallachei befinden, deren der meisste Teil gegen Temeswar anziehen soll. Daher wir sie dann

auf was Weg und Mittel es immer wird sein künnen, mit Hilf des Allmächtigen angreifen müssen, und do wir alsdann die Oberhandt erlangen, wird uns hernach die Belägerung der Festen Temeswar desto leichter ankomben. Die beruehet aber alles an Behändigkeit und ehisten Herausfertigung der uns von Ihrer Kayserlichen Maiestät zuegesagten Hilfen, so gleichwol mit bereit verstrichnem und abgeloffnem Termin und Zeit bey uns noch nicht ankomben.

Clausenburg, den 22. April Anno 96.

(Kriegsarchiv. Wien. Feldakten 1596 5/4. Traducere contimporană a originalului unguresc, neexistent.)

Notă. Dintr'o altă scrisoare cu aceaș dată (către Peter Rosenberg Wock in Krumau) aflăm că Tătarii au o oaste de 20.000 oameni sub cetatea Timișoarii, unde murind 28 de nemeși viteji, iar 7 căzând prizonieri, principele Sigismund, sosit alaltăeri pentru dieta ce se va deschide mâne, e foarte mâhnit. De altfel dieta a ținut numai o zi și jumătate, disolvându-se la 25 Aprilie cu hotărîrea ca nemeșii să se prezinte armați bine, în zece zile la Alba-Iulia spre a pleca cu principele în spre Lipova. (Arch. fam. Schwarzenberg, Třebon. No. 5835.)

18.

Cluj, 23 Aprilie 1596.

Anonim către anonim în Italia.

Știri despre întâmplările din Banat, unde Turcii vreau să ocupe Lugojul și Lipova. S'au trimes acolo oști în ajutor, ca și în Țara-Românească. Solia secretă a ambasadorului englez dela Poartă.

Ex Claudiopoli in Transilvania die 23. Aprilis Anno 1596.

Tartarorum triginta millia esse dicuntur, ii tamen qui Danubium traiecerunt, et non procul sunt a finibus nostris, circiter quindecim millia esse certo scribitur. Fecerunt nonnullas excursiones, et levia proelia commissa sunt. Et ex illis, et ex nostris etiam nonnulli occubuerunt, praesertim Haiduci circiter centum quinquaginta. Hostes in animo habent, ut eodem tempore Lugas et Lippam adoriantur. Iam ad ea loca hinc ex Aula auxilia destinata sunt. In Transalpinam similiter ex Aulicis equitibus, et peditibus pretorianis non pauci mittuntur. Vereor, ne in dicta provincia aliqua mutatio sequatur, quae parum pro futura sit nobis. Servitor oratoris reginae Angliae habuit apud Ser[mum]

principem audientiam privatam, quo sub praetextu venerit Dominatio V^ra^ ex aliorum litteris cognoscet. In secretis quod habuerit manet secretum, Albae commoratur. Nihil intelligo de eius expeditione. Existimo, quod per aliquod spatium temporis adhuc intertenebitur; etc.

(R. Archivio di Stato. Modena. Avvisi busta 15.)

19.

Alba-Iulia, 3 Mai 1596.

Anonim către secretarul Belisario Vinta.

Amănunte despre ciocnirile cu Turcii în Banat. Sol din Moldova. Pregătiri pentru noua campanie spre Timişoara.

Magnifice domine mihi observandissime. Salutem etc.

Mirum sane est, quod nihil certi de numero Tartarorum, qui penes Senderoviam Danubiam traiiecerunt, intelligere possimus, sed longe discrepantis eorum, qui ex illis partibus veniunt relationis admiror; quidam enim triginta, alii vix decem, nonnulli viginti millia esse asserunt quotcunque sint. Turcis certe magnum animum addiderunt, passim in miseram plebem Christum confidentem, etiam Turcarum imperio subiectam crudelissime saeviunt, nullo respectu sexus aut aetatis, omnes, quos non in diram servitutem adducunt, trucidant, iugulant, et horrenda crudelitatis exempla ubique relinquunt. Utinam, uti deliberatum est ab iis, qui praesunt, cum instructu exercitu mature hostibus occurrantur. Illi quoque ad omnes occasiones sunt intenti, eorum viris ad locum quemdam, tribus milliaribus Lippa distantim, ubi Bassa Themesvariensis cum Tartaris in castris esse dicitur, ex diversis partibus magna sollicitudine cogunt. Begus quoque Giulensis cum copiis non exiguis eo se contulit. De consiliis eorum diversi sunt rumores et discursi; sed certe nihil exploratum habetur.

Capitaneus Lippensis per quotidianos ferme cursores summopere sollicitat auxilia in celeritate, si unquam, nunc plurimum situm esse scribit; sed milites nostri proximo anno in Valachia plurimum damni in equis passi, et quod, absente principe, suo tempore non habverint solutionem, aliquantulum imparatiores sunt.

Copiae in Valachiam destinatae sunt quidem in itinere; sed nondum eo pervenerunt. Nihil ex ea provincia auditur. Ante

triduum venit legatus ex Moldavia; princeps nondum dedit ei audientiam. Cur venerit, re ipsa sciri non potest; fertur tamen, quod Hieremias Vaivoda per eum bonam vicinitatem principi offerat, et significet, quod magis christianorum, quam Turcarum rebus faveat.

Rediit inde eodem die quidam nobilis, a domino Bochkay, ante principis reditum eo missus; is mihi, ut fideli amico, significavit, quod cum Vaivoda in secretis multum egerit, esse quidem eum bonae mentis, sed penitus a Polonis opportet eum dependere; ipsi enim praesidium ex Polonis, Ruthenis, Hungaris et Cosacis conflatum circiter tredecim millia hominum continuo ibi intertenent. Nostrates, qui ibi captivi detenebantur, Vaivoda omnes missos fecit: Turci et Tartari nullo ab ipso ibidem visi sunt; nunc nihil periculi inde nobis imminere dicit; omnia eam provinciam concernentia ex resolutione Polonorum, quam in his comitiis facient, cui videlicet parti velint esse addicti dependet. Deus mentes eorum, et consilia regat, ut in unionem, et salutarem christianorum regum et principum confoederationem consentiant.

Dicunt quidem, plurimos Rascianos et alterius nationis colonos, ut Tartarorum manus effugere possent, in confinia huius provinciae pervenisse, eosque promptissimo animo, modo videant, principis castra sequuturos, sed eiusmodi hominum militia valde incerta est, utpote, qui sine ordine vagantes, nunquam strenue pugnant, sed quo eos victoria inclinat, eo et animi eorum. Princeps totus in eo est, ut quamprimum exercitum in hosticum ducat, sed facile aliquot dies elabentur, quo adcoierint viris, vereorque ne interim hostes nos praeveniant in obsidenda aliqua arce. Deus avertat omnia infortunia, quae nobis imminent.

Dominus Bochkay missus est Varadinum, ut eo prius earum partium praesit. Cancellarius curam habet earum partium versus Lippam, super quas est factus Generalis. Domino Caspari Kornis earum copiarum cura demandata est, quaeque in Valachia erunt; sed ipse eo se non conferet, penes principem mansurus; etc.

Albae Iuliae, 3. die Maii 1596.

De his, quae occurrebant iam scripseram, existimans principis literas in illa partes scriptas, saltem expeditas, in eo momento cursor adest, qui nuncium satis triste de obsidionis arcis Lippae affert: quo nuncio accepto Princeps, statim ad omnes comitatus, sedes et districtus huius provinciae mandata per cursores misit, ut sine ulla mora, cum omnibus, quascunque possunt co-

pias cogere, huc veniant. Domino Bochkay quoque mandatum est, ut ex illis quoque partibus, quascunque viris potest, contrahat et accurrat. Ipse vero Princeps incognitus cum cancellario et Kornis profectus abiit, existimo, quod cupiat res, uti se se habent explorare, celeri cursu rediturus. Capitaneum Lippensem bono animo esse intelligo, scriptisque se strenue defensurum praesidium (modo ne nimium tardent cum succursu) quoad pulvis tormentarius, et victualia durabunt. Si obsidionem, antequam et omnibus partibus copiae confluerint ne solverit hostes, spero (Deo auxiliante) felicem successum contra eosdem. Quantus sit Turcarum et Tartarorum exercitus, qui arcem obsedit, non potui intelligere. Aliquot millia certe hominum sunt in arce, et oppido obsesso, ut scribitur. Deus ex sua benignitate eos defendat; etc.

(R. Archivio di Stato. Firenze. Filza 4469 No. 111.)

Notă. Vezi şi relaţiunile nunţiului Visconti (din 2 şi 3 Mai 1596) la *Veress*: Relationes p. 203—204.

20.

Timişoara, 19 Iunie 1596.

Simon Genga către fratele său, Fabio Genga.

Principele Sigismund Báthory venind în ajutorul cetăţii Lipova, asediată de păgâni, la sosirea sa acolo, ei s'au retras spre Timişoara, care acum va fi atăcată de creştini. Tătarii dau mult de lucru, prin năvălirile lor asupra oştirii ardelenilor.

Molto Rev^do^ fratello.

Sua Altezza partì d'Alba per soccorrere Lippa assediata da Tartari e Turchi, et benchè per via intendesse, che già erano partiti, con tutto ciò deliberò di venirgli a trovare sin sotto Temisvar, et tentata la fortuna della battaglia, espugnare questa piazza; così s'è condotto quì in circa 25.000 tra cavalli et pedoni, et i Tartari non l'hanno aspettato, ma si son ritirati per questi boschi, et i Turchi nella città, onde Sua Altezza l'ha assediata et cominciata a battere. Ma questi Tartari ogni giorno si lassono vedere per queste strade, et fanno gran danni alle condutte delle vettovaglie, et pure hoggi che si doveva tentare qualche assalto, sono venuti a bonissima hora con circa 10.000 Turchi cavati da queste fortezze vicine per metterli in Temisvar, ma sono stati impediti, anzichè S. A. in persona gli ha voluto urtare con buon

numero de cavalli et fanti, et non havendo espettato l'incontro sono fuggiti, et benchè perseguitati per doi leghe, nondimeno non se gl'è potuto far danno, che fargli risolvere di passare il fiume Tibisco, et lasciar libera questa espugnatione; et benchè s'intende che Ciafer Visir mandarà soccorso di Belgrado, dove esso si trova, che non è lontano da noi più che 40 miglia italiane, nondimeno Sua Altezza vuole far ogni sforzo per occuparla. Piaccia a Dio, che li succeda, come spero a honore et gloria sua, et benefitio di tutta questa impresa. Che è quanto per hor posso scrivergli di nuovo.

Del campo sotto Temisvar, li 19 Giugno 1596.

Fratello Simon Genga.

(Bibl. Vat. Roma. Urbinate 1064 fol. 452. Avvisi.)

21.

Alba-Iulia, 4 Iulie 1596.

Cancelarul Ştefan Josica către Carlo Magno.

Amănunte despre asaltul oraşului Timişoara, nereuşit, din pricina oştilor ardelene insuficiente. După asalt principele Sigismund Báthory s'a întors în urma unei hotărîri luate în grabă.

Magnifice domine mihi observandissime. Salutem et servitutis commendationem.

Etsi intelligo Do. V. Mag^cam^ in itinere esse, nihilominus ei significandum duxi 17. die Iunii tentatam esse irruptionem in civitatem; sed, cum Rasciani segnius sequerentur Scotos et praetorianos Sei^mi^ principis pedites, qui praecesserant, et erant circiter 4000, repelluntur a Turcis praesidiariis, quibus summopere animum addebant Tartari, qui cum universis ferme copiis castra nostra circum equitantes, nostros ab urgenda irruptione remorabantur. Itaque, dum ad horam usque tertiam pomeridianam a summo mane nostros lacessunt, et penes castra levia cum illis proelia committuntur, ac demum Tartari recedere videbantur, Sei^mus^ princeps repente, cum paucis communicato consilio, castris cum aliquot agminibus equitum egreditur et Tartaros insequitur. Ii primo statim congressu terga dant, et sese in fugam convertunt; dumque ad prima Cosacorum (!) castra perveniunt, quae milliare distabant a castris nostris, acies instruere incipiebant, ac si proelium committere vellent; ex nostra parte idem fit. Agminibus itaque in ordines dispositis, simulantque hostes, nostri, invocato nomine salvatoris nostri Jesu, adoriuntur, con-

festim summa velocitate fugiunt, impedimentis plurimis relictis, dumque a nostris ulterius ad duo ferme milliaria insequuntur, secunda quoque eorum castra, una cum magno bovum, vaccarum et equorum numero, nostris diripienda relinquunt; et nisi nox imminens impedivisset, et nostrorum etiam equi defatigati fuissent, maior forsan strages hostium edita fuisset. Iis itaque confirmantibus fugam, et adepta nostris spe eos assequendi, media nocte ad castra revertimur, magna cum praeda potissimum pecudum, sequentibus aliquot diebus a Tartarorum infestatione liberi et securi, oppugnatio civitatis continuatur, et dum 23. Iunii a consiliariis deliberatur de secunda irruptione tentanda, nescio quibus rumoribus de auxiliorum adventu, quorum certitudinem explorare non potui, moti aliisque de causis, quas in praesentiarum recensere non possum, concludunt obsidionem esse solvendam; sicque altera die Lippam versus proficiscimur, ubi dum quatuor diebus commoratur, nobilitas messis causa dimissionem postulat, quae ipsis permittitur; et relictis bonis praesidiis in Lippa, Lugas et Caransebes, ipse quoque princeps rediit; ut primum autem auxilia a Sacra Caesarea Regiaque M^te^ Ser^mo^ principi promissa, ad ditionem suam pervenerint, statim rursus exercitum in hosticum educet. Ita enim facultas ad bona sua sese conferendi omnibus data et concessa est, ut ad 25. Iulii denuo in castra redeant. Ser^mus^ princeps totus in eo est, ut maioribus copiis et meliori apparatu bellico exercitum instruat; optandum ut ad principis propositum bona consilia accedant; invidia et possessio quam procul recedant.

Ex Valachia intelligimus Tartarorum ingentes copias ad fluvium Nestrum confluere; postularunt quidem a Polonis per Russiam transitum in Hungariam, qui, etsi ipsis denegent, tamen ex alia parte illis consulunt, ut iter per Valachiam instituant; qua ratione plurimum hisce quoque partibus obesse possunt. His bene valere cupio Do. V. Magnificam.

Datae Albaejuliae, 4. die Iulii 1596.

(R. Archivio di Stato. Firenze. Filza 4573. Copie.)

22.

Petrinia, 6 Iulie 1596.

Hans Sigmund Freyherr zu Herberstein către arhiducele Ferdinand.

Ii trimite actul de supunere al Valahilor de peste Unna ce i-a fost adus de un sol al lor, foarte cum se cade, pe care l'a primit în ajunul plecării sale cu armata împotriva Turcilor.

Eurer Fürstlichen Durchlaucht ich underthänigist nicht kann pergen, dass gestrige verschiene Nacht von denen Wallachen über der Unna wohnend ein eigne Person, feines Ansehens, alher auf Petrinia zu mir ankommen. Was sie nun für Schreiben von denen geistlichen und andern fürnehmen Wallachen mitgebracht, und sich die gmein der Wallachen eenhalb der Unna für Christlicher Devotion anerbieten, das haben Euer F. Dt. aus beyverwahrtem Zyrülischen Original und davon transferirter Copie, sowol auch, was ich ihnen darauf, neben ziemlicher Remunerirung berüertes ihres Gesandtens beantwortet, genädigist zu vernehmen; etc.

Im Veldtleger bey Petrinia, den sechsten Julii. Anno 1596.

Anexat: 1. Actul de supunere al Valahilor, citat în scrisoare, făcut în limba sârbească pe o coală de hârtie dublă, fără să prezinte vreun interes istoric deosebit. 2. Răspunsul generalului comandant Herberstein în limba germană şi 3. Răspunsul arhiducelui către capii Valahilor numiţi — scris latineşte — prin care îi îndeamnă să rămână credincioşi faţă de împărat, în lupta lor împotriva păgânilor, ad exemplum principum Transylvaniae et utriusque Walachiae, qui nuper Turcarum secta[1] servitute similiter excussa, in Sacri Romani Imperii fidem et clientelam se contulerunt. Datae Graecii, 10. Julii 96.

(Kriegsarchiv. Wien. Prager Hofkriegsrath F. 22—44.)

Notă. Potrivit actului de supunere, Valahii au şi plecat cu generalul Herberstein în război, care raportează peste puţin (Im Feldläger vor Kastanovicz, den 12. Julii 1596) că au sosit la dânsul, „welchen aber ich in Wahrheit nichts gewiss zutrauen kann, es wär dann Sach, dass sie Wallachen diese Unaische Gräniczen mit Kriegsmacht erobert sehen; so dann sie sich vielleicht aus Notzwang underthänig machen würden" fiind foarte nedesciplinaţi. (Kriegsarchiv. Wien. Feldakten 1596 7/15.)

23.

Alba-Iulia, 8 Iulie 1596.

Principele Sigismund Báthory către Conventul de Clujmănâştur.

Ordonă să introducă pe cavalerul Ştefan Bodoni în stăpânirea moşiei Székelyalj pe care i-a dăruit-o pentru vitejia arătată anul trecut la asediul cetăţilor Brăila, Târgovişte şi Giurgiu.

Sigismundi Bathori Transylvaniae, Moldaviae, Valachiae transalpinae etc. principis mandatum ad requisitores Conventus Kolos Monostoriensis, ut Stephanus Bodoni, auratae militiae eques et aulae familiaris ob merita „quae ipse et tum, cum cubicularii munere apud nos fungeretur, continuo lateri nostro ad-

[1] Poate aşa; scris: saeda.

haerendo, summa animi sui promptitudine exhibuit, deinde autem postquam contra tyrannidem turcicam arma sumpsissemus, in expugnatione navium hostilium in Danubio, ad castellum Madana,[1] primus omnium hostem trucidavit sua manu, postea in oppugnatione arcis Brailla ad Danubium in confiniis Ponti Euxini sitae, primus murum conscendit, in expugnatione quoque nostra Transalpinensi, quo numerosissimum imperatoris Turcarum exercitum duce eorum praecipuo Zinan passa fugavimus, fusisque hostibus, atque munitionibus et arcibus, quas ipsi tenebant, occupatis, tam in ipsa hostium persecutione, quam oppugnatione castrorum Tergovistia et Gyrgio strenuam navavit operam, ac nunc quoque suas partes fideliter et diligenter obit" eiusque posteri universi, iis vero fors deficientibus, eius etiam fratres carnales Georgius, Martinus et Ioannes Bodoni eorumque posteri universi statuantur titulo donationis et iuris Regii in dominium possessionis Székelyaly, in comitatu Doboka existentis et hactenus ad Salis Cameram Székiensem tentae.

Homines Regii ad hanc statutionem designantur: Caspar Almádi de Zava... et 7 socii.

Albae Iuliae, 8. Iulii. A. D. 1596.

Exstat în archivo Kolos Monostoriensi una cum statutorio relatoriis anni 1597 perhibentibus, quod statutio haec peracta fuerit per Franciscum Dobokai et Matthiam Kövendi de Kolosvár requisitorem conventualem, praesentibus vicinis jobbagionibus nobilium Georgii Palásti... nemine tamen contradicente. (XI. 243.)

(Arh. Muz. Ard. Cluj. Kemény: Appendix Dipl. Transsylv. tom. 14. pag. 197.)

24.

Praha, 13 August 1596.

Cosimo Concini către Granduca di Toscana.

Ştiri dela Ieremie-Vodă despre Tătari şi despre plecarea sultanului din Constantinopol.

Avvisa di più il Signor Pancrazio, come per un suo servitore, ritornato da Hieremia di Moldavia, haveva inteso che al sicuro i Tartari si congiungerebbono al fiume Nester; ma chè strada fossero per fare non si sapeva ancora: haver mandato sue spie verso Nandoralba con speranza di saper qualche cosa più di certo, se potranno ritornare a salvamento.

---

[1] Scris clar, fără să ştim care cetate este? Poate Maidan.

Hieremia scrive che il gran Turco sia uscito di Costantinopoli con grandissimo esercito, e particolarmente con 40 mila Giannizzeri.

Di Praga, li 13 Agosto 1596.

(R. Archivio di Stato. Firenze. Filza 4353.)

25.

Kraków, 29 August 1596.

Solii împărăteşti (Kaiserliche Gesandten) către împăratul Rudolf II.

Senatorii poloni nu vreau să ştie altfel de confederaţia împotriva păgânilor, decât dacă li se vor asigura „ca premiu" supremaţia asupra Moldovei şi Valahiei, până la Marea neagră.

Quartum caput de ratione cautionum fuit, quod ita Firlejus explicavit... Post haec dixit se, quia tempus breve ad agendum restet, de aliis etiam articulis paucis agere velle, qui iam olim ad disquirendum fuerint propositi; etc.

Alium de praemiis bellum fuisse: Ac sese quidem pro laborum suorum fructu et praemio eas provincias petiisse, quae iam ante iuris Polonici fuerint: nempe Walachiam, quam nos Moldaviam appellamus, itemque alteram Walachiam Transalpinam, et oras illas maritimas, quae ad Pontum Euxinum pertingunt. Quas provincias, siquidem ipsi oppugnandas suscepturi essent, non immerito ipsis quoque illas edere ipsorumque iuris permanere debere.

X. De Walachia et Moldavia, tam vinciniore illa Poloniae, quam altera, authoritate eiusdem Pontificis Maximi amice transigi posset [dixit Legatus] neutrius interim partis iuri quicquam praeiudicando.

Cracoviae, undetrigesima Augusti MDXCVI.[0]

(Staatsarchiv. Wien. Polonica fasc. 27/e 1596 fol. 151.)

26.

Aiud, [10 Septemvrie] 1596.

Ioan Pettky către Wolfgang Kornis de Szentpál.

Hotărîndu-se în senatul ţării de a ajuta pe „Nemţi" în Ungaria împotriva Turcilor a plecat azi cu oastea ardeleană dela Alba-Iulia spre Cluj, unde va sosi şi principele Sigismund Báthory,

care fiind bolnav de friguri n'a putut eşì, dar va lăsa de locţiitor pe Ştefan Bochkay. Josica pleacă cu oastea sa spre Lipova pentru a se unì apoi cu oastea principelui la Oradea.

Generose Domine pater observandissime. Servitiorum meorum semper promptissimam addictissimamque commendationem. Isten Kegyelmednek minden dolgaiban felix exitust, kedves egészsiggel, kedveseivel együtt adjon.

Mivelhogy illik Kegyelmednek értésére adnom, miben forogjanak az ide való dolgok és állapatok sok változással együtt, akarék azokról irnom, hogy Kegyelmed is tudja mihez magát tartani, és tudjon mi módon az Kegyelmedéire gondot viselni.

Mi uram, ma indulánk meg táborostól Feieruar mellől az szándékkal (mivelhogy tanácsból mene ugyan véghez) hogy az Németeket [1] meg s[egit]sük, kik egy egész hete, hogy Hatvant meg vötték [2] erős o[ltalom]mal és ugyan ott vadnak, az török tábor penig Szolnoknál vagyon szintén most, mindenik penig nagy gyülekezettel. Urunk azért erőssen meg esküvék, hogy személye szerint ott leszen és meg segiti az keresztyéneket. Jóllehet most urunk velünk nincs, mert az hideg hagymáz vagyon rajta és Feieruárat kelleték maradni, de Kolosuárnál minden okvetetlen el eer bennünket. Boczkait itt hagyá helyében : fő emberek velle igen kevesen lesznek, Bogati Boldisar uram, Vitéz Miklós fog velle maradni és valami gyülevész nép. Váradnál vagyon három száz fegyveres, azokat hozzák megint ide be, az itt valókat penigmind el viszik : valamire adja isten dolgunkat, de kevés reménségünk vagyon itt szintén most hazánknak meg maradásához ; az urak is, az fejedelem erőssen költöztetik, hordozóskottatják marhájokot, feleségeket várakból várakba, valamit éreznek.

Josika Lippa fe[lé] megyen és Váradnál akar velünk meg egyezni, az végbelieket el hozván Sebesből, Lugasból, Lippáról honnet. Az tatárt penig hátunk megett értjük és Havaselfoeldéből is gonosz [hi]rek vadnak. Csak isten tarthat meg bennünket, az mi uru[nk] mind magát, s országát koczkára vetvén.

Tudom értette K[egyelmed] az czauznak minapiban ide jövetelit és kévánságát, kiről [m]ost nem irok, mert mü virtutem incolumem odimus, sublatam ex oculis querimus invidi, ugyan ninkel [3] nekünk immár az egy tanács, sed de his coram, si quando

[1] A se înţelege supt „Nemţi" oastea împăratului, rege al Ungariei.

[2] Cetatea Hatvan în Ungaria, a fost luată de creştini în ziua de 3 Septemvrie 1596 din mâna Turcilor.

[3] Cu toate că e scris curat, n'are nici un înţeles.

licuerit pluribus. Nunc, quod superest, felicem ac florentem conservare cum suis G. D. V^ram^ a Deo ex animo praecor.

Datum ex castris ad Enied positis. Anno Domini 1596.

Servitor et filius G. D. V^rae^ addictissimus

Joannes Pettky mpr

Adresa: Generoso domino Vuolphgango Kornis de Zentpal, sedis Udvarhely Iudici regio etc. Domino et patri summa observantia colendissimo.

(Museum Nat. Budapest. Törzsanyag.)

Trad. Generose etc. Dumnezeu să-ţi dea în toate treburile Dumitale o izbândă norocoasă, cu sănătate plăcută, împreună cu iubiţii Domniei Tale.

Deoarece mi se cuvine să vă fac de ştire cum stau lucrurile depe aci cu multele lor schimbăciuni, doriam să vă scriu despre ele, ca să ştiţi şi D-voastră la ce să vă ţineţi şi ca să puteţi să îngrijiţi de ai D-Voastre.

Noi, Domnule, am plecat în ziua de astăzi cu întreaga tabără de lângă Bălgrad, după hotărîrea Sfatului ţării ca să ajutăm pe Nemţi, cari au cucerit cetatea Hatvan de o săptămână cu putere tare şi stau acolo, iar tabăra Turcilor stă la Szolnok, fiecare cu mare adunătură. Domnul nostru a jurat cu jurământ tare că va fi acolo în persoană şi va ajuta pe creştini. Cu toate că Domnul nostru acuma nu e cu noi, căci având friguri a trebuit să rămâne în Bălgrad, dar ne va ajunge la Cluj fără sminteală. In locul lui a lăsat aci pe Bochkay, oameni de căpătenie vor rămâne însă tot puţini cu el, Baltazar Bogati, Domnia Sa, Nicolae Vitéz va rămâne cu dânsul cu ceva soldăţime proastă. La Oradea sunt 300 de puşcaşi, aceia vor fi aduşi iarăşi aci înlăuntru, iar pe aceştia de aci îi vor duce pe toţi. Dumnezeu ne va ajută cumva în treburile noastre, dar avem puţină nădăjde pentru rămânerea ţării noastre; atât boierii cât şi Principele tare îşi mută averile şi femeile lor dintr'o cetate într'alta, deoarece simt ceva.

Josica merge în spre Lipova şi la Oradea vrea să se unească cu noi, aducând oştile depe la marginele ţării, depe la Sebeş, Lugoj, Lipova. Tătarii se găsesc în spatele nostru precum înţelegem şi ştiri rele ne vin şi din Ţara-Românească. Numai Dumnezeu ne va putea ţine, Domnul nostru aruncându-se atât el însuşi, cât şi ţara sa la noroc.

Ştiu că vei fi aflat Milostivirea Ta de sosirea ceaşului aci şi poftele sale, despre cari acum nu scriu, căci noi virtutem incolumem odimus; etc.

27.

Suceava, 3 Octomvrie 1596.

Ieremia-Vodă către municipiul oraşului Bistriţa.

Despre libera petrecere cerută pe seama cetăţeanului George Szürtakács.

Ieremia Mogila Dei gratia Princeps et perpetuus haeres Moldaviae etc.

Prudentes et Circumspecti viri, vicini nobis honorandi. Salutem et omne bonum. Kegyelmetek Zürtakach Georgy felől irt minekünk és kért is minket Kegyelmetek, hogy mi az megmondott jámbor embernek az mi országunkban mindenütt szabad járását megengednénk. Engedtünk volt azérthon, az Kegyelmetek kivánsága szerint is cselekedtünk, az miképpen ő maga is jelen levén megmondhatja Kegyelmeteknek, hogy szabad akaratja szerint járt mindenütt. Isten Kegyelmetekkel.

Datum in civitate nostra Zuchauiae in Moldavia, 3. die Octobris. Anno 1596.

Adresa: Prudentibus et circumspectis viris, iudici caeterisque iuratis civibis civitatis Byztriciensis etc. Vicinis nobis honorandis.

(Arhiva judeţului Bistriţa-Năsăud. Bistriţa.)

Trad. Domniile-Voastre scriindu-ne despre George Blănarul cu rugămintea să-i dăm voie să umble ori şi unde în ţara noastră: i-am dat voie după dorinţa Domniilor Voastre precum Vă va spune şi el însuşi, că a umblat prin toate locurile după voinţa sa. Dumnezeu să fie cu Domniile Voastre.

28.

Warszawa, 10 Octomvrie 1596.

Nunţiul Germanico Malaspina către card. Cinzio Aldobrandini.

Soli din Moldova şi Transilvania în afacerea stării Moldovei, unde trimisul principelui Sigismund Báthory agită prea mult împotriva cancelarului Zamoyski.

E' capitato così tardi hoggi l'Armeno mandato dal Moldavo contiguo alla Transilvania che a pena hanno havuto tempo questi Signori di comunicare meco il tenore delle lettere del Cancelliero, non che di udire il sopradetto huomo. Nè a me è stato possibile di far tradurre, se non summariamente le lettere del Cancelliere dirette a Sua Maestà più presto che in questo punto, che il pedone si deve partire per Vienna. Onde non ho potuto scrivere, se non al Sig^{r} Giovanni Francesco diffusamente et a V. S. Illma brevemente, alla quale però mando copia di quello che scrivo a Sua Eccellenza. Ciò che qua risolveranno, non posso per ancora sapere. Haverei bene più volentieri veduto che il Sig^{r} prencipe di Transilvania havesse esso richiesto

l'aiuto che fa quel Palatino, perchè haverebbe et mostrata confidenza, et mosso maggiormente l'animo di questa Maestà. Ma io non so che giudicio farne, non havendo mai havuto risposta da Monsr di Cervia d'infinite mie lettere, et dubito che non siano state intercette, ma vedo bene che è stato inspirato da Dio questa Maestà a dichiararsi di non volersi intromettere nella Valacchia, poichè da ogni banda s'intende che il Transilvano non l'haverebbe permesso volentieri, et dalli avisi che saranno con questa mia V. S. Illma lo potrà comprendere, et in vero quel Ungaro constituito in Valacchia dal Transilvano farebbe meglio a non trovar tanto quanto fa contro il Cancelliere, non havendo massime esso ordine di occupare quella provincia, et havendone io quasi assicurato Monsr sopradetto di Cervia. Ora che l'essercito del Cancelliero s'è impinguato, et tuttavia va crescendo, egli sta più allegro; etc.

L'arciduchessa Madre di questa Ser^ma regina comparirà alli confini di questo Regno alli due del futuro mese. Da essa aspettiamo di sapere lo vero stato del Sig^r prencipe di Transilvania, et che col mezzo di quella così pia et prudente Signora si stabilischi una sincera intelligenza tra questa Maestà et il sopra detto Prencipe.

Di Varsouia, li 10 Octobre 1596.

(Arch. Vat. Roma. Fondo Borghese III. 89. c.)

29.

Suceava, 5 Noemvrie 1596.

Ieremia-Vodă către consilierul Pancratie Sennyey.

Cere scuze pentru samovolnicia unor oameni ai săi cari i-au bătut nişte slugi, pentru care va face judecată dreaptă.

Ieremia Mogila Dei gratia Princeps et perpetuus haeres Moldaviae etc.

Magnifice Domine amice et vicine nobis honorande. Salutem et omne bonum praecamur.

Az előtt is gyakorta megirtunk Nagyságodnak, hogy inneid Nagyságod minden jó szomszédságot várjon, sőt az onnat jütt embereknek is szabad bejövetelt hadtunk. Im mostan peniglen juta illen panaszunk, hogy Baronchán valami adó szedéink az Nagyságod szolgáit igen megverték volna, mely dolog higyje meg Nagyságod, hirünkkel nincsen, sem az mi hagyásonkbul

nem mielték azt. De meg érti Nagyságod, im ide hivatjuk azokat és törvint rejájok meg láttatunk, valamit a törvin hoz, a' szerint büntetések leszen minden kegyelem nákül, mert mü az jó szomszédságot háboruság nákült tartunk. Az Nagyságod szolgáját ez ennihány napokban megmarasztottuk valami dolognak jobban megtudásáért, de nem késik. Az Isten Nagyságoddal minden időben.

Zuchawiae in civitate nostra Moldaviensi, die quinta Novembris. Anno domini 1596.

ІѠ ЄРЄМНЄ ВОЄВОД

Adresa: Magnifico domino Pancratio Sennyey, Serenissimi principis Transylvaniae etc. consiliario et aulae magistro, nec non arcis Várhegy capitaneo, comiti comitatuum Kizdi et Orbai, et perpetuo comiti de Kikillő etc. Amico et vicino honorando.

(Muz. Ard. Cluj. Archivum Comitum Sennyey fasc. 12 No. 46.)

Trad. Şi mai înainte scrisesem Măriei Tale, ca de aici Măria Ta să aştepte toată vecinătate bună, lăsând intrare slobodă chiar şi oamenilor veniţi de acolo. Acum însă ne vine astfel de ponos cum că nişte strângători de biruri de ai noştri ar fi bătut foarte mult pe slugile Măriei Tale, care lucru, crede-ne Măria Ta, că nu este cu ştirea noastră, nici din porunca noastră nu s'a făcut acel lucru. Dar înţelege-va Măria Ta, că vom chema aci pe acei răivoitori ţinând judecată cu ei şi ce va aduce legea vor avea şi pedeapsa lor, fără cruţare, nici o iertare, deoarece noi ţinem vecinătate bună fără de războire. Am oprit sluga Măriei Tale aceste câteva zile pentru ca să aflăm ceva lucru mai bine, dar nu va întârzia mult.

30.

Alba-Iulia, 10 Noemvrie 1596.

Principele Sigismund Báthory către Pancratie Sennyey.

Mulţumeşte pentru ştirile primite din Moldova şi pentru scrisoarea lui Ieremie-Vodă, al cărui sol va pleca peste puţin îndărăt.

Sigismundus Dei gratia Transylvaniae, Moldaviae, Valachiae Transalpinae et Sacri Romani imperii Princeps, partium regni Hungariae Dominus et Siculorum Comes etc.

Magnifice fidelis nobis honorande. Salutem et gratiae nostrae commendationem. Az Kegyelmed levelét elvöttük, kiben ir Kegyelmed az Jeremias követe felől, kinek semmi bántása nincsen, békével vagyon, velünk volt, és revid nap vissza is bocsáttyuk. Ertjük azt is Kegyelmed leveléből és Jeremias leveléből, kit Kegyelmed küldött hozzánk, hogy az tatár megtért volna és

nagy kártétellel ment volna vissza és Mihály vajda az Duna felé ment volna. Jól cselekedte Kegyelmed, hogy Kegyelmed minket hirrel értet; ezután is Kegyelmed minden dolgokat értésünkre adgyon és vigyázásba legyen. Kegyelmednek legyen gondviselése az ott való dolgokra, mi Kegyelmednek értésére adgyuk, ha mi az ott való dolgokról valami egyéb gondolkodásunk leszen. Tartsa meg Isten Kegyelmedet.

Datum Albae Iuliae, die 10. mensis Novembris. Anno Domini 1596.

Sigismundus Princeps mpr

Stephanus Josica cancellarius mpr

Ioannes Balásfi secretarius mpr

Adresa: Magnifico domino Poncratio Sennyey consiliario nostro, capitaneo Siculorum, arcisque Várhegy etc. Fideli nobis honorando.

(Muz. Ard. Cluj. Arh. fam. Sennyey fasc. 8 No. 11.)

Trad. Magnifice etc. Am primit cartea Măriei Tale, în care ne scrii despre solul lui Ieremia, care nu are nici o bântuire, fiind cu pace, stând cu noi și peste puține zile îl vom și trimite îndărăt. Înțelegem și acel lucru din scrisoarea Domniei Tale și a lui Ieremia, ce ne-ai trimis, cum că Tătarii s'ar fi întors cu mare prădăciune, iar Mihai-Vodă ar fi mers în spre Dunăre. Bine ai făcut Milostivirea Ta că Milostivirea Ta ne ții cu știri; și după aceste să ne dai de știre Milostivirea Ta toate lucrurile, fiind în pază. Milostivirea Ta să ai grije de lucrurile de acolo, noi îți vom da de știre Milostivirii Tale de vom avea vreo altă gândire despre lucrurile de acolo. Dumnezeu să ție pe Milostivirea Ta.

31.

Warszawa, 1 Decemvrie 1596.

Nunțiul Germanico Malaspina către Legatul papal Enrico Caetano.

Convorbirea cardinalului Andrei Báthory cu regele Sigismund, cu intențiunea tăinuită de a-l câștiga în chestiunea Moldovei, unde el ar dori să pună Domn pe fratele său, Ștefan. Regele fiind împotriva, l-a sfătuit să se retragă la Roma, trăind acolo ca preot, care sfat însă nu i-a plăcut.

Comparve qua il giorno ch'io gionsi il Sig^{r} Cardinale Bathori, et partì poche hora prima del mio arrivo, et credo che non si curasse di abboccarsi meco.

Egli pigliò per pretesto della sua venuta il rincontrare la Madre.[1] Ma la verità è ch'egli venne per altri rispetti di più qualità. Interrogò la Maestà Sua chè pensiero et fine ella haveva circa la Transilvania, quale periva, et con essa questo Regno, se presto non si fosse applicato remedio. Al che respondendo la Maestà Sua, che assai invidia le haveva concitato l'ingerirse nelle cose di Moldavia, nella quale pretende di havere il Regno ragioni, che molto maggiori la concitarebbe ogni volta che s'intromettesse in provintia, la quale non ha che fare con questo Regno.

Questa risposta fermò di maniera il Cardinale che non osò passar più oltre, se bene egli era venuto con intentione di persuadere Sua Maestà a scrivere a Sua S^tà^ et all'Imperatore, ricercandoli a volergli significare per l'interessi di questo Regno, chè modo pensavano di tenere per la conservatione di detta provintia, col far loro anco sapere, che la Maestà Sua non vedeva altro mezzo, se non permettere che il Sig^r^ Cardinale et il fratello si aiutassero omni meliori modo. Et perchè Sua S. Illma presupponeva che quanto alli Transilvani ella tenesse essi in pugno: et che tutta la difficultà consistesse nel Turco, disegnava col favore di questo Ser^mo^ spingere il fratello al detto Turco.

Sua Maestà mi dice, che cercò di disviarlo da simili concetti, proponendoli l'andata a Roma, come mezzo più sicuro et più proportionato alla sua vocatione, et per ricuperar il suo, et di tutto il resto, che volesse proporre per la sua patria, massime che lo assicurava, che Sua B^ne^ l'amava, come figliuolo, et fece mentione delle lettere dirette alla Maestà Sua da N^ro^ Signore. Ma che Sua S. Illma si mostrò così alieno dal transferirsi a Roma, che la Maestà Sua crede non sia mai per farlo, attribuendo egli che la dimostratione paterna di N^ro^ Sig^re^ proceda dalli stimoli di Sua Maestà Cesarea et del Transilvano, soggiungendo che il detto Prencipe è in tanta stima a Roma, et gli è prestata tanta fede, che non restarebbe ad esso adito di potere mostrare la sua innocenza, nè far capace quella Corte del deplorando et desperato stato della Transilvania, et che allhora solamente lo crederanno, quando lo vedranno, et che non restarà remedio alcuno che sia posseduta da christiani.

Di Varsouia, 1 Dicembre 1596.

(Arch. Vat. Roma. Fondo Borghese III 91/d. Concept.)

[1] Bătrâna Margareta Maylad, sora fostului voevod al Ardealului, Ştefan Maylad.

32.

Alba-Iulia, 4 Ianuarie 1597.

Ştiri sosite la Mihai-Vodă din Constantinopol.

Ceauşii cari aduceau stindardul sultanului pe seama lui Mihai-Vodă, întorşi dela Vidin la Sofia, cu amănunte despre turburările dintre Bulgari şi Tătari faţă de Turci.

Sommario delli avvisi venuti da Constantinopoli a Michel Vaivoda. Di Albajulia, 4 Gennaio 97.

Che li chiaussi, li quali furno mandati in Valacchia a portarle il stendardo a Michel Vaivoda, erano arrivati insieme col Baron mandato dal detto Vaivoda a Vidin, dove trovorono Mehemet Bassà, il quale s'inviò alla volta di Sofia per trovare il gran Turco, et seco condusse li detti chiaussi et li servitori del detto Barone, ma il Barone non vi volse andare. Arrivato il Bassà in Sofia, et non trovatovi il gran Turco, et inteso ch'era in Filipopoli s'incamminò a quella volta, dove lo trovò tutto turbato, perchè haveva havuto avviso, che li due Bassà, nominati uno Sciaus, et l'altro Aluch, che lasciò al governo di Constantinopoli, havendo inteso, che il gran Turco era stato morto in guerra, havevano creato gran Signore il suo primo figliuolo di età d'anni 8, il quale havea fatto subito uccidere dui suoi fratelli piccoli, come fanno tutti li gran Turchi.[1]

Che il gran Turco si preparava per andare in Constantinopoli con le genti che ha seco, ma non si sa, se li dui Bassà che hanno creato gran Turco il figlio se lo permetteranno per dubbio delle lor vite, et anco di quella del figliuolo.

Che il gran Turco haveva fatto Cam de Tartari il fratello del Cam ch'era in guerra et comandato al Cam, che andasse in Constantinopoli a servire alla porta.

Che si tiene per fermo, che il Cam non debba permettere che il fratello sia Cam, et però potria succedere qualche disparere tra loro.

Che in Vidin erano due mila Turchi, li quali sono stati mandati a Temisvar. Che parimenti in Vidin erano giunti due chiavssi con mille soldati per mandarli in Agria, ma non hanno voluto andarvi.

Di Bolgaria avvisano, che li Bolgari intese le controversie et turbationi che sono in Constantinopoli, si sono tutti sollevati, et stanno aspettando che le genti del principe passano per congiungersi con esso loro.

1 Sultanul n'a murit, aşa că aceste ştiri erau tendenţioase şi minciuni.

ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

Che li Tartari nel passare per Bolgaria, et altri luoghi del Turco hanno fatto gran danni, come brusciamenti, sforzamenti et uccisioni tanto de Turchi, come de Christiani.

(R. Archivio di Stato. Firenze. Filza 4469 N9. 119.)

33.

Alba-Iulia, 5 Ianuarie 1597.

Mihai-Vodă către arhiducele Maximilian.

Trimiţând la Curtea împărătească pe Banul Mihalcea cu Marcu Schonkabunk, roagă să intervină pe lângă împărat pentru ceva ajutor bănesc, deoarece şi-a mântuit toţi banii ce-i avea, în lupta sa împotriva păgânilor.

Serenissime domine, domine nobis gratiosissime, fidelium perpetuorumque servitiorum nostrorum commendationem.

Az hatalmas Isten minden jókat adjon Felségednek.

Bocsátottuk oda fel ő Felségéhez az római császárhoz, mind penig Felségedhez jó tanácsunkbeli bojérunkat, az Nagyságos Ban Michalchia uramat, vélle egyetemben az mi jó udvari szolgánkat, az nemzetes Marcus uramat, hogy ő Felségének, mind penig Felségednek megjelentenék az mi állapatunkat, a mellett nagy fogyatkozásunkat, mivelhogy immáron az keresztyénséghez való szolgálatunk miatt, az pogán ellen való tusakodásunk miatt, mindenönket elköltettök és immáron nincsen miből népet és hadat tartanunk, hogy az pogánok ellen állhatnánk. Kenyergettönk ő Felségének, hogy megteként se az mi nagy fogyatkozásunkat, lenne valami pénzbeli segétséggel, kivel hadat tarthatnánk. Könyergönk azért Felségednek is, legyen jó törekedő mellettönk ő Felségénél, hogy ő Felsége ne hagyjon, hanem segétsen meg. Azonképpen ő Felségének is könyergönk, tekéntse az mi nagy fogyatkozásunkat, legyen Felséged is segétséggel, hogy lehessönk elegek mind az Felségtek, s mind penig az keresztyénséghez való szolgálatra elégségesek és állhassunk ellenek az pogánoknak. Több bizonyos és nagy dolgaink felől megirt főbojérink által szóval izentönk Felségednek, könyergönk, higyje meg szavokat. Tartsa meg Isten Felségedet jó egészségben.

Datum Albae Juliae, 5. die Ianuarii, anno Domini Millesimo quingentesimo nonagesimo septimo.

Serenitatis Vestrae servitor

Michael Vaivoda regni Transalpinae

Ioannes Racz secretarius mpr

Adresa: Serenissimo domino Maximiliano Archiduci Austriae, duci Burgundiae et comiti Tyrolis etc. Domino meo observandissimo.

(Landesregierungs Archiv. Innsbruck. Amraser Akten.)

Trad. Am pornit acolo sus la Maiestatea Sa împăratul Romei, cum şi la Maiestatea Ta pe sfetnicul nostru boier Banul Mihalcea şi împreună cu dânsul pe sluga noastră bună de curte, domnul de bun neam Marcu, pentru ca să dea seamă Maiestăţii Sale, cum şi Maiestăţii Tale despre starea noastră şi pe lângă aceea marea noastră nevoie, căci în slujba noastră pentru creştinătate şi din pricina luptei noastre împotriva păgânilor ne-am cheltuit toată averea şi astfel nu mai avem din ce să ţinem oşti ca să putem face faţă păgânilor. Ne-am jeluit Maiestăţii Sale ca să ia cuminte nevoia noastră mare, fiindu-ne cu ceva ajutor bănesc cu care să putem ţine oaste. De aceea ne milcuim şi Maiestăţii Tale să ne fie de bun ajutor la Maestatea Sa, ca Maiestatea Sa să nu ne lase, ci să ne ajute. Ne milcuim aşijderea şi Maiestăţii Sale să ia cuminte nevoia noastră mare, fie-ne şi Maiestatea Ta de ajutor, ca să ne putem împlini slujba atât faţă de Maiestatea Sa, cât şi faţă de creştinătate şi să ne putem împotrivi păgânilor. Despre lucrurile noastre mari trimitem vorbă Maiestăţii Tale prin boierul nostru de căpetenie numit, Vă rugăm să-i daţi crezare vorbelor lui. Dumnezeu să ţină pe Maiestatea Ta în sănătate bună.

34.

Beograd, 7 Ianuarie 1597.

Hassan Bassa către principele Sigismund Báthory.

Aflând prin Mihai-Vodă că tot ce a întreprins împotriva sultanului a fost numai drept răzbunare în contra lui Sinan-paşa, fiindcă acesta nu mai trăieşte, îl îndeamnă să fie amândoi cu supunere către sultan, care l-a iertat şi pe Mihai-Vodă pentru cele săvârşite de dânsul împotriva sa.

Erdéli vajdának szolgálatomat, köszönetemet irom, és jó egészséget kivánok etc.

Mikor én Ratzgradon valék, irta vala Nagyságod énnekem Mihaly Waida hirével, hogy Nagyságod az hatalmas császár ellen nem igyekezett vétení, hanem mind erre Szinan Bassa adott volna okot. Azért immár ő meg holt, és az minemű hivséggel és engedelmességgel az fényes portához voltatok, ez után is az hatalmas császárnak fejet hajtván, azon hivséggel legyetek, és az kik ő hatalmassága ellenségi, azoknak ellenségi és barátinak baráti legyetek.

Az atyád idejében olyan jó akarattal volt az én atyám, az meg holt Mehmet Bassa Erdélyhez és ugy otalmazta azt,

hogy innen az Török felől még csak egy madár se repülhessen azon által gonosz szándékba, nem hogy ellenségnek engedte volna bántani. Te is gondold meg az atyám jámborságát és ugy cselekedjél, hogy minden szegény Istent imádjon éretted. Én jámbor Atyámnak fia vagyok és ahoz képest én is jámbornak és igaznak állitom magomat. Te felőled is az hatalmas császárnak minden jót szólottam, s irtam is. Pancziován az minemő hidat csináltak volt ez elmult napokban, azt csak azért épitették volt, hogy az egész császár hada Erdélyre menyen. De tudja az Isten, hogy azt az hadat én téritettem el onnat és én voltam az oka, hogy Erdélyre nem ment. Sőt, ha az Varannai hidra is előbb érkeztem volna, azt is el bontatom volna, de késén juték oda, mert immár az hadnak jobb része által kültezett vala. Énnekem még eddig Nagyságod szép levelet küldett.

Az mikor Temeswar alá indultál vala, akkor azt irád énnekem, hogy onnan ismét vissza tértél. Az Nagyságod szép leveléhez képest én az hatalmas császárnak annyira szólottam és törökedtem Nagyságod mellett, hogy valamit Nagyságod ő hatalmassága ellen vétett, az én hitemre meg bocsátott Nagyságodnak az hatalmas császár. Azért más ember szavát Nagyságod el ne hidgye, hogy én is hazugságba ne maradgyak az hatalmas császár előtt, mert eddig is elég szégyent vollottam miattatok és igen sok szegénnek véreket ki ontátok, mert az ki ura ellen fegyvert vonzon és hadat indit, az nem jó; ki tudom, hogy az ti irástokban is és szent könyvetekben meg vagyon irva. De ugyan irás nélkül is mind Nagyságod, s' mind az ottvaló papok tudgyák s értik, hogy nem jó embernek urára támadni.

Nagyságodnál nyilván vagyon, hogy az mit Mihály Vaida is vétett, mindeneket meg bocsátott neki ő hatalmassága. Az zászlót is szintén helyébe küldette az hatalmas császár s' immár mind ő maga s' mind Hauasalfülde nagy békességben vagyon. Az mit császár etzer meg mond, azon áll meg. Az előbbeli Tatarhamot is Mazurrá tötte ő hatalmassága és az birodalmot Petigernek adta, ki mostan ide ki hadakozott.

Az mi ekkedig volt, ez után ne legyen, mert az lónak is etzer való botlásaért nem kell fejét venni. Esküdjünk meg azon, hogy békesség legyen köztünk és hogy Nagyságod annak az országnak fejedelme lehessen és az ország is csendességben levén, senkitől, senkinek semmi bántása ne legyen, és hogy Nagyságodval attyafiasok levén, szabadon járhassanak az követek

egyinktől az másinkhöz. Erre pedig az levélre Nagyságod mennél hamarébb lehet, választ irjon. És én is a mikor Nagyságodnak embere jő hozzám, itt nem késeltetem.

Esköszem pedig az Mahometre, az hatalmas császár fejére és az én jó szerencsémre, hogy az mely emberedet ide külded én hozzám, senkitől semmi bántása nem leszen, hanem békével jeöhet esmét, valamikor akarja. Ezt az hatalmas császár cziauzzát, Allj czauzt, ott sokáig ne tartóztassátok, hanem válaszszal mingyárt viszza bocsássátok. Engemet az hatalmas Császár Zerdárrá választott és erre is hadát reám bizván itt Nandor Feierwarat hagyott.

Azért én jó akaratomból értésére adom Nagyságodnak ezeket. Hogy ha pedig szót nem fogadsz és meg nem békéllel az hatalmas császárral, tehát ő hatalmassága ez jeövendő tavaszszal, mihelt fű leszen, mingyárást minden erejével Erdélyre megyen. Gondolhatja pedig Nagyságod, hogy mikor az hatalmas császár valamely felé hadba [in]dul, egyik kű az másikon nem maradhat, nem hogy az ország maradna békével. Az szegénységnek átkát magadra ne vedd. Énnekem sem pénz, sem ajándék nem kell, hanem az Istennek neveért és az én atyámnak neveért oktatlak mostan.

Ex Nandor Alba, 7. Ianuarii 1597.

Hazzon Bassa filius Mehmet Bassae defuncti.

Pe dos: Responsivae Hazzon Bassae Vayvodae Transilvaniensi datae 1597.

(Arhiva Națională Săsească. Sibiu. IV. 1417. Copie.)

Trad. Scriu Voevodului Ardealului slujba și mulțumirea mea, urându-i sănătate bună etc.

Pe când mă aflam la Razgrad mi-ai scris Măria Ta mie cu știrea lui Mihai-Vodă că Măria Ta nu ai vrut să greșești față de Puternicul Impărat, ci că la acel lucru ar fi dat Sinan-pașa prilej. Murind el acuma, cu credința și cu îngăduința cu care ați fost față de Poarta Sublimă, plecându-vă capul și de acum înainte Puternicului Impărat, să fiți cu aceiaș credință către el, și să fiți vrăjmașul vrăjmașilor Puterniciei Sale și prieteni ai prietenilor săi.

Pe vremea tatălui tău, tatăl meu, răposatul Mehmet-pașa era cu atâta bunăvoință de Ardeal și îl ocrotea atât de mult, încât de aci depe pământul turcesc să nu poată sbura nici măcar o pasere peste el cu gând rău, necum să fi lăsat să-l bântuiască vreun vrăjmaș. Gândește-te și tu la omenia tatălui meu și făptuește într'acel chip, ca fieștecare sărman să se roage lui Dumnezeu pentru tine. Eu sunt

feciorul tatălui meu cucernic şi astfel şi eu mă ţin de cucernic şi de drept. Şi despre tine am spus toate bune şi scris toate bune împăratului puternic. Podul ce s'a făcut în zilele trecute la Panciova a fost făcut numai pentru ca întreaga oaste a împăratului să treacă peste el asupra Ardealului. Dar ştie Dumnezeu că oastea aceea eu am întors-o de acolo şi eu am fost pricina că n'a mers asupra Ardealului. Iară dacă aş fi sosit mai curând la podul dela Varanno, l-aş fi desfăcut şi pe acela, însă am ajuns târziu acolo, când mare parte a oştii trecuse chiar peste el. Măria Ta până acuma mi-ai trimes numai scrisori frumoase.

Când plecaseşi supt Timişoara, atunci mi-ai scris că te-ai întors iarăş de acolo. Potrivit scrisorii frumoase a Măriei Tale eu am vorbit şi m'am străduit aşa de mult pentru Măria Ta la Puternicul Impărat, încât a iertat pe Măria Ta pentru toate cele ce ai făcut împotriva lui. Astfel Măria Ta să nu dai crezare la vorbele altora ca să nu rămâi în ruşine în faţa Puternicului Impărat, căci şi până acuma am suferit multe ruşini din pricina voastră, dupăce a-ţi vărsat sângele la mulţi sărmani, căci cine trage spada şi porneşte războire împotriva stăpânului său, acela nu e bun, care lucru ştiu că se află scris chiar şi în scrierile şi cărţile voastre sfinte. Dar le ştiu chiar şi fără scrieri atât Măria Ta, cât şi popii de acolo că nu e bine ca omul să năvălească asupra stăpânului său.

Trebue să fie vădit Măriei Tale câte a greşit Mihai-Vodă, pe toate le-a ertat Puternicia Sa. Şi steagul i-a fost trimis în loc de către Puternicul Impărat, aşa că atât el, cât şi întreaga Ţara-Românească se găseşte în pace bună. Ceeace împăratul spune odată, se ţine de acel spus. Pe Hanul Tătarilor de mai înainte tot Puternicul Impărat l-a mazilit, dând ţara lui lui Petiger, care acuma se războieşte pe aci.

Ceeace a fost până acuma să nu mai fie de acum înainte, căci nici calului nu i se ia capul dacă s'a potecnit odată. Să facem jurământ ca să fie pace între noi şi ca Măria Ta să fie principe al acelei ţări şi că şi ţara fiind în pace, nimeni să nu fie bântuit de către nimenea şi că fiind noi înrudiţi cu Măria Ta, solii să poată umbla slobod dela unul la altul. La această scrisoare Măria Ta apoi să ne facă un răspuns cât se poate mai curând. Nici eu nu opresc mult pe omul Măriei Tale dacă vine la mine.

Jur pe Mahomet, pe capul împăratului puternic şi pe norocul meu cel bun, că omul ce mi-l vei trimite aci la mine, nu va avea nici o bântuire dela nimeni, putând să vie iarăş ori când va vrea. Ceaşul acesta al Puternicului Impărat, pe ceaşul Ali nu cumva să-l ţineţi mult acolo, dar să-l trimiteţi grabnic îndărăt cu răspuns. Pe mine Puternicul Impărat alegându-mă de serdar m'a lăsat aci la Belgrad cu oastea sa.

Pentru acestea eu îţi dau de ştire Măriei Tale aceste lucruri din bunăvoinţa mea. Dacă însă nu asculţi de vorbă şi nu te împaci cu Puternicul Impărat, Puternicia Sa va merge asupra Ardealului îndată ce va încolţi iarba în primăvara viitoare împreună cu toată puterea sa. Măria Ta îţi poţi închipui că atunci când puternicul împărat porneşte undeva la război, nu poate rămâne piatră pe piatră, necum

ţara să rămână cu pace. Nu lua blăstemul sărăcimei asupra ta. Mie nu-mi trebue nici bani, nici ploconuri, ci te învăţ acuma pentru numele lui Dumnezeu şi al tatălui meu, etc.

Notă. O scrisoare anterioară a lui Hasan paşa către Sigismund Báthory (sosită în 5 August 1596 la Alba-Iulia) a apărut în *Hurmuzaki*: Documente vol. XII p. 274—275.

35.

Praha, 24 Fevruarie 1597.

Cosimo Concini către Granduca di Toscana.

Ştiri despre păgâni şi proiectul luptei împotriva lor, primite dela principele Sigismund Báthory, cu care a sosit la Curte şi solul lui Mihai-Vodă.

Mi referisce il principe d'havere avviso, come non essendo venuto il Signor de Tartari in soccorso del Gran Turco, questo si sia sdegnato, et habbia eletto alla successione di quello stato il Tartaro Ham, resoluto di favorirlo a metterlo in possesso con l'armi sue; e che perciò, aspettando fra poco tempo la battaglia, credeva anco che per essa si fossero per fare migliori le condizioni di questa Maestà.

Con il medesimo principe è venuto un ambasciatore del Vallacco et alcuni Bulgheri; questi per dar conto della sollevazione che faranno in quella provincia, con l'assistenza però e con la spalla di qualche numero di soldati, e quello per l'intelligenze che passano fra il vaivoda e'l principe suo Signore.

Dal ragionamento di Monsignor Visconti conosco che l'unione dell'esercito si desidererebbe a Temisvar, luogo abondantissimo di carne e d'altri viveri, comodissimo per il Tibisco alle biade, a i fieni et ad ogni altra necessità del campo, e sicurissimo a gl'interessi del principe.[1] Del pensiero con tutto ciò di qua ho scritto altra volta a V. Altezza, la quale può ben credere che per gl'imminenti pericoli non si sia questa soldatesca per allontanar tanto. Se le pretensioni del principe toccheranno gli stati d'Ungheria, saranno proposte in quella dieta dal Nadasdi e dal vescovo di Vacia, come mi dice, i quali son restati qui a questo effetto; quanto che no, ritorneranno quanto prima a i loro governi; etc.

Di Praga, li 24 di Febbraio 1597.

(R. Archivio di Stato. Firenze. Filza 4353.)

[1] Vezi cele două relaţiuni ale nunţiului Visconti (din Praga, 22 şi 23 Fevruarie, 1597) la *Veress*: Relationes p. 276—282.

36.

[Praha, 4 Martie 1597.]

Pretenţiunile principelui Sigismund Báthory faţă de împăratul Rudolf II.

Pentru continuarea campaniei împotriva Turcilor cere ostaşi valoni şi bani, iar pentru Mihai-Vodă bani pentru o oaste de 6000 călăreţi, cu multe amănunte şi cu planul întregii campanii de pornit împreună cu Mihai-Vodă care va năvăli în Bulgaria după sfatul şi propunerile principelui Báthory.

Postulata Ser^mi^ principis Transylvaniae a Sacra Caesarea Regiaque M^te^ pro expeditione huius anni 97 contra Turcam.

1. Ut Sua Maiestas ad primam diem mensis Iunii, ad summum decem millia Vallonum inter equites et pedites duce domino Schwarzenbergo[1] mittat.

2. Petit Ser^mus^ princeps, ut Sua Maiestas inchoando a prima die mensis Maii singulis mensibus 34 millia tallerorum durante bello statis temporibus mature subministret.

3. Pro Michaele waiwoda Transalpinensi petit Ser^mus^ princeps pecuniam, saltem ad sex millia, singulorum equitum solutionem mensualem ad fl. 5 computandum.

4. Petit sibi concedi auxilia Summi pontificis, duce Aldobrandino.

5. Indicatur ratio, in quem usum auxilia pecuniaria tanta necessaria requirantur. Ut scilicet et stipendia militum, qui nunc continui ad septem millia aluntur exsolvi, et noviter milites Hungari et Kozachii conduci possint. Tum etiam reliqua, quae ad apparatum bellicum pertinent procurentur, ac tormenta, globi, pulveres tormentari, pixides, panni, quae plurima praeterito anno sunt amissa, reparari queant. Imo etiam stipendia Dominorum regnicolarum, tum extra regnum educantur, saltem per duos menses pro more usitato persolvi valeant.

6. Petit Ser^mus^ princeps, ut Sua Maiestas 30 tormenta bellica, campestria cum pulvere tormentario et globis, ac viginti millia bombardarum ei in tempore subministret.

Haec est postulatio.

Consilium Ser^mi^ principis Transylvaniae de futura expeditione contra Turcam.

Quoniam sedem belli, quae utilissime ad confinia Transylvaniae transferri et sufficienter commeatu sustineri possit, propter

[1] Generalul Contele Adolf Schwarzenberg.

tam longinquam militiam et privatas rationes confiniorum Sacrae Caesareae Regiaeque M^tis^ multis Budam versus statui placet, subministrato milite et pecunia pro impediendis et prohibendis Turcis et Tartaris Ser^mus^ etiam princeps ab hac ratione non est alienus, si expeditio hoc modo fiat et postulata auxilia illi tempore subministrentur.

1. Ut ad 1. diem mensis Iunii proxime affuturi exercitus imperialis obsideat Budam, ad quam oppugnandam et commeatum, et omnia necessaria per Danubium facile habebit, et contra hunc exercitum Turcae, qui in finitimis dispositi sunt, nihil poterunt nocere modo Dalmatae et Croatae versus provinciam Bosnensem, et proceres superiorum partium Hungariae, Agriam aut Zolnokum versus, parati saltem arma ostentent.

2. Transylvani, Valachi et superiores Hungari contineant immotas suas vires, et attendant ad adventum Turcarum et Tartarorum in hunc finem. Ut si Tartari, simul et Turcae Valachiam aut Transylvaniam invadere voluerint, eis omnes occurrere et coniunctis viribus fortiter resistere valeant. Si vero tam Turcae, quam Tartari illos praeterire et Nandor Albam venire voluerint, ut anno praeterito fecerunt: illic etiam ad Danubium Transylvani, et superiores Hungari se opponant, et Valachus Bulgariam infestet. Si hostis Nandor-Alba moverit, in occursum Budam versus, tunc Transylvani et superiores Hungari sese ad nostros confestim conferant. Quod si autem Tartari domi permanserint, Transylvaniam atque Valachiam infestaturi, Siculi, Transylvani et Valachi Transalpinensi diligentissime ad illos invigilent ac Ser^mus^ princeps Transylvaniae pro occasione rerum ac temporum ad bellum principale attendant. Caeterum, si Tartari per Maramarusium versus Hust impetum faciant, vires Transylvanicae et superiores Hungari in confinibus occurrant. Cum igitur ad tam multum invigilare teneantur, ne cursus belli impediatur et distrahatur, opportet integris viribus et non fessis haec praestolari, quae res utilior erit, quam alicuius arcis oppugnatio. Interim tamen, si sublato tumultu hostili, et soluto metu Turcarum et Tartarorum Zolnokium aut aliae arces hostiles, inter Danubium et Tybiscum sitae, expugnari poterunt, non defatigato exercitu optime fiet. Sinminus res successerit sufficiet nobis, si Turcarum et Tartarorum vires cœrcendo nostra defendamus, et Budam occupabimus, qua una occupata facilis erit aditus ad caeteras etiam res bene gerendas, deterrebuntur hostium animi, et non solum populi nobis subditi, sed externae quoque gentes

Turcis subditae, et eorum iugo praessae, ad maiora quoque indies audenda atque capessenda, vehementer inflammabuntur, et excitabuntur, letissimamque de hostibus victoriam undique sperare licebit. Finis.

(Arch. Comitiale. Trenčin. No. 9/1597. Copie contemp.)

Notă. Cele de mai sus principele Sigismund Báthory le-a propus personal Curții imperiale dela Praga, cu prilejul vizitei sale a doua, în ziua de mai sus precum o știm din relațiunile ambasadorului venețian (din 3 și 10 Martie 1597) în *Hurmuzaki*: Documente vol. III/2 p. 232—235.

37.

Praha, 13 Martie 1597.

Rudolf II către Dionisie Ralli arhiepiscopul de Tirnovo.

Aflând cu plăcere de voința creștinilor bulgari de supt ocârmuirea sa, de a scăpa de supt tirania păgânilor, îl îndrumează la principele Sigismund Báthory și la Mihai-Vodă, prin cari va fi susținut în această a sa hotărîre nobilă.

Rudolphus Secundus divina favente clementia electus Romanorum Imperator semper Augustus.

Reverendissime fidelis dilecte. Intelleximus ex eo, per quem voluntatem ac desiderium vestrum nobis aperiendum curastis, quantum erga rempublicam Christianam zelum, quantam erga nos observantiam geratis. Quod cum nobis sane gratissimum acciderit, omnino nobis faciendum duximus, ut desiderio vestro, quo ad nos ullo fieri modo queat, satisfaciamus, conventum brevi provinciae suae Ill^{mus} Transylvaniae princeps, affinis noster charissimus, aget, quo legatum mittimus, qui auxiliorum pro belli ratione distribuendorum facultatem habeat, id autem nobis quam maxime curae est, ut cum ditiones istae non procul a nostris et Ill^{mi} Transylvaniae principis et wayvodae Walachiae ditionibus sitae sint, inter vicinos ea armorum et animorum coniunctio instituatur et confirmetur, ut pro necessitate vel occasione sibi mutuo succurrant, remque in hostem praeclare gerant. Auxilium autem, quod Illmo Transylvaniae principi, affini nostro charissimo, tam Walachiae wayvodae decrevimus, et vos fructum successive sentietis. Neque enim vos ullo unquam tempore deseri, sed quicquid ad liberandam a tyrannide Turcica ditionem istam conferre poterimus, prompte

libenterque expedituri sumus, quod vobis certo persuadeatis, erga quos benignissimum animi affectum gerimus.

Datum in arce nostra Regia Pragae, die decima tertia mensis Martii. Anno Domini 1597, regnorum nostrorum Romani vigesimo secundo, Ungarici vigesimo quinto, Bohemici itidem vigesimo secundo.

Rudolphus

Jo. W. Freimordt Joh. Barvitius

Adresa: Reverendissimo Dionisio Ralli Palaeologo, Archiepiscopo de Tirnova in Bulgaria etc.

(Hofkammerarchiv. Wien. Hungarn. Fasc. 14450. Copie din 1616.)

38.

Praha, 14 Martie 1597.

Impăratul Rudolf II către Hofzahlmeister.

Ordonanţă de plată pentru procurarea diferitelor plocoane de dat solilor români şi bulgari.

Der Wallachischen, Bulgarischen Abgesandten, auch Paul Raguseer in specie Verehrungen betreffend.

Nachdem wir nachbenennten jeczo hiewesenden Potschaften oder Gesandten, also anfänglich dem aus der Walachey umb fünfhundert Guldin Rheinisch Silbergeschirr, seinem Zugebenen aber von einhundert Guldin Rheinisch bis in einhundert Taller; dann ferner dem Bulgarischen Abgesandten gleichsfalls in Silbergeschirr dreyhundert Guldin Rheinisch, und entlich seinem Zugeordneten Pauln Raguseer zweyhundert Taller in specie verehren zu lassen genädigist bewilligt: Als befehlen wir dir hiemit gnädiglich, du wöllest solche vier Verehrungen in Silbergeschirr und parem Gelt jetzt gemeltermassen aus deinen Ambtsgefällen alsbaldt erkaufen und zusammenrichten, folgundts dieselben an gehörige Ort zu ferner Praesentierung überantworten, solche Posten auch hernach bey deiner Ambtsraitung einstellen; die sollen dir darinnen auf diesen unsern kayserlichen Befelch und gebührliche Quittung für richtig und guete Ausgab angenommen, gelegt und passiert werden; etc.

Geben Prag, den 14-den Martii. Anno Siebenundneinzig.

(Hofkammerarchiv. Wien. Oestr. Gedenkbücher vol. 158 fol. 67.)

39.

Târgovişte, 1 Aprilie 1597.

Mihai-Vodă către arhiducele Maximilian, rege titular.

Pregătirile Turcilor prin facerea podului peste Dunăre fiind ameninţătoare, Mihai îi cere ajutor, îndemnându-l să pornească grabnic împotriva lor.

Ex literis Sp^lis^ et Mag^ci^ domini Michaelis Vaiuodae Transalpinensis etc. excerpta.

Akaratja ez az császárnak, hogy az Dunát Nicapolnál által hidlaltassa, mostan széllyel minden falukban sok deszkákot készitnek afféle hidra valókat. Az jancsárok naponként hul hat százan, hul többen is jüttön jűnek ide az végekbe; énnekem bizonyos emberim vadnak közöttök naponként, hirrel értetnek s valamit érthetnek, tudtomra adják. Mostan az császár és Mehmet basa az lovagokot mustráltatja, azokat is el végezvén mindgyárást el inditja. Akaratjok az, hogy az lovakkal az füvet az Duna parton etessék, onnet mindgyárást indulhasson nyugodt haddal; noha azt hirdetik, hogy oda fel akarnának menni, de elhigyje Felséged, hogy általánfogva minden akaratjok az, hogy Erdélyre üssenek, és ezt az országot akarnák elsőbe el foglalni. Akarék azért Felségednek irni felőlle, kérvén Felségedet, ha valamit akar Felséged inditani, tehát minden dolgokat hátra vetvén, jó idején inditson és lásson Felséged az dologhoz, mert ha azt várjuk, hogy az pogán meg induljon és magának utat vehessen, bizonyára oztán késő leszen az mi mozdulásunk, mert ha ők az réveket el foglalják, és által hidlaltathatják, én nem tudom, ki áll ellenek. Nyilván vagyon pedig Felségednél, minemü meg fogyatkozott erőtlen emberek legyünk; sem hadunk, sem költségünk nincsen; a' mi én rajtam áll, vagy élek, vagy halok, de semmiben hátra nem akarok állani, vigyáztatok is naponként, hogy valamely felé kezdik az hidnak való deszkákot és fákot rakásban helyheztetni, és az hidat csináltatni, Isten velem levén azokot fel gyujtatom; nem csak azt cselekedném, ha népem és költségem volna, hanem nagy dolgokot próbálnék rajtok. Mind azon által Felséged minket teljességesen el ne felejtsen, hanem jó idején segitséget rendeljen és küldjön, kikkel indulhassunk, amelyre kévánja az szükség. Oda fel is pedig Felséged irja meg, hogy semmit ne mulassanak, hanem induljanak. Azonképpen Felséged is, én azt adom tanácsul, hogy

jó idején induljon, ha akarjuk; ha penig nem akarunk indulni, tehát másképpen fogjunk az dologhoz.

Datae in oppido Tergovestiae, 1. Aprilis. Anno Domini 1597.

(Landesregierungs-Archiv. Innsbruck. Amraser Akten. Copie.)

Trad. Voința sultanului fiind să facă un pod peste Dunăre la Nicopol,[1] acum prin satele dimprejur se lucrează la scândurile ce trebuiesc la acel pod. Ienicerii sosesc într'una acolo câte 600 și mai bine pe fiecare zi. Eu am oameni de încredere printre ei, cari îmi dau de știre orice află despre mișcările lor. Impăratul și Mehmed-pașa fac acum „mustrarea" călăreților, după care îi și pornesc îndată. Voința lor este ca caii lor să mănânce iarba depe malul Dunării, de unde să poată porni cu oaste odihnită și cu toate că Turcii svonesc vestea că vreau să meargă sus (în spre Ungaria) crează-mă Măria Ta, că voința lor este să dea peste Ardeal ca să-l poată lua mai întâi de toate. Am vrut așadar să scriu despre acest lucru Măriei Tale, cu rugămintea că de va vroi Măria Ta să pornească ceva, pornească de cu vreme, lăsând orice alt lucru la o parte, văzând de acest lucru, căci de vom aștepta pornirea păgânilor, făcându-și drum, mișcarea noastră va fi apoi târzie fără îndoială, căci de vor pune mâna pe vaduri, aruncând poduri peste ele, nu știu cine le vor sta împotrivă. Căci e știut de sigur la Măria Ta ce fel de oameni slabi și prăpădiți suntem noi, neavând nici oaste, nici bani. Ce mă privește pe mine, ori trăesc, ori mor, nu sunt împotrivă în niciun lucru, pâzînd zilnic că unde vor începe să grămădească scândurile și lemnele de pod, să le dau foc cu ajutorul lui Dumnezeu. Dar nu numai atât aș face de aș avea oameni și bani, dar aș încerca lucruri și mai mari. Cu toate acestea Măria Ta să nu uite de noi, ci să ne orânduiască și trimită ajutor de cu bună vreme, cu care să putem pleca unde nevoia cere. Sus la Curte Măria Ta așijderea să scrie ca să nu zăboviască nimica, ci să pornească. Tot așa și Măria Ta să plece de cu vreme, iată sfatul meu, de vom vroi (să făcem ceva) și de nu voim pleca, să ne putem apuca într'altfel de lucru.

Notă. Copia acestei scrisori picând în mâna scriitorilor contimporani de „Avvisi" au făurit din ea o scrisoare italiană cu data fictivă de 5 Mai 1597 ca adresată cancelarului Ștefan Josica; publicată în *Hurmuzaki:* Documente vol. III/2 p. 244. Un alt exemplar, nedatat, latinesc a apărut *ibidem*, vol. XII p. 292—293.

[1] In ediția citată din Hurmuzaki: vol. XII scris greșit: Drinapol,

40.

[Praha, Aprilie 1597.]

Impăratul Rudolf II către principele Sigismund Báthory.

Hotărîrea luată pentru ajutorarea lui și a lui Mihai-Vodă cu o oaste auxiliară de 4000 oameni, care va sta lângă dânsul cu solda dela 1 Iunie încolo.

De auxiliis a Sacra^ma Caesarea M^te in Walachiae subsidium destinatis inter Se^mum dominum Sigismundum Transsylvaniae principem etc. ab una, et ab altera parte Caesareos legatos propter varias et certas causas ita actum, transactum et conclusum est.

Primo. Quandoquidem Sacra^ma Caesarea Regiaque Maiestas dominus, dominus noster clementissimus certam pecuniarum summam ad conducendos quatuor, duo nimirum equitum, et duo peditum mille milites, qui Turcarum Tartarorumque in Ungariam transitum prohibeant, hostemque detineant et Walachis sint subsidio, in Walachiam hac aestate destinere benigne statuit, Ser^mus princeps per certos suos ac idoneos homines, militum delectum habebit, ut quantocitius fieri possit, quatuor mille milites conscribantur et expediantur, et ad primum Iunii primae lustrationi statuantur.

Iis ita delectis et expeditis assignatus, M^tis Caesareae commissarius singulis mensibus eos lustrabit et in regestra nomina referet et advertet, ut integro numero interteneantur ac stipendia persolvet.

In stipendii solutionem vero Sacra^ma Maiestas Caesarea singulis mensibus pro singulo equite talleros quinque, pedite autem quatuor, inclusis tamen praefectis, capitaneis, signiferis atque aliis officialibus ad militiam hanc necessariis, suppeditabit.

Et ut Suae M^tis voluntati et promissioni satisfiat, et milites in locum destinatum mittantur, Ser^mus princeps omnino curabit, ut dictae copiae auxiliares quamprimum conscriptae fuerint, in Walachiam ad waivodam ablegentur et ducantur, atque ibidem ductu et sub capitaneis et vexillis principis, quamdiu necessitas postulaverit, militent.

Memoratus autem Suae M^tis commissarius pecuniam stipendiariam, non nisi in milites walachis subsidio promissos erogabit.

Denique, quod si vero Walachia ab hostili impressione immunis fuerit et hostes vires suas ad ditiones Transsylvanicas converterint, Ser^mus princeps illis auxiliaribus non minus quam suis et aliis walachicis copiis ad defensionem ditionum suarum utetur.

(Arhiva oraşului Košice. Partea neordinată.)

Notă. Hotărîrea împăratului Rudolf II de a pune o oaste auxiliară la dispoziţia lui Mihai-Vodă, potrivit propunerii principelui Sigismund Báthory (de supt No. 36) a fost decretată în scris la

20 Martie 1597.[1] In acel decret era vorba însă de o oaste de 6000 oameni. Dar dovedindu-se în curând că această oaste e mult prea mare ca ea să se poată plăti regulat, a fost redusă la 4000. Nu ni-a rămas textul acestui decret definitiv, din care dăm numai extrasul de mai sus, pe care l-am aflat pe vremuri în arhiva comitatului Abauj din Cașovia.

41.

Alba-Iulia, 24 Aprilie 1597.

Anonim cu amănuntele sosite la Curte.

Victoria obținută de haiducii din Caransebeș în luptă cu Turcii peste Dunăre, pe la Semendria. Avizul lui Mihai-Vodă că din pricina mișcărilor Turcilor în Bulgaria nu poate veni la dieta țării.

Doppo la Domenica in albis[2] li soldati di Caransebis, radunati gli Aiduchi del paese, sono passati secretamente oltre al Danubio et hanno dato in seicento Gianizzari che di Belgrado venivano verso Semendria, per passare essi ancora di qua, i quali restarono rotti et uccisi per la maggior parte da i nostri, che da poi hanno portato tre insegne al principe, sotto le quali andavano. Et da i prigioni si è inteso che il Sangiacco di Belgrado, et il Bassà di Temisvar venuto nuovamente, che prima era Sangiacco di Seghed, hanno ordine dalla Porta di fare due fortezze di qua del Danubio, una alla riva dove sbocca il fiume Crasso, l'altra più a basso et più dentro terra, per opporsi a Caransebis, et haver liberi molti villaggi che il principe ha gli anni passati ridotti a sua obedienza in quei contorni, et tengono i nemici in gran penuria di vettovaglie.

Il principe ha ordinato che si mandino a Caransebis ottocento fanti di qua con commissione a quel capitano che con le genti del presidio, con gli Aiduchi del paese, et questi aggiunti attenda a impedire i desegni de Turchi.

Alla parte di Zolnoch i nostri medesimamente in una scorreria hanno dato una buona stretta a soldati di quel presidio, riportando molte teste et prigioni. Da quali tutti s'intende conformemente che in tutte le loro piazze ci è una penuria estrema, talche i cavalli per mancamento di vitto a pena sono atti alle

---

[1] Publicat în *Hurmuzaki*: Documente vol. III/1 p. 278—280.

[2] Altfel: Dominica Quasimodogeniti, adică în anul acesta ziua de 13 Aprilie.

fattioni, se bene all'incontro di Vallacchia, al Danubio si fanno intendere i Turchi di voler fare tre ponti, et i nostri esploratori che di là vengono, affermano vedersi a Nicopoli particolarmente preparatione grandissima di barconi, travi et tavoloni, et altri ordigni per questo effetto.

Il Vaivoda di Valachia avvisa per huomo a posta il principe che i Turchi si vanno ingrossando in Bulgaria in Razgrad, et che perciò non può venir qua alla dieta, per dubio che nella provincia non segua in assenza sua qualche inconveniente. Replica l'instanze delli aiuti, offerendo di fare oltre al Danubio qualche fattione importante in servitio della christianità.

Albagiulia, 24 Aprilie 1597.

(R. Archivio di Stato. Firenze. Filza 4469 No. 134.)

42.

Alba-Iulia, 4 Mai 1597.

Principele Sigismund Báthory către Petru Mihuţă de Sijat.

Scoţându-l din rândul pedeştrilor, îl face călăreţ slobod, în slujba cetăţii Oradea, cu scutirea de orice dări a casei sale din posesiunea Sijat, ca răsplată a slujbelor sale credincioase.

Nos Sigismundus Dei gratia Transylvaniae, Moldaviae, Valachiae transalpinae et Sacri Romani Imperii Princeps etc. Memoriae commendamus... quod nos attentis... tum vero... Agilis Petri Mihutsia de Sigat, quae ipse nobis et huic regno nostro Transylvaniae pro locorum et temporum varietate fideliter exhibuit et impendit, ac in futurum quoque exhibiturus et impensurus est, eundem Petrum Mihutsia ex conditione pedestri libertinatus, secundum quam hactenus ad arcem nostram Varadiensem servitium obivit, eximendum et in numerum reliquorum libertinorum nostrorum equestrium, ad dictam arcem nostram Varadiensem pertinentium et inservientium, annumerandum et adscribendum, domumque eiusdem in possessione Sijat, vicinitatibus domorum providorum colonorum nostrorum Radul Hajdu ab una, ac Galli Doma, partibus ab altera, in comitatu Bihariensi existentem habitam ab omnibus oneribus plebeis et solvendis censibus, in medium plebeorum debendis, eximendam et libertandam duximus, ea tamen conditione, ut idem Petrus Mihutsia, haeredesque et posteritates ipsius universi, instar aliorum libertinorum equestrium, ad praedictam arcem nostram Varadi-

ensem pertinentium et inservientium, bonis et idoneis equis, aliisque instrumentis militaribus, cuncta servitia libertinatus ex equo obire debeant et teneantur, prout eximimus et libertamus per praesentes; etc.

Datum in civitate nostra Alba Iulia, 4. die mensis Maii. Anno Domini 1597.

Sigismundus Princeps mpr

Stephanus Josica cancellarius mpr

Has literas transumpsit et confirmavit Sigismundus Rákóczi 25 Septembris 1607 et confirmationales hae exstant in Libro regio eiusdem Sigismundi Rákóczi. (III. 477.)

(Arh. Muz. Ard. Cluj. Kemény: Appendix Dipl. Transsylv. tom. 14. pag. 205.)

43.

Alba-Iulia, 12 Mai 1597.

Principele Sigismund Báthory către Andrei Nikodin.

Îi dărueşte sub titlu de nouă donaţiune partea de moşie din Botfeiu în comitatul Bihorului, aflând că şi-a pierdut actul vechiu de danie.

Nos Sigismundus Dei gratia Transsylvaniae, Moldaviae, Walachiae transalpinae, et Sacri Romani Imperii Princeps, partium regni Hungariae Dominus, Aurei Velleris Eques et Siculorum Comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis: Quod nos cum ad nonnullorum fidelium Consiliariorum nostrorum humillimam intercessionem nobis pro parte Nobilium Andreae Nikodin, servitoris Mag^ci domini Stephani Josica Cancellarii et Consiliarii nostri, ac pueri Petri, filii Egregii olim Ladislai similiter Nikodin de Keoshaza, fratris carnalis dicti Andreae Nikodin factam; tum vero attentis et consideratis fidelitate et fidelibus servitiis ipsorum Andreae, et quondam Ladislai Nikodin, quae is Ladislaus Nikodin ad extremum usque vitae suae terminum, Andreas autem Nikodin usque ad praesens nobis et huic regno nostro Transsylvaniae pro locorum et tem[poru]m varietate constanter exhibuerunt et impenderunt, ac idem Andreas Nikodin in futurum quoque exhibiturus et impensurus est: totalem et integram portionem possessionariam in possessione Boytest, alias Botfew vocata, in comitatu Bihoriensi existentis habitam, in cuius quieto et pacifico dominio maiores et progenitores ipsorum

perstitisse, ac ipsi quoque ad praesens persistere, literis solummodo, et literalibus instrumentis superinde necessariis, et sufficientibus destituti esse perhibentur... memoratis Andreae et Petro Nikodin, ipsorumque haeredibus et posteritatibus universis, novae nostrae donationis titulo clementer dedimus, donavimus et contulimus; etc.

Datum in civitate nostra Alba Julia, die 12. mensis Maii. Anno Domini 1597.

Sigismundus Princeps mpr

(L.S.) Stephanus Josica
Cancell. mpr

Lucas Várady Secretarius mpr

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

44.

Alba-Iulia, 27 Mai 1597.

Sigismundo della Torre către card. Cinzio Aldobrandini.

Ştirea secretă primită dela cancelarul Josica, că Mihai-Vodă ar putea să se învoiască cu principele Sigismund Báthory, doritor să renunţe la tron, pentru obţinerea guvernului aceluia. Chestiunea se tratează prin cancelar, care e rudă cu Mihai-Vodă şi lucrul realizabil cu consimţimântul împăratului Rudolf, ar fi foarte nemerit, deoarece Ardealul e bogat în metaluri şi sare, care acum în Ungaria se aduce din Polonia, iar Mihai-Vodă stând în legături bune cu Bulgarii s'ar putea face unirea Ardealului cu Valachia şi Bulgaria.

Sommario d'un capitolo di lettera di Transilvania de i XXVII di Maggio 1597.

Che ha inteso dal Cancelliero che il Vaivoda di Valachia potria trattare col principe di restare al governo della Transilvania, poichè il principe è risoluto di volerla abandonare.

Il Vaivoda sudetto è parente et protetto, et aiutato dal Cancelliero. [1]

Consiglia Sua Maestà a non perdere questa bella occasione, perchè oltre all'essere il paese abondante di vini, biade

[1] Această ştire cum că cancelarul Josica ar fi fost înrudit cu Mihai-Vodă, e cu totul nouă.

et animali da mantener soldati, vi sono miniere d'oro che da un anno in qua fruttano mirabilmente, et d'argento, et d'altri metalli. Vi è gran copia di sali che si potriano distribuire in Ungaria, senza valersi di quelli che hora l'Ungaria piglia dalla Polonia. Si terrìa la Valachia unita con la Transilvania, et si conservaria anche la Bulgaria in buona speranza.

Che il Cancelliero invita spesso, et contra il solito, il principe a' suoi castelli, dove sta allegro con la moglie d'esso Cancelliero, et altre gentildonne. [1]

Che il Cancelliero tratta il negotio dei Bulgari col Vaivoda, senza che il principe se rimpacci che tutti sono argomenti ch'egli miri di tirarlo in Transilvania ancora come suo parente.

Li Transilvani si dogliono che non comparischino gli aiuti Cesarei et però crede che si starà su la difesa solamente.

Tornando il chiausso con qualche buona nuova, si corre pericolo che la nobiltà et popolo non faccino qualche strana risolutione per l'inclinatione che hanno alla pace.

Che tutti si dogliono dei Todeschi.

(Arch. Vat. Roma. Fondo Borghese III 107 gh. pag. 187. Printre diferitele hârtii ale lui Sigismondo della Torre, pe această vreme în Ardeal.)

45.

Tirnovo, Mai 1597.

Arhiepiscopul Dionisie Ralli către Paulo Giorgi Raguseo.

Aratându-se gata pentru a lupta împotriva păgânilor, îl mustră că n'a venit anul trecut (împreună cu aliaţii creştini) precum se plănuise din capul locului, cu toate că avuse şi el însuş mari cheltueli. Ştiri despre Turci.

Dionisio per misericordia Divina Archiepiscopo di Tarnova, Capo a tutti li Bulgari et altri.

Al benedetto e amator di Cristo, et d'ogni gloria, e honore degno, e d'ogni prudenza capace, e al mio vero amatore fi-

[1] Urmarea acestei purtări a lui Josica, prin care el se linguşea afară din cale la principe, a fost că acesta i-a dăruit (după relaţiunea nunţiului Visconti, din 20 Mai 1597) două domenii cu un castel frumos şi mai bine de 30 de sate, tal che una lega lunge di qua sino a Lippa, che è cammino di cinque giorni, è padrone di ogni cosa: io non so dove pararà alla fine. (*Veress*: Relationes p. 287.)

gliolo per mezzo di Spirito Sancto, al Signor Paulo Giorgi gentil homo Raguseo, o tu Signor in tutte le cose lo consoli.

Noi humili Archiepiscopo di Tarnova, con tutti li vescovi, preti, diaconi, e cristiani, humilmente et assai distintamente, faciamo per V. S. orationi, e preghiamo il Signore Iddio, et a la sua Madre, e a tutti i Santi, perchè V. S. stia sana con l'anima e col corpo. Come scrisse V. S. io vidi la sanità e allegrezza di V. Signoria, e molto si rallegrammo, e ringratiammo, perchè non havendoci vista ci havete posto amore, e questo è gratia di V. S. Ci scrisse V. S. perchè vi scrivessimo una lettera, ci perdonarete; perchè Illia non ci mostrò in tempo le lettere di V. S. e quello che ci scrivete che scriveamo alla Santità del Papa Padre, e al Sommo Imperatore, noi non habbiamo visto, nè vedemo il scrivere del Re; e ancho che sapiate gran perdita perdeste, e gran richezze perdeste, perchè l'anno passato non veniste come ci havevate apparecchiati, e quando anche il Ser^mo Principe havesse a noi mandato 20/m mai nessuna cosa si conduceva a così bon e perfetto [1] fine come questo, e che cosa dobbiamo fare, questa è volontà Divina. In tanto noi habbiamo fatto gran spesa. Di questo Iddio è testimonio, e però hora me ne sto in gran povertà; assai prudente sei, e pensi che cosa ricerchano sì fatti negotii.

Quanto che mi domandate circha li Turchi, sin qui non fanno niente, solamente habbiamo inteso che in Rasgrad sono venuti 2/m Gianizari, e prego V. S. che mi rescriva con Giovanni et Giorgio, se qualche cosa si si farà o nò, acciò che non vi pensiamo più, e alli mia [2] homini accarezzate quanto il Signore Iddio vi inspirarà, et che il Signore Iddio a V. S. augumenti molti giorni et anni, e vi conceda pace. Amen.

Di Tarnova addi ... Maggio 1597.

(Arch. Vat. Roma. Fondo Borghese III 112 ef. pag. 51. Copie.)

Notă. Această scrisoare a fost trimeasă la Roma (în 15 Martie 1598) de către Paolo Giorgi cu următoarele rânduri: Mando la copia di questa lettera perchè la Santità Vostra vegga le orationi, che si sono perse, et che conosca, che sempre a questa Serenità ho proposto cose degne della sua gloria, e di grandissima utilità a tutta la Republica Christiana.

[1] Scris greşit: a così bona e perfetta fine. [2] Recte: miei.

46.

Praha, 15 Iunie 1597.

Nunţiul Filippo Spinelli către card. Cinzio Aldobrandini.

Ştiri aduse de către Adam Gallo din Ardeal despre bunavoinţa de a luptà a principelui Sigismund Báthory, dacă va fi ajutat precum i s'a făgăduit. Teama cancelarului Josica de principe ca într'o zi să nu-i ia viaţa. Slăbirea încrederii faţă de principe, care a reţinut banii ce au fost trimişi lui Mihai-Vodă în ajutor. Uneltirile tainice ale principelui cu Românii şi Bulgarii, pe când se afla aci în Curte.

Il primo capo della lettera di V. S. Illma dei 24 del passato tratta delle cose del Sig^r^ Principe di Transilvania, et però a questo responderò io ancora principalmente, dicendole che quel negotio tiene tutta la Corte in gran pensiero, perchè quantunque alcuno ne dica bene, et massime il Sig^r^ Adam Gallo venuto ultimamente di là, per quanto mi dice il Sig^r^ Ronfo,[1] nondimeno pochi altri concordano con lui, et se ne parla tanto variamente che non se ne può, se non molto temere, perchè o ci è gran leggerezza, o malitia, come alcuni dicono, et tutto è male, perciocchè in negotio tale, tanto può nuocere una come l'altra; se bene per diversi rispetti dice il Sig^r^ Adam Gallo che il Principe ha buon animo di far la guerra, se sarà aiutato, ma credo che il nodo stia in questo punto, non vedendo io che qui si voglia, o possa crescere gli aiuti determinati, nè là si contentano di quelli che sono stati promessi. Di maniera che sì come io non posso dar buona speranza a V. S Illma nè farne giudicio in tutto sicuro, così me ne rimetto a quello che succederà, et ne scriverà Monsr R^mo^ di Cervia,[2] perchè veramente il giudicio è difficile, come V. S. Illma vederà anche meglio da un sommario che ho havuto d'una lettera scritta di Transilvania, da persona molto principale, il quale mi ha turbato, se bene non credo tutto quello che si dice delle parole riferite dal Cancelliere allo scrittore per ingannarlo, o per compire qualche disegno suo, essendo colui huomo sagace, et pieno d'interessi, et avvenga che altri habbino detto ch'egli sta con gran paura del Principe che un dì, come incostante, et vario, non gli facci la burla, con levarselo d'attorno, et

[1] Volfgang Rumpf Hofmarschall. [2] Alfonso Visconti nunţiu în Transilvania.

torgli la vita, et quanto tiene, nondimeno io credo che chi dice questo sia stato esso ancora ingannato da lui per qualche altro disegno particolare, poichè altri di là scrivono il contrario, cioè che sta allegramente et domina il patrone.

Intendo ancora da questi Signori che detto Principe tirannicamente, come essi dicono, ha spogliato un gentilhuomo Todesco de facto, che haveva le sue miniere in affitto, solo per capriccio et questo è un cavaliere assai principale di casa Ermestain. [1] Con tutto queste contrarietà et difficoltà creda pur V. S. Illma che io non ho lasciato, nè lasciarò di fare quanto posso, et di ricordare continuamente anche all' Imperatore quanto convenga tener contento il Principe, come feci hieri caldamente, massime mostrando essi il pensiero solito circa la renuntia. Ne ci è qui huomo hora che non conosca il bene, che nasceria così dal tenere contenta Sua Altezza, come anche dalla renuncia, se mai seguisse, perchè si considera che con la comodità della Valacchia et Bulgaria, et altri popoli, che sariano con noi continuando la solita buona intelligenza col Principe o la renuntia, si potria fare la guerra sempre nelle viscere del Turco, et si può dire, a spese sue, con li medesimi sudditi suoi Bulgari, Rasciani et altri, oltre alli Valacchi. Ma sin' hora trovo l'avversione solita, et contradittione mirabile per la gran diffidenza che è nata; è ben vero che potriano riscaldarsi li ferri della guerra in modo, che facendo qualche cosa il Principe almeno con mostrare la solita constanza, si perdesse in questi Signori quella diffidenza che è hora in sommo grado, et che ritornasse dalla parte dell' Imperatore nella solita amorevolezza, in modo che Sua Maestà si risolvesse di vincer se stessa, et le sue difficoltà per aiutare il Principe più che fosse possibile, se bene sin' hora pare a questi Signori che Sua Altezza habbi aiuto, o se le voglia dare più che mai si sia pensato, perchè come già avisai, si fa conto di x/m soldati, oltre alli denari mandati per li Valacchi, ritenuti da Sua Altezza, la quale non si può dolere (se è vero quello che qui si presuppone) che non si habbia confidenza di lei nel negotio de Valacchi, perchè tutto quello che si è fatto, si presuppone essersi stabilito di suo concerto, quando era quì con gli huomini anche del Valacco, et dei Bulgari, il che a questi Signori è parso una grande inconstanza et leggerezza, se non è stato per dar di mano a quanti più denari può,

[1] Cunoscutul baron Felician Herberstein, acela dela care avem frumoasa descriere a minelor ardelene, din 1585, tipărită în vol. III p. 58—65 a publicațiunii noastre.

anzi si è detto che ha mandato costì il Padre Carrillo al medesimo fine di havere denari, senza tenere animo di spenderli nella guerra, ma di goderseli, ritirandosi, se potrà, con lasciare ad altri la provincia.

(Arch. Vat. Roma. Fondo Borghese III 109 d.)

47.

Târgovişte, 16 Iunie 1597.

Doamna Stanca către Ioan Keserű de Gibart în Ardeal.

Mulţumindu-i pentru plocoanele trimise, îl asigură că îndată ce va veni, va lua în mână moşia, la care se vede că avea drept după mamă-sa, Zamfira, fiica lui Moisi-Vodă de odinioară.

Tisztesség szerint való szolgálatunkat ajánljuk Kegyelmednek. Istentől minden jókat és jó egészséget kivánunk Kegyelmednek megadatni, mind asszonyommal ő Kegyelmével, az Kegyelmed szerelmes jámbor házastársával egyetemben.

Az Kegyelmed jámbor szolgái megadák énnekem az Kegyelmed levelét, ammellett az Kegyelmed tisztességes ajándékát is megadák. Kegyelmednek megszolgáljuk. Mit irjon penig Kegyelmed az jószág felől, megértettem, de ammint az mi szerelmes urunk ő Nagysága megirta Kegyelmednek, miben álljon az dolog, Kegyelmed abból megérti. Kegyelmednek azért hitemre fogadom, mihelyen az Uristen Kegyelmedet be hozza, mingyárást az jószág Kegyelmednek kezében eresztetik; abban Kegyelmed semmit ne dubitáljon, ez után is Kegyelmed énnekem parancsoljon. Aszszonyomnak ő Kegyelmének én szómmal mondja Kegyelmed szolgálatomat. Azt is mondja meg Kegyelmed, hogy Kegyelmedet ne tartóztassa, hanem bocsássa ide jőni hozzánk, hamar visszabocsátjuk Kegyelmedet ő Kegyelméhez. Mi nekönk ő Kegyelme parancsoljon, szolgálni akarunk. Tartsa meg Isten Kegyelmedet jó egészségben.

Datum ex oppido nostro Tergoviste, 16. Iunii. Anno 1597.

Kegyelmednek tisztesség szerint szolgál

Domna Ztanka

az havaseli Mihály vajdáné

Adresa: Generoso domino Ioanni Kesereö de Gibart etc. Domino nobis honorando.

Pecetea anulară cu legenda: † ДОМНА СТАНКА... ГОСПОДИНА.

(Archivum Comitum Bethlen. Keresd — Criş.)

Notă. Adresatul e identic cu feciorul Zamfirei, din documentul dela 1576 (vol. II al publicațiunii de față p. 107) și se vede că își căuta prin Doamna Stanca vre-o moșie rămasă dela mamă-sa.

Trad. Inchinăm slujbele noastre credincioase Domniei-Voastre milostive. Dorim ca Dumnezeu să dea Milostivirii Tale toate bunurile și sănătate bună împreună cu cucoana Domniei Tale, soția Milostivirii Tale blânde și iubite.

Slugile Milostivirii Tale mi-au dat scrisoarea Milostivirii Tale dându-ne și ploconul Milostivirii Tale cum se cade. Le vom sluji Milostivirii Tale. Înțeles-am ceeace îmi scrii Milostivirea Ta despre moșie, dar precum a scris Măria Sa soțul nostru iubit Milostivirii Tale, Milostivirea Ta vei afla din aceea starea lucrurilor. Făgăduesc însă Milostivirii Tale pe credința mea, că îndată ce vei ajunge aci cu ajutorul lui Dumnezeu, moșia ți se va da în mână îndată; Milostivirea Ta să nu aibă nici o neîncredere în acest lucru, poruncindu-mi Milostivirea Ta și după acestea. Cucoanei Milostivirei Tale rog a spune cu vorba mea slujbele mele, spunându-i și aceea ca să nu te zăbovească mult pe Milostivirea Ta acolo, ci să te lase să vii aci la noi, te vom lăsa în grabă pe Milostivirea Ta la Milostivirea Sa. Să ne porunciască Milostivirea Sa, vrem să-i slujim. Să ție Dumnezeu pe Milostivirea Ta în bună sănătate.

Dat în orașul nostru Târgoviște, în 16 Iunie 1597.

Milostivirii Tale slujește pe omenie

Doamna Stanca

soția lui Mihai-Vodă din Muntenia

48.

Târgoviște, 16 Iunie 1597.

Nicolae Pătrașcu către Ioan Keserű de Gibart.

Mulțumește pentru penele primite și-l asigură de ajutorul cerut în privința moșiei pe care vrea să o aibă prin tatăl său, Mihai-Vodă.

Generose domine amice nobis observande. Salutem et servitii nostri commendationem. Minden jókat adjon Isten Kegyelmednek.

Azmely tollakat Kegyelmed énnekem köldett, Kegyelmednek megszolgálom, meg is viselem az Kegyelmed egészségeért. Ammi penig nézi az jószág dolgát, én magam is szólottam Apám uram ő Nagyságának, azért mihelyen Isten ide be hozza Kegyelmedet mi hozzánk, mingyárást megadja Kegyelmednek. Kegyelmedet azért kérem, mint uramat, barátomat, Kegyelmed jőjen be. Én-

nekem ez után is Kegyelmed parancsoljon, szolgálni akarok. Tartsa meg Isten Kegyelmedet jó egészségben.

Datum ex oppido nostro Tergoviste, 16. Iunii 1597.

G[enerosae] D[ominationis] V[estrae]
servitor et amicus
Petrasco Vaiuoda
Ioannes Racz secretarius

Adresa: Generoso domino Ioanni Kesereö de Gibart etc. Domino et amico observando.

(Archivum Comitum Bethlen. Keresd — Criș.)

Trad. Generose Domine etc. Dumnezeu să dea Milostivirei Tale toate bunătățile.

Voiu sluji Milostivirii Tale pentru penele pe cari mi le ai trimes[1] și le voiu și purta în sănătatea Milostivirii Tale. Iar despre treaba moșiei, eu însu-mi am vorbit cu Măria Sa tatăl meu, care ți-o va da Milostivirii Tale îndată ce te va aduce Dumnezeu, aci la noi. Rog astfel pe Milostivirea Ta, ca pe un stăpân și prieten al meu, Milostivirea Ta să vie încoace la noi. Milostivirea Ta să-mi poruncești și de acum înainte, Milostivirea Ta, îți voiu sluji. Dumnezeu să ție pe Milostivirea Ta în bună sănătate.

49.

Târgoviște, 16 Iunie 1597.

Teodosie Logofăt către Ioan Keserű de Gibart.

Deoarece în lipsa lui, moșia cerută nu s'a putut preda slugilor sale sosite aici, îl roagă să vină pentru a o dobândi prin bunavoința lui Mihai-Vodă.

Generose domine amice nobis observande. Salutem et servitii nostri paratissimam commendationem. Minden jókat és jó egészséget kivánok Istentől Kegyelmednek megadatni.

Megértettem az Kegyelmed irásából, mit irjon penig Kegyelmed énnekem az jószág dolga felől. Isten bizonságom, eleget törekedtem, de semmiképpen addig nem lehet vala, meddig az Uristen Kegyelmedet ide nem hozza; hanem kérem Kegyelmedet, mint uramat, mikoron Kegyelmednek alkolmatossága leszen rea, Kegyelmed jőjen be, és ugy jőjen, hogy egy holnapig itt kell Kegyelmednek mulatni, ammig az jószág dolgát eligazitjuk. Ő Nagy-

[1] Fără îndoială pene de cocor și de cocostârc ce purtau nemeșii în căciulă, foarte rare și astfel prețuite.

sága, az én hitemre mondom, mind megadja Kegyelmednek; mi legyen penig az oka, hogy mostan az Kegyelmed szolgái kezekben az a' jószág nem eresztetett, szóval megizentem Kegyelmednek.

Továbbá, asszonyom ő Kegyelme köldett az én feleségemnek tisztességes ejándékot; ő Kegyelmének, mind az én feleségemmel egyetemben teljes életönkben megszolgáljuk, ő Kegyelme minekönk megparancsolja, valamire elegek leszönk szolgálni akarunk. Tartsa meg Isten Kegyelmedet jó egészségben.

Datum ex oppido Tergoviste, 16. Iunii 1597.

G. D. V. servitor et amicus

Todozia magnus logofet.

Adresa: Generoso domino Ioanni Kesereö de Gibart etc. Domino et amico observando.

(Archivum Comitum Bethlen. Keresd—Criș.)

Trad. Generose Domine etc. Doresc ca Dumnezeu să dea Milostivirei Tale toate bunătățile și sănătate bună.

Înțeles-am din scrisul Milostivirii Tale ce-mi scrii Milostivirea Ta pentru treaba moșiei. Dumnezeu mi-e mărturie că destul m'am trudit pentru ea, dar nu se poate în nici un chip până ce Milostivirea Ta nu va sosi aci cu ajutorul lui Dumnezeu. Pentru aceea rog pe Milostivirea Ta, ca pe stăpânul meu, când Milostivirea Ta va avea prilej la aceea, să vină încoace și astfel să vii că vei trebui să stai Milostivirea Ta o lună aicea petrecând aicea, până vom îndrepta treaba moșiei. Măria Sa, o spun pe credința mea, ți-o va da toată Milostivirii Tale; iară ce a fost pricina pentru care acea moșie nu s'a putut da în mâinile slugilor Milostivirii Tale, ți-am trimes vorbă prin ei Milostivirii Tale.

Mai pe urmă, pentru ploconul credincios cum se cade trimes de soția Milostivirii Tale nevestei mele, vom fi slujbași în toată viața noastră Milostivirii Sale împreună cu nevasta mea, Milostivirea Sa poruncindu-ne, o vom sluji în toate la ce vom putea. Dumnezeu să ție pe Milostivirea Ta în sănătate bună.

50.

Hunedoara, 18 Iunie 1597.

Ștefan Theörök de Enying, comitele comitatului Hunedoarei către „chinezul" său, Nicolae Toma.

Pentru răsplata slujbelor sale credincioase, îi dărueşte două porțiuni de moșie în posesiunea Mogyorósd, în vecinătatea altor „chinezi" români.

Nos Stephanus Thevreok de Enning perpetuus Comes comitatus Hunyadiensis. Memoriae commendamus tenore praesentium, quibus expedit universis, quod nos cum ad nonnullorum dominorum, familiariorumque nostrorum intercessionem, tum vero attentis et consideratis fidelibus et mementoriis servitiis Kenesii nostri Nicolai Toma de Szochiat, quae fratruelibus nostris et nobis a iuventute sua usque ad hoc tempus fideliter et illibate omnibus generibus servitorum, tam prosperis, quam etiam rebus in adversis ubivis locorum satagens officii sui exhibuit, et se nobis in posterum haeredibus et posteritatibus nostris exhibere pollicetur... utriusque sexus duas itaque integras sessiones colonicales desertas in possessione nostra Mogyorosd vocatis, omnino in hoc comitatu Hunyadiensi sitas et habitas, cum omnibus suis pertinentiis et tenutis ad eas iure ab antiquo spectare et tenere debentibus, terris scilicet arabilibus cultis et incultis, agris, pratis, foenetis, silvis, nemoribus, montibus, vallibus, vineis, vinearumque promontoriis, aquis etc. ad eas duas sessiones colonicales spectantibus et pertinere debentibus, quarum prima Therikvanie Theokeos hely vocatur, cui ab Oriente domus Ioannis Mogyorosdi Kenesii nostri, ab Occidente providi Lucae Raduj, a Meridie promontorium pagi, a Septentrione vero platea praefatae villae Mogyorosd; altera vero providi quondam... [de] Herczeghelie, cui ab Oriente domus providi Michaëlis Paduran, ab Occidentali plaga pons publicus, a Meridie platea villae praefatae, a Septentrione vero... [de Herczeg]helie contigue vicinarii dignoscuntur, iure perpetuo et irrevocabiliter tenendas et habendas, possidendasque dedimus et contulimus, imo damus, donamus et conferimus praefato Kenesio nostro Nicolao Toma de Szochiat, haeredibus et posteritatibus suis universis, utriusque sexus, hac cautela praemissa, durantibus filiis, filiae nullam in praelibatis duabus sessionibus et pertinentiis eorum portionem habent, filiis deficientibus in filias ex propriis lumbis procreatis devolvantur, iis quoque deficientibus tandem in haeredes posteros et successores nostros revolvantur ac redeant. Assumentes autem onera et quaelibet gravamina fratruelis nostri, Magnifici Valentini Theoreok de Enning comitis... quorumcunque praesentium et futurorum etc. In cuius rei memoriam, firmitatem et testimonium... has nostras praesentes, sigilli nostri munimine et chyrographo... propria roboratas et munitas dedimus et concessimus. Praesentibus perlectis, exhibenti restitutis etc.

Datum in arce nostra Vajda Hunyad, 18. die mensis Iunii. Anno Domini Millesimo quingentesimo nonagesimo septimo.

Stephanus Török de Enning
Comes perpetuus Hunyadiensis mpr. (L.S.)
Valentinus Tevreok de Enning mpr (L. S.)

(Muz. Ard. Cluj. Kemény: Diplomatarium Transilvanicum vol. VI p. 195—198. Copie în extras a contelui Iosif Kemény.)

Notă. Insemnătatea acestui act de danie este că ne arată cum nobilii aveau drept (limitat până la o sumă oarecare de pogoane) a dărui de sine pământuri iobagilor lor cari intrau în stăpânirea acelora, fără însă a-şi însuşi drepturile proprietarilor nobili.

51.

Wien, 19 Iulie 1597.

Sigismondo M. di Merova către Duca di Mantova e Monferrato.

Despre neînţelegerea dintre principele Sigismund Báthory şi soţia sa Maria Christierna, care trăeşte în cetatea Făgăraşului, unde însă e vizitată de către soţul ei. Bârfelele eşite la iveală provin dela un secretar ungur, care de frica pedepsei a şi fugit de lângă principesă.

La differenza tra il Transilvano et la moglie si va accomodando, non essendo vera la causa che le malie siano stato il maggior motivo d'essa discordia. E' ben vero che è stato per rimandarla, solo perchè si è scoperto che un certo suo secretario di natione Ongaro, per nome Hosszutóti,[1] il qual è poi fuggito, sia stato partecipe delli maggior secreti di quella Signora in absentia del marito. La se ne sta in un luogo chiamato Fogaras, ma lui la comincia a visitare delle volte, et si ha la cosa per accomodata. Lui è giovine et credo che haverà bon stomacho.

Di Vienna, a li 19 di Luglio nel anno 1597.

(R. Arch. di Stato. Mantova. Polonia, busta 558.)

Notă. Se ştie că matrimoniul lui Sigismund Báthory — tânăr de 22 de ani — din vara anului 1595 a rămas neconsumat. Acest lucru a stârnit sensaţie în toată lumea, fără ca pricina lui adevărată să ne fie cunoscută. Iată pentru care motiv ia loc această informaţie în volumul de faţă, aducând ceva nou la desvelirea misterului, fatal atât pentru Sigismund, cât şi pentru întreg Ardealul, care suferea destul şi din cauza nestatorniciei caracterului său sburdalnic.

[1] Georgius Hosszutóti familiaris principis Báthory.

52.

Târgovişte, 31 Iulie 1597.

Erich Lassota de Steblau Mustermeister către împăratul Rudolf II.

Plecând din Făgăraş, a ajuns pe căpitanul Moise Székely cu oastea sa de o mie de oameni la Braşov. Acì a aflat şi pe căpitanul Matia Perusith cu o oaste de 3000 oameni. Raport despre revizia acestora, aparţinând la vre-o şase neamuri. Răscoala lor din lipsa soldei, năvălind în palatul lui Mihai-Vodă, cu înjurături şi ameninţări de moarte. Pentru evitarea acestor neplăceri cere bani fără zăbavă. Caracterizarea lui Mihai-Vodă, om viteaz, cu mare tragere de inimă pentru cauza creştină, dar fără ajutor străin nu poate face nimica, ţara fiind devastată grozav de Turci şi Tătari. Misiunea lui Andrei Taranowski cu scopul de a oferi lui Mihai-Vodă un ajutor de câteva mii de Leşi, care ofertă el însă n'a primit-o, aşteptând ajutorul mai mare dela împărat.

Allerdurchleichtigister etc. Allergenädigister Herr.

Euer Kays. Mt. kann ich gehorsamist nicht verhalten, dass seit meinem jüngsten Schreiben aus Fogaras vom 6. ditz mich alsbaldt nach Cronstadt, alda ich den Siebenbürgischen Obristen Zekhel Moises ohngefähr mit ein Tausent Mann, hernacher anhero gen Tergowista begeben, alda ich auch den Oberhaubtmann Mathias Perezschitt [1] beiläufig mit 3000 Mann, so auf Euer Kays. Mt. Bezahlung geworben, angetroffen und gemustert. Demnach aber dem meisten Theil under ihnen ihr Monat den 21. Julii, dem wenigern Theil aber ihr Zeit zu End des Julii ausgangen (dann ich sie wegen Mangel des Verlags nicht in gleichen Dienst und Zeit einbringen können) als hab ich nicht allein, was es etban noch an Bezahlung desselben Monats gemangelt, sondern auch sie, da man sie anderst in Dienst erhalten wöllen, auf folgenden Monat (als nämblich — wie gemeldet — etliche bis 21. Augusti, etliche aber bis Endt Augusti) bezahlen müessen.

Wie weit nun ich mit den 5900 fl, so von der ersten und letzten (soviel mir noch bis dato wissendt) herein gethonen Verordtnung übrig blieben, und in meine Handt kommen, hätte gereichen können, haben Euer Kays. Mt. allergenädigist abzunehmen; ja do wir nicht die Fürsorg gethan und zu Erhaltung Euer Kays. Mt. hohen Ansehen und Credits bei diesen abgelegenen Völkern (so gegen Tattern und Türken, wie ein Vormauer der Cri-

[1] Recte: Perusith, capitaneus Hungarorum.

stenheit und derselben, do sie anders nicht hilflos gelassen werden, wohl dienen köndten) erstlich zu Weissenburg bei Doctor Muralto 5000 fl, hernacher bei hieigen Fürsten 9000 Taller aufgenommen hätten, würden wir bei diesem ungestümen Kriegsvolk nicht allein übel bestanden, sondern bis auf dato unser kein Bein darvon kommen sein. Dann dies, als die von allerlei Nationen, nämblich Siebenbürgen, Wallachen, Bulgaren, Seraczianern, Räczen und Kosaggen zusammenbracht, nicht Leut, so sich zur Geduldt vermahnen lassen oder etbas mit Glimpf oder gueten Gelegenheit, sonder höchster Ungestümb und Wüeten suechen; wie dann kurz für meiner Ankunft achtzehen Fahnen von des Fürsten besoldten Leuten ihm in sein Palast gerückt, und mit höchstem Schnarchen, Pochen und Bedrohen ihre Bezahlung, dieweil die nicht gleich in Puncto verhanden gewesen, gefordert, und da sie nicht bald bekommen, vielleicht übel gehauset hätten.

Demnach nun nicht allein ich wegen der nicht Zuehaltung und grossen Säumung mit der zuegesagten Geldhülf in dergleichen Labyrinth gerathen, dass ich, da zu Eingang des künftigen Monats, als nämblich auf den 21. Augusti die Bezahlung des Kriegsvolks und der aufgenommenen Gelder, darfür icht mit meiner Person bei hiesigen Fürsten haft, nicht paar hereinkhombt, meines Leibs und Lebens nicht sicher sein werde, sondern auch sonst viel andere schädliche und gefährliche Inconvenientia daraus folgen möchten, sonderlichen weil hiesiger Fürst täglich von Türggen und Polen ersuecht wirdt; als bin ich unvermeidenlich gedrungen worden, Euer Kays. Mt. mir zuegegebner Hofdiener Johann Hödl[1] per Posta hinaus zu Euer Kays. Mt. abzufertigen, damit er Dero, wie alle Sachen geschaffen, mündtlichen referiere und anbring.

Ist derwegen an Euer Kays. Mt. mein allergehorsambst unterthänigist Bitt, Die wollen Ihn Hödl nicht allein völligen Glauben geben, sondern mit dem bewilligten Deputat auf die ausständige Zeit der drei Monat, sambt der auf den Augustum allbereit anticipirten Summa mit ehistem wiederumb hereinfertigen, damit hiesigem Fürsten aller Zweifel benommen werde, und er sonderlich jetzo, da es erst zum Ernst gehn wirdt, gewiss wissen mög, wessen er sich zu Euer Kays. Mt. zu getrösten. Was mein Person betrifft, wöllen Euer Kays. Mt. das allergenädigist Vertrauen haben, dass ich Dero nichts vergeblichen oder unnütz vergeben lassen will, sondern mit dem Geld aufs meist als müglich zurückhalten. Wie ich dann hoff, dass bei dieser bewilligten

[1] Scris greşit: Hödel.

Geldthülf auf sechs Monat Euer Kays. Mt. aufs wenigist 18 oder 20/m Taller sollen erspart werden, welches vielleicht nicht geschehen wär, da Euer Kays. Mt. das Geld per Pausch hereingeschickt, und nicht Ihr eigene Leut darzue verordnet hätten.

Mit der Besoldung des Kriegsvolks haben sie es also gemacht, dass sie auf ein Pferdt fünf Taller für voll, und auf einen Trabanten nur drei Taller reichen, von dem vierten Taller, so vermüg Euer Kays. Mt. gesandten Transaction mit dem Fürsten aus Siebenbürgen auf einen Trabanten bewilligt worden, underhalten sie die Befelchshaber und Vortls-Personen zu Ross und zu Fuess. Ich hab darwider nicht sein wöllen, sonderlich dieweil die Knecht damit zufrieden, und Euer Kays. Mt. nicht zu Schaden ist, sonderlich vielmehr monatlich etbas wenigs dardurch in Ersparung gebracht wirdt.

Wegen des Werts der Ducaten hab Euer Kays. Mt. ich zuvor von Weissenburg aus auf falsch und ungründtlich Fürgeben (kann nicht wissen aus was Ursachen) des alten Bans [1] berichtet, als sollten sie allhier zu 170 oder zu 180 Hungrische Pfening ausgeben werden. Ist aber deme nicht also, sondern haben je und allzeit nicht mehr dann nur anderthalbe Taller oder 150 Denaren gegolten, wie sie dann das Kriegsvolk nicht höher annehmen wollen. Aber auf unser Anhalten, damit Euer Kays. Mt. daran keinen Schaden leide, haben wir bei dem Fürsten so viel zuweggebracht, dass sie nunmehr durch ein offentlich Bando auf 160 Denaren gesetzt und angeschlagen worden; hab sie auch in der Bezahlung dem Kriegsvolk also gereicht.

Für etzlichen Tagen ist dem Fürsten gewisse Zeitung kommen, dass die Tartarn sich stark rüsten und ihren Weg durch die Moldaw auf dieses Landt und Siebenbürgen nehmen wöllen, derwegen der Fürst vergangnen Montag mit den Siebenbürgischen Obristen und Oberhaubtman gen Buzau, so an der Moldauischen Granicz gelegen, verreist, daselbst herumb ein bequemes Ort, das Läger wegen der Tartarn zu schlagen auszusehen.

Anlangendt des hiesigen Fürsten Person, ist er ein freier, tapferer, unverzagter Herr, der Lust zum Handel hat, und an ihm wohl nichts würde erwinden lassen. Dieweil aber diese Landt für zwei Jahrn von den Türggen und Tartarn übel verheert, und (wie sie sagen) mehr dann zweihundert Tausent Seelen im Türggischen und Tartarisch Dienstbarkeit gerathen, dass dies Landt nunmehr sehr öd, kann er für sich selbst, ohne ausländische

[1] Banul Mihalcea, numit aici bătrân.

Hülf, nichts sonderlichs richten. Er erzeigt sich sehr geneigt zu sein, Euer Kays. Mt. und der Cristenheit zu dienen; beweist Er's auch an dem, dass er sich in keine rechte beständige Tractation mit dem Türggen einlassen will, ungeachtet der Türgg sich mit Ihm sehr lavirt und sich gegen Ihn hoch erbietet. Wie dann auch, weil ich alhier schon zwene Tschaussen bei ihm gewesen [gesehen;] den einen hat er durch sein Landt in Tartarei passirn lassen, der ander ist wieder zurück nach Constantinopl. Nicht weniger ist es, dass bishero er mit den Türken dissimulirn müessen, wie dann auch Ihm baldt nach Ostern eine Fahnen von den Porten zuegeschickt worden, und er dieselb angenommen, dieweil er sich nicht genuegsamb befunden dem Feindt zu widerstehn, sonderlich da er etban für den Anzug in Hungern seinen Gewalt zum ersten auf ihn hätte wenden sollen. Sobaldt aber seine Gelegenheit ersehen wirdt, erbeut er sich etbas solches zu praestirn, dass Euer Kays. Mt. ein genädiges Gefallen daran tragen sollen.

Er vermeint, gewisse Kundschaft zu haben, dass die Türken dies Jahr nicht stark heraus kommen werden, und dass der Szerdar nur mit 6000 Mann gen Griechisch Weissenburg gelangt. Es sollen aber alle Praeparationes derselben Örter nur aufs künftige Jahr gehen, da dann der Türggische Kaiser verhofft ein solche Macht ins Feldt zu führen, als bei währendem Krieg noch nicht geschehen. Weil dann keine sondere Macht des Feindts dies Jahr zu besorgen, verlangt ihn höchlich, guete Zeitung aus Euer Kays. Mt. Feldlägern zu hören. Und ist wohl nicht weniger, do dem also, dass der Feindt nicht stark ins Feldt kommen sollte, dass sich ihr viel, sonderlich die amb Feindt nägst einräumenden Herren, sehr nach Euer Kays. Mt. Kriegsvolks dieses Jahrs Verrichtung richten werden, und derselben nach ihre Consilia und Gelegenheit pro vel contra aufs künftige anstellen werden.

Ich hab zu meiner Ankunft einen alten polnischen vom Adel, Andreas Taranowski genannt, so des Fürsten gueter Bekannter noch von Constantinopl her alhier gefunden, den hat man für einen Polnischen Gesandten gehalten; ist aber nicht vom König hieher geschickt worden, sondern wie er fürgeben, wegen der alten Kundschaft den Fürsten zu besuechen; wiewohl meines Erachtens er für sich selbst nicht herkommen, sondern vom Canzler des Fürsten Intent und Gemüet zu expiscirn, und in den Poln Devotion zu bringen, subornirt gewesen. Der hat sich, ehe ich anhero kommen, oft gegen Ihn hören lassen, als sollt Euer Kays. Mt. Ursach daran sein, dass die Polnisch Confoederation ihren

Fortgang nicht genommen. Als ich aber solches widerredet, und wie es damit geschaffen, angezeigt, auch die Treu und vaterliche Sorg, so Euer Kays. Mt. wegen der Cristenheit tragen, ausgeführt, hat er uns beede baldt hernach widerumb fürbescheiden und ihn Taranowski im Beisein meiner noch einmal mit Fleiss darumb befragt. Als aber er tergiversirt und nicht auf seiner vorigen Red blieben, sondern zur Antwort geben, es gehört einem verständigern Kopf, als er wär zue, darvon zu iudicirn, an welchem Theil der Mangel sei, hat er, Fürst leicht abnehmen können, dass es nur *merae calumniae*, die etbo aus Hass, so sie zu Euer Kays. Mt. tragen, herkommen. Er hat auch gedachter Taranowski den Fürsten strachs dahin persuadirn wöllen, dass er etbo zwei oder drei Tausent Mann Polnisch Volks zu seiner Assecuration underhalten sollt, zu welchem der Fürst wegen vieler Bedenken nicht bewilligen wollen, ich auch selbst, so oft er solches gegen mir gedacht, Ihm widerrathen.

Solches Euer Kays. Mt. ich auf diesmal gehorsamist anmelden sollen; und ist noch meine allergehorsamiste unterthänigiste Bitt, Die wollen die allergenädigist Anordnung thuen, dass die bewilligte Geldhülf mit ehistem hereinbracht werden, damit dieser Herr wegen der nicht Zuehaltung und Säumung nicht etbo verursacht werde, sich eines andern zu bedenken, und solche Consilia fürzunehmen, so hernacher Euer Kays. Mt. und den benachbarten Landt Siebenbürgen zu schlechtem Nutz gereichen möchten.

Demnach auch ich noch ferner in diesen abgelegenen Landen verharren und dem Feldtläger nachziehen muess, wöllen Euer Röm. Kays. Mt. auch auf mich allergenädigist bedacht sein, und mir über den schlechten bewilligten aiuto di costa (als nämblich zwene Taller auf ein Tag, dieweil dieselben bei so viel Dienern und Pferden, die ich halten muess, nicht klecken will) auch drei oder vierhundert Taller in Abschlag meiner Besoldung bei ihm Hödl herein zu schicken allergenädigist anbefehlen.

Thue hierneben Euer Kays. Mt. des Allmächtigen Schutz und Dero zu kayserlichen Gnaden mich allergehorsamist befehlen.

Datum Tergouist in Wallachei, den 31. Julii Anno 97.

Imperatoriae Maiestatis

Erich Lassota
Mustermeister mpr

(Hofkammerarchiv. Wien. Hungarn fasc. 14.461. Copie din 1622.)

53.

Cluj, 10 August 1597.

Hans Hödl către ministrul Dr. Bartholomeus Pezzen, la Praga.

Trimes de către stăpânul său Lassota dela Târgovişte, după ce a aflat banii trimişi acì, va pleca peste trei zile cu ei îndărăt la Târgovişte; roagă însă să dispună şi de alţi bani, deoarece aceştia de acuma nu sunt destui pentru o vreme mai îndelungată pentru solda celor 4000 de oameni, cari stau în slujba lui Mihai-Vodă pe cheltuiala împăratului.

Edler gestrenger, genädiger und gebietunder Herr.

Euer Gnaden sein mein unterthänige Dienst höchstes Vermegen jederzeit bevor. Fieg hiemit Euer Gnaden underthänig zu berichten, dass ich den 7. Augusti von Tergobist aus zu Clausenburg ankhumen bin, und gänzlich darumb von dem Herrn Mustermeister abgefertigt, so ich die Zahlmeisterischen Diener nicht alhier zu Clausenburg angedroffen hätt mit dem Gelt, ich alsbald per Posta nach dem Kayserlichen Hof eilen miessen. Weil nun aber, genädiger Herr, soliches Gelt ankhumen und doch nicht auf ein Monatsold genueg, denn ich und der Herr Mustermeister auf Ihr Mt. Credit 14 Tausent Taller aufgebracht, damit mir die vier Tausent Mann bis auf den 22. Augusti bezahlen haben khinen, und für gemelte 14 Tausent Taller von diesem Gelt, so der Zahlmeisterische Diener ichts mit sich gebracht hat, bezahlen soll, so werden wir nuer 14 Tausent Taller haben Ueberschuss, das wir doch monatlich 18 Tausent haben miessen; bitt Euer Gnaden zum unterthänigisten Euer Gnaden, Die wellen darob sein, damit weitere Verordnung geschehe, und damit wir auch widerumb unsere Brief und Sigel auslesen khündten, denn denen Leiten schuldig zu sein, ist gar ein schwere Püerd und Last.

Hiemit hab ich Euer Gnaden die Copei des Herrn Mustermeister eingeschlossen von den Kayserlichen Schreiben, so er an Ihr Mt. gethon, weil ich aber das Gelt zu Clausenburg angetroffen, ist unfürden gewesen, dass ich selber hinaus wär gereist; doch können sich Euer Gnaden darinnen ersehen, und alle Zeitungen zu dieser Zeit weitläufig vernehmen. Wir werden den 12. dies Monats von alhier auf sein und mit dem Geld nach Walachei verreisen. Weiss auf diesmal Euer Gnaden nichts anderst

zu schreiben. Euer Gnaden sein von mir seinem armen Diener zu tausentmal gegrüsst und in den Schutz des Höchsten befolchen.

Datum Clausenburg, den 10. Augusti Anno 97.

Euer Gnaden unterthäniger Diener

Hans Hödl m. p.

(Hofkammerarchiv. Wien. Hungarn fasc. 14.461.)

54.

Praha, 11 August 1597.

Cosimo Concini către Granduca di Toscana.

Unul dintre fraţii raguzani Marini (fost ginerele voevodului Moldovei) trecând în drum spre Valachia a fost reţinut în Ardeal la porunca principelui Sigismund Báthory, ţignit prin tratativele tainice din Curtea impărătească cu solii lui Mihai-Vodă.

Un certo Marino Raguseo, già genero del vaivoda di Moldavia,[1] passò a queste settimane in nome di Cesare per assistere al Vallacco; giunto in Transilvania, il principe non ha volsuto in alcuna maniera che passi più oltre, scrivendo qua che Sua Maestà non ha maggior servitore di se, et che, bisognando, passerà egli in persona. Io non voglio far commenti; ma, havendo già inteso dal principe stesso come le disgustavano quelle trattationi che si facevano quì secrete et separate con gl'oratori del suo vaivoda di Vallacchia, dispiacendole anco che procurassero qua di ritenerli doppo la partita sua, et havendomi confessato molto ingenuamente la gelosia che teneva di questo modo di procedere, dubito che il medesimo timore non l'habbia fatto insospettire.

Da Praga, li 11 d'Agosto 1597.

(R. Archivio di Stato. Firenze. Filza 4353.)

[1] Poate Giovanni Marini di Poli, fostul arendaş al Vămii mari din Moldova, pe vremea lui Petru Şchiopul.

55.

Praha, 12 August 1597.

Rudolf II către principele Sigismund Báthory.

Îl vesteşte de poliţa trimisă lui Lassota cuprinzând solda lunei a patra a oastei împărăteşti din Valachia.

Der Fürst in Siebenbürgen würdet erinnert also zu Handen des Mustermeisters in Ober Hungern, Erichen Lassota zu Bezahlung des vierten Monatsoldts für das in der Walachey dienende Kriegsvolk ein Wexlbriefl über 21.000 fl. verschickt würdet.

Rudolphus etc.

Illustrissime Princeps, Affinis noster charissime.

Mittimus denuo ad Egregium fidelem nobis dilectum Ericum Lassotam a Steblaw, in partibus regni nostri Hungariae superioribus Lustrae magistrum, et iam in locis istis constitutum litteras cambii, ut iis ad quos pertinent redditis, certam pro intertentione militum in Walachia stipendia nostra merentium pecuniae summam levet, et iisdem subministret; atque nobis persuademus, illis hactenus ita provisum esse, ut de insolutione conquerendi causam non habeant, sicuti et posthac in eo futuri sumus ne iusto tempore ipsis solutio desit. Sin vero casus aliquis, cuius in litteris nostris 18mo nuper elapsi mensis Julii Dilectissimi Tuae inscriptis, fecimus mentionem, missionem pecuniae postmodum isthuc ferendae, fortassis impediret, nec talis, qualis iam dedit occasio sese offerret, tunc nobis de Dilectione Tua hoc plane pollicemur, illam haud gravatim curaturam, ne memorata militia ob solutionem dilatam sustentatione decenti careat, illudque eo lubentius, uti confidimus, praestitura est; quoniam id, quod nomine nostro in milites istos exponi commiserit, nos sine mora de grato animo reddituri et refusuri sumus. In quo Dilectio Tua rem faciet nobis gratissimam, ac toti Christianitati perutilem, cui Caesareae et affinitatis favore sumus propensi.

Data in Arce Regia Pragensi, die 12. Augusti 1597.

(Hofkammerarchiv. Wien. Ungarische Gedenkbücher 408 fol. 121.)

56.

Praha, 12 August 1597.

Rudolf II către Erich Lassota în Ţara-Românească.

Trimiţându-i bani pentru plata soldei lunei a patra a oştii împărăteşti de acolo, orânduieşte să-i trimeaţă socotelile exacte despre săvărşirea plăţii aceleia.

Erich Lassota Mustermeister in Ober Hungern wirdet erinnert, wasmassen abermals durch einen Kriegs-Zahlmeisterischen

Diener zu Bezahlung des vierten Monatsoldts für das in der Wallachey dienende Kriegsvolk, Hansen Rebenigs ein Wechselbrief per 21.000 fl. eingehändiget und der Bezahlung und Musterregister berichtet werden sollen.

Wir machen uns gnädigist keinen Zweifel, es werde dir unser Schreiben vom 18. Julii nägsthin verschienenen, sambt dem Geld undt Wexlgeld für die 2 Monatsoldt auf das Wallachische Kriegsvolk, bereit wohl und richtig zuekommen sein, auch du mit den vorhin dir in Handen verbliebenen 6000 Taller und den von neuem hinein gerichteten Ducaten und Wexeln die Bezahlung zu benüegen gethan, auch dein des Hödls und Kriegszahlmeisterischen Dieners Underhaltung davon genommen haben.

Dieweil dann deinem hiemit gethanen Begehren nach jedes Monats Gebührnis zeitlich hinein zu verschaffen und den 20. dieses des vierten Monat auch sich anfahen wirdt: Als ist ein Wechselbriefel von unserem Hofhandelsmann und getreuen Lieben Hans Rabenickh umb 21.000 fl. unserem Rath-Kriegs-Zahlmeister in Hungern und g. L. Michaelen Zeller zuegeschrieben, der es dann hiemit seinem aldort wesenden Diener zuegefertigt solches Geld dagegen zu emphahen haben, Dir hiemit gnädiglich befehlendt, du wollest nit allein für dein Person, auch diesfalls verhelfen, damit solches Geld zum fürderlichsten zu Handen gebracht, und zu rechter Zeit dem Kriegsvolk ausgetheilt werde, sondern uns auch vor auferlegtermassen die Musterregister und die Relation darüber mit dem ehisten zukommen lassen, undt sonderlich dies von was Zeit ein jedes Kriegsvolk dienet uns in hinein Verordnung mehrern Geldts darnach zu richten haben. Wie du gehorsambst zu thuen weisst. Darann erstattest unsern gehorsambist gefälligen Willen und Meinung.

Geben Prag, den 12-ten Augusti. Anno 1597.

(Hofkammerarchiv. Wien. Ungarische Gedenkbücher 408 fol. 121—122.)

57.

Alba-Iulia, 25 August 1597.

Principele Sigismund Báthory către Capitlul de Alba.

Dăruind rudei sale, Barbara Füzy, soţiei cancelarului Ştefan Josica, castelul Gerend cu alte nouă sate din comitatul Turdei, ordonă să fie întrodusă şi pusă în stăpânire conform legilor şi prescrierilor ţării.

Sigismundus etc. Fidelibus nostris nobilibus requisitoribus literarum et literalium instrumentorum in sacristia seu conservatorio Capituli Ecclesiae Albensis Transylvaniae repositarum etc.

Cum nos cum praesentis turbulenti temporis statum et conditionem considerantes, et in animo nostro diligenter revolventes, tum vero moti singulari illa pietate et clementia nostra, qua erga Magnificam Barbaram Fewzy, consortem Magnifici Stephani Josica, cancellarii et consiliarii nostri, consanguineam autem nostram afficimur, totale et integras castellum, domumque et curiam nobilitarem in Gerend, ac portiones possessionarias et praediales in eadem Gerend, nec non Olah Lona, Egerbegh, Gerend Keresztur, Hadrew, Eorke, Kecze, Vajdazegh, Cheked, Also Fewged et Keozépseo Fewged vocatis possessionibus, item praedio Gerend Zent Marton nuncupato, omnino in comitatu Thordensi existentibus habitas, iam fato Stephano Josica partim nomine et titulo notae infidelitatis quondam Ioannis Gerendy de praenotata Gerend per nos in perpetuum donatas, partim vero de manibus Magnifici Nicolai Apaffy de Apanagyfalva, comitis comitatus de Kykelleo et consiliarii nostri via perennalis concambialis permutationis ad manus nostras receptas et applicatas, ipsique Stephano Josica a nobis perpetuo iure datas et collatas, totum praeterea et omne ius regium... simul cum cunctis utilitatibus et pertinentiis suis quibuslibet, terris scilicet arabilibus... porro teloniis, vadis ac decimis et nonis vini et frugum, omniumque bladorum ex terra nascentium, atque agnorum et apum, caeterarumque rerum decimari et nonari solitarum, in eo casu, si annotato Stephano Josica in hisce praesentibus et futuris disturbiarum temporibus, bellorumque tumultibus humanitus aliquid contingeret, memoratae Barbarae Fewzy, ipsiusque haeredibus et posteritatibus utriusque sexus universis, vigore aliarum literarum nostrarum donationalium superinde confectarum, in perpetuum, salvo iure alieno, faventer dederimus, donaverimus et contulerimus, velimusque eandem Barbaram Fewzy in dominium earundem castelli... per nostrum et vestrum homines legitime facere introduci. Super quo vobis harum serie committimusi; etc.

Datum Albae Iuliae, 25. die mensis Augusti. A. D. 1597.

(Muz. Ard. Cluj. Kemény: Diplomatarium Transilvanicum tom. VI p. 213—220. Copia contelui Iosif Kemény.)

Notă. Conform ordinului, Capitolul adăogând unul dintre membrii săi delegatului principelui, aceștia au relatat apoi că ducându-se în ziua de „feria VI. proxima ante Dominicam Cantate anno Do-

mini 1598 iuxta novum calendarium"[1] în castelul Gerend şi la faţa locului celorlalte moşii înşirate în poruncă, au întrodus pe Doamna Barbara Fűzy în stăpănirea moşiilor numite şi după aceea zăbovind în Gerend o zi întreagă după obiceiu (post moram in dicta possessione Gerend) li s'au înfăţişat moştenitorii răposatului Ioan Gerendy, protestând împotriva întroducerii în averea lor, cari apoi au fost somaţi la 15 zile în Curtea princiară la Alba-Iulia, împreună cu alţii cari au „contrazis" de asemenea, ca să-şi dea seamă de împotrivirea lor.

58.

Alba-Iulia, 27 August 1597.

Erich Lassota către împăratul Rudolf II.

Primind banii trimişi pentru oastea împărătească din Ţara-Românească cu o lipsă de 4500 taleri, a venit acì, unde află dela cancelarul Josica că aceia au fost daţi soldaţilor lui Pangratie Sennyei. A trebuit vrând-nevrând să se mulţumească cu această explicaţie, dar roagă ca pe viitor solda să i se trimeaţă, pe cât se poate, direct. Mihai-Vodă aşteaptă ştiri bune din taberele împărăteşti ca să-şi poată acomoda planurile după ele.

Allergenädigister Herr. Demnach vor der Zeit in die Wallachei verordnete Deputat etbas zu lang aussen blieben, bin ich damals gleich gedrungen worden, dies Mittl für die Handt zu nehmen und den Hödl auf der Post hinaus zu Euer Kays. Mt. abzufertigen. Dieweil aber derselbe, wie er gen Clausenburg khomen, solche hereinverordnete Gelder angetroffen, ist er mit umbkehrt, auch die Schreiben, so ich damals an Euer Kays. Mt. gethon, wieder zuruck genommen, welche Euer Kays. Mt. ich hiebei liegendt gleichwohl hienach schicken sollen, dieweil darinnen allerlei begriffen, so Euer Kays. Mt. zu wissen nicht unnützlich.

Ich selbst hab mich auch anhero gen Weissenburg begeben, dann demnach von den achtzehen Tausent Tallern, so Euer Kays. Mt. Gesandter auf Werbung des Kriegsvolks in Wallachei abgeben, mir nur dreizehen Tausent und fünfhundert Taller verraitet worden, hab ich wissen wollen, wo das übrig hinkhomen, und mir es wiederumb zu erstatten begehrt. Ist aber mir darauf von hiesigem Canzler zur Antwort worden, dass dieselbigen vier Tausent fünfhundert Taller dem Sennyei Pongracz zuegestöllt worden, welcher auch Volk darfür geworben, und ein Monat lang darumb gedient. Weil aber hernach der Fürst aus Wallachei seines eignes

[1] Nota interesantă a contelui Kemény: Hic occurrit primo omnium memoria novi calendarii.

Volks soviel angenommen, dass die Anzahl der vier Tausent vollig ersetzt, hätten Ihr Fürstlichen Gnaden in Siebenbürgen nach Ausgang desselben Monats ihne Sennyei in sein eigen Besoldung angenommen.

Ob nun wohl mich bedunkt, dass es damit nicht so gar richtig zuegangen, hab ich damit zufrieden sein müessen, sie etban mit meiner Importunität nicht zu offendirn, dieweil ich von etlichen Privatpersonen verstanden, dass man ohne das etbas übel zufrieden, dass die zuegesagte Volkhülf nicht herein geordnet, und sie gleich nur mit leeren Vertröstungen aufgehalten werden.

Euer Kays. Mt. an mich gethones Schreiben hat meiner underwegs verfehlt, und dieweil ich nicht weiss, was desselben Inhalt, weiss ich darauf Euer Kays. Mt. nicht zu antworten, soll aber geschehen, so baldt mir dasselb zu Handen khombt, bitt auch ganz gehorsamist underthänigist, Die wollen die nägsten Verordnung völlig und ohne einigen Abgang herein richten lassen. Dann zu diesen Geldern zu Bezahlung des jetzigen Monats ich noch zwei oder dritthalb Tausent Taller werde anticipirn müessen, welches sich, wann es zum Ende gehn wird, vielleicht nicht so schicken, sondern mir ein Ungelegenheit bringen würd. Euer Kays. Mt. wollen das allergenädigist Vertrauen zu mir haben, dass Dero nichts Unnützlichs vergeben werde.

Ich hab das Geld allgemach lassen vorangehn, verhoff auch morgen, will's Gott, mich aufm Weg zu begeben, dann mich underwegs ein hitziges Fieber angestossen, dass ich länger dann zehen Tag liegerhaft gewesen und der Ärzte Rath brauchen müessen, schickt sich aber (Gott sei Lob) nunmehr zur Besserung. Von wegen der Tartarn kann man nicht gründliche Nachrichtung haben: dann einmal khombt Zeitung ein, dass sie sich stark rüsten, bald wieder das Gegentheil.

Der Wallachische Fürst wartet mit grossem Verlangen guete Zeitungen aus Euer Kays. Mt. Feldleger zu hören, dann er nach denselbigen sein Consilia zu dirigirn, und etbas vorzunehmen vermeint. Solches Euer Kays. Mt. ich gehorsamist andeuten sollen, Dieselbe hierneben göttlichem Schutz und Dero mich zu Kaiserlichen Gnaden befehlend.

Datum Weissenburg, den 27. Augusti Anno 97.

Pe dos: Auf die Kaiserliche anwesende Hofcamer zum Wissen. 29. Sept 97.

(Hofkammerarchiv. Wien. Hungarn fasc. 14.461.)

59.

Warszawa, 3 Septemvrie 1597.

Nunţiul Germanico Malaspina către card. Cinzio Aldobrandini.

Greutăţile născute din faptul că regele Poloniei ţine drept de suzeranitate asupra Moldovei, tot ca şi principele Ardealului, pe câte vreme nici Leşii, nici Ardelenii nu stau bine cu domnia lor în acele ţări. Se aude apoi că Mihai-Vodă e hotărît să scape de supuşenia sa faţă de principele Ardealului, iar acesta vrea să ocupe Moldova şi în negoţierile sale cu Turcii, să-i facă să-i recunoască dreptul de superioritate în acea ţară.

Da questo primo capo, come da origine et fonte, nascono in gran parte le difficoltà, che si scuoprono nel secondo della Valachia et della Moldavia, perchè mentre questo Ser^mo^ Re vive con ombre con la Ser^ma^ Famiglia Austriaca, gli pare per alcuni rispetti di non si poter totalmente assicurar del principe di Transilvania. Però si come difficilmente restando la sopradetta inosservanza, si può sperare una ferma et costante congiuntione d'animi, così non è stato facile di ritrovare temperamenti et assicuramenti nel particolare della Moldavia et Valachia, di modo che il Signor Principe resti sicuro che Polacchi non cercaranno di levargli la Valachia, et che Polacchi siano anch'essi oerti che esso Signor Principe di Transilvania non darà loro molestia nella Moldavia, quale è al giuditio loro, posseduta da essi nella medema forma, che il Transilvano possede la Valachia; atteso che, se Geremia ha ricevuto lo stendardo dal Turco, Michele l'ha accettato anch'esso; se Michele ha giurato fedeltà et vassallaggio insieme con li suoi sudditi al Signor Principe di Transilvania, Geremia et suoi sudditi hanno fatto il medemo con questa Maestà; et se in essenza il Transilvano è padrone della Valachia, in essenza li Polacchi pretendon esser padroni della Moldavia.

Nè tralascierò di riferir quello che dicono questi Signori intorno alle sudette provincie, che due sole differenze sono circa lo stato di esse: l'una, che quello che altre volte fu così acerbamente ripreso in questa Maestà, di haver permesso che Geremia ricevesse lo stendardo dal Turco, è stato approvato et comendato in Michele; l'altra, che Michele desidera di liberarsi dall'obligo fatto al Transilvano, et obligarsi in questo Regno; et Geremia aborrisce di riconoscere per superiore il Transilvano. Et però appare dalle cose sopradette, che il dominio tanto de Polacchi nella

Moldavia, quanto del Transilvano nella Valachia non è totalmente. Et pretendendo li Polacchi ragione in tutte due quelle provincie, et similmente il Principe, et parendo a questi Signori esser loro più facile l'impadronirsi della Valachia, che al Principe della Moldavia, si può venir in cognitione, et quanto sia degno di lode il pensiero di Sua Maestà Cesarea d'ovviare, che non nascesse qualche inconveniente pernitioso alla Christianità, et quanto si debba alla S^tà di N^ro Signore, che indusse questa Maestà et Ordini, che secondo l'instanza fatta nelli comitii, già due anni sono, dalli ambasciatori Cesarei, si scrivessero le formule delle assicurationi, et che si mandasse con esse il Malacrida in Corte Cesarea; ma come fosse ricevuto, udito et ispedito a V. S. Illma lo potrà intendere da lui; etc.

Diedi io parte questo appuntamento a Monsr di Cremona, quale mi rispose che l'Imperatore havea rimesso questo particolare al Consiglio et che ne sperava buon esito. Sono poi passate settimane et mesi, che non si è udito altro, se non che si sono intercette lettere, copia delle quali mandai a V. S. Illma onde si comprende che il Transilvano havea pensiero d'occupare la Moldavia. Si è anco veduto dalle conditioni della pace che detto Principe ricercava dal Turco, che vi si comprendeva la superiorità della detta Moldavia; di modo che, vedendo da un canto che Cesare nè havea voluto approvare le formule fatte qua, nè farne alcune di nuovo; et dall'altro intendendosi li sudetti motivi del Prencipe, si come questi senatori si sono lamentati di me per havere da una parte obligato il Re, et restando dall'altra disobligati Cesare et il Transilvano in maniera tale che a loro è lecito d'innovare qual si voglia cosa nelle Valachie; et questa Maestà non può innovare cosa veruna, senza nota di mancamento della promessa, così alcuni hanno cercato di persuadere alla Maestà Sua che la non sia tenuta ad osservare ciò che la mi havea promesso. Et questo è lo stato di questo secondo capo, sopra il quale mi occorre di ponderare due particolari. L'uno è, che anco in questo capo viene ad essere fermata ogni mia ulterior negotiatione, perchè se bene il negotio delle sudette due provincie non è di sua natura, come quello della Transattione Bendzinense, cioè dependente totalmente da Cesare, nondimeno per vigor della negotiatione seguita per mezzo dell' autorità di N^ro Signore è doventato anch'esso tale che depende dalla pura mente di Sua Maestà Cesarea, però devo più tosto aspettare da quella Corte l'esito, che procurarlo da questo. L'altro particolare è, che caso che seguisse (il che non credo) la pace

tra il Signore Principe di Transilvania et il Turco, se l'Altezza Sua vorrà dal particolar della Valachia et Moldavia far argomento della sincerità, con la quale procede quel tiranno seco, et come sia per osservare le larghe promesse che gli fa, nel resto ritroverà esser piene di fraude et d'inganno, perchè nell'istesso tempo, che ad essa Altezza concede la superiorità dell'una et l'altra di quelle provincie, ne fa dono ad altri et mostra di desiderare, che le promesse fatte al Principe riescano nude et vane parole, et quelle fatte ad altri si convertano in essentiali fatti. Et io per me lo credo, perchè oltra che con simili arti egli ha sempre sparso seme di discordie tra christiani, ha anco del probabile che sia per desiderare, che quelle provincie cadino più tosto sotto il dominio di un potentato che non gli è mai stato inimico, che sotto di quello, che d'inimico gli è diventato simulato amico.

Resta hora il terzo, et ultimo capo, quale concerne lo stabilimento della persona et dominii del Ser^mo di Transilvania. Et circa questo particolare confessando ingenuamente a V. S. Illma ciò che sento le dico, che non posso, se non meravigliarmi grandemente, che quell'Altezza et suoi ministri non habbino osservato quello che ogniuno, et da vicino, et da lontano ha potuto facilmente osservare, cioè che questi Ordini tengano ben ligato il Sig^r Cardinale Bathoreo, et il fratello, ma non già con intentione di tenerli sempre nel medesimo stato, ma sciogliergli et servirsi di essi, secondo la varietà delli accidenti, o per divertire quell'Altezza dal pensiero di Moldavia, o per migliorare d'altra forma la loro conditione in altri particolari; et la lettera del Cancelliere diretta all'Altezza Sua, il tenore della quale vedo che è stato ponderato molto a proposito da V. S. Illma fa apparire talmente questo sopradetto fine, che non vi è bisogno di altro testimonio. Et se bene detta lettera non è insin' hora stata mandata, per haver' io tenuto mano al Cancelliere, acciò la ritenesse appresso di se, nel che si è diportato egregiamente il Secretario maggiore, nondimeno essendo stata approvata da Sua Maestà et dal Senato, non ostante la mia oppositione, sta però in potestà del Cancelliere di mandarla quando le piace. Ma ben può essere, che egli havendo ottenuto l'intento principale, che fosse approvato il concetto contenuto in essa lettera, non sia per curarsi che pervenga in mano del Signor Principe, prima che il Cancelliere la mandasse; etc.

Havevo io indotto il Cancelliere a rimettere a me, come a Ministro di N^ro Signore, la dechiaratione della quantità del de-

bito, ch'egli deve al Ser^mo Principe. Ma mentre io trattavo col Cancelliere, mi astenevo di non proporre al Sig^r Cardinale le cose in aere; l'agente di Sua Signoria Illma le diede parte del negotiato fatto costà, et Sua Signoria Illma si alterò grandemente, per il che io fui astretto a scriverle un poco risentitamente. Ma ritornando al primo proposito dico, che due vie ha il Sig^r Principe per assicurarsi delli sudetti fratelli. La prima è quella, che di sopra ho detto, di dar loro qualche sodisfattione nell'honore et nelle facoltà; l'altra è di far apparire essere l'uno et l'altro di quei Signori stati giuridicamente condennati; perchè in tal caso non ha dubbio alcuno che questi Ordini, et in spetie l'Ecclesiastico abandonaranno il Sig^r Cardinale, et non vorranno che uno della lor classe infamato et convinto di tradimento segga in Senato con loro, et faranno istanza a Sua S^tà che li proceda contra; et tutti li Ordini del regno rivocaranno l'indigenato concesso al Sig^r Stefano. Et si come, se quell'Altezza farà constare esser loro imbrattati di peccato così enorme, può esser sicura che succederà tutto quello che ho detto di sopra; così mentre l'Altezza Sua procederà, come procede di presente, non cessaranno nè li Ecclesiastici, nè li secolari di porgere ogni assistenza et aiuto ad essi fratelli, reputando essi venire grandemente denigrato il candore della sua estimatione, conservato senza macula insin a questo tempo, restando infamato uno della loro classe, senza essere stato nè citato, nè udito, nè servato seco alcun ordine giuridico.

Da questo, che sono andato rappresentando a V. S. Illma si può conoscere quanto habbia operato l'autorità di N^ro Signore inducendo li detti fratelli ad obligarsi nella forma che hanno fatto. Ma se anch'essi dovranno restare obligati in eterno della medema maniera che restano li Polacchi circa la Valachia et altri disobligati, per me non so quello che al fine succederà; et dubito, se verrà congiuntura opportuna, che si terrà qua mano, che si sciolga l'obligo et le persone. Però sarebbe hormai tempo che intorno alli sopradetti capi si pigliasse qualche deliberatione. Se in Corte Cesarea et in Transilvania dubitano che restando nello stato, che hora stanno quei capi, sia per nascere qualche detrimento alla causa publica, non so perchè tardano a pigliare risolutione? Se anco giudicano non soprastare pericolo alcuno, non dovrebbono importunar più la S^tà di N^ro Signore, con ricercarlo tante volte ad interporre l'autorità sua, in materia delle quali non temono. Et questo dico, perchè se realmente vi è oc-

casione di dubitare che naschi qualche scandalo, non vorrei io che per la loro irresolutione succedesse o in tutto, o in parte, delli detti capi quello, che avvenne già intorno alla Moldavia, che mentre io non cessavo di far istanza in Corte Cesarea in Transilvania, et in ogni parte, che il Ser^mo di Transilvania facesse sapere a questi Ordini come pensava di defendere da Turchi et Tartari detta provincia, che speravo, assicurati che fossero, che probabilmente la sarebbe stata difesa et non ridotta in forma delle provincie Turciche, che qua si sarebbono quietati, mentre indarno mi affaticavo et non riceveva risposta alcuna, successero qua quei inconvenienti, che sono pur troppo noti: etc.

(Arch. Vat. Roma. Fondo Borghese III 89 d fol. 174. Duplicatul în III 91 d.)

60.

Târgovişte, 14 Septemvrie 1597.

Erich Lassota către împăratul Rudolf II.

După plata ultimei solde, tabăra oastei împărăteşti s'a mutat mai încoace de hotarul Moldovei, de teama Tătarilor. Mihai-Vodă trecând în revistă călăreţii pe cari sunt siliţi boierii să-i ţină câte trei luni în arme, n'a aflat mai mulţi de 600 şi astfel a doua zi a spus lui Lassota că e silit a trimite soli la împărat şi la Papă pentru ajutor, căci nu va mai putea ţine pe păgâni cu amăgiri şi ploconuri, de cari s'a servit pân'acuma de nevoie. La rugămintea lui Lassota e hotărît însă să aştepte răspunsul împăratului, reţinând şi soliile Turcilor şi ale Tătarilor până la sosirea aceluia.

Allergnädigster Herr. Euer Kayserliche Maiestät werden aus meinen gehorsambsten Schreiben von 10. dies allergnädigst vernommen haben, wie die nächste Bezahlung abgelaufen und was darauf anticipirt.[1] Nach Verrichtung desselben ist alsbald das Läger den Tag hernach, als nämblich den 11. ditz aufbrochen und etwan drey oder vier Meilen besser hienauf gegen der Moldauischen Granizen gerückt. Ich hab mich sambt den Zahlmeisterischen wiederumb nach Tergovist begeben, zuvor aber den Hödl von daselbst aus des nächsten Wegs über das Gebürg gen Weissenburg auf der Post abgefertigt, bey des Rebeniks Diener sich zu erkundigen, ob der Wexel mit seinem Herrn richtig, und

[1] Rezumatul contimporan german al scrisorii citate, în *Hurmuzaki*: Documente vol. XII p. 287—288. Scrisoarea însăş *ibidem*, p. 315—317.

da dem also, das Geld mit ehisten hereinzubringen, dieweil der Termin kurz und auf den 22. ditz siebenzehenhundert Pferden wiederumb ein Monatsold gereicht werden muss.

Den 12. hat der Fürst die Güldpferdt, so die von Adel von ihren Gütern drey Monat lang auf ihren Uncosten im Feldt zu halten schuldig sein, gemustert, ist derselben etwan bey fünf oder sechshundert gewesen. Folgends Tags, den 13-ten hat er mich zu sich erfordert und mir angezeigt, dass er aus hochtringender Noth nicht umbgehen könnte, seine Gesandten zu Euer Kayserlichen Maiestät und Bapstliche Heyligkeit mit allerehisten zu schicken und die umb ferner Hülf anzulangen. Die Ursach wäre dies, dass er unter allen christlichen Fürsten, so sich in Krieg wieder den Türken eingelassen, in der grössten Gefahr, dieweil er bey des Turken und Tattern am nächsten angelegen und gleich wie in Rachen, denn obwohl er eine Zeit her mit ihnen wieder dissimulirt und sich gleich neutralisch erzeigt, auch sie bisweilen mit Geschenken bestochen (wie er dann auch itzo den Tattern-Chan etzlich nicht schlechte Ross und Wägen zur Verehrung geschickt,) dass sie etwan anitzo ein Hienausziehen seiner schonen möchten, würde doch solches, sonderlich wenn er was Feindliches und Thätliches (dessen er dann willens, auch bishero schon längst etwas überhalb der Thonau versucht hätte, da ihne das Tattern-Geschrey nicht abgehalten) gegen ihnen fürnehmen sollt, in die Länge nicht bestehen können, sondern dem Feind dadurch Ursach geben werden, in Abzug von draussen alle seine Macht beydes, türkisch und tatterisch gegen ihm zu wenden, welche er ohne ausländischer Potentaten Zuthuung und Hülf zu wiederstehen viel zu gering, dieweil dies von der Thonau her gar ein offen und eben Land. Da er nun wegen grossen Gewalts (welches Gott gnädig verhüten wölle) sollt gedrungen werden das Land zu räumen und in des Feindts Gewalt zu lassen, welches zu besorgen und gewiss darzu kommen musste, da er hülflos gelassen würde, konnt männiglich leicht erachten, was für merklichen Schaden solches nicht allein dem Land Siebenbürgen, sondern der ganzen Cron Hungern, deren Vormauer dies Land ist, bringen würde. Über das vermeldet er, dass die Christen in Bulgarien und jenseit der Thonau seiner mit grossen Verlangen warten und ihm noch täglich ersuchen, ja gar *lettere di maledictiön* zuschicken, dass er so lang ausbleibt, und sich hören lassen, er hab sie aufs Eys geführt, und da sie nun etwas für sich selber fürnehmen würden, das hernach misslingen und ihnen und ihren Weib und Kind

zu Schaden gereichen möcht, sollt solches auf sein Seel und Gewissen geschehen und sie für Gott und der Welt entschuldigt sein.

Mehrers klagt er auch sehr über seinen Nachtbaurn, den Jeremias Waywoden in Moldau, das derselb mit Türken und Tattern zuhält und ihm viel böser unnachtbaurlicher Stück erzeigt, das er ihm keineswegs zu trauen hat.

Dieses alles hat er mir mit grossen Eyfer fürgehalten und sehr gebeten dessen gegen Euer Kayserliche Maiestät in meinem Schreiben zu gedenken.

Demnach aber der türkische Zausch und tätterisch Gesandt erst heut wieder zurück in Tatterei verreiset und er noch nicht wissen kann, was etwan erfolgen, oder wo sich der Tatter hinwenden möcht, hat er sich bereden lassen, mit der Abschickung noch zwo oder drey Wochen inzuhalten, damit er hernach Euer Kayserlichen Maiestät gründlichen Bericht wegen aller Sachen thun könnt.

Die Copei des Tatterischen Schreibens überschick Euer Kayserlichen Maiestät ich hierneben; ist von Wort zu Wort nach den Tatterischen in Italienische Sprach transferirt worden; etc.

Datum Tergovist, den 14. Septembris anno 97.

Euer Römisch Kayserlichen Maiestät
allergehorsamster underthänigster
Erich Lassota von Steblau m. p.

Adresa: An die Römische Kayserliche, auch zu Hungärn und Böheimb Khunigliche Maiestät etc. Meinem allergnädigsten Herrn. Praag, zu handen Dero Kayserlichen Hofkriegsrath. Cito, Cito, Citissime.

Pe dos: Der Röm. Kays. Mt. Rath und Kriegszahlmeister in Hungern, Herr Michael Zeller soll diese Schriften durchsehen und berichten, weil er sonders Zweifels von seinem Diener auch Schreiben haben wirdet, wieviel des angenumbenen Kriegsvolks in der Wallachei, welches Ihr Mt. besolden, eigentlich seye und wie weit man mit den hinein beschafften 4 Monaten beyläufig gefolgen hat mügen. 15. Octobris 97.

(Hofkammerarchiv. Wien. Hungarn fasc. 14.461.)

61.

Tabăra din Stăteşti, 30 Septemvrie 1597.

Erich Lassota către împăratul Rudolf II.

Neprimind banii la timp, a trebuit să se împrumute dela Mihai-Vodă pentru a plăti solda militarilor. Zvonuri despre miş-

cările Tătarilor. Audiența celor doi ceauși la Mihai-Vodă în Micșunești. Vodă persistă și acum de a trimite solie la împăratul Rudolf pentru a-i cere peste iarnă o oaste de 2000 oameni cu care ar trece în Bulgaria cu scopul de a o lua și unì cu țara sa până la muntele Haemus. Tabăra lui Mihai-Vodă se va mută peste două zile în spre Moldova de teama năvălirii Tătarilor, el însuș plecând la Târgoviște pentru primirea celor doi capugii sosiți acuma.

Allergnädigster Herr. Euer Kays. Mt. werden aus meinen nägsten Schreiben vom 10. unf 14. dies allergnädigst verstanden haben, dass ich den Hödl nach Weissenburg geschickt, sich zu erkundigen, wie es wegen des Wexls, so mit den Rebenik geschlossen, geschaffen. Nun bericht gedachter Hödl, dass der Wexlbrief albereit hereinbracht, aber des Rebeniks Diener könne mit dem Geld nicht so eylend aufkommen. Dieweil aber einem Theil Kriegsleuten ihre Zeit albereit ausgangen und mit den andern auch zu End lauft, hab ich inmittels von hiesigen Fürsten so viel Geld, als dieser völliger Monatsold antrifft, aufgenommen, damit das Kriegsvolk contentirt und zufrieden gestellt werde; demnach das Geschrei und Kundschaften wegen der Tarttern Ankunft noch niemals so stark und gewiss gangen, als jetzunder. Wohin aber sie ihren Weg nehmen möchten, ist noch ungewiss. Etzliche meinen, dass sie wieder neben Hust und Caschau den geraden Weg auf Raab, dieselb Festung zu entsetzen, nehmen werden. Andere sagen, dass sie herein in Walachei, diesen Fürsten zu Gehorsamb zu bringen, kommen werden. Wiederumb sein etzliche der Meinung, dass sie sich straks über die Tonau begeben und in des Türken Gebieth, nicht weit von den Siebenbürgischen Granizen, wintern werden, damit sie bald zu eingehenden Frühling von daselbst aus in Siebenbürgen einfallen möchten. Hingegen wollen etzliche discurriren, als wenn es nur ein Schrecken und dahin angesehen, hiesigen Fürsten abzuhalten, dass er nicht etwan über die Tonau in Bulgarien ein Einfall thue. Was sie aber eigentlich in Sinn, und wohin es vermeinet, muess und wird die Zeit aufs längst innerhalb 14 Tagen eröffnen. Denn wie ich vom Fürsten und andern dieses Feindts Kündigern verstanden, da sie innerhalb dieser Zeit nicht heraus kommen, wird sich hernachmals wegen ihrer nichts zu besorgen sein.

Den 26. dies haben zu Micksanest zween Türkische Czauschen, so sambt etzlichen Tattern erst aus Tatterei kommen, bei dem Fürsten Audienz gehabt, und ist ihr Anbringen, wie mich der Fürst hernachmals selbst bericht, gewesen, demnach er sich

gegen ihren Herrn den Tatter Cham aller Freundschaft und Guets erboten (wie er dann noch bis dato mit Türken und Tattern alzeit dissimulirt) dass er zu Bestätigung desselben, und damit man Ihm gewiss Glauben geben könnte, Ihm, dem Cham, ein ansehlich Präsent, und dem Türkischen Kaiser den gewöhnlichen Tribut, den er und seine Vorfahren allezeit zu reichen gepflegt und schuldig gewesen, schicken sollt. Es ist aber ihnen keine gründliche Antwort darauf erfolgt. Wie mich bedunkt, werde er sie nur mit vergeblicher Hoffnung und Vertröstungen, bis etwan die Zeit sich verlauft und er sehen wird, was es mit den Tattern für einen Ausschlag gewinnet, aufhalten. Da aber der Tatter Cham über dies Ihm ein Einfall in sein Land thun sollt, ist er gänzlich entschlossen, Ihm mit diesem Volk, so er beisammen, entgegen zu ziehen und ein Treffen mit ihm zu thun.

Der herein geordnete Wexl erstreckt sich, wie mich der Hödl berichtet, nur auf 21.000 fl. Rheinisch; dieweil dann solches nur 16.800 Taler macht, wird es schwerlich zu völliger Bezahlung dieses Monats (sonderlich, wann der Fürst die verlaufnen und abgestorbenen Lücken gegen den itzigen Tattern Geschrei wiederumb ersetzen sollt) reichen und genug sein; ich geschweig, dass die vorige Anticipation der 1200 fl. darvon sollten können bezahlt werden. Demnach aber ich noch zu einem jeden Monatsold ein Anzahl Gelds entlehnen müssen und solches bey diesen Leuten alhier nicht allein ein schlechtes Ansehen gibt, sondern vielleicht einen Verdacht verursacht, als wenn ich etwan mit dem Geld nicht recht umbging, bitt Euer Kays. Mt. ich ganz unterthänigist, Die wollen (dafern Sie allergnädigst gesonnen, dies Kriegsvolk noch länger zu underhalten) die gnädigste Verordnung thun, dass auf künftigen Monat zu Abgebung des Monatsolds und Wiedererstattung der beschehenen Anticipation, auch Bezahlung derjenigen, so wir zu unser Underhaltung bei Kaufleuten aufgenommenen 18.500 Taler herein gefertigt werden, damit uns nicht etwan ein Ungelegenheit wiederfahr, und wir gesperrt werden möchten. Es soll Euer Kays. Mt. alles ordentlich verraitet werden, verhoffend, dass Die alsdenn allergnädigst befinden werden, dass Dero nichts unnützlich vergeben, sondern vielmehr ein ansehlichs erspart und zu Nutz gebracht worden.

Was nun Euer Kays. Mt. wegen dieses Kriegsvolks allergnädigist gesonnen, und wie lang Sie die noch zu underhalten vermeinen, bitt ich allergehorsambst, mich dessen mit ehistem zu berichten, damit ich sie nicht etwan eher, als es Euer Kays.

Mt. gefällig oder die Notdurft erfordert, von einander lass, oder etwan Euer Kays. Mt. Willen länger aufhalte.

Anlangend die Abschickung zu Euer Kays. Mt. und Bapstliche Heiligkeit, ist der Fürst noch allzeit derselben Meinung, und wie ich von Ihm verstanden, will er bey Euer Kays. Mt. anlangen, dass Die Ihm über Winter zwei Tausent Mann underhalten welle. Dann demnach er mit dem Metropoliten in Bulgaria (so wie er den Fürsten berichtet, bei dreissig Tausent Mann in Bestallung hat) einen Verstand, wollte er gerne, wenn die Tonau überfrüre, sich hienüber begeben, der Hoffnung, dasselbe Land mit Zuthuung der Einwohner bis an das Gebirg under sein Gewalt zu bringen; jedoch vermeint er, diesfalls auch *caute* zu *procedirn* und von ihnen, den Bulgaren, zuvor ein *solenne Iuramentum* in Schriften abzufordern, auch durch seine Leut sich zu erkundigen, ob dem allem, dessen sie sich gegen Ihn erbieten, also oder nicht, damit er nicht etwan aufs Eis geführt werde, und sie Ihn hernachmals stecken lassen. Daran er — zwar meinem schlechten Erachten nach — nicht gar unrecht thuet, denn da er sich unbesonnener Weis in etwas einlassen sollt und hernach keinen Nachdruck oder Hülf hätte, würde er die ganze Türkische Macht Ihn über den Hals laden, und diese Land — mit grossem Schaden der Christenheit — in äusserste Gefahr setzen, oder endlich dem Feind in Händen lassen müssen. Soviel ich von Ihm verstehen kann, wird er wohl nicht underlassen, etwas derselben Orter zu tentiren, doch auf etwas gewisses; hätt es auch schon längst gethan, da er sich nicht besorgen müssen, wenn er sich hienüber begebe, dass Ihm die Tattern ins Land fallen möchten, wie sie denn hinwieder gefürchtet, wenn sie aus ihrem Land ausgezogen wären und sich nach Hungern begeben hätten, dass er über die Tonau gesetzt und dieselben Länder zum Abfall und under seinen Gewalt gebracht hätte; dass also bishero gleich ein Messer das ander in der Scheiden behalten. Itzt sagt man gewiss von der Tattern Ankunft und vermeint, dass sie inner wenig Tagen in diese Gegend ankommen werden. Derwegen auch das Läger übermorgen von hier aufbrechen und näher an die Moldauisch Gräniz, da der Tatter für einem Jahr, als er in diese Land eingefallen, herkommen, rücken werden, ihn daselbst fürzuwarten. Wie ich von dem Obristen vernehmen können, sein sie willens, dafern er diese Land berührt, mit ihm ein Treffen zu thun. Der Allmächtig verleihe Glück und Heil darzu. Solches Euer Kays. Mt. ich allergehorsamist anmelden sollen, Dieselb hierneben gött-

lichem Schutz und Dero zu Kayserlichen Gnaden mich allergehorsamist befehlend.

Datum im Feldtläger bey Stettiezd, den 30. Septembris Anno 97.

P. S. Gleichwie ich dies Schreiben schliessen wollen, kompt ein Diener vom Fürsten zu den Obristen, lässt ihn vermelden, dass gestrigen Tags zweene Capudschi (sowie man mich berichtet, in des Türkischen Kaisers Cammer dienen und seine gar vertraute und geheime Diener sein) zu Ihm, Fürsten mit Credenzschreiben gen Ployest kommen, welche aber er nach Tergouist, dahin er auch heut gegen Abend gelangen wird, bescheiden, ihnen alda Audienz zu geben. Was es sein wird, bericht Euer Kays. Mt. ich hernacher.

(Hofkammerarchiv. Wien. Hungarn fasc. 14.461.)

62.

Alba-Iulia, 22 Octomvrie 1597.

Erich Lassota către împăratul Rudolf II.

Banii trimişi nefiind destui pentru restituirea celor împrumutaţi dela Mihai-Vodă, a venit aici spre a se împrumuta dela vreun negustor cu 1500 taleri. Cere şi alţi bani, afară de aceia primiţi în tabăra de lângă apa Nişcovului, având mari cheltueli proprii. Principele Sigismund Báthory a venit cu nunţiul Visconti la marginea Ţării-Româneşti, poate cu gândul de a se întâlni cu Mihai-Vodă, voind Sigismund a porni o campanie în Bulgaria şi Moldova, pe hotarele căreia întreţine o oaste bună sub comanda lui Sennyey. Expunerile solilor dela Poartă.

Allergenädigister Kayser. Euer Kays. Mt. hab ich aus dem Feldlager bei Stetiezd vom 30. verwichnen Monats gehorsamst zu wissen gethan, dass ich den Hödl nach Weissenburg zu Abforderung des Wechsels, so mit dem Rebenick geschlossen worden, geschickt, auch dass ich, dieweil gemelten Rebenicks Diener mit dem Geld nicht so geschwind aufkommen können, von dem Fürsten aus Walachey ein Anzahl Geldes, das Kriegsvolk inmittels zu contentiren, aufgenommen. Nun kann Euer Kays. Mt. ich gehorsamst nicht verhalten, dass gemeltes Kriegsvolk unterschiedlich, wie ein jedes dient, als nämlich ein Theil bis auf gestrigen Tag, theils bis auf den 27. und wiederumb die letzten bis zu End dieses Monats völlig bezahlt worden. Denn wie Euer Kays.

Mt. ich vormals aus dem Feldläger am Wasser Teliaschna vom 10. Septembris gehorsamist vermeldet, hat wegen Mangel an Geld keine Gleichheit unter ihnen gemacht werden können. Die Particular oder Musterregister hab Euer Kays. Mt. ich auf diesmal nicht zufertigen können, dieweil wegen der 18.000 Taler, so die Herren Gesandten anfangs allhier zu Weissenburg gen Hof erlegen lassen, noch keine rechte Richtigkeit.

Der Hödl ist den 10. dies, wie die Bezahlung fast zu End gelaufen, mit dem Geld zu uns in das Lager am Wasser Nyskowa kommen; denselben hab ich alsbald den 13. dies nach Tergouist zum Fürsten geschickt, ihm das Geld, so er hergeliehen, wieder zu entrichten. Dieweil aber der hereingeordnete Rebenicksche Wechsl zu völliger Bezahlung des Fürsten nicht gnugsam, sondern ihm noch bei 1500 Talern schuldig verbleibe, bin ich auch desselben Tags sampt dem allhier anwesenden hofkriegszahlmeisterischen Diener aus dem Läger verreiset und uns anhero nach Weissenburg begeben, beides umbzusehen, ob wir etwan, mit solchem anticipirten Geld bei einem Kaufmann, so sich hinaus verweisen liess, aufkommen könnten, auch zu erkundigen, ob von Euer Kays. Mt. Schreiben und Befehl, wessen wir uns ferner zu verhalten, herein kommen. Denn ohne gründlichen Bescheid und Geld, sonderlich wenn die Zeit verhanden, bei diesen ungestümen Leuten zu bleiben sehr sorglich und gefährlich. Wie ich nun anhero gelangt, berichtet mich der Postmeister, dass ein Schreiben von Euer Kays. Mt. hereinkommen, welches er einem fürstlichen Walachischen Diener aufgeben, so aber meiner unterwegs verfehlt; hab derwegen alsbald ein eigne Post hiernach gefertigt. Da mir nun das zu Händen kompt und Euer Kays. Mt. gnädigsten Befehl und Meinung ich vernehmen werde, soll demselben gehorsamste Folg geschehen.

Auf die vom Kriegsrath mir bewilligte Beisteuer täglicher zween Taler hab ich von den hereinverordneten Geldern in Abschlag drei hundert Taler zu meiner Unterhaltung genommen. Weil aber ich für meinem Verreisen von Prag schriftliche Anschaffung gemelter Bewilligung begehrt, aber wegen meines eilenden Verreisens dieselb nicht erwarten können, ist mein gehorsamste unterthänigste Bitt, Euer Kays. Mt. wollen gnädigsten Befehl thuen, dass gemelte mir bewilligte Beisteuer dem Hofkriegszahlmeister ehist angeschafft werde, damit er solche künftig bei seinen Raitungen zu bescheinen habe, auch sein allhier anwesender Diener solches von mir übernehmen könne.

Demnach aber ich mit so viel Pferden und Dienern (so ich wegen vielen Aus- und Einreisens und Verschickungen notwendig und unvermeidlich haben muess) nicht allein mit der bewilligten Beisteuer nicht zukommen können, sondern aus meinem Beutel nicht wenig zugebüsst, dass mir der ferner Verlag (dieweil ich allhier über mein Verhoffen länger verharren müessen) nunmehr manglen will, bitt Euer Kays. Mt. ich ganz unterthänigst, allergnädigst anzubefehlen, dass mir in Abschlag meiner Besoldung vierhundert Taler aufs fürderlichst herein gemacht werden mügen.

Der Hödl hat die hundert Taler, so mir anfangs von Euer Kays. Mt. bei ihm herein verordnet worden, zu seiner Notdurft verwendet, hab auch ihm, als er wegen länger Ausbleiben des Bescheids und Gelds (wie Euer Kays. Mt. aus meinem Schreiben vom 31. Julii allergnädigst werden vernommen haben) von mir auf der Post hinaus geschickt worden, er aber unterwegs zu Clausenburg den Wexl antroffen und wieder umkehrt, hundert und funfzig Taler auf die Reise geben, davon er den Überrest auch innenbehalten. Dieweil er aber noch mehrers zu seiner Unterhaltung und künftigen Hinausreise begehrt, wollen Euer Kays. Mt. was ihm Die weiter gnädigst zu passiern willens, namhaftig machen.

Der Zahlmeisterische Diener, so zuvor das Geld und den Wechsl der 28/m Taler hereinbracht, ist von Caschaw aus (allda er ein Zeitlang krank gelegen) von der Zipserischen Cammer mit Euer Kays. Mt. Schreiben vom 12. Augusti und des Rebenicks Wechselbrief wieder hereingewendet worden. Dieweil aber der Rebenicksche Factor mit Erlegung des Gelds etwas säumig gewesen, ist er erst den 10. dies mit dem Hödl ins Läger am Wasser Nyskowa (wie oben gemeldet) kommen und erst damals Euer Kays. Mt. jeztgedachtes Schreiben mir überantwortet. Derselb hat ihm auch zu Hinaus-Zehrung und Bezahlung der Schulden, so er in seiner Schwachheit gemacht, zweihundert und vierzig Taler darvon inbehalten.

Dass an Dukaten in Walachey und Siebenbürgen kein Zustand, hab Euer Kays. Mt. ich schon längst zu wissen gethan. Die Dudken gelten darinnen am besten, sein aber allhier nicht wohl zu bekommen, dieweil die Kaufleut damit zurückhalten.

Ihr Fürstlichen Gnaden aus Siebenbürgen sein etzlich Tag für meine Anherkunft sampt dem Nuncio mit sechs Gutschi und

etzlich wenig Reitpferden von hier an die Walachischen Gränizen verreiset, ist vermuetlich, dass sie gar hinein rucken werden. Wie ich von einer glaubwürdigen Person in Vertrauen vernommen, ist Er willens, die Moldaw und Bulgarey zugleich zu überfallen: denn Er auch für sich selbst von etzlich Monaten her allzeit ein Feldläger von zehen oder zwölf Tausent Mann, das meiste Zäkel, darüber der Pangraz Sennyei [1] Obrister, absonderlich an der Moldawischen Gräniz gehalten.

Wegen der Tattern ist kurz für meinem Verreisen in dem Läger das Geschrei gewesen, als sollten sie schon über den Nester übergesetzt haben, und dass der Jeremias Weyda in Moldaw dem Landvolk schon befohlen hätt, sich mehrer Sicherheit halber in das Gebürg zu begeben. Glaub aber nicht, dass etwas daran gewesen. Denn wo dem also, hätten wir sie noch für unserm Verreisen spühren mögen. Allhier meinet man, andre gewisse Kundschaft zu haben, dass sie ihren Weg auf Hust nehmen wollen, welches bei mir auch nicht glaublich; kann also Euer Kays. Mt. nichts gewisses darvon schreiben. Wie ich mich bedünken lasse, spargiren sie die Zeitungen nach dero Gelegenheit, wie sie selbst wollen.

Die Capitschi, so von der Porten zu dem Walachischen Fürsten geschickt worden, deren ich in meinem nächsten Schreiben von letzten September gedacht, bringen nichts anders mit sich denn Fried; und ist der eine in Tattarey verreiset, der ander in Tergouist blieben. Es soll auch der Turgkisch Kaiser durch einen Zauschen, so durch Tergouist passirt, den Tatter Cham ernstlich befohlen und auferlegt haben, dass er der Walachey verschonen und keines Wegs betreten welle. Ich besorg, es sei nur dahin gemeinet, Ihn, Fürsten dadurch sicher zu machen und hernacher, wenn er sich dessen am wenigsten versieht, zu überfallen. Aber so viel ich an demselben Fürsten spühren können, wird er ihnen nicht so leichtlich trauen, sondern sich wohl in Acht nehmen. Denn Ihm, der Turgken treulos und meineidig Procedirn schon für längst bekannt; etc.

Datum Weissenburg, den 22. Octobris 97.

(Hofkammerarchiv. Wien. Hungarn fasc. 14.461.)

[1] Scris greşit: *Segnei*, aceasta fiind cu totul o altă familie, dar schimbată şi confundată des cu aceea a lui Pancratie Sennyey, venit în Ardeal în tinereţe din Ungaria de peste Dunăre, din comitatul Vas.

63.

Alba-Iulia, 28 Octomvrie 1597.

Erich Lassota către împăratul Rudolf II.

Trimite lista soldei de luna trecută a oastei de 4000 oameni din tabăra lui Mihai-Vodă, care s'a declarat bucuros a-i anticipa noua soldă până la sosirea ei, în caz că împăratul e gata să lase oastea sa şi mai departe la dânsul. Se zvoneşte că sultanul a dăruit Ţara-Românească hanului Tătarilor, aşa că solia acestuia era numai pentru a amăgi pe Mihai-Vodă.

Allergnädigster Herr. Euer Kays. Mt. gnädigst Schreiben vom 17. Septembris hab ich den 26. ditz gehorsamist empfangen und desselben zwar unverhofften Inhalt vernommen; zweifel aber nicht, es werden unterdes Euer Kays. Mt. meine vielfältige Schreiben, nämlich vom 31. Julii, 27. Augusti, 10, 14 und 30. Septembris, auch das letzte vom 22. dits zukommen sein, und zu meiner gnugsamen Entschuldigung dienen. So kann darneben ich mit Gott und guetem Gewissen bezeugen, dass ich wegen des ungleichen Termins, von dem die Kriegsleut dienen, auch stätigem Anticipiren (demnach noch nie kein Wechsl zu rechter Zeit hereinkommen) bishero noch wenig Ruh gehabt, sondern stets ab und zue, aus und ein reisen müessen. Da nun aber solchen meinen treuen Fleiss, gehabte Sorg, Müh, Arbeit und Unkosten, dass ich der Gefahr geschweig, mir noch so schwere Verantwortung, wenn etwan dieser Örter ein Ungelegenheit entstünde, sollte zugemuetet werden, würde es mir hochbeschwerlichen fürfallen. Bin aber der unterthänigsten tröstlichen Hoffnung, Euer Kays. Mt. werde allergnädigst in der That spüren und befinden, dass Dero ich nichts verwahrloset oder verabsäumet, sondern diese kurze Zeit über mehr denn zwanzig Tausent Taler (welche vielleicht auch aufgangen wären, wenn Euer Kays. Mt. nicht Dero eigne Leut dieser Örter gehabt) erhalten und zu Nutz gebracht. Wie denn mit dem Rebenick'schen Wechsl das Kriegsvolk nicht von 20. Augusti bis 19. Septembris, wie Euer Kays. Mt. in Dero Schreiben von dem 12. Augusti gnädigst vermeinen und andeuten, sondern theils bis auf den 21-ten, theils bis gestern, so der 27. und die übrigen bis zu End dieses Monats Octobris (wie aus beiliegendem Extract zu sehen) völlig bezahlt, und darauf nicht mehr denn 1500 Taler anticipirt worden.

Ich habe mit grossem Verlangen auf Euer Kays. Mt. Schreiben gewartet, auch derohalben mich aus Walachey anhero begeben,

vermeinend, eine nachrichtige Antwort auf mein vom 10. Septembris an Die gethanes Schreiben (darinnen ich gehorsamist umb Bescheid, wie lang Euer Kays. Mt. solch Kriegsvolk zu unterhalten gnädigst gesonnen, angelangt) für mein alhier zu finden, und Derselben gnädigsten Befehl treuen Fleisses gehorsamist zu vollziehen. Ist aber mir ausser obgedachten Euer Kays. Mt. Schreiben vom 17. Septembris, darinnen nichts, was mir diesfalls zur Nachrichtung dienstlich, begriffen, zukommen. Stecke also in einem grösseren Labyrinth und mehrern Sorgen als vormals nie. Denn dieweil seit meinem Verreisen aus dem Läger den ersten zwo Partheyen ihr Monat schon verflossen und den andern ihre Zeit auch innerhalb dreier Tagen, den letzten dieses ausgehen wird, weiss ich nicht, woran ich recht oder unrecht thue, ob ich sie, dieweil es schon ziemlich spät ins Jahr, länger in Euer Kays. Mt. Diensten erhalten oder abdanken soll. Da nun Euer Kays. Mt. fernern gnädigsten Willen und Meinung (so mir bis auf dato noch unbewusst) ich so eigentlich nicht nachkommen oder eintreffen möchte, und bey diesen gefährlichen Zeiten und Feindsgeschrey etwan dieser Örter nicht so gar richtig erging oder ein Ungelegenheit entstünd, bitt Euer Kays. Mt. ich allergehorsamist, die Schuld nicht mir, sondern dem Mangel des Bescheids gnädigst zuzumessen.

Dem Hödl, so in Wallachey verblieben, hab ich bey eigner Post geschrieben, und bey diesem verwirrten Wesen keinen andern Bescheid können wissen lassen, denn dass er dem Fürsten aus Wallachey anzeigen wolle, dass von Euer Kays. Mt. mir noch kein Befehl, wessen ich mich zu verhalten, zukommen, wär aber desselben täglich gewärtig. Da nun Ihr Fürstliche Gnaden vermeinen, dass die Feindsnoth nicht so gross, und er das von Euer Kays. Mt. besoldte Kriegsvolk ohn der Lande äussersten Schaden entbehren kondt, dass er dieselben abdanken wollte; da Ihm aber solches nicht zu thuen, sondern nothwendig, diesen Monat gehalten werden müessen, dass er unterdes den Monatsold hergeben wollte. So bald weiter Verordnung von Euer Kays. Mt. hereinkommen würde, wollte ich ihm solches wieder entrichten und bezahlen lassen. Wenn aber Euer Kays. Mt. nichts weiters auf diesmal herein verordneten, wollte ich nicht verbunden sein, ihm solches Geld wieder zu erstatten oder er was an mich zu begehren haben. Anders hab ich es auf diesmal je nicht machen können, denn mir hochbedenklichen fürgefallen, ohn Euer Kays. Mt. ausdrücklichen Befehl und Willen, so mir noch zur Zeit

unbewusst, mich in mehrers einzulassen, und Euer Kays. Mt. oder in Dero Namen mich gegen den Fürsten verbindlich zu machen. Bin der gehorsamisten unterthänigsten Zuversicht, Euer Kays. Mt. werde Dero solches auch gnädigst gefallen lassen.

Aus Walachey hab ich seit meinem Verreisen keine Zeitung. Es wollen etzlich glaubwürdig fürgeben, der Türgkisch Kayser hab dasselb Land den Tattern geschenkt, und dass die mit ehister gueter Gelegenheit sich mit Weib und Kind heraus begeben werden, das Land einzunehmen und zu besitzen; auch dass alle die Potschaften, so bishero zu dem Fürsten in Walachey geschickt worden, nur dahin angesehen, ihn sicher zu machen und zu betrügen; etc.

Datum Weissenburg, den 28. Octobris 97. Jahrs.

Kurzer Extract über den Monatsold, welcher den 28. Tag Septembris dits 97. Jahrs auf die 2000 Hussarischen Pferdt und 2000 Mann zu Fuess, so die Röm. Kays. Mt. etc. dem hochgebornen Fürsten und Herrn, Herrn Michaln Weywoda in Wallachei allergnädigst underhalten, ausgetheilt und bezahlt worden.

Erstlichen dienen unter den Pferden vom 22. Septembris bis 21. Octobris dits 1672 Pferd, auf jedes zu 5 fl. gerait, thuet 8360 fl; dann so wirdt noch darzue geschlagen der Haubtleut Leibsbesoldung, auch etlicher andern Personen Vortlgeld, thuet 373 fl. und in Geld ein Monat alles zusammen 8733 fl.

Mehr dienen 311 Pferd vom ersten bis lesten Octobris, thuet zu 5 fl. auf jedes 1555 fl. und sambt den 276 fl. der Haubtleut Leibsbesoldung und ander Personen Vortlgeld in allem zusammen 1831 fl.

Dann werden vom 28. Septembris bis 27. Octobris 985 Trabanten besoldt, deren jedem des Monats 3 fl. gereicht wird, thuet 2955 fl. Darzu noch zu rechnen der Haubtleut Leibsbesoldung und etlicher Vortlspersonen Übersold, thuet alles zusammen, benenntlich 3178 fl.

Lestlich, so dienen vom 1. bis lesten Octobris 872 Trabanten auch mit monatlich 3 fl, macht 2616 fl. und sambt der Haubtleut Leibsbesoldung, auch der andern Personen Übersold, so 235 fl. bringt, ein Monat zusammen, benenntlich 2851 fl.

Summa summarum obbeschriebnes unterschiedlichen Verdienens deren 1983 Hussarischen Pferdt und 1857 Trabanten, thuet in allem ein Monat zusammen, benenntlichen 16.593 fl. und Rheinisch 20.741 fl. 15 kr. Id est 1983 Pferdt, 1857 Trabanten, 1107 fl. Vortlgeld, 20.741 fl. 15 kr.

(Hofkammerarchiv. Wien. Hungarn fasc. 14.461.)

64.

Alba-Iulia, 3 Noemvrie 1597.

Erich Lassota către împăratul Rudolf II.

Apropiindu-se ziua plăţii soldei oastei de lângă Mihai-Vodă, cere bani, ori eventual dispoziţiune, dacă oastea se va mai ţine şi mai departe ori nu.

Allergnädigster Kayser. Euer Kays. Mt. werden aus meinem gehorsamsten Schreiben vom 22. und 28. verschienenen Monats Octobris allergnädigst verstanden haben, wie weit Dero Kriegsvolk in Walachey von den herein gebrachten Geldern bezahlt worden; auch dass ich nach verrichter Bezahlung mich sampt dem anwesenden zahlmeisterischen Diener anhero gen Weissenburg begeben, verhoffend, da nicht weitere Geldverordnung, doch aufs wenigst Bescheid, wessen ich mich zu verhalten, alhier zu finden. Demnach nun ich Dero keines für mein gefunden, auch wider Hoffnung und mein sehnlichs Verlangen bishero noch nichts erfolget, steh ich in den grössten Sorgen als müglich. Denn ich nicht gerne wider Euer Kays. Mt. gnädigsten Willen (welchen aber ich, eh vor Dero schriftlicher Befehl hereinkompt, je nicht wissen kann) in dem wenigsten handlen und das Kriegsvolk entweder zur Unzeit (daraus hernach ein Ungelegenheit, daran ich nicht gerne Schuld haben wollte, erfolgen möchte) abdanken, oder wider Dero gnädigsten Willen dieselben länger aufhalten und Euer Kays. Mt. in Unkosten bringen wollte.

Was ich bey solcher Verwirrung (meiner Einfalt nach) für ein Mittel getroffen und dem Hödl (was er dem Fürsten aus Walachey, solch Kriegsvolk, so schon wieder aufs neu, theils vom 22-ten, theils vom 28. Octobris, auch vom 1. dieses Monats dienet, betreffend, anzuzeigen soll) geschrieben, werden Euer Kays. Mt. aus obgedachtem meinem negsten Schreiben vom 28. gnädigst vernommen haben. Ob es aber Ihm, Fürsten also annehmlich sein wird, kann ich nicht wissen; denn noch keine Antwort vom Hödl zurück kommen.

Bitt derwegen Euer Kays. Mt. allergehorsamst, Die wollen zu Verhüetung aller Ungelegenheit mir diese sondere hohe Gnad erzeigen, und mich mit ehister eilender Post wissen lassen, was ferner mit diesem Kriegsvolk zu thuen. Denn so dieser Monat auch zu End laufen und sie weiter dienen sollten, und der Fürst aus Walachey nicht darbey thäte, auch ich ihnen keinen endli-

chen Bescheid geben könnt, würden sie mit der Bezahlung nur auf Euer Kays. Mt. sehen und die bey Derselben suchen wollen. Welches Euer Kays. Mt. ich in Eil gehorsamist anmelden sollen; etc.

Datum Weissenburg, 3. Novembris 97.

(Hofkammerarchiv. Wien. Hungarn fasc. 14.461.)

65.

Tabăra din Buzău, 6 Noemvrie 1597.

Hans Hödl către stăpânul său, Erich Lassota.

Neprimind bani destui, a făcut plata soldei cu banii primiţi dela Mihai-Vodă, care nu vrea să desfacă oastea cu nici un preţ, având teamă de năvala lui Ieremie-Vodă cu Tătarii reţinuţi în Moldova. Hödl însuş, lipsit de bani, stă cu frica în sân faţă de ostaşii sârbi şi cazaci, făcându-şi toate preparativele de a fugi din tabără noaptea, cu ajutorul comandantului ungur, care vrea să-şi asigure solda pedestrilor săi, fără să ştie de ceilalţi.

Edler etc. Hieneben thue ich dem Herrn zu wissen, dass ich des Herrn beede Schreiben: das erste, so den 27. Octobris datiert, von Weissenburg aus und die eingeschlossen Zahlstatt den 3. Novembris alhier im Feldläger empfangen hab; und das ander, so des Herrn erst an mich gethanes Schreiben gewesen, so den 22. Octobris datiert, habe ich auch erst den 6. Novembris empfangen, und derselbigen Inhalt weitläufig verstanden. Thue derohalben dem Herrn zue wissen, dass ich vom Fürsten angelangt bin worden, dass ich das Geld, so ich Ihme überliefert, empfangen soll, und soll in das Läger ziehen, und soll mit 12/m Thaller zahlen, so weit ich kann gereichen; solches ich Ihme abgeschlagen und mich entschuldigt und Ihme angezeigt, es möcht mir einen Nachtheil bringen, weil ich nichts weiters in Befelch hätt. Darauf Er mir angezeigt, Er hätte wohl vermeint, Ihr Mt. hätte sollen das Monat Novembris auch zahlen, weil es aber nicht ist, so müsste Er aus dem seinigen zahlen; ich sollte Ihme solches nicht abschlagen; das mir auch nicht gebüehren hat wöllen, so unhöflich zu sein. Bin derohalben mit seinem Geld und nicht mit des Kaisers, anhero in das Feldläger ankommen, so gar nahent bei Boza Vásár liegt. Es ist zwar der Fürst gar schwerlich daran khumben mit der Bezahlung, aber er hat das Volk in keinerlei Weg nicht von einander lassen können; dann das haben wir gewiss, dass der Moldauer die Tattern in

der Still beysamben hält und wartet nur, dass unser Läger von einander ziehen sollt, seindt gewisslich in Willen, etwas für die Hand zu nemben. Unser Volk zeucht täglich aus dem Läger, wie man dann auch 2000 zue Fuess auf Temesuar zueschicken wird. Es ist das Geschütz und alles schon weg. Wo die Hungern hinziehen werden, kann ich dem Herrn noch eigenlich nicht schreiben. Der Herr wölle darauf gedacht sein, wenn gleich weitere Verordnung herein käme, der Herr wölle es gar in secreto bey sich behalten; dann wir Ihr Mt. gar wohl den Monatsold ersparen können. Wann ich nur den Überrest hierinnen hätte, so wir dem Fürsten noch zue thun schüldig sein, wollte ich des Herrn seine Verschreibung auch nit hinaus künnen bringen. Der Herr lasse sich gegen niemands nichts merken, wenn Geld hereiner khumbt, damit es dem Fürsten nit zu Ohren komme; dann ich würde gar übel bestehen, ich wäre meines Lebens nicht sicher. Der Herr erwart meiner Schreiben; wenn Gott gibt, dass ich wieder auf Tergouist kommen kann, will ich dem Herrn von allen Sachen weitläufig schreiben.

Zeitung kann ich dem Herrn schreiben, dass ich in grosser Gefahr Leibs und Lebens stehe. Dann ich bis Dato schon bis in die 10/m Thaler ausgezahlt, hab noch ein 2/m in Händen; der Überrest mangelt; die Rätzen und Kosakhen wöllen mich nur todt haben; der Obrist lässt auch nur die zwey Tausent zue Fuess und die Hungern zahlen, die andern haben nichts. Wir haben drey Currier zum Fürsten geschickt, es khumbt aber keiner wieder zurück.

Wenn ich noch die zwey Tausent Thaler aus werde spendirt haben, so muss ich bey der Nacht aus dem Läger das Refugium geben; wie ich mich dann mit Rossen allerdings versehen und mit dem Obristen auch schon daraus geredt des Geleits halben, will ich sehen, wie den Sachen zu thun sein wirdt. Wo kein Geld ist, kann man nicht zahlen. Es muss gewagt sein; etc.

Datum im Feldläger bey Bosawasar, den 6. Novembris 97-isten.

(Hofkammerarchiv. Wien. Hungarn fasc. 14.461.)

66.

Alba-Iulia, 7 Noemvrie 1597.

Principele Sigismund Báthory către Martin Keweskuthi.

Să raporteze despre chestia iobagilor din Herceşti.

Sigismundus Dei gratia Transsilvaniae, Moldaviae, Valachiae Transalpinae, et Sacri Romani imperii Princeps, partium

regni Hungariae Dominus, Aurei Velleris Eques, et Siculorum Comes etc.

Egregie fidelis nobis syncere dilecte. Salutem et gratiam nostram. Az Hercesten lakó jobbágyink miről panaszolkodtak minekünk, az eonneon supplicatiojokból, melyet ez mi levelünkbe kötve Kegyelmednek küldtünk meg értheti.[1] Hagyjuk azért, hogy Kegyelmed ez dologról informáljon minket, hogy tudjunk választ tenni könyörgésekre. Secus non facturis.

Datum Albae Juliae, die 7. Novembris. A. D. 1597.

Ad Mandatum S^mi principis

Stephanus Bochkaii mpr

Lucas Várady, Secretarius mpr

Adresa: Egregio Martino Keweskuthi Provisori arcis nostrae Varadiensis etc. Fidelis nobis syncere dilecto.

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

Trad. Egregie etc. Despre ce ne-au ponosluit iobagii noştri din Herceşti, o vei afla chiar din cererea lor, legată de această scrisoare. Poruncim deci Milostivirii Tale să ne înştiinţeze despre această treabă, ca să putem face răspuns la rugămintea lor.

Notă. Ordinul acesta e semnat de Bochkay, fiind locţiitorul principelui Báthory, numit de el în ziua de 10 Ianuarie 1597, înaintea plecării sale în curtea împăratului Rudolf la Praga. E interesant însă că, pe câtă vreme numirea sa de locţiitor suna numai pe timpul absenţei principelui, Bochkay exercită oficiul de „locumtenens" întotdeauna când principele lipsia din capitala Ardealului. Dealtfel Bochkay era unchiu al principelui (după mamă) şi spre mai mare autoritate scria pe acest ordin chiar şi sfârşitul „Ad mandatum" etc. cu mâna proprie.

[1] Petiţiunea menţionată nu se află în arhivă.

67.

[Târgovişte, 10 Noemvrie 1597.]

Mihai-Vodă către împăratul Rudolf II.

Tătarii, cari anul acesta au înaintat până la Cetatea-Albă ar fi mers şi mai departe, dacă nu i-ar fi reţinut prin oastea de 4000 a împăratului, pe care o ţine aicea. După ce însă solda lor de trei luni le-a avansat-o din punga sa proprie, roagă să i-se restitue, iar oastea să rămână lângă dânsul şi pe anul viitor nu pentru folosul său, dar în interesul creştinităţii.

Sacra^ma Caesarea Regiaque Maiestas, Domine, Domine clementissime.

Magnam sane cladem immanis et barbarus hostis Tartarus Christianae reipublicae hoc anno intulisset, qui usque ad Nester Albam magno cum exercitu progressus fuerat, nisi per meum exercitum et auxiliares M^tis V^rae Sacra^mae copias quatuor nempe millium, quos Maiestas V^ra Sacra^ma clementer hic intertenuit, non fuisset remoratus, qui tandem gravi suo incommodo spe sua frustratus non ita pridem pedem retulit. Quibus quidem M^tis V^rae Sacra^mae militibus stipendia trium praeteritorum mensium solutione tardante, de meo proprio persolvi curavi, ea spe ductus, quod Maiestas V^ra Sacra^ma omnia mihi benigne refundet, et nisi fecissem et milites hi elapsi fuissent, et provinciam hanc militibus destitutus aegre tutari potuissem. Ut autem Maiestas V^ra Sacra^ma hanc pecuniae expositae summam mihi persolvi mandare, ac praefatos quater mille auxiliares suos milites, non pro privato meo commodo, sed pro totius Christianitatis et provinciae huius defensione ab hoc tempore et sequenti quoque anno integro pro sua pietate et clementia in suis stipendiis alere et intertenere dignetur, a M^te V^ra Sacra^ma humiliter et enixe peto. Nam, si hac in parte a M^te V^ra Sacra^ma derelictus fuero, quomodo hic subsistere debeam nescio, sed hostium multitudine superatus provincia hac vel invitus excedere cogar.

Notă. Suplica această a lui Mihai-Vodă fiind prezintată împăratului Rudolf de către solul său Schonkabunk, ea a fost prevăzută cu următoare rezoluţie scrisă de ministrul imperial Barvitz:

Von der Röm. Kays. Mt. etc., unserm allergnädigisten Herrn wegen Dero Hofcamer-Praesidenten und Räthen beigelegten Extract aus des Waida in der Wallachey Supplicieren mit der Erinnerung zuzustellen, dass sie die Sach, ob nämblich dasjenig, was er, der Waida bitt, thuenlich und woher der Verlag zu nehmen, oder aber, ob das Volk abzudanken seye, berathschlagen und Ihrer Kays. Mt. ihr Guetachten alsbaldt schriftlich zukommen lassen sollen.

Per Imperatorem 13. Decembris 1597.
Jo. Baruitius mpr

(Hofkammerarchiv. Wien. Hungarn fasc. 14.161.)

68.

Alba-Iulia, 11 Noemvrie 1597.

Erich Lassota către împăratul Rudolf II.

Aşteaptă urgent dispoziţiunea privitoare la oastea de lângă Mihai-Vodă, căruia i-a fost impus de principele Sigismund Bá-

thory să treacă cu ea fără zăbavă peste Dunăre în Bulgaria. De altfel el va sosi aici la Curte în curând, cu ştirea principelui Sigismund.

Allergnädigster Herr. Wie fremd und hochbekummerlich mir solches fürfälle, dass von Euer Kays. Mt. ich bis auf dato noch keinen gründlichen Bescheid wegen des Kriegsvolks, so Die in Walachey allergnädigst unterhalten, haben können, kann Dero ich nicht genugsam, andeuten und in Gemüeth führen, sondern stell es zu Dero allergnädigsten Ermessung.

Demnach aber Ihr Fürstlichen Gnaden in Siebenbürgen dem Woywoden in Walachey auferlegt, mit demselben und andern Volk, so er umb sich hat, über die Tonau zu setzen und in Bulgarien zu rücken, und er, da es bishero noch nicht geschehen, solches ohne Zweifel mit ehistem ins Werk richten wird, wie ich von Herrn Grafen von Thurn, so mit Ihrer Fürstlichen Gnaden vorgestern wieder anhero gelangt, verstanden, ist nichts gewissers, denn dass das Kriegsvolk (so sie nach Verlaufung dieses Monats, welcher zwar einem Theil derselben sich innerhalb eilf Tagen endet, und sie darauf auch noch unbezahlt weiter dienen werden: wie denn zu gedenken, dass solche Impresa nicht so bald ein End haben wird) die völlige Bezahlung von Euer Kays. Mt., weil in Dero Namen keine Abkündigung geschehen, werden haben wollen, sonderlich da der Fürst aus Walachey, wie er denn etwas genau, solche Bezahlung dergestalt, wie ich es durch den Hödl bei Ihm anbringen lassen und Euer Kays. Mt. aus meinem gehorsamsten Schreiben vom 28. Octobris allergnädigst werden vernommen haben, nicht auf sich nehmen wollte. Bin also Euer Kays. Mt. gnädigsten Resolution und Antwort auf meine vielfältige Schreiben zu meiner Nachrichtung mit grossem Verlangen gewärtig.

Herr Graf von Thurn berichtet, dass der Woywoda aus Walachey gänzlich entschlossen, einen Gesandten mit ehistem hinaus zu Euer Kays. Mt. abzufertigen, und dass derselb in Kürzen anhero gereichen werde; geschieht mit Vorwissen hiesigen Fürsten. Es ist zwar der Woywoda lang damit umbgangen, wie Euer Kays. Mt. ich vormals geschrieben.

Gegen Moldaw versteh ich von wohlgedachtem Herrn Grafen, wird nichts Feindlichs fürgenommen werden; etc.

Datum Weissenburg, den 11. Novembris des 97. Jahrs.

Pe dos: Der Röm. Kays. Mt. Rath und Kriegszahlmeistern in Hungern, Herrn Michaeln Zeller zuzustellen, der solle diese Lassota-

Schreiben gegen seines Dieners Bericht ersehen und berichten, ob und was dabei für ein Unterscheidt, auch wie weit das Kriegsvolk in der Walachey bezahlt worden und dieses fürderlich. Ex Camera Aulica, 13. Decembris 97.

(Hofkammerarchiv. Wien. Hungarn fasc. 14.461.)

69.

Alba-Iulia, 15 Noemvrie 1597.

Erich Lassota către împăratul Rudolf II.

Ştiri din Ţara-Românească dela Marcu Schonkabunk, trimesul lui Mihai-Vodă la împărat, cum că Vodă a anticipat iarăş solda oastei ungureşti ţinute de împărat acolo, care însă se va împrăştia, de nu va avea solda viitoare la timp. Astfel nu s'ar înfăptui nici trecerea lui Mihai-Vodă în Bulgaria ori amânarea ei s'ar scuza de dânsul prin lipsa soldei, fiind şi el însuş istovit de bani.

Allergnädigster Herr. Euer Kays. Mt. werden aus meinen vielfältigen Schreiben allergnädigst verstanden haben, wie weit Dero Kriegsvolk in Walachey bezahlt, und was über die herein verordnete Gelder darauf anticipirt worden. Demnach aber mir bis auf Dato noch kein Bescheid, wessen Euer Kays. Mt. dieses Kriegsvolks halben gnädigst gesonnen, zuekommen, als hab Euer Kays. Mt. ich abermal dessen gehorsamist erinnern wollen, damit wenn in einem und andern nicht so eigen, nach Dero gnädigsten Willen und Meinung gehandelt würde, und etwan ein unverhoffte Ungelegenheit erfolget, mir — wie billich — diesfalls keine Schuld, sondern dem langen Verzug und Mangel des Bescheids zuegemessen werden möchte. Denn mir je nichts liebers sein konnte, denn Euer Kays. Mt. allergnädigsten Willen bey Zeiten zue wissen, und demselben zue Verhüetung aller Ungelenheit, Missvertrauen und Nachred gehorsamist nachzukommen.

Vorgestern ist Marcus Schonkabunck,[1] ein Bürger und Handelsmann gueten Namens und Verhaltens in der Cronstadt, so vergangnen Winter mit dem alten Ban draussen bey Euer Kays. Mt. gewesen, anhero gelangt. Derselb wird wiederumb von dem

[1] Nenumitul din relaţiunea nunţiului Visconti din Alba-Iulia, 13 Noemvrie 1597, în care ne dă şi un rezumat al soliei sale de săvârşit la împăratul Rudolf, căruia nunţiul recomandă călduros cererea lui Mihai-Vodă; *Hurmuzaki*: Documente vol. XII. p. 326.

Woywoden in Walachey hinaus zu Euer Kays. Mt. geschickt, wartet alhier allein auf des hiesigen Fürsten Schreiben. Der berichtet mich, dass er, Woywoda abermal das Geld für das Kriegsvolk auf itzigen Monat (wie sie denn allzeit voran bezahlt sein wollen) dargeliehen, ist mir aber von Hödl noch nicht zukommen, wie und was gestalt.

Demnach aber einem Theil der Kriegsleut, sonderlich den Rascianern, Servianern, Albanesern und Kosaken, ihr Monat auf den 21. ditz sich endet, weiss ich nicht, wie es weiter gehn wird. Denn so der Woywoda aus Mangel Gelds, wie er sich denn allzeit hoch beklagt, die Gebühr auf den nächsten Monat nicht darleihen konnte, ist nicht gewissers, den dass sie sich verlaufen werden, dadurch hernach die Übersetzung über die Tonaw und Einfall in Bulgarien (mit welchem man im Werk, aber — wie ich versteh— noch nicht geschehen) verhindert werden möchte. Und da etwan der Woywoda (welches ich doch nicht affirmier, noch glaube) keinen oder schlechten Lust zue solchem Überfall hätte, würde er eine gnugsam erhebliche Ursach zue Einstellung desselben, und hernach seiner Beschön- und Entschuldigung haben; etc.

Datum Weissenburg, den 15. Novembris 97.

(Hofkammerarchiv. Wien. Hungarn fasc. 14.461.)

70.

Alba-Iulia, 18 Noemvrie 1597.

Erich Lassota către împăratul Rudolf II.

Transmiţând scrisoarea lui Hödl din tabăra dela Buzău, insistă iarăş pentru bani ori noui dispoziţiuni în chestiunea soldei armatei de lângă Mihai-Vodă, cu atât mai mult că solul acestuia a plecat de aici eri la curtea împărătească pentru restituirea banilor anticipaţi de dânsul şi acordarea altor mijloace băneşti, căci altfel nu va putea întreprinde nici campania în Bulgaria.

Allergnädigster Herr. Euer Kays. Mt. werden aus meinem gehorsamsten Schreiben vom 28. verschienenen Monats gnädigst vernommen haben, was ich dem Hödl, so noch in Walachey anwesend, zuegeschrieben, nämlich, dass er demselben Woywoden anzeigen wolle, dieweil von Euer Kays. Mt. mir noch kein Geld oder Bescheid zukommen, ich Ihm auch keine gewisse Vertröstung wegen weiterer Bezahlung des Kriegsvolks thuen konnte. Da nun er vermeinet, dass ohne des Lands äussersten Schaden die-

selben nicht von einander gelassen werden konnten, Er ihnen den Monat Novembris aus seinem Beutel reichen sollte; da mehrer Verordnung von Euer Kays. Mt. erfolgte, wollte ich Ihm solch Geld wieder erlegen. Wenn aber Euer Kays. Mt. auf diesmal also beschlossen hätten und nichts mehrers herein käm, Er auch nichts bei mir zu suchen haben, sondern ich von allem Anspruch frei und ledig sein sollte.

Nun ist mir vorgestern vom Hödl ein Schreiben aus dem Feldlager bey Buzaw in Walachey vom 6. ditz zukommen, darinnen er meldet, dass der Woywoda, als er gesehen, dass wider seine Hoffnung keine mehrer Verordnung vom Euer Kays. Mt. erfolgt, sich (wiewohl nicht mit sonderem Willen) erboten das Volk auf denselben Monat in seine Bezahlung zu nehmen. Darauf vermeinet nun er Hödl, dass wir, da etwan ferner Geldverordnung von Euer Kays. Mt. herein käm, solches in geheim halten und darob sein sollten, dass das Monatsold Euer Kays. Mt. erspart werden möcht, wie aus beiliegender Copey seines Schreibens zu sehen.

Dieweil denn eines theils mir nichts liebers sein konnt, denn Euer Kays. Mt. Nutz zu befördern, und das meiste, so müglich zu ersparen, andern theils zu besorgen, dass nicht etwan aus unzeitiger Ersparung ein Ungelegenheit erfolget (sonderlich weil er, Hödl selbst meldet, dass der Woywoda in Moldaw die Tattern in der Still beisammen hält, und sobald nur unser Volk von einander ziehet, etwas fürzunehmen gesonnen) oder aber, dass dadurch der Überfall in Bulgarien möchte gehindert werden: Als hab Euer Kays. Mt. ich solches gehorsamist zu wissen thuen wollen, auf dass Dieselb sich hierauf gnädigst zu resolviren und was diesfalls zu thuen, mich mit ehistem zu bescheiden habe. Denn ich mich nicht gerne ohn Befehl etwas unterstehe, und da ein Inconvenienz erfolgt, die Schuld und Verantwortung auf mich laden wollte.

Da aber albereit etwan eine Verordnung unterwegs und hierzwischen herein käm, bin ich vermeinet, mit derselben so lang zurückzuhalten, bis von Euer Kays. Mt. mir ein Antwort auf dies mein Schreiben zukompt. Will auch unterdes dem Hödl bey eigner Post schreiben und von ihm mehrer Nachrichtung, worauf die Sachen beruhen, und ob es auf diesem Weg gehen kann, einziehen. Denn ich der Meinung, dass, obwohl der Woywoda gegen ihm fürgiebt solche Bezahlung über sich zu nehmen, er doch durch seinen Gesandten, so gestern von hier verreiset,

nicht allein die Wiedererstattung dessen, sondern auch noch etwas mehrers von Euer Kays. Mt. begehren werde. Ist also meine gehorsamste unterthänigste Bitt, Euer Kays. Mt. wollen mir gnädigst und unverzüglich ein Antwort und Bescheid, darnach ich mich in diesem und andern zu richten, zukommen lassen, auch — wie Euer Kays. Mt. ich in meinem vorigen Schreiben gehorsamist angelangt — mir in Abschlag meiner Besoldung vierhundert Taler Zehrung gnädigst herein verordnen; etc.

Datum Weissenburg, den 18. Novembris 97.

Pe dos: Ad Cancellariam Bellicam. Prag zu Händen der Kays. Herren Hofkriegsräthe.

Auf die Hofcamer zu den andern Schreiben, und wirdet man dem Lassota ohne weitern Verzug beantworten müessen. 9. Decembris 97.

(Hofkammerarchiv. Wien. Hungarn fasc. 14.461.)

71.

[Wien,] 18 Noemvrie 1597.

Hofkammer către Landeshauptmann ob der Enns.

In urma decretului împăratului Rudolf II ordonă ca Iliaş-Vodă să fie scos din castelul dela Linz şi dus în acela dela Steyr, unde va fi ţinut tot cu cheltuiala de pân'acuma.

Wir erindern euch hiemit, dass sich die Röm. Kais. Maiestät, unser allergenädigister Herr, den zu Linz im Schloss vermeinten gefangnen Fürsten aus Moldaw umb erheblich wichtiger Ursach willen von dannen mit der Gefängknus oder Custodi in das Schloss der Herrschaft Steyr zu transferieren allergnädigist resolviert und ihme alda, wie zu Linz verwahrlich und in gleichen Uncosten halten zu lassen befohlen.

Derowegen ist auf sonders der Fürstlichen Durchlaucht Herrn Mathiasen, Erzherzogen zu Österreich, unsers gnädigisten Herrn und der hinterlassnen Kaiserlichen Herrn Hofcamerräth am 20. und 27. Tag nächst verschienen Monats Octobris erfolgt Decret in höchsternannter Kais. Maiestät Namen hiemit unser Begehrn, Ihr wollet ihne, den Gefangnen alsbald aus dem Schloss und auf Steyr bringen und an gebührundten Orten solche Bestellung thuen lassen, dass er mit gueter Verwahrung dahin bracht werde; wie dann dem Herrn Burggrafen und Rentmeister anheut

dato albereit auch die Notturft zuegeschrieben und befohlen worden ; [1] etc.

Datum 18. Novembris. Anno etc. 1597.

Adresa : An Herrn Landeshaubtmann ob der Enns.

(Hofkammerarchiv. Wien. N. Oestr. Kammer No. 45 ex Nov. 1597.)

72.

Târgovişte, 21 Noemvrie 1597.

Mihai-Vodă către împăratul Rudolf II.

Referindu-se la cele ce îi va fi expus solul său Marcu Schonkabunk, îl asigură de credinţa sa şi fiindcă e hotărît să treacă încă iarna aceasta peste Dunăre spre a lua cetăţile Turcilor din Bulgaria, la care lucru singur nu se încumetă, fără ajutorul lui bănesc, roagă să dispună pentru întreţinerea pe un an a unei oşti de 10.000 oameni, trimiţând şi 3.000 călăreţi nemţi. E gata a merge până la Constantinopol, devastând imperiul Turcilor, fiind sigur că după această campanie a sa imperiul împăratului nu va mai fi atacat de păgâni.

Allerdurchläuchtigister *etc.* [2]

Allergnädigister Herr *etc.* Ich hab diese Tage bey meinem Diener dem Maxen Schonkhabunckh, den ich zu Euer Kayserlichen Maiestät *etc.* abgefertigt, Euer Maiestät ein Brief geschickt und auch mündlich genuegsamb zuempoten *etc.* Allergnädigister Herr, es wirdt nunmehr mein Treu, so ich zu Euer Kayserlichen Maiestät und der ganzen Christenheit trag, Derselben bekandt sein, dann ich bis auf diese Stundt darob bin und auch sein will, dass an mir hierinnen weder bey Euer Kayserlichen Maiestät *etc.*, noch der Christenheit zu keiner Zeit nit mangle, sondern wie ich mich bishero auf der Heiden Verderben beflissen, so will ich auch hinfüro mich befleissen dieselben zu verheeren und wider sie zu kriegen. Es werden aber Euer Kayserliche Maiestät vielleicht verstanden haben, wie nahet dies Landt der Wolachey dem Feindt gelegen, also dass es mit den Türggen und

---

[1] Se află anexat, cu data de 19 Noemvrie 1597 şi aceleaşi cuvinte ca şi ordonanţa de faţă.

[2] Acest *etc.* nu înseamnă omisiuni de texte formulare, făcute de noi, ci arată numai obiceiul canceliştilor veacului, cari semnalau astfel titlurile Domnitorului, pentru a nu le scrie în documentele lor, şi aşa foarte lungi.

Tarttern gränzet und zuvoraus mit denselbigen, welche fertten und heuer oben im Krieg gewesen sein, auf Euer Maiestät *etc.* Lande zu und die täglich sich befleissen Euer Maiestät *etc.* Lande zu verderben und zu verheeren, deroselben Häuser, Kindt und Gesindt, Schlösser, Castel und andere Festungen liegen hieherwerts und samblen sich jederzeit dieser Orten zum Krieg, dann was für taugliche Türggen zum Krieg sein, die sein mit uns benachbart und diese hab ich mich zwar befliessen zu zerstören, berauben und zu verhören und ihnen kein Pass zu geben, dass sie auf Euer Maiestät *etc.* Lande zukommen möchten, aber ich bin viel zu schwach darzue gewesen, dann die Feindt haben dies Landt dermassen verödt und verderbt, dass mir auch an Underhaltung und Bezahlung meines eignen Kriegsvolks zum öftern gemänglet hat. Jedoch über dies alles haben wir dies Jahr sowohl mit meinem Kriegsvolk, als auch mit denen vier Tausenten, so Euer Kayserliche Maiestät *etc.* diesen Sommer über bezahlt und underhalten, den Tarttern ein Widerstandt gethan, dass sie wiederumb zurück nach Haus sich begeben müessen und werden wiederumb auf den Frühling wollen anziehen. Die Türggen aber, so diesen Sommer droben gewesen, sein nuemehr auf den Winter alle heimbgezogen, ich aber wär darob, dass ich mich über die Tonaw begeben wollte und sie diesen Winter mit aller meiner Macht überziehen, ihr Landt verheeren, die Festungen einnemben undt sie plündern, aber da bin ich nit genuegsamb darzue, dass ich von mir selbst dem Feindt ein Widerstandt thuen könnt und hab das Vermüegen nit, dann auch der bestimbte Tag, so zue Bezahlung Euer Kayserlichen Maiestät *etc.* Hülf und Erlegung des Geldts ist verordnet worden, schon verflossen ist und Euer Kayserlichen Maiestät Kriegsvolk will abziehen.

Derohalben bitt ich Euer Kayserliche Maiestät *etc.* gehorsambist, Die wollen auf ein Jahr lang auf zehentausent Mann ein gewisse Bezahlung herein verordnen, und da Euer Kayserliche Maiestät *etc.* etwo dreytausent teutsche Reuter hereinschickten, es würd unter den Feinden ein gross Geschrey werden, und würden's auf viertausent schätzen und sich dafür fürchten. Ich wollt mit Gottes Hülf diesen Winter ein Grosses probieren an den Feinden, sie plündern, ihr Landt verderben und wollt bis gen Constantinopl kommen, do mir Euer Maiestät *etc.* die begehrte Hülf allergnädigist geben und verbünde mich, dass auf den Frühling Euer Maiestät *etc.* Länder weder von Türggen, noch Tarttern kein Anstoss haben sollen, dann ich will ihnen vor-

kommen und mögen Euer Maiestät *etc.* unterdessen droben alles versuechen, aber Euer Maiestät *etc.* wölle zeitliche Fürsehung thuen.

Ich hab dies auch Euer Kayserlichen Maiestät *etc.* gehorsamist anzeigen wöllen; obwohl Euer Maiestät *etc.* zu Underhaltung Dero Hülf der viertausent Mann sechs Monat Soldt verordnet haben, so hat doch Euer Maiestät *etc.* Mustermeister Heinrich Lassota nur fünf Monat zahlt, und wie die fünf Monat fürüber waren, so ist er ohne unser Vorwissen hinwegzogen und wir haben das sechste Monat Euer Kayserlichen Maiestät *etc.* Volk bezahlen müessen, und haben das Geldt schwerlich aufbracht und uns müessen, in Schulden stecken. Darumb pitten wir Euer Kayserliche Maiestät *etc.*, sie wollten uns diesen Rest allergnädigist schicken. Weil wir aber von allen Sachen nicht schreiben können, so haben wir durch Euer Maiestät *etc.* getreuen Diener, den Herrn Hansen[1] von Pressburg, von unser, unsers Landts und der Feinde Gelegenheit und Beschaffenheit Dero genuegsamb empoten und pitten Euer Maiestät *etc.*, die wöllen in allem seinen Worten Glauben geben, und weil er alhie in Euer Maiestät *etc.* Diensten treulich und aufrichtig procedirt, so pitten wir Euer Kayserliche Maiestät *etc.*, wollen ihme von unsertwegen allergnädigist bedenken, pitt auch Euer Maiestät *etc.*, wöllen meinen Diener aufs ehist mit gnädigistem Bescheydt zurücklassen, damit ich auch zur Sachen sehen könnt *etc.* Quam Vestram *etc.*

Datum in unser Stadt Tergowischta, den 21. Novembris anno etc. Siebenundneunzig *etc.*

(Hofkammerarchiv. Wien. Hungarn fasc. 14.461. Copie.)

73.

Praha, 6 Decemvrie 1597.

Impăratul Rudolf II către Hofkammer din Viena.

Orânduește ca Iliaș-Vodă mutat din castelul dela Linz în acela dela Steyr, să fie ținut pe cheltuiala ispravnicului de acolo.

Nachdem wir genädigist entschlossen, den noch vor etlich Jahren gefänglich eingezogenen und bishero auf unsern Schloss

[1] Numele al doilea (bisericesc) al lui Heinrich — Erich — Lassota, trimes acum la curtea împărătească pentru a scoate ceva pe seama lui Mihai-Vodă din banii de atâtea ori făgăduiți.

zu Lintz enthaltenen Elias Alexander, so sich einen gebornen Weyda in der Moldau nennet, weil derselb deren gefangenen Pauren halber alda zu Lintz ohne Gefahr nit gehalten werden mag, auf das Schloss Steyr führen und bringen zu lassen: Als ist hiemit unser gnädiger Befelch Ihr wöllet bey unsern Burggrafen und Rentmeister daselbst zu Steyr in unsern Namen die fernere Verordnung thuen, damit gedachter verhafte Moldauer, wan derselbe durch den (*Titl*) Landthaubtmann ob der Enns dahin geschickt würde, alda angenommen, verwahrlich enthalten und ihme bis auf weitern unsern Befelch die Unterhaltung gegeben werde, wie ihr gehorsamist zu thuen wisst; etc.

Geben Prag, den 6. December. Anno 97.

(Hofkammerarchiv. Wien. Oestr. Gedenkbücher 158 fol. 452.)

74.

Alba-Iulia, 10 Decemvrie 1597.

Erich Lassota către împăratul Rudolf II.

Sosind Hödl din Ţara-Românească, raportează în numele lui Mihai-Vodă, că de nu va primi bani la timp, va fi nevoit să dea drumul oastei comandate de Moisi Székely, reţinând numai pe Sârbi şi pe Cazaci. Lassota se simte dator a restitui banii anticipaţi de dânsul, în solda oastei, dar fiindcă poliţa lui lăsată la el sună despre o sumă mai mare decât a luat în primire dela Mihai-Vodă, roagă ca această sumă ce va mai trebui să o primească dela Vodă, să fie trecută în aceea ce va primi solul său Schonkabunk în Curte, unde doreşte şi el însuş Lassota să meargă spre a face raport mai amănunţit în chestiunea stării oastei din Ţară-Românească.

Allergnädigister Herr etc. Euer Kays. Mt. werden aus meinem gehorsamisten Schreiben vom 18. verlaufnen Monats und eingeschlossner Copey des Hödls aus Walachey gethanen Bericht allergenädigist verstanden haben, dass wir dahin bedacht gewesen, wie über den jüngst abgelebten Monat, so sich vermüg meines nägst überschikcten Extracts, nachdem ein jegeliche Parthey von underschiedlicher Zeit dient, den 21., 27. und lesten Octobris geendet, alle weitere Verordnung in Derselben Namen auf die 4000 Mann aldort Euer Röm. Kays. Mt. *etc.* zu Guetem erhalten, und in Ersparung gebracht werden möchte; doch daneben aus

gwissen Bedenken, damit hierin nicht zu viel oder zu wenig gethon werde, Euer Kays. Mt. *etc.* umb genädigisten Bescheidt, wessen wir uns zu verhalten, gehorsamist angelangt. Seither aber ist ernennter Hödl persönlich herausgereist, und gibt klaren lautern Bericht: Seine Fürstliche Gnaden Michal Voyvoda in Wallachey habe hernach durch ihne den folgenden verfallnen Monat auf obberührte Anzahl Kriegsvolk für sich selbst, aus eignem Säckl austheilen und bezahlen lassen, und sey des Willens, nach Verlaufung desselben den vorgesetzten Obristen Sekhel Moises, sambt den Hungern abzulassen, doch die Raczen und Kosakhen noch weiter zu unterhalten; wie Euer Kays. Mt. *etc.* von ihme Hödl, weil er hinausreisig, ferrer in allem ausführlichen genuegsamen Bericht allergenädigist zu nehmen.

Nachdem aber hochgedachtem Fürsten an seinem gethanen Darlehen über die bereit abgelegten 14.711 fl. inhalt seines Scheins, so ich zu Händen, noch 1.473 fl. hinderstellig verblieben, welche in Musterregistern ins Kriegszahlambt guet worden, bin ich vermeinet gewesen, solche Summa dieser Orten zu anticipiern und Seiner Fürstlichen Gnaden abzufüehren, damit ich meine Verschreibung wieder zu Händen bringen möchte; sonderlich dieweil in derselben, so specifice auf 9000 Ducaten in Gold, 1000 GanzTaller und 1200 fl. in Münz lautet, 416 fl. mehrers einkhumen, als ich vom Fürsten empfangen. Und solches daher verursacht worden, dass, nachdem ich gedachte Verschreibung zu Hof in des Fürsten Camer auf gemelte Summa verfertigt und Ihm zu völliger Ersetzung der 9000 Ducaten noch 260 Ducaten, welches 416 fl. bringt, gemanglt, hat er mich, demnach er solch Geld nicht straks bei Händen, von sich abgelassen, mit Vermeldung, dass Er mir's bey seinem Diener in mein Losament schicken wollte, welches aber hernacher, weil gleich vom Hödl Potschaft khumen, und er erfahren, dass er, Hödl schon von Cronstadt verreiset, und sich mit dem Geld nach dem Läger begeben, also verblieben, wie sein Gesandter Marcus Schenkhenbunk, so anjeczo bey Euer Kays. Mt. etc. anwesend, guet Wissenschaft darumb hat.

Ich hab zwar vermeint, solches zu meiner mit dem Fürsten ersten Zusammenkunft richtig zu machen, hab aber Ihne seithero nit mehr gesehen. Dann ich nach verrichter Bezahlung mit der Meinung aus dem Läger anhero gereiset, dass ich nicht wieder hinein zu khumen gedacht; hat sich aber wider Hoffnung anders geschickt. Dem Hödl, als er mit den Geldern zu dem Für-

sten gereiset, hab ich wohl solches in Memorial mitgeben und vermeinet, der Fürst sollte diese Anzahl der 416 fl., so ich nicht empfangen und doch in der Verschreibung einkhumen, zugleich mit den erlegten 14.711 fl. in einer Summa in die Quittung einbringen, ist aber nicht geschehen.

Demnach nun ich über gehabte fleissige Nachfrag bey den Kaufleuten alhie und zu Clausenburg mit der von hochgedachtem Fürsten anticipierten Summa nicht aufkhumen, und also weder den Fürsten bezahlen, noch meine Verschreibung erledigen khünen, als hab Euer Kays. Mt. *etc.* ich solches gehorsamist anfüegen und daneben unterthänigist bitten sollen, dass Die genädigiste Anordnung thuen wellen, dass dieselb ausständige Summa der 1473 Taller seinem daraussen anwesenden Gesandten bezahlt werde, doch gegen genuegsamer Versicherung, dass mir meine hineingegebne Verschreibung zu Verhüetung allerley künftigen Ungelegenheit und Disputats, eheist wieder zuegebracht werden möchte.

Auf obangezogne Beschaffenheit der Sachen und erreichten Weg mit dem Wallachischen Kriegsvolk, vermein ich, dass auf diesmal alhier nichts mehrers zu thuen sein wirdt. Bin derwegen zusambt dem Kriegszahlmeisterischen Diener entschlossen, uns aufs eheist so müglich, wieder hinaus zu begeben. Will doch zuvor darob sein, dass ich wegen der 4500 fl., so am ersten von den Herrn Gesandten erlegten Monat der 18.000 fl. noch unverraitet und alhier bei Hof noch unerläutert, wie Euer Kays. Mt. *etc.* ich vormals vom 28. Augusti gehorsamist zuegeschrieben, mir aber von Dero kein Bescheid darauf erfolgt, Richtigkeit haben müge. Werde auch zuvor noch eine Reis nach Cronstadt wegen Abholung aller meiner Sachen und Schriften, so ich aus Wallachey reisend, alda gelassen, thuen müessen. Sobald ich — geliebt es Gott — wieder zurück khumb, will Euer Kays. Mt. *etc.* ich einen ausführlichen Bericht wegen des aufgewandten Gelds bey gegenwärtiger Expedition gehorsamist zuekhumen lassen, auch dem Hofkriegszahlmeister alle Notdurft mit gueter Richtigkeit ins Ambt fertigen, dass Euer Kays. Mt. *etc.* hoffentlich allergenädigisten Willen und Gefallen ob solchen meinen gehorsamen Diensten und verrichter Expedition haben und tragen sollen; etc.

Datum Weissenburg, den 10. Decembris Anno 97.

(Hofkammerarchiv. Wien. Hungarn fasc. 14.461.)

75.

Alba-Iulia, 31 Decemvrie 1597.

Principele Sigismund Báthory către M. Antonio Gaffor.

Adresatul, Gaffor, după ce a slujit doi ani în Ardeal ca director al poştelor, fiind chemat de împăratul Rudolf II în imperiul său în acelaş oficiu, principele îl recomandă călduros, consimţind totodată ca urmaşul său în Ardeal să rămână fiul său, Francisc Gaffor.

Nos Sigismundus Dei gratia Transsylvaniae, Moldaviae, Valachiae Transalpinae, et Sacri Romani Imperii Princeps, partium regni Hungariae dominus, Aurei velleris Eques, et Siculorum Comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis: Quod cum in ditione nostra ordinationem postarum necessariam esse iudicassemus, ut propositum nostrum ad optatum finem deduci posset, fidelem nostrum Egregium Marcum Antonium Gaffor de Paar, praesentium scilicet ostensorem, de meliori nota nobis a plerique commendatum in Magistrum postarum, seu cursorum nostrorum constitueramus, qui quidem Marcus Antonius Gaffor ad benignam voluntatem et mandatum nostrum, postas in certis, necessariisque ditionis nostrae locis recte ordinando, per biennium absque ullo defectu laudabiliter direxit, ac officio suo fideliter functus est; nunc autem per humilissimam supplicationem suam, impetrata a nobis honesta discedendi facultate, filium suum, Nobilem videlicet Franciscum Gaffor, quem ad obeundem munus paternum nos idoneum esse cognovimus, nobis commendatum in eius locum substituimus, ac ipsum Marcum Antonium Gaffor sub Imperio Sacra^mae^ Caesareae M^tis^ etc., domini nostri clementissimi, postae officio fungi, atque ad sua bona remeare permisimus, fidelitatemque ipsius considerantes, praesentes literas nostras testimoniales eidem sub sigillo nostro, et propriae nostrae manus subscriptione dandas et concedendas duximus.

Datum in Civitate nostra Alba Julia, die ultima mensis Decembris. A. D. 1597.

Sigismundus Princeps mpr

(L. S.) Stephanus Josica
Cancell. mpr

Lucas Várady Secretarius mpr

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

76.

Wien, 2 Ianuarie 1598.

Hofkammer către împăratul Rudolf II.

In chestiunea, dacă oastea auxiliară de lângă Mihai-Vodă trebue să fie menţinută şi mai departe ori desfiinţată din lipsă de mijloace băneşti, e de părere ca Mihai-Vodă să fie ajutat şi pe viitor, însă cu condiţia să pornească împotriva păgânilor şi să nu stea în loc cu oastea. Aceasta apoi trebue plătită regulat, spre a evita neregulele observate în trecut.

Auf des Weyda in der Walachei beschehenes schriftliches Anbringen und Supplicirn, damit ihme erstlich dasjenige, so er auf die 4000 Mann zu Ross und Fuess, welche ihme die Kayserliche Mayestät, unser allergnädigister Herr *etc.*, zu Verhütung der Tartarn Einfall derer Orten auf ein Zeit lang zu halten bewilligt, aus Mangel ordentlicher Bezahlung von dem Seinigen mittlerweil dargeliehen, wiederumb erstattet und das ihme angeregte Volk-Hülf noch das künftige ganze 98. Jahr herumb confirmirt werden wolle, so der Hof-Cammer per decretum zu dem Endt zugestellt worden, dass sie Ihrer Kayserlichen Mayestät mit Guetachten gehorsamist berichten sollen, ob nämblich dieses des Weyda Begehrn tuenlich und woher der Verlag zu nemben, oder aber ob nicht rathsamber sey, ermeltem Kriegsvolk nunmehr wieder abzudanken, hat die Hof-Cammer erstlich nachgesehen, was die ganze des Kriegsvolks Unterhaltung auf 6 Monat lang bringen thue und wie viel ihnen albereit daran richtig gemacht und bezahlt worden sey. Und belauft sich solche Unterhaltung, so den 20. May nächsthin ihren Anfang erreicht, des Monats auf 18.000 Thaler und von 6 Monaten auf 108.000 Thaler. Daran hat man albereit in paarem Gelt hineingeschickt 68.800 Thaler, wäre man ihnen also zu volliger Complirung mehrbesagter 6 Monat noch pro resto hinaus schuldig 39.200 Thaler, die würden nun ihme dem Weyda, im Fall man Ihrer Mayestät hierunter, inmassen dann der Lassota und Hödl mit einem Monatsoldt nicht böse Vertröstung gibt, nicht etwas zu guetem erhalten konnte, itzt wiederumb müessen bezahlt werden.

Soviel aber zum andern die Frag, ob nämblich die Hülf, so ofternenntem Weyda bishero beschehen, noch länger zu continuirn sei oder nicht, belangt, da ist die Hof-Cammer der gehorsamen Meinung, dass Ihre Kayserliche Mayestät, solang sie den offnen Krieg gegen den Türggen führen, nicht besser thuen

können, weder durch dergleichen Mittel, dass sie den Siebenbürger und Walachen in der Devotion und Offitio erhalten, den Feindt weit von sich und ihren Landten abzuwenden, ihnen gleichsamb auch dardurch Anreizung geben, dass sie gegen dem Feindt etwas tätlichs fürnemben und sich bei ihme dardurch so verhasst und feindtseelig machen, dass sie hernach, ob sie schon gerne wollten, nicht mehr wieder zuruck können, noch ihme trauen dörfen, daher nun die Hof-Cammer in allweg der gehorsamben Meinung ist, man könne mehrbemelten Weyda diesorts nicht lassen, und dass Ihre Kayserliche Mayestät ihme in allweg die hülfliche Handt bieten werden müessen, jedoch mit der lautern und ausdrucklichen Condition, dass er etwas tätlichs fürnembe und nicht feyre. Welche Hülf auch viel nutzlicher und besser, dass sie ihme mit Bezahlung eines gewissen Kriegsvolks beschicht, weder dass ihme das Gelt in die Handt geben und die Verrichtung zu seiner Wüllkür gestellt werden solle, weil allerlei inconvenientia und Missbrauch hernach darunter fürlaufen, inmassen dann aus dem neulichen Exempel mit dem Fürsten aus Siebenbürgen zu sehen.

Es hat die Hof-Cammer gleichwol die Beisorge, es werde auch an diesem Ort mit Bezahlung des itzigen Kriegsvolks nicht allerdings sogar richtig zugangen, sondern allerlei Vervorteilungen und Eigennutzigkeiten mit untergeloffen sein, dass nämblich unter dem Schein, als wann es Ihro Mayestät Kriegsvolk sei, er etwo das seinige, so er sonsten ordinari hält, bezahlt worden sein mag, in welchem dann gueter und fleissiger Erkundigung wol vonnöten. Es möchte aber solchem auch in künftig durch das vielleicht begegnet werden, wann Ihre Mayestät *etc.* unter getreuen und bekannten Obristen aus ihren Landen, wo nicht durchaus, doch zum Teil, ein deutsch Kriegsvolk drinnen gehalten hätten, von denen man auch mehrere, richtigere und bessere Kundtschaft weder bishero von allen fürlaufenden Sachen, sonderlich was man sich bei diesen unbeständigen Leuten etwo künftiglich zu verstehen haben werde können.

Es würde auch dieser Weg neben anderm fürnemblich zu dem dienen, dass eben diese Völker, als die noch derzeit so gar allerdings nicht recht trauen, wann sie die Hülf gegunwärtig sehen, von ihrer Devotion nicht so leicht abweichen dürfen, sondern in offitio verharren und bleiben müessten.

Es würde auch rathsamber und besser sein, den *molem belli* dahin zu dirigirn, weder dass im widrigen Fall Ihrer Mayestät eigne Landt und Leuth verheert und verderbt werden solle.

Wannenher aber zu einem und dem andern die Notturft Gelts und der Verlag zu nemben, das weiss die Hof-Cammer, als die nunmehr allerdings anstehet, gleichwol nicht. Wann aber Ihre Mayestät sich über diejenigen Puncten resolvirn werden, daraus solches beschehen kann, so wirdt es an demselben alsdann verhoffentlich auch nicht mangeln, dann die Hof-Cammer einmal kein sonderbare, noch andere Mittel nicht hat, weder was ihr allein von Ihrer Mayestät eingeraumbt werden.

Nota. Dies Guetachten ist nicht übergeben, noch fürbracht worden, dann auf die entzwischen von dem Weyda und dem Lassota einkommene Schreiben die Sach auf einen andern Weg beratschlagt worden in dem Fürbringen an die Herren Geheimben von 2. Januarii anno 98.

(Hofkammerarchiv. Wien. Hungarn fasc. 14.459. Concept.)

77.

Wien, 2 Ianuarie 1598.

Hofkammer către Hofkriegsrath din Viena.

Sosind Hödl din Ţara-Românească cu un om al lui Mihai-Vodă, se reţine părerea dată mai sus şi se modifică astfel ca să se restitue Domnului banii avansaţi în solda oastei auxiliare depe lângă el. Dar în ce priveşte mărirea aceleia s'ar putea face până la 6000 oameni, din cari jumătate ar fi călăreţi din Silezia şi jumătate călăreţi unguri, dacă s'ar putea obţine dela Domn o garanţie despre săvârşirea planului său de războiu, cu toate că întreţinerea acelei oşti ar cere o cheltuială mai bine de 400.000 fiorini pe an.

Genädige Herren. Es hat die Hofcammer auf dasjenige, was ihr wegen des Fürsten oder Weida aus der Walachey bei seinem Gesandten beschehenes Anbringen und Begehrn *per Decretum* zu berathschlagen befohlen, gleichwol ein sonderbares Guetachten und Fürbringen verfassen lassen. Nach dem aber seither Ihrer Mt. Hofdiener, der Hödl, selbst mit noch andern Schreiben von gedachtem Weyda und dem Lassota hieher gelangt, bey welcher Ersehung die Hofcammer befunden, dass angeregtes ihr Guetachten etwas auf andere Weg gericht und verändert werden müessen: So werden demnach Euer Gnaden unbeschwert sein, erstlich solche Schreiben (im Fall es nicht bereit zuvor beschehen) ad longum der Notdurft nach abzuhören.

Legantur.

Aus welchen zweyen Schreiben Euer Gnaden soviel vernumben, dass beeder derselben *substantialiter* Inhalt dieser ist, dass erstlich vermüg des von Lassota Schreiben man ausser des einen Monats dem Weyda in der Walachei noch schuldig sei 1473 fl.

So begehrt der Weyda vermüg seines Schreibens erstlich die Bezahlung des einen dargeliehenen Monatsoldts, und dann zum andern, dass Ihre Mt. Ihme ins künftig zu Fortsetzung seines Propositi 10/m Mann und darunter 3/m Teutscher Reüter zu Hülf drinnen underhalten wollten; damit wollte zusambt seinem Kriegsvolk nicht allein die benachbarten Türggen noch diesen Winter hinumb angreifen und verheeren, ja gar hinein bis auf Constantinopl streifen, sondern auch verhüeten, dass aufs künftige Jahr Ihrer Mt. Lande weder von den Türggen, noch Tartern einichen Anstoss nicht haben sollen.

Welches alles nun die Hofcammer in fleissige nothwendige Berathschlagung gezogen. Und soviel die Erstattung des durch den Weyda dargeliehenen einen Monatsoldts belangt, da weiss die Hofcammer sich anders nicht zu erindern, dann dass Ihre Mt. dem Weyda die 4/m Mann auf sechs Monat lang zu halten allergnädigist bewilligt. Da nun dem also wär, würden Ihme dieselbige billich jetzt wieder bezahlt, und da dasselbige nicht beschehen oder Ihme abgeschlagen werden sollte, würde es bei Ihme gleich jetzt anfangs allerhandt seltsame Gedanken und ein schieches Ansehen verursachen, welches aber keineswegs zu rathen.

Soviel aber den andern Puncten, damit Ihme dem Weyda zu Hülf wider den Türggen und die Tartern bis in 10/m Mann drinnen underhalten werden wollten, belangt, da wär dasselbige, wann er sein Erbieten mit einer solchen Anzahl Volk ins Werk richten und leisten kundte, sich auch Ihre Mt. sicherlich darauf verlassen dürften oder möchten, dass aufs künftige Jahr der Feindt oder dessen Höer so weit abgehalten, dass Ihrer Mt. Lande und Dition darfür gesichert sein kundten, ein sehr nutzliche, guete und fast wol angelegte Hülf; bey welcher Ihre Mt. nicht allein etlichmalhundert Tausent Gulden in ander Weg ersparen, die Verheer- und Verderbung Ihrer eignen Lande verhüeten, sondern auch entzwischen in Hungern mit wenigerm Volk tendirn und fürnemben kundten, was Sie gleichsamb Ihres Gefallens selbst wollten.

Es hat die Hofcammer gleichwol den Ueberschlag dahin gemacht, wann Ihre Mt. gedachtem Weyda sechs Tausent Mann,

als nämblich drey Tausent zu Ross und soviel zu Fuess Hungerisch Volk underhielten, so wüerde gegen demjenigen, wie die vier Tausent Mann, bisher underhalten worden, monatlich darauf gehen 33.750 fl. Darzue 250 fl. Uncosten gerait, so auf Hineinordnung des Gelts und die Personen, so es handlen, gehen wüerde monatlich 34.000 fl. Und also, da solche sechs Tausent Mann ein ganzes Jahr sollten underhalten werden, man darzue die völligen zwölf Monat bedürfen wüerde, benenntlich 408.000 fl., welches viel ein wenigers brächt, als wann das Pernstainerische Regiment, so nur drei Tausent Mann stark gewest, so lange im Feldt underhalten hätt werden sollen.

Die drey Tausent Teutschen Reüter kündten zum Theil aus der Schlesischen und zum Theil aus andern Bewilligungen genumben und dahin gebraucht werden, welches die Hofcammer, wie es dann auch derselbigen Expedition vollkommentlich nicht ist, sonderergestalt nicht, als allein zu einem Nachgedenken meldet, und werden Euer Gnaden, wie auch der Kriegsrath, so aller Umbständt und Gelegenheit einen bessern Bericht haben, denen Sachen mehrers nachzusinnen, und was etwo diesfalls zu thuen sein möchte, Ihrer Mt. zu rathen wissen.

In albeg aber hielt die Hofcammer für ein Notdurft, dass der allhieige, des Weyda Abgesandter von allen Umbständen, wie was Gestalt und mit was Gewissheit sein Herr solches ins Werk richten wüerde khünen, gehört, daraus etwo der Grundt und ein mehrere Nachrichtung genumben werden khündte.

Conclusum est in Consilio Secreto: Der Herr Hofcammer-Praesident und Herr Pezzen sollen mit des Weyda Abgesandten und dem Hödl ferner hieraus reden, und sie von aller Sachen Beschaffenheit recht vernemben. 2. Januarii. Anno 98.

(Hofkammerarchiv. Wien. Hungarn fasc. 14.161.)

78.

Praha, 6 Ianuarie 1598.

Impăratul Rudolf II către Hofkammer.

Cu referire la ordinul de mai înainte, ordonă ca Iliaş-Vodă din Moldova, ţinut de mulţi ani la Linz, să fie dus în castelul dela Steyr şi custodiat acolo.

Wir haben Euch vom sechsten nächst abgeloffenen Monats Decembris in Gnaden erindert, dass wir uns entschlossen

haben, den noch vor etlichen Jahrn gefänglich eingezognen und bisher auf unserm Schloss zu Lincz enthaltenen Eliasen Alexander, so sich ein gebornen Weyda in der Moldau nennet, von dannen auf unser Schloss zu Steyr abführen zu lassen, und daneben Euch auferlegt und befohlen, bei unserm Burggraven und Rentmeister daselbst zu Steyr in unserm Namen Verordtnung zu thuen, damit gedachter verhafte Moldauer, wann derselbe durch unsern Landtshaubtmann ob der Enns dahin geschickt, alda angenomben, verwahrlich enthalten und Ihme bis auf weitern unsern Befelch die Unterhaltung gegeben werden mächte.

Ob nun wol wir genädigist gar nicht zweifeln, Ihr werdet auf solch unser an Euch abgangenes Schreiben jetzt gehörtermassen albereit die Notturft verordnet haben; jedoch aber und im Fall dasselbige bisher etwo noch nicht beschehen wär, so wollet nochmals demselbigen unverzüglich nachkommen und Euch diesem unserm gnädigen Willen gemäss verhalten; etc.

Geben Prag, den 6-ten Ianuarii. Anno achtundneunczig.

(Hofkammerarchiv. Wien. Oester. Gedenkbücher 159 fol. 5.)

79.

Wien, 7 Ianuarie 1598.

Hofkammer către Burggraful cetății Steyr.

La decretul primit din Curtea împărătească, ordonă ca Iliaş-Vodă să fie mutat fără răgaz dela Linz în castelul dela Steyr.

Unser Dienst in freundtlichen gueten Willen zuvor. Wohlgeborener Herr, auch Edl, fest, lieb Freundt.

Die Röm. Kays. Mt. unser allergenädigister Herr, haben sich genädigist resolviert, den noch vor etlich Jahren gefänglich eingezognen und bishero auf dem Schloss Lyncz enthaltnen Eliasen Alexander, so sich einen gebornen Weyda in der Moldau nennt, weiln derselb der gefangnen Paurn halben alda zu Lyncz ohne Gefähr nit gehalten werden mag, auf das Schloss Steyr führen und bringen zu lassen.

Wann dann die Herren hinderlassnen Kayserlichen Hofcamer-Räth uns darüber durch Decret vom 16. Decembris nägst verschienen Monat und Jahrs befohlen, die Notdurft bei Euch ferrer zu verordnen, so ist demnach in höchstgedachter Seiner Kays. Mt. Namen unser Begehrn und Befelch, wann gedachter verhafte Moldauer durch den Herrn Landshaubtmann zu Lyncz

dahin auf Steyr geschickt wirdet, dass ihr denselben voriger Verordnung nach alsbald übernehmen, und alda auf dem Schloss verwahrlich enthalten, auch Ihme bis auf Ihr Mt. weitern Befelch die gebührliche Undterhaltung reichen und erfolgen lassen, und gar keine Weigerung gebrauchen wellet; etc.

Datum Wien, den 7. Januarii. Anno etc. 98.

Adresa: An Herrn Burggrafen, auch Rentmeister und Gegenschreiber auf Steyr.

(Hofkammerarchiv. Wien. N. Oester. Kammer No. 6 in Ianuario 1598.)

Notă. La acest ordin Camera Aulică primind un răspuns dela căpitanul din Steyr cum că voevodul moldovean stă bine în închisoarea sa din Linz și că astfel mutarea lui de acolo într'alt loc ar fi de prisos, ordinul s'a reînoit la 13 și 22 Ianuarie 1598, Camera nevoind a-și schimba hotărîrea luată mai înainte în această chestiune.

80.

Praha, 11 Ianuarie 1598.

Impăratul Rudolf II către Mihai-Vodă.

La expunerea solului său, Schonkabunk, îl asigură de ajutorul dorit și pe viitor, îndată ce el va porni campania împotriva păgânilor. Despre amănuntele chestiunii va fi însă informat prin comisarii ce îi va trimite peste puțin.

Waivodae Valachiae responsum.

Rudolphus etc.

Illustrissime. Accepimus, quae nobis tum per literas, tum per ministrum vestrum Marcum Schonkhabunckh, quem benigne audivimus, significari curastis, ex quibus cum promptissimum vestrum erga nos studium optimosque adversus christiani nominis hostes conatus perspiciamus, benignitatis esse nostrae omnino ducimus, ut addictissimum nostrum erga vos affectum, quibuscunque in rebus fieri possit, vicissim testemur. Et quidem, quod ad ea, quae a nobis desideratis, attinet, ut eorum, quae a nobis in sex menses promissa iam ante fuerunt, stipendiorum pars reliqua solvatur, munificentiam ea in re nostram desiderari minime passi fuimus, sed ut vobis integre satisfient, iussimus.

Ut vero auxilia nostra in longius deinceps tempus extendantur, neque in eo liberalitatem nostram claudi sinemus, si, quae magno a vobis animo promittuntur, in apertos executionis successus produci videbimus.

Et eo quidem legatis nostris, quos intra paucos dies in Transsilvaniam mittere decrevimus, ut de animi nostri sententia vobiscum pro praesenti rerum statu communicent, iniungemus. Meministis autem, quantam antehac spem de invadendis vicinis vobis hostium finibus et ipsi conceperitis, et nobis per nostros vestrosque ministros feceritis, cui postea successus haud responderit. Ut itaque in posterum strenuitas se vestra ac fortitudo alacrius in hostem exerat, vos minime deseremus, sed prout expeditionis vestrae conatus animadverterimus, ope vobis libenter succurremus idque non tantum, ut prosperius certetis vosque in provincia vestra facilius ab hostili vi asseratis, sed etiam ut, si hostium potentiam, quod omen Deus obruat, praevalere vobisque necessitatem migrandi adferre contigerit, tutum in ditionibus nostris refugium dignumque vobis solatium inveniatis.

Quod porro ad exemptionis privilegium attinet, quod ab eorum debitorum onere ac vinculo tum vos ipsos, tum posteros vestros provinciaeque nobilitatem exsolvat ac liberet, quo Turcicae clientelae causa obligati estis, id separatim concessum confectumque mittimus ac propensum etiam ad alia, quibus gratiam nostram pro vestris meritis testemur, affectum benigne offerimus.

Datum Pragae, 11. Ianuarii anno etc. 98.

Pe dos: Diese Resolution ist bei der Reichs-Canzlei gefertigt worden.

(Hofkammerarchiv. Wien. Hungarn fasc. 14.459. Concept.)

81.

Wien, 13 Ianuarie 1598.

Hofkammer către Heinrich Nickarten în Steyr.

Neprimindu-i scuzele că mutarea lui Iliaş-Vodă din Linz şi întreţinerea sa în castelul din Steyr cere cheltuieli mari neprevăzute, ordonă din nou săvărşirea poruncii, zorită chiar de către împărat.

Edler fester lieber Rentmeister. Wir haben eueren Bericht vom fünften Decembris nägstverschienen Monat und Jahrs, den gefangenen Walachischen Weywoda betreffend, und welchermassen derselb der beschehnen Verordnung nach auf dem Schloss Steyr ohne sondere grosse Ungelegenheit nit untergebracht, noch der Unkosten zu seiner Unterhaltung von den Gefällen ermelter

Herrschaft Steyr — umb dass sonst mit den Ausgaben alda nit zu gefolgen — nit dargeben werden kann, derwegen ihr vermeint, dass gemelter Gefangner noch zu Lynnz, alda er wohl accomodirt, gelassen werden solle, der Längs nach vernommen.

Dieweil wir aber solche euer Entschuldigung nit für genugsam befinden, auch die Unterhaltung nit so gar viel antrifft, zudem nit von Nöten geacht wird, auf seine Person Zimmer, Khuchl und dergleichen Sachen zu bauen, sintemal ohne das so viel Gelegenheit in Bereitschaft wohl vorhanden, darin er verwahrt werden kann; und ihr nun aus einem andern unserm Schreiben zu vernehmen werdt haben, dass die Kais. Mt. etc. seither widerumb befohlen, ermelten Gefangnen alda zu Steyr mit der Verwahrung unterzubringen, sintemal er alda zu Lynnz der rebellischen eingezognen Bauern halben nit gehalten werden kann, so lassen wir's demnach bei voriger Verordnung und der Kais. Mt. etc. erfolgten Resolution, darwider uns was anders fürzunehmen nit gebührt, noch allerdings verbleiben, und werdet derwegen dahin gedacht zu sein und solche Fürsehung in Abwesen des Herrn Burggrafen zu thuen haben, damit ermelter Gefangner vorbefohlenermassen übernommen und — wie sich gebührt — alda auf dem Schloss mit gueter Verwahrung untergebracht und erhalten werde; etc.

Datum Wien, den 13. Ianuarii Anno 98.

Adresa: An Herrn Heinrich Nickharten, der Kais. Mt. etc. Rat, Hofkriegssecretari und Rentmeister auf Steyr.

(Hofkammerarchiv. Wien. N. Oester. Kammer No. 113 in Ianuario 1598.)

82.

Praha, 18 Ianuarie 1598.

Hofkammer către Hofzahlmeister Hans Rietmann.

Să îngrijească de un serviciu de 5—6 pahare de argint cari intră unul într'altul, pentru cinstirea solului lui Mihai-Vodă, Marcu Schonkabunck şi a cămăraşului său.

Der Hofzahlmeister solle ein fünf oder sechs Pecher zu Verehrung des Wallachischen Abgesandten erkaufen.

Von der Röm. Kays. Mt. unsers allergnädigsten Herrn, wegen dero Rath und Hofzahlmeistern Herrn Hansen Rietman hiemit anzuzeigen, es hätten Ihre Kays. Mt. dem jetzt alhie we-

sunden Walachischen Abgesandten, Marcussen Schenckhabung in Silbergeschirr bis in zweyhundert Thaller wert, und dann seinem Cammerling ein vergulten Pecher von fünfzig Gulden Rheinisch bis soviel Thaller wert, verehren zu lassen bewilligt. Darauf sey nun Ihrer Mt. Befelch hiemit, dass er für den Abgesandten ein fünf oder sechs sauber vergulte Pecher, darunter je einer grösser als der ander, alsbaldt sambt dem Trinkgeschirr für den Cämmerling zusammenrichten, und auch Ihrer Maiestät Rath und Hofcamer Präsidenten, Herrn Ferdinanden Hoffman Freyherrn etc. zum Ersehen überschicken solle; der werde ihme alsdann nothwendigen Befelch geben, wessen er sich ferner damit verhalten solle; etc.

Geben Prag, den 18-den Januarii. Anno im 98-isten.

(Hofkammerarchiv. Wien. Oester. Gedenkbücher 159 fol. 18.)

83.

Praha, 21 Ianuarie 1598.

Impăratul Rudolf II către comisarii trimişi în Ardeal şi Valachia.

Numind pe episcopul Ştefan Szuhay, preşedintele Camerei Ungare, ca împreună cu contele Francisc Nádasdy şi sfetnicul Bartolomeu Pezzen să meargă în Ardeal şi apoi în Ţara-Românească la Mihai-Vodă pentru a studia starea lucrurilor şi felul de gândire al lui Mihai în chestiunea pornirii campaniei împotriva păgănilor, se expun toate amănuntele chestiunilor, necunoscute până acuma.

Rudolphus Secundus Divina favente clementia Electus Romanorum Imperator semper Augustus etc.

Instructio eorum, quae nostro nomine Reverendus Stephanus Zuhay Electus Episcopus Vaciensis, praefectus Camerae nostrae Hungariae et Consiliarius noster, et Spectabilis ac Magnificus Comes Franciscus de Nadasd, comitatuum Castriferrei et Soproniensi Comes, Agazonum nostrorum Regalium in Hungaria Magister, Consiliarius noster, Honorabilis item doctus Bartholomeus Pezzen ab Ulrichskirchen I. U. Doctor, Consiliarius noster Aulicus, fideles nobis dilecti in Transilvania, tum apud Ill^mum Sigismundum Bathoreum de Somlio Transilvaniae Principem, Siculorum Comitem et quarundam Hungariae partium Dominum, affinem et Principem nostrum clarissimum, eiusque Ser^mam coniugem Mariam Christiernam, patruelem nostram charissimam illiusque provinciae Ordines et Consiliarios prima-

rios, tum apud Valachiae ac Moldaviae Vaivodas, sive coram, sive per internuncios ac literas, coniunctim aut separatim, agere, tractare atque exequi debeant.

Primum quidem consiliarius noster Doctor Pezzius hic omnia, quae ad totam legationem pertineant, accipiet, ut ea sociis suis secum adferat, quibus acceptis, sese quamprimum in viam dabit, ut sese cum illis coniungat.

Ex itinere vero ad Ser^mum^ fratrem nostrum Archiducem Maximilianum, ubicunque is in Austria fuerit, divertet, cui totam legationis summam aperiat, ut de omnibus eo pertinentibus cum Dilectione ipsius communicet, eandemque inprimis ad transactionis Bendzinensis completionem, quae omnino gubernationem Transilvaniae, si eam Dilectio ipsius acceptare statuerit, praecedere debeat, hortetur, ubi quid effecerit, nobis fideliter significare meminerit.

Socios interim de adventu suo certiores faciet, ut in quem locum conveniendum sit, unde recta in Transilvaniam pergant certius statuatur. Cum deinde iuncti in Transilvaniam ad Principis aulam advenerint, ipsius Dilectioni sese, quemadmodum mos est, indicabunt, audientiamque petent. Qua concessa literisque nostris fidei publicae redditis plurimam ex nobis, uti fieri solet, Dilectioni ipsius salutem dicent, et qua de causa advenerint exponent.

Postquam variis hactenus persuasionibus usi Dilectionem ipsius, quod maxime optabamus permovere nequiverimus, ut in eo rerum suarum statu, in quo multa his annis magna pro patria ac Republica Christiana feliciter, cum immortali nominis sui gloria gesserit perseveraret, noluisse nos deesse Dilectionem ipsius, neque coniunctarum provinciarum rebus, quae variis periculis expositae forent, quin tandem, quod necessitas flagitare videbatur, consilium capesseremus, non quidem privata, sed publica utilitate nobis proposita, quod multis Dilectio ipsius rerum documentis animadvertere potuerit. Iam sese legatos adesse, qui quae ad absolvenda solenniterque ac publice confirmanda, de quibus hactenus inter nos et Dilectionem ipsius per Alphonsum Carrillium, qui mandatum plenamque ad hoc potestatem habuerit, actum sit. Ad quam pactorum formulam res hic redacta fuerit, Dilectionem ipsius minime ignorare. Iuxta quam, quae ex parte nostra praestanda sint, nos praestare paratos esse. Diplomata sese et confirmatorium pactionum et cessionis Ducatuum Oppoliae et Ratiborii adferre, ac mandatum ad omnia re-

liqua peragenda, quae ad plenam executionem requirantur. Proinde necesse esse, ut et Dilectio ipsius sua et ordinum suorum ex parte, quaecunque pactionibus comprehensa sint exequatur et effecta det. In praescripto se habere, ut cum Ordinibus etiam, quemadmodum Dilectioni ipsius tempestivum et opportunum videatur, agunt, ut et ipsi, quod necesse sit, omnia approbent et confirment, animumque ad hanc permutationem applicent, ut quicquid ad provinciae regimen sustentandum, ab illis praestari conveniat, fideliter praestetur. Quam quidem dum Ser^mus frater noster Maximilianus sese ad gubernationem provinciae acceptandam comparet, qui propter Hungariae et Austriae necessitates, ubi Dilectio ipsius altero fratre nostro Ser^mo Archiduce Matthia in comitiis imperialibus absente publicos Ordinum conventus brevi nostro nomine habeat, nondum sese in Transilvaniam conferre possit, nobis placere, ut interea provinciae gubernacula Ser^mae Principi, patrueli nostrae concredantur, quibus consiliarii, quorum opera Princeps ipse hactenus usus fuit adiungantur, ut eidem consilio assistant acturos se etiam, prout deceat, et a nobis sibi iniunctum sit, cum Ser^ma Principe, patruele nostra, cui assensus inprimis requiratur. Necesse siquidem esse, ut omnia omnium, quorum intersit approbatione, ita ut firma ac rata esse possint, perficiantur, et in executionem deducantur. Ad quae, quid Princeps ipse respondeat Legati nostri diligenter observabunt, utque res verbis respondeat, si se promptum offerat, curabunt.

Serenissimae deinde patrueli nostrae Archiduci Mariae Christiernae nostris, quas ad ipsam habebunt, literis redditis plurimam salutem annunciabunt, causamque cur missi sint, quo ad ipsius interesse iudicabunt, exponent; nihilque nobis magis curae esse testabuntur, quam ut ipsi, pro rerum praesentium statu quam fieri possit, rectissime consultum prospectumque sit. His autem in rebus, nequaquam nos Dilectionem ipsius ad quicquam cogi, sed omnia ipsi libera velle suadere tantum ac cupere, ut in iis, quae Augustae Domus nostrae, totiusque Reipublicae Christianae causa necessario statuenda ac suscipienda sint aequanimiter ac pie consensum praebent. In pactionibus quidem initis diligenter hoc cautum esse, ut ipsi, si in divortium assentiatur, in provincia manere, aut inde excedere, tamque uno, quam altero modo bona ipsi assignata retinere integrum sit. Nos autem consultius, tum ipsius Dilectioni, tum provinciae, tum Augustae Domui nostrae iudicare, ut ibi non tantum in gubernatione ad

tempus donec quid certius de certo gubernatore aut de successore statutum fuerit, sed etiam in posterum, quod ipsi ad dignitatem conservandam, et ad subditorum solatium expedientius sit, in provincia maneat. Divinum numen haud dubie viam tandem inventurum esse, ut et ipsa dignum se solatium consequatur. Et eo quidem pacto ipsius animum quomodo has pactiones accipiat, explorabunt, ut nihil in iis, quae ad ipsam attineant, nisi ipsa conscia, et consentientes statuatur.

Cum porro tempus erit, ut cum Ordinibus agant, in promptu ea pacta habebunt, quae solenniter hic Pragae inter Nos et ipsum Principem, per legatos ante hac inita ac sancita fuerunt, ut Ordines eorum memores reddant, qui minus sese difficiles in his pactis praebere debeant, quod secundum illa nobis, si Principem sine liberis masculis legitimis decedere contingeret successio debeatur. Iam Principem, si ad vitae genus Ecclesiasticum sese applicare, quemadmodum nobis significari curavit, pergat, non posse ipsum ditionibus praeesse, sed civiliter ea, quae post mortem locum habitura essent, non absurde anticipari posse.

Et cum pactis illis de gubernatore, qui indigena sit constituendo cautum fuerit, iam Regis Hungariae filium Ser^mum^ Archiducem Maximilianum, fratrem nostrum charissimum, qui, merito pro indigena habeatur gubernatorem designandum, in quo acceptando minus movere difficultates possint, quod iisdem, qui hactenus adhibiti fuerunt consiliariis usurus sit. Iam ante Ordines ipsos pacta illa acceptasse ac iuramento confirmasse, idem et modo ab iis postulari, ut et haec pacta acceptent, nobisque fidelitatem ad manus legatorum nostrorum iurent, et obedientiam, quem designemus Gubernatori, aut Gubernatrici promittant, eamque deinde re ipsa praebent. Si Ser^ma^ Princeps, patruelis nostra, et veteribus, et recentibus feminarum Principum exemplis in hac festinatione provinciae gubernaculis ad breve tempus praeficiatur veterum ministrorum et consiliariorum opera ita usuram esse, ut pristinus rerum status, ne quidem in minimo mutatus videri possit. Omne lenitatis genus ipsos, sub Augusta Domo nostra quocunque tempore experturos esse, ut reliqua, quae nobis subsint regna, ditionesque magno suo bono experiantur. Exspectare nos ab ipsis, ut ultio non solum fidem sincere praestent, sed cuncta etiam, quae hactenus Principi suo ad provinciae defensionem contulerunt, nobis aut gubernatoribus nostris, qui quamdiu nobis placuerit praefuturi sint alacriter et prompte conferant.

His ita summatim, suis locis primo congressu actis deliberabunt legati nostri, de quibus speciatim deinde sive publice, sive privatim, ac familiariter, iuxta responsa, quae acceperint, aut iuxta pactorum formulam agendum restet, ut feliciores ac faciliores executio successus consequatur. Quo eorum omnium, quae ante hac iisdem, aut similibus de rebus inter nos et Principem tractata fuerunt exempla ad manum habebunt.

In primis autem dextre inquirent, quomodo traditio provinciae ac patrimonialium bonorum, ut rata habeatur et in effectum deducatur facienda sit. Quomodo Ordines provinciam defendi posse existiment, quantum contribuere possint ac soleant. Quomodo denique Ser^ma^ Princeps, patruelis nostra, quomodo item Ser^mus^ frater noster Archidux Maximilianus in gubernationem immittendus sit, et quicquid eo, quocunque modo pertineat.

De summa vero annua, quam nos Dilectionem ipsius solvere teneamur, repraesentatione cum agetur, dicent nos eam ita solvere paratos esse, ut quolibet semestri mediam eius partem accipiat. Sed postquam variis nobis nunciis significatum est, bona patrimonialia propemodum pleraque a Principe alienata esse, in eam rem diligenter inquirent, ut si id ita sese habere comperiatur, de summa illa, ad quam ipsi pendendam obligati simus, tantum vicissim defalcari queat.

Diplomata deinde confirmationis mutuae cum ultrocitroque porrigenda erunt, id legati nostri observent, ut prius Principis diploma, quod contractus illius natura postulare videtur, porrigatur. Porrigatur et Ordinum diploma, in quo nihil, quo ad stilum aut quo ad subscriptionem et sigillum desideretur. Et haec quidem quoad Transilvaniam.

Quoad autem Valachiam et Moldaviam, quoniam Princeps affinis noster utramque illam provinciam suae ditioni coniungere conatus fuit, diligenter observabunt, quid de illis decerni nostro nomine possit.

Ad Walachiae siquidem Vaivodam, quod attinet, cum is iam ante Principi plerisque in expeditionibus obsecundatus fuerit, et nostram protectionem opemque implorarit, quae et a nobis praestita sit, vix ambigimus, quin et in hac status mutatione libenter sese nobis submissurus sit. Quare legati nostri per literas et internuncios, si coram agendi facultas non dabitur, cum ipso Vaivoda agent benignissimumque ipsi voluntatis nostrae affectum offerent, ut nostrae clientelae se plane dedat. Et quoniam ipsi per

ministrum, qui nuper ad nos missus fuit, promisimus de auxiliis, quae in futurum tempus petiit per legatos nostros, quos in Transilvaniam missuri simus, amplius mentem ipsi nostram aperturos esse, spem illi facient, libenter nos deinceps opem laturos esse, si strenue, quod nobis pollicitus fuit exequatur, et hosti negotium facessit. Expertum iam ante fuisse, quam liberales et propensi ad ipsum iuvandum fuerimus, experturum id multo iam magis cum maiores causas habeamus. De consiliis suis, quid in hostem, et quomodo moliatur ipsum legatis nostris aperire posse, qui nobis id significent, ut quid nostrarum sit partium, rectius statuamus.

Cum Moldaviae etiam Vaivoda Hieremia, sed maiore cautela agendum, ne Crabrones apud Polonos irritentur, quod illis nos aliquoties per literas et oratores nostros promiserimus, curaturos nos, ne vel ex nostra, vel ex Transilvania principis parte quicquam ibi hoc bello innovetur. Benevolentia illi nostra et ad bonae vicinitatis studia propensio offeri poterit, ut postquam nostrae potestati Transilvania subdatur, id in primis curet, ne illae Turcae aut Tartari nostros in fines penetrent.

Quibus primum generatim ipsi significatis, prout responderit, deinceps cum ipso ulterius de strictiore coniunctione agi poterit. Ad hanc autem cum Valacho et Moldavo communicationem internunciis uti poterunt Henkelio, Lassota, vel aliis, quos idoneos censuerint.

Denique cum varius de Turcis ac Tartaris, Polonisque rumor fuerit, qui ad Transilvaniae principem literas ac nuncios miserint, quique de pace cum ipso egerint, id totum quicquid sit, et quid in praesenti passim dicatur, aut tractetur quam poterunt diligentur, ut de omnibus nos certiores faciant, exquirent.

Atque his quidem diligenter perficiendis legati nostri fidem nobis suam magis magisque probabunt, gratiamque nostram Caesaream ac Regiam promerebuntur.

Datum in arce nostra Regia Pragae, die vigesimaprima mensis Ianuarii. Anno Domini Millesimo Quingentesimo Nonagesimo octavo, Regnorum nostrorum Romani vigesimotertio, Hungarici vigesimosexti et Bohemici itidem vigesimotertio.

Rudolphus mpr (L. S.)

Ad mandatum Sacrae Caesareae M^tis^ proprium

Io. Baruitius mpr

(Hofkammerarchiv. Wien. Hungarn fasc. 14.404. Cu multe greşeli.)

Notă. Acest important document ne-a fost cunoscut până acuma numai dintr'un scurt extras nedatat, [1] din care nu s'au putut vedea cum se cade amănuntele misiunii comisarilor împărăteşti, de o deosebită însemnătate, mai cu seamă la Mihai-Vodă în Târgovişte, urmarea cărei misiuni a fost actul solemn de supunere, făcut acolo în Curtea domnească, cunoscut de mult. E de notat însă, că în locul lui Nádasdy s'a ales apoi propalatinul Nicolae Istvánffy, învăţatul istoric care de altfel abia pomeneşte în „Istoria" sa de amănuntele acestei misiuni.

84.

Wien, 22 Ianuarie 1598.

Hofkammer către Heinrich Nickarten Rentmeister zu Steyr.

Cu referire la ordinul din trecut, ordonă ca Iliaş-Vodă să fie strămutat fără răgaz din Linz în cetatea dela Steyr.

Edl fest lieb Ambtleuth. Auf der Kais. Mt. *etc.* unsers allergenädigisten Herrn, anizo vom 6. dies widerumben herausgelangtes Schreiben haben die hinterlassenen Herren Hofcamer [Räthe] durch Decret abermals verordnet, bei euch alsbald mit ferrerm ernstlichen Befelch darob zu sein, damit — wo es nit bereit beschehen — der Moldauische Weyda nochmalen alsbald von Linz dahin auf Steyr vorbefohlenermassen abgeführt und daselbst verwahrlich unterhalten werde.

Nun wollen wir nit zweifeln, es werde euch über vorige euere eingewändte Entschuldigung unser ferrers Befelchschreiben vom 13. dies zukhomben und ihr demselben gebührlichen Vollzug zu thuen ohne das bedacht sein.

Nichts weniger aber so wollen auf angeregt Ihrer Mt. *etc.* itzigen weitern Befelch wir euch hiemit nochmalen alles Ernsts auferlegt haben, alsbald daran und darob zu sein, damit gemelter Weyda — wo er nit bereit daselbst — hierauf ohne alles längers Verziehen gewisslich dahin gebracht und daselbst bis auf weitern Bescheid verwahrlich unterhalten werde; etc.

Datum Wien, den 22. Januarii. Anno 98.

(Hofkammerarchiv. Wien. N. Oester. Kammer No 83 in Ianuario 1598.)

[1] Publicat în *Monumenta Comitialia Regni Transylvaniae* vol. IV p. 136—139.

85.

Wien, 24 Ianuarie 1598.

Lazarus Henkel către Hofkammer-Räthe din Viena.

Nu poate împrumuta banii ceruţi, deoarece îi are investiţi în Ardeal în negustoria lui cu ceară şi piei, pe cari le aduce de acolo. Dar ca să nu zăbovească solul lui Mihai-Vodă, Marcu Schonkabunk, îi dă banii trebuincioşi să poată pleca îndărăt la stăpânul său.

Euer Gnaden vom 19. laufenden Monats Januarii an mich abgangen Missiv hab ich ... erhalten, und daraus was in Namben der Röm. Kays. Mt. ... Euer Gnaden wegen Erlegung eines Wechls in Sybenbürgen 18.066 Taler betreffende an mich Euer Gnaden begehrn ... vernomben. Darauf ich Euer Gnaden ich in Gehorsamb erinnern sollen, dass ob ich ja wol vor diesem etwas an Geldt in Sybenbürgen gehabt, ich doch solches mehrertheils zu Erkaufung Wax und Häut, als durch welch Mittel ich so wol als die Sybenbürgische Handelsleuth, mein Ungerisch Geldt zu 10 Schilling, wie solches deren Orten an Schulden erfolgt, auch richtig und gäbig ist, nicht allein ohne Verlust wieder hinaus bringen, sondern auch an denen darumb erkauften Waaren noch ein Nützl erhalten kann, angewendet. Wann dann, wie angerührt, ich um mehr zu diesem Wexel mit der Notturft Geldt nit versehen bin, sondern erst hin und wieder zusamben bringen, und von Handelsleuthen zu Wexl nemben, den Taler zu 10 Schilling oder 75 Kreuzer ihnen guet machen viel Miehe und Arbeit damit haben ... also will ich noch mit meinem Credit gern rathen helfen; etc.

Damit aber des Walachischen Fürsten Abgesandter Marx Schinckenbunck alhie nit aufgehalten, sondern seinen Weg nach Haus zu nemben befordert werde, ist Ihme von mir das angeordnete Geldt albereit ausgezählt und zugestellt worden, im übrigen Euer Gnaden Resolution erwartundt.

(Hofkammerarchiv. Wien. Nieder Oesterreichische Kammer.)

86.

Praha, 13 Fevruarie 1598.

Impăratul Rudolf II către concipistul Nicolae Hannvoldt.

Ordonă ca după preluarea Ardealului, să facă o dare de seamă despre veniturile şi cheltuelile ţării, cum şi despre felul cum trebue să se îngrijească de aprovizionarea oştii de trimes în Ţara-Românească, pentru ca ea să nu sufere lipsă ca aceea din anul trecut.

Instruction und Befehl, wie sich unser Konzipist und Verwalter des Registraturamts bei unser hinterlassenen Hof-Cammer Niklas Hannvoldt unter der ihm itzt von uns anbefohlenen Siebenbürgischen Reise und Verrichtung allenthalben verhalten solle.

Erstlich. Nachdem auf die mit dem Siebenbürger Fürsten hinc inde fürgeloffene Tractation wegen Abtretung Siebenbürgens zu unsere oder desjenigen Handen, der von uns dazu Gewalt haben wird, anitzt unsere Räthe und Abgesandten hineingeschickt worden, um mit dem Fürsten und den Ständen die Sach vollkommen richtig zu machen, woran Wir nicht zweifeln, so soll Hannvold die Aufträge der Abgesandten getreu vollziehen.

Insonderheit, nachdem Siebenbürgen sammt pertinentiis durch die Transaction in unsere Hande kommen wird, so erfordert die Notdurft zu wissen, wie es mit den Gefällen und Einkommen eigentlich beschaffen, item was für Dreyssigst, Mauth und ander Arenden in jenem Land vorhanden, was jedes jährlich eintragt, wie dieselben mit Officianten und Dienern bestellt deren Besoldungen und Instructionen. Desgleichen, was für De, cimae oder Zehendt, item was für Goldt- und ander Bergwerke vorhanden, welche unter solche Zehent oder Bergwerken dem Fürsten, oder anderen Privaten bisher zugehört, oder in quo statu dieselbigen noch sind, welche verpfändet, oder nicht verpfändet, auch was Einkommen der Fürst zu seiner fürstlichen Tafel und Unterhaltung insonderheit einzunehmen, oder sonst zu geniessen gehabt. Was Ihme auf dieselbe, wie auch sein Hofstaat monatlich oder jährlich aufgegangen, und Seine Liebden sonsten für andere ordinari oder extraordinari Ausgaben haben müssen. Desgleich, ob nicht diese Einkommen zu verbessern. Insonderheit, was für Geschütz und Munition sowohl bei den Zeug-Gränzhäusern vorhanden, und wie sie proviantirt seyn. Da das 1597 nach Siebenbürgen geschickte Kriegsvolk grossen Mangel an Proviant gelitten, woher dies gekommen, von übler Bestellung oder sonst nicht vorhandenen Gelegenheit, und wie zu helfen. Dann, wie die Bestellung des Proviants in der Wallachei zeitlich zu thun, dann, wenn Kriegsvolk in ein oder andern Ort geschickt wird, es kein Mangel leide.

Hierüber hat Hannvold zu inquiriren, den Commissarien an die Hand zu gehen und zu berichten.

Geben Prag, den 13. Februarii 1598.

(Hofkammerarchiv. Wien. Concept. Copia din 1854 a contelui Iosif Kemény, în Apparatus epistolaris tom. II. p. 161. Arhiva Muzeului Ardealului, Cluj.)

87.

Alba-Iulia, 18 Fevruarie 1598.

Principele Sigismund Báthory către Petru Băilla din Baia de Criş.

Act de nobilitare pentru meritele sale militare, dovedite mai cu seamă în trecut, la atacul cetăţii Timişoara, cu scut nobilitar şi scutire de toate dările, chiar şi pentru casa sa aşezată în afară de zidurile cetăţii Alba-Iulia.

NOS SIGISMVNDVS DEI gratia Transsylvaniae, Moldauiae, Walachiae transalpinae, et Sacri Romani Imperii Princeps, partium regni Hungariae Dominus, Aurei velleris Eques, et Siculorum Comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis: Quod nos cum ad nonnullorum fidelium Consiliariorum nostrorum singularem intercessionem nobis propterea factam, tum vero attentis, et consideratis fidelitate, et fidelibus servitiis fidelis nostri Nobilis PETRI BAILLA de Keoreosbanya, peditis nostri pixidarii, quae ipse nobis, et huic regno nostro Transsylvaniae, praesertim in proxima expeditione et obsidione arcis Theomeoswariensis, anno superiori, contra communem Christiani nominis hostem suscepta fideliter et summa cum animi sui promptitudine exhibuit et impendit, ac in futurum quoque exhibiturus et impensurus est, Eundem Petrum Bailla de speciali gratia nostra, et potestatis nostrae plenitudine ex statu et conditione plebea, et ignobili, in qua natus est, eximendum, ac in coetum et numerum verorum regni huius nostri Transsylvaniae et Hungariae nobilium annumerandum, aggregandum, cooptandum et ascribendum duximus, prout annumeramus, aggregamus, cooptamus et ascribimus per praesentes, decernentes expresse ut a modo deinceps idem Petrus Bailla, ipsiusque haeredes et posteritates utriusque sexus universae pro veris et indubitatis nobilibus habeantur et reputentur. In signum autem huiusmodi verae et perfectae nobilitatis eorum haec arma seu nobilitatis insignia Scutum videlicet triangulare rubri coloris, in cuius campo corona regia gemmis unionibusque

conspicua est posita, ex qua dextrum hominis brachium cum sua manu ensem evaginatum sursum elevatum tenere conspicitur. Supra scutum galea militaris clausa est posita, quam corona regia contigit, ex qua dextrum hominis brachium per omnia priori simile ominere visitur, prout haec omnia in capite, sive principio praesentium literarum nostrarum docta manu, et arte pictoris clarius expressa et depicta esse cernuntur, animo deliberato, et ex certa scientia ac liberalitate nostra annotato Petro Bailla, ipsiusque haeredibus et posteritatibus utriusque sexus universis clementer dedimus et contulimus; Annuentes et concedendas, ut ipsi praescripta arma, seu nobilitatis insignia more aliorum verorum et insignitorum nobilium armis utentium ubique in proeliis, hastiludiis, torneamentis, duellis, monomachiis, ac aliis quibusvis exercitiis nobilitaribus et militaribus, nec non sigillis, cortinis, velis, vexillis, annulis, aulaeis, domibus, clypeis, tentoriis, sepulchris, generaliter vero quarumlibet rerum et expeditionum generibus, sub merae et syncerae nobilitatis titulo, quo eos ab universis et singulis cuiuscunque status conditionis, dignitatis et praeeminentiae homines existant dici, teneri, nominari et reputari volumus ferre, et gestare, omnibusque et singulis iis honoribus, gratiis, privilegiis, indultis, libertatibus, iuribus, immunitatibusque et praerogativis, quibus caeteri veri et nati nobiles ac militares homines praedicti regni nostri Transsylvaniae et Hungariae, quomodocunque de iure vel consuetudine utuntur, fruuntur et gaudent, perpetuo uti, frui et gaudere valeant, atque possint. Pro ampliori vero gratiae, favoris et munificentiae nostrae erga eundem Petrum Bailla declaratione, domum ipsius extra muros huius civitatis nostrae Albensis in platea T e o w i s u c z a vocata, vicinitatibusque domorum agilium ab una Pauli Kochis aurigae nostrae, ac Petri Keresy peditis nostri pixidarii, partibus ab altera in praedicto comitatu Albensi Transsylvaniae existentem habitam ab omni censuum taxarum, et contributionum nostrarum tam ordinariarum, quam extraordinariarum, subsidiique et lucri Camerae nostrae solutione, servitiorum quorumlibet plebeorum exhibitione, hospitumque condescensione, vineas item et agricolationes ipsius a decimarum et nonarum nobis et successoribus nostris quotannis provenire debentibus pensione in perpetuum clementer eximendas duximus et supportandas, prout eximimus et supportamus praesentium per vigorem. Quocirca vobis fidelibus nostris Magnificis, Egregiis et Nobilibus Comitibus, vice Comitibus et Iudicibus nobilium quorumcunque Comitatuum, si-

gnanter vero praedicti Comitatus Albensis Emerico Zykzay Provisori nostro Albensi, et Iudici regio sedis Siculicalis Arannias, item Dicatoribus, Decimatoribus, et Exactoribus contributionum annotati Comitatus Albensis, Caspari Sibrik Equitum, et Stephano Lazarii peditum nostrorum pixidariorum Capitaneis, nec non Prudentibus et Circumspectis Iudici, caeterisque iuratis civibus saepefatae civitatis nostrae Albensis, modernis et futuris quoque pro tempore constituendis, eorumque vicesgerentibus, cunctis etiam aliis quorum interest seu interereit praesentes nostras visuris harum serie committimus et mandamus firmiter, quatenus acceptis praesentibus vos quoque a modo in posterum praefatum Petrum Bailla, haeredibusque et posteritates ipsius utriusque sexus universas, ratione praescriptae domus suae ad nullam censuum taxarum et contributionum nostrarum tam ordinariarum, quam extraordinariarum, subsidiique et lucri Camerae nostrae solutionem, servitiorum quorumlibet plebeorum exhibitionem, hospitumque condescensionem, item decimarum et nonarum pensionem cogere, et compellere, aut propterea eosdem in personis, rebusque et bonis eorundem universis impedire, turbare, molestare, seu quovismodo damnificare praesumatis, nec sitis ausi modo aliquali. Secus non facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. In cuius rei memoriam, firmitatemque perpetuam praesentes literas nostras pendentis et authentici sigilli nostri munimine roboratas memorato Petro Bailla, ipsiusque haeredibus et posteritatibus utriusque sexus universis dandas duximus atque concedendas. Datum in civitate nostra Alba-Julia, die decima octava mensis Februarii. Anno Domini Millesimo Quingentesimo Nonagesimo octavo.

Sigismundus Princeps mpr

Stephanus Josica Cancell. mpr

Joannes Balasfi Secretarius mpr

(Museum Nat. Budapest. Cimereslevelek. In perg.)

Notă. Ostașul distins cu scutul nobilitar și toate atribuțiunile unui nemeș ungur și-a păstrat diploma prețioasă în familia sa, care a fost înfățișată de urmașii săi autorității județene și în „congregațiunea marcală" din anul 1780 a comitatului Küküllő, unde ei se mutaseră, [1] ca apoi să ajungă în biblioteca unde ea se păstrează spre vecinică pomenire.

Textul descrierii scutului cu schița aceluia, a apărut în publicațiunea lui *Áldásy* Antal: Czimereslevelek vol. 2 (Budapest, 1923) p. 259.

[1] Menționat de I. Cav. de *Puşcariu*: Date istorice privitoare la familiile nobile române (Sibiu, 1892) p. 8.

88.

Warszawa, 23 Fevruarie 1598.

Nunţiul Germanico Malaspina către card. Cinzio Aldobrandini.

Cardinalul Andrei Báthory mărturisind nunţiului în taină că chemat de Secui, are de gând să intre în Ardeal, cu fratele său, l-a rugat să intervină pe lângă regele Sigismund ca să scrie lui Ieremie-Vodă ca să-i dea ajutor spre a-şi ajunge scopul, deoarece Moldova este mărginaşă cu ţara Secuilor. Nunţiul n'a putut aproba cererea Cardinalului, dar văzând hotărîrea sa neschimbată, l-a sfătuit să facă o scrisoare principelui Sigismund Báthory, rugându-l că dacă cu orice preţ vrea să cedeze ţara Casei Austriace, mai bine să renunţe la tron în favoarea familiei Báthory, ca el să nu ajungă în mâna străinilor, ţara trebuind să fie moştenirea lor dela strămoşi.

Il Signor Cardinale Bathori si è accostato tre leghe vicino a questa città per abboccarsi meco: et essendo io andato a ritrovarlo, ha diffusamente discorso, et dello stato presente della Transilvania, et quale sia per essere, quando la Ser^ma^ Famiglia Austriaca ne sarà patrona; cavandone alcune propositioni, reputate de Sua S. Illma per verissime, delle quali, perchè fanno a proposito di quello che son per dire più a basso, ne riferirò alcune.

Dice esser impossibile che a lungo andare gl'Imperiali ritenghino quella provintia, che caderà in mano del Turco, con detrimento grandissimo della christianità et inevitabile rovina di questo Regno; che metteva più conto al benefitio publico che ne restasse patrone il Signor principe; et che se bene, et egli, et la sua famiglia potranno aspettare la reintegratione delle loro facultà più facilmente dalla Serenissima Famiglia Austriaca, che dal sudetto principe, nondimeno preferire lui il publico bene al privato suo interesse; che vi erano mezzi da rimovere quell'Altezza dal pensiero di lasciare quel dominio.

Hor presupponendo il Sig^r^ Cardinale essere da un canto, come ho detto, invariabili et veri li sopradetti suoi presupposti, et dall'altro che nelle congionture presenti sia posto in man sua et del fratello d'impatronirsi di detta provintia, essendo, come afferma, invitato et stimulato dalla nobiltà et popolo, et in spetie dalli Sicoli, quali gl'improverino che si lascino fuggire così sicura occasione dalle mani, mi ricercò ch'io liberassi il fratello dalla promessa fatta a me, come a ministro di N^ro^ Sig^re^ et che havendo essi osservato a me legge d'amicitia, io servassi hora a loro la

detta legge, col non persuadere a Sua Maestà che si opponesse alli loro fini, anzi che gli assistesse col suo patrocinio; che altro non pretendevano, se non che si scrivesse a Geremia palatino di Moldavia, che li aiutasse, perchè confinando detta provintia di Moldavia con la provintia della Siculia, era opportunissima per facilitare ciò che essi fratelli disegnavano: che li Siculi scrivevano, che bastava che comparissero con seicento cavalli, et che subito intrati, essi haverebbono loro impinguato l'essercito, et sparsa la fama di assai maggior numero: che Sua Maestà doveva havere in consideratione, che li detti Siculi, si come affermano essere la impresa facilissima per la universale dispositione del popolo et della nobiltà, quale aborrisce l'imperio de' Tedeschi, così si protestino che si farà assai difficile detta impresa ogni volta che gli Ordini della Transilvania saranno indotti a prestar giuramento alli Austriaci. Concludeva però il sopradetto Illustrissimo, che conveniva al servitio della christianità, a quello di questo Regno, et loro proprio, et della sua famiglia, ch'egli desse parte di tutto quello che haveva comunicato meco a Sua Maestà, poichè ogni contrattione in questo negotio era pericolosa: che sperava che la S^{tà} di N^{ro} Signore, a contemplatione della quale si era egli astenuto per tant'anni di non innovare cosa alcuna, sarebbe restata appagata, se di presente, vedendo che si tratta di privare in eterno la famiglia Bathorea di quel dominio, che li antecessori suoi hanno acquistato per essi, et posteri loro, et di transferirlo in altri, con inevitabile rovina della christianità, quale dice Sua S. Illma che dalli trattati passati. et non molto antichi, consta esser stata proveduta, ogni volta che detta provintia fosse caduta sotto altro dominio, che di gente Transilvanica, egli, et per suo, et per publico beneficio cercarà insieme col fratello di ritenere quella provintia nella Casa Bathorea.

Io risposi a Sua S. Illma che delli trattati passati tra il Signor principe et gli Austriaci non ne havevo havuto mai notitia per lettere, nè di V. S. Illma nè de' nontii apostolici, et che però non potevo sapere, qual fosse il senso di N. S^{re}, nè come la S^{tà} Sua intendesse la pratica passata. Ma che di *presumpta mente pontificis* io non potevo pretermettere di avvertire V. S. Illma che da Sua B^{ne} non sarebbono mai approvati atti violenti, et tali, che potesse alterare la pace publica, et in spetie quella che con tanto studio vien procurata da Sua B^{ne} tra la Cesarea et questa Maestà, che presupponendo Sua S. Illma esserle necessario per l'intento che ha, che se le assisti da questa

parte, la poteva credere che da detta assistenza ne caverebbono in Corte Cesarea una conseguenza necessaria, quale è, se il Re di Polonia ha fatto assistenza alli Signori Bathori, adunque ad esso Re si deve attribuire la colpa d'ogni novità seguita, et che non so, se coloro che amano la Maestà Sua possono con buona conscienza consigliarla, che mentre lei è risolutissima di transferirsi in Suecia, et mentre che per la morte del Mosco è commosso tutto questo Regno, et che stanno aspettando che per la dissensione delli quattro soggetti, che concorrono all'elettione di quel Gran ducato, si apri strada a questa Maestà et Regno d'impadronirsi di quella provincia; non vedevo, dico, come et nell'assenza di Sua Maestà, et per il nuovo accidente della morte del Mosco si potesse, o almeno si dovesse portar legna alli fattionisti per accendere quella fiamma dentro il Regno, che si è tenuta con tanta fatica coperta: nè come fosse possibile in tal caso a Sua S^tà di contenere, come per il passato ha fatto, in offitio il Ser^mo Massimiliano, acciò non somministrasse non solo aiuto, ma nè credito a detti fattionisti, anzi che quando Sua Maestà si facesse authore che la Ser^ma Famiglia Austriaca fosse con ignominia cacciata dalla Transilvania, si doveva credere, come tutta insieme si sentirebbe offesa, così fosse tutta insieme per cercare via di vindicare la ingiuria ricevuta.

Queste sopradette ragioni resero suspeso l'animo di Sua S. Illma, ma se in apparenza, o in essenza, io non posso esserne sicuro, nè assicurare; etc.

Ma ritornando al ragionamento che ho passato con il Signor Cardinale Bathori, dico che Sua S. Illma mi comunicò havere il Signor principe di Transilvania mandato un suo secretario dalla cugina di Sua S. Illma che sta in Ongaria, et tiene un figliuolo del Signor Stefano appresso di se [1] per farle instanza, che desse quel figliolo al detto secretario, sotto pretesto che vedendo il principe, che la Casa Bathorea si va estinguendo, disegnava di essaltarla nella persona di detto figliuolo, affirmando detto secretario con solenne giuramento, che in detta petitione non vi si nascondeva misterio alcuno, ma che il fine del principe era di fare beneficio alla Casa. Scrive la sopradetta Signora che haverebbe immediate consignato il figliuolo al secretario, ma che si ritrovava infermo et che, se un altra volta quell'Altezza manderà per esso, che glielo consignarà.

Il Signor Cardinale ha fatto a sopradetta petitione la consideratione seguente: o che questo motivo del principe nasce da una

[1] Gabriel Báthory, devenit mai târziu (la 1608) principe al Ardealului.

pratica delli Austriaci, quali conoscendo di non potere sperare di assicurarsi del popolo di Transilvania et d'altri, se non le mostrano, che tra poco tempo havranno un principe della medema natione, et quasi loro naturale Signore, hanno pensato di questa maniera introdurre et assicurare il loro dominio, et insieme porre un freno a Sua S. Illma et a ... poichè di questo modo verrebbono ad havere un ostaggio di tanta qualità; o vero che il Signor principe si vuol servire di esso figliuolo per migliorare la conditione dell'accordo con li Austriaci, mettendo in gelosia quei Ser^mi^ principi, che se non condescenderanno alle petitioni che fa l'Altezza Sua, sia per applicar l'animo a farsi un herede, et di questa maniera ritornare la successione nella famiglia sua, levandola da essi principi.

Questa sopradetta richiesta del Ser^mo^ principe, se bene è stata interpretata dall'Illmo Cardinale nella forma che ho detto, ha nondimeno spento Sua S. Illma a mandare un suo dall'Altezza Sua: et con questa occasione pregarlo et confortarlo a non abbandonare la patria, et a ritenerla per se; etc. Ma caso che non potesse essere altrimenti, che l'Altezza Sua considerasse che da alcuno poteva aspettare nè più sicura, nè miglior conditione, che quella della sua famiglia; soggiungendo che si come niuna cosa le starebbe meglio, che dopo sè lasciare un Bathori, così niuna attione sarebbe stimata più gloriosa, et conclude la lettera diretta al Signor principe, confortandolo a non fare cosa alcuna, senza il consiglio et l'autorità di N^ro^ Signore.

Si potrebbono fare più discorsi sopra questo ragionamento che ha passato meco Sua S. Illma, ma più sodamente potria farli chi sa li fondamenti della trattatione tra Sua Maestà Cesarea et il Signor principe. Io posso solamente assicurare V. S. Illma ch'io terrò mano, che non sia innovata cosa che possa alterar la pace et la buona vicinanza tra questa Maestà et li vicini; se però questi Signori (come io dubito grandemente) non terranno a me celate le loro risolutioni, et che non persuadono il Sig^r^ Cardinale a fare il medemo, ma in ogni evento, non havendo io notitia alcuna delle cose passate nelle sopradette materie, et dovendo perciò negotiare al buio, si come potrò facilmente inzampare, così desidero che V. S. Illma mi faccia favore di tenere proposito con Monsignor Resca [1] della sustantia di questa mia lettera, et indrizzare per mezzo suo ogni ulteriore negotiatione, et a me fare impetrare licenza di ritornarmene alla mia chiesa; etc.

(Arch. Vat. Roma. Fondo Borghese III 96/e fol. 72—73.)

[1] Abatele Stanislaus Reszka (Rescius) fost mentor şi secretar al cardinalului Andrei Báthory.

89.

Warszawa, 11 Martie 1598.

A. anonim către Ieremia-Vodă în Moldova.

Îi recomandă pe ruda sa, Ioan Pana şi soţia lui.

Spectabilis et Magnifice Domine amice observandissime.

Requisitus sum a Domino Ioanne Pana, affine nostro, et Domina Martha Kuriaka coniuge eius, quae consanguinitate me contingit, quod in hoc infelici casu, ac difficultatibus illorum, ad quae invidia malevolorum hominum inciderunt, et plurimis perpessis damnis, hodie, beneficio Spectabilis et Mag^{cae} Do. V^{rae} in ditione illius manent, causam nostram pro illis apud Spectabilem et Mag^{cam} Do. V^{ram} interponerem. Quoniam eiusmodi infortunia, hoc praesertim invidiose temporis statu, non solum similibus, verum magnis etiam viris evenire solet; Spectabilem et Mag^{cam} Do. V^{ram} quam diligentissime rogo, ut si qua in re, vel promotione negotiorum Spectabilis et Mag^{ca} Do. V^{ra} ab illis requisita fuerit, velit, respectu nostro, omni sua gratia ac benevolentia eis prosequi, negotiaque illorum ita promovere, ut commendationem meam alicuius fuisse ponderis, experiantur, quicquid Spectabilis et Mag^{ca} Do. V^{ra} in illos contulerit, omne id nobis esse praestita interpretabimur, ac omni vicissim officiorum genere compensare studebimus. His Spectabilem et Magnificam Do. V^{ram} felicissime et diutissime valere ex animo cupio.

Datae Varsaviae, 11. Martii. Anno Domini 1598.

S[pectabili] et M. D. V[estrae]

amicus A.

Adresa: Spectabili et Magnifico Domino Hieremiae Mogila, Dei gratia Palatino Moldaviensi. Domino et amico observandissimo.

(Museum Nat. Budapest. Törzsanyag.)

Notă. Din această scrisoare lipsind colţul drept al coalei cu iscălitura, din care n'a rămas de cât litera întâia A, ea a fost atribuită la colocarea ei în Arhivă, greşit cardinalului Andrei Báthory. Insă această presupunere e falsă, nu numai după textul scrisorii, care pomeneşte de nişte rude, cu totul străine de familia Báthory, dar şi pentru că Cardinalul în ziua în care s'a făcut scrisoarea de faţă, se afla în castelul său episcopal din Varmia, în Heilsberg.

90.

Alba Iulia, 15 Martie 1598.

Paolo Giorgi Raguseo către Papa Clemente VIII.

Raport amănunţit despre starea lucrurilor din Bulgaria, unde creştinii duceau o viaţă liniştită până la 1581, când după moartea

lui Mehemet-paşa a început o ocârmuire grea pentru ei, fiind persecutaţi şi exploataţi de Turci. Astfel Bulgarii sunt gata a se unì cu creştinii împotriva Turcilor, pentru care autorul avuse plan gata, dar nerealizat din pricina uneltirilor cancelarului Josica. Ajutat de arhiepiscopul Dionisie Ralli din Târnova, autorul câştigase pe toţi credincioşii din Bulgaria cauzei creştine, favorizată şi de Mihai Vodă, supt care mulţi dintre Bulgari s'au strămutat în Ţara-Românească, precum s'au strămutat şi Albanezii în 1595, când Mihai arsese Rusciucul.

Relation del Stato passato de Bulgari et del presente.

L'anno del 1595 l'Illmo Monsignor Visconti nuntio di Vostra Beatitudine, mandò a Vostra Santità una relatione da me fatta, circa il Regno di Bulgaria,[1] et li animi di quelli miseri cristiani.[2] Hora parmi convenevol cosa con questo presente trattato, prima di notar a V^ra^ S^tà^ qual sia stato il passato loro stato, cioè da che principiò ad essere occupato da Turchi il Regno loro; et qual'è il presente, e poi significare a V^ra^ B^ne^ quello, che a questi anni passati, da me si è operato con li Cristiani del Regno di Bulgaria. Che l'uno, e l'altro farò con molta brevità; mostrando con evidenti ragioni, che quelli Cristiani sono sudditi disperati, et che hanno causa non solo desiderar, ma di procurar la mutatione del presente loro stato come lo fanno con molto studio, e pericolo delle viti loro, a ciò indotti da mille necessità, sopra delle quali brevemente toccarò.

Dico dunque ch'il passato stato di Cristiani, quali sono sotto al dominio turchescho, parlo di quelli, che habitano nella parte di Europa, sempre fu felice, in modo che loro medesimi migliore non potevano desiderarlo; poich'essi non solo furno patroni di se stessi, delle mogli loro, m'anco delle loro sostanze, menando sotto il dominio turchescho vita quiete, sicura, nel qual buon stato hanno continuato di perseverarsi sine al tempo di quel Gran Mehemet Bassà, che fu supremo Visir Bassà di Solimano, Selimo et Hamuratte; doppo la morte del quale mancò ogni bene, et questo fu del 1581, che nel tempo de suoi antecessori et suo, li

[1] Memoriul citat nu ne e cunoscut, dar rezumatul lui (scris în Iunie 1595 la Iaşi) trimis nunţiului Visconti, se află la *Veress*: Relationes p. 93—97.

[2] Această relaţiune importantă a fost publicată de Claudio *Isopesco*: Documenti inediti della fine del Cinquecento (Bucureşti, 1929) p. 94—97. Dar dăm din ea părţile omise de dânsul, dintre cari tocmai pasagiul ce urmează ne dă întreaga istorie a suferinţelor creştinilor din Bulgaria, dela 1581 încoace, cu multe amănunte cari nu se găsesc aiurea.

Cristiani di Europa, sudditi del Turco, posso sicuramente dire, che si ritrovano in tanto buono stato, quanto sono li sudditi di quelli principi cristiani, che sono di natura pietosa, et che temono Iddio. Ma morto Mehemet Bassà cominciorono nell'Imperio Ottomano tutti le cose deteriorar, e particolarmente la giustitia, la qual è sostentamento de' Regni et Imperii. Et perchè V^ra S^tà possa in vera cognitione venire della mutatione seguita nell' Imperio Ottomano da diciotto anni in qua, a danno de miseri Cristiani, necessario è che a V^ra B^ne dico che dopo la morte di Mehemet Bassà, non si continuò di dare li governi et le dignità Bassà, Bhey e Caddi, per valor e lor meriti, come sempre da che cominciò l'Imperio Ottomano, usato si era di fare; se non per mezzo di denari; sì che la vendita de governi fu, et è, cagion, che da quel tempo in qua il Bassà, Bhey, Caddi e Spahi, conoscendo che il denaro prevaleva tutte le altre cose, per tutte le vie l'accumulavano. E però li giudici danno le sentenze a favor di quelli, da quali maggior somma di denari ricevono, et queste bruttezze commettono senz'alcun rispetto. Nè qui finisce il male, per causa di questa ingiustitia, quelli miseri Cristiani ricevono; anzi si aprì la via a maggior loro danno et ruina, perchè oltre ch'ella fu, et è cagione, ch'essi non siano patroni di se stessi, di moglie e figlioli loro; poichè l'uno e l'altro sesso è sforzato soggiacer alla infame libidine di Spahogliani et Gianizeri, da quali (oltre a questo male) per forza sono spogliati delle loro sostanze, non havendo verun risguardo alla loro miseria, nella quale da che questa guerra cominciò sono incorsi; puoichè per causa di quelle gravezze intollerabil pagano; perchè dove prima ciascuna testa maschile di anii XV in su pagava già diciotto anni sono, che fu la prima volta, ch'io fui nelle parti di Turchia, ducati uno d'oro, quattro anni sono, mentre ero nel Regno di Bulgaria, ch'è la seconda volta, ch'io in quello mi trasferì, viddi pagare a ducati tre per testa, et hor è pervenuto a ducati quattro, e cinque. Ma questa miseria loro si aggiunge, che quelli miseri Cristiani non havendo pronto il denaro per pagare li tributi et altre gravezze, sono sforzati pigliarlo a usura dalli Turchi, la quale è tale che li tiene e perpetuamente tenirà in modo sepolti, che mai potranno da quella liberarsi; le quali per riscotersi non si tiene la strada dei Caddi, e suo giudicato, ma li creditori lo fanno per se stessi e di proprie autorità; portando affatto poco rispetto al giudice loro; puoichè nel 1593, mentre io ero nella terra di Provatto, da Turchi habitata, mi trovai a vedere dove uno Gianizaro minacciò

al Caddi alla vita; qual atto d'altri Turchi circondati fu giudicato per brutissimo, e tanto più, quante che mentre questo seguì, sedeva, nè l'effetto sarebbe seguito, quando che li Spahi, gente quieta e più di altri honorata, non si havesse messo in difesa del Caddi.

In questa materia potrei dire[1] molti altri particolari, col mezzo de quali chiaramente mostrerei, che li animi di Bulgari sono accesi di far crudel vendetta contro alli Turchi. Nè che altro non desiderano, se non l'oratione per mostrar con effetti quanto l'animo loro sia sincero verso li Cristiani, et quanto essi per parte loro possono esser di danno alli Turchi, et di aiuto alla Republica Cristiana; et io non posso, se non render a favor loro buona testimonianza; sì che sono sforzato dir alcuni particolari avvenuti, mentre io ero nel paese turchescho. Uno de quali è, che uno Gianizaro, qual habitava nella terra di Provatto, domandò da uno Cristiano la sua figliola in matrimonio; per causa delle richezze, e perchè costei con un altra sorella doveva restar herede de beni paterni; li quali beni conseguisce il marito ogni volta che conserva la sua moglia nella sua religione, che facendola turca non può haver cos'alcuna. Nè havendo voluto il padre acconsentir, che tra sua figliola et uno Turcho si contraesse matrimonio, il Gianizero altro non asservò, se non la sua venuta in Provatto (ch'egli stava in una villa, della qual' era primo di richezze e di parentado) com'egli avvenne, dove di novo il sopradetto Gianizero li fece da suoi amici domandar in matrimonio la sua figliola, nè havendo in modo alcuno (ancorchè fosse stato caldamente pregato) voluto acconsentir alle loro preghiere, al numero di quaranta Gianizeri (de' quali in Provatto sono cento famiglie, tutti accasati; che quando la prima volta fui nella parte di Turchia non erano di loro, che quattro sole case, et hor sono et in Provatto, et in altri lochi moltiplicati, et arricchiti di grandissime richezze, per causa delle quali hanno cominciato viver molto delitiosamente) al misero padre presero, e in piazza publica lo posero in terra, dove gli dettero tanti colpi sotto le piante de piedi, che vinto dal grave dolore gli convenne far per forza quello, da che affatto era con animo alieno. Doppo questo al locotenente del Caddi per forza fecero scrivere il patto matrimoniale. Però Beatissimo Padre, la S^{tà} V^{ra} vede che la presente guerra alli Cristiani ch'habitano nella parte d'Europa, danni et ruine in-

[1] Scris greşit: In questa matina potria dire.

comportabili ha portato, non mai nelle prime guerre usate da farsi, le quali ad altro non si fa pensare che alla salute della loro patria di se stessi, di mogli e figlioli loro, come con molto studio sin qui hanno fatto, e per l'avvenire tutta via sono per fare; etc. [1]

Beatissimo Padre, oltre alle cose che di sopra ho detto circa li Bulgari, et di quelli, che di novo potrà dire per far al mondo chiara la sincerità dell'animo loro, nondimeno dirò due sole et vere; una delle quali è, che molti con le famiglie, et con l'haver loro sono passati in Valachia; l'altra, che quanti schiavi sono fuggiti di Turchia sono liberati con loro favore, che ciò è vero, perchè quando essi Bulgari non li havessero accompagnato di casale in casale, e tragettati per il Danubio nella parte di Valachia, un ucello da quelle parti non potria fuggir, non chè un huomo. Nè li miseri Bulgari per l'affettione che portano alli Cristiani si ricordano della pena, che patirebbono per questo conto, la qual è a coloro, che in sì fatte cose si travagliano di perder la vita, et la roba; la Santità V^ra^ da queste due operationi può certificarsi dell'animo loro; et anco della gran quantità di schiavi, che questo anno hanno tragettato, de' quali non c'è giorno, nel quale qui non ne comparisca a sei, e a otto; etc. [2]

Beatissimo Padre, quando la Santità Vostra vedesse li bellissimi casamenti, che questi miseri hanno lassato, e di quanto valore, quali possessioni, et di quanto utile le sono stati, sono certo che vinta di pietà delle loro miserie compungerebbe il cor et l'anima di Vostra Beatitudine, et son certo che bagnarebbe il viso di lacrime. Hora et loro, et li Bulgari assieme con altri Cristiani sudditi al Turco altra speranza d'haver ad esser liberati dalla tirannide, nella quale sono, non hanno, che nel Signore Iddio, et nella Santità Vostra. Però io a nome loro, non potendo essi, supplico con ogni humiltà a V^ra^ B^ne^ perchè si degni volgere il suo pietoso occhio verso quello Regno, et porgerli quel aiuto ch'essa può, dal quale sono in grandissima espettatione, et sono nella medesima opinione che li Turchi, i quali tengono di certo, che li Principi Cristiani mai sono per far importante profitto, sinchè la V^ra^ B^ne^ non move le sue forze in loro compagnia, le quali attiranno al Turcho fuor di modo. [3]

---

[1] Urmarea a se citi la *Isopescu*, op. c. pag. 94—97.

[2] Omit zece rânduri aflătoare la *Isopescu*, op. c. pag. 97 despre Albanezii din Bulgaria şi Dobrogea.

[3] Citeşte alte zece rânduri *ibidem*, p. 97.

Supplico alla Santità Vostra a far conoscere agli habitanti del Regno di Bulgaria che Vostra Beatitudine è Universal Padre e Pastore di tutto il gregge Cristiano, et che anco a loro ama, et li tiene in loco di propri figlioli, perchè con questa tanto gloriosa operatione lei si aquistarà in tutto l'Oriente, che lei sola è causa della loro liberatione, essi accresceranno di doppio animo. Così tanto più volentieri si esporranno ogni sorte di gravi pericoli. Et perchè spero che la S^{tà} V^{ra} favorirà questi popoli, però anco io anderò pensando nove orationi in servitio della Republica Cristiana, con quale fine prego la Divina Maestà a Vostra Beatitudine conceda lunga e felice vita, et ch'io non le sia inutil scrittore.

D'Alba Julia, addi xv di Marzo 1598.

(Arch. Vat. Roma. Fondo Borghese III 112 ef. pag. 43—50.)

91.

Alba-Iulia, 16 Martie 1598.

Principele Sigismund Báthory către Nicolae Filemon.

Pierzându-se vechiul hrisov, îi reînoieşte actul de danie asupra caselor şi moşiilor sale din Câmpeni (Topánfalva) *precum le-a moştenit din strămoşi.*

Nos Sigismundus etc. Memoriae commendamus... quod nos cum ad nonnullorum fidelium nostrorum humillimam intercessionem Serenitati nostrae propterea factam, tum vero attentis et consideratis fidelitate et fidelibus servitiis nobilis Philemonis Miklos de Topanfalva, quae ipse nobis et huic regno pro locorum et temporum varietate exhibuit et impendit, ac in futurum quoque exhibiturus et impensurus est, totales et integras domos ac haereditates suas, tam emptitias, quam aviticas in possessione Topanfalva, ac comitatu Albensi Transilvaniae existentes habitas, in quarum scilicet quieto et pacifico dominio usque continuo maiores et progenitores ipsius praestitisse, ac ipse quoque a tempore adeptionis et consequutionis earundem ad praesens perstitere, litteris solummodo et litteralibus instrumentis superinde necessariis et sufficientibus destitutus esse perhibetur: Totum item et omne Ius Regium, si quod in dictis domibus, haereditatibusque suis qualitercunque existerent, aut eaedem et idem nostram ex quibuscunque causis, viis, modis et rationibus concernerent collationem, simul cum cunctis suis utilitatibus... memorato Philemoni Miklos,

ipsiusque haeredibus et posteritatibus utriusque sexus universis novae nostrae donationis titulo clementer dandas, donandas et conferendas duximus, prout damus, donamus et conferimus iure perpetuo et irrevocabiliter tenendas, possidendas, pariter et habendas, salvo iure alieno, harum nostrarum vigore et testimonio litterarum mediante. Quas nos in formam privilegii nostri redigi faciemus, dum nobis in specie fuerint reportatae.

Datum in civitate nostra Alba Iulia, 16. mensis Martii. Anno Domini 1598.

Sigismundus Bathory

Stephanus Josica cancellarius

(Muz. Ard. Cluj. Kemény: Dipl. Trans. tom. VI p. 22 Copie.)

92.

Praha, 18 Martie 1598.

Impăratul Rudolf II către Hofzahlmeister.

Să treacă în registrul său de cheltueli suma ce i s'a anticipat prin Erich Lassota pentru achitarea banilor avansaţi de Mihai-Vodă pentru solda miliţiei împărăteşti de pe lângă dânsul.

Nachdem du den 22. Januarii jüngsthin zu Contentierung des Waywoda in der Wallachey dargeliehenen 1767 fl. 36 kr., welche unser Mustermeister in Oberhungern Erich Lassota zu Abrichtung des Wallachischen Kriegsvolks anticipirt, ein gleichmässige Summa aus deiner in unseres Raths Kriegszahlmeisters in Hungern und auch g. L. Michaelen Zellers Ambtsverwaltung in baarem Geld erlegt und richtig gemacht hast: Als befehlen wir dir hiemit gnädiglich, du wollest solche 1767 fl. 36 kr. bey deiner Kriegsraitung für Ausgab einbringen; die sollen dir darinnen auf diesen unsern Kayserlichen Befelch und gebüerende Quittung für richtig und guet angenommen, gelegt und passieret werden; etc.

Geben Prag, den 18. Martii 1598.

(Hofkammerarchiv. Wien. Ung. Gedenkbücher 408 fol. 219 und Oester. Gedenkbücher 159 fol. 97.)

93.

Praha, 18 Martie 1598.

Impăratul Rudolf II către Hofzahlmeister,.

I se recunoaşte suma de 21.000 fiorini plătită de el toamna trecută pentru solda miliţiei depe lângă Mihai-Vodă.

Nachdem du zu etwas Bezahlung des Wallachischen Kriegsvolks, so wir derselben Enden werben lassen den 15-den September des nächstabgeloffenen Siebenundneunzigisten Jahrs, 21.000 Gulden Rheinisch aus deiner in unsers Raths Kriegszahlmeisters und auch g. l. Michaeln Zellers Ambtsverwaltung baar erlegt und richtig gemacht hast: Als befehlen wir dir hiemit gnädiglich, du wollest solche 21.000 Gulden Rheinisch bey deiner Kriegsraitung in Ausgab einbringen; etc.

Geben Prag, den 18-den Martii. Anno achtundneunczig.

(Hofkammerarchiv. Wien. Oester. Gedenkbücher 159 fol. 102.)

94.

Warszawa, 25 Martie 1598.

Cesare Spadani către Duca di Mantova e Monferrato.

Solia ceauşului la regele Poloniei, asigurându-l că Sultanul consimte să rămână în Moldova în bună pace Ieremia Movilă, pus acolo de către Leşi; vrea însă să schimbe pe Domnul din Ţara-Românească.

Il chiaus mandato dal Turco a questo Re, hieri fece l'ambasciata sua in publico, et doppo haver a nome del suo Signore ringratiato Sua Maestà del buon animo mostrato verso Sua Altezza non havendosi lasciato subornare al Re de Tedeschi, che così arrogantemente chiama l'Imperatore, a romper la tregua fra loro, l'assecurò, che non solo con l'Altezza Sua l'haverebbe sempre nell'avvenire, ma che alla missione sua l'incaricarebbe anco affettuosamente per segno maggiore della buona volontà, che porta a questo Regno. Che si contentava il Gran Signore, che il Vaivoda della Valachia posto in istato da Signori Polachi restasse, et la godesse pacificamente. Che voleva levar quello della Moldavia et scacciar anco il Transilvano, et nell'uno, et l'altro stato porvi che havesse piaciuto a Sua Maestà, accennando quasi alli Bathori, nemici d'esso Transilvano.

(R. Archivio di Stato. Mantova. Polonia, busta 558.)

95.

Praha, 20 Aprilie 1598.

Cosimo Concini către Granduca di Toscana.

Sosirea comisarilor imperiali în Alba-Iulia, pentru luarea în primire a ţării şi renunţarea la tron a principelui Sigismund Bá-

thory care vrea să meargă la Roma. Arestarea cancelarului Josica care vroia să se facă Domn cu ajutorul Leşilor şi al Turcilor. Ardealul va fi guvernat de arhiducele Maximilian, aşteptat la Curte.

Arrivorono in Transilvania li commissarii Cesarei alli 30 del passato per prendere il possesso di quella provincia, con il consenso et intervento non solo del principe, ma ancora di tutti gl'Ordini di quello Stato; et per corriero spedito all'imperatore da' prefati ci è avviso, liberamente et prontamente essersi tutti quei populi sottoposti all'obedienza Cesarea, et haverle giurata fedeltà.

In questa cessione non si è trovata altra mala dispositione, se non nel Cancelliere tanto bonificato dal principe, il quale aspirando ad esser fatto vayvoda, s'aiutava gagliardamente, et con il Pollacco, et con il Turco, per quanto s'è scoperto, oltre a molti dissimulati artefitii, et al saggio che mostrò d'intelligenza, quando era sotto Themisvar, anche per lettere scritte et trovate al medesimo, se bene qua non comparse per ancora. Lo seguitavano il maiordomo et cavallerizzo di quella Altezza, come suoi dependenti, subornati con larghe promesse; ma, scoperte le lor fraudi et contraminati i lor disegni, sono stati carcerati il Cancelliere[1] et il cavallerizzo; et di già a questo il principe haveva fatto mozzare la testa,[2] l'altro custodire in buone carceri, per attendere a i complici et penetrare con più giustificata verità il tradimento; et il maiordomo se n'è fuggito.

Qua s'aspetta Martedì o Mercoledì il re Massimiliano, al quale sono già preparate le stanze, credendosi fermamente che sia quanto prima per transferirsi in quella provincia; et il Ser^mo^ Matthias si ritrova qua già quattro giorni, di ritorno di Ratisbona. Si doveranno questi Serenissimi trattenere insieme alcuni giorni, et con questa occasione dichiarare i carichi da guerra, reputandosi per certo che quello sarà Governatore della Transilvania, et questo Generale in Ungheria; etc.

Si crede che Sua Maestà sia per trattare con Massimiliano, avanti che le dia la Transilvania, che li renunzi la parte sua del Tirolo, et s'è detto la comenda che ha, per esser Gran maestro dell'Ordine de' Teutonici, ma non credo, et anche il titolo di Re,

---

[1] Cancelarul Josica a fost prins în ziua de 5 Aprilie 1598 dimineaţa în dieta ţării, unde intrase; dus apoi legat în cetatea Chioarului; *Veress*: Epistolae et acta P. Alfonsi Carrillii S. J. pag. 279.

[2] Cavalerul omorît la porunca lui Sigismund Báthory e tânărul Toma Nagy, mort pentru că a îndrăznit să zică în dietă că această arestare e jignitoare libertăţii dietei şi a Statelor; Stephanus *Szamosközi*: Historia vol. II p. 27.

per non accrescere con l'avvicinarsi, ma scemare più che sia possibile la gelosia del Pollacco; etc.

Il principe [1] non verrà altrimenti per adesso a questa Corte, ma dirizzerà il suo cammino a trovare il papa, per procurare da se stesso il cappello, conforme all'intentione datagliene, et la principessa [2] sarà ricondotta a Graz poco doppo.

Da Praga, li 20 di Aprile 1598.

(R. Archivio di Stato. Firenze. Filza 4355.)

96.

Alba-Iulia, 8 Mai 1598.

Principesa Maria Christierna către George Hammai prefectul cetăţii Gherla.

Ordonă să apere pe nemeşul Grigore Pap de Rogoz şi pe fraţii săi faţă de văduva lui Ştefan Răzvan, decedatul Domn al Moldovei, din partea căreia sunt turburaţi în stăpânirea slobodă a moşiei lor de acolo.

Maria Christierna Dei gratia Transilvaniae, Moldaviae, Valachiae transalpinae Princeps, partium regni Hungariae Domina et Siculorum Comes, nata Archiducissa Austriae, Dux Burgundiae, Comes Tyrolis et Goritiae etc. Fideli nostro Egregio Georgio Hammai praefecto arcis Uivar. Salutem et gratiam nostram.

Conquesti sunt nobis Nobiles Gregorius, Thomas et Nicolaus Pap de Rogoz, qualiter ipsos in bonis et iuribus suis possessionariis, signanter in domo et curia nobilitari in possessione Rogoz, in comitatu Szolnok Interiori existente, relicta quondam Spectabilis et Magnifici Stephani Vaivodae Moldaviensis, citra viam iuris impedire, molestare et damnificare niteretur in praeiudicium et damnum ipsorum exponentium valde magnum, supplicantes Nobis humillime, ut ipsos in personis, domo, iuribusque possessionariis eorundem contra huiusmodi violentias iure protegere dignaremur. Quum autem Nos neminem fidelium nostrorum citra viam iuris quovis pacto impedire nolimus, eorum supplicatione clementer exaudita, mandamus tibi auctoritate Sacrae Caesareae Regiaeque M^tis^ ut acceptis praesentibus, et rebus sic, ut praefertur stantibus et se habentibus, dictos exponentes in annotatis persona, bonis et iuribus suis possessionariis contra dictam relictam quondam Ser^mi^ Vaivodae Moldaviensis, ac

[1] Sigismund Báthory. [2] Soţia sa, Maria Christierna.

alios, et etiam quoslibet illegitimos impetitores, turbatores et molestatores tueri, protegere et modis omnibus defendere debeas et tenearis. Secus non facturi. Praesentibus perlectis, exhibentibus restitutis.

Datum Albae Iuliae, die 8. mensis Maii. A. D. 1598.

Maria Christierna

Stephanus Episcopus Vaciensis

Demetrius Napragj

El. Eps. et Canc. Transsilvaniae

Nota. Ex his litteris forte concludere licet districtum Kővár, aut saltem dominium eius 1598⁰ per viduam Stephani Vaivodae Moldaviae possessum fuisse; tuto tamen hoc asserere non audeo. Cibinii, 9. Februarii 1828. Ios. C. Kemény.

(Arh. Muz. Ard. Cluj. Kemény: Dipl. Transilv. tom. VI pag. 237—239. Copie.)

97.

Alba-Iulia, 11 Mai 1598.

Paolo Giorgi Raguseo către Granduca di Toscana.

Aflându-se de doi ani şi jumătate aci, a lucrat mereu pentru campania în Bulgaria, dar n'a fost ascultat, tot ca şi supt zidurile Giurgiului. Cu toate acestea a câştigat pentru marele scop pe Dionisie Ralli, mitropolitul din Târnova, care însă legându-se de Mihai-Vodă, Giorgi s'a retras dela acest lucru care l-a costat mulţi bani, în vreme ce are legături şi la Constantinopol, cu trecere mare pe la dregătorii de acolo.

La lettera di V. A. Ser^ma^ scritta da Livorno sotto 10 di Gennaro hor hor mi è stato dal secretario di Monsr Visconti consegnata, se bene ha potuto farlo venti giorni prima, poichè tanti sono che mi sia venuto qui, ne meno adesso me l'havrebbe fatto dare, quando che il Sig^r^ Genga in sua casa non l'havesse vista; etc.

Duo anni e mezo sono che venni in questo paese, e di subito procurai che questo Ser^mo^ principe attendesse alla impresa del Regno di Bulgaria, et questo fu mentre haveva sotto la sua potestà la Moldavia, nella qual erano per conto di Sua M. Cesarea in obedienza in questa Altezza 12 mila Kasachi, 4 mila Ungari et 15 mila Moldovani, e in Valachia 6 mila Ungari, e offersi me stesso per indur li animi de Christiani, che sono in quel Regno a devotione di questa Altezza; nel qual tempo

anco feci una relatione succinta circa quel Regno. Non di meno questa mia proposta non fu accolta, che così volse il Cancelliere et altri senatori, i quali sempre sono stati alienissimi da questa guerra, la quale hanno guidato con tale strattagemma, che vogliono che questa Altezza sia sforzata facci la pace; la quale non per questo manchai a spese mia di seguitarla in Valachia con dieci lancie contro Sinan Bassà, nè di proponerli quel medesimo giorno che Sig^{r} Silvio entrò nel secondo casale di Valachia, per mezzo de Monsr Visconti, il modo di romper il ponte fatto dal nemico sul Danubio, il che haveria potuto far in duo notte, dove l'esercito di Sua Altezza non poteva pervenire in otto giorni; offerendo la mia persona a tal impresa ogni volta che mi fussero dati da mille archibusieri. Nè in ciò fui favorito da questa Altezza, come il medesimo mi avvenne sotto Giurgiuo, dove dall'altra parte, se di notte si passava, grandissimo danno si apportava al nemico, il quale era accampato vicino al Danubio, e in loco che con la sua cavalleria non havrebbe potuto offendere alli nostri. Nè finalmente volsi manchare di tentare di novo per il negotio di Bulgaria col mezo di Mons^{re} Visconti, e così fece di Aprile passato, ma avanti che quel negotio li proponessi, mi assicurai col pegno della sua parola, che quando questa Altezza non volessi attendere a detta impresa, che Sua Signoria R^{ma} mi promesse di dare delli denari di N^{ro} S^{re} per 4 mila huomini a fine di questa impresa, et così indrizzai il negotio in modo, che feci che l'Arcivescovo di Tarnova scrivesse a questa Altezza e a Monsignore che egli con li Cristiani di quel Regno erano prontissimi a spargere il sangue per la Cristianità, et mandò uno huomo di quel Regno perchè supplisse e assicurasse di questa buona volontà a Su' Altezza, et che erano loro bastanti a fare strage de li nemici che sono nel Regno di Bulgaria. Et per maggior stabilità di questo negotio l'Arcivescovo con li vescovi, preti et primati di quel Regno giurorno sul Evangelio nella chiesa, che saranno concordi e congiunti con li Cristiani sino alla morte. E poi esso con li suoi vescovi andorno per le loro diocesi a fare il medesimo loro con li preti de casali e primati, che poco avanti fece anco questo offitio Thodor Ballina. E poi del mese di Settembre scrissero a quest'Altezza, mentre la potenza turchescha era in Ungaria, e quel Regno spogliato de nemici, che mandassi l'aiuto da quella e da Monsignore promessoli; col quale sono certo che haveria fatto cose incredibili in benefitio della Cristianità, et l'haveria fatto strage de nemici sino Constantinopoli. Ma la paura e poca cognitione

che costoro hanno delle cose turchesche, ha fatto perderli sì gloriosa occasione, la quale da me fu condotta a quella perfettione che V. A. Ser^ma^ vede; nè altro guadagno ho fatto, se non che sono restato condennato nella spesa, e poco è mancato, nella vita. Ma questo non è nulla, rispetto a quello che il buon Monsignore mi ha fatto; havendo fatto io tutto quello che ricerchava in questa materia. Ma il galante prelato si è attachato con Mihailo Voieuoda, et io sono remasto; e da che ho conosciuto questa maniera di procedere mi sono retirato di visitarlo. Credami l'A. V. Ser^ma^ che mio fratello del 1593 essendo in Constantinopoli, hebbe a far Voieuoda di Moldavia uno servitore d'un mio cugino, il che sarebbe seguito, se li suoi ambasciatori non l'havesse impedito, ma quanto il detto è stato pregato che lui si facesse, ne ha voluto, m' ha errato grossamente, perchè in quel tempo poteva farlo, et unirsi con principi cristiani con altro modo di quello hanno fatto certi rustici. Questo ho creduto dir perchè conosca chi è Mihailo Voieuoda.

Il negotio di Bulgaria mai verun fu che proponesse a questa Altezza, se non lorghi gentilhuomeni Ragusei, di saccheggiar Nicopoli, e per far grossa preda, come sarebbe seguito, ma anco con danno de Cristiani, la quale si haveva da spartire tra il Ser^mo^ principe, li consiglieri e detti lorghi, i quali anco li hanno dato la Valachia, e speso da 5 mila tallari per servirlo con molti servitori tre anni continui; e quando l'A. V. Ser^ma^ sapesse in che modo è ricompensato, si moverebbe a pietà, perchè tutti quelli dispiaceri che si sono potuti immaginare ha ricevuto, non dal principe, ma da questo Cancelliere, il quale in compagnia di Monsignore è stato precipitato dal Signor Genga. Iddio farà la sua vendetta.

Io ho potuto aver occasione d'haver molti Haiduchi per far qualche cosa notabile, ma perchè seguirebbe anco con danno de Cristiani, per essere gente discorretta e disobediente, ho lassato di fare. Questi di qua hanno potuto fare grandissimi progressi a danno de Turchi a beneficio loro, ma non hanno voluto fare, perchè così gli è piaciuto.

Mihailo Voieuoda e questo principe hanno mandato a uno huomo a Constantinopoli, dicono per trattare la pace, presto venirò in cognitione della verità, e ne darò avviso a V. Serenità; etc.

D'Albajulia, addi 11 Maggio 1598.

(R. Archivio di Stato. Firenze. Filza 4469 No. 142.)

98.

Wien, 19 Mai 1598.

Nunţiul Germanico Malaspina către împăratul Rudolf II.

Cardinalul Andrei Báthory primind invitare atât dela Ardeleni, cât şi dela Turci ca să intre în Ardeal şi să se aşeze acolo, unde acuma după renunţarea lui Sigismund Báthory, nu e nimeni, e gata să plece la Ieremie-Vodă şi de acolo în ţară, fiind încredinţat că ea altfel va ajunge în mâna păgânilor. Astfel, Cardinalul cu fratele său ar trebui să fie desarmaţi restituindu-le moşiile confiscate, ca să nu încerce vreo schimbare neplăcută.

Il Signore Cardinale Bathori vien sollicitato dal Bassà di Buda, da quello di Themisvaro, dalli Siculi, et dalla maggior parte della Nobilità et militia di Transilvania ad accostarsi a detta provintia per la parte di Moldavia, et per assicurare detto Signore della fede et sincerità loro, gli offeriscono questo infrascritto partito: ,,O noi impediremo l'ingresso del Ser^mo^ Arciduca Massimiliano, o non l'impediremo. Se lo impediamo, V. S. Illma havrà sufficiente caparra della nostra fede, et della nostra risoluzione; quando anco non impediamo detto ingresso, lei non havrà perso niente, nè si sarà esposta a pericolo alcuno.'' Nè altro ricercono, se non di essere sicuri che immediate, che non sia admesso il Ser^mo^ Arciduca, il Cardinale entri, per haver un capo, che possa supprimere li tumulti domestici et difenderli dalli vicini.

Hor havendo inteso Sua S. Illma le sopradette offerte, si è partito da Miechovia, sua Prepositura, lontana cinque leghe da Cracovia, dove si era transferito per essere vicino alla Transilvania, et se n'è andato dal Ser^mo^ Re di Polonia, con intentione di passare al Cancelliere del Regno, et di là immediate da Geremia palatino di Moldavia. Et perchè il sopradetto Signore mi ha incontrato nel cammino, et mi ha mostrato diverse lettere nel sopradetto proposito, ho cercato di rimoverlo dal pensiero che ha con diversi argomenti, et il simile ha fatto l'Abbate Comuleo; ma si è dimostrata Sua S. Illma tanto risoluta che apertamente ne ha detto, che *quando anco sapesse certo di dover perdere la vita, vuol sovvenire alla sua patria,* quale è sicuro che caderà in potestà del Turco, et che però vuol tentare ogni estremo.

Si sono anco fatti offitii con il sudetto Ser^mo di Polonia, quali, se ben si spera che saranno di qualche frutto, non posso nondimeno esserne sicuro, nè assicurarne altri, onde per procedere con qualche sicurezza in un negotio di tanta qualità et conseguenze, ho preso risolutione di dar parte alla Maestà Vostra Cesarea di tutto quello che meco ha conferito il sudetto Illmo et delli disegni suoi, affine che la Maestà Vostra Cesarea possa prendere quell'espediente che con la somma sua sapienza giudicarà essere più di servitio publico: perchè, stando le cose come stanno, o precipitarà il Cardinale, o si alterarà lo stato di Transilvania, atteso che il Turco non dorme; anzi ha ultimamente scritto il Bassà di Buda al Cancelliere del Regno di Polonia, et mandato un chiaus, quale si è ritrovato nella dieta, facendo intendere alli Ordini del Regno, come il Gransignore disegna di far l'impresa di Transilvania, e che hora vedrà, se li Polacchi li sono finti o veri amici, et non solo ricerca che al Tartaro non sia impedito il passo, ma ricerca altre cose essorbitanti, alle quali, se bene si è risposto con dignità del Regno et Maestà del Re, nondimeno nell'absenza di Sua Maestà si deve dubitare che passaranno li Tartari per dove vorranno, non rimanendo in Polonia presidio. Per il che io con quella summissione che devo, propongo alla Maestà Vostra Cesarea che per ovviare a ogni inconveniente, sarebbe forsi espediente che Vostra Maestà Cesarea scrivesse al Ser^mo di Polonia et lo ricercasse a non permetter che il Signore Cardinale, o suo fratello, innovassero cosa alcuna, et che essendosi il Cardinale transferito alli confini della Siculia, lo richiamasse, et affine che potesse operare qualche cosa di bene, potrebbe la Maestà Vostra Cesarea dar intentione ferma al Re di Polonia, che contenendosi il Sig^re Cardinale et fratello in offitio, et dando di ciò cautione sufficiente, la Maestà Vostra Cesarea restituirebbe loro le facultà che le sono state confiscate o qualche altro contracambio; etc.

(Staatsarchiv. Wien. Hungarica. Semnalat în câteva rânduri în *Hurmuzaki*: Documente vol. XII p. 352.)

Notă: Această scrisoare fu trimisă de către împărat în ziua de 28 Mai 1598 fratelui său arhiducele Maximilian cu observația: „Sie wollen Ihre Reise ohne allen längeren Verzug also befürdern, damit Sie dergleichen Practicken mit Ihrer persönlichen Gegenwart vorkommen und dieselbe zeitlich abwenden künden" asigurându-l că îi va trimite ajutorul bănesc făgăduit. (Landesreg. Archiv. Innsbruck. Amraser Akten.)

99.

Suceava, 24 Mai 1598.

Ieremia-Vodă către episcopul Ştefan Szuhay şi tovarăşii săi.

La cele împărtăşite lui prin căpitanul Pancratie Sennyey în numele împăratului Rudolf, îi asigură de cea mai mare plecăciune faţă de Măria Sa.

Hieremias Mohila Dei gratia Princeps et perpetuus terrarum Moldaviae heres etc.

Illustres Magnifici domini amici gratiosi et honorandissimi. Salutem et benevolentiae nostrae significationem etc.

Et literas Magnificarum Do. Vestrarum, et ea, quae a Sacra et Ser^{ma} Caesarea Regiaque M^{te} Magnificis Do. V^{ris} ad nos commissa fuerant, per dominum Pancratium, arcis Várhegy capitaneum intelleximus. Hactenus in nostra sincera erga totam christianitatem, ac etiam erga Sacram Caesaream Regiamque M^{tem} dominum nostrum clementissimum, eiusque M^{tis} dominia voluntate nihil defuit, utque et post hac in eadem animi nostri propensione permanere possimus, diligentem operam dabimus. Speramus denique Sacram et Ser^{mam} Caesaream Regiamque M^{tem} benevolentia et favore suo benigno nos amplexuram. Optamus insuper Magnificas Do. V^{ras} bene et feliciter valere.

Datum in civitate nostra Soczauiensi, die XXIIII^{0} mensis Maii. Anno Domini M^{0}D^{0}XC^{0}VIII.^{0}

ІѠ҃ ЄРЄМИЄ ВОЄВОД

Adresa: Illustri et R^{mo} in Christo patri, ac Mag^{cis} et Generosis dominis Stephano Szuhay, episcopo Vaciensi, Hungaricae Camerae praefecto, Nicolao Istvanffi propalatino et capitaneo Soproniensi, Bartholomeo Pezzen Sacrae Caesareae M^{tis} Consiliario et Aulico Imperiali etc. Dominis et amicis nostris observandissimis.

(Staatsarchiv. Wien. Hungarica.)

100.

Praha, 8 Iunie 1598.

Cosimo Concini către Granduca di Toscana.

Zvonul intrării cardinalului Báthory prin Moldova în Ardeal spre a se face principele ţării. Jurământul de credinţă faţă de împăratul Rudolf al lui Mihai-Vodă.

S'era sparsa voce che il Cardinale Bathori, presa l'occasione della renunzia di Transilvania, havessi procurato favori alla Porta, et di già fusse passato in Moldavia, ma come 939993[1] mi dice che quel Signore si è adoperato per quanto ha possuto, così li Transilvani sono constantissimi in volere più tosto magnar i proprii figlioli, che ritornar sotto il giogo de Bathori. Non si verifica già la passata in Moldavia, se bene de i Siculi ci è qualche sospetto, con tutto che possino sperar più dalle promesse dell'imperatore, che è di già in possesso, che dalle vane speranze di quelli che vi harebbono a entrare. Si sollecita per questo la partita del Ser^mo Massimiliano, et di già si dice che il Vallaccho habbia in essere dodici milia soldati per servitio di Sua Maestà, alla quale haveva giurato fedeltà; etc.

Da Praga, li 8 di Giugno 1598.

(R. Archivio di Stato. Firenze. Filza 4355.)

101.

Praha, 10 Iunie 1598.

Impăratul Rudolf II către Mihai-Vodă.

Înţelegând dela sfetnicul Pezzen, întors din Ardeal, despre purtarea sa demnă faţă de dânsul şi cauza creştină, îl îndeamnă să rămâne şi mai departe tot aşa, aşteptând să fie ajutat de fratele său, arhiducele Maximilian, care peste puţină vreme va intra în Ardeal spre conducerea lucrurilor de acolo.

Ad Valachiae Waiuodam.

Rudolphus etc. Intelleximus tum ex literis legatorum nostrorum, qui res Transylvanicas curant, tum vero praecipue ex consiliarii nostri, Doctoris Pezzii ad nos reversi, diligenti relata, quam praeclare constanterque in optima erga nos, et erga Rempublicam Christianam voluntate perseveretis, ac nostris vestra consilia accommodetis; quod nobis est quam iucundum audita. Ne itaque instituti vos vestri poeniteat, sed ut exspectationi de vobis vestrae quibuscunque benignissime affectus significationibus satisfiat, utque Ser^mus frater noster, archidux Maximilianus, qui propediem in Transylvania futurus est, singulari vestri rationem habeat, curaturi sumus. Ut autem interea et vos vestris in finibus diligenter advigiletis, ne vel aperte, vel occulte factiosae

[1] A se ceti poate astfel: il Pezzen.

adversantium machinationes in Transylvania fines irrumpant, aut vis hostilis irrumpat per communem a vobis salutem contendimus.

In Moldavicis cupimus inprimis, ne quicquam novi, priusquam Ser^mus frater noster in Transylvaniam veniat, suscipiatis, aut de iis statuatis, ut rectius et maturius postea, quid expediat, iuxta rerum istarum ac vicinarum successum decernatur.

De his autem atque aliis familiarius vobiscum et amplius legati nostri acturi sunt, quibus fidem tanquam nobis ipsis habebitis, ac de gratia nostra Caesarea et Regia vobis quocunque tempore quidvis promittetis.

Datum Pragae, 10. Junii. Anno etc. 98.

(Hofkammerarchiv. Wien. Hungarn fasc. 14.641. Copie.)

102.

Alba-Iulia, 15 Iunie 1598.

Episcopul Demetrie Napragi către arhiducele Maximilian.

Ştiri despre felul cum au fost primiţi comisarii împărăteşti în Târgovişte, întâmpinaţi de către Nicolae Pătraşcu în numele lui Mihai-Vodă. Jurământul de credinţă al lui Mihai şi al boierilor, cu amănuntele articolelor aceluia.

Etsi non dubito, quin alii celeritate literarum me apud Ser^tem V^ram sint praeventuri, pro mea tamen erga Ser^tem V^ram constanti fide de rebus quibusdam per literas Ser^tem V^ram certiorem facere volui. Res Transalpinenses domini Commissarii Sacrae Caesareae M^tis ita administrarunt, ut eas in optato statu reliquerint. Status et Ordines provinciae ad fidelitatem Sacrae Caesareae M^tis iureiurando se devoverunt, negotiumque est ex sententia confectum. Euntibus Dominis Commissariis palatinus obviam non processit, sed misit filium cum instructo exercitu, qui illos magna cum pompa exceptos in oppidum Tergouistiam deduxit, exceptique sunt a palatino perhonorifice. Audita etiam fuit legatio Tartarica, et, ut cursor mihi rettulit, decem millia aureorum legatis data, quae Domini Commissarii nomine mutui a palatino accepisse dixit; etc.

Datum Albae Iuliae, 15. Iunii. Anno domini 1598.

Venit subito Corona posta, quae de actis Transalpinensibus haec mihi rettulit.

Domini Commissarii invenerant homines Michaelis Vaivodae[1]. Qui iam iam aderunt. Michael Vaivoda obviam illis in

[1] Scris greşit: hominem Michaelem Vaivodam.

suo castello neque ad gradus venit, sed antea filium cum copiis splendide exstructis et rheda eleganti equis rarae praestantiae adiunctis uno miliari obviam misit. Excepti honorifice, iuramentum fidelitatis Valachi deposuerunt, sed conditionibus omnibus, quas proposuerunt Dominis Commissariis pro voto succedentibus, primo decem millia militum in Transalpina durante bello Suam M^tem^ continuo alitura. Arcem Vaivodae cum sufficientibus et honestis bonis in Ungaria vel Transilvania statim assignaturam. Mortuo autem Michaele filium suum, quem iam provincia in Vaivodam per successionem patris adoptavit, in principatu confirmaturam. Illis autem casu deficientibus, liberam provincialibus principum electionem permissam. [1] Cum Tartaris quoque tractatum esse dicit tali modo: Decem millia in aureis ducatis a Michaele mutuo accepta ipsis donata, aliisque muneribus exornati ad Chamum remissi, adiunctis denuo nomine Suae M^tis^ novis legatis, quorum unus Georgius Racz, qui etiam nunc primum inde redierat, et alter Ioannes Polonii, credo etiam V^rae^ Ser^tis^ bene notus.

Haec quidem ego non ut omnino vera, sed tantum per primam postam V^rae^ Ser^ti^ accepta perscribenda duxi.

(Landesregierungs-Archiv. Innsbruck. Amraser Akten.)

103.

Alba-Iulia, 15 Iunie 1598.

Episcopul Demetrie Napragi către arhiducele Maximilian.

Trimiţându-i scrisoarea căpitanului din Caransebeş despre fortificările Turcilor şi despre lipsa de muniţiuni, roagă să vină de grabă în ţară pentru acomodarea lucrurilor.

Absentibus dominis Commissariis (quos tamen iam ex Valachia redire, et proxima nocte Coronae fuisse compertum habeo) hac pene hora accepi literas Andreae Barchay capitanei Caransebesiensis et Lugasiensis, quas in specie hisce meis inclusas Serenitati V^rae^ mitto, ut intelligat Serenitas V^ra^ quid et de castello per Turcas erecto, et de penuria pulveris tormentarii, ac peditum scribat. De penuria pulveris conqueruntur in dies et alii capitanei. Quamobrem Serenitatem V^ram^ pro ea fidelitate, qua

[1] Textul actului solemn făcut în ziua de 9 Iunie 1595 e de mult cunoscut, iar acela al boierilor publicat în *Hurmuzaki*: Documente vol. XII p. 359.

Ser^ti V^rae obstrictus sum, etiam atque etiam oro, ut posthabita mora ad nos se conferre, de huiusmodique publicis huius regni necessitatibus benigne providere dignetur. Quicquid dicant aut scribant alii, non est, quod Serenitas V^ra sinistris eorum suggestionibus locum det. Interim me Ser^tis V^rae clementiae commendans, felicem eam brevi videre cupio.

Datum Albae Iuliae, XV. die Iunii M.D.XCVIII.

Anexat: scrisoarea citată a lui Andrei Barchay (Ex Lugas, 13. Iunii 1598) despre cetatea făcută de Turci la gura râului Karasso, unde în vechime se află o „cetate de clopot" într'un loc mlăştinos de care nu se poate apropia de cât pe apă. [1]

(Landesregierungs-Archiv. Innsbruck. Amraser Akten.)

104.

Alba-Iulia, 26 Iunie 1598.

Principesa Maria Christierna către municipiul oraşului Bistriţa.

Ordin pentru trimiterea în arsenal a câtorva meşteşugari.

Maria Christierna Dei gratia Transilvaniae, Moldaviae, Valachiae transalpinae Princeps etc.

Prudentes et Circumspecti fideles nobis dilecti. Salutem et gratiam nostram.

Hagyjuk és császár ő Fölsége authoritásából is parancsoljuk, hogy mingyárást négy kovácsot s négy kereköst küldjetek ide Fejérvárra az fegyverházba. Secus non facturi.

Datum Albae Iuliae, die 26. Iunii. Anno Domini 1598.

Maria Christierna mpr

N. Isthuanffy mpr Demetrus Napragj

El. Episcopus et Cancellarius

Joannes Jacobinus manu propria

Adresa: Prudentibus et Circumspectis Iudici primario caeterisque iuratis civibus civitatis Bistriciensis. Fidelibus nobis dilectis.

(Arhiva judeţului Bistriţa-Năsăud. Bistriţa.)

Trad. Vă poruncim şi din autoritatea împăratului ca *îndată* să ne trimiteţi patru fierari şi patru rotari aci la Bălgrad, în casa armelor.

---

[1] In original: Az Duna mellett az Karasso vize ahol az Dunában szakad, ahol az régiek idejében harang war wolt, az Teoreok erősséget csinált.

105.

Praha, 29 Iunie 1598.

Impăratul Rudolf II către contele Raimund von Thurn.

După̆ce în chestiunea recâştigării lucrurilor furate dela răposatul Petru Şchiopul, al cărui fecior, Ştefan stă supt ocrotirea împăratului, nu s'a ajuns nici măcar la o sentinţă din partea republicei Venezia, ordonă să intervină pe lângă Papa ca Zotu Ţigara să fie arestat.

Uns hat unsere O. Ö. Regierung gehorsamblich erindert, was sie die kurzverschiener Tagen derjenigen Entfrembdung halben, so weiland Petro Wayuodae aus der Moldaw durch seine eigne Leut und Diener beschehen, darzue auch sein Tochtermann Sotta Cigara, so jetziger Zeit zu Ferrara sein, geholfen haben solle zuegeschrieben. Wann sich dann besagts Wayuodae nachgelassner Sohn und rechter Erb, Steffan genannt, in unserm und unsers löblichen Hauses Österreichs Schutz und Schirmb befindet, und seine verordnete Gerhaben über alles bei der Herrschaft Venedig gethanes Ersuechen, Bitten und Vermahnen, auch unsers lieben Vettern, weiland Erzherzog Ferdinanden zu Österreich seeligen Gedächtnus mehrfältige Fürschreiben bisher zu einichem rechten Process, vielweniger gebührender Restitution der entfrembdten Sachen nit kommen können, und nit allein unbillich, sondern auch zum höchsten beschwerlich, dass sie die Venediger ein solch wissentlichs Furtum zuesehen und noch darzue den Tätern ricapito, Underschleif und Sicherung verstatten sollen, die angedeute Arrestation aber des Sotta Cigara, als des rechten Radlführers leillicht das Mittl, dardurch man verhoffentlich widerumb zu dem entfrembdten Guet gelangen mag, — als befehlen wir dir hiemit ganz genädiglich begehrende, du wöllest dir die Sach mit allem Fleiss und Ernst angelegen sein lassen, und solche bei Ihrer Bäpstlichen Heiligkeit auf den angeregten Weg der Arrestation und Aufhaltung sein Cigarae Person richten helfen, wie du dann des Werks erheischenden Notturft und deinem beiwohnendem Verstand nach wol zu thuen weisst; etc.

Geben den 29. Junii 98.

(Landesregierungs-Archiv. Innsbruck. Concept.—Semnalat in *Hurmuzaki*: Documente vol. XI p. 534 nota 3.)

106.

Lugoj, 4 Iulie 1598.

Căpitanul cetăţii, Andrei Barchai, către Comisarii împărăteşti.

Bătându-se cu Turcii au strâns 100 de prizonieri şi 250 de capete dela cei ucişi.

Szolgálatomat ajánlom Nagyságtoknak, mint uraimnak.

Idevaló ujságot egyebet nem irhatok, hanem az mi kegyelmes urunk házában itt Lugason az temesvári főszpahiákot, zaimokot vendéglem: reméllem azt is, hogy az basának az feje is itt leszen, mezei dolog régen nem esett ennél szebb szóval. Izentem ez levélvivő szolgámtól: az rabokot mindenfelől begyűtvén, Nagyságtoknak minden dolgokról bizonyost irok. Éltesse Isten Nagyságtokat.

Irtam Lugason, 4. Iulii 1598.

Ma virradva vittunk meg, tizenegy órakorig hoztak be harmadfélszáz fejet, száz elevent; de az vitézeknek még fele kergetőben vagyon, sok parasztemberrel egyetemben. Azt reméllem, hogy ötöd-hatod napra is hoznak töröket.

N[agyságtoknak] szolgál

Barchai Andras mpr

Adresa: Ill^mi^ et Mag^cis^ dominis, dominis Stephano Zuhay et Nicolao Istwanffy, commissariis et consiliariis Sacrae Caesareae Regiaeque M^tis^ in Transilvaniam legatis etc. Dominis observandissimis. Cito-citissime.

(Staatsarchiv. Wien. Hungarica.)

Trad. Făgăduesc slujba mea Măriilor Voastre, ca Domnilor mei.

Nu pot să scriu alte veşti de aici, decât aceea că în casa Milostivului nostru Domn, aici în Lugoj, am găzduit pe spahii de căpetenie, pe zaimii din Timişoara; nădăjduesc că şi capul paşei va fi aici, astfel de bătaie de mult nu s'au mai întâmplat, cu vorbe mai frumoase decât aceasta. Am şi dat ştire prin sluga mea, scriitor de cărţi: adunând robii de pretutindeni, scrim adevărat Măriilor Voastre despre toate lucrurile. Să vă trăiască Dumnezeu pe Măriile Voastre.

Am scris în Lugoj, la 4 Iulie 1598.

Azi, în zori de zi, ne am luptat, până la ceasurile unsprezece au adus 250 capete, o sută vii; dar jumătate din ostaşi sunt încă în urmărire, împreună cu mulţi ţărani. Nădăjduesc că aduc Turci şi în ziua a cincea şi a şasea.

Sluga Domniilor Voastre A. Barchai

107.

Ploeşti, 7 Iulie 1598.

Mihai-Vodă către comisarii împărăteşti, Szuhay şi tovarăşii săi.

Ştirile aduse dela Tătari de către secretarul Ioan Rácz. Impotriva Moldovei nu poate porni nimica fără consimţimântul împăratului Rudolf şi fără bani, neputând altfel strânge oaste, chiar dacă ar vrea.

Iam expediveram ad Mag. Vestras Franciscum Sennyei cursorem, [1] quum meus secretarius Ioannes Racz rediit, et retulit quae habebat in mandatis. Ego nihil dubito in ipsarum erga me benevolentia. Quod vero Ioannem Bernardfi scribunt retulisse, quod hamus Tartarorum esset provincia sua per Turcas privatus, et alteri data esset provincia, et quod si hoc ita esset, providendum videri, ut pecunia isthuc missa reportaretur: haec sciant Mag. V^rae^ rumorem illum falsum esse, et si falsus non esset, ergo curam eius regni diligentem habebam, sicut et nunc habeo.

In alteris literis Mag. V^rae^ scribunt mihi, quod si vellem, hoc tempore aliquid contra Moldaviam tentare, id incommodum nunc foret. Ea de re, sicut coram dixi, ex meo capite nihil tentabo, sed a Sua Caesarea M^te^ exspecto, et ab eius M^te^ intelligere cupio simul cum Mag. Vestris. Nihilominus meum consilium esset, quod bonum esset, zizania ex puro tritico evellere. Scribunt etiam Mag. V^rae^ quod nunc nullomodo possunt pecuniam mittere, sed peto cum amore et charitate Mag. V^rae^ ut sollicitae sint de pecunia mittenda, quia Deus est testis, me non posse amplius militibus verba dare, et solvere non habeo; si quid erit defectus, mihi non adscribatur.

Hostes ubique sunt stantes in planta, exspectant tantum, ut baiaran seu ieiunium illorum praetereat, statim progredientur. Ego vero militem sine pecunia ducere nequeo, quo vellem. Iam diu dicent D. V. Mag^cae^ qua ex parte erit erratum, in me nihil erit morae et defectus, dummodo haberem ego quoque aliquid adminiculi.

Ex curia nostra Floiest, 7. Iulii 98.

(Landesregierungs-Archiv. Innsbruck. Amraser Akten. Copie.)

[1] Acesta plecase cu scrisoarea sa din 6 Iulie 1598, publicată în *Hurmuzaki*: Documente vol. XII p. 371.

108.

Alba-Iulia, 22 Iulie 1598.

Principesa Maria Christierna către Pătraşcu „boier" din Berivoii Mari.

Pentru răsplata slujbelor sale credincioase îl scuteşte de toate dările şi slujbele plebeie cari se cuvin după casa sa din Berivoi-Mari, împreună cu feciorii şi succesorii săi.

NOS MARIA CHRISTIERNA DEI gratia Transsyluaniae, Moldauiae, Valachiae Transalpinae Princeps, partium Regni Hungariae Domina et Siculorum Comes etc. nata Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Comes Tyrolis et Goritiae etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis : Quod nos consideratis fide et fidelibus servitiis Agilis Petrasko Boier de Nagy Beriuoii Iurati Assessoris sedis nostrae Iudiciariae Fogarasiensis, quae ipse nobis et arci nostrae Fogaras hactenus pro locorum et temporum varietate fideliter semper praestitit, exhibuit et impendit, et in posterum quoque praestititurum et exhibiturum se nobis pollicetur ; attenta etiam et exaudita certorum consiliariorum nostrorum intercessione nobis causa ipsius facta, totalem et integram domum eiusdem in praedicta possessione nostra Nagy Beriuoy et pertinentia superiore terrae nostrae Fogaras existentem habitam ab omni censuum taxarum et contributionum nostrarum, tam ordinariarum, quam extraordinariarum solutione, lucrisque fisci seu Camerae nostrae pensione, nec non servitiorum quorumvis plebeorum exhibitione : memorato Petrasko Boier ipsiusque haeredibus et posteritatibus universis iure perpetuo et irrevocabiliter in filios filiorum clementer eximendam, supportandam et libertandam duximus (ita tamen, ut iidem fideles nobis ac arci nostrae semper existant) pro ut eximimus, supportamus et libertamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Quo circa vobis fidelibus nostris Generoso Stephano Kakas, arcis nostrae Fogaras caeterorumque bonorum nostrorum in Transyluania administratori moderno et futuris provisoribus pro tempore constituendis, nec non et iuratis Boieronibus dictae terrae nostrae Fogaras harum serie committimus et mandamus firmiter, ut a modo deinceps dictum Petrasko Boier, haeredesque et posteritates eius universos ad nullam censuum taxarum et contributionum nostrarum, tam ordinariarum, quam extraordinariarum solutionem, lucrique fisci seu Camerae nostrae pensionem, nec non servitiorum quorumvis

plebeorum et civilium exhibitionem unquam cogere aut compellere, nec eos propterea in personis, rebus ac bonis ipsorum universorum turbare, molestare, seu quovismodo damnificare praesumatis, nec sitis ausi, quin magis eos ab omnium praedictorum pensione, in perpetuum liberos et absolutos tenere et habere debeatis et teneamini. In quorum omnium fidem firmitatemque perpetuam, praesentes literas nostras praescripto Petrasko Boier, ipsiusque haeredibus et posteritatibus universis, sub pendente nostro sigillo dandas clementer duximus et concedendas. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis.

Datum Albae Iuliae, die vigesima secunda mensis Iulii. Anno domini Millesimo Quingentesimo Nonagesimo octavo.

Maria Christierna mpr

Ad mandatum Suae Serenitatis proprium

Christophorus Keresturij mpr

Georgius de Vrnocz Mpr

(Muz. Ard. Cluj. Törzsgyüjtemény. Perg.)

109.

Tabăra secuiască, 28 Iulie 1598.

Pancratie Sennyey către Ieremia-Vodă în Moldova.

Sosind ştirea de apropierea Tătarilor, ţara s'a înarmat. Bine ar fi însă dacă s'ar declara şi el în favoarea împăratului şi a creştinătăţii, păzind să nu treacă prin Moldova nici un fel de vrăjmaş. Recomandă cererea preotului săcui din Trotuş. Îi trimite şi doi şoimi, foarte rari.

Spectabilis et Magnifice Domine, Domine mihi semper observandissime.

Servitiorum meorum paratam commendamus etc. Istentűl Nagyságodnak minden jókat kivánok megadatni.

Az mi Kegyelmes urunk, fejedelmünk levelét mostan hozák énnekem, az mellett az commissarius urak ű Nagyságok levelét. Melyek Nagyságodnak szóllanak, megküldtem Nagyságodnak, hiszem azt, hogy Nagyságod mindenikre az szerint teszen választ, az mi böcsületes, tisztességes és keresztyén fejedelemhez illendő dolog: római császárnak és fűtanácsinak. Valami peniglen az keresztyénségnek jovát, előmenetelit illeti az pogán ellen, abban oly hitele vagyon az keresztyén fejedelmeknek Nagyságod felől, hogy épitője és támasza Nagyságod, nem destructora. Melyet, ha

Nagyságod római császárnak declarálna levele által, vagy mint Nagyságod akarná, hasznos volna Nagyságodnak. Sokféle hirek hordoztatnak, melyeket ex circumstantiis kell embereknek elhinni; melyek miképpen legyenek, azokat Nagyságodtul érthetjük meg. Noha az tatárnak Magyarország felé való jöttit tudjuk lenni, az szerint, az mint halljuk, mi azért annak teljességvel helt nem adunk; vigyázunk, és naponkint gyülekezünk ez helben. Az mint Nagyságod eleitűl fogva magát igirte, viselte is az jó szomszédságban; tudom ezután is abban Nagyságod fogyatkozást nem teszen, azt reménlje innéjd is Nagyságod. Fűképpen peniglen ez országra, az mi Kegyelmes urunk, fejedelmünk, római császár birodalmára, az Nagyságod országán és birodalmán akar mi rendbeli ellenség legyen, ne bocsáttassék. Az én kevés itéletem szerint, igy leszen Nagyságodnak minden dolgaiban jó, csöndes állapatja. Én Nagyságodnak minden dolgokban — jól látja Isten — igazat és jót kivánok. Az keresztyén fejedelmek peniglen, nilván tudom, hogy Nagyságodnak minden jót akarnak; kik az pogánság ellen hadakoznak, kik oltalomval is megbizonitanák, mikor az szükség kivánná. Nagyságodnak nem irhatok semmi hirt, immár az hadakozásnak ideje elérkezik, minden keresztyén hadaknak nagyobb része minden heleken egyben gyülekezett. Valami leszen és történik, megirom Nagyságodnak; ha mi oly hire vagyon Nagyságodnál, kit illik tudnunk, és arra vigyáznunk, Nagyságod adja értésemre, megszolgálom Nagyságodnak. Tartsa meg Isten Nagyságodat sokáig jó egészségben.

Datum ex castris Siculicalis, 28. Iulii 1598.

Nagyságodnak szolgál

Sennyey Pongracz m. p.

Nagyságod megbocsásson, erről is kelleték irnom Nagyságodnak. Talált meg ez tatrosi praedicator, jámbor embernek hallom lenni, kért azon, Nagyságodnál törekedném: Innéjd való ember, Csüdör Bódisár nevű, Nagyságod birodalna alatt való embernek adott volt száz forintot, kiért az praedicator lett volna kezes. Az ember az kezességet rajta hadta, nem akarja megelégéteni. Nagyságodat kérem én is, ilyen nilván való igazságában ne hagyja megkárosodni; elégéttetné meg Nagyságod az emberrel az adósságrul.

Küldtem Nagyságodnak két solymot, itt igen szükön találtatik; akarnám, ha egészségesen vihetnék.

Adresa: Spectabili et Magnifico Domino, domino Jeremiae Mogila, Vaivodae et perpetuo haeredi Regni Moldaviae. Domino mihi semper observandissimo.

(Archivum Comitum Zamoyski. Warszawa. Collectio alphabetica.)

Trad. Spectabilis etc. Doresc să se dea Măriei Tale dela Dumnezeu tot binele. Mi-au adus acum scrisoarea Milostivului nostru Domn, a principelui nostru, pe lângă aceea și scrisoarea Măriilor Lor a domnilor comisari. Cele cari au fost pentru Măria Ta, le-am trimis Măriei Tale, cred aceea că Măria Ta la fiecare va da răspuns, după cum se și cuvine unui principe de omenie, cinstit și creștin: împăratului roman și sfetnicilor săi de căpetenie. Iar în ce privește binele, sporul creștinătății, împotriva păgânilor, despre acelea astfel de credință nutresc principii creștini despre Măria Ta, că Măria Ta este ziditorul și sprijinul lui, nu dărâmătorul. Dacă Măria Ta ar mărturisì aceasta Impăratului roman prin scrisoare sau cum ar voi Măria Ta, ar fi de folos Măriei Tale. Se poartă multe știri, pe cari trebue să le creadă oamenii *ex circumstantiis*; adevărul din ele îl putem înțelege dela Măria Ta. După cum se aude, deși știm despre venirea Tătarilor asupra Ungariei, noi nu o credem aceea cu desăvârșire, suntem cu băgare de seamă și ne adunăm în acest loc. Știm că precum a făgăduit Măria Ta dela început așà s'a și purtat, în bună vecinătate; știm că și de aici înainte nu va fi scădere întru aceasta la Măria Ta, aceea să o nădăjduiască Măria Ta și de aici. Să nu sloboadă nici un fel de dușman care vrea să vină prin țara și stăpânirea Măriei Tale împotriva acestei țări, asupra împărăției domnului nostru milostiv, a principelui nostru și împăratului roman. După puțina mea judecată, astfel va aveà Măria Ta în toate treburile Măriei Tale, o stare bună, liniștită. Eu poftesc Măriei Tale — Dumnezeu vede bine! — în toate treburile dreptate și bine. Și iarăși știu bine că principii creștini doresc Măriei Tale tot binele; unii luptă împotriva păgânilor, unii ar dovedi și prin ajutor, când ar fi nevoie. Nu pot scrie Măriei Tale nici o veste, iată a sosit vremea războirii; cea mai mare parte a tuturor oștirilor creștine s'au adunat în toate locurile. De va fi și se va întâmplà ceva, voiu scrie Măriei Tale; dacă ar avea Măria Ta astfel de știri, cari se cade să le știm și să fim cu băgare de seamă la ele, să mi le vestească Măria Ta, voiu slugì Măriei Tale. Să țină Dumnezeu pe Măria Ta multă vreme în bună sănătate.

Sluga Măriei Tale

Pangratie Sennyey

Să ierte Măria Ta și despre aceasta fui nevoit să scriu Măriei Tale. M'a căutat predicatorul din Trotuș, (care) aud că e om de ispravă, m'a rugat să stărui la Măria Ta: Un om de aici, cu numele Baltazar Csüdör, a dat unui om de sub stăpânirea Măriei Tale o sută de fiorini, pentru cari ar fi stat chezaș predicatorul. Omul a lăsat în sarcina lui chezășia, nu vrea să o împlinească. Rog și eu pe Măria Ta să nu-l lase să păgubească într'o afacere atât de vădit dreaptă; să-l despăgubească Măria Ta pentru datorie dela acel om.

Am trimis Măriei Tale doi șoimi, cari se găsesc aici foarte rar; aș fi bucuros dacă i-ar puteà duce sănătoși.

110.

Praha, 14 August 1598.

Impăratul Rudolf II către comitatul Sătmar.

Numind pe frate-său, arhiducele Maximilian guvernator al Ardealului, ordonă să i se supună toată lumea, mai cu seamă că arhiducele a şi plecat în Ardeal pentru a fi la îndemână în afaceri cari nu suferă amânare.

Rudolphus etc. Magnifici, Egregii ac Nobiles, fideles nobis dilecti.

Quum Transsilvania, caeteraeque regni istius nostri Hungariae partes, ad fidelitatem et obsequium nostrum, divina dispositione ultro ac benevole redierint, omittere nequaquam potuimus, quin ad illarum directionem et gubernationem Rev^mum ac Ser^mum Principem Maximilianum, Archiducem Austriae, Administratorem magni Magistratus Prussiae, ac Magistrum Ordinis Teutonici per Germaniam et Italiam, Comitem Habspurgi et Tyrolis, fratrem nostrum charissimum primo quoque tempore ablegaremus, prout eius Dilectio susceptum etiam iter suum versus Transsilvaniam iam continuare non ambigimus; idque vobis ideo benigne intimare voluimus, ut si quid praeter exspectationem subito contingeret, et pro regni istius nostri Hungariae commodo, vel defensione, Vestra opera et assistentia, aliqua in re eius Dilectionis indigeret, eo non obstante, quod ad Ser^mum Principem Matthiam, Archiducem Austriae, fratrem similiter nostrum charissimum, vestro cum respectu, per nos benigne directi sitis, necessitate tamen ita exigente, eius quoque Dilectio in iis praesertim rebus, quae longiorem moram non ferrent, prompte ac benevole morem gerere deberetis. Quapropter fidelitatem vestram benigne hortamur, vobisque et vestrum singulis harum serie clementer ac firmiter committimus et mandamus, ut praefatum R^mum ac Ser^mum fratrem nostrum Maximilianum, pro dictae provinciae Transsilvaniae, caeterumque dicti regni Hungariae partium ei annexarum Gubernatore nostro tenere et recognoscere, ac ubi in rebus et negotiis, bonum et commodum, ac defensionem regni istius nostri Hungariae dulcissimae, nempe patriae vestrae concernentibus, quae longiorem, uti praemissum est, moram ferre non possent, ab eius Dilectione requisiti fueritis, pro fideli vestro erga nos studio, mandatis quoque Suae Dilectionis morem gerere, eique omni bona assistentia, et auxilio vestro praesto esse, in

caeteris vero omnibus, sicuti antea, ita deinceps quoque ad eius Dilectionem Archiducem Matthiam respectum vestrum habere velitis et debeatis. Secus non facturi.

Datum in arce nostra regia Pragense, 14. die mensis Augusti. Anno Domini 1598.

(Kriegsarchiv. Wien. Prager Hofkriegsrat. Fasc. 70 No. 21.)

Notă. Această dispoziţiune era foarte folositoare, mai cu seamă acuma când principele Sigismund Báthory era în drum spre Ardeal — în taină — din ducatul Oppeln, unde plecase în primăvară, când renunţase la tron. Insă arhiducele Maximilian, fricos din fire, cum era, care ar fi trebuit să intre chiar de atunci în Ardeal, ca locţiitor al principelui plecat, n'a cutezat să se apropie mai bine de Ardeal, aşteptând desfăşurarea evenimentelor în cetatea Tokaj şi împrejurimile ei mai sigure, cu toate că îşi comandase chiar şi uniforma ungurească cu pantaloni strimţi, precum a rămas scris prin cronici în porecla lui.

111.

Praha, 17 August 1598.

Impăratul Rudolf II către Hofzahlmeister.

Ordin pentru trecerea în socoteală a sumei de 300 fiorini, avansaţi de el în preţul ceasornicului dăruit cancelarului Ştefan Josica când se afla în curte.

Nachdem du noch den letzten Februarii des verschienenen 96. Jahrs ein Uhr per 300 fl. Rh., welche wir dem Sybenbürgischen Canzler verehren lassen, zu Handen des Wolffen Rumpfens, Freiherrns, geliefert und überantwortest hast ... Als befehlen wir dir hiemit gnädiglich, du wollest solche 300 fl. Rh. bei deiner Ambtsraitung in Ausgab einbringen, die sollen dir darinnen auf diesen unsern Kaiserlichen Befelch und gebührende Quittung für richtig und guet angenomben, gelegt und passiert werden; etc.

Geben Prag, den 17. Augusti. Anno 1598.

(Hofkammerarchiv. Wien. Ungarische Gedenkbücher 408 fol. 298.)

112.

Cetatea-de-baltă, 30 August 1598.

Căpitanul Pancratie Sennyey către Ieremia-Vodă în Moldova.

Sosirea neaşteptată în ţară a principelui Sigismund, ales din nou, împăcându-se şi cu soţia sa. Turcii stau în tabără liniştiţi la Becskerek. Roagă să-l vestească de va afla ceva zvonuri.

Spectabilis et Magnifice Domine, Domine mihi semper observandissime.

Servitiorum meorum paratam semper commendamus, etc. Istentűl Nagyságodnak minden jókat kivánok megadatni.

Egyéb hirt Nagyságodnak nem irhatok. Az mi elment Kegyelmes urunkat, fejedelmünket Isten meghozta, kit immár ujonnan fejedelmünknek is választottunk és mostan együtt vagyon velünk. Asszonyunk ű Felsége is szeretettel látta és fogadta, és nagy szeretettel vannak egymáshoz. Ezt az dolgot kevés ember reménlette volna, hogy igy forduljon, de hiszem azt, hogy Istennek nagy kegyelmességébűl vagyon, és ez országnak megmaradására provideált ű szent felsége. Hiszem azt is, nem egyéb oka, hanem nem lehetett azzal contentus, az minemű herczegségeket adott volt római császár ű felsége. Itilhetné ember, hogy ebbűl következhetnék az keresztyénség között és fejedelmek között valami háboruság, de minthogy atyafiak, oly reménségben vagyok, az jó csöndes állapat megmarad közöttök.

Az török igen nagy csöndességben vagyon táborban, egy helben Bechkereke felé és az tatár ezideig még nem egyezett vele; mi is naponkint gyülekezünk, ha mi gonosz szándékja lenne az pogánnak, minden igyekezetinek ellene akarunk állani, Isten segétségével.

Ha Nagyságod valamit ért az pogánságnak állapatjárul, megszolgálom Nagyságodnak, adja értésemre Nagyságod.

Székesfejérvár megvétele felől semmi bizonyost nem irhatok; ezideig alatta voltak, ha mi ujabb hirem leszen, megirom Nagyságodnak. Az jó szomszédságot, mint ezideig mint, megtartottuk; Nagyságod ezután̈en se reménljen külömbet, mig én az Nagyságod szomszédságában lakom. Tartsa meg Isten Kegyelmedet sokáig jó egészségben.

Datum ex Küköllővár, 30. Augusti 1598.

Nagyságodnak szolgál

Sennyey Pongracz m. p.

(Archivum Comitum Zamoyski. Warszawa. Collectio alphabetica. Autogr.)

Trad. Spectabilis etc. Poftesc să se dea Măriei Tale toate bunătăţile dela Dumnezeu.

Nu pot scrie Măriei Tale alte veşti. Pe milostivul nostru Domn plecat, pe principele nostru, l-a adus Dumnezeu, pe care acum mi l-am ales iarăş principe şi acum e împreună cu noi. [1] Şi Maiestatea

[1] Alegerea din nou a principelui Sigismund Báthory s'a petrecut în dieta din Turda, ţinută în ziua de 29 August 1598, unde a şi depus noul jurământ de credinţă.

Sa Doamna noastră l-a văzut şi l-a primit cu dragoste şi îşi sunt unul altuia cu mare dragoste. Puţini oameni ar fi putut nădăjdui ca acest lucru să se întâmple astfel, dar cred că e din marea milostivire a lui Dumnezeu şi a orânduit-o sfânta Maiestate a sa pentru rămânerea acestei ţări. Cred şi această, că nu e alta pricina, ci că n'a putut fi mulţumit cu principatele ce a dat Maiestatea sa regele roman. Poate judecà omul că din aceasta ar puteà să se nască războire între creştini şi între principi, dar fiindcă sunt rude, am nădejdea că rămâne între ei acea bună stare paşnică.

Turcii sunt în mare linişte în tabără, într'un loc către Becskerek şi Tătarii până acum nu s'au înţeles cu ei; şi noi ne adunăm în fiecare zi; dacă acei păgâni ar aveà vre-un gând nemernic, vrem să-i stăm împotrivă cu toată stăruinţa noastră, cu ajutorul lui Dumnezeu.

Dacă Măria Ta înţelege cevà despre starea păgânătăţii, să-mi dea de ştire Măria Ta, slujesc pe Măria Ta.

Nu pot scrie nimic cu încredinţare despre luarea Albei-Regale; până acum au fost sub ea, dacă voiu primì vre-o veste nouă, o scriu Măriei Tale. Acea bună megieşie am păstrat-o până acum, nici de acum înainte să nu se aştepte Măria Ta altfel, câtă vreme lăcuesc eu în vecinătatea Măriei Tale. Să ţină Dumnezeu pe Domnia Ta îndelung în bună sănătate.

Dat în Cetatea-de-baltă, 30 August 1598.

Slujeşte Măriei Tale

Pancratie Sennyey

113.

Sătmar, 31 August 1598.

Din protocolul sentinţei de moarte a cancelarului Ştefan Josica.

Expunerea faptelor comise de către cancelarul Josica, care — după judecata tribunalului arbitrar — formau crimă de înaltă trădare, pentru care sentinţa lasă împăratului Rudolf pedepsirea ei.

Ez is tudva vagyon és tagadhatatlan, hogy Josica tudta az erdéli fejedelemnek ű Felségének az országból való ki menetelit és minden titkos tractatiót, aki püspek Visconti pápa követi között és az erdéli fejedelem között volt, hogy Erdélt az fejedelem pápának renuntiálja, hogy pápa egy atyjafiát küldje Erdélbe gubernatorságra, hogy pápa az erdéli fejedelemnek egy summa pénzt adjon, kivel az erdéli fejedelem hejában haszontalan hivalkodó gondolatit véghez vihetnéje; mely tractatust ünnen maga Josica meg vall és azt mondja, hogy az a tractatus irása az ű ládájában vagyon, és még most is sokan élnek, kikkel ezt tractálták; etc.

Ez is nyilván vagyon, hogy püspek Visconti pápa követi irt egy levelet Josica tanácsából és rendeléséből császár urunknak

ő Felségének, fenegetvén, hogy császár urunk ő Felsége Maximilianus urunkat, vagy senkit is az Bécs-országi fejedelmekből Erdelbe ne küldje, mert általán fogván meg ölik mind azokkal egyetemben, a' kik be mennek vele, amiképpen annak a' levélnek a continentiája bőségesen tartja; etc.

Ez feljül mind meg mondott dolgokat Josica az ünnen maga szájával az mi kegyelmes urunk császárunk commissariusi előtt meg bizonétott, mondván eztet úgy mond: Én az ti Kegyelmetek el jüveteleiglen minden voltaképen mindenekben fejedelem voltam titulus nélkül, és ha ű Felsége a' titulust is meg adja, én arra ajánlom magamot, hogy ű Felségének mind holtomiglan igaz hiv szolgája leszek.

Annakfelette Josica nem csak tanácsot adott az erdéli fejedelemnek, de még vetekedett is vele, hogy Moldwának és Hawasalföldnek gondviselésével és oltalmazásával császár urunkat ű Felségét ne terheljék, mert császár urunk ő Felsége sem hatalmával, sem értékével nem elegendő volna rája meg oltalmazni. De az erdéli fejedelem ez egész körösztyénségnek paisa és oltalma lehet, és nem csak az, hanem az erdéliekkel az egész Lengyel országot Erdélhez meg hódoltatnája. Ezeket Josica Gion Marini előtt beszéllette akkor a' mikorontan császár urunk ű Felsége képében tractálta Josica az ű Felsége dolgait.

Az mikor Josica hallotta pápa követétűl, hogy intette az erdéli fejedelmet, hogy az Római császár mellől el álljon és az confederatiót semmivé tegye és török császárral meg békéljen, adván ilyen okot, hogy Római császár ű Felsége annyi segétséget nem ad, a' menynyet az erdéli fejedelem ű Felsége kéván.

Emlékezhetik Josica arrul, miképpen Doctor Pecz uramnak való itt létében minemű nagy hittel, esküvéssel jelentette, hogy ű igaz ember és minden dolgokban császárnak ő Felségének az mi kegyelmes urunknak hive, és ha szintén a' fogságból ki eresztenék is, sohova egyebövé nem menne, hanem ű Felségéhez és mindenben magát meg mentenéje, mert ű igaz és hivnek tudja magát és bűntelennek. De ebből ki nem tetszik, sőt ünnen maga magát bűnesnek bizonyitja, miérthogy császár urunk ű Felsége sztrása mesterét nagy igéretivel és ajándékival hivségéből ki akarta venni, és csak hogy rá feleljen ki segéteni a' fogságból, Doctor Muraldo által ezer aranyat neki adatni, ki segétvén és Erdélben be menvén vele ott az helben ismeg ezer tallért, annakkivüle hórul hóra 60 tallért, a mellett udvarhelt és jószágot, miérthogy Sissinachki János bátyjával, Mihállyal Erdélben sok jót

cselekedett, az sztrása mester szörzene öccsével lovakat, kin el mennének; egyéb féle sok igéretekkel is a sztrása mestert intvén és kérvén, hogy ebben egyebet ne mieljen, látván, hogy szegény legény, itt kenig semmi bizodalma nincsen, hogy nagyobbra menne és magát segéthetnée, de ha űtet ki segéti bizonnyal az ű dolga feljebb megyen. Miérthogy Josica ilyen kévánsága sztrása mesternek tisztessége ellene volt, semmiképpen rea nem vehette. Ezzel meg nem elégedett, hanem egy más német által is meg akart szabadulni nagy ajándékért és igéretért, ugy mint két ruhát igért neki és száz tallért eggyelőbe, azután ismeg ezer tallért.De azt sem vehette rája.

Ismeg harmadik némettel is ugy szerződett volna, hogy Sissinachki Jánosnak meg mondotta volna, hogy három lovat készen tartatott volna Némethibe neki, és hogy egy szablyát is vett volna Josicának, és mikoron készen volnának az három lovak, csak meg mondanának neki s menten mentenek volna: egyik lovon Josica, másikon Sissinachki és harmadikon az német. Miérthogy Sissinachki Jánosnak ez tudtára nem volt, és ez a ló szörzés véghez nem ment, ugy mondotta osztán, hogy ötven tallért ad és hogy azon szekeret szerzettenek volna neki és az Szamos mellett készen várták volna az szekérvel. Azértan ebből is mindennemü dolga Josicának ki tetszik, ez keniglen semmi nem egyéb, hanem Crimen laesae Maiestatis és nem csak Crimen laesae Maiestatis, hanem Magyar országnak veszedelme.

Mi Dengeleghy Miklós, Anarchi Péter, Gálffi Pál, Kökéniesdi Pál, Wetéssi Mihály, Dengeleghy Bernard és Darahi János. Adjuk emlekezetűl, hogy minket köwendi Zekel Mihal urunk ű Nagysága, ormosdi és crapinai ur, az Felséges Római császárnak Tiszán innet és Zakmár várának fő capitannya be hivatott vala az ű Felsége parancsolatjából Zakmár várába és proponáltatá mi előttünk az ű Felsége Josica ellen küldett articulusit, melyekben ű Nagysága capitan urunk ű Felségének parancsolatjából az mi decisionkat akará mi tőlünk érteni; kire mi engedelmes hivei levén ű Felségének, az ű Felsége küldett articulusit Josica előtt de verbo ad verbum meg olvastattuk, melyeket hallván, maga mentségében mi előttünk mind ezekben magát tiszta ártatlannak és igaznak vallja és hogy ű soha ű Felségének az Római császárnak se cselekedetivel, se tanácsával nem igyekezett ellene járni se titkon, se pedig nyilván véteni. De mi miérthogy értjük az ű Felsége irott articulusit ellene, és ű Felsége mindenekben bizonságot állat, az ű Felsége articulusiban pediglen Josicának

bizonyos árultatása jelen vagyon: Mi ezekből a' mi itéletünk szerint egyéb itéletet nem tehettünk, minthogy az ő árultatása bizonyos nyilván vagyon ű Felségénél, hanem ű Felsége kezében vagyon, szabad ű Felsége valamint akarja büntetni.

Actum in arce Zathmariensi, die Tricesima prima Augusti. Anno Domini Millesimo quingentesimo nonagesimo octavo.

(Landesregierungs-Archiv. Innsbruck. Amraser Akten.)

Notă. Procesul-verbal al anchetării cancelarului Ştefan Josica a apărut (în Hurmuzaki: Documente vol. XII p. 382—385) după traducerea germană contimporană a aceluia, cu multe greşeli;[1] dar s'au omis — fără nici o motivare — tocmai articolele de mai sus, de o importanţă capitală, fiind vorbă de viaţa unui om de seama lui Josica. Trebue să cunoaştem deci şi părţile suprimate, nu numai pentru că ele aparţin biografiei acelui om de stat, care oricâţi vrăjmaşi ar fi avut, se numiă cu fală „Principe al Ardealului, fără titlu" în faţa judecătorilor săi şi chiar şi în preajma gropii, dar şi pentruca să se vază purtarea condamnabilă a comandantului cetăţii, Mihai Székely, care — după lege — ar fi trebuit să înainteze procesul-verbal împăratului Rudolf spre aprobare ori poate respingere, iar nu să orânduiască executarea lui Josica, comiţând astfel una din cele mai mari injustiţii ale vremii!

Trad. Şi aceasta este ştiută şi nu poate fi tăgăduită, că Josica a ştiut de ieşirea din ţară a Maiestăţii sale principelui Ardealului şi toate înţelegerile tainice, cari au fost între episcopul Visconti şi principele Ardealului, că principele renunţă la Ardeal pentru papa, ca papa să-şi trimită o rudă pentru ocârmuirea Ardealului, ca papa să dea principelui Ardealului o sumă de bani cu cari principele Ardealului să-şi poată desăvârşi gândurile sale netrebnice şi îngâmfate, pe care înţelegere o mărturiseşte chiar Josica însuşi şi spune că scrierea acelei înţelegeri este în lada sa şi acum trăesc mulţi din aceia cu cari s'au sfătuit despre aceasta; etc.

Mai este cunoscută şi aceasta că episcopul Visconti, solul papei a scris o scrisoare din sfatul şi porunca lui Josica Maiestăţii Sale împăratului nostru, ameninţând ca Maiestatea Sa împăratul, Domnul nostru să nu trimită în Ardeal pe Domnul nostru Maximilian şi pe nimeni din principii din ţara Vienei, căci peste tot prinzându-i vor fi omorîţi împreună cu toţi aceia, cari intră cu el, precum o arată aceasta din belşug cuprinsul acelei scrisori; etc.

Lucrurile spuse mai sus le-a dovedit Josica cu chiar gura sa în faţa comisarilor Milostivului nostru Domn împăratul, astfel zicând: Eu până la venirea Domniilor Voastre am fost întru toate principe fără de titlu şi dacă Maiestatea Sa îmi dă şi titlul, eu mă leg că voiu fi slugă credincioasă Maiestăţii Sale până la moarte.

[1] Aşà numele solului lui Aron-Vodă, al călugărului grec care îi erà totodată şi vistiernic, e tipărit astfel *Calnir* cu (*sic*) şi ceva mai jos chiar *Calvir* (p. 383) în loc de „Caluier" cum se află scris clar, tot ca şi numele unuia dintre juzi, Kekeniesdi, tipărit Kekenierdi, ceeace nu are nici un înţeles.

Pe deasupra, Josica nu a dat numai sfat principelui Ardealului, dar s'a şi încumetat cu el, să nu însărcineze pe Maiestatea Sa Impăratul Domnul nostru cu grija şi ocrotirea Moldovei şi a Munteniei, pentru că Maiestatea Sa Impăratul, Domnul nostru nici cu puterea sa, nici cu preţul său n'ar fi de ajuns a le ocroti. Dar principele Ardealului poate fi scutul şi ocrotirea întregei creştinătăţi şi nu numai aceea, dar cu Ardelenii săi poate supune Ardealului întreagă Ţara-Leşească. Acestea le-a vorbit Josica înaintea lui Gion Marini atunci, când Josica tratà în numele Maiestăţii Sale împăratului Domnul nostru treburile Maiestăţii Sale.

Când Josica a auzit dela solul papei că-l sfătuia pe principele Ardealului să se despartă de împăratul roman şi să nimicească confederaţia şi să se împace cu împăratul turcesc, dând astfel de pricină că Maiestatea Sa Impăratul roman nu dă atâta ajutor cât pofteşte Maiestatea Sa Principele Ardealului.

Îşi poate aduce aminte Josica de aceea că în vremea petrecerii de aici a dumnealui Doctorului Pecz, cu ce credinţă şi jurământ mare a mărturisit că el este om drept şi credincios Maiestăţii Sale împăratului, Domnului nostru milostiv, în toate lucrurile, şi că chiar dacă l-ar slobozi din închisoare nu s'ar duce nicăiri aiurea decât la Maiestatea Sa şi s'ar desvinovăţi de toate, căci el este drept şi se ştie credincios şi de nepedepsit. Dar din aceasta nu se vede, ci mai curând el însuşi se dovedeşte vinovat, căci a vrut să clintească din credinţă pe strajamesterul Maiestăţii Sale Impăratului Domnul nostru prin făgăduinţe şi daruri mari şi numai ca să-l înduplece să-l ajute să scape din închisoare să-i dee prin Doctorul Muraldo o mie de galbeni; ajutându-l şi intrând în Ardeal cu el, acolo în locul acela iarăş o mie de taleri şi în afară de aceea, lună de lună 60 taleri, pe lângă aceea loc de casă şi moşie, pentrucă cu fratele mai mare al lui Ioan Sissinachki, cu Mihaiu, a făcut mult bine în Ardeal, strajamesterul să facă cu frăţiorul lui rost de cai, pe cari să meargă; sfătuind şi rugând pe strajamester şi cu altfel de făgăduinţe multe, să nu facă altfel în această treabă, văzându-l că e om sărac şi aici nu are nici o încredere să ajungă mai sus şi să se poată ajuta, dar dacă îl ajută să scape, de bunăseamă şi lucrurile sale se înalţă. Pentru că poftei acesteia a lui Josica i s'a împotrivit cinstea strajamesterului, nu l-a putut înduplecà în nici un chip. Nu s'a mulţumit cu aceasta ci a vrut să se sloboadă şi prin un alt neamţ, pentru mare făgăduinţă şi dar, i-a făgăduit astfel două veşminte şi 100 de taleri deocamdată, după aceea iarăş 1000 de taleri. Dar nici pe acela nu l-a putut înduplecà.

Iarăş şi cu al treilea neamţ s'ar fi înţeles astfel că ar fi spus lui Ioan Sissinachki, că i-ar fi ţinut gata trei cai în Némethi şi că i-ar fi cumpărat şi o sabie lui Josica, şi când ar fi gata cei trei cai, să-i spună numai şi numai decât ar fi mers: pe un cal Josica, pe al doilea Sissinachki şi pe al treilea neamţul. Fiindcă aceasta n'a fost la cunoştinţa lui Ioan Sissinachki şi această procurare de cai nu s'a săvârşit; a spus apoi astfel că dă cincizeci de taleri şi cu aceia i-ar fi procurat car şi l-ar fi aşteptat gata cu acel car. Pentru aceea şi din aceasta se vede tot felul de lucru al lui Josica, iar aceasta nu este nimic alt-

ceva, decât Crimen laesae Maiestatis şi nu numai Crimen laesae Maiestatis, ci primejdia Ţării Ungariei.

Noi Nicolae Dengeleghy, Petre Anarchi, Paul Gállfi, Paul Kökéniesdi, Mihail Wetéssi, Bernard Dengeleghy şi Ioan Darahi: Dăm spre amintire, că pe noi ne-a chemat din porunca Maiestăţii Sale Dumnealui Măria Sa Mihail Zekel de Köwend, domnul de Ormosd şi Crapina, căpitanul obştesc al Maiestăţii Sale Impăratului roman pentru ţinutul de dincoace de Tisa şi al cetăţii Sătmarului, în cetatea Sătmarului şi a făcut să ne fie cunoscute articolele Maiestăţii Sale trimise împotriva lui Josica, în cari Măria Sa Domnul căpitan din porunca Maiestăţii Sale vrea să înţeleagă dela noi hotărîrea noastră. La care noi fiind credincioşi Maiestăţii Sale, am cetit în faţa lui Josica articolele trimise ale Maiestăţii Sale din cuvânt în cuvânt, pe cari auzindu-le, pentru mântuirea sa, se mărturiseşte înaintea noastră în toate acestea curat nevinovat şi drept şi că el niciodată nu s'a ostenit să fie împotriva Maiestăţii Sale a Impăratului roman, nici cu faptele, nici cu sfatul, nici să păcătuiască în taină sau pe faţă. Dar noi, fiindcă înţelegem împotriva lui articolele scrise ale Maiestăţii Sale, şi Maiestatea Sa arată dovadă în toate, iar în articolele Maiestăţii Sale este de faţă anume trădare a lui Josica: Noi din acestea, după judecata noastră, n'am putut aduce altă judecată, decât că trădarea lui de bună seamă este vădită la Maiestatea Sa, ci el este în mâna Maiestăţii Sale, este slobod Maiestatea Sa să-l pedepsească după cum va vroi.

114.

Sătmar, 1 Septemvrie 1598.

Testamentul cancelarului Ştefan Josica.

Importanţa acestui act este că a fost scris cu câteva ceasuri înaintea decapitării sărmanului cancelar şi că declară în el în mod solemn că trebue să moară pe nedrept şi contra legilor şi libertăţii ţării.

Testamentum Stephani Josica.

Atyának, fiunak és szentlélek istennek nevében legyen ez mostani végső irásom és testamentomom.

Én Josica István, kinek ma, septembernek első napján Római Császár ű Felsége parancsolatjából kell meg halnom törvény nélkül, mind testembe egészséges levén, mind elmémben ép, teszek ilyen testamentomot itt Zakmárban, az fogságban 1. Septembris 1598.

Legelőszer az én lelkemet ajánlom az én istenemnek, kinek szent szénje eleiben nagy reménséggel készölek, testemet az föld gyomránák, mindenekben az szent Római anyaszentegyháznak régi vallása szerint meg nyugodt lelkem és abban az vallásban halok meg is. Kérem az én meg váltó Istenemet, ne nézze az

én sok bűneimet, hanem az ű nagy irgalmassága szerint mutassa meg énnekem ma az ű szent szénjét és vigyen az örökké való nyugodalomban. Az kiknek mit vétettem, kérem, szűből meg bocsássanak. Én legelőszer az én kegyelmes uramnak, az Római Császárnak, kinek rabja vagyok és ki akaratjából ma kell meg halnom törvény nélküly és hazánk szabadsága ellen, az után az én kegyelmes uramnak, Bathori Sigmondnak, ki rabbá tött jámbor szolgálatomért hiti és országának szabadsága ellen, meg bocsáttam, kérem is az én Istenemet, hogy bűnnek ne tulajdonitsa nekik és az ű haragját ne szállitsa reájok.

Téged penig Fűzi Borbála, énnekem szerelmes hites feleségem, ha mit vétettem ellened, meg bocsáss, ajánlak mind az két gyermekemmel egyetemben az egy élő Isten oltalmában, kérlek, az én nevemről és hozzád való szeretetemről el ne feledkezzél.

Ajánlak az után az én kegyelmes fejedelmemnek mind gyermekimmel együtt, és Bochkai István uramnak, ugy mint fő tutoroknak, azután Sibrik Gáspár uramnak, Barrabási Lenart uramnak és Josica Ferencznek az több, mind magad, mind én atyámfiainak, kiknek Bochkai uram akaratjából, ha mit akarsz adni, az ű Kegyelme jó itéletire hadtam és az magad jó akaratjára, az Isten részét is hátra ne hadd, hanem valamely szentegyházhoz, a'vagy az gerendihez, a'vagy máshoz szakassz valamit tehetséged szerint. Kérjed az én kegyelmes uramat az tutorok által, hogy az én hiv szolgálatomról és halálomrul meg emlékezvén, az el vett jószágimat, melyet ű maga adott, adja meg szegény árváimnak és legyen kegyelmes gondviselőjek, ha mit ű Felsége ellen vétettem bocsássa meg ű Felsége és ne szánszándéknak, hanem tudatlanságomnak tulajdonétsa.

Édes szerelmes Borbálám, az én gyűrőimet ebben az testamentom levélben kötettem be és ugy küldtem meg; meg is kérlek, az én hozzád való szeretetemről és nevemről el ne feledkezzél. Ezzel ajánlak gyermekimmel együtt, minden atyámfiaival, atyámmal, anyámmal, mind az két részről az egy élő Istennek markába és oltalmába: magamat, lelkemet az egy élő Istennek, testemet az föld gyomrának, legyen áldott az urnak szent neve mindenekről, az mit reám bocsátott bátor szűvel és reménséggel megyek az ű szent szinje eleibe, az örökké való nyugodalomban.

Irtam Zakmarth, 1. Septembris az fogházban, csak halálom előtt egynéhány órával. Anno domini 1598.

Josica Istwán

(Landesregierungs-Archiv. Innsbruck. Amraser Akten. Copie of.)

Trad. In numele Tatălui, Fiului și Sfântului Duh, să fie această scriere a mea cea din urmă și testamentul meu.

Eu Ștefan Josica, care trebue să mor astăzi, în ziua de 1. Septemvrie, trebue să mor din porunca Maiestății Sale a Impăratului roman, fără lege, fiind sănătos atât la trup, precum întreg la minte, fac acest testament aici în Sătmar, în temniță, 1. Septemvrie 1598.

Mai întâi îmi încredințez sufletul lui Dumnezeu, în fața căruia mă pregătesc cu mare nădejde; trupul măruntaelor pământului, sufletul meu s'a odihnit totdeauna după legea veche a sfintei biserici romane și în aceeaș lege și mor. Rog pe Dumnezeu izbăvitorul meu, să nu se uite la multele mele păcate, ci după mare milostivirea sa, să-mi arate azi sfânta sa față și să mă ducă în odihna cea veșnică. Pe aceia, față de cari am păcătuit, îi rog din inimă să mă ierte. Eu iert mai întâi milostivului meu Domn, Impăratului roman, al cărui rob sunt și din a cărui voință trebue să mor astăzi fără de lege și împotriva slobozeniei țării, după aceea milostivului meu Domn, lui Sigismund Bathori, care m'a robit pentru slujba mea cinstită, împotriva credinței și slobozeniei țării sale, și rog pe Dumnezeu, să nu le-o socotească drept păcat și să nu-și poarte asupra lor mânia sa.

Iară pe tine Varvara Füzi, iubita mea nevastă legiuită, [te rog] dacă ți-am greșit cu ceva, iartă-mă, te încredințez împreună cu cei doi copii ai mei în viață ocrotirii viului Dumnezeu, te rog nu-ți uită de numele meu și de dragostea mea față de tine.

După aceea te încredințez milostivului meu principe, împreună cu copiii și Domnului meu Ștefan Bochkai, ca tutorilor de căpetenie, apoi domnului Gaspar Sibrik, Domnului Leonard Barrabási și lui Francisc Josica, celorlalte rudenii atât ale tale, cât și ale mele, cărora din voința Domnului Bochkai, dacă vrei să le dai ceva, am lăsat la buna chibzuire a Domniei Tale și la bună voia ta, nu uită partea lui. Dumnezeu ci rupe ceva, după putința ta fie pentru vre-o biserică, fie pentru cea din Grind, fie pentru alta. Roagă-l pe milostivul nostru Domn, prin tutori, ca aducându-și aminte de slujba mea credincioasă și de moartea mea, averea confiscată, pe care mi-o dăduse el însuși, să o dee sărmanilor mei orfani și să le fie ocrotitor milostiv, dacă am greșit ceva împotriva Maiestății Sale, să mă ierte Maiestatea Sa și să nu mi-o socotească făcută dinadins ci neștiinței mele.

Scumpă și iubită Varvara, mi-am legat inelele în această scrisoare de testament și așa le-am trimis; și te rog, nu uită de iubirea mea cea mare față de tine și de numele meu. Cu aceasta te încredințez împreună cu copiii mei, cu toate neamurile, cu tatăl, cu mama, din amândouă părțile în mâna unuia viului Dumnezeu și în ocrotirea sa: pe mine însumi, sufletul meu unului viu Dumnezeu, trupul meu măruntaele pământului, să fie blagoslovit numele sfânt al Domnului, pentru toate, cari le-a slobozit asupra mea merg cu inimă bărbată și cu nădejde înaintea Sfintei sale fețe, în odihna cea de veci.

Am scris în Sătmar, la 1 Septemvrie, în temniță, numai cu câteva ceasuri înainte de moarte. Anno domini 1598.

Ștefan Josica

115.

Sătmar, 1 Septemvrie 1598.

Ioan Marini di Poli despre cancelarul Ştefan Josica.

Spovedania lui Josica despre intimităţile activităţii principelui Sigismund Báthory, făcută înainte de decapitarea sa.

Memoriale di quello che ha ditto Josicha cangilier a la fine et prima della sua morte al R^do^ Padre Marino di Gioanni cappellano del Illmo Signor colonello di Sacmar.

Se il Ser^mo^ Illmo [Arciduca] intrarà in Transilvania in breve tempo, dummodo et la cosa frescha, non essendoli tutto il Regno giurato per che trovarebbe Sigismundo Bathori sprovisto et confuso da per tutto, et maxime che adesso li Turchi li travagliano, et che siano sotto Lippa. Ma se tardaranno, io so bene che Sigismundo Bathori se farà amicho et farà pace con li Turchi, perchè sempre è stato di tal opiniome, con la qual amicitia et aiuto di loro Turchi farà grandissimi danni; oltre che Transilvania è potente di far 60 mila exercito, et è bastante et abile soggiogar il tutto sino Vienna, senza alcuno ostachulo, et il Sacmar non passa la Natività dil Nostro Signore, si impatronirà di essa città.

Ma se io fussi libero, mi bastaria animo acquietar il tutto, et che il Principe di novo ritorna del paese, et il Ser^mo^ Maximiliano intra pacifichamente, e che la Ser^ma^ Archiduchessa resta libera di esso Principe, perchè gli odia grandemente, e porta periculo che uno giorno non gli ammazza con la pistolla, o faccia avvenerare, sicome altre volte ha cerchato di farlo.

Altrimente si tardaranno, non faranno niente, et mi despiace che periranno quelli poveri soldati che sono con il Ser^mo^ Illmo perchè ancora nissuno non cogniose, nè sa quel ch'è Transilvania, sicome io son informato, et in che termini, et modi debba essere governato quel Regno.

(Landesregierungs-Archiv. Innsbruck. Amraser Akten.)

116.

Sătmar, 1 Septemvrie 1598.

Căpitanul Mihai Székely către arhiducele Maximilian.

Raport oficial despre sentinţa adusă împotriva cancelarului Ştefan Josica şi decapitarea lui în faţa cetăţii.

Ich erinder Euer Künigliche Würde, dass ich gestern hab sieben vom Adel von den führnehmisten in dieser Spanschaft alher beruefft khabt, vor denen ich den Josica examinieren hab lassen auf diese Artikel und über des ihr Opinion und rechtliche Erkanntnus thun lassen, wie dann Euer Kün. Würde hiebey überschickten Copie genädigist mit mehren vernehmen werden. [1] Hierauf heut zwischen Achten und Neun Uhren sein Recht thun lassen vor der Festung am Platz öffentlich, dass man hinfüro von sein falschen verräterischen Practicen, noch dass er auszekummen soll nicht zu besorgen ist.

Was in Sonderheit er ausser des auch bekennt hat meinem Caplan in Beicht und ausser der Beicht, das schick ich auch Euer Kün. Würde in undterthänigister Gehorsamb mit No. 2, ein Abschrift seines hinterverlassnen Testaments; etc. [2]

Sackhmar, 1 7-bris Anno im 98-isten.

(Landesregierungs-Archiv. Innsbruck. Amraser Akten.)

117.

Alba-Iulia, 2 Septemvrie 1598.

Principele Sigismund Báthory către căpitanul Paul Melith.

Iertând pe cancelarul Ştefan Josica, care în închisoarea dela Sătmar, în care zace, şi aşa nu poate face niciun rău, roagă să-l sloboadă prin împăratul.

Sigismundus Dei gratia Transsilvaniae, Moldaviae, Valachiae transalpinae, et Sacri Romani Imperii Princeps, partium regni Hungariae Dominus, Aurei velleris Eques, et Siculorum Comes.

Magnifice domine, amice honorande. Salutem et benevolam nostri commendationem. Kegyelmednek sietséggel ezt akarám értésére adni, itt is, az mikor Kegyelmeddel beszélgettem, az több conditiók között akartam meg mondani, de el felejtettem. Azért uram ez is az többihez való, Josica Istvánt, mint fogatta legyen meg ő Felsége, miért, és meddig akarta tartani, az ő Felsége akaratján volt, de miért kénoztassa immár ő Felsége, és mit akarjanak belőlle ki venni, nem tudom. Minthogy akar-

[1] Traducerea germană a originalului făcut în limba ungară, publicată în *Hurmuzaki*: Documente vol. XII p. 382—385.

[2] Vezi textul ambelor acte citate sub No. 114 şi 115.

mit mondjon az Erdély állapatja felől is, avval mi nekünk semmit nem árt, az jelen való, és most történt dolgok felől pediglen mit tudhat ő, ha Császár ő Felsége rabja volt. Nem tudom, mi haszna vagyon ő Felségének annak az szegény rabnak tartásában, de mint és mi módon sokféle akadályokat és difficultásokat én közöttem és császár ő Felsége között tolláljon az ő szabadulása, meggondolhatja Kegyelmed, holott Josica Istvánt az több szolgáimmal együtt el kévánom eresztetni, és meg kévánom adatni, minden bántás nélkül, és mind marháimban, szolgáimban és szolgáimnak marháiban minden defectus nélkül. Ezek ha meg lesznek, látván császár ő Felsége hozzánk való kegyelmes hajlandó voltát, tudok én is mind evvel az országgal együtt minemű háladással kelljen lennem ő Felsége kegyelmességeiért. De én ebben imez amaz üdőre való halogatást ő Felségektől nem kévánok, holott ez az dolog nem ország dolgát, hanem csak privata personáknak megszabadulását illeti, mert ha ő Felsége nem csak szóval igiri, hanem ugyan el nem ereszteti is, és az több szolgáimat is, és szolgáimnak marháját, magam marháját is sine ullo defectu meg nem adatja, nem látom én annak módját, mi reménségünk lehessen mi nekünk ő Felségekben, ha ilyen kicsin dologba is kegyelmességét meg vonsza tőllünk. Azért uram, Josica Istvánt szolgáimmal, marhájokkal és marháimmal egyetembe meg várom. Ebben, hogy Kegyelmed quam amanter törekedjék, vigye Kegyelmedet reá az közönséges keresztyénségnek java, és itt benn Erdélyben levő Kegyelmeteknek jó barátinak jelenléte, kiket non pro merito tanti rei, hanem mind császár ő Felsége böcsületiért, mind magok személyeknek állapatjokért, pro ut status modernarum rerum patitur, szeretettel látunk és tartunk; látván igy az én szolgáimnak szabadulását, igaz okaim énnekem is lehessenek és Kegyelmekkel, kik itt jelen vadnak, jövendő üdőre is igaz barátságnak fundamentumát vethessem. Isten tartsa meg Kegyelmedet.

Datum Albae Iuliae, die 2. mensis Septembris. Anno Domini 1598.

Mag^{cae} D. V.

bonus Amicus

Sigismundus Princeps mpr

Adresa: Magnifico domino Paulo Melith de Briber, Capitaneo Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis. Amico nobis honorando.

(Landesregierungs-Archiv. Innsbruck. Amraser Akten.)

Trad. Sigismundus etc. Vreau să dau de ştire grabnic Domniei Tale, şi aici, când stăteam de vorbă cu Domnia Ta, am vrut să-ţi spun între altele, dar am uitat. De aceea, Domnule, şi aceasta trebue adăugată la celelalte, nu ştiu cum l-a prins Maiestatea Sa pe Ştefan Josica, fost-a după voinţa sa, dar pentru ce şi cât a vrut să-l ţină, pentru ce să-l mai chinuiască acum Maiestatea Sa şi ce vrea să scoată dela el? Căci orişice ar şi spune acela despre starea Ardealului, prin aceea nu ne strică nimica, iară despre lucrurile de acum şi despre cele întâmplate acum ce poate şti el, dacă a fost robul Maiestăţii Sale împăratului. Nu ştim ce folos are Maiestatea Sa din ţinerea acelui rob sărman, dar poate să judece domnia Ta, cum şi în ce chip poate să aducă slobozirea lui multe feluri de piedeci şi greutăţi între mine şi Maiestatea Sa Impăratul; dară pe Ştefan Josica vreau să-l slobozesc împreună cu celelalte slugi ale mele şi doresc să se dea, fără nici o vătămare, fără nici o scădere în toate averile mele, slugile mele şi în averile slugilor mele. Dacă se fac acestea, căzând firea milostivă faţă de noi a Maiestăţii Sale Impăratului, ştiu şi eu împreună cu această Ţară cu ce fel de recunoştinţă trebue să fiu faţă de milostivirile Maiestăţii Sale. Dar eu în această afacere nu poftesc dela Maiestatea Sa o amânare da azi pe mâine; cu toate că acest lucru nu priveşte afacerile Ţării, ci numai slobozirea persoanelor private, pentrucă dacă Maiestatea Sa nu făgăduieşte numai cu cuvântul, şi nu i-a şi slobozit pe celelalte slugi ale mele şi averile slugilor mele, nu dă şi averile mele *sine ullo defectu*, nu văd eu modrul, ce nădejdi să putem pune noi în Maiestăţile lor, dacă şi în astfel de lucruri mărunte îş retrage mila sa dela noi. De aceea, domnule, îmi aştept pe Ştefan Josica, pe slugile mele cu averile lor şi cu ale mele împreună întru aceasta să se ostenească Domnia Ta *quam amanter*, să înduplece domnia Ta la aceasta floarea creştinătăţii obşteşti şi aici înăuntru în Transilvania prezenţa prietenilor buni ai Domniilor Voastre, pe cari *non pro merito tanti rei*, ci pentru cinstea Maiestăţii Sale, atât pentru stările lor personale, *pro ut status modernarum rerum patitur*, ţinem cu dragoste şi o ţinem; văzând astfel slobozirea slugilor mele, să pot aveà şi eu pricini adevărate şi cu Domniile Voastre, cari sunteţi de faţă, să pot pune fundamentul unei prietenii adevărate şi pentru vremea unei prietenii adevărate şi pentru vremea ce va veni. Dumnezeu să ţină pe Domnia Ta.

Notă. Tragicul acestei scrisori este că a fost făcută a doua zi după executarea lui Josica, despre care principele nu putuse încă să aibă veste.

118.

Bodzancin, 6 Septemvrie 1598.

Giovan Francesco Sernigi către secretarul Belisario Vinta.

Ştiri din Caşovia. Plecarea lui Sigismund Báthory din ducatul său Oppeln-Ratibor prin Cracovia până la Sądecz. De acolo ajungând călare la Cluj, fu proclamat de nobili iarăş principe. Cerând

jurământ de credinţă dela toţi nobillii din ţară, întemniţă pe episcopul Napragi şi pe comisarii împărăteşti cari n'au vrut şi n'au putut să jure.

Per altre delli 11 Agosto di Cassovia scrivono che alli 8 il Ser^mo^ Massimiliano era partito di Noistad, et che vi si aspettava Generale il Signor Melchior a Redern, che per tal carico era stato chiamato a Praga; et che 40 mila Turchi, che era tutta la massa, si dirizzava verso la Transilvania, e che li ambasciatori Tartari erano in viaggio veramente.

Il Ser^mo^ Sigismondo Bathori, novo principe d'Opolia e Ratiboria, alli 12 Agosto (per novo calendario) si partì da Opavia per la volta di Transilvania, e passò per Cracovia con 6 carrozze e tesori, e così incognitamente camminando arrivò alli 14 sotto Sondecz a un fiume pieno oltre a misura per le pioggie continue, dove 3 giorni lo sgorgamento dell'acqua aspettò, et questa tardanza ricuperò col montare a cavallo con soli 2 gentilhuomini, e a sproni battuti se n'andò ad castra Transilvanica, et entrato in Colosvar sforzò quelli tutti a darli giuramento della pristina obedienzia, altrimenti con ferro e fuoco ne farebbe strage.[1] Quivi si abboccò con la Ser^ma^ arciduchessa, la quale in quella mattina (doppo la celebrata messa) si doveva partire verso l'Austria, e con quella molti abbracciamenti havendo e con carezze baciandola, le disse allegra che la mesta e lugubre veste deponesse.[2] Quindi con velocità per tutto lo stato si mandorno lettere roborate con sigillo e sottoscrizione d'ambidue, significando che, sotto pena di crudelissima morte, tutti riandassero la primiera fede, e che rendessero obedienzia a Sua Altezza, la quale in quell'hora comandò che fossero messi al ferro Monsignor Napragio vescovo e il cancelliere di Transilvania, e il maggiordomo dell'arciduchessa, li quali unitamente risposero poco avanti, non volere violare la fede data una volta all'imperatore, e non potevano, nè dovevano. Di più furno incarcerati in Albagiulia i legati dell'imperatore, e il vescovo di Vaczia, e un altro Signore, e il Signor Istvanfio; e un Signore Deseoffi da Tarcza, che ritornava al Ser^mo^ Massimiliano, fu ritenuto al Silaghio, a' quali tutti fu detto che la Maestà dell'imperatore non haveva mantenuto

[1] Sigismund Bathory a ajuns la Cluj în 20 August 1598 seara, îmbrăcat în haine străine, dar recunoscut în poarta oraşului a intrat fără nici o resistenţă.

[2] Aceasta s'a întâmplat în toate aşa, a doua zi dimineaţa când princesa se întorsese dela biserica iezuiţilor.

le promesse, onde perciò non voleva servare fede all'imperio Romano, nè si poteva più fidare di questo Cesare, nè della Casa d'Austria, per la quale ha fin hora combattuto risicosamente contro il Turco per satisfattione delle sue proprie promesse. Onde molti del Ser^mo Massimiliano dubitano che, doppo havere con inganno ripresa la provincia, non voglia seguire la parte del Turco, e poi l'arciduchessa carcerare, e perpetuamente ritenere li suddetti; il che Dio guardi per salute della Cristianità.

Bozenzine in Polonia, alli 6 di Settembre 1598.

(R. Archivio di Stato. Firenze. Filza 4293 fol. 624.)

119.

Košice, 8 Septemvrie 1598.

Arhiducele Maximilian către împăratul Rudolf II.

Oastea de 1600 oameni n'a fost primită de către George Király, căpitanul cetăţii Oradea, până ce nu va vedea autorizaţia împăratului către arhiducele, care zoreşte astfel procura ca să nu i se întâmple şi alt-undeva o astfel de ruşine.

Aller Durchläuchtigister, etc.

Gestern habe Ich Euer Majestät und L(iebden) gehorsambist zu Wissen gethan, dass die Gross-Wardeiner Sechzehen Hundert Mann, E. Mt. und L. Kriegs-Volks zur Besetzung eingenommen. Heut kompt der Paul Niary selbst zurück, und berichtet, dass sie ja das Volk, aber nur in die Stadt eingenommen, doch ins Schloss und in die Festung nit gestatten wellten, bis so lang sie mit den Befelch und die Vollmacht von E. Mt. und L. auf meine Person sehen. Ob Ich nun wol das Gelt aufs Kriegs-Volk fortgeschickt, und selbst zu folgen entschlossen gewesen bin, so sehen doch E. Mt. und L. was für ein Spott aufgehebt hätt, nur umb so eines geringen Dings willen; das Ich doch selbst, in meinem Anwesen zu Prag durch etliche unverschiedliche Memorialn sollicitiert und begehrt, und nach meinem Abscheid durch meinen Agenten hab sollicitieren und urgieren lassen. Das also jetzt von des einigen schlechten Dings wegen, so allein aus pur läuter Nachlässigkeit versäumbt worden, ein so ansehenlich gross und nützliches Werk sich zerstossen därft, wie E. Kays. Mt. und L. aus des Kiraly Georgen Schreiben an mich abschriftlich zusehen. Pitt demnach Euer. Mt. und L. aufs fleissigist, Sie wellte mir solche vollmächtige Patenten und Befelch, neben einem

fleissigen Ermahnungs-Schreiben an die von Wardein, bey diesen meinem eignen Currier, den Ich allein hierumb abgefertigt, alsbaldt und ungesaumbt zukommen lassen. Ich will demnach inmittels nichts unterlassen, damit Ich sie so lang bey gutem Willen erhalte, allein dass Ich hiemit nit gesaumbt werde. Und wöllen Euer Mt. und L. mich ja mit dem notwendigen Gelt gefasst halten, dann es mir mit den andern Gräniczen gewiss auch also begegnen würdt. Es ist zuvor der Graf von Thurn heut auch ankommen von dem Fürsten; was Er bringt, werden Euer Mt. und L. in wenig Tagen von Ihne selbst genädigist vernehmen, dann Er hinaus eylt. Thue mich Euer Kays. Mt. und L. hiemit zu Kayserliche Gnaden und Bruderlichen Hulden gehorsamblich befehlend.

Geben zu Cascha, den 8. Septembris. Anno 98.

Euer Röm. Kays. Mt. und L.

gehorsamer Brueder
Maximilian

(Kriegsarchiv. Wien. Wiener HKR. Fasc. 82. Copie.)

120.

Oradea, 23 Septemvrie 1598.

Conte Giovan Marco Isolano către căpitanul Ferrante Rossi în cetatea Tokaj.

Sosind aci pentru studierea stării de lucruri, trimite desenul şi descrierea cetăţii, care e mult mai puţin importantă ca aceea dela Győr. Cu toate acestea ea se poate bine fortifica şi pentru acest lucru cere să-i trimeată repede uneltele înşirate, căci în 3—4 zile păgânii vor sosi.

Illustrissimo Signor et Patron osservandissimo.

Questa mattina sono arrivato in questa fortezza, et subito dopo desinare son stato a riconoscer la piazza sì dentro, come fuori; la quale per così dire è un chaos assai grande di cinque baloardi, ma di gran lunga inferiore di Giaverino di grandezza, come d'ogni altra qualità. Ha li baloardi fatti in diversi modi, et la maggior parte voti di terreno, però tutti incamisciati di muro, eccetto uno che è riparato tutto intorno di palizata. Le cortine non hanno anch'esse quasi niente di terrapieno. La fossa è assai larga, variamente però, in alcuni luoghi 40 passi andanti, in alcuni poco più, et in alcuni meno. E' bassa oltre modo di contrascarpa, che in alcuni luoghi non ne ha duoi piedi, et in pochi cinque o sei al più; di modo che il recinto viene scoperto

di fuori sino ai piedi. Però, se bene questa piazza ha le dette imperfettioni et altre ancora, che sarìa lungo dire, a me pare che per qualche tempo si possi difender honoratamente, servendosi di ritirate buone, delle quali ci è comodità di farle per un recinto antico, principalmente che è dentro al nuovo (se ben di poco momento) et in altri modi, et per esser quasi voti i baloardi meglio s'incontreranno li fornelli, et tutte queste cose si faranno, se si provederanno legni et materia dentro a tempo, della quale se ne può cavar gran copia nel d'intorno del fosso, arrivando gl'alberi, le case, le siepi et li horti sin sopra quello per tutto all'intorno della piazza, le quali cose, se non si levaranno, facilitaranno l'approcchio all'inimico. Il Signor Redern è di parere di mantener con un poco di fanteria et con sortite della cavalleria che ha, la terra, la quale ha un poco di fosso et palizata a torno, et domani la vedrò. Ricordi V. S. Illma al Signor Georgio[1] che comandi alla gente del Preiner che venghi presto et gli mandi buona scorta di cavalleria, et questo acciò non sia serrata fuori, perchè in termine di tre o quattro giorni al più aspettiamo l'inimico.

Di Varadino, li 23 di Settembre 1598.

V. S. Illma ci mandi pale, zappe, picconi et corbelle quante ne ha in campo, perchè qui non c'è nè pur un pezzo, et tutta la nostra speranza è sopra le ritirate, come V. S. Illma potrà intendere et per la lettera, et per il disegno et havremo molta gente di lavoro.

Se fosse possibile spedire qualche minatori in fretta, sarìa cosa ottima.

Il disegno l'ho fatto in fretta, senza compasso. Ne potrà mandar una copia al Re.

(Landesregierungs-Archiv. Innsbruck. Amraser Akten.)

[1] Recte: Georgio Basta Comandante generale dell' Ungheria superiore a Cassovia.

121.

Oradea, 23 Septemvrie 1598.

Conte Giovan Marco Isolano către căpitanul Ferrante Rossi şi tovarăşi.

Complectând descrierea cetăţii făcută cu două ceasuri înainte, roagă să le trimeaţă oameni şi muniţiuni, căci păgânii ajungând la o depărtare de trei mile, nu-le va preda cetatea aşa uşor precum cred ei.

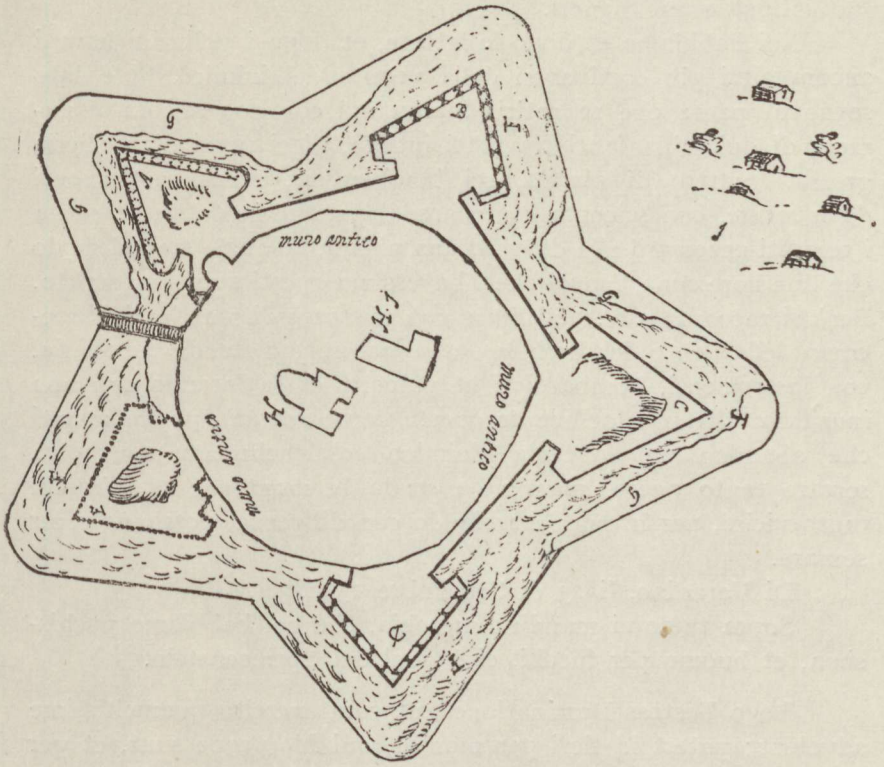

LA FORTEZZA DI VARADINO.

(Nel $\frac{m}{a}$ 1598)

A. Baloardo che ha il parapetto di pietra et è la più parte voto. *B.* Baloardo che ha il parapetto di pietra con le troniere, et non è voto, nè del tutto pieno. *C.* Baloardo che ha le faccia longhissime et è del tutto voto, et la camiscia sola terrapieno. *D.* Baloardo che ha il parapetto di pietra con le troniere dentro. *E.* Baloardo di palizzata quasi tutto voto et senza parapetto. *F.* Parte del fosso che ha acqua. *G.* Parte del fosso che non ha acqua. *H.* Chiesa. *H. 1.* Palazzo, nella cui piazza sono 4 statua di bronzo in piede et una a cavallo di Matthia Corvino Re d'Ungaria.[1] *I.* Gl'alberi et le case sono appresso al fosso a questo termine d'intorno.

Quasi tutte le cortine sono senza terrapieno o ne han poco.

La fortezza è quasi tutta circondata dalla terra.

[1] Errato invece di: Santo Ladislao Re d'Ungaria. (1077—1095)

Illustrissimi Signori.

Noi habbiamo et dopo le lettere, et dopo i polizzini havuti ancora altri più corti avisi della venuta dell'inimico. Si è dato segno al paese che se retiri. Siamo quì con non ancora il numero di doi milla fanti fra tutti intiero, dieci pezzi d'artiglieria grossa, quattro di piciola, sei bombardieri, senza instromenti da lavorare, con seicento centenara di polvere in tutto, et senza i recapiti necessarii alla difesa d'una piazza, la quale sta nel modo che due hore sono, inanzi che s'havessimo questi avisi, ho scritto. Però si raccorda a V. S. Illma a non mancare di mandarci il soccorso della gente del Preiner detta, accompagnata da cavalleria, con instromenti, bombardieri et polvere, et se faranno con una inusitata diligenza facilmente questa gente entrarà, perchè avanti che abandoniamo la terra l'inimico così facilmente non potrà serrare tanto paese, massime essendo le montagne et i boschi tanto vicini, per li quali marciando con diligenza, potranno venir sempre.

Di Varadino, li 23 di Settembre 1598.

Sopra tutto ci mandino mecchia, che ne habbiamo pochissima, et huomo per fuochi, cioè quel del Sprinzenstein.

Rogo Vestras Dominationes, ut cum exercitu quamcitissime advolent; potest id fieri per montes, qui hic prope sunt, et per nemora.

Melchior B. a Redern
Mareschalcus campi

Havemo già serrata la lettera, quando habbiamo havuto aviso che l'inimico è arrivato a tre leghe verso noi. Però sarà facilmente quì domani, et averti V. S. Illma di ricordare che la fanteria venghi a tutto suo potere dalla parte della collina, perchè entrarà facilmente; ma venghi presto, prima che abandoniamo la terra, altrimente noi non habbiamo doi mila fanti. Vedi come staremo et come s'è andato tardi la nova detta, hor hora è ancora verificata et adesso facciamo sparar tre pezzi d'artiglieria, acciò i paesani si ritirano et ritireremo la cavalleria nella terra.

(Landesregierungs-Archiv. Innsbruck. Amraser Akten.)

Notă. Căpitanul Rossi primind aceste două scrisori le-a trimis împreună cu desenul cetății Oradea (din Tokaj, 25 Septemvrie 1598) fără răgaz arhiducelui Maximilian, cu observația că a și expediat contelui Isolano „20 centenara di polvere di arteglieria e 8 centenara da moschetto, et 1500 instrumenti da lavorare, e poco manco di doi milia mazzi di corde" și că a doua zi dimineața îi va mai trimite și plumb prin niște soldați ai regimentului Preiner.

122.

Huedin, 4 Octomvrie 1598.

Căpitanul Pancratie Sennyey către Ieremia-Vodă.

Păgânii sosind supt cetatea Oradea, orăşenii au dat foc oraşului, iar cei din cetate se ţin bine, mai cu seamă că Turcii nu au de cât două tunuri mari şi acum e şi principele Sigismund Báthory în drum cu ajutoare.

Spectabilis et Magnifice Domine, Domine mihi semper observandissime.

Servitiorum meorum paratam commendamus, etc. Istentűl Nagyságodnak minden jókat kivánok megadatni.

Az mint ir Nagyságod az károsok dolga felől, noha elég panaszolkodással jövének meg, hogy heában munkálkodtak oda; mindazonáltal, legyen az Nagyságod jó akaratja, várják el azt is az üdőt. Ide az minemű hirek vannak: Az mint az Vezér, tatár hánnal megindult Nándor-Fejérvárrul, hiszem, hogy értette Nagyságod. Ugy vagyon, hogy Csanádot pusztán hadták az mieink, Aradot, Fellakot. Csanádban benne vannak, az többit elégette ű maga. Legyen hála Istennek, ezideig ép földet nem rablott, sem nem égetett. Hanem az mi török császáré, Körös-Maros-közit és hódlott falukat, várasokat, valahol elment az tatár, mind elégette; az ű nekik nagyobb kár, hogynem az keresztyéneknek. Mostan érkezett Váradra, és alatta vagyon, az várasát, az bennevalók meggyujtották. Az mi az vár dolgát illeti, ahhoz képest, az mennyi álgyuja vagyon az Vezérnek, hisszük Istent, azzal meg nem veszi; két álgyujánál több nincsen, 75 taraszkja vagyon. Im mi is közelitünk, velünk levén Isten. Az keresztyén hadak is érkeznek, reájok megyünk, jó reménségben vagyunk. Minden nap tatárt, törököt hirelnek, fogyatkozva tudjuk lenni az pogánságot. Nagyságodnak revidnap ismeg irok. Tartsa meg Isten Nagyságodat sokáig jó egészségben.

Datum ex castris prope Huniad positis, 4. 8-bris 1598.

Nagyságodnak szolgál

Sennyey Pongracz mpr

(Archivum Comitum Zamoyski. Warszawa. Collectio alphabetica.)

Trad. Spectabilis etc. Poftesc să se dea Măriei Tale toate bunătăţile dela Dumnezeu. Precum scrie Măria Ta despre lucrurile păgubaşilor, cu toate că au venit cu destule plângeri, că s'au muncit zadarnic acolo, să fie totuşi voia Măriei Tale, să aştepte şi aceea vreme.

Aici sunt astfel de veşti : Cred că a aflat Măria Ta că Vizirul cu Hanul tătăresc au plecat dela Alba-Regală. Aşà este că ai noştri au lăsat Cenadul pustiu, Aradul, Fellakul. In Cenad au intrat, pe celelalte le-a ars însuşi. Mulţumită lui Dumnezeu, până acum n'a jăcmănit pământ neatins şi nici n'a ars. Dar unde e al împăratului turcesc, între Murăş şi Criş, satele şi oraşele cuprinse, pe unde au trecut Tătarii, le-au ars pe toate ; ceea ce este mai mare pagubă pentru ei decât pentru creştini. Acum a sosit la Oradea şi este sub zidurile ei, oraşul l-au aprins cei dinăuntrul lui. Cât despre cetate, credem în Dumnezeu că cu câte tunuri are Vizirul nu o cuprinde ; n'are mai mult de două tunuri, are 75 de treascuri. Acum ne apropiem şi noi, cu noi fiind Dumnezeu. Sosesc şi oştirile creştineşti, mergem asupra lor, avem nădejdi bune. Se zvoneşte în fiecare zi de Turci, Tătari, că sunt în scădere păgânii. După puţine zile scriu iarăş Mariei Tale. Să ţină Dumnezeu pe Măria Ta îndelung în bună sănătate.

Datum etc..... Sluga Măriei Tale Pancratie Sennyei.

123.

Miercurea-Ciuc, 8 Octomvrie 1598.

Nobilimea Secuilor către Ieremia-Vodă în Moldova.

Temându-se de năvălirea Tătarilor în Ardeal, îl roagă să le dea ceva informaţii prin solii trimişi la dânsul,

Spectabilis ac Magnifice domine, domine Nobis semper clementissime. Perpetuorum servitiorum nostrorum in gratiam Magnificentiae V^rae^ humillimam ac debitam commendationem.

Kegyelmes Nagyságos urunk. Tudjuk, nyilván vagyon Nagyságodnál, hogy mostan az török és tatár Magyarországban vagyon ; értjük, hogy ide Erdélyre akar jőni. Miérthogy tudjuk Nagyságodot Istenfélő keresztyén fejedelemnek lenni, annak okáért Nagyságodhoz bocsáttuk ez itt való csiki gyargyán [1] atyánkot, Frater Istvánt, teljes tanossággal, ez kivül két atyánkfiát es vele egyetembe. Könyörgünk Nagyságodnak, mint kegyelmes urunknak, Nagyságod hallgassa meg mi felőlünk való könyörgésit. Nagyságodtól kegyelmes választ várunk, mint kegyelmes urunktól. Az Uristen éltesse, áldja meg Nagyságodot hosszu ideig : jó egészségbe.

Datum in Chik, die 8. Octobris. Anno domini 1598.

Magnificentiae V^rae^ humillimi servitores

Vulphgangus Lazar, Michael Zemerei, Emericus Bech, Thomas Bech, Emericus Lazar, Ioannes Gereb, Chaterina Daczo, Relicta Pauli Becz. [2]

---

[1] A se înţelege „guardian" adică preotul catolic, franciscan din Ciuc.

[2] Aceste nume sunt scrise de diacul care a făcut scrisoarea şi puse în rând, unul după altul.

Adresa: Serenissimo ac Illmo Principi, domino et domino Iyeremiae Vaivodae regni Moldaviae etc. Domino et domino nobis clementissimo.

(Archivum Comitum Zamoyski. Warszawa. Collectio alphabetica.)

Trad. Măria Ta, Milostive Doamne, ştim că este cunoscut Măriei Tale că Turcii şi Tătarii sunt acuma în Ţara-Ungară; aflăm că vreau să vină aici asupra Ardealului. Fiind că ştim că Măria Ta este un Domn creştin temător de Dumnezeu, din acea cauză am trimis la Măria Ta pe părintele gvardian din Ciuc, Frater Ştefan, cu încredinţare deplină, înafară de acesta, împreună cu el doi din neamul nostru. Ne rugăm Măriei Tale, ca Domnului nostru milostiv, să-i asculte Măria Ta rugăciunea din partea noastră. Aşteptăm răspuns milostiv dela Măria Ta, ca dela Domnul nostru milostiv. Să trăiască Dumnezeu pe Măria Ta, să-l blagoslovească vreme îndelungată cu bună sănătate.

124.

Cluj, 20 Octomvrie 1598.

Episcopul Demetrie Napragi către secretarul de stat cardinalul Cinzio Aldobrandini, la Roma.

Cere confirmarea sa în scaunul episcopal, nu din vanitate, dar în interesul Bisericii, plină de erori în Ardeal. Turcii stau supt cetatea Oradea, unde plecă şi principele Sigismund Báthory în ajutorul oştilor creştine. Mare ajutor a dat şi Mihai-Vodă, devastând două cetăţi turceşti: Nicopolul şi Vidinul. Afară de aceasta a strămutat pe mulţi locuitori creştini din Bulgaria în Ţara-Românească, ca Turcii la întoarcere să-şi găsească ţara goală.

Illustrissime et Reverendissime domine patrone observandissime. Servitiorum et orationum commendatione.

Quae sit Ill^mae et Rev^mae Do. V^rae erga me benevolentia iam antea inde cognovi, quod negotium procurandae confirmationis meae a Sanctissima Sede apostolica sponte susceperat.[1] Quod quidem ab eo tempore in hanc usque diem prorogatum quamvis in silentio fuerit, neque Illma et Rev^ma Dominatio V^rae quicquam mihi de eo postea scripserit, spem tamen omnem in benigna voluntate Ill^mae et Rev^mae Dom. V^rae repono. Spero si-

1 Naprági a fost numit episcop al Ardealului de către principele Sigismund Báthory încă la 1 Mai 1597, dar a rămas neconfirmat de papa; lucru cu atât mai curios cu cât a fost susţinut de însuş nunţiul Visconti, care pe atunci se afla încă în Curtea dela Alba-Iulia.

quidem hoc totum industria et intercessione Ill^mae et Rev^mae Do. V^rae confici et impetrari posse. Quo in negotio ego non tam propriae authoritatis accessionem, quam publicum catholicae religionis incrementum specto, nam praeterquam, quod haec provincia innumeris erroribus est referta, nullus in ea est episcopus Apostolicae sedis authoritate confirmatus, cuius vigilantia et sedulitate collapsa, propemodum catholica religio restitui possit. Itaque Ill^mam et Rev^mam Do. V^ram rogo, ut in procuranda confirmatione episcopatus mei, non tam mei ipsius, quam religionis promovendae causa pristinam suam promptitudinem nunc re ipsa declarare et in effectum deducere velit, quod et officii sui rationes, et labantis in hoc regno religionis status ab Illma et Rev^ma Do. V^ra summopere flagitant.

Porro si Ill^mae et Rev^mae Do. V^rae nova Transsilvanica grata sunt, ea nobis hoc tempore abunde suppetunt. Varadinum cum ingenti reipublicae christianae detrimento a Turcis obsidetur. Ser^mus Princeps noster copias undique cogit in castra, quae iam sunt in confinibus, eo conatu, ut aut hostem coniunctis cum Ser^mo Archiduce Maximiliano copiis ab obsidione removeat, aut cominus pugnando gloriosam de hoste reportet victoriam. Auxilia etiam a Michaele Vaivoda Transalpinensi supervenerunt, qui traiecto Danubio, duo Turcarum oppida ferro vastavit, Nicopolim et Bodon; arces vero, eo quod tormentis caruit capere non potuit. Incolas omnes Bulgariae in Valachiam transfert, ita ut ingentem vastitatem redeuntibus Turcis relinquat. Haec et similia, si Ill^mae et Rev^mae Do. V^rae accepta fore intellexero, in posterum etiam huiusmodi novis Ill^mae et Rev^mae Do. V^rae gratificari non intermittam. Caeterum me patrocinio Ill^mae et Rev^mae Do. V^rae commendans, diuturnam incolumemque vitam eidem cupio.

Datum in civitate Coloswar, die 20. Octobris. Anno 1598

Ill^mae ac R^mae V^rae Celsitudinis

humilis servitor et capellanus

Demetrius Napragi

Nominatus Transil(vaniae) Episcopus et Cancellarius mpr

Adresa: Illmo Domino, domino Cinthio Sacrae Romanae Ecclesiae Cardinali etc. Domino, domino colendissimo. Cito-citissime. Romae vel Ferrariae.

(Arch. Vat. Roma. Fondo Borghese III 120 a. Autograf.)

125.

Praha, 26 Octomvrie 1598.

Cosimo Concini către Granduca di Toscana.

Având norocul să vază dosarul procesului cancelarului Ştefan Josica, dă amănunte din învinuirile pentru cari a fost condamnat şi apoi decapitat din porunca împăratului Rudolf, supărat pe el mai cu seamă pentru că a stricat confederaţia sa făcută cu Aron-Vodă.

Ho havuto ventura di vedere il processo del Josica cancelliero di Transilvania et insieme gl'articoli, per li quali è stato giudicato dal giuditio di Sakmar degno di castigo et rimesso all'arbitrio dell'imperatore, il quale li fece mozzar la testa.[1] Egli principalmente procurò, come poco affetto al servitio di questa Augustissima Casa, di disuadere et disfare la confederatione stabilita tra la Maestà dell'Imperatore et Aaron Vaivoda di Moldavia.

Subornò per il medesimo rispetto alcuni de i servitori principali di Aaron, tra i quali Stefano Razvan thesoriero di lui, con promessa di constituirlo Vaivoda della Moldavia, et l'indusse insieme con due altri, distribuendo avanti tratto tra di quelli il Generalato dell'armi, et il Thesorierato a congiurarle contro; etc.

Da Praga, li 26 di Ottobre 1598.

(R. Archivio di Stato. Firenze. Filza 4355.)

Notă. Cunoaştem în de ajuns, motivele pentru cari Josica a fost prins în ziua de 4 Aprilie 1598 de către principele Sigismund Báthory, cu care ani întregi a stat în cea mai mare intimitate. Tot aşa şi actul prin care el a fost condamnat. Cu toate acestea acest scurt raport al agentului toscan ne păstrează amănunte cari întregesc bine cele cunoscute despre tragedia acestui om de mare valoare şi care a jucat un important rol în istoria Ardealului.

[1] Despre uciderea lui Josica ne relatează încă din 14 Septemvrie 1599 Cosimo Concini următoarele: Al cancelliero Josica che era in Sachmar Sua M. Cesarea ha fatto tagliar la testa, et quel vescovo di Transilvania sustituito dal medesimo principe per cancelliero et ritenuto da lui in Claudiopoli, al suo arrivo è stato liberato, et seguita la parte del principe. (R. Arch. di Stato. Firenze. Filza 4355.)

126.

Wien, 9 Decemvrie 1598.

Hofkriegsrath către Hofexpedition.

Să îngrijească de bani pentru solii lui Mihai-Vodă, deoarece gazda lor nu le va mai da nimica fără bani.

Vom kaiserlichen Hofkriegsrath auf die Hofexpedition zu geben, und ist aus diesem Verzeichnus des Uncostens zu ersehen, dass bis auf den fünften dits mehrers als die hundert Taller, so vor diesem zu der Tartarischen und Walachischen Gesandten Unterhaltung angeschafft worden, aufgangen; und will der Jurkhowicz, bei dem sie losiern, ohne Geld nichts dargeben, noch einkaufen. Damit nun, wann man sie nit der Gebühr nach tractirt und alhier nicht kostfrei unterhält, kein Spott aufgehebt werde, [wird] was darzue von Nöten, zu verordnen sein. 9. Decembris 98.

Kazensteiner m. p.

Betreff: Kriegsrath, Hofbuchhalterei und Mathiasen Baranitschen Bericht per Bezahlung des auf die Tartar- und Walachischen Abgesandten Zehrungsuncosten-Particular.

Auf die Hofbuechhalterei zum Ersehen. 10. Decembris Ao 98.

(Hofkammerarchiv. Wien. N. Oester. Kammer 17. Febr. 1599.)

127.

Wien, 12 Decemvrie 1598.

Maximilian Haiden către Hofkammer.

Raportează despre socoteala birtaşului Jurkowitsch, la care solia tătară şi română a stat cinci zile fără bani, cu specificarea lucrurilor cari le-au trebuit, atât lor cât şi cailor lor.

Genädig Herren etc. Aus nebenliegenden Franzen Jurkhowitschen übergebnen unterschiedlichen Verzeichnussen, was vom 1. bis 5. Decembris auf Costfreihaltung der Tartar- und Walachischen Gesandten auferloffen, befündet sich, dass er, Jurkhowitsch in solcher Zeit erstlichen auf allerlei Kuchlnotturft 41 fl 42 kr 2 D; umb Wein, Specerei und Confect 27 fl 3 kr, item umb süessen Wein, Holz und Salz 53 fl 16 kr und dann für ihre Ross umb Habern, Heu und Streu 32 fl, und also zusammen 154 fl 1 kr 2 D ausgeben hat; bringt auf jeden Tag 30 fl 48 kr. Ob es nun ein Notturft, dass jedes Tags so viel hat spendirt werden müessen, kann Euer Gnaden ich, weilen mir nit bewusst, wieviel Personen der gedachten Tartar- und Walachischen Abgesandten sein, auch wieviel Leuth und Ross sie bei sich haben, nit berichten. Demnach aber füerkombt, dass Ihr Mt. *etc.* Mustermeister, Matthias Baranitsch ihnen als ein Commissarius zugeorndt, demselben auch aus dem Kriegszahlambt 100 Taller auf diese Unter-

haltung zuegestellt worden, wäre er Baranitsch hierüber, wasgestalt berührte Abgesandten durch den Jurkhowitschen tractirt, und ob ein dergleichen Uncosten diese 5 Täg über notwendig auferloffen, hierüber zu vernehmen. 12. Decembris 98.

Max. Haiden m. p.

Pe dos: Der Kais. Mt. etc. Mustermeister Mathiasen Baranitschen umb seinen ferrern Bericht zuezustellen. 4. Februarii Ao 99.

(Hofkammerarchiv. Wien. N. Oester. Kammer 17. Febr. 1599.)

128.

Micăsasa, 20 Decemvrie 1598.

Laurenţiu Chany şi George Hosszuaszai către comitatul Târnava.

Raport despre ascultarea martorilor făcută potrivit ordinului principesei Maria Christierna şi la cererea proprietarului Francisc Horvát pentru dovedirea faptului cum că pământul pe care el îş face acum o moară a fost al familiei sale, încă din vremea tatălui său.

Szolgálatunkat ajánljuk Nagyságodnak és tü Kegyelmeteknek.

Ezt akarók Nagyságodnak és tü Kegyelmeteknek értésére adni, hogy in anno 1598 20 die Decembris hivàta minket az Vitézlő Mikesassán lakó Horvát Ferencz uram Mikesassára, mely vagyon Kükelleo vármegyében, Asszonunk eo Felsége parancsoló levelével. Azért mi engedelmesek levin az eo Felsége levelének el menink Mikesassára az Horvát Ferencz uram házához, és mikor ott volnánk, azminemő vollókat mi előnkben hivának az eo Felsége levelével, azokat mi erős hittel meg esketők, kiknek hitik után való vollások igy következnek.

1 volló Dus András nemes személy Mikesassán lokó [1] Kükelleo vármegyében, meg esküék erős hittel és hiti után azt vallja, hogy tudja minden bizonnyal, hogy az hul Horvát Ferencz uram az molnot csináltatja, ki felől az per vagyon teljességgel az Horvát Ferencz uram földén vagyon, feljül is övé mind az faluig, de az molnon alól nem tudja meddig megyen az lábja. Az atyja is birta és szántotta Horvát Ferencznek.

---

[1] Felul acesta de a scrie *vollo* în loc de *valló*, arată o influenţă a limbei române cu care Ungurii ardeleni erau familiarizaţi cu totul.

2 volló Szilágyi Istvan nemes személy. [1] 3 Mihal Cenk az néhai Horvát Matiasné jobbágya. 4 Mihal Teiler jobbágy. 5 Mihály Cenk. 6 Kádár Tamás. 7 Radul Treza mikesassi falus kenéz, Gálffi Péter jobbágya. [2] 8 Oprian Solia. [3] 9 Radul Juanos. 10 Man Solia. 11 Juan Gocza. 12 Radul Stephan. 13 Koman Christof. 14 Bota David. 15 Dan Kulchar. 16 Marko Bota. 17 Juan Beres. 18 Opra Solia. 19 Peter Solia. 20 Molnár Lukács. 21 György Balás. 22 Radul Grigor. 23 Simian Grigor. 24 Stephan Peter. 25 Dus Gáspár nemes személy. 26 Dus János nemes személy. 27 Kovács András jobbágy. 28 Vincze Mátyás holdvilági falusbiró, Asszonyunk eo Felsége jobbágya. 29 Linceg Simon esküdt polgár, holdvilági. 30 Fodor Matias. 31 Verner György. 32 Andrási Péter. 33 Geréb Ferencz. 34 Telmen Lőrincz. 35 Velter György. 36 Vusman Péter. 37 Simon Giarfas, holdvilágiak, Asszonyunk eo Felsége jobbágyi, 38 Kovachy Mihal régi ember, Kis Selyken lokó, Meggyes székben. 39 Giorgy Jakab régi ember. 40 Veres Amborus. 41 Farkas Márton. 42 Bálint Kovács, Kis Selyken lakók. 43 Molnár Mihály. 44 Zabó János más néven Molnár János. 45 Stomp Mihály. 46 Peter Frink. 47 Peter Partul. 48 Many Frink. 49 Stan Partul. 50 Peter Stoika. 51 Stan Bukur. 52 Mihaila Stoika. 53 Juan Kosnicha. 54 Peter Bachila. 55 Peter Gavrilla. 56 Juan Sava. 57 Juan Vona. 58 Peter Maksin. 59 Radul Rota. 60 Radul Persoga. 61 Opra Gocz.

Isten tartsa meg Nagyságodat és tü Kegyelmeteket. Ezt mi hitünk szerént irtuk Nagyságodnak és tü Kegyelmeteknek az feljül meg irt napon, helyen és esztendőben, pecsétünk alatt.

Nagyságodnak és tü Kegyelmeteknek szolgálnak

Idem qui supra

Chany Leorincz és Hozzuazai György ugyan hozzuazaiak

Adresa: Ez levél adassék az kükellővármegyebeli feo ispán urainknak és feo szolgabiráknak, nekünk bizodalmas urainknak kezében.

Pe dos: 1599. Aperta per notarium comitatus de Kekelleo etc.

(Archivum Baronum Radák. Budapest.)

Notă. Acest raport despre mărturiile făcute l-am publicat numai pentru numele iobagilor, din cari se vădeşte că pe lângă iobagii unguri şi saşi, Românii erau cei mai mulţi, cu nume curat româneşti.

---

[1] Punct nu pune de loc după numere.

[2] De observat e că cu toate că era iobag, era mai mare peste Români, adică chinez.

[3] Am omis cuvântul de jobbágy aflător după fiecare nume.

Trad. Incredinţăm Măriei Tale slujba noastră şi Domniilor Voastre. Vrem să aducem la cunoştinţa Măriei Tale şi Domniilor Voastre că in anul 1598 la 20 Decemvrie ne-a chemat la Micăsasa viteazul, Dumnealui Francisc Horvat lăcuitor în Micăsasa, care este în comitatul Târnava, prin scrisoarea de poruncă a Maiestăţii Sale Doamnei noastre. De aceea noi fiind ascultători scrisoarei de poruncă a Maiestăţii sale, am mers la Micăsasa la casa Dumnealui Francisc Horvat şi când am fost acolo, pe mărturiile pe cari le-au chemat în faţa noastră cu scrisoarea Maiestăţii Sale le-am jurat cu jurământ strașnic, ale căror mărturii după credinţă au urmat astfel:

1-ul martor Andrei Dus, persoană nobilă, lăcuitor în Micăsasa în comitatul Târnava, a jurat jurământ tare şi după credinţa sa mărturiseşte că ştie de bună seamă că acolo unde a pus dumnealui Francisc Horvat să-i facă moară, pentru care este pâra, este cu totul pe locul dumnealui Francisc Horvat, şi deasupra este al lui până la sat, dar mai la vale de moară nu ştie până unde-i merge hotarul. Şi tatăl lui Francisc Horvat l-a stăpânit şi l-a arat.

Al 2-lea martor Ştefan Szilágyi, nobil. Al 3-lea Mihail Cenk, iobagiul de odinioară al văduvei lui Matei Horvat. Al 4-lea Mihail Teiler iobagul. Al 5-lea Mihail Cenk. Al 6-lea Toma Kádár. Al 7-lea Radul Treza, chinezul satului Micăsasa, iobagul lui Petru Gálffi. Al 8-lea Oprian Solia. Al 9-lea Iuan Radul. 10. Man Solia. 11. Iuan Goţa. 12. Ştefan Radul. 13. Christof Koman. 14. David Bota. 15. Dan Clucier. 16. Marcu Bota. 17. Iuan Beres. 18. Opra Solia. 19. Petru Solia. 20. Lucaci Molnár. 21. Blasiu György. 22. Grigor Radul. 23. Grigor Simian. 24. Petru Ştefan.

25. Nobilul Gaspar Dus. 26. Nobilul Ion Dus. 27. Iobagul Andrei Kovács. 28. Matia Vincze, birău jurat în Hoghilag, iobagul Maiestăţii Sale Doamnei noastre. 29. Simion Linceg, părgar jurat din Hoghilag. 30. Matia Fodor. 31. Gheorghe Verner. 32. Petru Andrási. 33. Francisc Geréb. 34. Laurenţiu Telmen. 35. Gheorghe Velter. 36. Petru Vusman. 37. Gyárfás Simion, iobagii Maiestăţii Sale Doamnei noastre din Hoghilag. 38. Mihail Kovács, om bătrân, lăcuitor în Şeica Mică, în scaunul Mediaşului. 39. Iacob Georgie, om bătrân. 40. Ambrosiu Veres. 41. Martin Farkas. 42. Valentin Kovács, lăcuitori în Şeica-Mică. 43. Mihail Molnár. 44. Ion Szabó, cu alt nume Ion Molnár. 45. Mihail Stomp. 46. Peter Frink. 47. Peter Partul. 48. Many Frink. 49. Stan Partul. 50. Petru Stoica. 51. Stan Bucur. 52. Mihailă Stoica. 53. Iuan Coşniţă. 54. Petru Băcilă. 55. Petru Gavrilă. 56. Iuan Sava. 57. Iuan Vona. 58. Petru Maxin. 59. Radul Rota. 60. Radul Persoga. 61. Opra Goţa.

Dumnezeu să ţină pe Măria Ta şi pe Domniile Voastre. Am scris aceasta după credinţa noastră Măriei Tale şi Domniilor Voastre, în ziua, locul şi anul scris mai sus, cu peceatea noastră.

Slujesc Măriei Tale şi Domniilor Voastre idem qui supra: Laurenţiu Chany şi Gheorghe Hozzuazai, tot din Hususău.

Adresa: Să se dea această scrisoare în mâinile domnilor fişpani şi fisolgăbiraelor din comitatul Târnavei, domnilor noştri cu credinţă.

129.

Praha, 28 Ianuarie 1599.

Impăratul Rudolf II către archiducele Matia.

Se ordonă haine pentru Iliaş-Vodă arestat în Steyr.

Auf Euer Liebden uns gethonen brüederlichen Bericht und Erinderung bewilligen wir hiemit genädigelich, dass der auf unserm Schloss Steyr verhafte Moldawer mit Kleidern und anderer Leibsnotturft, weil er derer Mangl leiden solle, mittlerweil und bis zu Austrag der Sachen, und des wider Ihme angestellten summarischen Process versehen werde, welches Euer Liebden hiemit an dieselb unser Freundt und Gesinnen ist, den nägsten unbeschwert an unserer statt also zu verordnen werden wissen; etc.

Geben Prag, den 18-isten Ianuarii. Anno Neunundneunzig.

(Hofkammerarchiv. Wien. Oester. Gedenkbücher 159 fol. 396.)

130.

Praha, 1 Fevruarie 1599.

Arnaldo Vanderboye secretar către regele Filip III.

Solul lui Mihai-Vodă având audienţă dela împăratul Rudolf, a doua zi îi prezentă două steaguri luate dela Turci în Bulgaria.

El Miercoles passado tubo audiencia de Su Magestad Cesarea el embaxador de Walachia y el dia siguiente presento dos banderas principales de las que su amo como los dias passados a los Turcos en Bulgaria. Tambien se aguardan en breve embaxadores del principe de Transilvania por querer que su negocio sea representado a su dicha Magestad antes que se consulte en la Dieta de Ungria, en la qual dizen seran tambien oydos el chiauz del Turco y el embaxador de los Tartaros.

Fecha en Praga a 1º de Febrero 1599.

(Archivo general. Simancas. Secr. de Estado. Legajo 706.)

131.

Wien, 8 Fevruarie 1599.

Mathias Baranitsch către Hofkammer.

Recomandă achitarea sumei cerute de gazda solilor români, Jurkowitsch, mai cu seamă că slugile lor au făcut mari stricăciuni în casa în care şedeau.

Mir ist wohl nit anderst bewusst, als dass der Herr Jurkhowitsch die Tartarische und Wallachische Abgesandten (wiewohl es ihme seiner damalen zuegestandenen Leibsschwachheit halber beschwerlichen fürkommen) ziemblich tractirt; weil ihme auch, als er jetzo gegen mir vermeldt, ausser diesen aufgewändten Uncosten an Bänken und Fenstern ziemblicher Teil durch obbemelter Abgesandten Diener zerbrochen worden, darfür er nichts gerait, also haben Euer Gnaden meines Erachtens — doch ohne mein Massgeben — desto weniger Bedenken ihme gedachten Uncosten, daran er allbereit laut seiner Quittung 100 fl. R. empfangen, zu bezahlen anzuschaffen. 8. Februarii 99.

Pe dos: Auf die Hofbuechhalterei, was diesem ia allem passiert werden möcht, darauf das Particular zue Anschaffung zu corrigiern. 15. Februarii Ao. 99.

Die inliegenden Particular seien bereit corrigiert worden. Anzuschaffen. 17. Februarii Ao. 99.

(Hofkammerarchiv. Wien. N. Oester. Kammer 17. Febr. 1599.)

132.

Wien, 12 Fevruarie 1599.

Hofkammer către ministrul Bartholomeus Pezzen.

Să raporteze despre puştile de trimis lui Mihai-Vodă în contul sumei ce va primi dela Curte.

Der Röm. Kais. Mt. Reichshofrath Herr Bartholome Pezzen weiss sich zu erindern, dass unlängst dahin geredt worden, dass man den Wallachischen Abgesandten etlich tausend Haggen oder Püchsen für das Kriegsvolk an denselben Enden mitgeben sollte. Da wollte er nun unbeschwert nachdenken und der Hofcamer eröffnen, wie er vermeint, dass solche Rohr oder Püchsen unter den Geltsummen, die man dem Fürsten alldort bewilligen und verordnen möchte, eingebracht und an baares Gelt statt ihme zuegeraitet werden kündte, auch benebens sich erkundigen und berichten, wieviel der Haggen oder Püchsen an der Anzahl eigentlich werden sein sollen, darumb desto zeitlicher zusehen und dieselben zu bestellen haben.

Ex Consilio Camerae Aulicae, 12. Februarii 1599.

Pe dos: Der Haggen oder Püxen sollen 5000 sein, begehrn aber auch darneben 3000 Rüstungen, wie es die Husarn gebrauchen, und sollen solche Rüstungen zeitlich bestellt, auch auf die begehrte Sablen

oder Hungerische Seitenwehren gedacht sein; was dieses alles costen möchte, soll in einer Summa gebracht und umb soviel weniger Baargelt geschickt werden; darf keines Abzugs, sintemal in specie nichts promittiert worden. Davon ohn mehres mit Gelegenheit der Zusammenkunft. B. Pezzen mpr.

Aufzuheben mit Fleiss, bis man's wieder bedarf. 16. Februarii 1599.

(Hofkammerarchiv. Wien. Hungarn. Fasc. 14.405.)

133.

Praha, 22 Fevruarie 1599.

Cesare Florio către Duca di Modena.

Audienţa solilor ardeleni: Ştefan Bochkay şi episcopul Demetrie Napragi, sosiţi pentru a justifica întoarcerea principelui Sigismund Báthory din Silezia. Solii făgăduesc mare credinţă şi învierşunare faţă de păgâni, dar cer ca cetatea Oradea şi alte trei locuri să fie restituite Ardealului precum le stăpânia şi mai înainte.

Giunse poi come dissi a V. Altezza con le ultime, l'ambascieria del Transilvano, cioè un suo zio, et il vescovo d'Albagiulia, a' quali fu dato udienza, quattro giorni sono. Procurano di giustificare il ritorno del prencipe in Transilvania, col rimostrare che da'ministri, et da commissarii di Sua Maestà non gli fossero osservate le conventioni, ma quì rispondono, che gli si dava quanto si era in obligo; et che, se il cambio gli pareva debole, tanto meno haveva egli occasione di non rimaner sodisfatto, quanto che prima de' concerti fatti gli si haveva dato informatione di tutto, et da lui, et non da Sua Maestà era stata desiderata et sollecitata la conclusione del negotio con quelle conditioni medesime che gli si osservavano. Infine poi promettendo questi ambasciatori ogni ossequio et perpetova corrispondenza buona verso di Sua Maestà in tutte le occasioni, et in particolare contra l'inimico comune, fanno istanza, che Varadino et tre altre piazze, le quali si mantengono a devotione di Sua Maestà sieno ristituite al Prencipe. Intorno che, et al restante, credesi, che finalmente sia per giovargli molto la congiontura de' tempi. Questo suo zio che venne già un' altra volta ancora ambasciatore, fu visitato all'hora da gli altri ambasciatori, ma hora non ci è andato nessuno, per non esserci ancora dichiaratione pubblica di Sua Maestà, come ella sia per intendere questo negotio, circa il ri-

conoscerce di nuovo, o no il Transilvano per Prencipe di quegli Stati; etc.

Di Praga, li 22 Febraio 1599.

(R. Archivio di Stato. Modena. Carteggio amb. Germania, busta 57.)

Notă. In raportul lui Cosimo Concini din aceiaș zi mai citim următoarele amănunte despre solii ardeleni: L'entrata del Boczkai et del vescovo d'Albagiulia fu di cento cavalli et altrettante persone, et la legatione è assai splendida, se ben anco con quella falsa relatione poteva passare, et era molta honorata. Questi vengono in nome del Principe et delli Stati; hebbero audienza Venerdì; non si sanno ancora i particolari, se ben si possono penetrare ad un di presso; et con la prima occasione di qualche d'uno di questi Signori vedrò di scriverne a V. A. il certo. (R. Arch. di Stato. Firenze. Filza 4355.)

134.

Praha, 4 Martie 1599.

Hofzahlmeister către Hofkammer-Herren.

Raport despre socotelile cărciumarilor, la cari a fost găzduită solia română.

Ich hab gleichwohl hiebeiliegundes, des Wirts Particular über der Wallachischen Potschaft Costfreihaltung ersehen, und befinde seiner Einstellung nach, dass ihme über den Empfang noch 414 Taler 66 kr. 2 den. zu bezahlen ausständig. Weil ich aber nit weiss, wie Herr Pecz und Ihr Mt. Hofquartiermeister die Personen von meisten bis zum wenigisten dem Wirt angedingt und geschlossen; item wie man's mit den Extraordinari halten solle, so wirdt bemeldter Herr Pecz und Quartiermeister Euer Gnaden in einem und andern zum richtigisten berichten khinden. Entzwischen aber hab ich dem Wirt wiederumben 50 Taler in Abschlag geben, mich gehorsamblich befehlendt.

Prag, den 4. Martii. Anno 99.

Verzeichnus, was die Wallachische Botschaft bei mir Conrad Engel von den 17. Februarii bis auf den 2. Martii Anno 99 mit 13 Personen und 11 Rossen verzehrt haben.

Erstlich für die 13 Personen alle Wochen 60 fl, thuet . . 120 fl.

Mehr über die 13 Personen Extraordinarii, finden sich alle Mahlzeit täglich vier Person, kombt von jeden die Wochen 4 fl, thuet . . . . . 32 fl.

Item haben die Herren 32 Gäst gehabt, für jeden die Mahlzeit 24 kr, thuet . . . . . 12 fl 48 kr.

Item haben die Herren bei mir Conrad Engel an Wein genommen 56 Bindt, die Bindt pro 20 kr, thuet . . 19 fl 20 kr.

Mehr haben die Herren von dem Albrecht Hessen an Wein auf den Rabisch holen lassen 175 und ein halbe Bindt, jede Bindt prro 20 kr, thuet an Geldt . . . . . 58 fl 30 kr.

Item extraordinarii Bier . . . . . 5 fl —

Mehr ist an Habern aufgangen 33 Strich, den Strich pro 1 fl. thuet . . . . . 33 fl —

Item für Heu und Streu, kommt . . . . . 12 fl 26 kr.

Summa 293 fl 4 kr.

V e r z e i c h n u s, was die Wallachische Potschaft an Wein unterscheidlich bei mir genommen.

Erstlich laut unterscheidlicher Rabisch und dreier vor diesem bereits eingegebenen Zettel, darunter der letzte den 17. Februarii sich endet, 222 Pindt, jede Pindt 20 kr, thuet an Geld 74 fl.

Mehr vom 17. Februarii bis 2. Martii ist geholt vermüg des Rabisch 175 und eine halbe Pindt, jede Pindt in vorigem Wert, thuet an Geld 58 fl. 30 kr. Summa 132 fl 30 kr.

Albrecht Hesse Reichshofskanzlei Zimmerwärter

V e r z e i c h n u s, was die Wallachische Potschaft bei mir Conrad Engel diese sechs Wochen verzehrt haben thuet 714 Taler 66 kr 2 den.

Daran habe ich empfangen 300 Taler. Bleibt mir noch im Rest . . . . . 414 Taler 66 kr 2 den.

(Hofkammerarchiv. Wien. Reichsakten. Fasc. 169.)

135.

Mergentheim, 23 Martie 1599.

Arhiducele Maximilian către împăratul Rudolf II.

Ia cunoştinţă de hotărîrea împăratului ca să intre şi de astădată în Ardeal ca guvernator al acelei ţări, dar observă că anul trecut n'a avut nici oaste, nici bani, nici măcar procură, fără de care nu s'a încumetat să intre în ţara. Apoi, ţara e lipsită de mijloace băneşti şi nici nu ştie cum va fi primit de Ordinele ei. Mihai-Vodă i s'a arătat foarte credincios, dar tocmai pentru aceasta nu-l va putea trata cu mâna goală. Bani neputându-se primi însă nici prin ipotecări, ca anul trecut, regretă că nu poate primi numirea,

nevoind a intra într'un astfel de labirint plin de primejdii atât pentru dânsul, cât şi pentru întreaga cauză creştină.

Allerdurchläuchtigister, Grossmächtiger Römischer Kayser Euer Röm. Kays. Majestät und L(iebden) seint meine gehorsame Brüderliche willige Dienst jederzeit zuvor. Gnädigster geliebter Herr und Bruder.

Ich hab mit gebührlicher Observanz in Brüderlichen Gehorsamb vernommen, wasmassen E. Mt. und L. bey diesem destwegen allein abgefertigten Currier, aufs neue an mich gnädiglich gesonnen. Nachdem sie mit den jeczigen anwesenden Sibenbürgischen Gesandten, des Fürsten Sigismundi abermaliger Cession halber in Tractation und in solcher Vormuthung stehen, dieselbe Handlung den vorigen pactis gemäss (jedoch mit etwa einem Zuesatz einer bequemern und bessern Residenz) ausschlagen möchte, dass Ich mich auf den Fall verhoffender Vergleichung wiederumb, wie hiebevor zu Annehmung des Gubernaments der Sibenbürgischen Lande bewegen lassen wollte, zumal, weil Ich derselben Sachen ziembliche Erfahrenheit albereit erlangt, und das Landt ein sondere Neigung zu meiner Person erzeigt.

Weniger ist's zwar wohl nit, was ich diesorts vor diesem eingangen und gethan, dass ich darbey anders nichts respectirt, als zuvorderist meinen schuldigen Gehorsamb gegen E. Mt. und L. darneben das Interesse allgemeiner Christenheit, und dann den grossen Eyfer und Bereitfertigkeit, den damals derselbig Fürst und das Landt gegen E. Mt. und L. in der Cession und Huldigung scheinen lassen; welches alles mich dann bewegt, die Bürde umb soviel williger zu übernehmen. Der ungezweifelten gewissen Hoffnung, was zu solchem schweren Thuen unemperlich vonnöten und gehörig, mir auch so eigentlich und gewiss vertröstet und zuegesagt worden, darbey ohne Mangel hätte verfolgen sollen, wie es dann am Tag ist, wann solches beschehen, dass es zu dieser neuen Tractation und andern schweren Inconvenienzen nit kommen wäre. Wie ich aber mit einem und anderm verlassen worden, dass ich weder Volk, noch Gelt, oder einigen versprochnen Succurs, ja auch nur die blosen Vollmachts-Patenten, zu rechter Zeit nit haben können, das alles wird E. Mt. und L. noch in so frischer Gedächtnus enthalten sein, dass es dahie keines längern Wiederholens bedarf. Welches dann, weil es mir mehrmals und ferten zum aller unverhoffesten und zur nothwendigsten Zeit begegnet, nit unbilliche Bedenken erwecket, mich hinfüro dergestalt in so wissentliche Gefahr nit stecken zu lassen. Für Eins.

Fürs ander, weiss ich des Landts Unvermögenheit so gross und die Einkommen dermassen erschöpft, verzügt, zerteilt und geschmälert, dass ich die nottürftige Underhaltung, geschweig was für Defension wider des Feinds Überfall darvon nit würde haben können, und so dasselbig damals gewesen, haben E. Mt. und L. leicht abzunehmen, wie es jeczo sein werde, do sich's alles bey des Fürsten Gegenwart, und des Feindts Verheerung nicht gebessert, sondern in viel Weg geringert hat.

Zu dem kann ich auch bey mir nit befinden, wie gross oder zuverlässig derselbigen Landtschaft Neigung zu mir sein, oder was ich für Herz zu Ihnen haben könne, wann sich ein oder anderer Teil erinnert, der leichtfertigen Untreu, die sie an E. Mt. und L. erwiesen, und des unvergesslichen Spotts, den sie zuvorderst E. Mt. und dann mir von derentwegen zugefüeget. Und ob man's gleich entschuldigen wollte, dass sie nit alle darein consentiert, wie ich's dann ihnen allen auch nit zumessen kann, so werden sie sich doch in gemein dieses unbeständigen Namens und Verdachts bey der Welt nicht leicht, noch balt entladen. Und haben eben die Wardeiner, so zum andernmal E. Mt. angelobt, und doch, wie der Feindt antrungen, Ihrer Pflicht vergessen, und sich mehrersteils zu den widerigen geschlagen. Ein Exempl erzeigt, was sich auf derselben Nation Neigung und Beständigkeit zu verlassen.

Über das alles ist E. Mt. und L. nit unwissent, was der Weyda aus der Walachey für ein gutherzige Zuversicht zu meiner Person gesetzt. Sollte Er nun an mir und seiner Hoffnung betrogen, und nur von mir mit lahren Worten gespeiset werden, do Er der Werk bedarf und sowohl seiner selbst erzeigten aufrichtigen, treuen Tapferkeit, als gemeiner Notturft und Wolfart wegen, nit verlassen muess werden, würde mir viel träglicher und rühmblicher sein des Handels ganz müssig zustehen, als derer Völker aller Verterb und Spott auf mich zu laden; dann einmal weist's das fertige Ihnen genüegsamb aus, dass der Feindt sein Ziel vornemblich auf Sibenbürgen gericht, und kein andere Raitung zu machen ist, als wo er's ferten gelassen, heuer wieder angreiffen werde, weil Er ganz wol weiss, was Er aus Sibenbürgen für Vortl oder Nachteil zu gewarten hat.

Mich nun in ein solches, von allen Succurs weit abgelegenes Ort, in so scheinbare Gefahr auf ungewissen Entsatz, und blosse Vertröstungen, mit lahren Händen und ohne andere zugehörige Notturft, zu meinem selbst-eignen und derer Lande, auch an-

reinenden Völker Verterb, Untergang und Schimpf, so wie ferten bereden zu lassen, wird mir kein verständiger und treuer Mann rathen.

Ob Ich wol im verschienen Herbst, noch bey erstlichen wenigen in Oberhungern Rath zu Gelt gefunden, dardurch Gott das Wesen eczlichermassen erhalten, so seint doch nunmehr die Mittel auf Pfandtschaften etwas aufzutreiben, neben der mitlaufenden Untreu, die sich bey eczlichen vornehmen sehen lässet, also verrandt, versetzt, und abgestrickt, dass kein Hoffnung zu Gelt dererorter mehr zu machen ist.

Diese meine erhebliche Motiven, so mir nit unbillich Bedenken machen, mich förderst in diesen Labyrinth zu verwickeln, wollen E. Mt. und L. von mir gnädigist und Brüderlich nit dahin verstehen, dass ich mich derselben Brüderlichen Gehorsamb, oder der gemeinen Christenheit Nutzen, weil Ich wol verstehe, was Ihr an diesem Sibenbürgischen Thuen gelegen, zu entziehen oder aber Mühe, Arbeit und Leibsgefahr zu fliehen vermeine, sintemal Ich mich E. Mt. nach äusserister Müglichkeit zugehorsamen, und das Leben bey der Christenheit aufzusetzen schuldig und willig erkenne; sondern, dass sie hieraus meine ganz billiche und erhebliche Ursachen und Bedenken allergnädigist und Brüderlich beherzigen und erwägen wolle: Worumb ich mich jeczo bey diesem eigenen Currier nit alsbalt entlich erklären kann, ehe und zuvor Ich von E. Mt. und L. deutlich vernehme, auf was Conditionen die neue Cession mit dem Sigismundo getroffen wird. Was sie mir für Gelegenheit an Underhalt, Kriegsvolk und Gelthülfen, sambt anderer zugehörigen Notturft, und was für Gewissheit und Versicherung sie mir hierzue vorzuschlagen, und würklich zu leisten bedacht sein, dann dass ich mich solcher Gestalt, wie nägstverwichnen Sommer sollte wieder aufreden lassen: Das werden E. Mt. und L. an mich verhoffentlich nicht begehren, es auch im Werk mehr dann genugsamb befunden haben, dass es mir so wenig tuenlich, als Euerer Mt. und L. und dero Landen fürträglich sei. Was sie nun hierauf weiter fürzunehmen guädigist gesonnen sein, stehet zu derselben gnädigsten Wolgefallen, dero ich mich zu Kayserlichen Gnaden und Brüderlichen Hulden gehorsamblich befehle.

Geben zu Mergetheimb, den dreyundzwanczigisten Martii. Anno Neun und Neunczig.

Euer Röm. Kays. Mt. und Lieb(den)

gehorsamer Brueder
Maximilian mpr

Adresa: Der Röm. Kayserl: Auch zu Hungern und Behemb Khö: Mtt. Meinem huldigisten freundlichen geliebten Herrn und Brudern.

Pe dos: 28. Martii 99. Ad acta zu legen. Ultimo Martii 99.

(Kriegsarchiv. Wien. Prager Hofkriegsrat. Fasc. 70 No. 34.)

136.

Praha, 5 Aprilie 1599.

Cosimo Concini către Granduca di Toscana.

Audienţa finală a solilor ardeleni. Concluziunea cu principele Sigismund Báthory ca să părăsească Ardealul, lucru desaprobat de către Papa.

Li Transilvani sono quì et hebbero tre giorni sono audienza gratissima, et presto si doveranno partire.

Il principe se ne ritornerà a i suoi ducati, oltre a i quali l'imperatore le concederà un luogo in Moravia; credo che sia Letemissel, et è della vecchia di Pernestain, annullandosi tutte le alienationi fatte dal principe doppo la renunzia. Ancora non è stabilito il tutto, ma, se non si pentono, si ridurrà il negotio a questo segno, cioè a queste conditioni, et che il principe esca; cosa che per quanto ho penetrato io, non sodisfa al papa, il quale ha procurato qua di persuadere che più tosto lascinlo in questa provincia, mostrando che con le forze congiunte l'imperatore havrebbe fatto assai; ma questi Todeschi non si vogliono fidare di quel cervello, che con il tempo la potrebbe renuntiare a qualcuno altro; et l'arciduca Massimiliano facilmente vi ritornerà; etc.

Da Praga, li 5 d'Aprile 1599.

(R. Archivio di Stato. Firenze. Filza 4355.)

137.

Praha, 6 Aprilie 1599.

Impăratul Rudolf II către Hofzahlmeister.

Să treacă în socoteală suma cheltuită pentru plocoanele de argintărie ce s'au dat soliei române şi tătare.

Wir befehlen dir hiemit genädigelich, dass du dasjenige Silbergeschirr von 1936 Gulden 40 Kreuczer werth, welches wir unlängsthin durch den (*Titel*) Ferdinanden Hoffman Freyherrn

etc. der nägst alhie gewesten Tartarischen und Wallachischen Potschaft verehren lassen, bey deiner Raitung, so du über dergleichen Ausgab halten thuest, ordenlich in Ausgab einbringest.

Geben Prag, den 6-ten Aprilis im 1599-isten Jahre.

(Hofkammerarchiv. Wien. Oester. Gedenkbücher 159 fol. 483.)

138.

Praha, 12 Aprilie 1599.

Cosimo Concini către Granduca di Toscana.

Plecarea solilor ardeleni. Înţelegere încheiată cu principele Sigismund Báthory cu gândul să nu mai stea în Ardeal.

Con i Transilvani non ho possuto complire, poichè se ne sono partiti, non sapendo per ancora, se sieno carne o pesce. E' ben vero che la risposta è stata come, accettando il partito offertole dal principe d'uscir della provincia, le promettono li 50 mila talleri, luogo, come scrissi in Bohemia, oltre alli ducati di Slesia et qualche migliaro di scudi di più l'anno della borsa di Sua Maestà, senza però specificar la quantità, et non havendo volsuto concludere cosa alcuna con li ambasciatori di quel principe, s'è rimessa la Maestà Sua alli commissarii che manderà in Transilvania, non ostante che detti ambasciatori havessero la plenipotenza di concludere. Credo bene che l'abboccamento con il Cardinale Bathori, et il dubio che non possa haver qualche intelligenza et adherenza con il Turco per entrare in quello stato, intendendo che habbia offerto al principe, suo cugino il vescovado suo et altre entrate, et il sospetto che la provincia non si è pacata, possa haver fatto fare questa resolutione, la quale piaccia a Iddio che sia buona, nè faccia precipitar quel principe per tante dilationi, le quali finalmente di qua non tendono ad altro, come so di buon luogo, che a contrattare securamente et restar con la provincia quieta da i tumulti intrinseci.

Da Praga, li 12 di Aprile 1599.

(R. Archivio di Stato. Firenze. Filza 4355.)

139.

Praha, 13 Aprilie 1599.

Împăratul Rudolf II către Zacharias Geitzkhofler.

Act de obligaţie spre a-i restitui suma de aproape 80.000 fiorini, avansaţi de el pentru solda oastei auxiliare de lângă Mihai-Vodă şi diferitele muniţiuni ce i s'au trimes şi se vor trimite.

Wir Rudolf etc. Bekennen für uns, unsere Erben und Nachkommen offentlich mit diesem Brief vor jedermännigelich, als wir anjeczo den (*Titel*) Zachariasen Geiczkhofler dahin genädigist vermügt und behandelt, dass er unter anderen Ihme von neuen des Kriegswesens halber von uns aufgetragnen Anticipationen auch nachfolgende Posten zu verrichten über sich genommen, nämblich auf Pulver und Salitterverlag in Oberhungern 5000 Gulden, auf das Arthollereywesen 3000 Gulden, und dann diejenigen 71.250 Gulden, so wir dem Weyda in der Walachey zu Aufnehmb- und Underhaltung Kriegsvolks das nägstverschienene Jahr zu Hülf wider den Erbfeindt, den Türken bewilligt, aber noch bisher nicht bezahlt, welche Posten zusammen Neunundsiebenczig Tausentzwayhundertfünfzig Gulden in einer Summa bringen thuen, dass wir demnach Ihme Geiczkhofler oder seinen Erben zuegesagt und versprochen haben, thuen dasselbige auch hiemit in Kraft dies Briefs also und dergestalt, dass wir Ihme obbemelte 79.250 sambt noch andern sieben Tausent Gulden, welche wir an den alten Anticipationen, deren Summa sich auf 241.469 Gulden erstreckt, Ihme über die darzue albereit assignierte Bezahlung noch per Resto schuldig verbleiben, aus dem andern Termin der 150.000 Gulden Rheinisch, welche uns der (*Titel*) Herzog Friedrich zu Wirttemberg wegen der verglichenen Afterlehnschaft-Handlung auf den 24-isten Tag nägstkünftigen Monats Septembris in unser und des Reichs Stadt Augspurg erlegen lassen solle, ohne einichen Eintrag, Widerred oder Hinterung gwisslich erfolgen und richtig machen lassen wollen, wie wir dann Ihme und seinen Erben in Kraft dieses Briefs Gewalt und Vollmacht geben, gedachte Summa gegen seiner Quittung zu empfahen und einzunehmen, und soll Ihme oder Ihnen die fernere Gebühr und Notturft zu rechter Zeit verordnet und aufgericht werden, genädigelich und ohne Gefährde.

Geben Prag, den 13-den Aprilis. Anno 99-isten.

(Hofkammerarchiv. Wien. Oester. Gedenkbücher 159 fol. 503.)

140.

Praha, 18 Aprilie 1599.

Impăratul Rudolf II către Schlesische Kammer.

Inţelegând tratativele făcute pentru procurarea domeniului Künigsperg, cedat lui Mihai-Vodă, dă de ştire că peste puţin vor sosi acolo oamenii Voevodului şi ordonă ca ei să fie bine găzduiţi.

Resolution wegen des Pfandtschillings Künigsperg und Herrschaft Fürstenstein, auch wasmassen Künigsperg dem Waywoda in der Wallachey vermeint.

Wir haben aus Euerem uns vom achten Aprilis gethonem gehorsamben Bericht, wie auch aus Abschrift des zwischen Euch in unserm Namen und denen Künigspergischen Creditoren und Pürgen geordnetem vollmächtigen Ausschuss aufgerichten und mit überschicktem Contract in Sachen den Künigspergischen Pfandt-Schilling betreffendt mit Gnaden verstanden, wasmassen die Handlung wegen Abtretung berührts Pfandtschillings abgelaufen, und wie Ihr Euch auf unsere vom zehnden Martii vorhergangene Resolution wegen der bewilligten und passierten Pfandt, Gnaden, Paw und Besserungs-Summen auf gewisse Termin und unsere gnädigiste Ratification allerdings mit Ihnen verglichen habt. Dieweil Ihr dann hierinnen unseren gnädigisten Willen, auch unser Bestes gehandelt, so tuen wir hiermit solchen Contract auch gnädigist ratificieren und Euch hiermit befehlen, dass Ihr solches unseres Entschlusses und sich die Bürgen auf solches Mittel Ihrer Befriedigung desto lieber versichern lassen.

Sonsten ist es an dem, dass wir solche Herrschaft nicht für uns nutzen oder geniessen, sondern dieselbe dem jetzigen Waywoda in der Wallachey aus gewissen Ursachen, sein Weib und Kinder, auch das seinige dahin zu sichern eingeben lassen werden, und werden seine Gesandten solche zu besichtigen ehist von Wien hinein verreisen. Da wollet nun, wie hiemit unser gnädigister Befehlch an Euch ist, die Verordnung bey dem gewestenen Rentschreiber zu Oppeln und dahin verordneten gleichsam Verwalter Adam Heigeln thuen, damit er denjenigen, so sich deshalb anmelden werden, nit allein dieselbe zeigen, sondern auch die Sach dahin bestelle, damit solche Personen daselbst von unsertwegen allerdings kostfrey und also gehalten werden, damit sie solches zu Ihrer Anheimbkunft zu rüehmen wissen; etc.

Geben Prag, den 18-den Aprilis. Anno Neun und Neunzig.

(Hofkammerarchiv. Wien. Böhmische Gedenkbücher 326 fol. 405-407.)

141.

Alba-Iulia, 25 Aprilie 1599.

Principele Andrei Báthory către Boierii ţării Făgăraşului.

La cererea boierilor din „districtul" Făgăraşului cum că n'au destul loc pentru păşunatul oilor, le dă voie să pască şi mai de-

parte pe pământurile Saşilor, însă cu băgare de seamă să nu le facă cumva vreo pagubă.

Nos Andreas Divina miseratione Sacrae Romanae Ecclesiae Cardinalis Bathoreus, Transsiluaniae, Moldauiae, Valachiae transalpinae Princeps, partium regni Hungariae Dominus, Siculorum Comes, et Episcopatus Varmiensis perpetuus administrator etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis: Quod cum ex humillima supplicatione Agilium et providorum universorum Boieronum caeterorumque incolarum districtus Fogarasiensis intelligamus ipsos propter sterilitatem et asperitatem teritorii eorundem in alendis et pascendis ovibus suis tali immunitate usos fuisse, quod nimirum tam aestivali, quam etiam hyberno tempore ubicunque et in quibuscunque territoriis Saxonicalibus oves et alia armenta Saxonum alerentur, oves quoque suas ubique libere in territoriis licitis sine detrimento et incommodo omni praefatorum Saxonum, pascendi alendique habuissent facultatem, qua quidem immunitate ab annis iam complurimis usi fuissent, verum temporibus Serenissimae Principis Mariae Christiernae etc. impeditos fuisse ac nunc quoque impediri, supplicantes nobis humillime, ut in eadem illos immunitate in posterum conservare, et per eos, quorum interest conservari facere dignaremur. Quorum supplicatione clementer exaudita et admissa id eisdem annuendas et concedendas duximus, ut iidem Boierones caeterique incolae universi praefati districtus Fogarasiensis, rebus tamen sic ut praefertur stantibus et se habentibus, oves suas in omnibus territoriis Saxonicalibus licitis, ita tamen, ne aliqua inferatur iniuria, vel aliquid incommodi sequatur inde praefatis Saxonibus, ubique alere et pascere possint atque valeant, prout annuimus et concedimus praesentium per vigorem. Quocirca vobis fidelibus nostris universis et singulis Prudentibus et Circumspectis Magistris civium Regio et Sedis Iudicibus, villicis caeterisque iuratis civibus quarumcunque civitatuum, oppidorum, villarum et possessionum, cunctis etiam aliis quorum interest seu interereit, praesentes nostras visuris, harum serie committimus et mandamus firmiter, quatenus vos quoque praefatos Boierones caeterosque universos incolas dicti districtus Fogarasiensis in praescripta immunitate iuxta eorum antiquam et usu approbatam consuetudinem conservare et per vestros conservari facere debeatis, neque eosdem propterea in personis rebusque eorum universis impedire, turbare, molestare seu quovismodo damnificare praesumatis, nec sitis ausi modo aliquali.

Secus non facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam praesentes literas nostras authentici sigilli nostri munimine roboratas memoratis Boieronibus caeterisque universis incolis iamfati districtus Fogarasiensis dandas et concedendas duximus.

Datum Albae Iuliae, die vigesima quinta mensis Aprilis. Anno domini Millesimo Quingentesimo Nonagesimo Nono.

Andreas Card^lis Bathoreus
Princeps Transiluaniae mpr (L. S.)
Joannes Jacobinus Secretarius mpria

Notă. Act făcut în formă solemnă pe pergament (de 25×54 cm.) cu caligrafie şi iniţiale, cu pecetea în ceară roşie, acoperită cu hârtie, deoarece pecetea pendentă, cu titlul de „Moldaviae et Valachiae transalpinae Princeps" nu era încă săpată şi disponibilă.

(Arch. fam. Rákóczi-Aspremont. Budapest. Capsa 28 fasc. 2 No. 2. Perg.)

142.

Praha, 26 Aprilie 1599.

Sebastiano Lamberto de Fornari către card. Cinzio Aldobrandini.

Se confirmă ştirea abdicării principelui Sigismund Báthory în favoarea vărului său, cardinalul Andrei Báthory ales Principe. La această ştire, împăratul a trimis în grabă pe Pezzen după solii lui Mihai-Vodă ca să-le retragă suma de 100,000 taleri, cu care plecaseră din Curte, ca să o ducă Domnului lor drept ajutor.

S'è confermata la nuova che'l Transilvano, senza aspettar altra risolutione di Sua Maestà, nè li suoi ambasciatori, che se ne ritornavano benissimo spediti da Sua Maestà, habbi introdotto in quella provintia il Signor Cardinale Bathori, suo cugino, et datogli il possesso d'ogni cosa, et cedutegli anche le ragioni pretende nella Moldavia et Valachia, ponendo il tutto sotto la protettione del regno di Polonia, et che habbi cacciata via da se la Ser^ma Arciduchessa, sua moglie, spogliandola per meno sprezzo non solo delli beni et gioie, che gli haveva date, ma anche delle proprie. La qual cosa ha dato maggior disgusto a Sua Maestà che qual si voglia altra. Di più che detto Sig^r Cardinale, et lui insieme habbino di là banditi li sudetti suoi ambasciatori, et confiscatogli tutti i lor beni, anzi che a posta detto Principe li havesse mandati qua per levarseli dinanti, acciò non gli impedissero questo suo trattato. Le sette città de Sassoni stanno ferme per

Sua Maestà, nè hanno ancor volsuto accettare detto Sig^r Cardinale.

Dicono alcuni che detto Prencipe habbi fatto questo per impatienza et desperatione, vedendo che qua si tardava tanto a risolvere il negotio, et spedir i suoi ambasciatori. Si fa conto che a quest' hora la suddetta Principessa sia arrivata in Cassovia, se bene alcuni vogliono, non sia partita di Transilvania, et sia in Sachmar, fortezza che ha l'Imperatore a sua mano.

Subito che Sua Maestà hebbe questa nova, mandò su le poste il Sig^r Petz appresso li ambasciatori del Valaccho per far ritener cento milla tallari, che si mandavano a esso Valaccho, acciò dovendo passar per Transilvania non fussero da quel Prencipe tolti.

Si dice che'l suddetto Sig^r Cardinale voglia esser adherente a Sua Maestà con li medesimi patti et conventioni haveva seco detto Principe, et che volentieri anche pigliarebbe per moglie la suddetta principessa, quando gli la volessero dare, et che mandi un suo huomo a Sua Maestà, qual s'aspetta qua di giorno in giorno.

Di Praga, li 26 d'Aprile 1599.

(Arch. Vat. Roma. Fondo Borghese IV 242 fol. 51—54.)

143.

Praha, 26 Aprilie 1599.

Cosimo Concini către Granduca di Toscana.

Ştiri nouă despre evenimentele din Ardeal. Fuga lui Pezzen (la Caşovia) spre a opri banii trimeşi lui Mihai-Vodă. Purtarea schimbăcioasă a principelui Sigismund Báthory care poate va da roade bune.

Con nuovo corriero è venuta la nuova che la renuntia sia stata fatta dal principe nella persona del Signor Cardinale Bathori, dicendosi che sia seguita con l'assistenza di due chiaus del Turco. Il Pezzen perciò si è partito di qui, non so, se per ritenere i 100 mila talleri mandati al Wallaccho, o vero per arrestare gli ambasciatori vescovo di Albagiulia et Boczkai, et servarli per pegno della principessa, che per ancora si trova in quei paesi, o perchè questo in ogni caso, come huomo di molto seguito in quella provincia, possa sempre suscitare et nutrire dentro qualche motivo; et a me ha più del verisimile, poichè viene avviso anco con l'istesso corriero che il Cardinale havessi assegnato al principe

i beni del Boczkai, zio materno, buona parte de i quali erano di Stefano fratello del Cardinale, come anco più del facile, persuadendomi che questo, per dominare più a suo arbitrio, potesse anco haver con il consiglio almeno havuto qualche parti nella morte di Stefano, non senza sospetto che, havendo ritenuto il figlio del medesimo Stefano appresso di sè, habbia havuto, ritornato in provincia, concetto di renuntiar lo stato alla casa sua, et forse nutrito da i Pollacchi, et in particolare dal Cancelliero, suo parente con vane speranze per il regno di Polonia; in ogni evento sopra le voci che quel Re voglia passare di nuovo in Svecia, per non si veder anco quelli più confinante la Casa d'Austria di quello che sia, habbia mandato per ambasciatori quelli alla Maestà Cesarea, che potevano facilmente ostare a questa sua voluntà, come interessati nella provincia et con la Maestà Sua per tanti rispetti; etc.

Consideri V. A. i travagli ne i quali si trova la Maestà dell'imperatore, et i pensieri ne i quali l'ha messo questo principe di Transilvania, al quale piaccia a Iddio che in ricompensa di tanta sua volubilità, et di quello che operò verso Stefano, suo cugino, et il Cardinale, quando habbia preso un poco di piede,[1] o non lo lasci cadere in mano del Turco, o non lo faccia morire; cosa che alla fine tra l'infelicità di quello principe[2] potrebbe aprir la strada al matrimonio con il Cardinale et ad unirsi con maggior stabilità con la Maestà Cesarea, et maggior sicurezza di quello che sia seguito con il principe Sigismondo. Iddio prohibisca ogni pericolo, perchè pare che per tutti i rispetti non ne manchino.

Di Praga, li 26 di Aprile 1599.

(R. Archivio di Stato. Firenze. Filza 4355.)

[1] Aluziune la decretul din 1594 prin care Sigismund Bathory i-a exilat, sechestrându-le toate moşiile din ţară.

[2] Se referă la principesa Maria Christierna, care în acte solemne purta oficial numele de Principe.

144.

Wien, 28 Aprilie 1599.

Zacharias Geitzkhofler către împăratul Rudolf II.

De când s'a întors din Curte, e ocupat cu expedierea soliei lui Mihai-Vodă, ceeace i-a dat multă grijă, deoarece e lipsă mare de bani, până şi la Lazar Henkhl.

Allerdurchläuchtigister, Grossmächtigister, Unüberwündtlichister Römischer Kaiser, auch zu Hungern und Behaimb Künig etc.

Allergenädigister Herr, Euer Röm. Kais. Mt. etc. seint meine allerunderthänigiste Gehorsamb und ganz willigiste Dienst ungespartes Leibs, Guets und Bluets jederzeit zuvor. Und kann dieselb allerunderthänigist zu berichten nit umbgehen, dass ich mich nachdem ich von Euer Kais. Mt. *etc.* Hof wieder alher gelangt, bis dato zu Wegfertigung der Wallachischen Potschaft zum äusseristen umb Geld bemüht, aber bei jetzigem Mangl, der bei allen Handelsleuten erscheint, insonderheit, weil mir Euer Mt. *etc.* Diener, Lazarus Henkhl nit zu helfen hat, er nit aufzukummen weiss und würde ich von ihr der Potschaft, bevorab dem Jüngern, so unbescheidentlich darunter *importunirt*, dass ich's nit schreiben mag, wie wohlen ich dann noch an all meinem Vermügen nichts underlasse und ihr, der Potschaft auf Caschaw gebührliche *Satisfaction* zu thuen verhoffe, so stehe ich doch allerdings an. Weilen ich aber meine jüngstere Anbringen, der siebenbürgischen Veränderung und anderer erheblicher Bedenken halber beschehen, einiche Resolution, ja sogar einichen Befelch, dass ich diese starke Post bezahlen soll, noch nit empfangen habe, was mir hierinnen sicherlich zu thuen sei oder nit, und weil diese Leut dergleichen hochschädlich Aufzugs ungewohnt, so muss ich diesorts ein übriges thuen; etc.

Datum Wien, den 28. Aprilis Anno 99.

(Hofkammerarchiv. Wien. Reichsakten. Fasc. 169.)

145.

Kraków, fine Aprilie 1599.

Nunțiul Germanico Malaspina către card. Cinzio Aldobrandini.

Ştiri despre mişcările oştilor turceşti, scoase din scrisorile lui Ieremia-Vodă; se dă ştire şi despre sosirea celor 8000 de ieniceri la Dunăre, peste care Turcii au făcut două poduri cu gândul să treacă în Ardeal ori în Ungaria.

Insino dal principio di Aprile Geremia palatino di Moldavia diede avviso qua, che il Turco disegnava di transferirsi al fine di detto mese in Andrinopoli per uscir per tempo a danni de Christiani, con animo di tentare l'impresa o di Transilvania, o di Vienna. Ma andorno poi variando gli avvisi, di maniera che

non si potè far certo giuditio de disegni dell'inimico, ma sì bene probabil congiettura, che se il Turco non era per havere due esserciti formati, un de' suoi sudditi, et l'altro de' Tartari, fosse nè tanto per uscire in persona, ma nè anco per formare essercito proportionato per guerra offensiva, et che quando per tal rispetto venisse a perdere qualche piazza, non fosse per farne stima, perchè tanto per la certa speranza di ricuperarla l'anno venturo, et che però la deliberatione dell'assistenza di esso all'essercito, et quella del formarlo dependeva dalla riconciliatione col Tartaro. Et in questo parere scrivevano esser concorsi li bassà, come quelli che da un canto non giudicavano esser di dignità di un tanto imperatore esporsi a pericolo, et dall'altro havevano esperimentato che con le sole forze turchesche, et con poco numero de Tartari, non erano sicuri di restare vincitori, ma questi certi di porre in compromesso la persona del loro prencipe, et la riputatione del nome ottomano, et della militia turchescha, nè come periti capitani pensavano che fosse conseguenza necessaria la seguente: „L'essercito christiano è fuggito una volta, adunque fuggirà sempre."

Hora stando questo sopradetto presupposto, come si fece giuditio, che il Turco fosse per usare ogni arte et ogni liberalità per riconciliarsi col Tartaro, così per confermatione di esso giuditio s'intese che un certo Greco venuto di Constantinopoli et subito passato in Moscovia, senza domandare passaporto al Ser^mo Re di Polonia, fosse andato per indurre il Mosco ad assicurare il Tartaro della fede che l'era per osservare il Turco, caso che lo servisse nella guerra di Ongaria.

Dopo sopraggiunsero altre lettere del detto palatino di Moldavia delli 12 di Aprile con avviso che havendo il Turco mandato al Tartaro il Galga, suo fratello, acciò ne disponesse come più le piacesse, esso Galga se gl'era gettato a piedi et gli haveva chiesto perdono. Onde si credeva che non fosse per farlo morire, ma per unirsi insieme et uscire a danni de christiani; soggiungendo anco detto palatino ch'erano ritornati due suoi servitori di Constantinopoli, quali riferivano esser grandi gli apparati di guerra; che il Gran Turco fosse per uscire in persona, et che esso, et tutti gli suoi ministri erano intenti a provvedere, acciò non succedessero questo anno quelli inconvenienti che seguirno l'anno passato. Pochi giorni dopo mandò il Cancelliere un secretario regio alla Maestà Sua, che il fatto della sudetta riconciliatione era seguito nella seguente forma: Che havendo il Galga con grosso numero de Turchi, parte venuti di Constantinopoli, parte levati da presidii

vicini al paese de Tartari, passato il fiume Nestro, et disegnando con la sponda d'un armata concessali dal Turco di cacciare il fratello dall'imperio, l'armata sudetta patì borasca et dall'altro comparve il Chamo con buon numero di gente, risoluto di presentare la battaglia: onde li ministri del Turco, insieme con il Galga, deliberorno non solo di non tentare la fortuna, massime per non essere succeduto quello che il Galga haveva promesso alla Porta, cioè che la fattione sua si sarebbe sollevata, ma anco di condurre, come fecero essi ministri il detto Galga alli piedi del Tartaro; qual Galga dopo di esser stato con il fratello tre giorni con segni di molta concordia si era ritirato a Caffa.

Fu scritto anco quasi nell'istesso tempo per cosa certa che questo accordo era seguito con conditione che il Chamo fosse tenuto a servire il Turco in Ongaria, ma non si è verificato che promettesse di congiongere le forze sue con le turchesche, anzi alcuni affermano che sì come è riuscito a Turchi il disegno, qual era di assicurarsi delle forze de Tartari col collocare in quel dominio il Galga, così il Chamo non sia per fidarsi del Turco, et che però o non andarà a servirlo, o andando non vorrà congiongere le sue forze con le turchesche, ma che può ben essere, che se il Turco passarà in Ongaria, egli molesti la Transilvania, et se tentarà l'impresa di Transilvania, molesti l'Ungaria, quando però sia assicurato che il fratello in sua absenza non lo turbarà in casa.

Avvisava anco con esse lettere il sopradetto palatino ch'erano gionti 8 mila Gianizzeri a Danubio con alcuni cavalli per radunare genti et preparar vettovaglie, et che spargevano voce che il Turco voleva assistere in persona all'essercito, et ch'era per uscire in campagna assai per tempo. S'intese poi per altre sue, che il Turco non era per partire di Constantinopoli, se non al fine di Giugno: che se bene si vedeva rallentare le preparationi della guerra si scopriva tuttavia dispositione alla pace, che haveano li predetti 8 mila Gianizzeri fatti due ponti sul Danubio; che dalli andamenti loro si poteva far giuditio che il Turco disegnava di far l'impresa di Transilvania; che l'ambasciatore persiano faceva offerte grandi alla Porta, et che poteva avvenire che'l Turco si servisse di qualche numero di cavalleria persiana, o vero di qualche somma di danari; che la riconciliatione col Chamo non era reputata sicura, et che però si poteva sperare che non fosse per congiongere il detto Chamo le sue forze con le turchesche; che presupposta la detta simultà non si deve dubitare che il Chamo

passi per Polonia in Ongaria, anzi sperare che si ritrovarà qualche intoppo, si valerà di esso per pretesto, se non passarà in Ongaria, o in Transilvania a servire il Turco.

Soggiungeva il sopradetto palatino di Moldavia, che sarebbe Generale dell'essercito turchesco Hassan bassà, capitano astuto et audace. Scriveva di più, che si preparava una numerosa armata, carica di soldati et vettovaglie, da mandargli per il Danubio in Ongaria, et c'erano li capitani del Turco per alterare in qualche parte la forma del guerreggiare usata da essi per il passato, et in spetie col non porre nelle prime schiere soldati deboli et poco periti dell'arte militare, reputando essi che il disordine dell'anno passato procedesse da non havere li nostri trovato rincontro gagliardo nel principio del fatto d'arme.

(Arch. Vat. Roma. Fondo Borghese III 63 bc fol. 322.)

146.

Istanbul, 1 Mai 1599.

Bailo Girolamo Capello către dogele de Venezia.

Ştiri despre alegerea principelui Andrei Báthory care trimiţând omul său aici la Poartă, s'a oferit gata a-i plăti tributul de mai înainte, voind a trăi supt ocrotirea ei.

Nel serrare delle presenti mi è stato fatto sapere da due parti assai sicure che siano venute hoggi lettere da Satergi espedite in gran diligentia con avviso di certo, che nella Transilvania sollevatisi li popoli et principali baroni contra il principe, l'hanno cacciato dal paese et dechiarato loro prencipe Andreas, che così m'ha detto l'uno di quelli che mi hanno portato l'avviso, di maniera che si crede che tra il Cardinal Bathori, il quale subito eletto ha espedito a Satergi, et fattoli intender di voler esserle amico et servidor del Gran Signore, et di contentarsi di vivere sotto la sua protectione, offerendosi di mandare li soliti antichi tributi et recognitioni.

Queste nove, quali ho inteso fin hora ho voluto più tosto curiosamente scrivere alla Serenità Vostra come importantissime, che tralasciarle per dubio, se esse siano tali, per che se riusciranno vere, ne potrò dare conto particolare con altre mie, et havendole io intese conformemente de queste due parti, temo che siano con qualche moto certe o in tutto, o in parte, et tanto più dal ragionamento ch'io hebbi con l'huomo del Transilvano, come

scrissi nelle precedenti si vederà che quei popoli volevano a tutti li modi pacificarsi con il Gran Signore, et che con questa conditione havevano di novo dechiarato Sigismondo per loro prencipe. Se questo aviso riuscirà se ne saprà molto presto li particolari, che saranno con gran piacere publicati per la speranza che havemo di poter redreggare (!) le cose loro, et con Michali, et con l'Imperatore; etc.

Dalle Vigne di Pera, a primo di Maggio 1599.

(R. Archivio di Stato. Venezia. Dispacci di Costantinopoli.)

147.

Praha, 3 Mai 1599.

Cesare Florio către Duca di Mantova.

Nouile evenimente din Ardeal par a înconjura pe Mihai-Vodă cu inimici, aşa că poate va veni în Curte pentru a sta la dispoziţia împăratului, la caz de nevoie.

Harà V. Altezza veduto dalle passate mie il concerto seguito fra il prencipe di Transilvania, et il Cardinale Bathori, il quale però, come viene confermato, si trova già in possesso di quegli stati, et il Prencipe si è ritirato ad alcuni luoghi, che si è riservato. Ma sì come poi si tiene pure, che questo concerto sia successo della maniera che toccai con l'ultima, così ancora si continova nella opinione che difficilmente possi passar molto tempo, senza sentirsi da quelle parti qualche altra novità, et forse tragica. Ma ben fra tanto, per quanto tocca a gli interessi presenti di Sua Maestà si dubita ancora che sia per congiugnersi con questa perdita della Transilvania quella parimente della Vallachia, poichè il Vaivoda di quella provincia rimanerà hora circondato da tutte le parti da suoi nemici, in modo che sì come rimane anche chiusa la strada a Sua Maestà di poterlo aiutare, come sì era risoluto, così si è sospesa la deliberatione, che era già seguita, di soccorrerlo senza maggior dilatione di certa somma di denari, de'quali n'era anco già parte in cammino. Et, stando questo, sarìa perciò anche mente di Sua Maestà, per quanto si scuopre, che esso Vaivoda procurasse di fuggirsene a questa volta, sì perchè Sua Maestà non mancherià in ogni caso di riconoscere la costante fede et devotione ch'egli ha dimostrò verso

di Sua Maestà, come perchè sarìa forse a proposito l'haverlo di qua libero, per valersene secondo le occasioni che di nuovo può apportare il tempo a quelle parti; etc.

Di Praga, li 3 di Maggio 1599.

(R. Archivio di Stato. Modena. Carteggio amb. Germania, busta 57.)

148.

Praha, 4 Mai 1599.

Impăratul Rudolf II către Christof von Losz Reichspfennigmeister.

Să achite fără întârziere lui Ioan Rebenickh suma de 21.250 fiorini, avansată de dânsul pentru solda oştirii auxiliare de lângă Mihai-Vodă, care sumă o aşteaptă de mult.

Aus unserm vom 22-isten nägstverschienes Monats Aprilis an dich abgangenen gnädigistem Befelchschreiben hast du verstanden, was massen wir dir unsern Hofhandelsmann und g. L. Hansen Rebenickhen 21.250 Gulden Rheinisch, so er vor diesem zu Underhaltung des Kriegsvolks in der Wallachey und auf andere Kriegsnotturften in zweyen underschiedlichen Posten dargeliehen, aus der uns Anno vierundneunzig zu Regenspurg eingewilligten und jetzt vergangenen Ostermarkt bey deiner Ambtsverwaltung einkommenden Kriegshülfen zu bezahlen und zu contentieren auferlegt haben.

Dieweil wir dann anjezo von Ihme Rebenickh berichtet werden, dass er solcher Bezahlung halber von deinem Ambtsverwalter schlechten Trost empfangen, und es aber billich, weil er vorhero albereit über die Zeit aufgehalten worden und sich guetwillig geduldet, dass er dieses seines treuherzigen Darlehens nunmehr würklich vergnüegt und habhaft gemacht werde: Derowegen so befehlen wir dir hiemit gnädiglich, dass du Ihne Rebenickh ernennter 21.250 fl. nochmals gewisslich und unerwart einiches ferreren oder mehrern Spezialbefelchs, ohne Verzueg gegen unsers Raths-Hof-Zahlmeisters und g. L. Hansen Rietmans Empfang-Quittung contentirest und zufrieden stellest; etc.

Geben Prag, den 4-ten Maii. Anno 1599.

(Hofkammerarchiv. Wien. Ungarische Gedenkbücher 409 fol. 56—57.)

149.

Wien, 10 Mai 1599.

Archiducele Matia către împăratul Rudolf II.

A expediat solii lui Mihai-Vodă cu banii ce i s'au făgăduit, însă ei şi-au schimbat planul astfel ca unul să meargă în Silezia pentru a vizita domeniul Künigsperg dăruit lui Mihai-Vodă, iar celălalt spre Caşovia, unde va aştepta sosirea solului din Silezia. Voind să plece amândoi azi, a sosit noul ordin cu Malikh ca să-i ducă în căruţă în Silezia. Acest lucru însă nu le convine, din pricina marelor cheltuieli şi pierderi de vreme. La plângerea lor, arhiducele a consimţit ca unul să meargă în Silezia, iar celalt la Caşovia, unde va aştepta pe tovarăşul său, până la o nouă dispoziţie, dându-se ordin lui George Basta ca să reţină pe amândoi solii români, împreună cu banii ce vor duce cu ei pe seama lui Mihai-Vodă.

Allerdurchläuchtigister, Grossmächtigister Römischer Kaiser, Euer Kais. Mt. etc. und Liebden seint meiner gehorsam brüderliche willige Dienst jederzeit bevor.

Genädigister freundlicher, geliebter Herr und Brueder. Euer Kais. Mt. *etc.* und Liebden werden in frischem Angedenken sich gnädigist wohl zu erindern haben, wessen Sie sich noch vor diesem wegen Abfertigung der Walachischen Gesandten gnädigist *resolviert*, und was Sie mir noch darüber beides durch den Geitzkhofler und den D. Peczen mündlichen vermelden und anzeigen lassen. Darauf ich mich selbst äusserist dahin bemühet, damit bei dieser unverhofften *mutation* und Veränderung in Siebenbürgen die Walachischen Gesandten ehist mit gueter *Satisfaction* von hinnen abgefertigt, zu ihrem Herrn kommen, und denselben desto mehr in gueter *Devotion* und *Affection* erhalten möchten, wie es dann auch also beschehen. Und haben sie noch vor acht Tagen die ihnen angeschaffte Summa Gelds mehrenteils also par und bis auf Sechstausent Taler, die ihnen durch Wechsel nach Caschaw richtig gemacht worden, empfangen und von mir also ihren Abschied genomben; dessen auch ihren Herrn, wie sie fürgeben, gestracks durch einen eignen reitenden Diener erindert. Und seind sie anfangs dahin entschlossen gewesen, beide zugleich von hinnen nach Presslaw zu Besichtigung der Herrschaft Künigsperg, und alsdann fürters auf Caschaw und anheimbs zu reisen; wie ich ihnen dann zu solchem Ende von hie aus Schreiben an die Schlesische Cammer, allein zu ihrer weitern Befürderung ertheilt,

beinebens auch ein eigene Person, als einen Tulmätsch zuegeordnet habe, der Meinung, sie würden also zugleich mit einander fortreisen. Vor zweien oder dreien Tagen aber haben sie mir vermelden lassen, sie wären eines andern entschlossen und dahin bedacht, dass der eine, das ist der *Principal*, allein seinen Weg auf Schlesien zue, der ander aber gestracks von hie aus mit dem Geld, Wagen und Dienern auf Caschaw zu ziehen, und daselbst des andern Wiederkunft aus Schlesien erwarten sollte, welches ich meinestheils auch also habe geschehen lassen, und sein sie zu ihrem Abreisen allerdings und dermassen gefasst gewesen, dass sie vermeint, anheundt früh von hinnen abzureisen.

An gestern aber kombt ein *Currier* von Prag, Caspar Malikh genannt, mit einer *Patent* von Euer Kais. Mt. *etc.* Hofkammer *Expedition* ausgehend alher, darinnen *simpliciter* vermeldt würdt, dass er im Befelch habe, die zu Wien wartende Walachischen Gesandten mit sich von hie aus in Schlesien nach der Herrschaft Künigsperg per Gutschi zu führen und zu begleiten, auch dieselben nach vollendter ihnen aufgetragnen Verrichtung wiederumb nach Wien zu bringen und zu stellen. Dessen seindt sie, Gesandten noch eher als ich, erindert worden. Kommen also diesen Morgen gar früh zu Eurer Mt. Reichshofrat, dem Westernacher und zeigen ihme an, sie hätten diese Euer Kais. Mt. gnädigiste Verordnung vernomben, welche ihnen ganz frembd und seltsamb, auch beschwerlichen fürkäme, weilen sie zu Prag viel eines andern vertröstet und ihnen heimbgestellt worden wäre, ob und wann sie nach Schlesien oder Caschaw, mit oder ohne das Geld abreisen wollten, kündten also diese Euer Mt. *Resolution* nicht verstehn wissen auch nit, was Euer Kais. Mt. darzu verursacht haben möchte. Dann sie allbereit über drei ganze Wochen auf schwerer Zehrung alhie gelegen, und über die Tausent Taler verzehrt hätten; sollten sie nun beede nach Schlesien ziehen, das Geld, Diener und Pferdt alhie lassen und von Schlesien allererst wiederumb alher kommen, das wäre ihnen nicht allein der Gefahr und des Unkostens halber, sondern auch fürnehmblich darumben beschwerlich, dass sie die Zeit vergebenlich verzehren müssten, sie ihren Herrn längst eines andern vertröstet, der ihrer mit grossem Verlangen erwartete und der alle seine ferrer *disegni* auf ihr Ankunft *differiert* und eingestellt hätte. Darbei sie auch dies nicht unlauter nit underlaufen lassen, sie müssen darbei abnehmen, dass in ihren Herrn ein Misstrauen und *diffidenz* gestellt werden wollte; woher es herflüesse, kündten sie nicht wissen. Da aber je was darann, so

bitten sie ihnen zu erlauben, dass sie von hie aus gestracks nach Prag zu Euer Kais. Mt. verreisen, und daselbsten die Ursachen anhören und ihr ferrer Notdurft handlen möchten. Wo nicht, so sähen sie nicht, warumben Ich sie alhie länger aufhalten oder ihnen zuemueten wollte, dass sie beede miteinander nach Schlesien ziehen und von dorten erst wiederumb alher gelangen lassen sollten; etc.

Darauf ich der Sachen weiter nachgedacht und mit denen mir zuegeordneten Räthen beratschlagt. Wann ich mich dann voriger Euer Kais. Mt. gnädigisten Resolution und dessen, so sie mir durch den D. Peczen und den Geitzkhofler mündlich andeuten lassen, wohl zu erindern, mir seithero, ausser dieser blossen *Patent* von Euer Mt. oder dero Hofkammer gar durchaus nichts zuekommen, ich auch nicht erachten, viel weniger aber errathen kann, was Euer Kais. Mt. zu dieser *Resolution* verursacht haben möchte oder worauf es angesehen, und ich darbei auch nicht unbillich diese Fürsorg getragen, es möchte diese Hin- und Herführung bei dem Walachen, über vorige so gewisse und richtige Vertröstung ohne *Alteration* und *Offension* nicht abgehen, welches aber in allweg, zumalen bei dieser unverhofften *Metamorphosi* in Siebenbürgen noch der Zeit und bis dass man sieht, wohin die Sachen ungefährlichen ausschlagen möchten, billich zu verhüeten ist, so hab ich ihnen, weilen eben anheindt früh auch der Tartarische Abgesandte alher gelangt, zu Verhüetung mehrern *disgusti* erlaubt, dass der eine nach Schlesien, der ander aber mit dem Geld und anderm, so er bei sich haben würdt, von hier aus gestracks nach Caschaw zu reisen, und einer des andern daselbs erwarten solle; darauf ziehen sie also fort.

Wie vor verstanden, so weiss ich für mein Person die Ursachen dieser jüngsten Euer Mt. genommenen *Resolution* nicht, wie mir dann auch darvon gar nichts *communiciert* worden ist. Es sei aber nun was es wolle, und es etwo allein von des Gelds wegen zu thun sein sollte, so hat es kein Gefahr auf sich und Euer Kais. Mt. durch dieses ihr Abreisen bei der Sachen nichts zu verlieren. Dann ich dem Georgio *Basta* von hie aus bei einer eignen eilenden *Staffetta* anheundt zuegeschrieben, ihne der Walachen Abreisen erindert und bei nebens auferlegt und anbefohlen, die beede Gesandte zu Caschaw, bis Euer Kais. Mt. weiter gnädigisten *Resolution* aufzuhalten, und weder sie, noch die ihrigen von dortan nicht abziehen zu lassen; dem würdt er sonders Zweifels also nachkommen.

Euer Kais. Mt. aber hab ich dessen zum Wissen, und fürnähmblich darumben bei diesem *Currier* gehorsamb brüderlich erindern wöllen, damit, da sie je entschlossen die beede Gesandten und das Geld zugleich aufzuhalten, sie es zu Caschaw von Prag aus eben sowohl, und zwar füeglicher, als alhie anstellen können. Und haben Euer Kais. Mt. darbei nichts zu verlieren, als das jenig, so etwo bishero auf ihr Zehrung und Reiskosten aufgangen sein möchte. Thue hiemit Euer Kais. Mt. mich zu Gnaden und brüderlichen Hulden alles Fleiss befehlen.

Datum in der Stadt Wien, den 10. Maii. Anno Neunundneunzigisten.

Euer Röm. Kais. Mt. und Liebden etc.

gehorsamer Brueder
Matthias mpr

(Hofkammerarchiv. Wien. Reichsakten. Fasc. 169.)

150.

Suceava, 12 Mai 1599.

Ieremia-Vodă către municipiul oraşului Bistriţa.

Roagă să înapoieze călugărilor dela Voroneţ oile furate de oamenii lor de acolo.

Ieremia Mogila Dei gratia Princeps et perpetuus haeres Moldaviae etc.

Prudentes et Circumspecti viri, vicini nobis honorandi. Salutem et omne bonum. Kegyelmeteknek még irtunk volt ennek előtte is, miképpen az Kegyelmetek alatta valók az voroneczi kalugerok juhát a' havasbul elvitték volna, többet három-négy száznál is, bizonyos dolog, hátra maradt benne három száz; azért intsük Kegyelmeteket, adassa meg az elvett juhokat az megmondott voroneczi calugeroknak; mi is minden igazsággval vagyunk Kegyelmetek népeinek, kik onnat ide jünnek. Isten Kegyelmetekkel.

Datum in civitate nostra Sucauia, 12. Maii 1599.

Ieremia Mogila Princeps Moldauiae.

Adresa: Prudentibus et Circumspectis viris, iudici et iuratis civibus civitatis Byztriciensis etc. Vicinis nobis honorandis.

(Arhiva judeţului Bistriţa-Năsăud. Bistriţa.)

Trad. Ieremia Mogila etc. Am scris şi mai înainte Domniilor Voastre în ce chip supuşi de-ai Domniilor Voastre ar fi luat oile că-

lugărilor dela Voroneţ, din munte, mai multe şi de trei patru sute, este lucru adeverit, au mai rămas din ele trei sute; de aceea sfătuim de Domniile Voastre să faceţi să se dea oile răpite călugărilor dela Voroneţ amintiţi; şi noi suntem cu toată dreptatea faţă de oamenii Domniilor Voastre, cari vin de acolo aici. Dumnezeu cu Domniile Voastre. Datum etc.

151.

Praha, 14 Iunie 1599.

Nunţiul Filippo Spinelli către card. Cinzio Aldobrandini.

Oferta lui Mihai-Vodă spre a goni pe Cardinalul Báthory din Ardeal.

L'avviso della pace qui l'hanno dal Vallacho, il quale si offerisce parato a cacciare il Cardinale da Transilvania; ma questi sono tanti freddi, et irresoluti, che non ci faranno altro, et sono poco apparecchiati.

Di Praga, 14 Giugno 1599.

(R. Arch. Vat. Roma. Fondo Borghese II 6. Cifra.)

152.

Praha, 15 Iunie 1599.

Cârciumarul Conrad Engel către Hofkammer.

Dupăce a ţinut 13 săptămâni solia lui Mihai-Vodă în casa sa cu masă şi cheltuială, făcând chiar şi datorii, roagă să i se achite grabnic restul de 1643 fiorini care mai are să ia dela vistierie.

Röm. Kays. Mt. etc. Löblich und wohlverordnete Herren, Hofkammer-Praesident und Räthe etc.

Wohlgeborne, Genädige und gebietunde Herren. Unverwindlicher und tringender Noth halber Euer Gnaden hiemit in Underthänigkeit anzuflehen und zu bitten, kann ich nit umbgehen; Demnach E. Gn. genädiges Wissen tragen, wie lange Zeit, als fast 13 ganze Wochen, die Walachische Potschaft in meiner Behausung alhie gelegen, welche ich auf gemachtes Geding mit Essen, Trinken, auch Füetterung habe versorgen müessen, wie ich mich dann mit Aufborgung allerlei Notturften zu solch ihrer Unterhaltung allenthalben in Schulden gesteckt und eingelassen habe, mir aber ordentlicher Abraitung nach noch 1643 fl. aus Ihrer Kais. Mt. etc. Hofzahlambt zu bezahlen unbezahlt hinter-

stellig sein und zu Ablegung der gemachten Schulden zum höchsten bedürftig bin, Derowegen gelanget an E. Gn. hierauf mein ganz gehorsamb und dienstliches Bitten, die geruhen angedeute meine getreue und guetwillige Darreichung und gemachten Schuldenlast, so genädig zue erwägen und genädig auch wirklichen Befehl und Anordnung zu thuen, damit mir solcher Ausstand anjetzo in meinen Nöten zu Bezahlung meiner gemachten Schulden auch richtig gemacht und erlegt werden möge. Solches will umb E. Gn. ich in dienstlichem Gehorsamb und Dankbarkeit zu verdienen geflissen sein.

Euer Genaden Gehorsambster
Conradt Engel
Bürger und Wirt beim Sommer und Winter im Hollweeg

Pe dos: Wie ich umb diese Zehr- und Kostfreihaltung der Wallachischen Potschaft selbsten weiss, so findt ich bei dem Wirt kein Übermass und wär der Meinung, er werde hierauf des Ausstands billig contentirt. Bartholomeus Pezzen mpr

Conraden Engel, Bürgers und Gastgebers alhie underthäniges Erindern und gehorsambs Anlangen und Bitten. — Herr Hofbuchhalter soll berichten, woher dergleichen Rest komme. 15. Juni 99.

(Hofkammerarchiv. Wien. Reichsakten. Fasc. 169.)

153.

Praha, 21 Iunie 1599.

Cosimo Concini către Granduca di Toscana.

Părerea lui Basta e ca să se încheie o înțelegere cu cardinalul Báthory, reținându-se cetatea Oradea. Știrea despre jurământul lui Mihai-Vodă nu era adevărată, dimpotrivă a răspuns că nu poate presta jurământ cardinalului Báthory, fără consimțimântul împăratului Rudolf.

Il Basta è ancora quì, et doppo l'essere stato da me, fu anco hiermattina a desinar meco con la sua compagnia. Egli è di parere che Schwarzenberg se ne stia intorno di Strigonia con la sua gente, et lui nel fiume Sayo nell'Ungheria superiore, acciò si possa resistere alle forze del Turco, le quali egli crede che siano per esser divise, per divertir maggiormente et debilitar quelle dell'imperatore, per potersi più facilmente anco giuntare, quando l'esercito Turchesco venisse tutto insieme. Et come che il pericolo è maggiore nell'inferiore per il nervo della soldatesca Otto-

manna, così maggiori saranno anco le forze della Maestà Cesarea che si volteranno a quella parte, havendo il Basta ottenuto per la carica sua 3000 fanti del reggimento del Pezzen, 2000 di Slesia, et 1500 cavalli della medesima provincia, oltre ad altri 3000 fanti Ungheri et la cavalleria che havrà del paese al suo servitio.

Intorno alle cose di Transilvania egli è di parere che si veda più tosto di prender qualche accomodamento con il Cardinale, ritenendosi Varadino, che irritandolo metterlo in disperatione ad accomodarsi con il Turco, del quale vi sono stati chiaussi espressi con proferte molto nobili, per quello che s'intende, se bene anco dall'altro canto, non lasciando di fare il fatto loro, nell'istesso tempo che il chiaus fu all'audienza, s'era sentito dare all'arme ne i confini di Lippa per il movimento che facevano i Turchi di quel paese, ai quali il Cardinale (che s'era eletto per guardia sua i Siculi, et a i quali facilmente manterrà quella nobiltà et libertà che, per haver servito Stefano al conquisto del regno di Polonia,[1] et da Sigismondo si persuadevano esserle stata promessa et a quest'hora dover havere conseguita) haveva mandato incontro per far resistenza. S'è perciò partito l'huomo venuto qui, non al nunzio, come scrissi, se bene con lettere a lui, ma al Carrillo con lettere anco a Sua Maestà et li ministri; et se bene ha riportato risposta che il Cardinale esplichi più pienamente il desiderio suo, s'è inteso anco per lettere delli 5 del Boczkai da Santo Giob, castello suo vicino a Varadino, come egli aspettava il vescovo d'Albajulia, per potersi incamminare conforme al comandamento del nuovo principe, così dice nella sua, a questa volta, soggiungendo che il Cardinale era in arme, senza saper però la voluntà di lui. Et tutto questo, secondo me, perchè anco dalla banda di qua si sappia che loro sono pronti ad ogni risposta, se bene fu vana la voce che sparse qua l'huomo del Cardinale, che il Wallaccho havesse giuratole fedeltà; anzi la verità è che egli ha risposto come non può farlo, se prima non sia assoluto dall'imperatore.

Io credo certo, che se di qua potessero fidarsi del Cardinale et della voluntà di lui, conosciuta forse da questi per l'addietro poco inclinata verso questa Augustissima Casa, che facilmente condescenderebbe Sua Maestà, come credo anco, che sarà necessitata per non si esser mossa prima a tentar quella impresa, quando

[1] Se referă la regele Ştefan Báthory care la intrarea sa în Polonia şi după aceea în războiul său împotriva Moscovei, a fost ajutat ani îndelungaţi în primul rând de oştile Secuilor.

gl'animi erano ancor titubanti, et spingervi le forze dell'Ungheria superiore, quando i capi della provincia stavano ancor dalla nostra, et quando per la vicinanza delle nostre armi et del Wallaccho dall'altra parte, non havendo il Cardinale ancora assicuratosi del Turco, poteva maggiormente temere. Et io dirò liberamente, forsi con troppo ardire, credo bene che il farsi pregare sia bene, ma dubito che della necessità si sia per far virtù. Oltre che non so quello che mi debba dire della nuntiatura di Malaspina, se sia vero che sia mandato per arbitro tra Cesare et il Cardinale, poichè di qua sa molto bene V. A. quanto se ne fidino, et in che concetto l'habbino.

Ai ministri principali, che confidentemente me n'hanno trattato, ho mostrato con quanta renitenza la Maestà Cesarea prendesse quella provincia, per la lontananza et disunione delle sue forze, et quanto meglio giudicasse Cesare che se ne stesse in mano del principe Sigismondo, quando ne fusse stato sicuro, che il medesimo havrei creduto adesso, quando havessi possuto assicurarsi del Cardinale, dal quale dandole buone parole, et nutrendo in lui la speranza anco di congiungerle la principessa in moglie, quando si portasse fedelmente et egregiamente contro il Turco, sostenendo però in Roma la dissolutione di quel matrimonio, fino che si veda il Cardinale implicato contro l'inimico comune et offeso in maniera che non possa sperarne l'impunità, harei sperato per tanti rispetti maggiore stabilità et sicurezza che dal principe passato. M'è parso, se non m'inganno, che le sia sodisfatto, se bene credo anche dall'altro canto che i ministri di Matthias, et per crescere di authorità, et di utile, persuadino che la massa dell'esercito si faccia di sopra; et voglia Iddio, quando segua, che non rovinino il tutto, ogni volta però che non habbino prima stabilito il negotio della Transilvania, nel qual caso, con la congiuntione del Wallaccho, mi gioverebbe di sperare assai; etc.

Da Praga, li 21 di Giugno 1599.

(R. Archivio di Stato. Firenze. Filza 4355.)

154.

[Târgoviște, Iunie 1599.]

Mihai-Vodă către împăratul Rudolf II.

Sultanul vrând a-l sustrage dela credința lui către împărat i-a trimis steagul și celelalte simboluri până la Dunăre. Nevoind a trata cu solii sultanului, a cerut hotărîrea principelui Andrei

Báthory, dela care primind soli cu sfatul ca în nici într'un caz să nu primească steagul, aşa a şi făcut. Văzând pe de altă parte, că cardinalul Báthory e gata să slujească împăratului, recomandă ca de vor sosi la dânsul solii săi cerând pace, să-l asculte şi ajute cu mila sa înăscută.

Literae Valachi ad Imperatorem.

Qualiter anno proxime praeterito res M^tis^ V^rae^ cum principe Sigismundo succeserint, non est necesse ut recensem hoc anno, cum omnia optime constent M^ti^ Vestrae. Non minus etiam eidem constat, quod Andreas Cardinalis Bathoreus communibus totius principatus suffragiis in principem sit electus, et sicuti hactenus animadvertere potui, ab omnibus maioribus, pariter et minoribus amatur, pro Domino habetur, et in eo una acquiescunt. Ego autem M^tis^ V^rae^ humillimus fidelis in eo incumbebam, quomodo optime experiri possem, quo vellet animo ergo M^tem^ V^ram^ esse, sicuti autem animadvertere potui, certior sum factus, humillime semper et paratissimo animo conatur M^ti^ V^rae^ servire, mandatisque omnibus obedire et subiectus esse. Haec de eo M^ti^ V^rae^ significare potui scire etiam dignetur clementer Maiestas V^ra^ quod Imperator Turcarum frequentissime et indesinenter de foedere conficiendo per legatos tractet. Primum me ea de causa per legatos suos praecipuos requisivit, omnibus vexationibus et pollicitationibus a fidelitate abstrahere conatus est, imo vexillum, sceptrum, frameam ad Danubium usque legati ipsius attulerunt, mihique vel violenter tradere tentaverunt.

Ut autem animadvertissem, quod de foedere conficiendo tam essent solliciti, nihilominus tamen contra Transilvaniam et me maximo essent apparatu, cogitavi legatis nihil esse respondendum. Et quia M^tem^ V^ram^ propter tanti itineris longinquitatem tam cito, ut res postulabat, de praefato negotio certiorem facere non poteram, coactum Andreae Bathoreo principi Transilvaniae per literas referre, et quid de vexillo mihi faciendum esset ipsius uti consilio utrum accipiendum, an reiiciendum esset. Quo intellecto Princeps expedivit statim ad me praecipuos suos consiliarios, per quos me summopere est adhortatus, ne ulla via vexillum acciperem, eo minus foedus conficerem; nam ipse imperatori Turcico minime vult esse subiectus, sed a M^te^ V^ra^ omnibus in rebus dependere.

His ego, Sacra^me^ Imperator, libenter cessi, vexillum, nec sceptrum transegi, nihilque transegi, et licet singulis horis et

momentis apud me sint et sollicitent, a fide et fidelitate M^tis V^rae divellere, me tamen divellere nunquam quaerunt, sicuti principem etiam Transilvaniae video paratissimum esse ad serviendum M^ti Vestrae. Ne igitur hostes istis disturbiis et bello intestino gaudere possit, quinimo audiat M^tem V^ram in Transilvaniam et Valachiam Transalpinam esse omni clementia et defensione, si princeps Transilvanus pacem et gratiam proposuerit, a M^te V^ra supplico eidem, tanquam Domino clementissimo, dignetur ex innata sua clementia benigne exaudire, omnemque gratiam et clementiam Principi et principatui ostendere, quam gratiam M^ti V^rae vita mea durante perpetuis meis et fidelibus servitiis reservire et promereri studebo. Vale.

(Bibl. Univ. Warszawa. Ms. 872 pag. 159—160. Copie.)

Notă. Scrisoarea această fără dată şi cam confuză, se află într'un volum din veacul al XVIII-lea, în care am aflat-o încă în primăvara anului 1895, când lucram întâia oară în colecţiunile din Varşovia. *Insă, dacă ea nu e fictivă şi plăzmuită,* trebue să se fi făcut după jurământul lui Mihai-Vodă dat Cardinalului în ziua de 26 Iunie 1599 în Târgovişte, când încă nu era aţâţat de către sfetnicii curţii imperiale dela Praga ca să năvălească în Ardeal.

155.

Praha, 3 Iulie 1599.

Hofbuchhalter către Hofkammer.

Raport despre verificarea contului cărciumarului Conrad Engel, despre întreţinerea de peste 12 săptămâni a soliei lui Mihai-Vodă în număr de 17 persoane, cu amănunte despre tot ce au mâncat şi au folosit atât pentru ei însăşi, cât şi pentru slugi şi caii lor.

Auf beiliegund Conraden Engels „Wirt beim Sommer und Winter" alhie Supplicieren, darinnen er umb Bezahlung seines Ausstands, welcher sich auf über das, was ihme auf die Kostfreihaltung der Wallachischen Potschaft gereicht worden, auf 1643 fl. erstrecken sollte, pitten thuet, haben Euer Gnaden mir befohlen, dass ich dieselb berichten sollte, woher dieser Ausstand erfolgt. Zu Vollziehung solcher Verordnung bericht Euer Gnaden gehorsamblich. Nachdem ich angeregten Wirt zue mir erfordern lassen, und die Ursach solches Rests von ihme zue wissen begehrt, so zeigt er mir an, er habe zwei underschiedliche Particulär, was in allem auf obbemelte Wallachische Potschaft geloffen, dem Herrn Peczczen überantwort und verhofft, er Herr Peczcz würde die-

selb Euer Gnaden übergeben, weil es aber nit beschehen, so hat er solche Particulär wiederumb abgefordert und zur Buchhalterei erlegt, welche Euer Gnaden hiebei zu emphahen, die hab ich ersehen und befindt in dem ersten, dass angeregte Potschaft vom 20. Ianuarii bis auf den 16. April dies Jahr bei gemeltem Wirt gelegen, und ist durch dem Herrn Peczczen, wie er selber bericht, mit dem Wirt geschlossen worden, dass ihme von 13 Personen jede Wochen 60 fl. vor die Kost gereicht werden soll, thuet demnach das Ordinari Kostgeld von 12 Wochen und zwen Tagen 755 fl. Damit hat es seinen richtigen Weg.

Dann so sind über die angedingten 13 Personen noch 4 Personen gewesen; für denen jede stellt er die Wochen 4 fl. ein, kombt auf ein Person für jede Mahlzeit 17 kr. Das bringt von obbemelter Zeit 192 fl. Dabei ist kein Übermass zu erkennen.

Für die Gäst, so sich bei der Potschaft diese Zeit eingeladen, komben 173 Mahlzeiten ein und wird für jede 24 kr. gesetzt. Die bringen 69 fl. 12 kr.

So hat der Wirt 346 Pint Wein, jede zu 20 kr., 55 Pint zu 21 kr. 2 Pf., 42 Pint zu 16 kr. und 3 Pint zu 26 kr. dargeben, auch 3 Pint Malvasier holen lassen; die bringen in Geld zusammen 150 fl. 11 kr. 2 Pf. Für Pier kombt 28 fl. 25 kr. in Ausgab.

Auf die Ross, deren erstlich nur 11 gewesen, die letzte Wochen aber hat die Potschaft noch 10 Gudschi Ross aufgenommen, sein 202 Strich Habern gereicht worden, kombt auf jedes Ross die Wochen bei einem Strich, die bringen theils zue Gulden, theils zue Talern gerait, 214 fl. 10 kr. Für Heu und Streu stellt er 85 fl. 49 kr. ein. Dabei ist dem gemachten Überschlag nach gegen dem, was auf der Tartarischen Potschaft Ross geloffen, kein Bedenken zu vermelden.

Ferrer so hat die Potschaft 8 Tage vor ihrem Verreisen 3 Gudschiknecht aufgenommen, für deren jeden wirdt die Wochen 4 fl. eingestellt, thuet 12 fl. Für die Zimmer auch Holz, Licht und Peth,[1] stellt er die ganze Zeit über 132 fl. 48 kr. ein, kombt für jede Wochen 12 fl 4 kr. Das ist andern dergleichen Particulärn nach nit zu viel.

Letztlichen so ist Caspar Mälickh, welcher der Potschaft zuegeordnet gewesen, nach ihrem Verreisen 3 Wochen mit seinem Diener und 2 Rossen beim Wirt verblieben und in allem 20 fl.

---

[1] A se înțelege *Bette* — paturi, scris în dialectul austriac.

30 kr. verzehrt, kombt auf jede Person des Tags 57 kr; darunter ist aber die Rossfüetterung auch begriffen, erstreckt sich also dies Particulär, dawider ich nichts sonders Bedenkliches zu vermelden weiss, auf 1660 fl. 5 kr. 2 Pf. Daran ist obbemelten Conrad Engel aus dem Hofzahlambt erlegt worden 696 fl., verbleibt ihme also noch hinderstellig benenntlich 964 fl. 5 kr. 2 Pf.

Obwohl in obangedeutten seinem Supplicieren vermeld wird, dass sich der Rest auf 1643 fl. erstreckt, so ist aber durch seinen Schreiber, dann er selber nit lesen kann, geirrt worden; stehet also bei Euer Gnaden, ob sie ihme die Bezahlung angeregten richtigen Rests der 964 fl. 5 kr. 2 Pf. verordnen wöllen, und weil auch der Wirt zu End seines Particulars vermeldt, dass ihme 4 schöne Tischtücher, 5 Tuzet Saluetl, 7 zinnen Kandeln verloren, und auch viel Gläser zerbrochen worden, und umb eine Ergötzlichkeit nach Euer Gnaden selbst Erkandtnus bitten thuet, so stehet bei derselben Gefallen, was sie ihme deswegen anschaffen wöllen.

Vermüg des andern Particulars hat Albrecht Hess zu der Kostfreihaltung solcher Wallachischen Potschaft um 180 fl. und Caspar Deissinger umb 257 fl. 20 kr. Wein dargegeben, thuen beede Posten zusammen 437 fl. 20 kr. Dieweil dann Caspar Malickh, welcher der Potschaft zuegeordnet gewesen, mit jetzt gemelten beeden Personen, vermüg ihrer gehabten Rabisch, ordentlich zusammen gerait und das Particular mit eigner Hand underschrieben, so wirdt ihme hierumb also vertraut werden müessen, und stehet gleichsfalls bei Euer Gnaden, ob sie die Bezahlung hierauf verordnen wöllen.

Actum den 3. Iulii 1599.

(Hofkammerarchiv. Wien. Reichsakten. Fasc. 169.)

156.

Praha, 5 Iulie 1599.

Cosimo Concini către Granduca di Toscana.

A sosit vistierul lui Mihai-Vodă pentru a se învoi cu împăratul Rudolf în privinţa ţinutei sale faţă de Cardinalul Báthory care se vede că unelteşte cu Turcii.

E' arrivato il thesoriero di Michele vaivoda di Walacchia, et di già, havendo havuto audienza, per quello che si discorre, deve haver domandato il modo di governarsi in questa congiun-

tura del Cardinale Bathori, con il rimedio di provvedere all'indennità sua, poi che per le lettere havute dal Basta, come mi disse hiermattina che desinò meco, non si vedendo comparire gli ambasciatori del Cardinale, si dubitò nell'Ungheria superiore che il detto Cardinale si sia accomodato con il Turco, intendendosi che di nuovo le fusse arrivato un chiaus, et ricevuto con molto splendore.

Da Praga, li 5 di Luglio 1599.

(R. Archivio di Stato. Firenze. Filza 4355.)

157.

Praha, 12 Iulie 1599.

Cosimo Concini către Granduca di Toscana.

Basta a plecat cu contele Isolano, pe care l-au făcut comandant al cetăţii Oradea în locul lui Redern, devenit preşedintele Consiliului de Războiu. Ştiri despre mişcarea lui Ieremia-Vodă împotriva lui Mihai-Vodă. Tratativele cardinalului Báthory cu Turcii.

Giorgio Basta fu spedito con la sua solita carica et provisione di 1300 fiorini il mese. Condusse seco il conte Isolani, et credo, per quanto m'ha accennato, che di nuovo lo metteranno nella piazza di Varadino, et egli lo desidera, et come coraggioso non recusa pericolo alcuno, riuscendo certo ogni giorno molto prudente et giovane di molta stima. Ha ottenuto da Sua Maestà 100 scudi il mese di provisione in ogni tempo, havendolo fermato al suo servitio con accrescimento in tempo di guerra di fiorini 100 il mese di più, et a questo conto per questi cinque mesi di campagna le ne sono stati sborsati anticipatamente 500, et altri 500 donati per mettersi in ordine; etc.

Il Redern è stato creato presidente del Consiglio di guerra con 1000 fiorini il mese, et promessa in alcune vacanze di stati che ci sono, delle quali ogni giorno nasce occasione a Sua Maestà di poter remunerare et grossamente, come fa, d'esser reconosciuto. Il Ser^mo^ Matthias è Generalissimo con ogni authorità, et Massimiliano se ne sta alla sua comenda, senza parte alcuna, non solo di queste mutationi, ma neanche alcuno avviso di esse, dolendosi per lettere sue con il Basta, con il quale mostra molta confidenza, di essere così disprezzato, et pregandolo di qualche avviso.

Il Moldavo s'era mosso contro al Wallaccho, ma all'avviso dell'esercito di questo, non ostante che fusse favorito, come si crede, da i Pollacchi et dal Turco, s'è ritirato.

Se il Cardinale si sarà accomodato con il Turco, come intendo, con conditioni solo di darli il solito tributo di 14 mila Ungheri, senz'obligo d'aiuto alcuno, anzi con libertà di poter trattare et stabilire anco con l'imperatore, et con chi le torna comodo, sarà cosa che faciliterà non solo le sue pretensioni, ma che maggiormente lo confermerà principe nella sua provincia, poichè i populi, securi del Turco, senza pericolo ogni giorno di consumar la roba et la vita, con maggior amore lo protegeranno; et così tanto maggiormente conoscerà il principe Sigismondo quanto poco prudentemente si sia egli saputo governare. Ma poco si può discorrere sopra questa pratica, fino che non arrivino gl'ambasciatori che s'aspettano, come anche del trattato della pace di qua fino al ritorno di quelli che io scrissi; etc.

Da Praga, li 12 di Luglio 1599.

(R. Archivio di Stato. Firenze. Filza 4355.)

158.

Praha, 19 Iulie 1599.

Cosimo Concini către Granduca di Toscana.

Ştefan Bochkay sosit în Curte, se pare, pentru treburile sale proprii, a lăsat pe episcopul Napragi bolnav, în urmă. Solul lui Mihai-Vodă venit eri. Ambasada lui Malaspina.

Degl'ambasciatori del Cardinale Bathori non comparse qua altro che il Boczkai, dicendosi che il vescovo sia rimaso per strada malato; ma credo, per quanto intendo, che egli si sia accomodato con il Cardinale, et che questo sia venuto per interessi suoi; così mi dice il Trausen, poichè non credo che si fidi del Cardinale offeso da lui nella persona del fratello, il qual Cardinale si dice molto apertamente che si sia accomodato con il Turco, et pure uno mandato di Valacchia, che giunse hieri, lo confermava; et se bene dall'ambascieria del Malaspina si potrà sperar tanto di profitto, quanto sia d'interesse del Cardinale lo star bene di qua, tuttavia all'incontro non li gioverà punto haver di questi suggetti come il Boczkai disgustati, i quali con l'adherenze loro possino et con i loro stimoli sempre inquietarlo.

(R. Archivio di Stato. Firenze. Filza 4355.)

159.

Praha, 19 Iulie 1599.

Cesare Florio către Duca di Modena.

Sosirea lui Ştefan Bochkay din Ardeal şi expunerea sa despre starea lucrurilor de acolo, zicând că cu o armată de 6—8 mii oameni s'ar putea cuceri. La acelaş lucru se oferă şi Mihai-Vodă prin solul său, aşteptând ordinul împăratului când se intre în Ardeal.

Otto giorni sono arrivò qua di Transilvania il Boczkai, venuto, non come si teneva, in nome degli Ordini di quella provincia, nè meno del Cardinale Bathori, ma da se stesso, et la cagione è stata perchè il Cardinale voleva, he gli giurasse fedeltà, et egli ha ricusato di farlo, se prima non è liberato dal giuramento, c'ha prestato a Sua Maestà. Dalla quale è perciò ricorso per intendere quale sia di presente in questo negotio di Transilvania la mente della Maestà Sua, et per saper per conseguenza come governare egli i suoi interessi. Non ha ancora havuto udienza da Sua Maestà, con tutto che ne faccia ogni gagliarda istanza, ma ben ha parlato con li ministri, a quali procura di persuadere, come saria bene l'intrar quanto prima in Transilvania con sei in otto mila persone almeno, con le quali rappresenta che si potriano operare felici successi, et dimostra di fondarne particolarmente la speranza su il non haver il Cardinale ben fermo ancora il piede nel possesso di quegli Stati, per conservarsene tuttavia molti a devotione di Sua Maestà, su l'havervi esso Boczkai gran parte, et su la costanza dall'altra banda del Vallacco, dal quale è stato parimente mandato di nuovo qua un gentilhuomo, per rimostrare lo stato suo, et per assicurare pure Sua Maestà, come egli continovi nella solita fede, et come entrerà dalla sua parte con quelle maggiori forze che potrà nella Transilvania, quando Sua Maestà si risolva di pigliare il negotio vivamente. Ma fra tanto riferisce anche il medesimo gentilhuomo, che il Cardinale Bathori si sia già concertato con Turchi, havendo ricevuto lo stendardo del Gran Signore.

Di Praga, li 19 Luglio 1599.

(R. Archivio di Stato. Modena. Carteggio amb. Germania, busta 57.)

160.

Praha, 19 Iulie 1599.

Nunţiul Filippo Spinelli către card. Cinzio Aldobrandini.

Solul lui Mihai-Vodă a căpătat bani pentru ca Domnul său să se poată apăra de Turci şi de Moldoveni, cari vreau să intre

în ţara sa. Raportul lui Bochkay despre acordul Cardinalului cu Poarta otomană.

Intorno al particolar di Vallachia non ho da dir a V. S. Illma se non che l'ambasciatore mandato alli giorni passati da quel Vaivoda a Sua Maestà per la causa scritta, fu provisto d'aiuto di denari, ma non ho potuto mai certificarmi della verità della la somma, per poter defendersi dal Turco, et anco dal Moldavo, c'haveva tentato d'invadere quella provincia col favore del Gran cancelliero di Polonia; etc.

Il Bochkai[1] non è venuto ambasciatore del Transilvano, come s'è tenuto constantemente sin al suo arrivo, ma per aiutare con Sua Maestà l'interessi suoi particolari, nei quali il Cardinale intendeva gravarlo notabilmente, e forse anche nella vita istessa; et il vescovo d'Alba, che doveva venir seco pure per interessi proprii, non è ancora arrivato, nè si sa, se sia più per venire. Il med^mo^ Bochkai riferisce haver lettere dei 30 del passato, che li portano l'accordo scritto del Cardinale col Turco; ma che non l'habbia a pagare più di 5/m scudi l'anno di tributo, et che il Turco habbia ceduto a esso Cardinale le fortezze di Lippa e di Jeneo, dovendosi queste conditioni et accordo comprobare e solemnizzare ne i Comitii generali da farsi nella città di Meggies, dove comparirà un chiaus del Turco co'l vessillo, o con lo scettro per consegnarlo al Cardinale. Tutto questo riferisce il Bochkai, il quale non ha per ancora potuto havere audienza da Sua Maestà.

(Arch. Vat. Roma. Fondo Borghese III 67. b. fol. 64. Copie.)

Notă. Este o mare raritate de a putea înfăţişa despre aceleaşi lucruri dintr'o singură zi, rapoarte dela trei diferiţi corespondenţi, ca în cazul de faţă.

161.

Praha, 26 Iulie 1599.

Cesare Florio către Duca di Modena.

Audienţa lui Bochkay. Plecarea solului lui Mihai-Vodă, trimes la George Basta, care va examina propunerile Voevodului, rămânând ca împreună să dispună despre vremea când va fi nevoie să intre în Ardeal.

Il Boczkai, venuto di Transilvania, hebbe, tre giorni fanno, udienza da Sua Maestà, alla quale in sostanza rappresentò quanto

[1] Scris greşit de copistul scrisorii: Buccicai.

io dissi con le ultime a V^ra^ Altezza, et di vantaggio ha egli pio dimostrato di aspirare al governo di Varadino; ma qui pare che non se fidino intieramente. Il mandato dal Vallacco è stato spedito, senza sapersi con che risposta, ma per quanto si può congietturare, è stato rimesso al Signore Giorgio Basta, et ad esso Sig^r^ Basta commesso, che come quegli che si trova su'l fatto, essaminando bene le proposte del Vallacco, il quale ha scritto particolarmente d'haver occupati alcuni luoghi che gli rendono libero il passo in Transilvania, et considerando insieme naturalmente ogni altra circostanza dello stato presente di questo negotio Transilvano, si muova, quando così gli paia bene, alla volta di Varadino con quella gente c'harà, et più oltre, se l'occasione gli lo consiglierà.

Di Praga, li 26 di Luglio 1599.

(R. Archivio di Stato. Modena. Carteggio amb. Germania, busta 57.)

162.

Alba-Iulia, 2 August 1599.

Principele Andrei Báthory către Ieremia-Vodă.

Făcând tractat de alianţă cu Mihai-Vodă şi întreaga ţară sa, roagă ca nu cumva să-l atace, chiar de ar avea vreo supărare pe el, căci nu se cade ca în astfel de vremuri războinice un principe creştin să năvălească peste altul.

Spectabilis et Magnifice domine amice vicine nobis observandissime.

Salutem et benevolam nostri commendationem.

Nagyságodat erről kelleték megtalálnunk, minthogy Mihály vajda adta értenünk, hogy az török rea igyekeznék, és a mely basák az haddal vadnak, azok császár parancsolatjából Nagyságodnak megirták volna, hogy hadával Nagyságod mellékek menne Mihály vajda ellen. Érthette penig azt Nagyságod, hogy minekünk Mihály vajdával szövetségünk vagyon egymás között, ki, ha nem volna is, ilyen háboruságnak idején ugyan nem is méltó s nem illendő egyik keresztyén fejedelemnek az másikra támadni. Annak okáért Nagyságodat szeretettel intjük s kérjük, mint jó szomszéd barátunkat, ha mi szándéka volna is Nagyságodnak az basák irására, Nagyságod azt hátra hagyja, mert mi nekünk Mihály vajdával, országával egyetembe oly állapattal való szövetségünk vagyon, hogy ha mi sulyos dolog találná, minden

uton megsegitsük, nem is hagyjuk segitség nélkül. Mi azt itiljük Nagyságod felől, hogy Nagyságod mi ellenünk nem igyekezik, kire való képest Mihály vajdát mi ugyan assecuráltuk is, hogy Nagyságodtól sem magának, sem országának semmi bántása, háborgatása nem leszen. Isten ez háboruságot lecsendesitvén, mi is Nagyságodnak arra igirjük magunkat, ha mi egyenetlenség Nagyságod és Mihály vajda között vagyon, arra mi oly gondot viselünk, és minden uton azon leszünk, hogy Nagyságtok között oly békességet, csendességet szerezzünk, a ki örökös és állandó legyen, a ki mind az közönséges megmaradásnak jovára, mind penig Nagyságodnak is kedve szerint való legyen. Tartsa meg Isten Nagyságodat.

Datum Albae Iuliae, die 2. Augusti. Anno Domini 1599.

Sp^lis et M. D. V^rae

amicus et vicinus addictissimus

Andreas Card^lis Bathoreus

Princeps Transyluaniae mpr

Jo. Jacobinus mpr

Adresa: Spectabili et Magnifico domino Ieremiae Mogila Vaivodae, Domino vero et perpetuo haeredi regni Moldaviensi etc. Amico vicino nobis observandissimo.

(Archivum Comitum Zamoyski. Warszawa. Collectio alphabetica.)

[*Traducerea latină contemporană a scrisorii*: His de causis M. D. V^ram literis nostris compellere voluimus, quod paucos ante dies, Michael Vaivoda nobis significavit, omnibus modis Turcam ditioni suae insidiari, eosque exercituum Turcicorum praefectos, qui nunc prope eum castra metati sunt, ex iussu et mandato Caesaris ad M. D. V^ram scripsisse, ut primo quoque tempore, una cum eis contra Michaelem Vaivodam, M. D. V^ram milites conscribat. Certo autem mihi persuadeo, M. D. V^ram non latere, quantum nobis cum Michaele Vaivoda, coniunctionis vinculum, hoc tempore intercedat, et sine hoc etiam profecto, rebus Christianorium sic stantibus, indignum plane, indecensque esset, principem christianum contra christianum insurgere. Quapropter M. D. V^ram amabiliter monemus, et etiam rogamus, tanquam amicum nostrum, et vicinum dilectum, ut si quid eiusmodi M. D. V^ra in animo habuit, omnino deponat, atque reiiciat: quoniam res nostrae cum Michaele Vaivoda, una cum Ordinibus regni sui, ita sunt compositae, ut si quid gravius in illum moliri intellexerimus, omnibus modis illi opem feramus, copiasque belli subministremus. Quamvis certo sciam, M. D. V^ram nihil contra nos molituram, qua de causa Michaelem quoque Vaivodam, nos omnibus modis securum fecimus, a M. D. V^ra nihil regno ipsius detrimenti futurum. Deo Optimo Maximo favente, hisque turbis sedatis, M. D. V^rae bona fide pollicemur, ut etiam si hactenus aliquae inter M. D. V^ram et Michaelem Vaivodam intercesserunt

inimicitiae, sedulam nos daturos operam, ut inter M. D. V^ras ea intercedat coniunctio, ac familiaritas, quae perpetua, ac durabilis sit, bonumque commune spectet, ac M. D. V^rae secundum bene placitum succedat. Deo Optimo Maximo commendo M. D. Vestram. [1] (Staatsarchiv. Wien. Turcica.)

163.

Praha, 2 August 1599.

Cosimo Concini către Granduca di Toscana.

Nunţiul Germanico Malaspina destinat pentru Ardeal, zice că a auzit dela un ministru din Curtea arhiducelui Matia, că Mihai-Vodă a făgăduit să înfăţişeze împăratului capul Cardinalului Báthory, puţin iubit de supuşii săi. Principele Sigismund Báthory a plecat din Ardeal numai cu două căruţe în Polonia.

Di Transilvania vedrà V. A. quello che scriva il Basta, et l'incertitudine dell'accomodamento del Cardinale che si haveva in Cassovia. Tuttavia di certo si dice che alli 10 di questo dovesse prender il vexillo del gran Signore; et Monsignor Malaspina scrive qua d'haver inteso da ministri principali di Matthias, come il Valacco ha promesso di dare la testa del Cardinale Bathori all' imperatore; [2] et se bene posso dubitare di qualche cosa intorno a questo per l'intelligenza che ha in quella provincia, per la stanza che fa qui il Boczkai, tuttavolta un ministro grande di Sua Maestà mi ha detto: *la testa no*, quasi che voglia dire sollevationi più tosto intestine et congiuntioni d'armi contro di quella provincia, questo si; soggiungendomi: „Questa spina punge troppo, et è una mala spina." Et tanto più si può credere, quanto che un altro Transilvano di molto nome, che si trovò a concludere i capitoli del principe Sigismondo, è comparso qua, legato anch'esso dell' istesso giuramento del Boczkai. [3] Questo serva per cenno a

---

[1] Traducerea aproape verbală făcută foarte bine şi de mână ungară a rămas cu totul necunoscută de toţi câţi au lucrat în arhivele Statului Austriac.

[2] Această declaraţie a lui Mihai-Vodă e confirmată şi prin relaţiunea ambasadorului Veneţiei (din Praga, 31 Iulie 1599) în care ne dă şi propunerea lui Mihai ca el să intre în Ardeal pe o parte, „mentre Sua Maestà faccia entrar dalla parte di Ongaria con buone forze per impadronirsi di quella provintia" proiect tăinuit luni întregi; *Hurmuzaki*: Documente vol. III/2 p. 321.

[3] Nu poate fi altul de cât episcopul Demetre Naprági, pe care corespondentul n'a vrut să-l numească.

V. A. che della verità non si può render minuto conto, se ben si deve credere che per tutti i versi si aiuteranno, dicendomi l'amico che l'usurpare quello d'altri non è virtù cardinalescha, oltre che bisognerà che anco questi si governino secondo il moto dell'esercito Turchesco; del quale non ci è altra nuova che quanto scrive il Basta, con tutto che faccia molto a proposito a quanto ho detto di sopra l'ordine dato all'arciduca Matthias di non s'impegnare in alcuna maniera sotto piazze, et il desiderio che l'A. S. tiene di passar con l'esercito quando possa in quelle parti; fra tanto il Cardinale gode stipato da 2000 soldati di sua guardia, dando però ogni precedenza al principe Sigismondo, il quale con due semplicissime carrozze se n'è passato 20 giorni sono in Polonia, con haver incognito in un' hosteria risposto ad un Wallaccho, che domandato da lui dell'attioni di Sigismondo et notato di poca saviezza per la rinunzia dello stato al Cardinale, che presto rinsanirebbe, et che presto il mondo conoscerebbe quello che havesse fatto. Chi m'ha detto questo, venuto di là, mi dice anco della poca inclinatione di quei popoli al Cardinale, et il seguito et honore maggiore che si fa a Sigismondo da loro, con non molto gusto del prefato Cardinale, affermandomi anche per la leggerezza di quei popoli quanta facilità s'haverebbe nel turbare quello stato.

Da Praga, li 2 di Agosto 1599.

(R. Archivio di Stato. Firenze. Filza 4355.)

164.

Praha, 6 August 1599.

Hofkammer către Hofzahlmeister.

Să achite socoteala solului lui Mihai-Vodă care a stat la birtul văduvii Ecaterina Riesin.

Nachdem die ein Zeitlang alhie geweste wallachische Potschaft bey Catharina Riesin Wittib beym Weissen Einhorn, costfrey gehalten worden, und in allen 109 Gulden 46 kr., vermüg des hiebeyliegenden Auszugs verzehrt, welche also passirt und guetgelassen werden: Als wellet gedachter Wittib angeregte 109 Gulden 46 kr. gegen Quittung erlegen und zuestelln lassen.

Prag, den 6-ten Augusti. Anno etc. Neunundneunczigisten etc.

(Hofkammerarchiv. Wien. Oester. Gedenkbücher 159 fol. 664.)

165.

Praha, 9 August 1599.

Cosimo Concini către Granduca di Toscana.

Se tratează pentru a se reconstrui Ungaria cu toate provinciile sale, adică Ardealul, Moldova şi Ţara-Românească, ca Dunărea să fie hotarul ei în spre imperiul otoman. Episcopul Demetrie Napragi raportează împăratului că Cardinalul Andrei Báthory nu s'a aliat cu sultanul, pentru pretenţiile sultanului afară din cale de mari. Pe de altă parte raguzanul Paul Giorgio, sosit din Ardeal, zice tocmai contrarul, afirmând că în dieta viitoare cardinalul Báthory va apare în caftanul Turcilor. Nunţiul Malaspina a plecat în Ardeal, iar Basta a trimes un regiment în cetatea Oradea de teama lui Ibraim paşa.

Le conditioni di qua, per quanto si penetra, sono che sia restituita l'Ungheria con tutte le sue parti, cioè Transilvania, Walacchia et Moldavia, et che il Danubio serva per confino, con allegare che se s'ha da rendere il mal tolto, si deve cominciare dal tempo di Ferdinando, et non dall'ultimo moto dell'armi. Dal medesimo si fa instanza che sieno mandati personaggi a trattare, et Sua Maestà per quanto mi viene affermato, sta in questo molto renitente, et io per me credo che, quando rihavessero Agria, sarebbe pur assai, et che forse le cose s'accomoderebbono.[1] Questi sono i trattati della pace, et se altri che ne sappino più di me scrivono a V. A. altrimenti, mi rimetto a loro, poichè a mia notitia non è venuto altro, nè veramente credo che altro ci sia.

E' ben vero che alcuna volta l'A. V. resterà perplessa di quello che deve credere, poichè in negotii gravi non si può in un tratto penetrare la verità, convenendo anche andar con molta circumspettione, ancorchè gl'interessi della Maestà Cesarea sieno tanto congiunti con quelli dell'A. V., la quale ancora si maraviglierà, se io le dirò che Monsr Demetrio Napragi, Eletto di Albagiulia scriva all'imperatore, come il Cardinal Bathori non è accomodato con il Turco per le domande impertinenti che fa il gran Signore, che le sia restituito tutte le piazze et pagato il solito tributo; desiderando ancora che la Maestà Cesarea o lo liberi dal giuramento, o le dia da vivere nelli suoi stati, havendo

[1] Cetatea Eger (Agria) a căzut în mâna Turcilor în ziua de 13 Octomvrie 1596.

spedito qua huomo a posta all'imperatore et al nunzio. Et pure, il gentilhomo Raguseo, venuto pochi giorni sono, affermò a me stesso che il tutto era accomodato, et che alla prima dieta il Cardinale prenderebbe la mazza, lo stendardo, il giuramento, vestirebbe le due veste solite mandateli dal Turco, et un cappello di feltro con la fascia d'oro che, aguzzandosi nella sommità, va terminando a guisa di scopetta; baratto veramente, del quale non so, se il Collegio de Cardinali sentirà molto gusto. Intanto il Malaspina è partito di Vienna, et farà domanda della restitutione di quello che non è del Cardinale, ma di Sua Maestà per ragione di renunzia.

Mentre che vanno questi andamenti di pace a torno, i quali dubito io che si siano per risolvere almeno per quest'anno in fumo, se però il Persiano non stringesse i panni gagliardemente a dosso al Turco, i nostri Haiduchi (come scrivono d'Ungheria) hanno abbruciato il ponte ad Essech, del quale faceva mentione il Basta, et per ciò essendo Hebraim bassà constretto a prender la volta dell'Ungheria superiore, et dubitandosi di Varadino, Giorgio vi ha messo cinque insegne et il reggimento del Pezzen, per assicurar quanto possa il più quella piazza, della quale spero all'arrivo del Conte Isolani haver qualche più securo ragguaglio, giovandomi di lasciare alcune volte, se però non è per carestia di materia, le cantafavole che si spargano, per non esser molesto a V. A. con vane novelle di gazzettanti.

Da Praga, li 9 di Agosto 1599.

(R. Archivio di Stato. Firenze. Filza 4355.)

166.

Praha, 9 August 1599.

Freiherr F. Hoffmann către Hofzahlmeister.

Ordin de plată cărciumarului Engel pentru cheltuelile făcute de solia lui Mihai-Vodă,

Nachdem die jüngst alhie gewesene Wallachische Potschaft under ihrem Hiesein bei Conraden Engel, Bürgern und Gastgebern alhier, in allem 99 Taller, vermüg beiliegendes Auszugs, verzöhrt, als wollet gedachtem Engel solche neunundvierzig Taller alsbald gegen Quittung reichen und erfolgen lassen.

Actum Prag, den 9. Augusti 1599.

(Hofkammerarchiv. Wien. Reichsakten. Fasc. 169.)

167.

Praha, 13 August 1599.

Hofkammer către Hofzahlmeister.

Să achite contul lui Albrecht Hess, făcut de solia lui Mihai-Vodă iarna trecută, timp de două luni întregi.

Nachdem sich befindt, dass Albrecht Hess zu Costfreyhaltung der zuvor alhie gewesten Wallachischen Potschaft vom 20-isten Ianuarii bis auf den 21-isten Martii dieses 99-isten Jahrs 180 Gulden umb Wein, vermüg seines hiebeyliegenden Auszugs dargegeben, welche ihme also zu bezahlen passiert werden: Als wollet gedachten Hessen solche 180 Gulden gegen Quittung alspaldt reichen und erfolgen lassen.

Prag, de 13-den Augusti. Anno 99-isten.

(Hofkammerarchiv. Wien. Oester. Gedenkbücher 159 fol. 676.)

168.

Praha, 13 August 1599.

Hofkammer către Hofzahlmeister.

Ordin de plată lui Caspar Dreyssiger pentru întreţinerea soliei lui Mihai-Vodă din Martie, peste cinci săptămâni.

Nachdem Caspar Dreyssiger, Burger aufm Rätschin[1] alhier zu Costfreyhaltung der zuvor alhie gewesten Wallachischen Potschaft vom 6-isten Martii bis auf den 16-den Aprilis 257 fl. 20 kr. umb Wein, vermüg seines hiebeyliegenden Auszugs dargeben, welche ihme also zu bezahlen passiert und guetgelassen werden: Als wollet gedachten Dreyssiger solche 257 Gulden 20 kr. gegen Quittung reichen und erfolgen lassen.

Prag, den 13-ten Augusti. Anno 99-isten.

(Hofkammerarchiv. Wien. Oester. Gedenkbücher 159 fol. 676.)

[1] **Recte: Hradzin, cetatea oraşului Praga.**

169.

Praha, 14 August 1599.

Impăratul Rudolf II către Carlo Magno.

Consimte la contractul prin care a vândut lui Ştefan Bochkay, minele sale de aur din Ruda (Brad) *cu moşiile din 4 sate apro-*

piate de ele, pe cari el le primise dela principele Sigismund Báthory, însă neputând sta în Ardeal, nu le poate lucra cum s'ar cuveni.

Nos Rudolpus etc. Memoriae commendamus etc. Quod fidelis noster Egregius Carolus Magnus Mediolanensis, Aulae nostrae familiaris, coram nobis personaliter constitutus, matura intra se deliberatione praehabita, fassus est et retulit in hunc modum: Quod postquam Ill^mus^ princeps Sigismundus Bathory de Somlio *etc.* anno ab hinc tertio, dum videlicet Transilvaniae adhuc principem ageret, ex mero suo beneplacito ac bona voluntate totalem et integram aurifodinam suam Rudabania vocatam, in pertinentiis oppidi Keoresbania nuncupati ac comitatu de Zarand existentem habitam, una cum quatuor villis sive possessionibus Ruda, Nyagorea, Zkroffa et Valielung vocatis, omnino in praefato comitatu de Zarand existentibus habitis, simul cum cunctis illarum utilitatibus et pertinentiis quibuslibet, servitiisque consuetis, eidem Carolo Magno fatenti, ipsiusque heredibus et posteritatibus universis, vigore literarum suarum donationalium superinde emanatarum dedisset, donasset et contulisset, ipseque fatens dominium quoque illarum apprehendisset. Considerans tamen dictus fatens, quod in servitiis nostris existens et longe absens, non possit commode dictae aurifodinae suae ac bonorum praescriptorum curam gerere, ne tali sua absentia illa collabi et desolari contingat, dedisset, attribuisset et contulisset fideli nostro Spectabili ac Mag^co^ Stephano Bochkay de Kysmaria *(Titulus)* plenam et omnimodam facultatem et potestatem, supradictam aurifodinam una cum praefatis bonis ad illam pertinentibus, sibique modo praemisso collatis, vel ipsemet prout inter eos de pretio conventum fuerit, illa emendi, vel vero cuicunque regnicolarum in Transsilvania commorantium voluerit et potuerit, iure perennali vendendi, ac de illa et eisdem bonis, pro commodo et utilitate ipsius fatentis modo meliore disponendi et transigendi. Ratum atque firmum se promittens habiturum, quicquid hoc pacto per praefatum Stephanum Bochkay pro bono et commodo suo de praedicta aurifodina et bonis suprascriptis, vel in emptione aut venditione, dispositioneque praefata, tractatum, actum et conclusum fuerit, non secus ac si praesens ipsemet omnia transegisset et contulisset. Imo dedit, attribuit, contulit et promisit harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante.

Datum in arce nostra Regia Pragensi, 14. die mensis Augus-ti 1599.

(Hofkammerarchiv. Wien, Hungarn fasc. 14.403.)

Notă. Cuprinsul acestui act de vânzare formează o notă nouă la biografia lui Bochkay, care aflându-se în Curtea împărătească, Carlo Magno i s'a plâns că anul trecut vânduse minele sale din Ardeal nobilului Ioan Rebenick, însă neprimind dela dânsul nimica, la cererea sa i-le a vândut acuma lui, cu nădejdea că îi va merge mai bine ca cu cunoscutul Austriac dela Viena, care făcea negustorie mare cu Ardealul și era om bogat.

170.

Praha, 14 August 1599.

Hofkammer către Hofzahlmeister.

Să achite lui Conrad Engel suma de 964 fiorini pentru întreținerea soliei lui Mihai-Vodă șezând la dela 20 Ianuarie până la 16 Aprilie.

Nachdem die zuvor alhier geweste Wallachische Potschaft unter ihrem Hiesein von 20-isten Ianuarii bis auf den 16-den Aprilis dieses 99-isten Jahrs bei Conraden Engeln, Burgern und Gastgebern alhie „Zum Sommer und Winter" in allem 1660 Gulden 5 kr 2 Pfenning, vermüg seines übergebnen und hiebeyliegenden Particulars verzehrt und ihme darann über den Empfang noch 964 Gulden 5 kr. zwen Pfenning verbleiben, welche ihme also zu bezahlen bewilligt werden: Als wollet gedachten Engel solche... auf drey Behemischen Biergefälls-Termin, als an jeczo ein Drittheil, auf kunftigen Galli Termin den andern Drittheil und dann auf Trium regum des künftigen sechshundertisten Jahrs den dritten Drittheil gegen Quittung bezahlen.

Actum Prag, den 14-ten Augusti. Anno etc. Neunundneunczigisten.

(Hofkammerarchiv. Wien. Oester. Gedenkbücher 159 fol. 677.)

171.

Praha, 19 August 1599.

Hofkammer către Hofzahlmeister.

Să treacă în socoteală suma de 524 fiorini ce a fost dată soliei lui Mihai-Vodă în luna Iunie trecut.

Wir befehlen dir hiemit genädigelich, dass du diejenigen. 524 Gulden 30 kr. welche wir noch im Juni dieses 99-isten Jahrs durch unsern Reichshofrath und g. l. Bartlmeen Pezzen einer Wal-

lachischen Potschaft verehren lassen, bey deiner über dergleichen Ausgaben haltenden Raitung für Ausgabe einbringest; etc.

Geben Prag, den 19-ten Augusti. Anno etc. 99-isten.

(Hofkammerarchv. Wien. Oester. Gedenkbücher 159 fol. 683 und Ungarische Gedenkbücher 409 fol. 104.)

172.

Praha, 19 August 1599.

Hofkammer către Hofzahlmeister

Să noteze suma de 912 fiorini avansați lui Pezzen pentru cumpărarea argintăriei date soliei lui Mihai-Vodă încă din luna Aprilie trecut.

Nachdem du noch den 19-ten Aprilis dieses 99-isten Jahrs *(Titl)* Bartlmeen Pezzen 912 Gulden 55 kr. in Silbergeschirr, welches wir hernach der Wallachischen Potschaft verehren lassen, geliefert und überantwortet hast: Als befelchen wir dir hiemit genädigelich, du wollest solche... bey deiner Ambtsraitung für Ausgab einbringen; etc.

Geben Prag, den 19-ten Augusti. Anno etc. 99-isten.

(Hofkammerarchiv. Wien. Oester. Gedenkbücher 159 fol. 685.)

173.

Praha, 24 August 1599.

Impăratul Rudolf II către Zacharias Geitzkhofler.

Neprimindu-i scuzele, roagă să facă rost de suma de 100.000 fiorini ce trebue neapărat a se da lui Mihai-Vodă, până va primi ajutorul dietei imperiale, din care apoi i se vor restitui banii ceruți.

Zacharias Geitzkhofler wirdte gar beweglich vermahnet, dass er ausser aller Entschuldigung die Wallachischen 100.000 Taler Hülf zu bezahlen über sich nemben wolle.

Rudolf etc. Lieber Getreuer, dein Entschuldigung vom 15-ten dies, die Übernehmung und Auszahlung der Wallachischen Hülf belangend, ist uns den 20-isten dies praesentirt worden. Nun bedarf es gleichwohl der Erinnerung deiner zu uns tragenden Treuherzigkeit gar nicht, dann du uns dieselbige albereit gnuegsamb in Werk zu erkennen geben und dargethan hast, so ist uns

auch unverborgen, was bisher an Erlegung der verabschiedeten und bewilligten Reichs-Türkenhülfen für Verhinderung eingefallen.

Wann aber ohne weitläufigen Bericht, dir selbst bewusst, was darann gelegen, dass dem Waywoda in Wallachey, auf bestimbte Zeit Glauben gehalten werde, und wie unmüeglich uns ist auf andere Weg die dahin versprochene Hülf zu erheben und abzurichten. Dagegen dennocht mehrberührte Reichshülf (wann sie allein einkombt und zahlt wirdt) des Ertrags wohl ist, dass man vielgedachte für die Wallachey deputirte Ausgab davon noch wohl erschwingen kann, zue welchen jetzt angeregten Reichshülfgelts Bezahlungen ohne Zweifel unsere angestellte und noch vorhabende ansehenliche Schickungen, sambt den ausgehenden neuen ernsten Monitoriis, bey den restierenden Ständen ohne ersprüessliches Früchten nicht ablaufen werden. Zue dem, so viel die Jülichische Landt belangt, auf welche man sonst fast gar keine Rechnung gemacht, unser darinnen anwesender Kaiserlicher Commissarius und Hungerischer Cammer Rath Carl Nürzel von Sonderspühel, bey aldort gehaltenen Landtägen bis auf unsere Ratification die Sach so weit behandelt, dass im Namen desselben Herzogen und anstatt seiner Lande gebührenden und verabschiedeten Reichs-Türgenhülf man uns hundert Tausent Gulden für dasjenige, so der Herzog zu Jülich albereit restirn und noch erlegen hätt sollen, offerirt und zuegesagt; welche Oblation, unangesehen dieselbe, mit nicht geringem Schaden und Nachlass beschicht, wir dennocht zu acceptiren, und folgents die Einnamb dir abzutreten und einzuraumben entschlossen.

Hierumben, so gesinnen wir abermals an dich ganz gnädiglich begehrent, du wollest uns doch obangedeuteter deiner zu uns tragender rüemblicher Treu und Guetherzigkeit zu folge diesfalls nicht aus Handen gehen, sondern das vorhin durch uns dir angedeutete Subsidium für die Wallachey der hundert Tausent Thaler an Geld oder benannten Rüstungen und Wehren, mittels einer Anticipation Darlehens oder andergestalt, wie du für das zuträglichste erachtest, auf die praefigirte Zeit richtig machen, oder zum wenigsten, dass es dem nägsten darauf und wie baldt erfolgen solle, inmittelst die Wallachische vertrosten und befriedigen helfen.

An dem bezeigst du uns ein sonder danknehmiges Gefallen. Mit Kaiserlichen Gnaden, damit wir dich wohlmeinen, würklich zu erkennen.

Geben Prag, den 24. Augusti. Anno 1599.

(Hofkammerarchiv. Wien. Ungarische Gedenkbücher 409 fol. 113—114.)

174.

Praha, 31 August 1599.

Impăratul Rudolf II către Mihai-Vodă.

Act solemn de danie asupra domeniului Künigsperg în Silezia dăruit lui Mihai-Vodă pentru credința sa față de împărat și hotărîrea de a rupe legătura cu imperiul otoman, supunându-se împăratului și unindu-și țara cu Ungaria precum a fost în trecut.

Kaiserliche Erbverschreibung umb die Herrschaft Künigsperg in den Fürstenthumbern Schweidnitz und Jauer liegend, für Herrn Michael Weywoda in der Wallachey Inhabung betreffend.

Nos Rudolphus etc. Fatemur et recognoscimus per praesentes, pro nobis ac haeredibus et successoribus nostris regibus Bohemiae, Marchionibus Morawiae, Ducibus utriusque Superioris et Inferioris Silesiae, ac Ducatuum Suidniciensium et Jauriensium universis: Quod nos considerantes singularem integritatem, ardens nobis regnisque nostris, imo toti Christianitati serviendi studium, militarem et heroicam fortitudinem, praeclaraque bene gestorum et virtutum merita, quibus *(Tit.)* Michaelem Waivodam Walachiae praeditum et decoratum esse novimus, et praecipue laudabilem et approbatam fidei et sinceritatis erga nos constantiam, qua nullis laboris, aut vigiliis parcens, nec pericula ulla, quamvis vicinissima exhorrescens, Imperio et pactis Sultani Turcici sese subtraxit, et nobis regnisque nostris in inprimis Hungariae, uti ab antiquo fuerat, denuo coniunxit et submisit, et hactenus in ea invicto animo haud nimis et pollicitationibus motus, fideliter perstitit, et perseveravit, ac in posterum perstituturum et perseveraturum sese promittit et obstringit; cupientes eundem in hac sua erga nos serviendi promptitudine, et inviolabili fide retinere et conservare, Eidem Waiuodae Walachiae et haeredibus eiusdem utriusque sexus masculis et foemineis, totale Dominium ad arcem nostram Künigsperg vocatam in Silesia, in ducatu Suidniciensi sitam, pertinens, una cum cunctis eiusdem utilitatibus ac pertinentiis quibuslibet universis, utpote pagis, terris arabilibus, cultis et incultis, agris, pratis pascuis, foenetis, fluviis, piscinis, molendinis, sylvis, nemoribus, aliisque pertinentiis quovis nominis, vocabulo vocitatis de iure ad eandem spectantibus et pertinentibus, ac sub suis veris metis et antiquis limitibus existentibus, cum omni iure nostro, quod in iisdem universis bonis, iuribusque ut Rex Bohemiae et Dux utriusque Silesiae ac Ducatuum Suidniciensium et Jauriensium,

qualitercunque habuimus, clementer et ex singulari gratia, nostraque scientia et animo deliberato, sano accedente consilio, praesertim vero, ut propensum plane affectum nostrum, ac merita et officia ipsius praestita recognoscendi benignam voluntatem tanto evidentius perspicere queat, donavimus, dedimus et contulimus iure perpetuo, ut praelibatum totale Dominium ad praefatam arcem Künigsperg pertinens, a memorato Waivoda haeredibusque ac posteris suis utriusque sexus, aut iis, quibus testamento legaverit, nullo modo revocari et auferri possit, nec debeat. Hac tamen conditione perexpressum declarata, ut ipse Waiwoda, eiusque haeredes ac posteri ea omnia, quae incolae et status Ducatuum Suidniciensium et Jauriensium ratione onerum publicorum pro more et consuetudine ditionis illius praestare solent, ex bonis illis Künigspergensibus praestare, subditosque dominii in pristinis iuribus et libertatibus conservare, ac superinde ante apprehensionem possessionis iuramentum ac solennes quoque literas reversales edere et exhibere teneatur. Prouti damus, donamus et conferimus, vigore et testimonio literarum nostrarum manu nostra propria ac sigilli nostri appensione munitarum.

Quae dabantur in Regia arce nostra Pragae, trigesimo primo Augusti. Anno Nonagesimo nono.

(Hofkammerarchiv. Wien. Böhmische Gedenkbücher 326 fol. 372.)

175.

Warszawa, 9 Septemvrie 1599.

Nunţiul Claudio Rangone către card. Cinzio Aldobrandini.

Principele Sigismund Báthory pribeag în Danzig. Principele Andrei Báthory tratează cu Ieremia-Vodă pentru a goni pe Mihai-Vodă, iar acesta oferindu-se să se supună regelui Poloniei, a fost refuzat, la sfatul cancelarului Zamoyski.

Il prencipe Sigismondo dicono è stato a Danzica incognito alcuni giorni, poi parendo d'esser conosciuto s'è partito per Varmia, ove s'egli si farà conoscere com' haveva prima detto, et farà del Prencipe, tengon' ordine dal Re quei canonici di mandare due in nome del Capitulo ad interrogarlo, s'egli habbia licenza di star ivi da Sua Maestà.[1] Il Re a me l'ha detto, et uno di quei canonici.

[1] Sigismund Báthory s'a retras în Varmia, adică în diocesa Cardinalului Andrei Báthory cu consimţimântul lui, într'unul din castelele sale de acolo pentru câtva timp, străbătând ţări străine, fără nici un scop, gonit poate de remuşcările cari îl persecutau pentru neroziile sale săvârşite.

Pare che s'intenda, che il Signore Cardinale Bathori sdegnato che Michele Valacco si tenga coll'imperatore, habbia invitato Hieremia prencipe di Moldavia ad esser seco per scacciarlo, promettendoli d'aiutarlo ad esser lui patrone di quel paese, et si dice, che l'istesso Hieremia habbia mandato qua secretamente a dimandar parere et aiuto dal Re, et che il Signor Cancelliero lo favorisce. S'è anco detto che Michele haveva mandato qua per intendere, se lo voleva il Re in protettione, ma che il Cancelliero haveva scritto, che non se le dasse orecchie, come ad huomo incostante et infido. Le persone che m'hanno detto questo sono tali, che penetrano assai, pure passando le cose così segretamente, non ardirei io di reputarle per vere; giudico nientedimeno debito mio dar parte a V. S. Illma et Rev^ma^ di tutto ch'io sento, et che può esser.

Di Varsovia, 9 Settembre 1599.

(Arch. Vat. Roma. Fondo Borghese III 129/I fol. 8.)

176.

Alba-Iulia, 18 Septemvrie 1599.

Principele Andrei Báthory către Ioan Boer de Recea.

Act de nobilitare cu scut nobilitar, pentru slujbele sale credincioase, cu scutire de toate dările obişnuite pentru casa lui Ioan Boer din comuna Recea în districtul Făgăraşului.

NOS ANDREAS *DIVINA* miseratione Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalis Bathoreus Transsiluaniae, Moldauiae, Valachiae transalpinae Princeps, partium regni Hungariae Dominus, Siculorum Comes, et Episcopus Varmiensis perpetuus Administrator etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis: Quod nos cum ad nonnullorum fidelium consiliariorum nostrorum singularem intercessionem nobis propterea factam, tum vero attentis et consideratis fidelitate et fidelibus servitiis fidelis nostri Nobilis Joannis BOER de Rechie, quae ipse primum quidem Serenissimo Sigismundo Principi Transsiluaniae etc. Domino fratri et praedecessori nostro charissimo,

et huic regno pro locorum et temporum varietate fideliter exhibuit et impendit, ac in futurum nobis quoque exhibiturus et impensurus est: Eundem Joannem Boer ex speciali nostra gratia et potestatis nostrae plenitudine, antea ut intelligimus quoque Nobilem, denuo in coetum et numerum verorum regni Hungariae et Transsiluaniae Nobilium annumerandum, aggregandum, cooptandum et adscribendum duximus, prout annumeramus, aggregamus, cooptamus et adscribimus; Decernentes expresse, ut a modo deinceps idem Joannes Boer ipsiusque haeredes et posteritates utriusque sexus universis pro veris et indubitatis Nobilibus habeantur et reputentur. In signum autem huiusmodi verae et perfectae Nobilitatis eorum, haec arma seu nobilitatis insignia, Scutum videlicet triangulare rubei coloris, in cuius una parte corona Regia gemmis exornata est posita, ex qua homo dimidius thorace indutus dextra manu ensem evaginatum sursum porrectum tenere conspicitur. Supra scutum galea militaris clausa est posita, quam contegit similiter corona Regia gemmis exornata, ex cono autem galeae teniae sive lemnisci variorum colorum hinc inde defluentes, utramque scuti partem pulcherrime ambiunt et exornant, prout haec omnia in capite seu principio praesentium literarum nostrarum docta manu et arte pictoris clarius depicta et expressa esse cernuntur, animo deliberato et ex certa scientia nostra ac liberalitate praefato Joanni Boer ipsiusque haeredibus et posteritatibus utriusque sexus universis clementer dedimus et contulimus; Annuentes et concedentes, ut ipsi praescripta arma seu nobilitatis insignia more aliorum verorum et insignitorum Nobilium armis utentium ubique in proeliis, hastiludiis, torneamentis, duellis, monomachiis, et aliis quibusvis exercitiis Nobilitaribus et militaribus, nec non sigillis, vexillis, cortinis, velis, annulis, auleis, domibus, clypeis, tentoriis, sepulchris et generaliter quarumlibet rerum et expeditionum generibus sub merae et syncerae Nobilitatis titulo, quo eos ab universis et singulis cuiuscunque status, conditionis, dignitatis et praeeminentiae homines existant, dici, teneri, nominari et reputari volumus ferre et gestare, omnibusque et singulis iis honoribus, gratiis, privilegiis, libertatibus, immunitatibus ac praerogativis quibus caeteri veri et nati Nobiles ac militares homines praedicti regni Hungariae et Transsiluaniae quomodocunque de iure et consuetudine utuntur, fruuntur et gaudent, perpetuo uti, frui et gaudere valeant atque possint. Pro ampliori vero gratiae favoris et munificentiae nostrae erga eundem Joannem Boer de-

claratione domum eiusdem in districtu nostro Fogarasiensi, in possessione Rechie vicinitatibusque domorum Nobilis Tomae Boer officialis Curiae nostrae Komanensis ab una, ac providi Pauli similiter Boer partibus ab altera, in pertinentia superiori existentis habitam, ab omni censuum taxarum et contributionum nostrarum tam ordinariarum, quam extraordinariarum, subsidiique et lucri Camerae nostrae solutione, servitiorum quorumlibet plebeorum et civilium exhibitione in perpetuum clementer eximendam, supportandam et nobilitandam duximus, prout eximimus, supportamus et nobilitamus praesentium pervigorem. Quocirca vobis fidelibus nostris universis et singulis Egregiis Francisco Literato Lezay provisori, Nicolao Horwath et Andreae Themerdek castellanis arcis nostrae Fogaras, item Juratis duodecim Boieronibus praefati districtus Fogarasiensis, eorumque vices gerentibus, cunctis etiam aliis, quorum interest vel intererit, modernis scilicet et futuris quoque pro tempore constituendis, praesentes nostras visuris harum serie committimus et mandamus firmiter, quatenus vos quoque a modo in posterum praefatum Joannem Boer ipsiusque haeredes et posteritates utriusque sexus universis, ratione praescriptae domus ad nullam censuum taxarum et contributionum nostrarum, tam ordinariarum, quam extraordinariarum, subsidiique et lucri Camerae nostrae solutionem, servitiorum quorumlibet plebeorum et civilium exhibitionem cogere et compellere, aut propterea eosdem in personis, rebus et bonis ipsorum universis impedire, turbare, molestare seu quovismodo damnificare praesumatis, nec sitis ausi modo aliquali, sed eandem domum modo praemisso exemtam, supportatam et nobilitatam habere modis omnibus debeatis et teneamini. Secus non facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam praesentes literas nostras pendentis et authentici sigilli nostri munimine roboratas, memorato Joanni Boer ipsiusque haeredibus et posteritatibus utriusque sexus universis clementer dandas duximus et concedendas. Datum Albae Juliae, die decima octava mensis Septembris. Anno Domini Millesimo, Quingentesimo Nonagesimo Nono.

Andreas Cardinalis Bathoreus
Princeps Transyluaniae mpr

Joannes Jacobinus Secretarius mpria

Pecetea mare de stat în ceară roșie, aplicată pe un sigil de ceară albă, sfărămată, atârnând pe sfoară de mătase roșie, galbenă și verde.

Pe plicatura hrisovului: Praesentes literae Boeronales per commissarios Ill^mae^ Dominae Principissae,[1] Praefectum nempe et exactorem fiscale ac Requisitores Albenses ad examinandam Boeronum terrae Fogaras jura exmissos et deputatos revisae, lectae ac in vigore relutae. In Fogaras, die 2. Martii Anno 1671.

(Arhiva Academiei Române. Bucureşti. Pergament. Dăruit de d-l Aristide Blank în 30 Octomvrie 1925.)

Notă. O mică descriere a hrisovului cu schiţa scutului, de d-l Iosif *Sebestyén* de Köpecz, în „Flacăra" din 11 Martie 1922.

Din familia dăruitului cunoaştem pe boerul susnumit Toma Boer de Recea, din 1588; Ioan cav. de *Puşcariu*: Fragmente istorice p. 134 şi pe Radul Boer şi rudele sale dintre 1656—1689; *acelaş*: Date istorice, p. 34.

Mai observăm că cuvântul *exemptam* e scris în mod învechit fără *p* şi că caligraful a greşit la un loc, scriind universas în loc de *universis*, corectat de noi cum se cuvine.

177.

Praha, 27 Septemvrie 1599.

Cesare Florio către Duca di Modena.

Era hotărît ca Basta să intre pe de o parte, iar Mihai-Vodă pe de alta în Ardeal, dar Turcii sosind în cete mari în Ungaria, proiectul original s'a amânat puţin. Mihai-Vodă neştiind însă de schimbarea planului, şi-a trimis un om la împăratul Rudolf plecat de aici de două zile, pentru a-l asigura de credinţa sa neclintită.

L'entrata in Transilvania, della quale si diceva, come io scrissi con le ultime a V^ra^ Altezza, non è stata vera, ma ben ci è stata qualche occasione di crederla. Fu ordinato li dì passati, come io so di haver significato all' A. V. a suo tempo, che il Sig^r^ Basta per una parte intraprendesse quella impresa, quando gli se ne fosse offerta qualche buona occasione, et che per un'altra parimente entrasse il Vallacco dentro di quella provincia; ma quando si intese, che Turchi venivano così grossi, come fu detto, andarono ordini nuovi al Sig^r^ Basta che tralasciando ogni altro pensiere, stasse pronto per moversi dove bisognasse opponersi all'impeto turchesco. Nè di questi secondi ordini fu dato conto nissuno al Vallacco, al quale fra tanto parendo, che il passar l'essercito Turchesco alla volta dell'Ungheria inferiore fosse buona congiontura per entrare in Transilvania, si era egli però mosso a

[1] Soţia principelui Mihail Apafi, Anna Bornemisza, mare gospodină, care conducea singură veniturile domeniilor din ţara Făgăraşului.

quella parte che anco si era accostato a' confini, credendosi, che il medesimo fosse per giudicarsi et per esseguirsi insieme dal Sig^r Basta, ma quando ne aspettava l'effetto, la risposta di esso Sig^r Basta è stata di non poterlo fare per rispetto de secondi ordini di Sua Maestà. De' quali, sì come il Vallacco non era stato avvertito, come ho detto, così, oltre l'essersene doluto, per quanto s'intende, col medesimo Sig^r Basta, ha anche mandato a Sua Maestà un gentilhuomo, per dolersene con la Maestà Sua, et per rappresentarle come per lui non si sia mancato di confermarle in questa occasione ancora la costante sua fede, et devotione. Et questo gentilhuomo, che passò di qua due giorni sono, per andare a trovare Sua Maestà, diede conto di ciò ad un amico suo.

Di Praga, li 27 di 7-bre 1599.

(R. Archivio di Stato. Modena. Carteggio amb. Germania, busta 57.)

178.

Plzeň, 6 Octomvrie 1599.

Impăratul Rudolf II către Camera Scepusiană.

Pentru a putea menţine pe Mihai-Vodă în credinţă trebuind cu ori ce preţ a-i da suma de 25.000 taleri, ordonă să îngrijească de ea măcar şi prin împrumut.

Accepistis et intellexistis procul dubio *mandatul nostru (din 18 Septemvrie trecut) ca să faceţi fără răgaz rost de ceva bani.* Quia vero hac in parte omnis removenda mora est, ac res Wayuodae Wallachiae eo sese inclinant ac commostrant, ni illi quantocius, et sine omni dilatione pecuniario subsidio subventum fuerit ipsum, si non voluntarie, attamen indigentia et necessitate compulsum a reverentia et devotione in nos et rem communem hactenus ostensa dissessurum et sese vel cum Turcis, vel aliis nobis adversis coniuncturum, *vrem să-i dăm suma aceea de* 25.000 thalleros, quod ipsi non ita dudum pro hoc anno dandum promisimus *şi astfel vă ordonăm să pregătiţi aceşti bani, luaţi chiar cu împrumut asupra moşiilor ştiute.*

Hoc autem propterea maturandum est, quod hisce diebus ex aulae nostrae familiaribus, iuxta ipsius Waywodae hic existentem et exspectantem servitorem unum missuri sumus, qui praedictum Wayuodam ad constantiam cohortetur, et pecuniam istam, apud Vos acceptam, secum illic feret et ducat. *Aşadar grăbiţi-vă,* ut adventantibus istis nostro et Wayuodae ministris

pecunia praesto sit, et ipsis devehenda, ad quietantiam consuetam infallibiliter assignetur et annumeretur.

Datum in civitate nostra Regia Pilsna, 6. Octobris. Anno Nonagesimonono.

(Colecţiune particulară. Ungaria. Mandata.)

179.

Innsbruck, 15 Octomvrie 1599.

Arhiducele Maximilian către Amtsverwalter zu Bozen.

Luându-se dela Ferdinand von Küepach, tutorele lui Ştefan-Vodă, pentru administrarea averii sale o garanţie de 2000 fiorini, să-i plătească o dobândă de 6% pe an adică câte 120 fiorini.

Getreuer Lieber. Welchermassen wir unsern Rath und getreuen lieben Ferdinanden von Küepach zu Ried, Zimerlehen und Haslburg als verordneten Moldauischen Gerhaben umb 2000 fl. Haubtguet und 120 fl. jährlichs Zins davon auf unser Ambt Bozen deiner Verwaltung gnädigist versichert und verwiesen, das würdest du aus nebenliegender Abschrift unserer deswegen aufgerichten Verschreibung mehrers zu vernehmen haben.[1] Und ist darauf unser gnädigister Befelch, dass du ernennten Moldauischen Gerhaben oder getreuen Briefsinhabern angeregten Zins jährlichen und derselben jedes besonders allwegen auf den 15. Octobris gegen ihren gebührenden Quittungen reichest und antwortest und mit erster Zinsreichung von heut dato über ein Jahr anfahest. Dann was du ihnen also verschriebnermassen reichen und bezahlen würdest, dass soll dir jedesmalen auf diesen Befelch und besagte Quittungen in deinen Raitungen für guet Ausgab gelegt und passiert werden; etc.

Geben zu Insprugg, den 15. October 99.

(Landesreg. Archiv. Innsbruck. Entbieten und Befelch 1599 fol. 343. Copie of.)

[1] Actul de ipotecă făcut în aceiaş zi şi în numele împăratului Rudolf II.

180.

Istanbul, 16 Octomvrie 1599.

Bailo Girolamo Capello către dogele de Venezia.

Sosirea solilor principelui Andrei Báthory şi primirea lor solemnă. Veniţi la sfatul lui Ibraim-paşa, se prezintă credincioşi

Porţii, dar principele nu e gata a restitui niciunul dintre locurile cerute de Turci. Murind pe neaşteptate Muftiul, la care erau delegaţi, s'au sfătuit împreună cu solul lui Ieremia-Vodă şi cu un alt paşe. Nu se ştie încă ce s'a hotărît, dar fiecare dintre soli au primit veştmintele obişnuite.

I due ambassadori Transilvani che per il precedente dispaccio scrissi trovarsi in viaggio pur che entrarono in Costantinopoli, a quel presenti incontrati fuori dell'ordinario da sessanta chiaussi con il locotenente del chiaus-bassi, alloggiati et ospitati secondo l'uso degli altri ambassadori, novità osservata con maraviglio di tutti, et con poca dignità dello Imperio, con manifesto inditio della bassezza d'animo di questi, et dell'estraordinario desiderio che hanno di pace, della quale restano con così poco fondamento come prima, perchè per quello che ho inteso da molte parti, et che li medesimi ambassadori hanno affermato al dragomano ch'io mandai cautamente per visitarli, et intendere alcuna cosa, essi sono stati mandati qua da Ibrain, senza nessuna conclusione, mentre che invitato da lui quel principe alla trattation di pace, gli haverà inviati questi insieme con un terzo loro collega per intendere il pensiero del Bassà, ma con risolutione dal canto del Transilvano di non voler restituire nessuna delle piazze, nè luochi acquistati dal suo precessore, dalla qual principalissima istanza fusse occasione il Bassà di dire ch'egli non poteva a questo assentire, ma che bisognava che ambassadori se ne venissero alla Porta dove haverebbono havuta ferma risolutione della volontà del Re, che haveva dato il carico al Mufti, di pensare sopra, et di rispondere, et che soltanto egli haverebbe mandato il terzo ambassadore in Transilvania per trattare con quel principe sopra altre conditioni proposte da lui, di maniera che espediti questi due qua che non dimostrano dalla apparenza, et dalla poca servitù che hanno seco male all'ordine di essere persone di molta consideratione, hanno ritrovato il Mufti morto, et essi perciò rimasti molto dubbi di quello che sia per seguire, affermando che non possono nè trattare, nè concludere alcuna cosa, senza intervento del terzo ambassadore, o altro ordine del principe loro, et però se ne sono stati ritirati in casa, senza fare nessuna instanza ; ma hieri mattina se vi andarono al Bassà o chiamati da lui, o mossi da loro stessi, che questo fermamente io non lo so, et hebbero seco longo ragionamento in compagnia con un huomo del Bogdano, passando questo negotio, per quello che si dice, per mano di quel Prin-

cipe. Quello che trattassero sin hora non se ha potuto sapere, ma nel partire hebbero et quell'ambassadori, et il Bogdano le vesti ordinarie. La voce universale è che questo negotio di pace sia più dubbio che mai, et che non se ne sia per far altro; si starà donque a vederne il successo, et spero che tosto saprò quello che sarà stato trattato nell'audienza con il Bassà. Tra tanto queste cose passano con intento d'Ibrain, contra il quale moltiplicano le maledicenze et le detrattioni; etc.

Dalle Vigne di Pera, a 16 di Ottobre 1599.

(R. Archivio di Stato. Venezia. Dispacci di Constantinopoli.)

181.

Košice, 20 Octomvrie 1599.

Camera Scepusiană către împăratul Rudolf II.

Raport despre cei 25,000 taleri de plătit lui Mihai-Vodă.

De 25/m talleris Wayuodae Valachiae numerandis.

Intelleximus demisse clemens M^tis V. S. mandatum Pilsnae die 6. currentis mensis Octobris de 25/m talleris Vaivodae Valachiae numerandis ad Cameram hanc editum.

Conquirendae eius summae hoc tempore facultas alia, praeter pecuniam Rakoczianam ad oppidum Tarczal depositam, nulla est. Nam cum possessoribus arcium Saros, Zadvar, Onod,[1] Krasznahurka, et castellorum Puthnok, Misle, Lechnicz[2] et similium, de quibus ex alio M^tis V. S. mandato die 18. proxime praeteriti mensis Septembris dato humillime cognovimus, tam cito tractari non potest, quod illi diversis in locis habitant: et iam ob praesentis ardentisque belli pericula varie distrahantur, dubium etiam est, an vel ipsi, vel alii inscriptionem illarum summas aucturi sint: tractari nihilominus res cum illis primo quoque tempore, si M^tis V. S. clementer videbitur, quam diligentissime poterit; interim ex pecunia Rakocziana, ut dictum est, ex 80 nimirum illis millibus florenis h(ungaricis) quae ipse ad oppidum Tarczal deposuit, memorata 25/m pro Valacho deputati desumi poterunt.

Cassoviae, 20. Octobris. Anno 1599.

(Colecțiune particulară. Ungaria.)

[1] Scris greșit: Ond. [2] Lecznicz, abbatia ad Poloniae fines posita.

182.

Kutná Hora, 25 Octomvrie 1599.

Nunţiul Filippo Spinelli către card. Cinzio Aldobrandini.

Sosirea solului cardinalului Báthory, Ştefan Kakas „Doctor utriusque iuris" cu oferta de a se supune împăratului şi cu cererea să i se dea de soţie principesa Maria Christierna.

E' arrivato il secretario del Sig^{r} Card^{l} Bathorio, et doppo d'havermi dato conto che il Sig^{r} Cardinale per ubbidire a' comandamenti di N^{ro} S^{re} e servire alla causa publica, non solo ha volontà prontissima di congiungersi con l'Imperatore, ma di sottomettersegli, che tali sono state le sue parole formate, come un huomo se deve sottomettere a Dio, me ha detto haver ordine in conformità della lettera del Cardinale, di guidarsi col mio conseglio, anzi (per usar le parole sue) secondo gl'ordini miei, pregandomi ch'io dovessi tornarmene a Praga, et andare alla Corte per aiutare questo negotio che recerca somma celerità. 2^{0} Ch'io dovessi introdurlo dall'Imperatore, et mi contentasse esser presente, quando lui parla la prima volta a Sua Maestà. 3° Che Cardinal giudica che non possa ritrovarsi vinculo più fermo da mantenere questa congiontione, che quando se le desse moglie la principessa Christierna, e che fu altre volte di Sigismundo. A questo m'aggionse che lui è stato in Polonia, et quel Regno inclina, anzi sta dispostissimo all'incorporatione di Transilvania; et se ben non nega che quel Re non l'intende voluntieri, tuttavia mostra che viene desiderato da tutti li Baroni, et forse non senza volontà del Turco, il quale dall'altra parte stimola il Cardinale a concordar seco; et se delatò molto il Secretario intorno questi due capi.

Io doppo de haver ringratiato il Cardinale della confidenza che mostrava nella persona mia, assicurando che corrisponderia con tutti quelli officii che potessero uscir da me per la buona speditione di questo negotio, essendo questa la volontà de Sua S^{tà} per ordine della quale non havevo lasciato per il passato di operarmi in tutte l'occasioni che eran nate in questo negotio: Lodai la dispositione di V. S. Illma comendandola non solo per la reverenza che mostrava d'havere a i comandamenti et racordi di N^{ro} Signore, ma anco per la parte che toccava alla prudenza et alla pietà, poichè l'honestà della causa va congionta con la conservatione del suo stato, et mostrandoli per quanti rispetti

non doveva, nè poteva sperare sincera congiontione col Turco, et quanto sarìa stata ingiusta et difficile l'incorporatione col Regno di Polonia, facilmente le feci vedere, et mostrò d'intenderla così, che sola la congiontione di Cesare poteva darli titolo legitimo nel stato, et conservarlo, alla quale congiontione speravo che Sua Maestà dovesse trovarsi ben disposta per la riverenza che confessa di portare a' ricordi che Sua S^tà ha dati in questo negotio.

Quanto poi all'andar mio alla Corte li mostrai la difficoltà che ci era, se prima non si otteneva da Sua Maestà luogo in Pilsna, [1] non havendo hora gli ambasciatori residenti in quella città, et che per questo effetto l'andar mio a Praga sarìa inutile, et anco a Rochesano, perchè non era negotio di poter aiutarlo, se non con la presenza; et perciò haveva dato ordine al Auditor mio rimasto in Praga, che si conferisca subito alla Corte per quest' effetto, et che speravo ritornare fra 12 giorni, nel qual tempo se haverebbe potuto haver risolutione della Corte; et essendomi permesso, sarei andato, senza altro. Mostrò di restar capace di queste ragioni, et domandandomi, se giudicava bene che lui andasse prima de me, stante l'ordine che teneva dal suo Prencipe de procurare di esser introdotto da me, et di negotiare in mia presenza, gli risposi, che giudicava bene che andasse quanto prima, così come non mi pareva a proposito del negotio d'haverlo a introdurlo, et che sarìa stato forse contro l'intentione che ha mira d'essere stimato come Padre comune, et haverìa persa tutta l'autorità con la quale da parte potesse giovare, assecurandomi, che se bene lui poteva haver con me ogni confidenza, per la voluntà che tiene N^ro Sig^re della buona conclusione di questo negotio, et per l'affetto paterno col qual ama il Cardinale, tutta volta era bene trattare di maniera, che non si desse più sospetto di quel che hanno questi ministri Cesarei d'esser partiale, offerendomi intanto d'aiutarlo in tutto quello che mi fosse lecito et possibile con ogni sincerità et affetto. Anche di queste ragioni mostrò restare molto con pace.

Quanto al matrimonio le dissi che non era da proporre cose ex abrupto, se prima non si vedeva a che inclinava il negotio, offerendo anche in questo, come di cosa che potesse stabilire questa congiontione col suo tempo, de far quelli offitii che

---

[1] Ambasadorii s'au retras la Pilsen de frica ciumii care bântuia în Praga.

potessi; ben le dissi che era necessario, come veramente giudico che sia, che il Cardinale se disponesse ad assecurar Cesare non solo relassando Varadino a tempo, ma di darli anco qualche fortezza pur *ad tempus*, et che ad altro modo non credo che sarà possibile, che Sua Maestà si voglia fidare la terza volta de' Transilvani;[1] et doppo discorso un pezzo sopra di questo, assicurandolo io che non parlava così per ordine di N^ro^ Sig^re^ ma per me stesso, come quello che havevo più volte trattato con l'Imperatore et coi ministri Cesarei di questo particolare, poichè da Sua S^tà^ non havevo altro ordine che de procurare l'accomodamenti in generale, li domandai, se haveva la plenipotenza. Mi rispose che l'haveva, ma con ordine di non variar cosa alcuna dai capitoli, et all'hora gli dissi che faceva bene a dir così; ma che, se non haveva più amplo poter in effetto, spedisse con celerità huomo al Cardinale perchè le desse facultà di promettere qualche fortezza all' Imperatore, o assicurarlo in altro modo conveniente, altrimenti che con parole semplici. Così disse di voler scrivere subito, distendesi lungamente che era difficile, et quasi impossibile che la provincia consentisse che si desse nessuna fortezza all'Imperatore. Ma il ponto, Sig^re^ Illmo non solo consiste in questo, ma consiste nelli aiuti pecuniarii che il Cardinale dimanda, che costoro, o non ne vorriano promettere, o non potrano osservare, come mi disse chiaramente il Pez, tutta volta necessario, e conforme alla pietà et zelo di N^ro^ Sig^re^ et al bisogno della Christianità, che si procuri questo accordo, et lasciare in mano della providenza de Dio qualche cosa.

Desidero intendere particolarmente come comanda N^ro^ Sig^re^ ch'io proceda nel particolar del matrimonio, ch'io non ho voluto promettere niente, nè vorrei entrare a trattarne, senza ordine espresso di Sua Santità. Finirò con dire d'haver domandato de Sigismundo. Mi rispose ch'era in Prussia con intentione de passar in Inghilterra, nè se sa perchè? Io credo che possa esservi per assicurarsi, supponendo forsi di essere con qualche pericolo; etc.

Di Gottemberg, a 25 Ottobre 1599.

(Arch. Vat. Roma. Fondo Borghese III 67. b pag. 298. Copie.)

[1] Privește cele două cazuri când împăratul Rudolf s'a înșelat despre ardeleni și anume, când principele Sigismund Báthory s'a întors pe neașteptate în țară și apoi, când a cedat principatul vărului său Cardinalul Báthoryi lucruri pe cari el nu le putea uita, pomenindu-le mereu la orice discusiune privitoare la afacerile Ardealului.

183.

[Wien, Noemvrie 1599.]

Anonim despre omorîrea cardinalului Andrei Báthory.

Fugind din bătălia cu Mihai-Vodă în spre Polonia, a fost atacat de o ceată de 50 Secui, care înconjurând compania sa în pădure, l-au ucis cu o secure, trimiţând capul său lui Mihai-Vodă, iar desenul aceluia împăratului Rudolf.

Relation wegen des Cardinals Bathory sein Tod, so geschehen den 31. October 1599 in der Walachey.

Nach fürgegangener Schlacht zwischen dem Cardinal Bathory und dem Wayvoda Michael aus der Walachey, so den 28. October geschehen, ist gemelter Cardinal mit 80 Pferdten und den fürnehmisten Soldaten ausgeristen und durch die Walachey sich begeben, willens nach Polen zu reiten, wie er dann bis auf den 31. October stets geritten, dass er sich mit den seinigen dieselbe Nacht in einem Wald gelegt, daselbsten auszuruehen und den andern Tag fortzuziehen. Gegen dem morgen aber kommen 50 Siculischer Pferd, die was des Cardinals Durchreisen Kundtschaft gehabt, und überfallen Ihn sampt den Seinigen mit so grosser Eyl und Ungestüme, dass Ihrer Keiner davon kam. Vom obengenannten Cardinal sagen sie, dass er sich gewehrt hab ritterlich zue Fuess, bis zue letzt. Kombt ein Siculer und hauet Ihm mit einem Chakan in die Stirne, ein anderer hinden in das Knieckh, das er gleich also fallen und sich ergeben müesste. Alsbaldt man Ihm den Kopf abgehauet und dem Walachen zuegeschickt, dessen Contrafeht dem Kaiser zuegeführet worde.

(Museum Nat. Budapest. Báthory-levelek.)

184.

Alba-Iulia, 3 Noemvrie 1599.

Mihai-Vodă către Secuii scaunului Kézdi.

Reînoieşte vechile privilegii ale naţiunii secueşti, aşa precum ele au fost dela regele Matia încoace, potrivit mandatului primit dela împăratul Rudolf, ordonând ca locuitorii scaunului Kézdi să fie menţinuţi în acele drepturi împreună cu urmaşii lor, cum era mai înainte.

Nos Michael Valachiae transalpinae Vaivoda, Sacratissimae Caesareae, Regiaeque Maiestatis consiliarius, per Transsilvaniam Locumtenens, et eiusdem Maiestatis exercitus cis Transsilvaniam et eius ditionum, partiumque fines Generalis Capitaneus etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis: Quod nos cernentes et alta mente considerantes ruinas et oppressiones regni Hungariae et Transsilvaniae, totiusque adeo circum circa christianitatis, servitutemque miserabilem per iuratos christiani nominis hostes Turcas et Tartaros importatam; considerantes quoque, quod olim, dum libertas antiqua Siculorum in Transsilvania positorum inviolata et illibata permansit, nec in colonos et iobbagiones nobilibus subditi sunt, magnum ipsi subsidium sua promptitudine et industria attulerunt bellica, ipsisque regibus Hungariae ac principibus Transsilvaniae gloriosas de hostibus victorias et memorabiles triumphos pepererunt; animadvertentes item, nulla alia ratione posse defendi ab incursibus hostilibus, miserabilique servitute regnum Hungariae et Transsilvaniae, nisi populo isti Siculo ad bella, ut videtur, nato, sua libertas antiqua restituatur, ut libere, quando opus est, bellum gerere possint, nullis aliis dominis, nisi ipsis regibus Hungariae ac principibus Transsilvaniae subiecti; perpendentes, idque imprimis praeterea, quod ad reddendam illis libertatem clementer Sacrae Caesareae, Regiaeque M^tis annuentia intellexerimus: Idcirco nos ex mandato Sacrae Caesareae Regiae M^tis id annuendum et concedendum duximus, ut libertatem antiquam, quam maiores horum Siculorum temporibus Regum antiquorum Hungariae et Principum Transsilvaniae, nominatimque gloriosae memoriae regis Matthiae ab antiquo habuerunt, obtinuerunt et possederunt, tandem nunc quoque moderni Siculi recuperarent et in posterum possiderent in perpetuum: Quare universos et singulos incolas Siculos sedis Siculicalis Kézdi, tam in persona, quam domibus, haereditatibusque et bonis universis, in eum statum, ordinem et conditionem reducendos et referendos duximus, in quo antiqui eorum videlicet Siculorum maiores et progenitores sub divis Regibus Hungariae, nominatimque Matthia fuerunt, vixerunt et steterunt; quemadmodum reducimus, referimus et restituimus praesentium per vigorem. Ita tamen, ut iidem Siculi, haeredesque et posteritates ipsorum universae, more antiquorum libertinorum Siculorum, bonis et ad bellum idoneis gladiis et pixidibus, aliis instrumentis militaribus bene instructi ad mandata Sacrae Caesareae Regiaeque

Maiestatis, nostra quoque et successorum nostrorum in defen sionem huius regni tempore necessitatis sine mora accurrere, omnibus bellicis expeditionibus, tam generalibus, quam partialibus interesse, ibique cum omni facultatum suarum, atque etiam extremo vitae periculo inservire, fidelemque patriae operam navare debeant et sint adstricti, nec non taxas et conditiones de iure antiquitus servatas et servandas servare debeant et teneantur. Quocirca vobis universis et singulis Magnificis, Generosis,Egregiis, Nobilibus, agilibus, iudicibus, viceiudicibusque regiis, dicatoribus, decimatoribus, connumeratoribus et exactoribus quarumcunque contributionum, tam ordinariarum, quam extraordinariarum, subsidiique et lucri Camerae nostrae perceptoribus, salvis tamen taxis et conditionibus de iure antiquitus servatis et servandis, servitiorumque quorumlibet plebeorum exactoribus dictae sedis Siculicalis Kézdi, modernis et futuro etiam pro tempore constituendis, cunctis etiam aliis, quorum interest seu intererit, praesentium notitiam habituris, harum serie committimus et mandamus firmiter, quatenus vos quoque a modo deinceps annotatos libertinos incolas dictae sedis Siculicalis Kézdi, omnes et singulos, haereditatesque et posteritates ipsorum universas eadem libertate et praerogativa, qua dicti priores libertini Siculi, uti gavisi et fruiti sunt, uti, frui et gaudere permittere debeatis et teneamini, neque ipsos propterea in personis, rebus aut bonis eorum universis impedire, turbare, molestare seu quovismodo damnificare praesumatis, nec sitis ausi modo aliquali. Secus non facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis.

Datum in civitate nostra Alba Julia, die 3-tia mensis Novembris. Anno Domini 1599.

Michael Vaivoda

(Bibl. Univ. Budapest. Coll. Kaprinai in quarto vol. 38 p. 183—6. Copia Kaprinai.)

Notă. Faptul că dintre Secui, locuitorii scaunului Kézdi au fost cei dintâi cari i-au cerut reînoirea privilegiilor lor, suprimate de principii Báthory, arată că majoritatea oștirii secuești a lui Mihai-Vodă era recrutată dintre Secuii din Kézdi, căci aceia din scaunul Odorheiului (Udvarhelyszék) și-au primit numai în ziua de 28 Noemvrie 1599 actul lor mult asemănător acestuia. [1]

[1] Publicat în cartea : A Nemes Székely Nemzetnek constitutióji (Pesten, 1818) p. 81—85 de editorul anonim al cărții, Mihai Székely.

185.

Alba-Iulia, 4 Noemvrie 1599.

Mihai-Vodă către municipiul oraşului Cluj.

Având cheltueli mari cu întreţinerea oştilor, roagă să-i dea un împrumut de 6000 fiorini.

Michael Valachiae transalpinae Vaivoda etc.

[Prudentes et] Circumspecti nobis dilecti. Salutem et favorem. [Hisszük] azt, hogy Kegyelmeteknél nyilván vagy[on, miké]ppen az Ur Isten ez országban hozott, és dia[dalmat ad]ott. [1] Mivelhogy pedég erre a' hadra is, kivel be jöttünk, sok költségünk volt, és mostan is naponként vadnak, Kegyelmeteket azért szeretettel kérjük és intjük is, hogy ez mostani szükségünkbe adjon hat ezer forintot kölcsön, melyet nektek fogyatkozás nekül meg adunk, és jó neven is veszünk Kegyelmetektől. Kinek bizonságára tartsa meg Kegyelmetek ez mi levelünket. Izentünk ezen embertől szóval is, Kegyelmetek mind ebben, mind egyéb dolgokban higyje meg szavát. Bene valeant.

Datum Albae Juliae, die 4. Novembris. Anno Domini 1599.

Michael Vaiuoda mpr

Adresa: Prudentibus et Circumspectis Judici, caeterisque juratis civibus civitatis nostrae Colosuar etc. Nobis dilectis.

(Arhiva oraşului Cluj. Fasc. IV. No. 65.)

Trad. Credem că vă este cunoscut Domniilor Voastre cum ne a adus Dumnezeu în ţara aceasta şi cum ne-a dat biruinţă. Deoarece însă am avut mare cheltuială şi pentru oastea asta cu care am intrat şi avem şi acuma zilnic, rugăm cu dragoste pe Milostivirea Voastră şi vă îndemnăm, să ne daţi cu împrumut 6000 de fiorini în nevoia noastră de acuma, pe care vi-i vom da îndărăt fără lipsă, luând acest lucru în nume bun dela Milostivirea Voastră. Drept mărturia căruia păstraţi Milostivirea Ta această a noastră carte. V'am trimes vorbă şi prin omul acesta, Milostivirea Voastră să daţi crez vorbelor sale, atât în această treabă, cât şi în altele. Rămâneţi cu bine.

Notă. Semnătura latinească a lui Mihai-Vodă nu e niciodată autografă, cu toată „manupropria" întortochiată ce ne-o prezintă, ci în totdeauna pusă de secretarul său, respectiv diacul care scria textul actului ori al orânduielilor. Am dovedit acest lucru într'un articol deosebit, [2] căci Mihai-Vodă *nu avea* carte latinească şi nu ştia nici măcar să semneze cu litere latine, scrisorile sale către Papa, împăratul Rudolf ori alte demnităţi *fiind toate* semnate cu cirilică.

[1] Cuvintele puse în [paranteză] sunt roase de şoareci.

[2] Apărut în „Revista Arhivelor" vol. I (Bucureşti, 1925) p. 409—411.

186.

Alba-Iulia, 4 Noemvrie 1599.

Mihai-Vodă către autoritatea comitatului Cluj.

Ordonă să introducă pe Petru Damokos în stăpânirea celor trei sate pe cari i le-a dăruit.

Michael Valachiae transalpinae Vaivoda etc. Generoso ac Egregiis et Nobilibus comitibus, vice comitibus et iudicibus nobilium comitatus Colosiensis. Salutem et favorem.

A' minemű székely jószágot Damokos Péternek az atyja, Damokos Thamás Zemere Zsigmondtól cserélt vala Tuson, Pagocsa és Domb nevű falubeli portióin, miért hogy mostan az székely jószág megszabadult, megtekintvén mű is Damokos Péternek jámbor hűséges szolgálatját, azon jószágot, mely Colos vármegyében vagyon, birnia engedtük, és neki adtuk ujobban firól fira. Hagyjuk azért ti nektek és parancsoljuk, hogy azt az Tusoni, Pagocsai és Dombi rész jószágot mingyárást fogyatkozás nélkül bocsássátok kezében Damokos Péternek. Secus nulla ratione facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis.

Datum in Alba Iulia, die 4. mensis Novembris. Anno Domini 1599.

Michael Vaivoda

(Museum Nat. Budapest. Coll. Wenzel No. 8576. Copie din 1857.)

Trad. Deoarece părțile de moșii săcuești ale lui Petru Damokos din satele Tujon, Pagocea și Dâmbul, pe cari le schimbase tatăl său Toma Damokos cu altele dela Jicmon Zemere, acum s'au slobozit, privind și Noi slujbele blânde și credincioase ale lui Petru Damokos, am îngăduit să-și ție acea moșie care se află în comitatul Cojocnei, dăruind-o acuma lui din fiu în fiu. Orânduim și poruncim astfel vouă să-i dați în mână fără răgaz lui Petru Damokos acea parte de moșie din Tujon, Pagocea și Dâmbul; etc.

187.

Alba-Iulia, 6 Noemvrie 1599.

Mihai-Vodă către căpitanul Nicolae Rácz.

La plângerea medicului Ion Muralto cum că soldații sârbi i-au jefuit casa sa din Zlatna și pe aceea din Abrud, unde stătea soția sa cu copiii, ordonă să ia cu sine 100 de soldați de ai săi și strângând toate lucrurile jefuite laolaltă, să le predea slugii doctorului numit.

Michael transalpinae Valachiae Vaivoda, etc. Universis et singulis, Generosis ac Egregiis nobilibus, comitibus, vice comitibus, capitaneisque tam equestris, tam pedestris ordinibus in ditione ei regno Transilvaniae constitutis, et commorantis. Nominatim autem Egregio Nicolao Racz, Capitaneus eiusdem ordinis, praesentes visuris. Salutem et favorem.

Értjük az mi hivönk, Moraltus János panaszolkodásából, hogy Zalatnán az udvarházot és Abrughbanyát, a' hol felesége, gyermeke volt, feldulták, fosztották és immáron eddig is az Kegyelmed capitansága alá való ráczoknál talált lovakot, és egyéb marhát. Hagyjuk és erősen parancsoljuk teneked, hogy száz legént hozzád vevén, mindenött mindeneknél : hadnagyoknál, vicehadnagyoknál, közlegényeknél mindent felkeresvén, vagy aranyat, vagy aranylánczot, azvagy pénzt, akarmi névvel nevezett marháját feltaláljátok, kit az Moraltus János szolgája megismer, övének mondja, minden haladék nélkül kezében adjad ; ha pedig valami támadás lenne és az meg nevezett Moraltus Jánosnak marháját, akarmi névvel nevezettet nem akarnák megadni, azokat, valakik lesznek, azvagy lennének, mingyárást kötezve hozzad én előmben. Az Moraltus János szolgáját pediglen mindenött megoltalmazzad, hogy valami bántása ne legyen. Secus nulla ratione facturus. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis.

Datum Albae Iuliae, die sexta mensis Novembris. Anno Domini Millesimo Quingentesimo Nonagesimo Nono.

ІѠ МИХАНЛ ВОЄВОДА (L. S.)

(Archivum Comitum Zamoyski. Warszawa. Plik 23 No. 15.)

Trad. Înțelegem din plângerea credinciosului nostru Ioan Moraltus că i-au răscolit și jefuit casa din Zlatna și din Abrud, unde i-a fost soția și copiii, și chiar și până acum au găsit la Sârbii de sub căpitănia Domniei Tale cai și altă avere. Rânduim și îți poruncim strașnic, ca luând cu tine o sută de soldați, căutând pretutindeni și la toți : la hotnoghi, la vicehotnoghi, la soldații de rând, căutând tot, dacă găsiți sau aur, sau lanț de aur, ori argint, avere de orice fel, pe care o cunoaște sluga numitului Ioan Moraltus, o spune a sa, să i le dai amână toate fără amânare ; iar dacă s'ar întâmplà vre-o atăcare și oarecine nu ar vrea să dea orice fel de avere ar fi a numitului Ioan Moraltus, pe aceia oricine ar fi sau sunt, numai decât să-i aduci înaintea mea legați. Iar pe sluga lui Ioan Moraltus să-l ocrotești pretutindeni, să nu i se întâmple vre-o vătămare.

Notă. Ordinul e făcut „in forma patenti" adică în curmezișul și lărgimea hârtiei, iar pecetea mică anulară e pusă între cele două foi ale coalei, lipite împreună.

188.

Rokycana, 8 Noemvrie 1599.

Arnaldo Vanderboye către ambasadorul Don Guillermo de San Clemente.

Despre intrarea lui Mihai-Vodă în Ardeal şi înfrângerea Cardinalului Báthory, care din bătălie a fugit spre Moldova.

Entrando los dias passados el Waywoda de Walachia con un buen golpe de gente guerra en Transilvania se apodero por composicion de una villa que esta a la rraya de dicha Walachia llamada Cronstadt y passando adelante en contro con el Cardenal Bathori, tambien acompannado de mucha gente, y viniendo a las manos, fue rroto y desbarratado el exercito del dicho Cardenal, de tal manera que apenas se pudo salvar; con todo esto se salvo con hugo fuera de dicha Transilvania hazia Moldavia y Polonia, de la qual queda agora desta suerte en nombre del Emperador el dicho Waywoda de Walachia Sennor, y ahier mando Su Mag^{d} Cesarea llamar al secretario del dicho Cardenal Bathori por hazerle dar quenta de este sucesso, y despedirle, pues la negociacion aquè venia queda por el nùs mo interrupta, y anihilada, de que Dios sea alaba do por lo que importa a mantener los Estados de la Casa de Austria contra el poderio del Turco.

Del Principe Sigismundo que fue de dicha Transilvania no ay otra nueva, sino que le mandaron saliesse del dicho Reyno de Polonia por vagabondo y seditioso, sin que se sabe hasta agora donde aya parado.

Ay tambien aviso, que el Campo Turquesco, despues de haver hecho infinitos estragos y daños en las partes, adonde ha llegado, se rretiro, sin intentar otra cosa, o de continuar la platica de la paz, tambien se comenza a deshazer el Imperial por estar el tiempo muy adelante, y finirse el termino de tiempo, que los socorros que el Imperio embia, solian estar en campaña, de manera, que por este año se puede tener esta guerra como acavada.

(Archivo general. Simancas. Secr. de Estado. Legajo 706.)

189.

Roman, 10 Noemvrie 1599.

Ieremia-Vodă către castelanul de Liov, Stanislaw Zółkiewski.

Ştiri despre cardinalul Andrei Báthory şi fratele său, Ştefan, care cu alţi nemeşi s'a retras în cetăţile Ardealului, împotriva cărora Mihai-Viteazul a pornit cu oştile sale.

Wielmożny Miłościwy Panie Lwowski.

Życzliwe służby i chęci nasze jako najpilniej zalecamy w łaske W(aszej) M(iłości) naszego Miłościwego Pana i przyjaciela.

Jakośmy przedtem dali znać W. Mci o kardynałe wojewodzie Siedmiogrodzkim, toż i teraz powiadają: o Jego Milości Panu Stefanie Batorym nie możemy mieć żadnej pewnej wiadomości; tylko to powiadają, że coś nie mało panów węgierskich się zawarli na Kołożwarze i w inszych zamkach do których, jako mamy wiadomość, że Michał wojewoda z wojskiem swem jechał: tuszą i Stefanowi Batoremu żeby tam był, nie wadziłoby ich ratować: gdyż są szlachcicami polskimi: i za taką okazyą mogłoby się bez naruszenia chrześciaństwa co dobrego Rzeczypospolitej sprawić; dla tego żądamy jakonajrychlej od W. Mci, naszego Miłościwego Pana wiadomość i zdanie, co się dalej ponowi, o tem damy W. Mci, naszemu Mci Panu znać: z tem powtóre służby nasze jakonajpilniej zalecamy.

Z Romanowa, Novembris dnia 10, anno 1599.

M. Wci naszego Miłościwego Pana i dobrodzieja wszystkiego dobra życzy przyjaciel i sługa

Jeremia Mogiła wojewoda z łaski
Bożej Hospodar ziemi Moldawskiej ręką swą

(Archivum Comitum Zamoyski. Warszawa. Collectio minor alphab.)

Trad. Milostive Domnule Lwowski.

Vă ofer cu smerenie slujbele mele și dorința mea Milostiveniei Voastre, stăpânului și prietenului nostru milostiv.

Precum vă dădusem de știre Milostiveniei Voastre și mai înainte despe Cardinal, voevodul Ardealului, acelaș lucru se zice și acuma de el. Despre Milostivenia Sa Ștefan Báthory nu putem avea știri sigure, numai că se vorbește, că mulți boieri unguri s'au închis în Cluj și în alte cetăți, împotriva cărora, precum avem zvonuri, Mihai-Vodă a și pornit. Se crede că și Ștefan Báthory era acolo: n'ar strica să fie scăpați, deoarece sunt nemeși leși și în astfel de împrejurări s'ar putea face ceva bun Republicei, fără paguba creștinității; pentru aceea dorim să avem grabnic știrea și părerea Domniei Voastre milostive. Despre cele ce se vor mai întâmpla de acum înainte, vom înștiința pe Milostivenia Ta. După acestea vă oferim zeloși slujbele noastre.

Domnului și făcătorului nostru de bine milostiv dorește tot binele prietenul său și sluga sa

Ieremia Movilă Voevod
din mila lui Dumnezeu stăpânul țării Moldovei, cu mâna sa

Notă. O altă scrisoare poloneză a lui Ieremia-Vodă (din aceaș zi) către cancelarul Ioan Zamoyski, se află în *Hurmuzaki*: Documente, Supl. II vol. 1 p. 557.

190.

Bochna, 10 Noemvrie 1599.

Anonim către Sigismund III regele Poloniei.

Ştiri despre intrarea lui Mihai-Vodă în Ardeal, bătălia sa cu Cardinalul Andrei Báthory şi fuga acestuia spre Moldova, primite dela unul din tabăra Cardinalului. Lista nemeşilor cari au urmat pe Cardinal în fuga sa şi a acelora cari au pierit în bătălie.

Sacra et Serenissima Regia Maiestas. Domine, Domine Clementissime.

Mandaverat mihi Maiestas V^ra^ ut si quidpiam certi de Illmo Domino Cardinali et praesenti Transilvaniae statu acciperem, id M^ti^ V^rae^ confestim perscriberem. Itaque status rerum illic gestarum in quantum in eorum cognitionem pervenire potui, hic est. Valachiae Transalpinae palatinus maximo exercitu in Transilvaniam repente ingressus cum fuisset, ferroque obvia quaeque vastaret, ac caedem pariter faceret horribilem quo ad copiae Ill^mi^ Cardinalis confluerent, hostique occurrerent, accidit ut Corona civitas ampla, item Fogaras arx ipsi se se dederent, unde Michaeli Albam Iuliam versus celeriter profecto, sexta citra Fogarasinum miliari Ill^mus^ Cardinalis ad Cibinium, inter Saxones civitatem amplissimam, cum copiis, quas temporis angustiae permiserant congeri hostibus occurrit, cumque non longius, quam medium iam miliare a se invicem abessent, obsides sibi mutuo miserunt. Ad haec Cardinalis Ill^mum^ Dominum Malaspinam ad Palatinum miserat, ut ex eo quidnam vellet, intelligeret. Palatinus se ad diem dilato, spem aliquam tractandi et suae voluntatis declarandi praebuit. Interea temporis facto impetu exercitum Transilvanicum, qui aderat, fudit. Ubinam locorum ipse Ill^mi^ Cardinalis sit, sed adhuc nequeo, hoc tamen pro certo intelligo, illum ex loco proelii salvum abiise, et certis quibusdam circumstantiis ductus, credo etiam ipsum servatum, ex via vero, quam ingressus fuerat coniicio per Moldaviam transitum facere. Dominum Stephanum Bathori, Ioannem Iffiu, Stephanum Chiaky, Ladislaum Gyulaffy, Ioannem Szentpáli nonnullosque alios ex primariis nobilibus conglobatos in Poloniam versus iter facere rumor est, quo pacto iter illis plenum incidiis succedat, nescio. Quos in proelio desiderato intelligo, hi sunt: Stephanus Bodoni, Stephanus Tholdi consiliarii, Moyses Zekel, cuius egregia opera Divus Rex Stephanus in omnibus bellis usus est, Petrus Giczi, olim Ioannis

Giczii, Gubernatoris Transilvaniae frater. Commissum est proelium die festo S.S.Simonis et Iudae.

Habeo haec ab eo, qui pridie conflictus vesperi ex castris Domini Cardinalis exiverat, quae idem diebus postea subsequentibus ex diversis fugientibus, uno eodemque tenore intellexit; qui in Hungariam properans Stephanum Bochkay aliquot cataphractorum milia et exercitum Hungaricum in Transilvaniam propere ducentem obortum habuit, qui sane nec dum scimus, qualinam sint usi ingressu, cum Ill^mus Cardinalis partem copiarum ad arcendum exercitum, si quis ex Hungaria irrumpere vellet, intra fines regni habuerit. Quod si his vel plura, vel certiora intellexero, ea ad M^tem V^ram sine mora perscribam. Quod reliquum autem est, M^tem V^ram felicissime valere et florere desidero, eidemque servitia mea humillima supplex defero.

Datum Bochniae, 10. Novembris 1599.

(Muz. Ard. Cluj. Kemény: Apparatus epistolaris II p. 531. Copie.)

191.

Plzeň, 13 Noemvrie 1599.

Hofkammer către Hofzahlmeister.

Să se achite socoteala cărciumăresii Ana Gieronisin pentru întreţinerea solului lui Mihai-Vodă, care a stat la dânsa zece zile luna trecută.

Nachdem der nägste alhier an der Kays. Mt. Hofe zu Pilsen gewesene Wallachische Amisat bey Anna Gieronisin, Wittib und Gastgebin alhier, vom 27-isten Septembris bis 7-den Octobris nägsthin für Speis und Trank für sich und seinen Diener, in allen 50 Taller 68 kr laut beyliegendter Verzeichnus verzehrt und aufgewendt; die also ihr, der Gieronisin wieder zu erstatten und zu bezahlen bewilligt: Als wollet demnach bemelter Wittib ernennt ... Gelt erlegen und richtig machen lassen.

Actum Pilsen, den 13-ten Novembris. Anno etc. 99-isten.

(Hofkammerarchiv. Wien. Oester. Gedenkbücher 159 fol. 792.)

192.

Wien, 13 Noemvrie 1599.

Don Guillermo de San Clemente embaxador către regele Filip III.

Descrierea bătăliei dintre Cardinalul Báthory şi Mihai-Vodă, confirmată de solul său sosit, cu amănunte despre pierderile ambelor

părţi, după care împăratul Rudolf a numit pe Mihai guvernator şi căpitan general al Ardealului.

Sennor. Porque V. Mag^{d} sabra ya como Segismundo Bathori que solia ser Principe de Transilvania y casado con la Serenissima Archiduquesa Maria se descaso por sus ymilidades y como haviendo roto dos vezes los conciertos que tenia hechos con el Emperador de la provincia de Transilvania la cedio y dio la posession de ella por nuebo converto al Cardenal Bathori su primo, no lo repetire en esta, solo dire que porque esto dio mucho cuydado a Su S^{d} embio algunos meses ha a Monsennor Germanico Malaspina por su nuncio al dicho Cardenal para que tratase de acordarle con la Mag^{d} Cesarea, en la qual se andava agora, Miguel Baiuoda de Balachia que siempre ha tenido la parte del Emperador dizen los primeros y segundos avisos que se han tenido de Transilvania (que los ultimos llegaron ayer) que tomando la voz del Emperador con mas de 25 a 30 mil hombres a entrado en Transilvania y se apodero de Alba Julia en nombre de Emperador y de otras tierras y que oponiendosele con golpe de gente el Cardenal despues de haverse passado al Walaco un Transilvano con golpe de gente, dio la batalla al Cardenal, con muerte de muchos Transilvanos, y que el Cardenal se huyo y supieron del hasta cierto rio que huvo de pasar, que por no haverse sabido mas del algunos sospechan que se avego y porque no se havla de Segismundo Bathori creo yo que no se debio de hallar la batalla, y podria ser que fuese verdad como algunos la harrian escrito, del que se harria embarcado en Danzique y andava viendo paises y esto puede muy bien ser porque es su humor, si esta victoria Walaco es verdad, como el Archiduque Matias lo piensa y con ella ha despachado al Emperador, ha sido uno de los milagros grandes que Dios ha hecho cuesta guerra y evidente señal de que quiere favorecer al Emperador, y tanto mas es de dalle gracias que quando se supo que el Walacho harria entrado en Transilvania se temio mucho que el Cardenal se viesse aprestado llamaria al Turco que aun esta entero en campaña, si fuere assi como todos creen ayudara mucho este sucesso alos desseos que Su S^{d} tiene, y creo que tambien causara que haga mas efecto lo que de parte de V. Mag^{d} tengo representado al Emperador que por cartas del Duque de Sessa se que V. Mag^{d} a mandado responder al Papa y dello tengo auisado al Emperador y pedido, que no de oydos a la platica de paz que los Turcos aun con grande instancia pretenden, y tengo por cierto, que la

instancia de V. Mag^d haura hecho effecto pues ayer me embio a dezir el Archiduque Matias que tuuo correo expresso el Emperador que los comisarios de la Paz no concluyan niunguna cosa, que no se la consulten primero con mas animo y mayores esperanças deseava de hazerla despues que sabra lo de la victoria del Walaco, que plega a Dios sea como lo escriuien; etc.

De Viena a 13 de Noviembre 1599.

En este punto acaba de llegar un cavallero despachado por el mesmo Bayvoda de Walaquia, el qual trahe la confirmacion de todo lo sobre dicho y que la batalla que tubo con el Cardenal Bathori fue a los 28 del passado, la qual quiso entretener Monsennor de Malaspina, diziendo que tenia cartas y horden de Su S^d de hazello, pero como no las pude mostrar luego passo el dicho Walaco adelante y hizo vir al Cardenal con muerte de quatro mil de los suyos y 200 de los nuestros, tomo preso al dicho Monsr Malaspina y lo esta hasta otra resulocion de Su Mag^d Cesarea, la qual entretanto que prover de otro a hecho al mismo Bayvoda Governador y capitan General de aquella provincia.

(Archivo general. Simancas. Secr. de Estado. Legajo 706.)

193.

Roma, 13 Noemvrie 1599.

Papa Clemente VIII către împăratul Rudolf II.

Lucrând mereu la înfăptuirea unei înţelegeri între dânsul şi Cardinalul Andrei Báthory, află cu durere despre intrarea lui Mihai-Vodă în Ardeal şi astfel îl roagă şi îl someză să intervină în chestiunea de sus şi pentru înlăturarea relelor cari se vor naşte din aceste lucruri.

Carissimo in Christo filio nostro Rudolpho Hungariae et Bohemiae Regi illustri in Romanorum Imperatorem electo.

Clemens papa VIII.

Carissime in Christo fili noster. Salutem et Apostolicam benedictionem. Scit Maiestas tua, quanto nostro studio et cura a nobis laboratum sit, dum et tuae, et christianae reipublicae utilitati, ex nostra pastorali sollicitudine consulere cupimus, ut inter te et dilectum filium nostrum Andream Cardinalem Bathorium pernecessaria et saluberrima coniunctio existat, cuius rei causa etiam certum nostrum Apostolicum nuntium ad eundem Cardi-

nalem misimus, et nullum officii genus praetermisimus. Cum autem negotium Dei benignitate prospere procederet, et tam bono loco res esset, ut non solum Cardinalis se propensum ad id, quod expetimus ostenderet, sed iam eo perductus fuerit, ut ad Maiestatem tuam secretarium suum miserit, denique cum in magna spe essemus fore, ut brevi optata coniunctio conciliaretur, ecce ad nos affertur gravi nostra molestia, Michaelem Valachiae principem, postquam eundem Cardinalem Turcas invadendi spe laetasset, repente in provinciam Transilvaniae non mediocri cum exercitu hostili impetu irrupisse, qua ex rei inexspectata novitate, quam multa mala consequantur, Maiestas tua pro sua prudentia optime intelligit, non enim solum dubitandum est, ne tam salutaris coniunctio, tanto, ut diximus, labore procurata, quod absit, abrumpatur aut permultis certe difficultatibus implicetur, sed etiam magnopere metuendum est, quod sine summo dolore, ne cogitare quidem possumus, ne Cardinalis ipse perturbatione animi et desperatione aliqua abreptus, gravissimo et Maiestatis tuae, et rei christianae detrimento, praeceps ad Turcarum unionem feratur, quo nihil dici potest acerbius. Quare Maiestatem tuam per Dei gloriam, per commune nominis christiani bonum, per tuam ipsius utilitatem etiam atque etiam hortamur et rogamus in Domino, ut omni abiecta mora statim et praesenti malo, et plurimis imminentibus, remedium efficax adhibeas, Valachum coërceas, Cardinalis animum confirmes, impedimenta omnia removeas, quibus optata coniunctio retardatur, quae ubi semel conciliata erit et coaluerit, multa deinceps facilius disponentur. Hoc igitur age, fili carissime, quod nos maxime sollicitat, et de quo etiam proxime multo cum affectu scripsimus ad Maiestatem tuam, de cuius prudentia, zelo et animi magnitudine confidimus, quod tam alieno tempore, malum hoc altiores radices agere, atque ingravescere Deo bene iuvante non permittet.

Datum Romae, XIII. Novembris 1599.

(Arch. Vat. Roma. Arm. 44 vol. 43 fol. 361. Copie of.)

194.

Alba-Iulia, 14 Noemvrie 1599.

Mihai-Vodă către municipiul oraşului Târgu-Mureş.

Adeveresţe primirea sumei de 1000 fiorini ce i s'au adus, în socoteala contribuţiunii viitoare.

Michael Transalpinae Valachiae Vaivoda etc.

Recognoscimus per praesentes Prudentes ac Circumspectos iudicem ac iuratos cives civitatis nostrae Maros Vasarhely adtulisse ac dedisse nobis in paratis per medium Providorum virorum Valentini Zabo, ac Georgii Keopeczi concivium suorum florenos mille, quam summam nos ex futura contributione eisdem defalcaturos pollicemur. Super quibus eosdem praesentes signaturae testimonio quietos et pacificos reddimus.

Datum Albae Iuliae, 14. Novembris 1599.

Michael Vaivoda (L. S.)

(Arhiva oraşului Târgu-Mureş.)

195.

Wien, 16 Noemvrie 1599.

Arhiducele Matia către Mihai-Vodă.

Il felicită pentru faptul de a fi cucerit Ardealul cu mâini armate.

Matthias Dei gratia Archidux Austriae, Dux Burgundiae et Comes Tyrolis etc.

Illustris Domine Amice honorande. Salutem et promptissimum gratificandi animum cum omnis boni incremento.

Qua erga Sacra^{mam} Caesaream Regiamque M^{tem} et Dominum ac fratrem nobis observandissimum fidelitate, ergaque universam Christianam Rempublicam sincera animi affectione et singulari fortitudine Deo Optimo Maximo auxiliante Illustris V^{ra} Dominatio provinciam illam Transylvaniae in fide data aliquamdiu vacillantem armatu manu omnium cum admiratione subegerit et Sacrae Caesareae Regiaeque M^{tis} ditioni tum demum adiecerit, ex Illustris Dominationis V^{rae} legatis perlibenter admodum et summo cum gaudio intelligimus, deque victoria illa insigni et omni lauda conspicua Illustri V^{rae} Dominationi nomine Suae M^{tis} summopere gratulamur, indubitate nobis persuadentes fore, ut Sacra^{ma} Caesarea Regiaque Maiestas eiusmodi praeclarum sempiterna memoria dignum facimus clementer compensatura sit: veluti et Illustris Dominatio V^{ra} nostraque omnia sinceri animi et benevolentiae studia pro tantis meritis et laboribus salubribus tam fausta prosperitate gestis non defutura promittimus, sibique omnino persuasum habere velit, nihil aeque in votis nobis esse, quam ut Illustri V^{rae} Dominationis integerrimam animi erga eandem

nostri voluntatem propensissimam benevolentiam, re ipsa aliquando perspectam atque testatam reddere possimus.

Datae in civitate Vienna, 16. mensis Novembris. Anno Domini 1599.

(Museum Nat. Budapest. Quart. Lat. 2228 p. 324. Copie mod.)

Notă. Răspunsul lui Mihai-Vodă la această scrisoare (din .... Decemvrie 1599) publicat în *Hurmuzaki*: Documente vol. XII p. 1274—1275.

196.

Plzeň, 16 Noemvrie 1599.

Impăratul Rudolf II către ep. Andrei Jerin preşedintele Camerei de Silezia.

Zoreşte trimiterea urgentă a restului banilor făgăduiţi lui Mihai-Vodă, care a intrat în Ardeal, pentru a-l asigura faţă de vrăjmaşi.

Bischof zu Breslau wirdt abermals vermahnt Wegen Fortfürderung der an den 100/m Tallern nach Oberungern noch abgehunde 20/m Taller ehist in Bereitschaft zu bringen.

Aus unserm vom 29-isten Octobris nächsthin an dich erfolgten gnädigisten Schreiben wirdest du under andern auch mit mehrern verstanden haben, warumben wir über die hievor bereits nach Ober-Hungern gefihrten Fünfzigtausent und dreissig Taller, die noch hinderstelligen zweinzig tausent Taller an den völligen hundert Tausent Tallern, auch hienach bringen, und dasselbe befürdern zu lassen, an dich genädiglich begehrendt, und machen wir uns zwar keinen Zweifl du werdest hierin dein Müglichistes und das beste thun. Dieweil aber dergleichen Fortführung, sonderlich bey vorgangenem des Weyda in der Wallachey Einfall in Sibenbürgen, und unsers Ober-Hungerischen Kriegsvolks Fortreisen zu Ihme einmal höchst vonnöten, damit dasselbe auf allen Fall wider den Feindt und Widerwärtigen gebraucht, sie einsten übergewältigt, und die hernach liegunden Länder, und darunter auch Schlesien für dem Erbfeindt desto mehrers künnen gesichert werden: Als haben wir dich daran abermal vermahnen wollen, genädigist befehelendt, dass du auf alle mügliche Weg dahin sehen und trachten wollest, damit doch solche zweinzigtausent Taller auch in Bereitschaft und zur Handt gebracht, und dahin nach Ober Hungern, ohne allen mehrern Verzug, fortgeführt, auch dem Kriegsvolk vertröstermassen ausgezählt und getheilt

werden mügen, an deme, wie du aniezo sonderlich gemeinen Nutzen merklich und hoch befüerderst, also handlest du auch, doch dass du uns, was wir uns diesfalls zu versehen, auch mit eheistem gehorsamblich berichtest, zu unserm gnädigisten Gefallen, damit du uns gewogen häst zur Fürfallenheit zu erkennen.

Geben Pülsen, den 16-den Novembris. Anno Neunundtneunzig.

(Hofkammerarchiv. Wien. Böhmische Gedenkbücher 326 fol. 645.)

197.

Alba-Iulia, 18 Noemvrie 1599.

Mihai-Vodă către municipiul oraşului Târgu-Mureş.

Comandă steaguri regimentelor de pedeştri şi călăreţi.

Michael Valachiae transalpinae Vaivoda, etc.

Prudens, Circumspecte, nobis dilecte. Salutem et favorem. Hagyjuk és parancsoljuk te neked, hogy az mennyi gyalog és lovag zászlót Thamásfalvi János mi udvari szolgánk mond te neked, annyit csináltass, kiknek az árát az adóból defalcaltatjuk ki; ez mi levelünket penig megtartsad magadnak menedékül. Secus non facturus.

Datum Albae Iuliae, die 18. Novembris. Anno Domini 1599.

Michael Vaivoda mpr

Adresa: Prudenti ac Circumspecto iudici primario oppidi Zekely Vasarhely etc. Nobis dilecto.

(Muzeul Secuiesc. Sf. Gheorghe. Archivum Baronum Apor.)

Trad. Rânduim şi îţi poruncim să pui să se facă atâtea steaguri pentru pedestraşi şi pentru călăreţi, câte îţi va spune sluga curţii noastre Ioan Thamásfalvi, preţul lor îl scădem din biruri; iar această scrisoare a noastră să ţi-o păstrezi ca dovadă.

198.

Alba-Iulia, 18 Noemvrie 1599.

Mihai-Vodă către Nicolae Segniey de Lapispatak.

Reînoieşte actul de danie asupra castelului Chiroch din Zărand împreună cu moşiile cari ţin de el.

Nos Michael Valachiae transalpinae Vaivoda, etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit

universis, quod Nos cum ad nonnullorum dominorum consiliariorum nostrorum singularem intercessionem nobis propterea factam, tum vero attentis et consideratis fidelium servitiorum meritis, et praeclarae erga Sacram Caesaream M^tem^ fidei Generosi Nicolai Segniey de Lapispatak, quae ipse in multis et variis occasionibus Suae M^ti^ summa cum animi sui promptitudine et dexteritate exhibuit et impendit,[1] ac in futurum quoque exhibiturus et impensurus est: Totale et integrum castellum Chiroch vocatum, ac totales similiter et integras possessiones Chiroch, Fenyő, Achova, Pojan, Lazura, Pestor, Egethaza vocatas, ad idem castellum pertinentes, in comitatu de Zarand existentes habitas, quae antea quoque ex collatione Ser^mi^ Sigismundi, alias principis Transsylvaniae etc. eiusdem Nicolai Segniey praefuissent, verum superiorum temporum iniuria, et hostium excursionibus magna ex parte depopulatae, propterque varias rerum Transsylvanicarum mutationes ab eodem abalienatae esse perhibentur; Tandem vero, postquam Nos regnum hoc Transsylvaniae armis in nostram potestatem redegissemus, ad Nos consequenterque collationem nostram devolutae sunt, et redactae: Totum item et omne Jus Regium, si quod in eiusdem castello, ac possessionibus ad idem pertinentibus etiam aliter, qualitercunque existeret, et haberetur, aut eaedem, et idem nostram ex quibuscunque causis, viis, modis et rationibus concernerent collationem, simul cum cunctis suis utilitatibus et pertinentiis quibuslibet, terris scilicet arabilibus, cultis et incultis, agris, pratis, pascuis, campis, foenetis, sylvis, nemoribus, montibus, vallibus, alpibus, vineis, vinearumque promontoriis, aquis, fluviis, piscinis, piscaturis, aquarumque decursibus, molendinis et eorundem locis, generalibus vero quarumlibet utilitatum, et pertinentiarum suarum integritatibus quovis nominis vocabulo vocitatis ad idem castellum, possessionesque, nec non Jus Regium de iure et ab antiquo spectantibus et [pertinere debentibus, sub suis veris metis et][2] antiquis limitibus existentibus, memorato Nicolao [Segniey de Lapispatak ipsiu]sque haeredibus, et posteritatibus universis reddendas, dandas, donandas et conferendas du[ximus, imo] damus, donamus et conferimus perpetuo et irrevocabiliter [tenendas,] pariter et habendas, salvo iure alieno, harum nostrarum vigore et testimonio literarum [me-

[1] E de observat că a luat parte şi la asediul cetăţii Giurgiu în toamna anului 1595.

[2] Locurile întregite după formularul acestor danii, erau în original roase şi mucegăite de umezeală.

diante. Quae tunc in] formam privilegii nostri redigi faciemus, dum nobis in specie fuerint reportatae.

Datum Albae Iuliae, die decima octava mensis Novembris. Anno Domini Millesimo quingentesimo nonagesimo nono.

Michael Vaivoda (L. S.)

Joannes Jacobinus Secretarius

(Colecţiune particulară. Ungaria. Copie post.)

199.

Praha, 21 Noemvrie 1599.

Alberto Venturini către nunţiul Filippo Spinelli.

Amănunte despre bătălia dela Şelimbăr. Episodul dintre nunţiul Malaspina şi Mihai-Vodă înainte de bătălie. Se aşteaptă solul său care va aduce ştiri mai sigure.

Intorno al negotio di Transilvania s'aspetta domane o poidomane il Sig^r ambasciator del Valaccho, che di già s'è impadronito della provincia, e cacciato il Cardinale, stando hora a devotione di Sua Maestà, e Monsr Malaspina si dice esser col medesimo Valacco trattato molto honoratamente, ma se bene con qualche guardia secreta, sin tanto che Sua Maestà dia qualche ordine.

Quando il Valacco entrò in Transilvania col suo esercito, e che quello del Cardinale le fu messo a fronte, fu mandato al Valacco dal Cardinale Monsr Malaspina con lettere che il Cardinale stava e teneva quella provincia con consenso dell'Imperatore, e mentre detto Monsignore s'offerse mostrar le lettere di Sua Maestà, il Valacco rispose: „V^ra Signoria vedrà che haverà le lettere di Sua Maestà" e voltato all'esercito comandò che dicesse tre volte I e s u s, e detto, si diede mano all'assalto, e per essere l'esercito del Cardinale debole, e non numeroso, parte si messe in fuga, e parte fu tagliato a pezzi. Del Cardinale non si sa cosa di certo, chi dice che sià morto, e chi fuggito, e chi prigione; un di questi l'indovinerà. Molto meglio si saprà il tutto alla venuta di questo ambasciatore Valacco.

Al secretario Transilvano non ho parlato per non esser potuto entrare nella città: il mandarle la lettera ho giudicato non essere a proposito, per esser le cose nei termini scritti.

De Borghi,[1] 21 Novembre 1599.

(Arch. Vat. Roma. Fondo Borghese III 67. b. pag. 337.)

[1] Se înţelege mahalaua oraşului Praga, de unde toţi ambasadorii au fugit de frica ciumei.

200.

Roma, 21 Noemvrie 1599.

Cav. Giovanni Mocenigo către dogele de Venezia.

Prima ştire despre bătălia dintre cardinalul Báthory şi Mihai-Vodă şi importanţa întreprinderii acestuia cu privire la lupta împotriva păgânilor.

Non mi rispose altro il Pontefice, ma poi entrò a parlarmi delle cose di Transilvania, dicendomi, che Mical Vaivoda di Valachia haveva fatto una gran rissolutione di venir a battaglia con il Cardinale, il quale se sarà affogato nel fiume, fugendo, come si scrisse, haverà l'Imperator fatto un grand'acquisto, et potrà nell'anno venturo o assalir qualched'una di quelle principal fortezze, o di Buda, Albaregale et Belgrado, che sono sopra il Danubio impedito dalla Transilvania d'esser a' Turchi con sicurtà navigato, o vero scorrer sino verso Constantinopoli, dal qual non si trovava hora più lontano, che di otto giornate.

Io dissi, che veramente fin'hora queste imprese mostravano qualche apparente segno di prosperità et che ogn'uno doveva pregar Dio, che così continuassero, acciò non fossero da qual si voglia altra causa impedite.

Di Roma, li 21 Novembre 1599.

(R. Archivio di Stato. Venezia. Dispacci di Roma. Vol. 44 fol. 159.)

201.

Alba-Iulia, 22 Noemvrie 1599.

Mihai-Vodă către municipiul oraşului Cluj.

Iertând oraşul pentru nesupunerea arătată faţă de împăratul Rudolf II prin faptul că a reprimit pe principele Sigismund Báthory care cedase împăratului Ardealul şi apoi s'a întors din nou (în vara anului 1598) în ţară, îi reînoeşte toate privilegiile sale vechi.

Nos Michael Valachiae transalpinae Vaiuoda etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit, universis: Quod cum inter alia, quibus Principes, et summi in armis viri perennem nomini suo gloriam comparare, et ad Divinae illius naturae partem quam proxime accedere solent,

primum et praecipuum sibi locum clementia, et in victos summa benignitas vendicat, propterea quod cum in eos, quos armis in potestatem redegerunt, et quorum vitae necisque sunt arbitri, ita moderate hac summa facultate utuntur, ut homines tamen se infra Divinam potestatem constitutos esse meminerint; Quod ipsum nos quoque, qui armis ab aliquot iam annis Rempublicam Christianam contra immanissimos barbaros tutati sumus, assidue in oculis ferre solemus. Nam postquam superioribus temporibus hoc regnum Transsylvaniae variis et periculosissimis mutationibus agitatum, a fide Sacratissimae Caesareae Regiaeque M^tis etc. Domini nostri clementissimi defecisset, eius recuperandi cura a Sua M^te Caesarea nobis demandata, licet profligato exercitu Transsylvanorum victores evaserimus, summumque ius arbitrii, in armis positum haberemus, parcendum tamen victis, et benignitate in illos agendum censuimus. Inter quos Prudentes et Circumspecti Primarii et Regii Iudices, et Iurati, caeterique universi cives et inhabitatores civitatis Coloswariensis, qui M^tem Caesaream non levi prius offensione ob receptum Sigismundum Principem laesisse dicuntur, ut fructum aliquem clementiae, et misericordiae nostrae caperent, nobis curae fuit. Quapropter cum nec solos, neque praecipuos offensionum authores eos exstitisse, imo neque a fide Suae M^tis Caesareae penitus discessisse compertum habeamus: In eo ipsos assecuramus, certosque et securos reddimus, nos ob praescriptum offensionis commissum, aut alias quascunque indignationum causas, quibuscunque tandem Sacra Maiestas Caesarea offendi poterit aut posset, nullo unquam tempore, aut per nos, aut vero per alios quospiam quocunque ultionis genere vindictam sumturos. Offerentes nos insuper benevole, quod eosdem Iudices et Iuratos, caeterosque universos cives et incolas dictae civitatis Coloswariensis in universis et singulis eorum privilegiis, per Divos quondam Hungariae Reges et Principes Transsylvaniae, hactenus ipsis concessis, tam nos ipsi conservabimus, quam etiam per alios quoscunque subditos nostros inviolabiliter observari faciemus. Imo etiam, si Sacra Maiestas Caesarea superiorum temporum offensionibus exasperata, gravius quippiam de eisdem Coloswariensibus statuendum censuisset, nos tamen id plane in nos recipiemus, receptumque volumus, ut omni studio, labore et intercessione nostra indignationem Suae M^tis Caesareae ab ipsis avertamus, et penitus sublata et obliterata efficiamus, atque etiam pristinam illis gratiam conciliemus, quemadmodum assecuramus, inque praemissis certos et

securos reddimus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante.

Datum Albae Juliae, vigesima secunda die mensis Novembris. Anno Domini Millesimo, Quingentesimo, nonagesimo nono.

ІѠ̃ МИХАИЛ ВО[ЕВО]Д

(L. S.) Demetrius Napragj
El(ectus) Epps Transs. mpr
Joannes Jacobinus Secretarius mpr

(Archivum Comitum Forgach. Budapest. In forma patenti.)

Notă. Insemnătatea acestui act e îndoită întrucât el nu e cunoscut de monografistul oraşului Cluj, Alexe *Jakab* şi e interesant că aprobarea privilegiilor vechi a fost obţinută dela domn de către deputaţii oraşului pe timpul dietei din Alba-Iulia, care urma să se ţină în Cluj.

202.

Alba-Iulia, 22 Noemvrie 1599.

Mihaĭ-Vodă către Daniel Zalasdi şi tovarăşii săi.

Act de ocrotire asupra averii mobile şi imobile din Ciuc, Odorhei şi comitatul Cluj a văduvii lui Ioan Geréb, născută Varvara Suki.

Michael Valachiae transalpinae Vaivoda etc. Universis et singulis Magnificis, Generosis, Egregiis et nobilibus, comitibus, vicecomitibus et iudicibus nobilium quorumcunque comitatuum, capitaneis, signanter Danieli Zalasdi Udwarheli, et Jo[oanni] Thamásfalvi, Maros sedium Siculicalium, item boeronibus, belliductoribus, centurionibus, praefectis et Hotmanis Kozakorum, quam aliorum quorumvis militum nostrorum, necnon Prudentibus et Circumspectis iudicibus, villicis et iuratis civibus, quarumcunque civitatum, oppidorum, villarum et possessionum, cunctis etiam aliis, quorum interest seu intererit praesentes nostras visuris. Salutem et favorem.

Miérthogy az megholt vitézlő Betlenfalvi János Geréb relictáját, Suki Barbarát és az fiát, Peter Gerébet minden őstől maradt jószágival, örökségivel, udvarházival és javaival, kik Csikban, Udvarhelyszékben és Kolosvármegyében vadnak és birtak, mi ótalmunk és gondviselésünk alá vöttünk : Hagyjuk azért és parancsoljuk, hogy Kegyelmetek is az megnevezett személyeket se személyekben, jószágokban, örökségekben, majorsá-

gokban és minden egyéb javaiban megháborgatni és bántani ne merészelje, sőt ótalommal és segitséggel legyenek nekik. Ha mi marhájokat pedig eldulták és kóborlották volna az föld népe, kik nem az mi hadunkba valók voltak, azokat is fogyatkozás nélkül restituáltassátok nekik. Secus non facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis.

Datum Albae Iuliae, die 22. mensis Novembris. A.D. 1599.

Michael Vaivoda mpr

Joannes Jacobinus Secretarius mpr

(Muzeul Secuiesc. Sf. Gheorghe. In forma patenti.)

Trad. Pentrucă am luat în ocrotirea şi purtarea noastră de grije pe văduva răposatului ostaş Ioan Geréb de Betlenfalva, pe Varvara Suki, cu toate averile ei rămase dela strămoşi, cu moştenirile, cu ogrăzile şi cu bunurile cari sunt şi pe cari le-au stăpânit în Ciuc, în scaunul Odorheiu şi în comitatul Cojocnei: Orânduim deci şi poruncim, ca nici Domniile Voastre să nu îndrăzniţi să turburaţi au să vătămaţi persoanele numite: nici în persoana lor, în averile, moştenirile, măieriştile lor şi orice alte bunuri, ci să le fiţi cu ocrotire şi cu ajutor. Dacă le va fi risipit şi răpit ceva averi norodul din partea locului, care nu era din oastea noastră, şi acelea să faceţi să le fie înapoiate fără lipsă.

203.

Alba-Iulia, 25 Noemvrie 1599.

Mihai-Vodă către Ioan Boer din Turda.

Pentru răsplata slujbelor sale, îi reînoieşte actul de danie asupra casei din Turda şi a unei părţi de moară de acolo cu pământurile cari ţin de ele.

Nos Michael Walachiae transalpinae Vaivoda etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis, quod etsi in proximis Dominorum Regnicolarum Comitiis Generalibus ad vigesimum diem Novembris in edicto nostro hic Albae Iuliae celebratis universis et quaelibet donationes Sigismundi Bathory etc. alias Principis Transsylvaniae reiectae, annihilatae, viribusque cassae et inefficaces sint redditae et pronunciatae, et alioquin etiam Ius belli in universis bonis et iuribus possessionariis habuerimus, nos tamen cum ad nonnullorum dominorum consiliariorum nostrorum singularem intercessionem nobis propterea factam, Tum vero attentis et consideratis fidelitate et fidelibus servitiis Egregii Ioannis Boer de Thorda, ser-

vitoris Magnifici domini Stephani Chiaky de Keresszegh,[1] quae ipse principibus Transsylvaniae praedecessoribus nostris, et huic regno fideliter exhibuit et impendit, ac in futurum nobis quoque exhibiturus et impensurus est: Totalem et integram domum ac curiam nobilitarem, in theatro oppidi Thorda, vicinitatibus domorum Egregii Ioannis Thordai camerarii ab una, ab altera vero olim Petri Pesti, simul cum rebus mobilibus et immobilibus; Item septem partes molendini, duarum rotarum desuper volventium ad eandem domum pertinentis super rivulo rakospatak, ex opposito domus Michaelis Nagy, in vico eiusdem oppidi Thorda vargaucza vocata decurrenti constructum, ac piscinam pogantana nuncupatam, in valle peterlaka vocata, subtus piscinam oppidi eiusdem Thordensis viragostoo vocatam, in territorio eiusdem oppidi Thorda, omnino in comitatu Thordensi existentis habitas, quae alias primum Nicolai Pogan de eadem[2] patrui sui, ex post vero Lucae Papay nobilium quondam praefuissent, sed ex eo, quod posteaquam nos diebus superioribus regnum hoc Transsylvaniae armis in nostram potestatem redegissemus Iure belli, atque etiam per mortem et defectum seminis eorundem, iuxta veterem et approbatam huius Regni Transsylvaniae legem et consuetudinem, ad nos consequenterque collationem nostram rite et legitime devolutae perhibentur et redactae; Totum item et omne Ius Regium, si quod in eadem domo seu curia nobilitari, molendino et piscina existeret, aut eadem et iidem nostram ex quibuscunque causis, viis, modis et rationibus concernerent collationem, simul cum cunctis earum utilitatibus et pertinentiis quibuslibet, terris scilicet arabilibus, cultis et incultis, agris, pratis pascuis, campis, foenetis, sylvis, nemoribus, montibus, vallibus, vineis, vinearumque promontoriis, aquis, fluviis, piscinis, piscaturis, aquarumque decursibus, molendinis et eorundem locis, generaliter vero quarumlibet utilitatum et pertinentiarum suarum integritatibus, quovis nominis vocabulo vocitatis ad easdem et iidem de Iure et ab antiquo spectantibus et pertinere debentibus, sub suis veris metis et antiquis limitibus existentibus, memorato Joanni Boyer, ipsiusque heredibus et posteritatibus universis novae nostrae donationis

---

[1] Scris superficial aşa: Chaky de Kereszegh.

[2] Aceste numiri toponimice ca *lacul maieriştei păgănilor* (pogántanya) stăpânit în trecut de Nicolae *Păgănul*, pe cât de rare, sunt aşa de preţioase, întrucât ne amintesc epoca păgână a Ardealului, dela care au rămas până şi la sfârşitul veacului al XVI-lea.

titulo clementer dedimus, donavimus, et contulimus, imo damus, donamus et conferimus iure perpetuo et irrevocabiliter tenendas, possidendas, pariter et habendas, salvo iure alieno, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Quae tunc in formam privilegii redigentur, dum in specie fuerint reportatae.

Datum Albae Iuliae, die vigesima quinta mensis Novembris. Anno Domini Millesimo quingentesimo nonagesimo Nono.

ІѠ МИХАИЛ ВО[ЕВО]Д (L. S.)

(Archivum Comitum Bethlen. Budapest. In forma patenti.)

204.

Alba-Iulia, 28 Noemvrie 1599.

Mihai-Vodă către urmaşii lui Ioan Gyulai din Iara de Sus.

Reînoieşte actul de danie asupra moşiilor lor din Lupşa şi alte patru sate în comitatul Turda precum le-au moştenit dela decedatul lor părinte, Ioan Gyulai bătrânul.

Nos Michael Valachiae transalpinae Vaivoda etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis, quod etsi in proximis dominorum regnicolarum generalibus comitiis hoc anno praesenti ad vigesimum diem mensis Novembris hic Albae Juliae ex edicto nostro celebratis, universae et quaelibet donationes Ser^mi^ Sigismundi Bathori etc. alias Principis Transsylvaniae etc. publico decreto abrogatae, annihilatae, et reiectae fuerint: nos tamen cum ad nonnullorum dominorum consiliariorum nostrorum singularem intercessionem nobis pro partibus nobilium puerorum Pauli et Joannis filiorum, ac puellarum Catherinae, Barbarae et Elizabetae filiarum Egregii quondam Joannis Giwlay senioris de Felseoiara factam, tum vero compatiendo orphanitati et pupillari conditioni eorundem orphanorum, in quam ipsi ob mortem et decessum dicti genitoris sui devenisse perhibentur: Totales et integras possessionem Lupsa vocatam, item portiones possessionarias in possessionibus Felseő et Alsó Jara, simul cum domo et curia nobilitari in eadem; Item Nagi Oklos et Kis Banya nuncupatis, omnino in comitatu Thordensi existentibus habitas, per praefatum Sigismundum principem annotato quondam Joanni Giulay seniori in perpetuum donatas et collatas, et hactenus tam per ipsum, quam etiam praenotatos heredes et pupillos iusto ac legitimo titulo tentas atque possessas:

Totum item et omne Jus Regium, si quod in praescriptis possessione, ac portionibus possessionariis, domoque et curia nobilitari etiam aliter, qualitercunque existeret et haberetur aut eaedem et idem nostram ex quibuscunque causis, viis, modis et rationibus concernerent collationem, simul cum cunctis suis utilitatibus et pertinentiis quibuslibet, terris scilicet arabilibus ... memoratis Paulo et Joanni filiis, ac puellis Catherinae, Barbarae et Elizabethae filiabus praelibati olim Joanni Giulay senioris, ipsorumque heredibus et posteritatibus universis novae nostrae donationis titulo clementer dedimus, reddidimus, donavimus et contulimus, imo damus ... harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante; etc.

Datum Albae Juliae, 28. die Novembris. A. D. 1599.

ІѠ МИХАНА ВО[ЕВО]А (L. S.)

Joannes Jacobinus Secretarius mpr

(Archivum Comitum Bethlen. Budapest. In forma patenti.)

205.

Alba-Iulia, 29 Noemvrie 1599.

Mihai-Vodă către Conventul de Clujmănâştur.

Ordonă să întroducă pe sfetnicul şi comitele comitatului Cluj, Ştefan Bodoni în toate moşiile sale, ce i le-a restituit, afară de cetatea Gherla.

Michaelis Valachiae transalpinae Vayvodae etc. mandatum ad requisitores Conventus de Kolos Monostra, ut Magnificus Stephanus Bodoni de Vayda Szentiván consiliarius, auratae militiae Eques et Comes comitatus Kolos statuatur in dominium universorum bonorum suorum (excepta tamen arce Szamosujvár et eius pertinentiis,) quae idem Vayvoda eidem „Stephano Bodoni parcendo et accedente etiam nonnullorum consiliariorum singulari intercessione" ad utrumque sexum restituit.

Homines Regii ad hanc restatutionem designantur: Gabriel Cserényi de Balásfalva etc.

Albae Iuliae, 29. Novembris. A. D. 1599.

Exstat in Archivo Kolos Monostoriensi. (XIV. 65.)

(Arh. Muz. Ard. Cluj. Kemény: Appendix Dipl. Transsylv. tom. 14 pag. 242.)

206.

Košice, 29 Noemvrie 1599.

Camera Scepusiană către arhiducele Matia.

Ştiri despre cancelarul Zamoyski care strânge oaste, ca la cererea lui Ieremia-Vodă să meargă împotriva lui Mihai-Vodă, pentru răzbunarea morţii cardinalului Báthory şi altele.

Caeterum refert nobis idem Moesz[1] cancellarium Poloniae exercitum colligere et multos nobiles nomina dare: causam iam circumferri, quod Hieremias Moldawiae Vaiwoda contra Tartaros illic transituros Polonorum auxilium petat. Adiecit et hoc quendam non postremi nominis Polonum ante Valachi in Transylvaniam ingressum dixisse, si quid sinistri Cardinali Bathoreo contingeret, eius defensionem magnae curae Polonis futuram.

A Bathoreis, exulante Sigismundo et Cardinale interfecto, nullum instare periculum videtur. In Somlio superest Stephanus, Suae M^ti^ uti audimus, iuramento iam adstrictus; homo otii et quietis, quam novandarum rerum cupidior. Turcae naturales hostes, quin in omnem occasionem intercipiendam Transylvaniae intenti futuri sint, non est dubium. Transylvanos, si non iurisiurandi religio, tamen metus et severitas, data iam semel perfidiae poena, in officio forsan continebit. Ab Ungaris salva et tuta omnia, sed Valachum propter apertum cum Turcis commercium multi in suspicionem vocant, nisi simulatum id sit, cum Viri virtus, probitas, fides et constantia sat hactenus constiterit. De conservatione tamen Transylvaniae modis omnibus providenda, ne malorum improbitate aliquando iterum periclitari possit.

Cassoviae, die XXIX. Novembris. Anno MDXCIX.

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

[1] Sigismundus Moesz tricesimator Lubloviensis.

207.

Praha, 29 Noemvrie 1599.

Nunţiul Filippo Spinelli către card. Cinzio Aldobrandini.

Sosind solul lui Mihai-Vodă, s'au primit amănunte noui despre cucerirea Ardealului şi omorîrea cardinalului Báthory. Nunţiul Malaspina nu poate însă scrie, fiind reţinut de către Domn.

Nei particolari di Transilvania, oltre allo scritto colle passate, ho d'aggiungere a V. S. Illma l'arrivo d'un mandato dal Valacco, insieme al consigliero Pezzen, con la certezza che quella provincia ha già prestato a Cesare il giuramento di fedeltà, e che sin hora senza controversia o difficoltà alcuna resta sotto il dominio di Sua Maestà. Piaccia a Dio, poichè le cose son ridotte in questo termine, dar forza alla Maestà Sua de conservarla a se stessa et alla Christianità, che certo, secondo il discorso ordinario, non pote, se non haverne qualche dubbio; poichè, se de qua non si poteva somministrare aiuti bastanti per defenderla a un Prencipe del proprio paese, che haveva la benevolenza de' popoli, la facilità de cavarne il denaro, et di concitarli opportunamente alla difesa di loro stessi, non so come questo potrà fare un semplice governatore, al quale manchino tutte, o almeno bona parte di queste circonstanze. Ma è da sperare che Sua Divina Maestà occorrerà tanto più abondantemente con l'aiuto della sua gratia, quanto maggiori saranno i bisogni.

Circa la persona del Sig^r^ Cardinale intesi hieri da Monsr Arcivescovo de Praga, al quale era stato scritto dalla Corte dal Sig^r^ Sdenco Popel Cancelliere supremo del Regno, che nel fuggire dall'impeto del Vallacco, fu da una furia de villani ucciso miseramente, et portata la sua testa in Albagiulia; l'istesso me scrive il mio Auditore haver sentito da buona parte. Ma perchè il Cancelliere supremo mostra di haver havuto questo aviso dal Pezzen, il qual è solito alle volte di amplificare in materie simili, et l'Auditore può ben haverlo cavato dal medesimo luogo, ne do conto a V. S. Illma come di cosa probabile; vero è che sin hora non si sa, dove si trovi il Cardinale, e questo fa che non si dubbiti punto della morte, ma sì bene della maniera.

Monsr Malaspina non scrive ancora, forse per non poterlo far liberamente, trovandose retenuto, ancorchè cortesemente, presso il Valacco. Ma perchè anco di questo si parla variamente, et il mio Auditore, al qual commessi che ponesse ogni diligente studio per cavare qualche cosa di certo intorno a questi particolari, et specialmente della persona et stato del predetto Monsr Malaspina, acciò io havesse potuto fare quello che ricercasse il bisogno, mi scrive di non haver potuto penetrar niente; onde non posso anch'io risolvermi a parlare sin tanto che le cose non si scopren meglio.

Ho recevuto l'altro Breve di N^ro^ S^re^ per Sua Maestà, pure in proposito di Transilvania, ma neanche questo m'è parso di

poter presentare, sendo le cose in stato tanto alieno dal presupposto, sopra'l quale è fondato il senso dei medesimi Brevi.[2]

Di Praga, 29 Novembre 1599.

(Arch. Vat. Roma. Fondo Borghese III 67. b. fol. 346.)

208.

Alba-Iulia, 1 Decemvrie 1599.

Mihai-Vodă către Petru Huszár de Brenhida.

Reînoieşte actul de danie asupra moşiei Abafája (Apalina) şi Magyar Fülpös (Filpişul Mare) din comitatul Turda, Néma (Nima) din comitatul Cojocna şi Alsó Szőcs (Suciul de Jos) din comitatul Solnoc interior.

Nos Michael Walachiae Transalpinae Waivoda etc.

Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis, quod etsi in proximis dominorum regnicolarum comitiis generalibus ad vigesimum diem Novembris ex edicto nostro hic Albae Iuliae celebratis, universae et quaelibet donationes Sigismundi Bathory etc. alias principis Transsilvaniae, reiectae, annihilatae, viribusque cassae et inefficaces sint redditae et pronunciatae, et alioquin etiam Ius belli in universis bonis et iuribus possessionariis habuerimus, nos tamen cum ad nonnullorum dominorum consiliariorum nostrorum singularem intercessionem nobis propterea factam, tum vero attentis et consideratis fidelitate et fidelium servitiorum meritis Generosi Petri Huzar de Briny Hida, quae ipse principibus Transsilvaniae, praedecessoribus nostris et huic regno utiliter in multis rebus exhibuit et testata reddidit, ac in futurum nobis quoque exhibiturus est: His aliisque certis et evidentibus ducti respectibus totales et integras possessionem Abafaya, simul cum domo et curia nobilitaribidem ac portionem possessionariam in possessione Magyar Fewlpeos et vineas in promontorio oppidi Regen pastinatas, in Thordensi, item totalem similiter et integram possessionem Királyfalwa ac por-

---

[1] Despre aceasta Cosimo Concini raporta încă din 22 Noemvrie 1599 următoarele: Già si dice che il Malaspina sia ritenuto dal Wallaccho, modestamente però, se bene le deve essere stata svaligiata la casa, con tutto che essendo venuto in posta, pochi arnesi doveva havervi. (R. Arch. di Stato. Firenze. Filza 4355.)

[2] E vorba de scrisoarea Papei din 13 Noemvrie 1599 (de sub No. 193 prezentarea căreia era acum într'adevăr de prisos.

tionem possessionariam in possessione Kis Nywlas una cum domo et curia nobilitari ibidem, portionemque praedialem in praedio Nema in Colosiensi, nec non totalem similiter et integram possessionem Alsó Seoch vocatam, in Zolnok interiori comitatibus existentes habitas, per eundem partas et hactenus quocunque titulo, iusto tamen et legitimo tentas atque possessas, totum item et omne Ius Regium, si quod in eisdem etiam aliter qualitercunque existeret et haberetur, aut eaedem et idem nostram et quibuscunque causis, viis, modis et rationibus concernerent collationem, simul cum cunctis suis utilitatibus et pertinentiis quibuslibet, terris scilicet arabilibus, cultis et incultis, agris, pratis, pascuis, campis, foenetis, silvis, nemoribus, montibus, vallibus, vineis, vinearumque promontoriis, aquis, fluviis, piscinis, piscaturis, aquarumque decursibus, molendinis et eorundem locis, generaliter vero quarumlibet utilitatum et pertinentiarum suarum integritatibus, quovis nominis vocabulo vocitatis, ad easdem et idem de iure et ab antiquo spectantibus et pertinere debentibus, sub suis veris metis et antiquis limitibus existentibus, praemissisque, sicut praefertur, stantibus et se habentibus, memorato Petro Huzar ipsiusque haeredibus et posteritatibus universis novae nostrae donationis titulo clementer dedimus, donavimus et contulimus, imo damus, donamus et conferimus iure perpetuo et irrevocabiliter tenendas, possidendas, pariter et habendas, salvo iure alieno, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Quas nos in formam privilegii nostri redigi faciemus, dum nobis in specie fuerint reportatae.

Datum Albae Juliae, die prima mensis Decembris. Anno Domini 1599.

Michael Vaiwoda mpr (L. S.)

(Muz. Ard. Cluj. Colecția de copii de documente. Fotografie.)

Notă. Facsimilul acestui act de danie a apărut nu de mult, în autotipie, anexat lucrării lui St. *Nicolaescu*: Cum a murit Mihai Vodă Viteazul (București, fără an.)

209.

Alba-Iulia, 1 Decemvrie 1599.

Mihai-Vodă către notarul cancelariei Nicolae Swuich și tovarășii săi.

Mandat de introducere în stăpânirea comunei Teaca și a altor moșii dăruite căpitanului Moise Székely și fiului său Ștefan.

Michael Valachiae transalpinae Vaiuoda etc. Egregiis, Nobilibus Nicolao Swuich, Paulo Koncz, Jacobo Bagossy, Andreae et Paulo Zigethy, Stephano Fenessy, Andreae Thoroczkay, Stephano Somogyi, Joanni Tarczaly, Stephano Berczy, et Georgio Bodo notariis et scribis maioris Cancellariae nostrae de curia nostra per nos ad id transmissis; item Nicolao Farkas de Harinna, Joanni et Georgio Bozzasy de Erked, Francisco et Stephano Horwatt alias Petritiewit de Komlod, Joanni Miko de Orozfaia, Joanni Vayda de Nema, Caspari Bewky alias Bornemizza, Martino et Georgio Bodony de Vayda Zent Iwan. Salutem et favorem. Cum nos singularem habentes rationem fidei, et fidelitatis, insigniumque meritorum Generosi Moysis Zekely de Semienfalwa, consiliarii nostri, et exercituum nostrorum Generalis Capitanei, quae ipse primum Divo quondam Stephano Regi Poloniae etc. in omnibus bellicis suis expeditionibus contra Moschum susceptis, [1] deinde Principibus huius regni Transsylvaniae praedecessoribus nostris, summa cum animi sui promptitudine, et alacritate exhibuit et impendit, ac in futurum nobis quoque, et Reipublicae christianae contra communem hostem eiusdem nominis eadem fide et integritate exhibiturus et impensurus est: Totale et integrum oppidum Theke, item totales et integras possessiones Bany, simul cum domo et curia nobilitari ibidem, Ludwegh et Mezeo Zilwas similiter cum curia nobilitari in eadem, necnon totales similiter et integras portiones possessionarias in possessionibus Vizolya itidem cum domo et curia nobilitari ibidem, Keöbeölkwtth et Vylak vocatis, omnino in comitatu Colosiensi existentes habitas, ex eo, quod postquam superioribus diebus nos regnum hoc Transsylvaniae armis in potestatem nostram redegissemus, Jure belli ad nos, consequenterque collationem nostram devolutas et redactas; Totum item et omne Jus nostrum Regium, si quod in praescriptis oppido, possessionibus, portionibus possessionaris, domibusque et curiis nobilitariis, etiam aliter qualitercunque existeret ... memorato Moysi Zekely, ac per eum Stephano similiter Zekely, ipsorumque haeredibus et posteritatibus utriusque sexus universis, vigore aliarum literarum nostrarum donationalium superinde confectarum et emanatarum, [1] in perpetuum, salvo iure alieno, gratiose dederimus, donaverimus et contulerimus, velimusque eosdem in dominium praefati op-

[1] Publicat în rezumat (cu multe omisiuni şi greşeli) în *Hurmuzaki*: Documente vol. XII p. 527.

pidi... per vos legitime facere introduci. Super quo vobis harum serie committimus et mandamus firmiter, ut... introducatis praefatos Moysem et Stephanum Zekely in dominium praetacti oppidi . . . etc. Secus non facturi. Praesentibus perlectis exhibentibus restitutis.

Datum in civitate Alba Julia, die prima Decembris. Anno Domini Millesimo, quingentesimo, nonagesimo nono.

(L. S.) Lecta mpr

(Muz. Ard. Cluj. Törzsgyüjtemény.)

210.

Alba-Iulia, 1 Decemvrie 1599.

Mihai-Vodă către notarul cancelariei Paul Koncz.

Reînoind actul de danie al lui Gaspar Bornemisza asupra moşiei sale din Budatelke (Budatelec) *şi Magyar Fülpös* (Filpişul mare) *ordonă să-l introducă în stăpânirea acelora.*

Michael Valachiae transalpinae Vaivoda etc. Egregiis, nobilibus Paulo Koncz etc. Salutem et favorem. Cum et si in proximis dominorum regnicolarum generalibus comitiis... nos tamen cum ad nonullorum dominorum consiliariorum nostrorum singularem intercessionem nobis propterea factam, tum vero dignum habentes respectum fidei et fidelitatis, ac fidelium servitiorum, meritorumque Egregii Casparis Bornemizza, alias Bewky de Vaida Zent Iwan, magistri castrorum nostrorum, quae ipse principibus regni huius Transsylvaniae praedecessoribus nostris in omnibus bellicis expeditionibus contra communem christiani nominis hostem susceptis, fideliter et summa cum animi sui constantia exhibuit et impendit, ac in futurum nobis quoque exhibiturus et impensurus est: Totales et integras portiones possessionarias in possessionibus Bwdatelke, una cum domo allodiali seu nobilitari ibidem, in Colosiensi, et Magiar Fewlpeos, in Thordensi comitatibus existentes habitas, per dictum Sigismundum principem eidem partim collatas, partim etiam paratis pecuniis emptas et comparatas, et per eundem Casparem Bornemizza hactenus pacifice tentas, atque possessas... memorato Caspari Bornemizza, ipsiusque haeredibus et posteritatibus utriusque sexus universis, vigore aliarum litterarum nostrarum novae nostrae donationis titulo ... clementer dederimus, et contulerimus, velimusque eundem Casparem Bornemizza in dominium dictarum portionum ac possessionariarum domus al-

lodialis seu nobilitaris, Iurisque Regii in eisdem habiti per vos legitime facere introduci. Super quo vobis harum serie committimus et mandamus firmiter, ut acceptis praesentibus ... introducatis praefatum Casparem Bornemizza in dominium earundem etc.

Datum Albae Iuliae, die 1. Decembris. Anno Domini 1599.

(L.S.) Lecta mpr

(Archivum Baronum Bánffy. Fasc. 26 No. 8. Muz. Ard. Cluj.)

211.

Košice, 1 Decemvrie 1599.

Camera Scepusiană către arhiducele Matia.

Despre banii trimişi lui Mihai-Vodă. Ştiri din Muntenia, unde Mihai-Vodă şi-a trimis din Ardeal pe feciorul său Pătraşcu de teama cancelarului Zamoyski.

Adest adhuc Tarczaliana pecunia apud manus solutoris bellici praeter illos 25/m Valachiae Vaywodae datos; adsunt iam et alia media.

Cassoviae, 1. Decembris. Anno 1599.

P.S. Scriptis his literis accepimus a tricesimatore Varadiensi Andreae Cheh literas ultima die Varadini datas, in quibus significat Transalpinam Valachiam iam a quodam Dragut Vaiwodae filio et a Turcis obtineri. Cancellarium Poloniae magno cum exercitu ex Moldavia in Transylvaniam contendere, Michaelem quoque filium suum cum instructissimis copiis in Valachiam dimisisse.

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

212.

[Kraków,] 2 Decemvrie 1599.

Anonim polon către ep. Claudio Rangone, nunţiu în Polonia.

Zvonuri nesigure despre cardinalul Báthory. Ultima sa scrisoare înainte de bătălie. Purtarea neîndestulătoare a nunţiului Malaspina. Făţărnicia lui Mihai-Vodă faţă de Cardinal, pe care l-a amăgit cu plocoane şi vorbe.

Copia delle lettere scritte al nunzio di Polonia intorno ai successi di Transilvania.

Accepi literas Ill^mae^ Do. V^rae^ quibus mihi maximae benevolentiae argumenta declaravit. At hoc quibus meis meritis, nullis omnino. Facit hoc singularis Ill^mae^ Do. V^rae^ humanitas et innata bonitas, ut etiam eos benevolentia complectatur, qui in minimum quidem officium Ill^mae^ Do. V^rae^ praestiterunt, ex quorum numero me esse sentio. Deum Optimum Maximum rogo, ut hanc gratiam et benevolentiam, quam mihi clarissimis significationibus declaravit, gratia sua ac immortalibus beneficiis compensari velit.

Post prioris literas ad Ill^mam^ Do. V^ram^ scriptas quid postea intellexerim per hunc puerum, affinis mei Ill^mae^ Do. V^rae^ perscribendum esse putavi. Miseram Zamoscium, aliquid certi de Illmo Cardinale num fuerit ibi vel non, et ubi nunc sit intellegerim, sed nihil tam certi intellexi, ut possim affirmare illum fuisse vel non fuisse Zamoscio. Ipsemet Ill^mus^ Cancellarius coram multis et semper coram patre Friderico Barscio, quem Patres Regiae M^ti^ a confessione dari volunt, publice dixit, si nihil de Illmo Cardinale, quorsum post funestum illud proelium se contulerit, scire; is duas res summopere in Cardinale vituperat. Alteram nimiam spem, quam conceperat, si iam cum Caesarea M^te^ mediatore Illmo Malaspina certam pacem habiturum; alterum praeceps consilium, quod videns se imparem esse viribus et militibus cum Michaele, proelium commiserit, ex quo cunctando et pugnam vel differendo, vel in alium locum transferendo, certam victoriam obtinere potuerat.

Addo, paucis diebus ante hoc certamen se a Cardinale literas habuisse, quibus in hunc sensum scribit: „Spero me certam pacem cum Caesarea M^te^ habiturum brevi, sed enim mihi Ill^mus^ dominus Malaspina nomine Sanctissimi et Caesareae Maiestatis promittit, easque conditiones proponit, in quibus ego facile acquiescere possum." Cui Cancellarius se iis verbis respondisse dicit: „Vehementer opto, ut Illma Dominatio V^ra^ quamprimum cum Caesarea M^te^ pacificationem faciat. Nam qui sperat pacem (ut Illma Dominatio V^ra^ scribit) nondum eam habet, at qui pacem non habet, semper illi vigilandum est; idem Ill^mae^ Dominationi V^rae^ esse suadeo, vigilet, ac rebus suis quam optime prospiciat, nec res incertas pro certis habeat." Et haec Ill^mus^ Dominus Cancellarius.

Alii, et ii quidem non pauci, affirmant certo, Ill^mum^ Cardinalem aliquot dierum spatio Zamoscio fuisse, sed inde quo discesserit se nescire. Dixerunt tamen mihi nonnulli servitores et viri nobiles, fideque digni, qui partim fuerunt, partim ego et illos

officii causa visitavi, Ill^mum Cardinalem in Vallachiam consessisse, ibique militem colligeri, ut una cum Palatino Vallachiae Moldaviam prius, deinde Transilvaniam invadat. Sed in hac quidem ego affirmare possum, audita refero. Haec tamen, si vera sunt, nihil certius Ill^mae Dominationi quam Transilvaniam perpetuum bellorum aut saltem diuturnum seminarium fore summo cum totius christianitatis, quod vehementer dolendum est, incommodo; nec enim tam facile Cardinalis a coeptis desistit, nec Michael tam repentino Transilvaniam deserit, vel sibi eum eripi patitur.

Accidit, quod ex nostris Polonis paucissimi, et ii quidem Austriacis addictissimi hoc factum Michaelis probent, plurimi vero, et ii quidem non postremi, in hoc regno viri summopere vituperant contra Caesaream M^tem et Austriacos dentibus stridٍent, cuius iussu haec omnia Michaelem fecisse dicunt. Affirmant enim literas a Michaele ad Caesaream M^tem scriptas iam a medio anno interceptas fuisse, quae haec verba continebant: „Puto Caesaream M^tem scire, Cardinalem Bathoreum Transilvaniam occupasse, sed si Caesarea Maiestas V^ra voluerit, nondiu iam retinebit, ego enim quibus artibus contra Synanum et Bassam Silistriensem usus sum, quos miserrime afflixi iisdem, et contra Cardinalem, et Vallachiam palatinum utar, dummodo mandata Caesareae M^tis V^rae accesserint."

Hinc nostri colligunt: voluntatem et mandata Caesareae M^tis haec fuisse, ut Michael Cardinalem Transilvania pellerit. Artes vero, de quibus literis suis mentionem facit, non alias, quam fraudes, cuniculos, dolum interpretantur, dum enim Michael Cardinali munera mittit, dum se in Transilvaniam cum uxore, liberis, ac rebus omnibus migrari et transferri Moldavia fingit, Cardinalem nihil huiusmodi suspicantem Transilvania spoliat, et exuit. Hinc nostri inferunt hoc idem periculum Valaco subdito regis Poloniae imminere: hoc et Polonis, qua propter vigilandum esse Polonis, ne ab amicis fecitis hostili modo praeter spem et opinionem decipiantur, et opprimantur, meliusque esse ut Michaelem, et illi addictos principes apertos inimicos, quam fictos et occultos amicos habeant.

Addunt Austriacos in Silesia, Moravia, nunc vero in Transilvania, si vicinos habere, quod si adhuc Valachiam occupabunt, iam undique ab illis cincti Poloni erunt. Sed haec omnia fusius Illma Dominatio V^ra in comitiis proxime futuris audiet, quae utinam felicem ac faustum exitum sortiantur, huicque regno ac reipublicae christianae summam utilitatem adferant.

De Illmo vero Malaspina, Deus boni, quam multa mala dicunt, magno cum meo dolore et eorum omnium, qui sunt S^mo Domino Nostro et Sedi Apostolicae addicti, hunc enim totius tragediae auctorem, ducem, satorem ac seminatorem esse dicunt, cum quibus mihi continua ostentatio, quantum enim fieri potest dignitatem S^mi et illius nuntii tueri ac defendere conando: nec puto tantum virum et tam prudentem Cardinalem, qui ex illo certamine salvi evaserunt (quod Deus avertat,) interfectum fuisse, sed ne haec quidem vera esse puto, ut enim pestis, ita belli tempore multa finguntur. Hoc verum est tria millia ex militibus Cardinalis interfecta esse, qui septem horis Michael fortiter resistebant.

Crastina die Petricoviam, ubi Iudicia regni generalia exorcentur, discedam, et Rev^mum archiepiscopum Gnesnensem adire cogito; ibi, si quid aliud intellexero, post duas hebdomadas rediens, Ill^mam Dominationem V^ram perscribam. Nunc autem vehementer rogo, ut me sua gratia et benevolentia semper prosequatur.

Datum 2. Decembris 1599.

(Arch. Vat. Roma. Fondo Borghese III 66. b. pag. 76—78. Copie.)

213.

Alba-Iulia, 3 Decemvrie 1599.

Mihai-Vodă către municipiul oraşului Târgu-Mureş.

Ordonă să dea în mâna lui Melchior Bogáti lucrurile ce se vor mai afla acolo din cele furate dela el de o slugă a sa care a fost omorît.

Michael Valachiae Transalpinae Vaivoda etc.

Prudentes et Circumspecti fideles nobis dilecti. Salutem et favorem. Bogati Menihart jelenté nekünk könyörgésében, hogy egy Nagi Boldisar nevű szolgáját ölték volna meg mostan, kinél sok eggyetmás marhái és pénze marad[t,] kiket az mint bizonyosson értett, köztetek reponálta volna, ő neki nagy kárára. Hagyjuk azért tinektek és parancsoljuk, hogy azokat köztetek felkerestetvén, mind marhát és pénzt adjátok az Bogati Menihart embere kezében. Secus non facturi.

Datum Albae Iuliae, die 3. Decembris 1599.

Michael Vaivoda

Adresa: Prudentibus et Circumspectis iudici, caeterisque iuratis civibus oppidi nostri Zekelyvasarhely etc. Fidelibus nobis dilectis.

(Arhiva oraşului Târgu-Mureş. — Foarte greşit la Traian *Popa*: Documente vol. I p. 3.)

Trad. Melchior Bogati ne-a dat de știre prin jalba sa că un slujbaș cu numele de Baltazar Nagy i-a fost omorît acum. La acela i-au rămas multe lucruri și mulți bani, depuși la voi, precum a aflat bine, spre paguba sa mare. Vă orânduim și poruncim deci vouă, căutând acele lucruri printre voi, să predați atât averea cât și banii în mâna omului lui Melchior Bogati.

214.

Košice, 3 Decemvrie 1599.

Camera Scepusiană către arhiducele Matia.

Pregătirile Leșilor sub conducerea cancelarului Zamoyski cu scopul de a goni pe Mihai-Vodă din Ardeal.

De Polonorum apparatu bellico.

Invalescunt de Polonorum apparatu quotidie rumores. Cracouiae machinae quaedam in publicum prolatae, octo hominum millia stipendio Regis Duceque Marschalco regio Cracoviensi conscripta. In aliis quoque locis dilectus habentur, omnisque armatorum numerus, qui viginti millium esse dicitur, ad Zamborium sumptis campestribus machinis cogitur, expeditio magno cum studio acceleratur. Generalem exercitus Ducem Cancellarium aiunt, vice gerentem eum, qui ingressuro in Transyluaniam Michaeli cum infesto quinque millium hominum exercitum occurrerat, sed per eum fusus fugatusque fuit. Expeditioni Moldauiae contra Tartarorum vim et incursiones defensio praetenditur, sed illa vera creditur, ut Husztensi via, qua superioribus annis Tartari ingressi fuerunt in Transyluaniam fiat impetus et Michael provincia deturbetur. Ferunt enim Cardinalem regno Poloniae feudalem fecisse Transyluaniam, et ideo abalienationem eius non passuros Polonos. Interest et Sigismundus Bathori, ut creditur, huic expeditioni. Quid sequatur, exitus ostendet.

Dicitur Dux Oztrogiae ex bonis suis Makowiczensibus 400 pedites ad bellum id misisse, reliquis etiam ut parati sint iniunxisse. Scripsimus nonnullis comitatibus et Magnatibus ad Poloniae fines habitantibus, ne quos in Poloniam militatum ingredi patiantur. Idem tricesimatoribus commisimus. Non abs re erit per mandata quoque Ser^{tis} V^{rae} comitatibus id iniungi.

Cassoviae, die ii j. Decembris. Anno XCIX.

(Colecțiune particulară. Ungaria.)

215.

[Košice, 3 Decemvrie 1599.]

Relaţiunea şi „votul" nunţiului Germanico Malaspina despre starea lucrurilor în Ardeal şi atitudinea lui Mihai-Vodă faţă de ţară şi împăratul Rudolf II.

Caracterul lui Mihai-Vodă şi purtarea sa ţăţarnică faţă de cardinalul Andrei Báthory, cu tot jurământul dat solului său, Pancratie Sennyei. Intenţiunea sa tăinuită ca să-şi reţină Ardealul pe seama sa, împreună cu Oradea de supt ocârmuirea împăratului ca rege al Ungariei. Hotărîrea lui Mihai-Vodă de a muta oştile ardelene în Ţara-Românească, iar pe cele româneşti de acolo în Ardeal, unde a ocupat toate cetăţile şi chiar oraşele Saşilor. Atitudinea ostilă faţă de nobili, religie şi însuş împăratul a acestui „monstru" care e Mihai, prieten al Turcilor. Felul cum s'ar putea înlătura: prin arme, ceeace însă merge greu, Mihai având o oaste bună de 15,000 Secui, ori prin tratative, deoarece nu se poate îngădui ca el să stea în Ardeal ca un principe legitim. Convorbirea nunţiului Malaspina cu Mihai-Vodă în ultima sa audienţă. Condiţiunile şi cererile lui Mihai faţă de împărat pentru răsplata slujbelor sale, deoarece şi-a primejduit chiar viaţa prin cucerirea Ardealului. Propunerile nunţiului către împărat în 12 articole, privitoare la administraţia Ardealului pentru a înfrâna guvernul absolutist al lui Mihai-Vodă, de care sufere întreaga ţară.

Res, qua de nunc agitur, quaeque in consultationem adducitur, eiusmodi est, ut, sive quae illam circumstant, sive, quae ex illa consequuntur consideremus, unam omnium earum rerum, quae ad universam Christianorum Rempublicam pertineant, longe difficillimam, nec non etiam periculosissimam esse iudicemus. Nam si ex altera parte eum, qui Transilvaniam occupat, et singularem Transilvanorum pari cum inconstantia, levitatem contemplemur, ex altero vero, quantum in discrimen Caesareae Maiestatis dignitas, existimatioque adducta sit, et quanta secum incommoda, detrimentaque publicae afferre possit utilitati via, modus et ratio, qua Michael Vaivoda Transilvaniam retinere cupit, et prae se fert, attendamus, et haec omnia suis momentis ponderemus, videbimus profecto, quod iam ante dixi, non minus difficile, quam periculosum esse, certum de tota re proposita facere iudicium, suamque sententiam. Palatinus enim schismaticus est, levis

et inconstans est.[1] Et neglecti quidem iuramenti, fideique ab ipso violatae plura possum exempla proponere, sed hoc unum apposuisse, credo, sufficiet. Cum enim Illustrissimus bonae memoriae Cardinalis intellexisset et vulgata fama, sparsisque rumoribus accepisset Palatinum istam hostiliter invadere velle provinciam, paucis ante, quam invaderet diebus Pancratium, e senatoribus unum[2] ad eum misit, qui sagaciter hominem odoraretur, diligenter illius animum ac voluntatem exploraret, et quid ille moliretur studiose perquireret. Quo ille tempore non tantum fidem Illustrissimo Cardinali datam, et fidelitatis ei servandae iuramentum renovavit, verum etiam ipsam fidem arctioribus vinculis adstrinxit haec imprecatus: „Permitteret potius Deus praepotens, ut canis instar suos ipse liberos dilacerans devoraret, quam Principi, provinciaeve molestus esse, vel damnum afferre cogitaret, omnia sua consilia eo spectare, eo conatus omnes referri suos, ut Danubium traiicieret, Turcamque vexaret." Postquam tamen haec dixisset, vix quindecim abiere dies, cum, quae sunt omnibus manifesta fecit. Et praeter inconstantem eius animi levitatem, spretamque ab eo iurisiurandi religionem Sanctissimam, eo prorupit audaciae, ad eamque superbiam, ac temeritatem devenit, atque progressus est, ut asserat, et crebris usurpare soleat sermonibus; quantum Christianorum Imperator in ista provincia suum esse voluerit, tantum in ea Turcam habere, quod suum esse dicat; et si qua ratio Christianorum Imperatori quidquam dare iusserit, eadem se ratione cogi, ut quantum illi dederit, tantum Turcae dare non recuset: quia nimirum, ut ipse palam dictitat, tam huius, quam illius auspiciis impulsu, auctoritate, voluntate, persuasione, consensuque fretus, et istam in suam ditionem potestatemque provinciam redigere, et Bathoreorum nomen, domumque, sicut utrumque, Imperatorem videlicet, atque Turcam, velle cognoverat, dolose studuerit. Et eam ob rem se ab utriusque armis tutum, tectumque esse, se ab altero bellis lacessitum, alterius posse subsidiis adiuvari. Unde fit, ut, cum ex

---

[1] Despre aceasta nunţiul Malaspina mai scrisese (din Alba-Iulia, 14 Noemvrie 1599) şi următoarele: E' il palatino huomo senza lettere, di modo che a pena sa scrivere il suo nome, nè sa altra lingua che la valacca, et la turchesca; ma è astutissimo, et artificiosissimo; è illegitimo, incostante, et di sua natura crudele, libidinoso, sprezzatore di consigli, precipitoso, et (per quanto dice il metropolita di Tarnovia) poco timorato di Dio; *Veress*: Relationes nuntiorum pag. 365.

[2] Senatorul Pancratie Sennyey care cunoştea personal pe Mihai-Vodă.

eo queritur, eo quod in ista provincia relictum esse Caesareae Maiestati velit? Neque categorice, neque ad interrogata respondeat, sed his, ac similibus utatur verbis. Et Caesar ipse, et alii Principes Christiani, me suis iuvent, armentque pecuniis; in me recipio, polliceorque fore, ne Turcae cuiusquam facies vel in Hungaria, vel in aliis ei vicinis locis haec aestate videatur. Ex quibus colligere licet, et manifeste quidem illum arbitrari, habereque persuasum, si Christianorum pecuniis Principum, quae in aliorum ditione sunt, ea suae ditioni, imperioque subiiciat, se non tantum Caesari, caeterisque Principibus cumulate satisfacere, sed maximam etiam ab ipsis inire gratiam, seque magnis quibusdam ipsos beneficiis sibi devincire, atque obligare, si Turcam ab Imperatoris terris arceat, eumque ab infestandis regionibus Caesari subiectis prohibeat. Quae quidem esse vera, cum omnes illius actiones probant, tum haud paulo magis illud confirmat, quod tanto studio providet, tamque diligenter cavet, ne arces Hustensis, et Koevariensis in manus veniant Imperatoris; ut partes Hungariae Transilvanorum Principi subiectas suo subiungat imperio; cum tamen in illas ius nullum habeat, eo quod et ad Varadinensem rationem, gubernationemque pertineant, nec ullo se unquam Illmo Cardinali iuramento fidelitatis adstrinxerint.

Ex quibus clare perspicitur, velle eum, non tantum, ea quae Cardinalis erant, verum etiam quae Caesaris sunt, sibi vindicare. Statuit praeterea, decrevitque militem omnem Transilvanum in Valachiam transmittere, Valachum vero in Transilvaniam advocare, eumque in munitioribus Transilvaniae locis et arcibus pro praesidio collocare. Denique Siculos, Transilvaniae florem, roburque militiae ad hoc adegit, impulitque, ut quocumque tempore visum ei fuerit, quemcumque in locum placuerit, adversus quemcumque lubuerit, quindecim, aut viginti virorum armatorum millia expedita, parataque, et se habituros, et ad eum, cum vocaverit, missuros iuraverint. Quae cum ita sint, primum omnium, de quibus ad Senatum Caesaris referri, et in consultatione, deliberationeque versari debent, illud meo quidem iudicio, videtur esse, utrum Caesarea contenta sit Maiestas, sibique satisfactum putet, si Palatinus Turcarum sit hostis; si ab inferendo Turcis bello non desistat, ita tamen, ut quidquid armis acquisierit, illud omne Palatinus, tanquam dominus, ipse possideat. Hac enim ratione minime dubitandum est, quin cum illius animus ad immensam, infinitamque regnandi cupiditatem exarserit, et haec ipsa cupiditas Imperatoris pecuniis, ac sumptibus expleri

possit, quin, inquam, sperare liceat, cum in hoc instituto constanter perseveraturum. In quo tamen diligenter etiam atque etiam videndum, ne ille cum sit Schismaticus, et hominis Graeci, hoc est hominis acerrimi nominis Latini hostis, et inimici capitalis, filius ad tantam dignitatem potentiamque evectus, in tam infensum, infestumque evadat Christianorum hostem, et adversarium, quam nunc, magno cum nostro dolore, maloque Turcam ipsum, et experimur, et sentimus. Versari etiam debet ob oculos Caesareae Maiestatis, quae hic agitur, existimatio, si nunciante fama, orbis universus intelligat, ipsam iusto commotam dolore maluisse ad hominis Schismatici, et a nostra fide alieni, opem, auxiliumque confugere, quam illatam ab homine Catholico, a persona Ecclesiastica, a Cardinali, et ab huius provinciae Ordinibus iniuriam inultam, impunitamque relinquere; paesertim cum longe graviore nunc ab ipso Schismatico affecta Sacra Maiestas iniuria, et ab ipso — si dicere liceat — delusa, derisaque non modo non moleste ferat, sed illi etiam ea suppeditat, atque subministret, quibus illius potentia augeatur.

Praeter haec omnia, cum ipse Palatinus dicat, et ita dicat, ut omnes id mortales scire velit, et huius rei fama totum orbem impleverit, a Caesarea Sacra Maiestate non iussum modo, sed etiam coactum, compulsumque hanc provinciam hostilem in modum invasisse, cum etiam ex altera parte ad omnium aures eadem fama pervenerit, pertuleritque, interposita Summi Pontificis auctoritate, non tantum apertam fuisse viam, iactaque fundamenta tractationis de foedere inter Cardinalem et Imperatorem; sed eo adductum etiam Cardinalem, eique persuasum, ut amicitiam Turcae reiicieret, recusaretque, amicitiam cum Imperatore iniret, atque sociaret, et interim, dum haec agerentur, cum Suae Sanctitatis auctoritate, et Caesaris consensu, veluti datis indutiis, esset ipse Cardinalis ab omni bellorum metu, periculique suspicione liberatus, et ea nihilominus sequuta fuerint, quae sequuta fuisse omnes intelligunt, qui fiet, ut id in bonam potius, quam malam in partem Christiani Principes accipiant ac interpretentur, quomodo poterit in posterum Sua Sanctitas suam in Caesaris gratiam auctoritatem interponere? Quid cogitaturos, et quomodo id accepturos, laturosque putamus eos, qui sunt a nostris Sanctissimis religionibus alieni, praesertim si cognoverint, quae contigerunt, ideo contigisse, quod laboraretur, ne pax esset Cardinali cum Turca; quod ipse Cardinalis nostris persuasus promissis, et nostra fide securior effectus, sibi, suisque prospicere neglexerit,

ut interim de periculis, iisque maximis nihil dicam, quibus memetipsum obieci, dum impositas mihi a Sua Sanctitate partes ago, dum Caesareae Maiestati credo, dum promissorum ipsius fiducia nitens in mediis periculis pericula non perhorresco? Quid denique monstri, portentique similius, vel vidit antiquitas, vel nostra novit aetas, vel audiet posteritas, quam Schismaticum hominem, a reliquis Christianis abhorrentem, Graeci hominis filium, haereditario quodam iure nominis hostem Latini, dum se Christianorum Imperatoris pugnas pugnare gloriatur, Christianum Principem, cumque Cardinalem et Imperatoris Christiani promissis acquiescentem, et Apostolico nuntio fidem Imperatoris nomine, securitatemque pollicenti, fidem habentem oppugnare, atque adeo expugnare Transilvaniam Christianorum Imperatoris nomine occupare, et tamen a Turca propter occupatam Transilvaniam, vexillum, notissimum pacis argumentum, exspectare, et sua non illius pro quo se pugnare iactat Christianorum Imperatoris auctoritate a Turca dari solitum amicitiae signum, propter recentem de Transilvania victoriam accipere velle, et pecuniis Christianorum contra Christianos, ad Turcarum, infensissimorum Christianae Reipublicae hostium, amicitiam pervenire, et amicum Turcarum, eo quod Christianos Turcae favens oppresserit, primas, vel prope primas in Christianorum adversus Turcas exercitu postulare: quid, ut ante dixi, mostruosius fieri potest, et quomodo, cum haec ita se habeant, praeter alia longe gravissima, suo nomini, famae, fideique consulere poterit Imperator, nisi Sua Maiestas declaraverit, et ut universus orbis agnoscat, effecerit, Michaelem Vaivodam contra Imperatoris mandata venisse, tempus a Sacra Maiestate ei praestitum praevenisse; mentem quidpe Suae Maiestatis fuisse, ut finem tractationis, cuius auctor Summus erat Pontifex, exspectant, neque tamen exspectasse. Verum enim vero faciamus Caesarem pro se velle Transilvaniam retinere, et quemadmodum illam in ditione noluit esse Cardinalis, nolle pariter in potestate esse Schismatici.

Hoc si ita est, duae viae sunt, quibus possit ad propositum Suae Maiestati finem perveniri. Via regia vis esset armorum, de qua tamen sciendum est, quamvis Palatinus nondum omnes arces, nondum civitates Saxonicas occupaverit, et reliqua nobilitas universa ab ea iuramenti formula non recedat, cuius ego auctor exstiti, et cuius causa, cum ex ea intelligeret Palatinus huiusmodi iuramentum tantum valere, quantum Sua Maiestas valere voluerit, graviter mihi suscensuit, quamvis igitur haec ita sint, sciendum,

uti dixi, cum tamen armatum esse; ad nutum, et ad omnia promptos, paratosque Siculos habere, et externorum militum, ad quindecim millia exercitum conscripsisse, eoque pro arbitrio uti posse. Et quidem certe cum ego recordor Cardinalem cum a Michaele fuit lacessitus, omnes arces, omnesque civitates imperio suo subiectas habuisse, et illi tamen eas nulli adiumento fuisse; eadem nunc ratione, quamvis omnes arces et civitates a Caesare stare contingeret, nihilominus tamen facile adducor, ut credam qui victor hostem in eam profuderit, e campoque fugaverit eum sine dubitatione totius regni Dominum futurum. Qua in re animadvertere Suam prudenter Sanctitatem, cum de foedere inter bonae memoriae Cardinalem, et Suam Caesaream Maiestatem tractationem instituit, non id praecique spectasse, ut Sua Maiestas loca Transilvaniae munitiora, arcesque possideret; ut autem tantam haberet, tamque certam in illa provincia Sua Maiestas auctoritatem, atque potestatem, ut illius uti nobilitate, ac milite contra communem pro summa Christianae Reipublicae utilitate inimicum, quotiescumque res postulare videretur, posset, id vero summo tunc opere desiderasse, praecipuaeque spectasse. Quod quidem nunc optare potius licet, quam sperare, nisi ut ante commemoravi, quidquid Michael armis acceperit, et quidem Imperatoris pecuniis armatus acceperit, illud omne sibi vindicet. Ex quibus multo nunc deteriorem esse Suae Maiestatis, totiusque adeo Reipublicae Christianae in Transilvania conditionem nemo non videt, qui consideraverit, longe facilius fuisse expellere tunc ex illa provincia Cardinalem, quam nunc [Voevodam] expellere. Et fecisset Deus Optimus Maximus, ut sua potius illum Maiestas eiecisset, quam a tali monstro eiici curavisset. Cum enim nunc plura timere, quam sperare liceat, tunc plura sperare, quam timere licuisset. Verum quoniam ab omni Ministro Apostolico alienum est Christiani sanguinis profusionem optare, ne dum suadere, et quia tantus posset armorum esse furor, tam cruenta pugna, tanta militum utrinque caedes, tantaque strages, quanta totum Transilvaniae militiae robur, atque vires, non dicam debilitare, sed magno cum Caesarearum, atque Valachorum detrimento copiarum, ac virium posset opprimere, viam armorum praetermittens, eamque gravissimo Suae Maiestatis iudicio permittens, ad alteram, quam initio proposui, viam orationem converto. Itaque utrum armis agi placeat, expediatve Caesaris, pro sua sapientia, videat, provideatque Maiestas.

Quod vero ad tractationem attinet, quae altera superest via, de qua mihi dicendum, disserendumque sit, in ea sum sententia, censeoque dandam esse diligenter operam, atque adeo primum, ac praecipuum, quod in ea spectari, caverique debeat, hoc unum esse, ne Palatinus in Transilvania domicilium, sedemque sibi figat, hoc est, ne in ea tanquam legitimus Princeps habitet, atque resideat; neque enim duos illa provincia dominos, ac Principes vel capere, vel pati potest. Deinde, si cum Valacho tractandum videbitur, debet eo, quo tractabitur tempore Sua Maiestas instructum, ad omnemque paratum occasionem in finitimis Transilvaniae locis exercitum habere, et illas, quae ibi sunt, copias in dies augere, et amplificare, et ad quemlibet eventum fortiores paratioresque reddere. Quod ni fiat, non video, quomodo Christianorum possit Imperator suam cum dignitate Maiestatem, suamque sine detrimento amplitudinem, existimationemque retinere. Dico praeterea, ipsi tractationi aliquem a Sede missum Apostolica non interesse tantum, sed etiam suo quodammodo praeesse debere, idque admodum ego necessarium esse puto; ut si forte contingeret aliquid concedere Caesarem, quo concesso, de ipsius Maiestate aliquid imminutum aut ipsius dignitati non usque adeo consentaneum esse videretur, id non tam Caesareae Maiestatis imbecillitate, consilioque, quam Summi Pontificis auctoritate, iudicioque concessum esse videatur.

Et quoniam in hac de tractatione materia versamur, et ad eam melius instituendam pernecessarium esse iudico Suam non ignorare Maiestatem, quidnam cum Palatino in ultima mea cum ipsa congressione, colloquioque peregerim, id omne per singula sua capita recensere non praetermittam.

Significaveram ego Palatino, iudicare me, arbitrarique suis illum rebus, tranquillitatique praeclare consulturum, si quamprimum, et absque longiore mora declararet, palamque faceret, cuiusnam provinciam Transilvaniam esse vellet: suamne, an vero Caesaris, et si vel huius, vel suam esse vellet, quanam ratione, quibusve conditionibus? At ille contra mihi significavit, velle se mecum privatim, et remotis arbitris, solumque cum solo colloqui, nec non etiam se se mihi (ut ipsissimis eius verbis utar) cum uno solo corde velle declarare. Sed cum ad eum ea spe venissem, vidi non privatum ibi, sed publicum esse colloquium et audientiam, praesentibus videlicet Transilvanis senatoribus et Valachis. Hinc cognovi tergiversari hominem, et subterfugere; neque velle mecum de re proposita miscere sermonem: ex eaque hora

nihil amplius cum ipso hac de re agere constitui. Cum tamen a me postularet, pateretque, ut Suae Sanctitati supplicarem, eamque obsecrarem, ut pecuniariis illum auxiliis adiuvaret, interpositaque sua auctoritate faceret, ut Reges: et Catholicus, et Christianissimus, aliique Principes, ac Dynastae Christiani suppetias illi, subsidiumque ferrent, respondi nullum unquam vel a Sua Sanctitate, vel ab aliis,quos ante nominavi, Principibus sperare posse auxilium, nisi ipsi cum Imperatore de Transilvania conveniret, et nisi in iis, quae ad ipsam pertineant, satis ipsi faceret Imperatori. Eo quod nimirum ipsius persona Imperatoris totum Christianum repraesentet imperium, quod omnes Reges, Principes ac Dynastae Christiani in ipsum Imperatorem intueantur, ipsum aspiciant, ipsum observent, ipsius praesidiis fulciantur, ab ipso pendeant, tanquam ab eo, a quo se quasi muro defendi, a quo se propugnari adversus communem sentiant inimicum.

Ad haec ipse quamvis, ut ego quidem coniicere, et ex ipsius voce, vultu, verbisque colligere potui, non admodum ei, quae dixeram, arriderent; respondit tamen, se quamprimum solemnem legationem ad Caesarem missurum, se seque ipsum Caesareae Maiestati submissurum. Hoc ipso temporis puncto nominatus Transilvaniae episcopus,[1] qui tunc interpretem agebat, in haec mihi verba loquutus est: *Praeveniri cuperet Palatinus*. Ego vero, cum quid sibi vellet, non satis caperem, nec sat clare intelligerem, rogavi, ut Palatini mentem mihi clarius aperiret. Tum ille, cum inquit, Palatinus rem, sanguinem, vitam ad occupandam Transilvaniam exposuerit, periculisque obiecerit, optaret, ut ei Sua Maiestas gratias ageret, eique titulos confirmaret, quos ipse sibi attribuit. Postea vero mihi dixit, statuisse Palatinum Caesari per suos legatos provinciam offerre; ita tamen, et quantum assequi coniectura, et in mentem illius penetrare poterat, hac astuta fraude, versutisque dolis, ut sic ipse Palatinus argumentetur: Provinciam, quam ego offerre Caesari statuo, Caesar ipse vel accipiet, vel non accipiet. Si accipiet, ante quam illi reddam, ex eaque cedam, tantam ab illo vim pecuniarum petam, quantam mihi numerare, arduum ille sit, atque difficile, sumptus quippe omnes, repetam, expensasque omnes a me in occupanda Transilvania factas exigam, eas autem ad decies centena florenorum millia pervenire dico. Si tunc, propter hanc pecuniariam difficultatem, ipse provinciam Caesar accipere noluerit, eamque mihi reliquerit, et

---

[1] Demetrius Napragi electus episcopus Transylvaniensis, cancellarius.

mecum postea de foedere tractare voluerit, spero, scioque esse futurum, ut in ipsa tractatione mea melior evadat hoc ipso conditio, utique ex eo fiam superior, quod quae Caesari obtulerim, ea Caesar ipse recusarit. Eam quippe ob causam meum potius erit illi, quas voluero inter tractandum proponere, quam ab illo, quas voluerit conditiones accipere. Quae procul dubio, qui attente cum animo suo considerabit, facile videbit fore, ut in ipsa tractatione aliae gravesque difficultates oriantur.

Verum enim vero cum Deus Optimus Maximus causam nunquam deserat suam, si possent in Palatinum illi nudi, vanique transferri tituli, quos in Caesarem ille transferre cupit, et conatur, et ars arte deludi posset, hoc est, si, quemadmodum Caesarem Transilvaniae Dominum appellari cupit, et ipse tamen Dominus esse cupit; sic vice versa Caesar Transilvaniae vere Dominus esset, et Valachum suis sive re, dominioque titulis gaudere permitteret, res mihi videretur divinae Maiestatis obsequiis per quam consentanea, et ipsi Domino Deo longe gratissima, et quod ad Caesaream attinent Maiestatem, ipsius utilitati, dignitati, securitatique, iis, quas hic collegi, conditionibus consuleretur.

I-a est. Ut Palatinus fore se Imperatori fidelem, Turcis hostem, atque inimicum, sedem certam fixamque in Transilvania non habiturum, habitaturumve interposito iuramento promittat.

II. Ne comitia sine iussu, scituque Suae Maiestatis indicat, et ipsa non nisi praesente aliquo, quem ad id Sua Maiestas destinaverit, habeantur.

III. Ne vectigalia, aliaque id genus absque consensu Imperatoris imponat.

IV. Ne provinciae leges, instituta, mores, consuetudinesve mutet, eamque non Valachico more, sed quo caeteri hactenus eam rexerunt Principes regat, atque moderetur.

V. Ne inscio Imperatore quidquam ei liceat, vel adversus nobilitatem, vel contra reliquos Ordines attentare.

VI. Ne, nisi consentiente Imperatore, bellum cuiquam indicere, neve cum aliquo pacem pacisci possit.

VII. Ne praesidiarium in Transilvania, e Valachia militem, neque Transilvanorum hominum in Valachia praesidium collocare audeat, sed milites Transilvanos in Transilvania relinquat: quod si provincia auxiliariis copiis indigebit militibus, aut Hungaris utatur, aut Germanis.

VIII. Ut cum ex illa provincia discedet, eius aliquis loco remaneat, eiusque vices obeat, qui neque Transilvanus, nec Vala-

chus, sed Hungarus, qui suam Imperatori fidem obligaverit, existat.

IX. Ut milites omnes Imperatori sacramento se militari obstringant.

X. Ut senatores omnes fideles Imperatori se futuros iurent.

XI. Ut Palatinus aliquem, de cuius fide non dubitet, in aula foveat Imperatoris; et Imperator pariter fidum aliquem apud Palatinum habeat, ut hac videlicet ratione innumeris, qui spargi solent in vulgo, rumoribus fides abrogetur; et suspiciones innumerabiles, aliaque id genus sexcenta tollantur, et ab utrisque, cognita per suos veritate, quid fidei sit habendum huiusmodi videatur.

XII. Ut Palatinus filium ad Imperatoris aulam edocendum, educandumque mittat.

Sed prae caeteris omnibus tam necessarium, quam quod maxime necessarium esse iudico, ut omnes sibi persuadeant, non esse irritandum Palatinum, nisi forte accideret illum irritari posse simul, ac deprimi; quia nimirum alioquin e duobus alterum evenire necesse sit; aut enim animadvertet, eam non esse Caesarem, a quo deprimi possit, et sic eius vires contemnet, eius potentiam parvi faciet, eum aspernabitur, et ex insolente fiet insolentissimus, aut si timere coeperit, ad Turcam confugit, et se ad superiorem occupandam Hungariam promptum offerret, paratumque praebebit; fierique poterit, ut cum Imperatorem Turca in inferiori teneat occupatum Hungaria, iste, quod promiserit, perficiat, suaque ipsi consilia ex animi sententia cedant, eiusque votis, gravissimo cum Christianae rei periculo, successus ipse respondeat.

(Arch. Vat. Roma. Fondo Borghese.—De pe copia din 1784 a abatelui Emeric Dániel, în Bibliotheca Batthyanaeum. Alba-Iulia. Cod. X. 119 fol. 290—301.)

Notă. Această importantă relațiune a nunțiului Malaspina, făcută de el în grabă, la cererea generalului George Basta, este aceea, despre care scrie în raportul său din 4 Decemvrie 1599 (op. c. pag. 368) că o trimite în copie cardinalului Cinzio Aldobrandini la Roma,[1] unde însă n'am putut-o afla atunci când adunasem materialul volumului meu citat, cuprinzând actele nunțiaturii transilvane din timpul papei Clemente VIII, care nunțiatură n'a ținut decât opt ani, dela 1592 până

[1] Rândurile semnificative ale lui Malaspina din scrisoarea sa mai sus citată sună astfel: Il *voto* dato da me, son certo essere stato comunicato con Sua Maestà Cesarea. Et perchè al primo avviso di Michele si sono fatti publici segni di allegrezza dalli ministri Cesarei per le cose succedute, credo che, come l'imperatore legga detta mia relatione et voto, sia per conoscere non corrispondere la sustanza del fatto alla superficie rappresentata da Michele.

la 1600. O copie a relațiunii a fost trimisă în acelaș timp și Curții împărătești, unde informațiunile sosite dela Mihai-Vodă fiind primite cu bucurie, nunțiul era convins că ele vor scădea mult în valoare după ce relațiunea sa de față va fi citită de către împăratul Rudolf.

Relațiunea lui Malaspina cuprinde în scris părerea sa expusă în fața comandantului George Basta, a baronului David Ungnad și a generalului Sigismund Forgách în castelul din Șimlău (Szilágysomlyó) unde — în drum spre Viena — îi aflase din întâmplare, părăsind Alba-Iulia în 18 Noemvrie 1599.

216.

[Kraków,] 3 Decemvrie 1599.

Anonim către ep. Claudio Rangone, nunțiu în Polonia.

Știre sigură, primită dela cancelarul Zamoyski despre omorîrea cardinalului Báthory, în fugă spre Moldova.

Deus bone, quam varii sunt rumores, et ii quidem inconstantes de Cardinale Bathoreo. Hesterna die scripsi Ill^mae^ Do. V^rae^ Cardinalem in Vallachia milites colligeri; hodierna vero dum scribo id, quod ab affine meo, qui hesterna die ab Illmo Domino Cancellario rediit: is refert Cardinalem cum iam ex illo proelio evasisset, et per montes vicinos Moldaviam fugeret, a militibus Michaelis trucidatum, eiusque caput amputatum, et Michaeli delatum esse; idque passim in aula Ill^mi^ Domini Cancellarii affirmant, utrumque se res habet; hoc tantum mihi mirum videtur, quod iam quinque hebdomada elapsa sunt, ex quo Cardinalis victus est; nihil tamen certi de eo scire possum; aut certi interfectus est, aut minus occulti aliquid magni molitur. Si certe aliquid Illma Do. V^ra^ de morte illius intellexerit, meminerit mei Illma Do. V^ra^ apud Regiam Maiestatem, qui pro sua clementia ac benevolentia promisit, me oblata occasione beneficio aliquo ornaturum. Deus Optimus Maximus Ill^mam^ Dominationem V^ram^ salvam et incolumem servet.

Datum 3. Decembris 1599.

(Arch. Vat. Roma. Fondo Borghese III 66. b. pag. 78. Copie.)

217.

Praha, 5 Decemvrie 1599.

Georg Zuelchner Kaiserlicher Hartschier către Hofkammer.

Socoteală despre cheltuielile făcute cu întreținerea solilor lui Mihai-Vodă și cu ospătarea oaspeților lor.

Den 24. November sein mir die Wallachischen Gesandten, als fünf Personen, in die Cost geben, auch sonsten ihnen alle Notdurft zueschaffen, anbefohlen worden.

So sein sie neun ganze Tag bei mir gewest und achtzehn Mahlzeit gehalten worden, für jede Person die Mahlzeit 35 kr, thuet zusamben . . . . . 45 Taller

So haben sie die Zeit hero 8 Gäst gehalten, thuet. . 4 Taller

Die erste Mahlzeit aus Befelch Ihr Mt. Hoffurier, so sie zu mir gebracht, umb mein Geldt Wein holen lassen, 4 Pint zu 4 kr das Seitl, thuet . . . . . 64 kr.

Wieder jungen Wein 6 Seitl zue 10 Pf. . . . 20 kr.

Den 25. dito ist der Siebenbürgische Gesandte bey ihnen gewest, wieder in der Eil 2 Pint Wein holen lassen . . 32 kr.

Den 26. dito zue Nacht nach Ihrem Begehrn wieder ein Pint Wein genomben, thuet . . . . . 16 kr.

So habe ich sie auch die ganze Zeit hero mit Kerzen und Pier extraordinarii, auch ihr Zimmer mit meinem Holz geheizt und mit mehrerer Notdurft versehen (unangesehen, dass sie fast alle Morgen Frühstück gehalten; dies lass ich in die Cost eingehen) begehre darfür nur . . . . . 3 Taller

Thuet alles zusamben 53 Taller 62 kr. Davon habe ich von Ihr Gnaden Herrn Grafen Trautson empfangen 17 Taller. Rest mir noch 36 Taller 62 kr.

Euer G(naden) Gehorsamber

Geörg Zuelchner Ihr Mt. etc. Hartschier mpr

Pe dos: Auf die Kaiserliche Hofcammer, die würdet die Verordnung zu thuen haben, dass mit dem Zuelchner dieser Zehrung halber abkummen und er folgundts völlig contentiert werde. 6. December 99. N. N.

Herr Hofzahlmeister solle mit Ihme ordentlich abraiten und berichten. 9. December 99. N. N.

Genädig Herren, mit dem Zuelchner hab ich wegen der walachischen Gesandten Zehrung halber geredt und ihme vorgehalten, weiln man ihnen den Wein von Hof geben, dass er für die Mahlzeiten auf ein Person zu viel einstellte, auch ihne die 4 Taller für die Gäst, weilen man wegen einer Person halber weder mehrers, noch weniger hätte zuerichten dürfen, nit passieren könnde. Darauf er nun vermeldt, dass ihme Herr Marschalch und Herr D. Peczcz befohlen, er sollte sie wohl und stattlich tractieren und halten, und dieweiln dann alle Sachen teuer, so könnde er weniger nit nehmen; jedoch sich letztlichen dahin erklärt, wann man ihme noch 30 Taller bezahlte, wollte er die überigen 6 Taller 62 kr. schwinden lassen, und stehet also bei Euer Gnaden genädigen Gefallen, ob Sie ihme die 30 Taller zue be-

zahlen anschaffen wöllen, mich gehorsamblichen befehlendt. Pilsen, den 15. Decembris. Anno 99. N.N.

Aufzueheben, und sein ihme diese 30 Thaler im Hofzahlambt also angeschafft und verordnet worden. 26. Decembris A. 99.

(Hofkammerarchiv. Wien. Reichsakten. Fasc. 169.)

218.

Praha, 6 Decemvrie 1599.

Nunţiul Filippo Spinelli către card. Cinzio Aldobrandini.

Trimiţând raportul amănunţit despre cele petrecute în Ardeal, ia în apărare pe nunţiul Malaspina, pe care l-a cunoscut ca om drept şi cuminte. Alte amănunte dela secretarul decedatului Cardinal, Ştefan Kakas, care pleacă acum la Graz pentru a saluta pe principesa Maria Christierna, fosta soţie a lui Sigimund Báthory. Cererile de bani exagerate ale lui Mihai-Vodă prin solul său. Generalul George Basta n'a intrat în Ardeal, la protestul lui Mihai-Vodă, aşteptând desfăşurarea evenimentelor în cetatea Oradea.

Mando a V. S. Illma la relatione inviatami ultimamente dal mio ambasciatore in materia del successo di Transilvania, havuta, per quanto egli mi scrive, da buon luogo, la quale, come ch'in alcune parti si possa tener per dubia, o per appassionata, et specialmente nella morte del Cardinale, nella cattura di Sigismondo, et in alcun altre circostanze essendocene avuti diversi, la tengo tuttavia per falsissima nel particolare concernente la persona et le attioni di Monsr Malaspina, della cui bontà et sincerità congiunta con l'elettione fattane da N^ro^ S^re^ et le lettere ch'io ho ricevute da esso durante il negotio, non potendo in alcun modo dubitarsi, e senza di concludere fermissimamente che questo offitio sia uscito da alcuno di quelli (che qui non mancano) mal'affetti a quel prelato, del quale non tenendo sin hora lettere, non posso affermar cosa certa del stato suo, mostrandosi nella relatione ch'egli sia stato relassato dal Valacco, et volendo altri che si trovi tuttavia ritenuto dal medesimo honorevolmente finchè riceva ordine da Sua Maestà di quello che ne debbia disporre, nè in questa parte mi viene scritto altro dal mio ambasciatore di cavarne il netto, acciò io havessi potuto operar di qua secondo che cercasse il bisogno.

La morte del Cardinale, se bene è per la maggior parte creduta, non resta però che, come s'è detto di sopra, non ve ne ha qualche aviso in contrario, et particolarmente ch'egli si

trovi in Polonia ai suoi beni, oltre che si potesse anche verosimilmente dubitare che questa fama della morte fosse stata sparsa studiosamente, a fine che i Transilvani concorressero con animo tanto più pronto a sottoporsi al dominio di Cesare, et intanto si desse tempo a stabilire in quella provincia il regimento necessario.

Ma hormai si doveva restarne in dubio per poco tempo.

Il secretario che il prefato Cardinale haveva mandato a Sua Maestà, è stato tre giorni sono da me, confermandomi che'l Cardinale sia morto, et nel resto degli accidenti di Transilvania è poco o niente dissonante dalla relatione, eccetto che nel particolare dell'essercito del Valacco, mostrando non esser possibile che fusse tanto numeroso, et all'incontro era ben vero il numero di quello del Cardinale, perchè stando quel Signore (dice egli) in timore delle armi Turchesche, haveva convocata tutta la nobiltà della provincia, et così accumulato il numero di 25/m soldati che in altro lato non s'harebbe potuto arrivare a quel segno.

Dimandai al secretario la ragione che ritenne il Cardinale dal mandare ambasciatori a questa Corte sin dal mese di Giugno passato, come scrissi a Sua S. Illma e dalla persona che a quel tempo era qui per lei mi fu promesso che farebbe dentro a quel mese. Mi rispose il secretario che Sua S. Illma non potè mai persuadere agli Ordini della provincia la missione d'ambasciatori a Sua Maestà, il che è certo essere stata la pietra dello scandalo di tutto il negotio. Il medesimo secretario se ne passa a Graz per far riverenza all'arciduchessa Maria Christina, già moglie di Sigismondo.

Il mandato dal Valacco che nella lettera dell'Auditore mio si mostrò esser partito dalla Corte bene spedito, domandava, per quanto intendo, 300/m tallari, ma non si sa ancora i particolari della sodisfattione recata in questo proposito.

Giorgio Basta s'intende non esser poi altrimenti entrato in Transilvania, ma trattenutosi con la sua gente in Varadino, per non haver voluto consentire il Valacco all'ingresso suo in quella provincia; la qual cosa congiunta con la proferta che fa il Valacco di dar per ostaggi a Sua Maestà la moglie et i figli, non pare che mostri molta prontezza dalla parte sua di ricevere nella predetta provincia il dominio assoluto della Maestà Sua; etc.

Di Praga, il 6 di Decembre 1599.

(Arch. Vat. Roma. Fondo Borghese III 67. b. pag. 359—360. Copie.)

219.

Praha, 6 Decemvrie 1599.

Cesare Florio către Duca di Modena.

Solia lui Mihai-Vodă asigurând împăratul despre credința sa, e gata a-și trimite și familia în Ungaria supt ocrotirea împăratului. Cardinalul a fost înmormântat cu cinste de Mihai-Vodă. Știri despre fratele Cardinalului decedat și despre Sigismund Báthory, deținut de ducele de Pomerania.

Il mandato del Vallacco non solamente giunse poi a Pilsen, ma si trova anco già qui in Praga di ritorno al suo Signore, et la venuta è stata, come dissi con altre a V. A. per rappresentare in voce a Sua Maestà li successi della Transilvania, i quali et per relatione sua ancora, corrispondono alle informationi ricevutene prima. Nel trattare della persona del Vaivoda amplifica poi di maniera et valore, et la risolutione sua verso il servitio di Sua Maestà ch'egli ha anco assicurato la Maestà Sua che si trattenirà continovamente in campagna, militando per lei, quando così le piaccia, et che per maggiore sicurezza della sua fede manderà in Ungheria moglie et figliuoli in poter di Sua Maestà.

Del Cardinale Bathori ha egli detto, et dopo l'arrivo suo qua ci ne sono anco altri riscontri, che gli sia stata tagliata la testa da villani del paese, et portata al Vallacco, il quale havendo poi fatto cercare del cadavero, l'habbia fatto sepellire assai honorevolmente.

Del fratello del Cardinale si intende che si sia intieramente rimesso alla clemenza di Sua Maestà, et perchè alcuni luoghi, posti a confini di Polonia stavano pur ancora irrisoluti in dichiararci per Sua Maestà si intende però anco insieme che il Sig^{r} Giorgio Basta fosse parimente entrato dentro, per usarvi la forza, quando bisognasse, et che subito se gli ne fossero rese due.

Circa il governo di quella provincia alcuni vogliono che prima di questi successi sia stata data intentione al Vallacco di farlo Luogotenente Generale, come ancora al Boczkay, che si tenerà a particolare conto di lui. Pare poi che ci sia qualche avviso che il già prencipe Sigismondo sia stato detenuto pregione dal Duca di Pomerania.

Di Praga, li 6 Dicembre 1599.

(R. Archivio di Stato. Modena. Carteggio amb. Germania, busta 57.)

220.

Praha, 6 Decemvrie 1599.

Cosimo Concini către Granduca di Toscana.

Plecarea lui Ştefan Kakas la Graz şi povestirea sa despre dragostea care decedatul cardinal Báthory o avea pentru principesa Maria Christierna, voind să o ia de soţie, care lucru pricinui nenorocirea Ardealului adică neînţelegerea Cardinalului cu nobilimea, care nu vrea să fie lăsată Oradea în mâna împăratului Rudolf. Mihai-Vodă aşteptând banii făgăduiţi de Curte.

Partì hieri, ritornato qua, il secretario del Cardinale Bathori per la volta di Graz, per visitare la moglie già del principe Sigismondo, i negotii della quale doveva trattare quando quell'Altezza era in provincia, et referisce che il troppo amore del Cardinale, et desiderio di poter conseguire questa principessa per moglie, l'ha fatto rovinare in questa maniera, poichè per maggior sicurezza di Cesare voleva lasciare Varadino et qualche altra piazza per molto tempo in mano di Sua M. Cesarea; cosa che dispiaceva a tutta la nobiltà, vedendosi continuamente occupata nell'armi, et travagliata dal Turco; cosa che facilmente non le sarebbe succeduta, se conforme alla promessa fattalene dal fratello et offerta dal gran Signore, havesse dato orecchie al matrimonio della sorella del Re di Polonia.

Il Wallaccho se ne sta fra tanto in Albagiulia, et di quello sia succeduto per una informatione più distinta, mandata al cavaliere Vinta da Pilsna per la più corta, come n'havevo pregato l'Auditore del nunzio, haverà l'A. V. inteso il tutto. Doveva il Basta entrare in quella provincia, dove il Waivoda pur di Walacchia aspettava li 300 mila talleri, come si dice, promessili per la recuperatione d'essa; etc.

Da Praga, li 6 di Decembre 1599.

(R. Archivio di Stato. Firenze. Filza 4355.)

221.

Alba-Iulia, 8 Decemvrie 1599.

Mihai-Vodă către Ştefan Chiaky de Kereszszeg.

Act de danie a moşiilor din Giurfalău şi patru sate din comitatul Cluj precum şi Balázsháza în comitatul Dobăca.

Nos Michael Valachiae transalpinae Waiuoda etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus

expedit universis, Quod nos dignam et honorificam habentes rationem fidelitatis et fidelium servitiorum, insigniumque meritorum Magnifici sincere nobis dilecti Stephani Chiaky de Keresszegh, quae ipse principibus Transylvaniae praedecessoribus nostris et huic regno summa cum animi sui dexteritate, fide, constantia ac eximia nominis sui laude praestitit et exhibuit, siquidem accepimus, eum ab ineunte statim aetate insignis cuiusdam et excellentis virtutis suae ea signa praebuisse, ut magnam de se in omnium animis, et integerrimae constantiae et singularis bellicae fortitudinis laudem et gloriam concitaverit, ut igitur maiorem ei alacritatem in posterum quoque ad omne virtutis studium et ad praeclarissima quoque pro nobis, pro patria et pro publica Christiana audenda et suscipienda addamus: Totales et integras portiones possessionarias in possessionibus Georgifalwa, simul cum domo et curia nobilitari ibidem, ac Magyar et Olah Patha, Kilichel et Valko in Colosiensi, nec non Balashaza in Dobocensi comitatibus existentes habitas, quarum quidem priores Georgifalwa, ac Magyar et Olah Patha Christophori Keresztury de Zenthbenedik, Kilichel vero et Valko Volffgangi Banffy-Lossonczy Magnificorum quondam, Balashaza autem Generosi Francisci Vas de Czege, comitis comitatus Dobocensis ex collatione Ser^{mi} Sigismundi Báthory ... alias principis Transylvaniae ... praefuissent, sed ex eo, quod cum in proximis comitiis generalibus dominorum regnicolarum trium nationum regni Transsylvaniae hoc anno praesenti ad diem vigesimum Novembris ex edicto nostro celebratis publico decreto . . . quaelibet donationes et collationes dicti Sigismundi principis abrogatae ... fuissent pronunciatae . . . ad nos consequenterque collationem nostram rite et legitime devolutae esse perhibentur et redactae: Totum item et omne Jus Regium . . . cum suis veris metis et antiquis limitibus existentes memorato Stephano Chiaky, ipsiusque haeredibus et posteritatibus utriusque sexus universis clementer dedimus ... harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante, quae tunc in formam privilegii redigentur, cum in specie fuerint reportatae.

Datum Albae Iuliae, 8. die Decembris. A. D. 1599.

ІѠ҃ МИХАИЛ ВО[ЕВО]Д (L. S.)

Joannes Jacobinus Secretarius mpr

(Archivum Comitum Csáky. Budapest. Cass. fasc. 372 No. 3. Copia auth. de anno 1804.)

222.

Alba-Iulia, 8 Decemvrie 1599.

Mihai-Vodă către Anna Goztay, soţia lui Ioan Horváth.

Act nou de danie asupra curţii ei nobilitare din Lăpuşnic în comitatul Hunedoarii.

Nos Michael Valachiae transalpinae Waiuoda etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis, Quod nos cum ad nonnullorum dominorum consiliariorum nostrorum singularem intercessionem nobis pro parte Nobilis foeminae Annae Goztay, consortis Egregii Ioannis Horwath alias Giemere de Laposnak factam, tum vero attentis et consideratis fidelitate et fidelibus servitiis eiusdem Ioannis Horwath ... totalem et integram domum seu curiam nobilitarem Foltestiek eoreokségе[1] nuncupatam, ipsius Annae Goztay aviticam, in dicta possessione Laposnak, et comitatu Huniadiensi existente habitaque, per eosdem tentam et a tempore adeptionis pacifice possessam, ex eo, quod postquam nos superioribus diebus regnum hoc Transsylvaniae armis in potestatem redegissemus... totum item Ius Regium ... memoratis Ioanni Horwath et Annae Goztay, eorumque haeredibus et posteritatibus utriusque sexus universis, novae nostrae donationis titulo gratiose dedimus .... harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante; etc.

Datum Albae Iuliae, die 8. Decembris. A. D. 1599.

ІѠ МИХАИЛ ВО[ЕВО]Д (L. S.)

Joannes Jacobinus Secretarius mpr

(Muz. Ardelean, Cluj. Colecţia de documente în copii.)

Notă. Copia e făcută de decedatul istoric Sólyom-Fekete Ferenc, depe originalul aflat de dânsul în Lăpuşnic, la familia română Gostaie.

[1] Pe româneşte: Moştenirea Folteştilor.

223.

Wien, 9 Decemvrie 1599.

Martinus Pethe de Hetes episcopus Iauriensis către arhiducele Matia.

Memoriu despre starea lucrurilor în Ardeal şi felul de a se administra ţara.

Serenissime Princeps domine, domine clementissime.

Ad articulos per Suam M^tem^ in negotio Transsilvanico missos, pro mea opinione demisse respondeo.

Ad primum. Sua Maiestas Caesarea deberet prius de qualitate personarum, quinam rebelles captivi detineantur, et qui alii sint, licet rebelles, non tamen capti, certo informari, praesertim cum Transsilvaniam nunc in aliis terminis, quam antea ac neminem adhuc illius provinciae gubernandae per Suam M^tem^ Caesaream praefectum esse, maioremque partem nobilitatis, partim per rusticos, partim vero per Michaelis Vaivodae exercitum, ut bona eorum confiscare possit, trucidatum intelligam. Atque ita personarum et nominum talium habita cognitione, facilius quid in eos statuendum sit determinari possit.

Ad secundum et tertium. Antequam per Suam M^tem^ certus aliquis gubernator Transilvaniae constituatur, de harum civitatum poena omnino tacendum, sed eas bonis interim verbis alendas existimarem.

Ad quartum. Constat fidefragium turcicum et tartaricum, ideo ipsis minime fidendum, dubito enim, ne si haec pecunia in eos erogaretur, eadem militem suum contra nos conduceret, et sic quasi ipsis per nos, contra nos pugnandi arma subministrarentur.

Ad quintum et sextum. Intelligo Valachum tantum thesaurum tam ex Sigismundi, quam Cardinalis Bathorei, ac aliorum magnatum et nobilium bonis nunc, occupata Transsilvania corrasisse, ut non modo expensas in militem factas sibi refundere, sed amplissimum etiam reservare, ac Albanis, Polonis, Cosacis etc. de menstruo stipendio satisfacere possit.

Ad septimum. Antequam prae Suae M^tis^ manibus plenarie sit Transilvania conductionem istorum viginti duorum milium militum omnino differendam, ab eaque supersedendum existimarem, metuendum enim esset, ne forte, si Sua Maiestas cum Walacho convenire non posset, sed armis iterum a Valachi manibus eripi deberet, is eum militem per Suam M^tem^ conductum, in nos converteret.

Ad octavum. Cum adhuc de fide et constantia Siculorum nondum sumus integre assecurati, ideo arma eis suppeditanda non existimo, nihilominus tamen ea arma, ut ipsi interim spe alantur, in omnem eventum Cassoviae appromptanda censeo.

Ad nonum. Ut Sua Maiestas Caesarea sine mora et procrastinatione petitos milites eo dirigat ac transmittat, et summe necessarium, et consultissimum est, si enim praesidia et confinia Suae M^tis^ militibus firmata fuerint, plurimae inconvenientiae antevertentur et avertentur, provinciaque illa tutius conservabitur.

Ad decimum et undecimum. Hoc quoque dignum est, ut fiat, ii enim et fideles Suae M^tis^ erunt, et eam de omnibus contingentibus, etiam privatim certiorem reddere poterunt.

Ad duodecimum. Donec Sua Maiestas Caesarea plene et modis omnibus absolute in Transsilvania fundata et firmata fuerit, hunc conatum intermittendum existimarem, ne etiam Polonis arma contra Suam M^tem^ sumendi occasio praebeatur. Sed constituto certo gubernatore haec occasio Moldaviam subiiciendi semper aderit, ne forte enim Valachus tam repentina, et tam ampla victoria elatus, cornua sumeret et aliquid aliud cogitaret.

Haec ad Ser^mae^ V^rae^ petita humiliter respondere habui. Datum Viennae, IX. die Decembris. Anno Domini 1599.

Eiusdem Ser^tis^ V^rae^

humilis capell(anu)s et s(ervi)tor perpetuus
Mart: El: Iaurien(sis) mpr [1]

(Kriegsarchiv. Wien. Prager Hofkriegsrat fasc 70 No. 30. Rezumat de 13 rânduri în *Hurmuzaki*: Documente vol. XII p. 538.)

224.

Alba-Iulia, 11 Decemvrie 1599.

Mihai-Vodă către văduva lui Cristofor Keresztury, Ileana Keoreossy.

Reînoieşte actul de danie asupra moşiei ei Szentbenedek (Benediuc) *Alparét* (Olpret) *şi Szásznyires* (Nireşul Săsesc) *din comitatul Szolnok interior.*

Nos Michael Valachiae transalpinae Vaivoda etc.

Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis: Quod etsi in proximis dominorum regnicolarum generalibus comitiis hoc anno praesenti ad vigesimum diem Novembris, ex edicto nostro hic Albae Juliae celebratis, universae et quaelibet donationes Ser^mi^ Sigismundi Bathory etc. alias principis Transsylvaniae *etc.* reiectae, annihilatae, viribusque cassae et inefficaces redditae et pronunciatae fuissent ..., nos tamen cum ad nonnullorum dominorum consiliariorum nostrorum singularem intercessionem nobis pro parte Generosae dominae Helenae Keoreossy, relictae Magnifici quondam Christophori Kereztury de Zentbenedek factam; tum vero rationem habentes fidei et

[1] Semnează ca „Electus" adică „ales" de oarece cetatea Győr fiind reluată din mâna păgânilor numai în primăvara anului 1598, confirmarea lui din partea Vaticanului a întârziat câtva timp.

fidelitatis eiusdem quondam Christophori Kereztury, principibus huius regni Transsylvaniae, praedecessoribus nostris, in omnibus negotiis et occasionibus constanter exhibitis et impensis, totales et integras possessiones suas Alpreth et Zaz Nyres vocatas, in comitatu Zolnok interiori existentes habitas, quarum unam, videlicet Alpreth ex benigna collatione Serenissimorum quondam Stephani regis Poloniae *etc.* et Sigismundi Bathory *etc.* alias principis Transsylvaniae *etc.*, alteram vero Zaz Nyres nimirum per eundem Sigismundum principem, in et pro decem milibus florenis Hungaricalibus, eidem Christophoro Kereztury inscriptam et collatam, et per eosdem Christophorum Kereztury ac Helenam Keoreossy, relictam eiusdem hactenus pacifice tentas et possessas; totum item et omne Ius nostrum Regium, si quod in praescriptis possessionibus etiam aliter, qualitercunque existeret et haberetur ... memoratae Helenae Keoreossy ac nobili puellae Catherinae filiae praefati quondam Christophori Kereztury, ex eadem Helena Keoreossy suscepta, ipsorumque haeredibus et posteritatibus utriusque sexus universis, novae nostrae donationis titulo clementer dedimus... salvo iure alieno, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante; etc.

Datum Albae Iuliae, die 11-ma mensis Decembris. Anno Domini 1599.

ІѠ МИХАИЛ ВО[ЕВО]Д (L. S.)

Joannes Jacobinus Secretarius mpr

(Archivum Comitum Kornis. Cluj. Fasc. H No. 28. In forma patenti.)

225.

Alba-Iulia, 11 Decemvrie 1599.

Mihai-Vodă către notarul George Danchy şi tovarăşii săi.

Mandat de introducere a văduvei lui Cristofor Keresztury şi fiica ei în stăpânirea moşiilor lor din Olpret şi Nireş.

Michael Valachiae transalpinae Vaivoda etc. Egregiis Nobilibus Georgio Danchy,... scribis et notariis cancellariae nostrae maioris, Thomae Rettegy... etc. Salutem et favorem. Cum nos... possessiones suas Alpreth et Zaz Nyres vocatas... Helenae Keoreossy ac nobili puellae Catherinae, filiae... quondam Christophori Kereztury, et eadem Helena Keoreossy susceptae... vigore aliarum literarum nostrarum novae donationalium..,[1] de-

[1] Acest act de danie publicat supt No. de mai sus.

derimus.... velimusque easdem in dominium earundem possessionum... legitime facere introduci. Super quo vobis harum serie committimus et mandamus, ut... introducatis praefatas... in dominium praefatarum possessionum... statuatisque easdem... eisdem; etc.

Datum Albae Iuliae, die 11-ma mensis Decembris. Anno Domini 1599.

(L. S.) Lecta mpr

(Muz. Ard. Cluj. Archivum Comitum Wass.)

226.

Alba-Iulia, 11 Decemvrie 1599.

Mihai-Vodă către George şi Matei Jánosi.

Pentru răsplata slujbelor lor, îi scoate din rândul puşcaşilor pedeştri ridicându-i la rangul de primipili, care exista numai la Secui, obligaţi de a lua parte la toate campaniile de război ale ţării.

Nos Michael Valachiae transalpinae Vaivoda etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis, quod nos cum ad nonnullorum dominorum consiliariorum nostrorum singularem intercessionem nobis propterea factam, cum vero attentis et consideratis fidelitate et fidelibus servitiis nobilium agilium Georgii et Matthei Jánosi de Demjenhaza, quae ipsi principibus huius regni Transilvaniae, praedecessoribus nostris et huic regno fideliter exhibuerunt et impenderunt, ac in futurum nobis quoque exhibituri et impensuri sunt: Eosdem Georgium et Mattheum Jánosi antea, ut intelligimus, pedites nostros pixidarios, ex numero reliquorum peditum nostrorum pixidariorum eximendos ac in coetum et numerum verorum primipilorum Siculorum huius regni Transilvaniae annumerandos, aggregandos et adscribendos duximus; Decernentes expresse, ut a modo deinceps, iidem Georgius et Mattheus Jánosi, haeredesque et posteritates ipsorum universi pro veris et indubitatis primipilis habeantur et reputentur, omnibusque et singulis iis honoribus, gratiis, privilegiis, indultis, libertatibus et immunitatibus, quibus caeteri veri, nati et indubitati primipili quomodocunque de iure et consuetudine utuntur, fruuntur et gaudent, perpetuo uti, frui et gaudere valeant, atque possint. Ita tamen, ut ipsi haeredesque et posteritates ipsorum universi bonis, equis,

frameis, galeis, loricis, hastis, clipeis, ac aliis instrumentis militaribus, more aliorum primipilorum Siculorum, bene instructi omnibus bellicis expeditionibus, tam generalibus, quam partialibus pro necessitate regni ratione temporum suscipientes semper interesse, fidelemque patriae operam navare debeant et sint adstricti. In cuius rei fidem et testimonium firmitatemque perpetuam praesentes litteras authentici sigilli nostri munimine roboratas memoratis Georgio et Mattheo Jánosi ipsorumque haeredibus et posteritatibus universis gratiose dandas duximus et concedendas.

Datum Albae Juliae, die 11. mensis Decembris. Anno Domini 1599.

Michael Vaivoda

Johannes Jacobinus Secretarius

(Muz. Ard. Cluj. Törzsgyüjtemény. Copie contimp.)

227.

[Kraków,] 11 Decemvrie 1599.

Nunţiul Claudio Rangone către card. Cinzio Aldobrandini.

Amănunte despre moartea cardinalului Andrei Báthory, aduse de un om al negustorilor Montelupi, care a văzut capul tăiat al Cardinalului şi eşind din Ardeal împreună cu nunţiul Malaspina, a aflat multe lucruri dela dânsul, neştiute de către alţi. Cancelarul Zamoyski e foarte mâhnit de vestea morţii Cardinalului, mai cu seamă că îl sfătuise în scris să nu aibă prea mare încredere în nunţiul Malaspina. Opinia publică a magnaţilor leşi acuză de asemenea pe împărat pentru moartea Cardinalului; iar ucigaşii lui ar trebui osândiţi.

Capitolo d'una lettera del Vescovo di Reggio nuntio in Polonia dell' 11 di Decembre 1599.

La morte del Sig^r Cardinale Bathori non è tenuto più per dubbiosa da banda alcuna, et oltre alli molti ragguagli, che vi sono, è tornato un Signor di questi mercanti Montelupi, il quale dice di haver vista la testa, et d'haver visto Monsr Malaspina, et essersi partito di Transilvania con lui, et essere stato seco per viaggio alcuni giorni, sin tanto che gli è stato necessario per voltarsi verso Cracovia.

Il successo delle cose di quella provincia et la morte di quel Signore et nel modo ch'è accorsa dà tanto che dire qua, tuttavia che non se ne può dar conto a bastanza. Parlano di Monsr Ma-

laspina ogni volta peggio, et gli appassionati, che sono molti, s'ingegnano con questa occasione d'imprimere negli animi di questo e di quello una propositione, che non s'habbia da fidare o poco delli Nuntii di N^ro S^re che se bene nelle persone cattoliche veramente ragionevoli et giudiciose non è da credere sia pur pigliar piede, è da temere però che in un Regno tale et copioso di heretici, massime nel tempo della Dieta, non sia per svanirsi così tosto, et che non se ne servano alcuni per pretesto nei suoi pessimi interessi. Io procurerò di stare avvisato, che ciò non noccia all'offitio mio, con quella maggior destrezza che potrò, et spero nel Sig^r Dio che mi riuscirà; ma non mi piace di sentire simil cose, si bene non le dicono a me.

Il Sig^r Cancelliero intendo che ragiona assai sopra ciò et che si duole che il Cardinale non si sia governato a modo suo, dicendo che particolarmente gli haveva scritto, che non credesse tanto a Monsr Malaspina, et che se ne sbrigasse presto, non piacendole il suo stare ivi tanto, perchè quand'uno tratta d'accordo tra due com'è stato un pezzo a trattare con uno, è giusto che passi anco a trattar con l'altro, onde ch'havendo tenuto diverso stile Monsignore, egli n'ha fatto argomento a modo suo.

Dell'Imperatore se ne parla, per quanto io intendo, con malissimo gusto, et della morte del Cardinale molti aspettano che ne sia fatta dimostratione da N^ro S^re et sono così arditi, che dicono sia necessario anco per giustificatione al mondo della buona intentione, con la quale Sua Santità si sia interposta in quel negotio, et che non sia stato partiale all'Imperatore, contro il quale discorrono si dovria procedere come prima causa, et che d'ordine suo et con inganno sia stato fatto il tutto, et adducono l'essempio d'Enrico Re di Francia, et la morte del Sig^r Cardinale di Ghisa,[1] così s'ingolfano, nè considerano la diversità degli accidenti, et ragioni, et verità, et termini, da che non può farsi comparatione ch'essi fanno, nè s'accorgono dell'imprudenza et bestialità loro in porvi bocca tant'alto; sono pazzi veramente, et che in paese così licentioso, non si possono impedire, sono però tali ch' ho giudicato debito della servitù mia avvisarli, tanto più che il mio mandato alla Corte n'ha inteso parte dal Sig^r Firlejo, che gliel'ha dette con zelo, et ch'è persona di quell' aderenze et intelligenze ch'è, et che le può haver sentite per varie strade da persone non ordinarie.

---

[1] Enric III şi cardinalul Carol de Guise, mort în 26 Decemvrie 1574.

Io vado pensando che se in Transilvania, o nelli confini qua si facesse qualche dimostratione sopra il caso della morte del Cardinale, come in dichiarare incorsi nelle pene et censure gl'interfettori, potria per avventura dare sodisfattione, et tanto maggiore, quanto più la rimbombasse in questo Regno; io non so forse quel che mi dica; ma parlo ex abundantia della mia debita devotione.

(Arch. Vat. Roma. Fondo Borghese III 66 b pag. 83. Copie.)

228.

Alba-Iulia, 12 Decemvrie 1599.

Mihai-Vodă către nobilul Volffgang Allia şi alţi nemeşi.

Reînoind actul de danie al lui Gabriel Haller asupra moşiei sale din Jövedics (Idiciu) *din comitatul Küküllő* (Târnava) *moştenită încă dela tatăl său, ordonă să-l introducă în stăpânirea aceleia.*

Michael Valachiae transalpinae Vaiuoda etc. Generoso ac Egregiis, Nobilibus Volffgango Allia de Boniha, Nicolao et Volffgango Bettlen de Bun etc. Salutem et favorem. Cum nos, cum ad nonnullorum dominorum consiliariorum nostrorum singularem intercessionem nobis propterea factam, tum vero rationem habentes fidelitatis et fidelium servitiorum, meritorumque generosi Gabrielis Haller de Hallerkeo, quae ipse principibus Transsilvaniae, praedecessoribus nostris, et huic regno in omnibus occasionibus et negotiis fidei suae commissis, summa cum animi sui dexteritate et constantia, ac cum eximia nominis sui laude praestitit ac exhibuit, in futurumque praestiturus et exhibiturus est: Totalem et integram possessionem suam Jeowedich vocatam, in comitatu de Kykelleo existentem habitam, temporibus retroactis per Ser^mam^ quondam Isabellam, Dei gratia reginam Hungariae, Dalmatiae, Croatiae etc. felicis memoriae Egregio quondam Petro Haller de dicta Hallerkeo, genitori ipsius per notam infidelitatis quondam Antonii Kendy collatam, eodemque Petro Haller e vivis excedente in praefatum Gabrielem Haller in tenera et puerili eiusdem aetate devolutam, sed postea astu et terriculamentis, pollicitationibusque quondam Francisci Kendy ab eodem, tanquam in tenera et illegitima aetate constituto abalienatam, deinde eodem Francisco Kendy e vivis sublato, notamque infidelitatis Ser^mi^ Sigismundi Bathory etc. alias principis Transsilvaniae . . . incurrente, eidem redditam et restitutam, ex eoque tempor[e prae-

senti] tentam atque possessam; totum item et omne Ius regium... memorato Gabrieli Haller ipsiusque haeredibus et posteritatibus universis... novae nostrae donationis titulo... dederimus... velimusque eundem in dominium eiusdem ... facere introduci. Super quo vobis harum serie committimus et mandamus... ut ... introducatis praefatum Gabrielem Haller in dominium eiusdem etc. Secus non facturi; etc.

Datum Albae Iuliae, 12-ma die mensis Decembris. Anno Domini 1599.

(L. S.) Lecta mpr

(Archivum Baronis Emil Horváth-Petrichevich. Budapest.)

229.

Brâncoveneşti, 12 Decemvrie 1599.

Armaş Sava către municipiul oraşului Bistriţa.

Mulţumind pentru bunăvoinţa arătată, îi încredinţează de acelaş ajutor, în caz că vor avea niscaiva daraveri la Mihai-Vodă.

Prudentes ac Circumspecti domini amici semper observandissimi. Servitiorum meorum ac amicitiae paratissimam commendationem. Kivánok az Uristentől Kegyelmeteknek minden kivánta jókat bódogol megadatni.

Az Kegyelmetek levelét megadák mind az Kegyelmetek emberséges jó akaratjával egyetembe. Kegyelmetektől, mint barátimtól, jó néven vöttem az Kegyelmetek én hozzám való jó akaratját. Kegyelmetek pedig ezt gonosz kedvvel ne vegye, hogy én Kegyelmeteket megtaláltam levelem által, mert az mi országunkba efféle dologban mikor elbocsát az fejedelem, nagy jövedelmő tisztnek tartják. Azért Kegyelmeteknek én is ajánlom barátságomat, hogy ha miben Kegyelmetek is engemet is megtalál és az mi dologban az fejedelmet ő Nagyságát megakarja Kegyelmetek találni, bár én reám bizza Kegyelmetek. Kegyelmeteknek én is hasonló barátsággal akarok lenni. Éltesse Isten Kegyelmeteket sokáig jó egészségben.

Datum in arce Vecii, 12. Decembris. Anno 1599.

Servitor et amicus V^rae^ Dominationis

Armas Zawa.

Adresa: Prudentibus ac Circumspecto domino Ioanni Budaki iudici primario civitatis Biztriciensis caeterisque iuratis civibus eiusdem etc. Dominis et amicis observandissimis.

(Arhiva judeţului Bistriţa-Năsăud. Bistriţa.)

Trad. Prudentes etc. Mi-au dat scrisoarea Domniilor Voastre împreună cu bunăvoința omenoasă a Domniilor Voastre. Dela Domniile Voastre, ca dela prietenii mei, am luat în nume de bine bunăvoința Domniilor Voastre față de mine. Iar Domniile Voastre să nu iea în nume de rău că eu am căutat pe Domniile Voastre prin scrisoarea mea, căci în țara noastră când trimite principele într'un astfel de lucru, o socotesc o slujbă mare cu venituri. De aceea și eu îmi îmbiu prietenia mea Domniilor Voastre, că dacă și Domniile Voastre mă căutați pentru vre-o pricină și dacă pentru acea pricină vreau Domniile Voastre să căutați și pe Măria Sa Principele, să mi-o încredințeze Domniile Voastre mie. Și eu vreau să fiu cu aceeaș prietenie față de Domniile Voastre. Să țină Dumnezeu pe Domniile Voastre îndelungat în bună sănătate.

230.

Alba-Iulia, 13 Decemvrie 1599.

Mihai Vodă către Ștefan Pulacher primarul orașului Cluj.

Să predea lui Ioan Boier lucrurile ce i se cuvin după moartea a două rude ale sale.

Michael Valachiae transalpinae Vaivoda etc.

Egregie, Prudens et Circumspecte, nobis dilecte. Salutem et favorem. Boier Janos az minemű marháját az megholt Pogan Miklósnak, az ő attyafiának, és Marton Deaknak, az elmult időkben törvénig megtartóztatta volt, ki Feierwary Josánál vagyon, azt mi mostan teljességesen neki conferáltuk. Hagyjuk azért es parancsoljuk, hogy a mikor megtalál felőle, ez mi levelünk látván, Feierwary Josával az megnevezett marhát Boier Janosnak mindgyárást bocsáttasd kezében. Nec secus facturus.

Datum Albae Juliae, die 13. Decembris. Anno Domini 1599.
Michael Vaivoda

Adresa: Egregio, Prudenti et Circumspecto Stephano Pulacher iudici primario civitatis nostrae Coloswariensis, etc. Nobis dilecto.

(Arhiva orașului Cluj. Fasc. III No. 70.)

Trad. Am îngăduit acuma fără nici o lipsă lui Ioan Boier toate acele lucruri ale rudei sale, decedatul Nicolae Pogan și ale lui Martin Deák, pe cari el în vremurile trecute le-a poprit „până la lege" și acum se găsesc la Josa Fejérwáry. Orânduim și poruncim așadar ca îndată ce te va căuta pentru ele, văzând cartea noastră de față, să-i predai acele lucruri în mâna lui Ioan Boier prin Josa Fejérwáry.

231.

Praha, 13 Decemvrie 1599.

Nunţiul Filippo Spinelli către card. Cinzio Aldobrandini.

Amănunte despre bătălia dela Şelimbăr şi uciderea cardinalului Báthory, înmormântat în mod solemn prin Mihai-Vodă. Plecarea lui Carlo Magno în Ardeal, unde duce cu sine 25,000 de fiorini în scule de aur şi 100,000 în bani gata pe seama lui Mihai-Vodă. Relaţiunea nunţiului Malaspina despre evenimentele ambelor întâmplări.

Doppo il restar certificata totalmente la morte del Sig^r^ Card^l^ Bathori, seguita per mano d'alcuni villani Siculi, i quali (eccitati per quanto s'intende dalla cupidigia di guadagnar la taglia imposta dal Valacco doppo la rotta data all'essercito Transilvano) attesero Sua Signoria Illma in certi passi angustissimi nei confini di Siculia, et ivi non potendo quel Signor prevalere di quei pochi, che lo seguivano, che vogliono non fussero più di quattro o cinque cavalli, fu forzato a cedere alla violenza di quella gente, et restar morto da una gran ferita datali nella testa, la quale portata in Alba Giulia, ne è venuto poi alla Corte un ritratto; et al corpo s'intende sia stata data honorevol sepoltura per ordine del Valacco; l'essercito del quale nel principio dicono che fosse disordinato, et quasi messo in fuga dalla cavalleria Transilvana; ma ritiratisi poi il Valacco coi Cosacchi et Sicoli, che ancora non erano entrati nella battaglia, vogliono si raccomandasse efficacissimamente a loro, et che eccitatili con prieghi et con promesse a combatter valorosamente, inanimando anche la Cavalleria et Fanteria che haveva dato volta, si rimesse et riordinò di maniera, che le fu poi facile il restar superiore di gente poco accorta, et che non seppe valersi del vantaggio acquistato.

Di qua è stato ultimamente spedito verso quella provincia il Sig^r^ Carlo Magno gentilhuomo di Corte di Sua Maestà con 25/m ducati di gioè et 100/m fiorini in contanti de presentarsi al medesimo Valacco, la cui volontà si tiene tuttavia per dubbia, vedendosi in alcuni avvisi, che nella Dieta generale ch'egli haveva intimata per 20 del passato, non dovevano ammettersi i commissarii di Sua Maestà, che congiunto col non haver consentito all'ingresso del Basti, et all'offerta fatta alla Maestà Sua delli ostaggi, par che comprobi tanto maggiormente la predetta opi-

nione; la quale però scrivo a V. S. Illma per cosa non confermata ancora.

Mi sono sopraggiunte poi finalmente lettere di Monsr Malaspina dei 14 del passato d'Alba Giulia, con le quali mi manda un' ampia et distinta relatione di tutti gli accidenti di quella provincia, che dice d'haverla prima inviata a V. S. Illma, alla qual relatione non ostante ogni altra diversità d'arrivo devo et voglio haver credito.[1] Il medesimo Monsignore scrive ch'era per partir per Italia alli 16 dell'istesso mese, ma non havendo poi altre lettere sue da Vienna, d'onde verisimilmente ne doverei haverne ricevute nel suo passaggio per quella città, resto tuttavia incerto della sua partita, et del luogo ove si truovi; et quì non se ne parla punto, nè tampoco ne tengo avviso nessuno dalla Corte; etc.

Di Praga, li 13 di Decembre 1599.

(Arch. Vat. Roma. Fondo Borghese II 67 b pag. 370.)

[1] Faimoasa relaţiune a lui Malaspina tipărită inexact în *Hurmuzaki*: Documente vol. III/1 p. 511—516, şi bine (depe original) la *Veress*: Relationes p. 858—366, unde are şi un adaos (p. 366—368) din aceiaş zi.

232.

[Alba-Iulia,] 14 Decemvrie 1599.

Valentin Walawski polcovnic către Andrei Tharanowski.

Vara a trecut, aşteptând pe Turcii dela Giurgiu ca să atace oastea lui Mihai-Vodă, care zăcea în tabările de lângă apa Buzăului şi Râmnic. Mihai-Vodă primind veste cum că principele cardinalul Andrei Báthory a reţinut banii căpătaţi dela împăratul Rudolf şi Papa pentru a face oşti împotriva păgânilor, iar ţara sa e înconjurată din toate părţile de vrăjmaşi, a trecut peste munţi în Ardeal ca să-l ocupe. Aci înţelegându-se cu Săcuii, cu ajutorul lor şi al Leşilor a bătut pe Cardinal lângă Sibiu. Amănunte însemnate despre bătălie. Fuga Cardinalului şi omorîrea lui de către Săcui. Inmormântarea lui în catedrala din Alba-Iulia, la care a luat parte însuş Mihai-Vodă. Dragostea acestuia pentru militarii leşi, pe cari îi cinsteşte zilnic cu fel de fel de daruri scumpe. Credinţa sa faţă de împăratul Rudolf şi regele Poloniei, urând însă pe arhiducele Maximilian, căruia nu vrea să-i predea Ardealul.

Kopia listu Walawskiego Rotmistrza z Woyska Michała Wojewody Multańskiego do Pana Jendrzeja [Tharano]wskiego, o

porażce Xięcia Kardynała i Wojewody Siedmiogrodzkiego Batorego. 14. [Dece]mbris Anno 1599.

Sługa Waszmości mego miłościwego Pana Matiasz że był tak długo sam zatrzimany, i nie dla inszey przicziny iedno że sam u nas byli trwogi zewsząd w ziemi Multańskiey y iużechmy prawie byli zwątpili o ziemi swoiey, tak dla niebezpieczeństwa, którego było siła, nie mógł wyiachać. Teraz iuż za Bozą pomocą rzeczy się kęsuspokoily, tedy go iego Hospodarska Mcz odprawił, dawszy mu na strawę kilka dziesiąt złotych. A tak rozumiem, że rzecz potrzebna Wm. to oznaimić, co się z nami przez te czasy działo. Naprzód in Junio bylichmy zawżdy na koniech i pogotowiu do potrzeby, bo Turcy byli pod Dziurdziowem most zbudowali nad Dunaiem, który most iedno na Dunay spuścić mieli. Michał Wojewoda na woisko Tureckie oczekawał, z wielką radoscią chcąc iem bitwę dać, iedno tego nie wiemy, co za przyczyna, że do nas się przeprawić nie chcieli, y takechmy całe lato na Turki oczekiwając strawili, w obozie pogotowiu będąc. Bo Michała Wojewodę słuchy dochodzily y szpiegowie te wieści przinosili, że Cesarz Turecky roskazał Jeremiiowi, Wojewodzie Wołoskiemu, aby brata swego Siemiona na Wojewodztwo Multańskie stawił, do czego Panowie Polacy pomagać mu mieli żołnierzmi polskiemi. Iuż ta wieść byla do nas przyszła, że Polny Hetman Koronny Polskiey ruszył się z woiskiem na pomoc Jeremiiowi, aby był wsadził na Państwo Multańskie Siemiona. My leżąc w taborze nad rzeką Buthą iedna część woiska, a drugie woisko leżało nad Seretem u Czytnika, niedaleko Rybnika. Potem dano znać Michałowi Wojewodzie, że Xiąże Andreas Batory Cardynał pobrał mu te pieniądze, co miał od Cesarza Chrześciańskiego posłane, y od Papieża, któremi miał żołnierzom nam płacić. Była w naszym woisku wielka trwoga, że Michał Wojewoda pieniędzy nie miał y nie miał nam czim płacić. Potem y drugi raz także uczinił, że te pieniądze, co był Papież posłał przez Legata swego Malaspina, też nieboszczik Batory pobrał, za które pieniądze ludzie iął przymować i woyska zbierać. A w tym czasie Jeremi Wojewoda posłał do niego, tractuiąc z nim, aby bratu iego państwo puścił Multańskie, a sam Jeremi miał woisko pogotowiu, także też Andreas Batory miał woisko pogotowiu, też posłał do niego, aby mu puścił Wojewodztwo Multańskie, abo żeby mu przysiągł poddanym być, a przeciwko Turkowi, aby przestał woiować. On krótce Car-

dynała Batorego posły odprawił, że: póki mu ziemi na oczy nie nasypą, poty ia z Turkiem woiować nie przestanie, gdyż przisiągł Cesarzowi Chrzesciiańskiemu pomagać przeciw Turkowi. A co się tycze, aby miał woiewództwo puścić, tedy ia panstwa swego y oiczyzny swey nikomu nie puszczę, aż mię za nogi z niey wygozloką.

Wtem czasie Cardynał Andreas Batory Seym złożył w Kołozwarze; rozumieiąc to Michał Wojewoda, że o nim radzić miano na seymie, a w tym też szpiegowie prziszli oznaimuiąc mu, że się iuż woiska Tureckie przeprawuią przez Dunay do iego ziemie, także i to, że Wojewoda Wołosky z drugiey strony rusził się z woiskiem swym do iego ziemie, y Hetman Polny z Polaki przybliżał się do ziemie Wołoskiey na pomoc Jeremiaszowi. Potem on to widząc, że zewsząd miał nieprzyiaciela, porozumiawszy się z Pułkownikami y Rotmistrzami Polskiemi, których iest y teraz u niego przez cztery tysiący, ruszył się przez góry do Siedmiogrodzskiey ziemie ze wszytkim woiskiem swoym, intentiey swoiey nie powiedaiąc Węgrom ani inszem narodom, tylko Polakom. A tak wziąwszy żonę y dzieci i wszytkie skarby, co miał, przyciągnęlismy in Octobre pod Braszow, którychmy sztucznie a fortelnie ubieżeli. Potem zarazem z starszemi pany Sekelskiemi porozumiawszy się, którim obiecał te pierwsze wolnosci im przywrocić, które od Króla Matiasa mieli i pozwolił im pany swoie wybić, których za Zigmunta Batorego tak kilka lat mordowali, w czem wszyscy Seklowie do niego przistali i woisko swoie niemałe do Michała zebrali. Potem także Seklowie fortelnie y Węgrzy Fogarasz, mocny zamek wielki ubiegli. Potem przyciągnęliśmy pod Sebinow. Gdy się Andreas Batory dowiedział, że iuż Braszow wziął y Fogarasz, posłał Malaspinę Legata Papieskiego do niego, który z nim tractował, aby z ziemie dobrowolnie wyiechał, chcąc mu te iego pieniądze wrócić, które mu był Cesarz y Papież posłał na żołnierze i do tego obiecuiąc mu swoie pieniądze dać na zapłatę żołnierzom na trzy miesiące. I to Malaspina twierdził, że miał od Cesarza Chrzesciiańskiego to poselstwo, aby Michał z ziemie Siedmiogrodzskiey dobrowolnie wyiechał. Tam że go Michał pytał, ieśli ma listy od Cesarza o te rzeczy pisane do niego, a gdy Malaspina powiedział, żem ia Papiesky poseł, możesz mi przez listu wierzyć, on mu na to odpowiedział: że ciebie ociec Swięty Papież dla tego posłał, abyś ty o rzeczach duchownych radził, a nie o rycerzskich, i radzęć abyś z taboru mego nie mieszkaiąc wyiachał, a toć dam ze dwiescie

piechoty, którzy cię strzedz będą, póki ia się nie rozprawię o tę ziemię gdyż iuż swoiey nie mam.

Wtem skoro Legat poiechał, Cardynał z swoiem woiskiem nadiechał i taborem pod Sebinowem niedaleko woiska Michałowego się położył. Nazajutrz, to jest 27 Octobris rano poczęli woiska szykować z obu stron; Michał Wojewoda tak woisko swoie szikował: naprzód Polaki na dwa huffy rozdzielał i postawił ie po bokach woiska swego, a między niemi w drugi uff postawił Węgry swoie, Sabat Legin[1] piechoty z działy polnemi z strzelbą, we czwartem uffie za temiż Sabat Legin katanów[2] kilka tysięcy z kopiiami[3] postawił. Potem Mołdawców piąty uff po bokach tych katanów postawił, których było półtrzecia tysiąca. Także uff niemały Seklów, w tył Mołdawców postawił. A sam Michał woiska szikował, potem uszikowawszy się tak, stawał za temi uffami z żoną i z dziecmi, maiąc przi sobie wybraney piechoty swoiey trzy tysiące i konnych dwa tysiąca także, tamże zarazem Andreas Batory Xiąże Siedmiogrodzskie też woiska swoie uszikowawszy stał. W tem Sabat Leginowie Michałowi skoczyli do piechoty Batorego mężnie się biiąc, która piechota Batorego sparła Segitleginy,[4] że musieli nazad uciekać. W tem roskazał mi się z swem pułkiem potkać, w którym pułku swym siedmset koni Kozaków polskich miałem. Skoczywszy tedy z Kozaki sparłem piechotę Batorego. Znowu katanowie Batorego sparli mię z mem pułkiem, zatem mię kazał posiłkowacz swoim katanom z kopiiami. Jak katanowie Michałowi skoczyli posiłkuiąc mnie, sparli katany Batorego. A Panu Branickiemu nie kazał się potykać z kilkiem tysięcy Kozaków, iedno stać na mieyscu. Potem zaś Węgrowie Batorego wielkim uffem sparli zasię naszych Michałowych ludzi, że poczęły bardzo uciekać, w tem nim się ia do sprawy poprawił, sam potem Michał, skocziwszy do Branickiego pułku, prosił, aby teraz czinili, co się ludziom rycerzskim godzi: powiadaiąc, że naprzód u Boga, a potem u was moia sława, i victoria w ręku. Potem ia z swoim pułkiem z iedney a Pan Branicki tak że z drugiey swey strony gwałtem wielkim skoczylichmy, z któremichmy się wręcz długo byli. Tamżeśmy ich przełomili, ażechmy na nich w tabor wiachali. Tamże zarazem strębowano woisko nazad. A zatim piechocie

---

[1] Recte: Szabadlegény=Freibeuter, Hajdu, Haiduken.

[2] Katona=Soldat.

[3] Kopia (kopja) hasta, framea, curis, verutum, langer Spiess, Lanze, Speer.

[4] Recte: Segitő legény=Hilfssoldat.

swey z synem swym, także też Seklom i Mołdawcom w tył onego taboru Węgierskiego, bo się byli w taborze na obronę zasadzili, zaieżdzac kazał. Potem znowu kazał się ludowi swemu sprawić, tak iako y pierwiey byli, ale że się chyliło, ku wieczorowi noc zaszła, takechmy w sprawie stali, iedno ranne do swego taboru odesłaliśmy, tych którzy mogli być żywi.

Tam nigdy Węgrowie lepsi nie byli, iako w ten czas, bo się byli z obu stron iednakie broni maiąc. By byli nie moy Kozacy, tedy by był Michał bitwę przegrał, bo iuż byli z naszei strony ludzie bardzo uciekać ięli.

Wtem w nocy, skoro się zmierzkło, Batory z taboru swego począł uciekać, uchodząc w góry ku Wołoskiey ziemi, a ludzie iego zaraz za nim taboru odbiegłszy; tam skoro postrzegłszy, dano znać, że iuż Batory ucieka, zarazem Seklowie w pogonią za niemi swym pułkiem, i tak pogoniwszy go w iedney Serbskiey wsi, który iedno samotrzeć uchodził, tam ieden go ranił siekierką pociskiem w głowę. Obróciwszy się Batory iął się bronić, którego raniono w głowę przez czoło, przez twarz. A skoro poszwankował głowę mu ucięli, którą uciętą z temi ranami trzeciego dnia Michałowi przyniesioną. Którą głowę Michał wziąwszy, iął ią całować płacząc nad nią, a onego co tę glowę przyniósł, kazał go sciąć przy wszystkim woisku. Potem posłał po ciało, a gdy ciało wieziono, przeciwko temu ciału z wielką uczciwoscią z Białogrodzie ze wszystkim woiskiem swem wyiechał. A potem w Białogrodu w wielkim kosciele piątego dnia z wielką uczciwoscią rycerstwa swego ciało prowadził do grobu, sam za ciałem swiece niósł, tam go pochował.

Potem Sebinow się po bitwie zarazem poddał, y insze zamki i miasta, y potem wszytka ziemia poddała [się] i panowie ci Siedmiogrodscy Michałowi przysięgali mu, prócz iednego miasta i zamku Hustu, który Niemcy na Cesarza ubieżeli, y swemi ludźmi osadzili. Po wygraney bitwie nam Polakom i Węgrom,[1] za tę pracę y męstwo nasze darował nam Michał zarazem za trzy miesiące pieniędzy gotowych, a na czwarty zadał nam y ustawę na żywność pobożnie ustawił y iest nam tak Miłościwym Panem, że kto się iedno ozowie Polakiem być, zarazem go udaruie, a chceli mu służyć, pieniądzę gotowe daie. Do tego nam Pułkowni-

[1] Un rezumat latinesc de aci până la sfârşit, însă cu data de 24 Decemvrie 1599, se află în *Hurmuzaki*: Documente vol. XII p. 713. Numele căpitanului scris: Walewski, iar adresatul asemenea greşit: Aranowski.

kom i Rotmistrzom nad to, kiedy do niego przydziemy, z wielką uczciwoscią nas przymie, u stołu około z nim siedzimy, nie iako pan, ale iako towarzysz z nami postępuję. Rzadki dzień, żeby komu z nas nie miał co darować z siebie tak szaty iako y futra kosztowne, i czerwone złote, których ma przy sobie zawsze pełną kieszenią, z tem iest nie skąpy, y do chudych pachołków sam u stołu piia przez zdrowie tego, do którego piie i z ręki swey potrawę podawa ocukrowawszy ią dobrze czerwonemi złotemi chudym pachołkom.

To też Waszmości oznaimuię, iż ma czim płacić y co dawać żołnierzom, bo niemałe skarby brał po Zigmuncie, iako y Andreaszu Batorych pobrał, które ledwo na dwadzieścia i cztery wozy pobrano. Teraz na zimie gotuie się z woiskiem swem pod Temeswar, zamek turecky, a lecie chce go dobywać. Iest na tem, że dziewkę swoię radby do Polski wydał za zacnego człowieka, także y syna swego radby w Polszcze ożenił. Jego Królewskiey Mości chce poddaństwo oddać y wiernym być y poprzysiąc chce. Maximilian słał do niego, aby mu Siedmiogrodzskie państwo spuścił, czego on uczynić nie chce, powiadaiąc, że się to państwo krwią polską poliało. Ale Cesarzowi Chrzesciańskiemu iako raz przisiągł, tak y teraz chce pomagać przeciwko Cesarzowi Tureckiemu, poki żyw będzie; ale Maximilianowi nie chce państwa Siedmiogrodzskiego puścić. Posły swe na Seym chce przysłać do Króla Jego Mości, iedno sobie tego życzy, żeby byli w lepszem poszanowaniu, a niż tak trzy lata. 14. [Dece]mbris. Anno 1599.

Walenty Walawski
Pułkownik Woiewody Multańskiego y Siedmiogrodzskiego

(Museum Principum Czartoryski. Kraków. Codex 345 p. 371—376. Exemplar II codex 351 p. 292—297. Exemplar III codex 97 p. 849—853 saec. XVII.)

Trad. Cum că Matia, sluga Domniei Voastre a fost atâta vreme reținut aici, nu are altă pricină de cât că la noi în Țara-Românească au fost pretutindeni mari turburări și ne aflam aproape lipsiți de nădejde de țara noastră. Astfel din pricina multor pericole dela noi, nu putea pleca. Acuma când cu ajutorul lui Dumnezeu e ceva mai liniștit, fu lăsat de către Milostivenia sa principele, dându-i câteva zeci de galbeni cheltuială de drum. Cred că e trebuincios să vă fac de știre cum ne-a mers în aceste vremuri. La început am stat în Iunie mereu în șele, gata să plecăm în bătălie, deoarece Turcii au făcut la Giurgiu lângă Dunăre un pod, gata să-l lase pe Dunăre. Mihai-Vodă aștepta cu mare bucurie oștile turcești, voind să-le dea o bătălie, numai asta nu știm din care pricină n'au venit la noi.

Şi astfel am petrecut întreaga vară aşteptând pe Turci în lagăr, gata de bătaie, deoarece veneau zvonuri la Mihai-Vodă şi spionii aduceau ştiri cum că împăratul Turcilor poruncise lui Ieremia-Vodă să-şi aşeze pe fratele său Simion în scaunul Ţării-Româneşti, în care lucru era să fie ajutat de către Leşi cu oşti leşeşti. Ne-a sosit şi vestea cum că hetmanul coroanii a plecat cu oastea în ajutorul lui Ieremie pentru a pune pe Simion în scaunul Ţării-Româneşti. Noi în tabăra depe lângă râul Buzăului alcătuiam o parte a oştii şi oastea a doua stătea pe lângă Siret, la Czytnik, nu departe de Râmnic. Apoi s'a adus lui Mihai-Vodă ştirea cum că principele Cardinal Andrei Báthory şi-a reţinut banii ce i s-au adus dela Papa cu cari el ar fi trebuit să ne plătească soldaţii. In oastea noastră a fost mare zarvă din pricina că Mihai-Vodă nu avea bani cu ce să ne plătească. Apoi decedatul Báthory şi-a oprit şi a doua oară banii ce i s'au trimes de către Papa prin legatul Malaspina, cu cari bani el ar fi trebuit să-şi adune oameni şi să-şi facă o oaste. In această vreme Ieremia-Vodă trimise un om la Mihai-Vodă ca să-i dea Ţara-Românească pe seama fratelui său. Ieremia a avut oastea gata, tot ca şi Andrei Báthory şi acesta trimise un om la Mihai-Vodă ca să-i cedeze Ţara-Românească, ca să-i facă jurământ de supuşenie şi să înceteze de a lupta contra Turcilor. El slobozì curând solii Cardinalului, zicând că până ce nu-i vor arunca pământ peste ochi, nu se va lăsa să lupte cu Turcii, deoarece a jurat împăratului creştinilor de a-l ajuta împotriva Turcilor. Iar ce priveşte cedarea voevodatului, nu-mi las nimenui ţara şi patria, până ce nu mă va trage de acolo cu dinadinsul de picioare.

Pe aceasta vreme Cardinalul Andrei Báthory convocă o dietă la Cluj. Mihai-Vodă ştia cá în această dietă se vor sfătui despre el. Apoi veniră şi spioni cu vestea cum că Turcii au intrat peste Dunăre în ţara sa, cum că voevodul muntean a pornit pe partea cealaltă în spre Moldova împotriva ţării sale şi că hetmanul Zamoyski se apropia de Ţara-Românească cu Leşii în ajutorul lui Ieremia. Mihai văzând apoi că are în toate părţile vrăjmaşi, s'a înţeles cu ofiţerii şi polcovnicii leşi, având şi acuma peste 4000 de Leşi pe lângă dânsul. Se strămută cu întreaga sa oaste peste munţi în Ardeal, fără să fi zis ceva despre scopul său Ungurilor ori celorlalte neamuri, afară de Leşi. Luând cu sine soţia şi copiii împreună cu averile sale, am ajuns în Octomvrie supt Braşov, care cetate am luat-o cu vicleşug. Atunci s-a înţeles cu Domnii mai cu vază ai Secuilor, cărora le-a făgăduit restituirea slobozeniilor lor băştinaşe primite dela regele Matia şi le-a îngâduit să-şi omoare stăpânii, pe cari îi omorîseră câţiva ani dealungul şi supt Sigismund Báthory. După asta toţi Secuii s-au aşezat de partea lui, aducându-şi oştile mari la Mihai. După aceea Secuii şi Ungurii au ocupat cetatea tare a Făgăraşului cu vicleşug. Apoi am venit supt Sibiu. Când Andrei Báthory află că Mihai a ocupat Braşovul şi Făgăraşul, trimise pe nunţiul papei, Malaspina la dânsul, cerând să se retragă de bunăvoie, primind banii ce i-a trimes împăratul pentru soldaţi; afară de asta i-a făgăduit să-i dea banii săi proprii ca să-şi poată plăti soldaţii pe trei luni, după care Malaspina mai susţinu că împăratul i-a poruncit să părăsească de sine Ardealul. Mihai îl în-

trebă însă, dacă are despre aceste lucruri scrisori dela împărat către dânsul şi când Malaspina îi spuse, că el e un nunţiu papal şi astfel îl poate crede şi fără scrisori, Mihai îi răspunse: Pe tine te-a trimes Sfântul Părinte pentru treburile duhovniceşti, iar nu pentru cele vitejeşti şi te sfătuesc să-mi părăseşti tabăra fără răgaz; de nu, vei fi păzit de 200 pedeştri atâta vreme până ce-mi voiu ocupa ţara, deoarece mi am pierdut-o pe a mea.

Dupăce nunţiul a plecat, a venit Cardinalul cu oştile sale şi se aşează cu tabăra lângă Sibiu, nu departe de aceea a lui Mihai-Vodă. In ziua de 27 Octomvrie dimineaţa a început aşezarea oştilor la amândouă părţile. Mihai îşi puse oştile astfel: Mai întâi împărţi pe Leşi în două trupe şi le-a pus la ambele flancuri ale oştii sale; între ele ca trupa a doua a pus pe Ungurii săi, pe pedestraşi slobozi (numiţi Szabadleginyek) cu artilerie; ca trupa a patra în dosul acestor pedestraşi slobozi a aşezat câteva mii de cătane-slobode cu suliţe şi ca trupa a cincea a pus pe Moldoveni în număr de 2500 la marginea acestor cătane. In dosul Moldovenilor a pus o ceată mare de Secui. Oastea a fost aşezată de însuşi Mihai, după care s-a aşezat cu copiii săi şi soţia sa în spatele acestor oşti cu 3000 de pedeştri aleşi şi 2000 călăreţi. Aşa stătea şi Andrei Báthory principele Ardealului după ce îşi aşezase oamenii. Intr'acestea haiducii slobozi ai lui Mihai săriră luptând bărbăteşte cu pedeştrii lui Báthory, cari au respins pe aceştia şi astfel Szabadleghinii au fost nevoiţi să se retragă. Atunci îmi porunci Mihai să lupt cu regimentul meu de 700 călăreţi cazaceşti leşi. Inaintai cu Cazacii asvârlind pedeştrii lui Báthory îndărăt. Acuma fui asvârlit cu regimentul meu de către cătanele lui Báthory înapoi şi pentru asta Mihai mă ajută cu cătanele sale cu sulițele. Când îmi sosiră cătanele lui Mihai în ajutor, am respins cătanele lui Báthory îndărăt. Pe Branicki cu câteva mii de Cazaci Mihai nu-l lăsă să lupte, lăsându-l să stea pe loc. Atunci o ceată mare de Unguri ai lui Báthory aruncă oamenii lui Mihai iarăş înapoi, aşa că a trebuit să fugă. Acuma înainte de se mă fi luat în seamă, sări Mihai la regimentul lui Branicki şi îl rugă să facă acum ce se cuvine cavalerilor, zicând, că renumele său stă la Dumnezeu şi la dânşii, biruinţa în mâinile lor. Atunci am înaintat eu cu regimentul meu la flancul întâi şi domnul Branicki la flancul celălalt cu tărie; luptarăm mult şi în sfârşit rupând trupele vrăjmaşilor intrarăm pe spinarea lor în tabăra lor. Acolo a resunat apoi semnalul retragerii. Mihai porunci pedestrimei sale de supt comanda feciorului său, cum şi Secuilor şi Moldovenilor să meargă în dosul taberei ungureşti, căci se pregătea acolo de apărare. Apoi Mihai ordonă oştilor sale iarăş să se aşeze aşa cum erau la început; făcându-se însă seară şi căzând noaptea, am stat orânduiţi, trimiţându-ne răniţii în tabăra noastră pentru ca să-i ţinem în viaţă.

Ungurii nu au fost nici când mai viteji ca atuncia, căci lupta mergea de amândouă părţile cu aceleaşi arme şi dacă nu erau să fie Cazacii mei, Mihai ar fi pierdut bătălia, deoarece oamenii noştri erau chiar gata să fugă.

Indată ce s-a făcut întuneric începu Báthory să fugă din tabăra sa la munţi în spre Moldova şi oamenii săi au părăsit lagărul după

dânsul. Cum s'a observat că Báthory fugise, Secuii l-au urmărit cu regimentele lor. L'au ajuns într'un sat sârbesc, în care se refugiase numai cu trei inşi. Acolo fu rănit la cap, de cineva cu o lovitură de topor dupăce s-a apărat, întorcându-se cu capul şi a fost rănit la cap, la frunte şi grumaz. Indată ce căzu, i s-a tăiat capul, care a treia zi a fost dus rănit cum era la Mihai. Mihai luă acest cap, începu să-l sărute plângând şi acela care l-a adus a fost decapitat în faţa oştii sale întregi. Apoi trimise după cadavrul Cardinalului. Când acesta a fost transportat, i-a mers înainte cu întreaga sa oaste din Alba-Iulia cu mare alai. Pe urmă însoţì a cincea zi cadavrul cu cinste mare până la mormântul lui din biserica mare dela Alba-Iulia. El ducea singur lumănarea după cadavru şi acolo îl îngropă.

Apoi, după bătălie, s-au predat îndată Sibiul şi alte cetăţi şi oraşe şi domnii ardeleni au făcut jurământ lui Mihai, afară de oraşul şi de cetatea Hust, cari au primit oşti nemţeşti şi le-au ocupat pentru împărat. După bătălia câştigată Mihai ne-au plătit nouă Leşilor şi Ungurilor solda pe trei luni deodată pentru munca şi vitejia noastră şi pe luna a patra ne-a dat arvună şi a hotărît o lege cuminte pentru întreţinere şi ne este aşa de milostiv, în cât de se numeşte cineva Polac, il dărueşte cu ceva şi care vrea să-i slujească îi dă bani gata. Pe de alta ne primeşte pe noi ofiţeri şi polcovnici cu mare cinste, când mergem la dânsul; la masă şedem cu el şi nu ne priveşte ca Domni, ci ca camarazi de luptă, la fel cu dânsul. E o zi rară când nu ne dă nouă câte ceva din al său, ca haine, blănuri scumpe, cât şi galbeni, din cari are mereu la dânsul o pungă plină. Nu se sgârceşte cu banii şi la masă bea singur pentru sănătatea subalternilor şi le oferă cu mână proprie mâncări, zaharisindu-le bine cu galbeni.

Vă mai spun Domniei Voastre că are bani de dat soldaţilor, deoarece a luat multe comori, rămase după Sigismund şi Andrei Báthory cari abia s'au putut căra cu 24 căruţe. Acum de iarnă se pregăteşte să meargă împotriva Timişoarii şi vara vrea să asedieze cetatea ei turcească. Are de gând să-şi mărite fata cu un bărbat de seamă din Polonia şi să însoare şi pe feciorul său tot acolo. Maiestăţii Sale regelui Poloniei vrea să i se supună, să-i facă jurământ de credinţă. Maximilian trimise la dânsul să-i cedeze principatul Ardealului, acest lucru însă n-a vrut să-l facă, zicând că ţara aceasta a costat sânge leşesc; pe împăratul creştinilor vrea însă să-l ajute şi acum împotriva Turcilor, cât va trăi, cum jurase odată împăratului; dar lui Maximilian nu vrea să-i cedeze Ardealul. Vrea să-şi trimeaţă solii la regele (Poloniei) la dietă, însă cere să fie mai bine primiţi ca acum trei ani.

233.

Košice, 14 Decemvrie 1599.

Camera Scepusiană către arhiducele Matia.

Ştiri despre întâmplările războinice din Moldova şi mişcările Leşilor de acolo. Dieta Ordinelor în Ardeal, ţinută de Mihai-

Vodă, fără cea mai mică pomenire a numelui împăratului Rudolf. Trecerea lui Nicolae Pătraşcu-Vodă în Muntenia cu o oaste de 6000 sub conducerea lui Sennyey şi a lui Sibrik.

De Polonorum et Transylvanorum rumoribus.

Deferbet iam Polonorum aestus, quo ad nuncium acceptae nuper cladis Transylvanicae exarserant: rediit et Marschalcus Regni, si non fallimur, nomine Nicolaus Zebrzidowski, qui praeterianorum peditum, Regis manu stipatus ad exercitum profectus fuerat. Sic aliae quoque turmae vel subsistere, vel domum reverti dicuntur: causam remissi animi Cardinalis interitum aiunt, cuius gratia si longior vita contigisset, nihil non erant facturi.

Duae iam legationes in Polonia esse dicuntur, Turcica una, Moldavica altera. Illa contra Kosakos sub Michaele merentes, quod ante eius in Transylvania ingressum Turcicae ditionis fines ferro et igne vastassent, questum venit: haec opem Moldaviae contra Michaelem, ut qui illam bello petiturus diceretur, ferendam implorat.

Turcis responsum audimus, Kosakos non Regis vel Regni mereri stipendia, sed vagum et liberum esse hominum genus latrociniis assuetum, quod fecerint haud quaquam Regis iussu et voluntate fecisse, et fieri potuisse a Rege, ut in eos pro merito animadversum fuisset. Moldavis vero promissum auxilium, idque in promptu esse, ut Michaeli quandocumque Moldaviam armis petere vellet occurri confestim possit.

Suggerunt aliqui ex Polonis, Michaelem diligenter attendere debere, quid Kosacis, si cum Polonis gente sua armis congredi necessum foret, fidere debeat.

In Transylvania conventus publicus omnium Ordinum per Michaelem celebratus est: quae ibi metu potius quam sponte acta, conclusaque sint, ex annexa articulorum copia intelligi potest. [1] Nulla in toto actu Sacrae Caesareae Regiaeque M^tis^ Domini nostri Clementissimi (nisi in titulo Michaelis) mentio, nihil ibi Suae M^tis^ nomine propositum, nihil ad ratificationem Suae M^tis^ actum, sed potestate omnia absoluta et conclusa.

Michael filium suum Petruscam [2] in Valachiam Transalpinam, cedente illinc Turca, remisit cum exercitu sex millium homi-

[1] Hotărîrile dietei din Alba-Iulia, ţinută între 20 şi 28 Noemvrie 1599 supt preşedinţia lui Mihai-Vodă sunt publicate în *Monumenta Comitialia Regni Transilvaniae* vol. IV p. 429—437.

[2] Forma această diminutivă a numelui lui Pătraşcu (Petrus) e foarte interesantă şi se găseşte numai aci, în această relaţiune a Camerei dela Caşovia

num.[1] Duces addidit Pangratium Sennyei et Casparem Sibrik Hungaros, loco quorum Transylvanorum militum Barbaros suos ad confinia Transylvaniae disposuit, non sine maxima plebis oppressione.

Cassoviae, 14. Decembris. Anno 1599.

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

Notă. Nicolae Pătraşcu-Vodă, la ieşirea din ţară, fusese găzduit la Bran de către castelanul cetăţii în felul următor: Wie der Petrasko waida in die Walachei czoge, richteten mir ein Malczeit zu auf dem Schloss, nehmen mit an Nahrung ½ Pfund Baumöl den. 32, mehr 3 Pf. Leisenöl den. 18. Semel den. 50. Semelmehl auf dem Wege zu Hubessen den. 50; ½ achtel Hausenrogen den. 40; mehr Kerpenrogen und drob den. 40; ein gesaltzen Hecht den. 26. Vom H(errn) Honnen 2 gesaltzen Karpfen, Lemonien den. 40, Honch den. 20, Weissbrot den. 50; Pilschen den. 10. An Gewirtz fl. 1/32. Dem Koch Saffar Jörgh Trinckgelt den. 50. Fl. 5/58. (Arhiva oraşului Braşov. Törzburger Castellans-Rechnungen. III A/18 pro 1592—1619.)

234.

Szinyérváralja, 14 Decemvrie 1599.

Aviz despre evenimentele aflate din Ardeal.

Colonelul Pezzen primit la Alba-Iulia cu cinste de către Mihai-Vodă, devotat împăratului Rudolf. Nicolae Pătraşcu-Vodă trimis în Ţara-Românească spre a ataca Moldova. Neînţelegerea lui Mihai-Vodă cu generalul Basta.

Aus Waralia 3 Meil von Hust von 14. Decembris Anno 1599.

Vor 14 Tagen bin ich mit Herrn Pezzen das Land zu besichtigen nach Weissenburg verreist, und heut wieder zurück kommen. Der Michael Weyda hat uns grosse Ehr erzeigt. Wir khindten anderst nit gespühren, als dass er Ihrer Mayestät getreuer Diener, wie er dann mit Verlangen der Herren Commissarien verwartet.

Seinen Sohn hat er vor 3 Wochen mit 5000 Mann aus Sibenbürgen in die Wallachei heimgeschickt die Moldau auch an-

[1] Plecarea lui Pătraşcu-Vodă era ştiută chiar din 1 Decemvrie 1599 şi la Stambul; *Hurmuzaki*: Documente vol. XII p. 540.

zuegreifen. Hat noch ein schenes Kriegsvolk beisammen; damit begehrt er aber nit im Land zue bleiben, sonder, da Ihr Mayestät Ihme Hilf thun, nach Constantinopoli zeuchen.

Dass Herr Basta Hust und andere Schlösser, auch das Land, was ausser dem Gebürg liegt, und partes Hungariae genennet werden, under Ihrer Mayestät Gehorsam gebracht, ist der Weida mit Ihme übel zuefrieden; darumb, dass er nit mit seinem Volk vor langst angezogen. Derowegen Ihme zueempieten lassen, Er mege mit seinem Volk wol wieder nach Ober Hungern ziehen; dann obwolen er Weida den Cardinal ohne sein, des Basta Hilf allein geschlagen, und damit zuegleich auch das Land recuperieren kinden, welle er doch solches Ihrer Mayestät willig einraumen.

(Nationalbibliothek. Wien. Codex 8972 fol. 14.)

235.

Košice, 14 Decemvrie 1599.

Aviz despre evenimentele aflate din Ardeal.

Cetatea Şimlău şi alte sate ocupate de generalul Basta. Solia lui Mihai-Vodă ducând împăratului Rudolf steagurile Cardinalului Andrei Báthory luate în bătălie, împreună cu calul său şi altele, cu cerinţele lui Mihai-Vodă privitoare la Ardeal, pe care vrea să-l ocărmuiască ca guvernator al ţării.

Aus Caschau von 14. Decembris Anno 1599.

Der Herr Feld Obriste hat Somlio, Hadad und andere darzue gehörige Städt, Flecken und Derfer eingenommen, und zu Wardein, dahin sie zuvor gehört, verordnet. Ist auch heut abermals ein Currier vom Herrn Basta und David Ungnaden alhie durch und nach der Kayserlichen Mayestät Hofläger gepostiert, welcher bemeldte Herren umb Sackhmar verlassen.

Der Michael Weida schickt ein Potschaft zue Ihr Kayserliche Mayestät, die führen etliche Fahnen, so der Cardinal in der Schlacht gebraucht, wie auch ein Ross, und wären die bei Ihme bekommen worden, sampt dessen Insigel mit sich, solche Ihrer Mayestät zu presentieren, und fernere Handlung mit deroselben pflegen. Und wie man schreibt, so werde der Weida Sibenbürgen absolute für sich zue behalten nit begehren, jedoch solches als Ihrer Mayestät Gubernator verwalten und schwerlich einem an-

dern weichen wellen; allein verwundert sich männigelich, dass er unser Kriegsvolk an den Graniczen nit haben will, beneben auch Kundschaft haben, dass sich die Sibenbürger heimblich rüsten, desgleichen die Pollaggen viel 1000 stark in der Moldau in armis sein den Tartarn auf den Dienst zu erwarten.

Die Schlesische Reuter seind vom Herrn Basta in Eil hineinwerts abgefordert worden. Daraus wüerdt vermuthet, solches auf Hust angestechen seye, selbige Föstung mit Teutschen zue besetzen, weilen sich der darinn gelegene Hauptmann,[1] dessen noch spreissen thut und zuvor Perdon von Ihrer Mayestät haben will, dass er wider dieselbe gesindigt, gleichwol alhie ausgeben, dass es beschehen und die Föstung durch Herrn Zaggel eingenommen und mit Teutschen besetzt haben.[2]

(Nationalbibliothek. Wien. Codex 8972 fol. 13.)

[1] Renumitul căpitan Blasiu Szabó.

[2] Cetatea Hust încă nu a fost predată împăratului, căpitanul Szabó tratând cu Basta despre condiţiunile predării ei, ca să nu ajungă în mâna lui Mihai-Vodă.

236.

Alba-Iulia, 15 Decemvrie 1599.

Mihai-Vodă către municipiul oraşului Bistriţa.

Ordonă să sechestreze banii şi arginteria lui Niculae Gávay şi Francisc Buday, ascunşi acolo ori în preajma oraşului.

Michael Valachiae Transalpinae Vaiuoda etc.

Prudentes ac Circumspecti, nobis dilecti. Salutem et favorem. Bocsátottuk oda Pana és Dima Poztelnikat, mi szolgáinkat bizonyos dolgainkért. Hagyjuk azért, hogy Gauay Miklósnak és Buday Ferencznek valami pinze és ezüst marhája ott az várasban leszön, mindeneket hüt szerint fel kerestessétek és ezeknek az mi szolgáinknak kezekben adjátok; ha penig az városban nem találtatnék is, ha az tartományában lenne Bezterchienek is felkerestessétek mindennemü marhájokat, és adjátok kezekben, és az mit mondnak mi szónkval, mindenekben szavakot meg higyjétek, és ugy ne cselekedjetek, mint az minap. Secus non facturi.

Datum Albae Juliae, die 15. mensis Decembris. A. D. 1599.

ІѠ МИХАИЛ ВО[ЕВО]Д

Adresa: Prudentibus et Circumspectis Judici, caeterisque iuratis civibus civitatis nostrae Bistriciensi etc. Nobis dilectis.

(National-Bibliothek. Wien. Autografen-Sammlung.)[1]

Trad. Am slobozit acolo pe Pană și pe Postelnicul Dima, slugile noastre, pentru anumite lucruri. De aceea poruncim ca, dacă Nicolae Gávay și Francisc Buday vor avea acolo în oraș niscai-va bani și avere de argint, să le căutați toate cu credință și să le dați în mâinile acestor două slugi ale mele; iar chiar dacă nu ați găsi în oraș, și dacă ar fi în ținutul Bistriței, să-i căutați orice fel de averi și să le dați în mână și cele ce vă spun cu vorbele mele, să le credeți vorba întru toate și să nu faceți ca în zilele trecute.

Notă. Mihai-Vodă se supărase pe acești doi nemeși, pe semne, după ce aflase că ei au fost aceia cari încă din luna August trecut umblaseră, din însărcinarea cardinalului Andrei Báthory, la serdarul Ibrahim-pașa, pentru tratativele de bună vecinătate cu Turcii, în care chestiune principală se străduia și el; mai cu seamă că Turcii se întindeau mereu dela Lipova spre Ardeal, ocupând aproape zilnic sate întregi depe teritorul aparținător țării și nici de cum supus Turcilor.

237.

Alba-Iulia, 19 Decemvrie 1599.

Mihai-Vodă către Francisc Bánffy în Bonțida.

La plângerea Iezuiților din satul Măcău, de unde el ca proprietar a treimei hotarului a gonit pe preotul catolic, înlocuindu-l cu un preot calvin, ordonă ca în două zile să-l scoată de acolo, punând în locul lui un preot catolic iezuit.

Michael Valachiae transalpinae Vaivoda etc. Egregio Francisco Bánffy de Bonczhida. Salutem et favorem.

Ex significatione Revendorum Patrum Societatis Iesu in Collegio Claudiopolitano commorantium intelleximus te possessionis Makó in comitatu Colosiensi existentis habitae tertiam saltem possidere et obtinere partem; nihilominus tamen nescitur, quorum usus malis consiliis apertis templi et domus parochialis ianuis, sacerdoteque catholico inde exturbato haereticum concionatorem in antellatum templum immisisses ac eum concionari in templo iuberes. Cum autem dicti Patres, ad templum illud possessio-

[1] Acest fond studiat pentru întâia oară de mine cu privire la *istoria Românilor*, mi-a dat încă alte 28 scrisori domnești dintre anii 1600—1850 pe cari le-am copiat exact pentru publicațiunea de față; astfel previn pe oricine va lucra la Viena după mine, să-mi respecteze *dreptul de prioritate* al editării lor.

nemque Makó maiorem se habeant proprietatem, curaque Magnificos Iesuitis, quam tibi incumbat, supplicaverunt nobis, ut remoto inde haeretico concionatore catholicum sacerdotem admitti curaremus, eundemque imposterum ibidem contra quoslibet violentos impeditores defenderemus et protegeremus. Proinde tibi harum serie sub poena gravissimae indignationis nostrae committimus et mandamus firmiter, ut statim et absque omni ulteriori procrastinatione intra duorum videlicet dierum spatium, extruso inde haeretico tuo concionatore, catholicum Patrum Societatis Iesu sacerdotem admittere, inque officio suo libere, pacifice et citra quodlibet impedimentum procedere, permittere et per vos, quorum interest permitti facere, nec imposterum eundem catholicum sacerdotem pro tempore constitutum ratione praevia in persona, rebus, bonisque suis impedire, turbare, molestare seu quovismodo damnificare praesumas. Nec sis ausu modo aliquali. Secus nulla ratione facturus. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis.

Datum Albae Juliae, die 19. mensis Decembris. Anno Domini 1599.

(Staatsarchiv. Wien. Filiale. Codex 263 fol. 184. Copia simplex.)

238.

Alba-Iulia, 20 Decemvrie 1599.

Mihai-Vodă către municipiul oraşului Târgu-Mureş.

Aprobând cererea oraşului, împărtăşită lui prin delegaţi, cum că sunt mulţi acolo, cari se dau de nobili-nemeşi, în paguba privilegiilor oraşului, ordonă ca afară de aceia numiţi în decretul de faţă, toţi ceilalţi să facă oraşului aceleaşi slujbe ca şi oamenii de rând, fără privilegii nobilitare.

Nos Michael Valachiae transalpinae Vaivoda etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis: Quod Prudentes et Circumspecti Gregorius Herepey et Georgius Borbély, iurati cives oppidi nostri Zekelywasarhely, nostram personaliter venientes in praesentiam, suis, iudicis, caeterorumque iuratorum civium, ac universorum inhabitatorum eiusdem oppidi Zekelywasarhely nominibus et in personis significaverunt nobis in hunc modum: Quomodo essent plerique inter ipsos, qui annis superioribus per Ser^mum^ Sigismundum Bathory

ac alias principem huius regni Transsilvaniae praedecessorum nostrorum in coetum et numerum aliorum regni Hungariae et Transsilvaniae nobilium annumerati, aggregati et ascripti, eorundemque domus et omnibus oneribus plebeis et civilibus in medium caeterorum oppidanorum fiendis exemptae, supportatae et nobilitatae fuissent, in praeiudicium et contra praerogativa, immunitates et libertates ipsorum oppidanorum, supplicando nobis humillime, ut nos praescriptorum nobilium, inter ipsos commorantium praerogativis, immunitatibus et libertatibus, tanquam in praeiudicium et damnum ipsorum oppidanorum adeptis et impetratis per omnia destructis, eisdem hoc clementer annuere et concedere dignaremur, ut iidem nobiles, sicut antea, ita etiam deinceps in omnibus fere negotiis dicti oppidi plebeis et civilibus, una cum ipsis oppidanis omnia et quaelibet onera patienter tolleranda subirent. Quorum supplicatione tanquam iusta et legitima benigne exaudita et admissa, eisdem hoc annuendum duximus et concedendum, ut praenominati omnes fere nobiles, exceptis Ioanne et Thoma Keopeczy, Stephano Literato notario, Paulo Koncz notario et scriba cancellariae nostrae maiori, item Thoma et Michaele similiter Koncz, Valentino Mészáros et Stephano Bodó a modo in posterum successivis semper temporibus omnia et quaevis onera plebea et civilia cum ipsis oppidanis in omnibus negotiis oppidi consentienda patienter subeant. Praenominati autem Ioannes et Thomas Keopeczy, Stephanus Literatus, Paulus, Thomas et Michael Koncz, Valentinus Mészáros et Stephanus Bodó in praeiudicium et damnum ipsorum oppidanorum nihil quicquam moliri facereque audeant, imo eisdem, si necesse fuerit, omni ope et auxilio adesse debeant. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam praesentes literas nostras authentici sigilli nostri munimine roboratas, memoratis iudici caeterique iuratis civibus ac universis inhabitatoribus praescripti oppidi nostri Zekelywasarhely clementer dandas duximus et concedendas.

Datum Albae Iuliae, die vigesima mensis Decembris. Anno Domini Millesimo quingentesimo nonagesimo nono.

ІѠ МНХАНЛ ВОЕВОД

(L. S.) Demetrius Napragj
El. Eps. et Cancellarius
Joannes Jacobinus Secretarius

(Muz. Ard. Cluj. Colecția de documente în copie.)

239.

Praha, 20 Decemvrie 1599.

Nunţiul Filippo Spinelli către card. Cinzio Aldobrandini.

A primit confirmarea în scaunul episcopal al lui Demetre Napragi, pe care l-a întâlnit în Olmütz în drum spre Curtea imperială pentru a cere personal intervenţia nunţiului pe lângă Papa. Mihai-Vodă cere prin sfetnicul Dr. Pezzen ca să rămână în Ardeal cu titlul de „guvernator" ori să şază acolo eventual fiul său Nicolae Pătraşcu. I s'au trimes ceva bani, iar restul se va expedia dela Caşovia. Declaraţia aspră a lui Mihai-Vodă despre Cardinalul Báthory pentru tratativele sale cu Turcii.

Ho ricevuto con quest'ordinario due lettere di V. S. Illma dei 4 del presente, una in materia della lega col Breve di N^ro^ S^re^ circa la persona di Monsr Malaspina, del quale scrissi a V. S. Illma coll'ultime mie d'havervi con lettere date d'Alba Giulia dei 14 del passato con un'ampia relatione delle cose accadute in quella provincia fin'alla morte, anzi alla sepoltura del Cardinale, la qual relatione mi diceva haver prima inviata a V. S. Illma onde mi meraviglio che non l'havessi ricevuta.

Io hebbi da principio qualche dubio che il predetto Monsignore non fusse ritenuto in custodia dal Valacco, come s'andò dicendo da alcuni, ma per lettere sue mi certificarono della libertà del suo stato, et mi finisce anche di chiarire un mercante principale, che ha tenuto corrispondenza con l'istesso Monsignore, il quale mi dice haver lettere pochissime da suoi corrispondenti di Vienna, i quali n'havevan ricevuti di Monsr Malaspina dei 4 del presente, dati da Cassovia, donde doveva partire il giorno seguente per Vienna,[1] sì che non sarà per avventura necessario di far altro officio con Sua Maestà in questo proposito, se però in questo mezzo non sentirò altro in contrario. Ma parlerò bene vivamente alla Maestà Sua intorno al mantenimento della religione per conto de' Padri della Compagnia e direttamente del vescovato, non lasciando di commemorare a V. S. Illma la spedizione delle confermazioni di quel vescovato, come fa anche Monsr Malaspina in quella relatione che feci io sin dal tempo che mi ritrovavo in Olmuzzo, dove me ne fu fatta istanza dall'Eletto istesso che se ne passava all'hora a questa Corte.

---

[1] Publicat la *Veress*: Relationes p. 368—371.

Venne due giorni sono da me il Dottor Pezz dicendomi che il Valacco si esibisce molto prontamente di valersene Sua Maestà, ma che tuttavia si ha per disposto di volere o esso, o il figlio restar nella Transilvania, et che Sua Maestà non sia molto altera dal lasciarnelo ogni volta ch'ei si contenti di restarvi col titolo semplice di Governatore e che nel resto le fortezze tutte restino in poter di Maestà Sua, la quale sin hora non tiene, se non Somlio, luogo antico di Bathori, et alcun' altre piazze di poca importanza.

Al medesimo Valacco sin'hora si son mandati solo 25/m fiorini; è ben vero che in Cassovia si trova il supplemento sin ai 100/m destinato per lui tutt'hora ch'egli si risolva di rimettersi in tutto, e per tutto alla volontà di Sua Maestà. Esagerò appresso il Pezz con molta vehemenza contro il Cardinale, mostrando che in alcune lettere di Sua Signoria Illma ad Ibraim Bassà, mediante un camarier, del quale son poi pervenute alli mani di Sua Maestà, si sia scoverto che quel Signore non solo teneva intelligenza col Turco, ma diceva di riconoscer lo stato da lui, dal quale voleva sempre dipendere totalmente.

Della persona di Monsr Malaspina e del suo negotiato, se ben m'ha detto non sentirsi qua intiera sodisfazione, m'ha tuttavia certificato non essersi quelle aspre querele di esso che fuor d'ogni verità sono andate attorno ai dì passati. Et questo è quanto m'ha riferito il Pezz intorno alle cose di Transilvania per conto delle quali s'inviò subito per la posta verso Vienna, havendomi anche prima detto, se ben non affermativamente, che Sigismondo Bathori si trovasse presso il gran Cancelliere di Polonia, facendo gente, con intentioni d'intrare in Transilvania; etc.

Da Praga, a 20 di Decembre 1599.

(Arch. Vat. Roma. Fondo Borghese III 67. b. pag. 383. Copie.)

240.

Gurghiu, 26 Decemvrie 1599.

Căpitanul Costandin Stolnicul către municipiul oraşului Bistriţa.

Trimite prin pârcălabul cetăţii, Petru Ficior, nişte hamuri de catifea, rămase dela principele Sigismund Báthory cu rugămintea să le drege acolo frumos, fără răgaz, pe seama lui Mihai-Vodă.

Prudens Circumspecte domine amice mihi semper observandissime. Servitiorum meorum paratissimam commendationem. Adjon Isten Kegyelmednek jó egészséges hosszu életet. Továbbá Báthori Sigmondnak maradtak volt itt hat lóra való bársonyos hámjai és fékek, melyeket urunk ő Nagysága parancsola énnekem, hogy oda Beszterczére Kegyelmedhez küldjek és ő Nagysága számára az mi hia mind hámoknak, fékeknek vagyon, Kegyelmed megfoldoztassa és szépen minden ahoz való szerszámával megcsináltassa. Azért im oda küldtem Kegyelmednek az urunk ő Nagysága itt való fő porkolábjától, Fichor Pétertől; valamit ez hámok és fékek épütése felől mü szónkkal Kegyelmednek mond, megcselekedje Kegyelmetek s meg is higyje szovát. Minden mulatság és késedelem nélkül Kegyelmetek elkészittesse, hogy ott semmi mulatságok ez miatt ne legyen. Egyéb vásárlásink is vadnak ott, kit ugyan ezen embereimre biztam: valami ón tálak, tálnérok tokostul és egyéb ide való szükségek; Kegyelmed minden vásárlásban legyen segitséggel nekik, kerestesse meg az mit vásárlani akarnak az várason s mindent mennél jobban s olcsóbban szerezhet Kegyelmed ugy szerezzen, kit én is Kegyelmeteknek megszolgálok, mint szomszéd barátimnak. Az hámok elkészitését penig urunk ő Nagysága jó néven veszi Kegyelmedtől, ha penig meg nem csináltatja késedelem nélkül, urunk haragja leszen Kegyelmeteken. Isten tartsa meg Kegyelmeteket.

Ex Georgen, 26. Decembris. Anno 1599.

Kegyelmeteknek szolgál

Costandin Stolnyk georgéni capitan

Adresa: Prudenti Circumspecto domino amico iudici primario civitatis Bistriciensis etc. Domino amico vicinoque mihi semper observandissimo.

(Arhiva județului Bistrița-Năsăud. Bistrița.)

Trad. Să dea Dumnezeu Domniei Tale viață bună îndelungată. Mai departe, i-au rămas aici lui Sigismund Báthory hamuri de catifea și frâe pentru șase cai, pe cari mi-a poruncit Domnul nostru Măria Sa să le trimit acolo la Domnia Ta la Bistrița și ceeace e lipsă la acele hamuri au frâe, să puneți să le petecească Domnia Voastră pe seama Măriei Sale și să dea să le gătească frumos cu toate uneltele trebuitoare. Pentru aceea am trimis la Domnia Ta prin pârcălabul Măriei Sale aflător aici, prin Petru Ficior, ceeace spune Domniei Tale cu cuvintele noastre despre facerea acestor hamuri și frâe, să facă Domniile Voastre și să-i creadă vorba. Să pună Domniile să se facă fără nici o zăbavă și întârziere, ca să nu fie acolo nici o zăbavă din pricina aceasta. Mai avem și alte târgueli acolo, pe cari le-am încredința tot acestor oameni: ceva blide de plumb, farfurii cu cutie cu tot și

alte unelte de nevoie aici; să le fie Domniile Voastre întru ajutor la toate târguelile, să pună să se caute în târg ceeace vreau să cumpere şi să facă rost Domnia Ta ca să le cumpere toate cât mai bine şi mai ieftin, pentru care slujesc şi eu pe Domniile Voastre, ca pe nişte prieteni vecini. Iar pregătirea hamurilor Măria Sa o ia în nume de bine dela Domnia Ta, iar dacă nu puneţi să le facă la vreme, mănia Domnului nostru va cădeà asupra Domniilor Voastre. Dumnezeu să ţină pe Domniile Voastre.

Slujeşte Domniilor Voastre

Costandin Stolnicul, căpitan de Gurghiu

241.

Praha, 27 Decemvrie 1599.

Cesare Florio către Duca di Modena.

Sosirea la Caşovia a unui sol al lui Mihai-Vodă.

Habbiamo di questa settimana intorno gli affari di Transilvania, come a Cassovia fosse giunto un nuovo mandato dal Vallacco, ma non ci è sicuro riscontro con che commissioni venghi. Et scrive poi anco qualcheduno, che il Sig^r Giorgio Basta si trovi pur dentro di quella provincia; ma nè di questo ci è nuova certa, mentre che molti vanno rimostrando, che non ci sia occasione di rimanere intieramente sodisfatto di lui, quando egli non habbia in questa congiontura procurato per ogni via d'introdurvisi.

Di Praga, li 27 X-bre 1599.

(R. Archivio di Stato. Modena. Carteggio amb. Germania, busta 57.)

242.

Alba-Iulia, 28 Decemvrie 1599.

Mihai-Vodă către municipiile din Ardeal.

Luând pe Ileana, văduva lui Cristofor Keresztury în ocrotire, împreună cu toată averea ei mobilă şi imobilă, ordonă să fie păzită şi ocrotită faţă de orice pagubă şi tâlhărie.

Michael Valachiae transalpinae Vaiuoda etc. Universis et singulis Magnificis, Generosis, Egregiis, Nobilibus Comitibus, vice Comitibus et Iudicibus nobilium quorumcunque comitatuum, Capitaneis, Praefectis, Provisoribus et Castellanis arcium, Boeronibus

Belliductoribus, Hatmanis Kozakorum, Centurionibus, Decurionibus quorumcunque militum nostrorum tam equestrium, quam pedestrium; Prudentibus item et Circumspectis Magistris civium, Regio et Sedis Judicibus, villicis, caeterisque Juratis civibus quarumcumque civitatum, oppidorum, villarum et possessionum, cunctis etiam aliis quocunque officio, praefectura ac dignitate fungentibus, ubicunque in hoc regno Transsylvaniae constitutis et commorantibus, praesentes nostras visuris. Salutem et favorem. Miért hogy mi kegyelmességünkből és az Ország végezése szerint Keoreosy Helenát, az Néhai Keresztury Christoph deák relictáját mi ottalmunk, tutelánk és protectiónk alá vöttük, meg is akarjuk minden háborgatók és kóborlók ellen ottalmazni mind az ü Zenth Benedeken és Zaz Niresen levő jószágival, majorságival, hasznaival, pertinentiáival és egyéb mindennemő javaival egyetemben: Hadgyuk annak okáért tünektek minden rendbelieknek és serio parancsoljuk, hogy az megnevezett Keoreosy Helenát se személyében, se marhájában, se jószágában, örökségében, majorságiban és egyéb mindennemő javaiban senki meg ne merészelje bántani és háboritani, sőt inkább minden ottalommal és segétséggel legyetek neki a' mibe kivántatik, és ha valami marháját el vöttétek és kóborlottátok, tartozzatok mindeneket meg adni, ha az mi erős büntetésünket nem akarjátok szenvedni. Secus non facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis.

Datum Albae Iuliae, die 28. mensis Decembris. A. D. 1599

ІѠ МИХАИЛ ВО[ЕВО]Д

(L. S.)

(Museum Nat. Budapest. Törzsanyag.)

Trad. Fiindcă în milostivirea noastră și după hotărîrea Țării, am luat sub ocrotirea, tutela și protecția noastră pe Elena Keoreosy, văduva diacului de odinioară Cristofor Keresztury, vrem să o și apărăm împotriva tuturor turburătorilor și răpitorilor cu toate averile, măieriștile, veniturile, acareturile și împreună cu celelalte bunuri ale ei de orice fel din Benediug și Nireșul Săsesc. Rânduim din această pricină vouă tuturor din toate tagmele și poruncim sever, ca nimeni să nu îndrăsnească să o vateme sau să o turbure pe amintita Elena Keoreosy, nici în persoana sa, nici în vitele, nici în averea, moștenirea, măeriștile ei, ci mai vârtos să-i fiți cu toată ocrotirea, ajutorul, când este nevoe, și dacă i-ați luat și i-ați răpit ceva din avere, aveți datoria să-i le dați toate, dacă vreți să nu suferiți pedeapsa mea puternică.

243.

Alba-Iulia, 29 Decemvrie 1599.

Mihai-Vodă către Camera Scepusiană.

Fiindcă oraşul Szeged (Nagyszeged) *în trecut a aparţinut Ardealului şi mai cu seamă dela primejdia oraşului Agria încoace (din toamna anului 1596) îşi plăteşte dajdia aici, roagă să nu mai supere oraşul şi să dea totodată ordin căpitanului cetăţii Oradea să nu-i mai ameninţe locuitorii săi cu omor şi foc, dorind a menţine Ardealul în întregimea hotarelor sale precum l-a şi luat.*

Michael Valachiae transalpinae Vaivoda etc.

Rev^me^ ac Generosi, Egregii, Nobiles nobis honorandi. Salutem et nostri benevolam commendationem.

Jelentették nekünk az nagyszegediek, miképpen Kegyelmetek őket naponként cogalná, és erőltetné az adó beszolgáltatására, és oda az ő Felsége kamorájához való hallgatásra. Annak felette az váradiak is mind óránként háborgatnák őket, öléssel, égetéssel és perseléssel fenyegetvén. Miért pediglen hogy az az város ennek előtte is ide Erdélyhez hallgatott, kiválképen pedig Eger veszedelme után adaját is ide adta, nekünk penig Isten kegyelmességébül mostan Erdélt minden hozzátartozókkal egyetemben éppen adta kezünkben, akaránk irni Kegyelmeteknek felőle s intjük is Kegyelmeteket, Kegyelmetek ne háborgassa, sőt Nyári Pálnak is irjon Kegyelmetek, hogy az alatta valókat fogja el róllok, mert mivelhogy ez országot minden határival éppen vettük meg, ugy akarjuk meg is ő Felségének tartani, kirűl mostan ő Felségéhez emberünket bocsáttuk, s mig ő Felségétűl resolutiónk leszen, addig Kegyelmetek legyen vesztegségben. Annak utánna valami az ő Felsége akaratja, mind Kegyelmetek s mind mi ahhoz tartsuk magunkat. Bene valeant.

Datum Albae Iuliae, die 29. mensis Decembris. A. D. 1599.

Michael Vaiuoda mpr

Adresa: Reverendissimo ac Generosis, Egregiis, Nobilibus Camerae Sacrae Caesareae, Regiaeque M^tis^ Scepusiensis Praefecto et Consiliariis etc. Amicis nobis honorandis.

Pe dos, cu mâna Camerei: 11. Februarii 1600. Mihál vajda levele. Szegedi ember hozta, pro futura cautela asservanda.

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

Trad. Ne-au vestit cei din Nagyszeged, cum îi strâng şi-i silesc Domniile Voastre, în fiecare zi, pentru plata dării, şi pentru supu-

nerea lor într'acolo față de Camera Maiestății Sale. Pe deasupra, și Orădanii i-ar turbură în fiecare ceas, amenințându-i cu ucidere, cu foc și cu pârjol. Dar fiindcă acest oraș și mai înainte a ținut încoace, de Ardeal, mai ales după primejdia dela Eger și-a plătit și darea aici, iar Ardealul cu toate părțile sale ni l-a dat Dumnezeu, din mila sa, în mâna noastră, vrem să scriem Domniilor Voastre despre aceea și să și sfătuim pe Domniile Voastre, să nu-l turbure Domniile Voastre, ba să mai scrie Domniile Voastre și lui Paul Nyári să-și oprească supușii săi, să-i abată dela ei, pentrucă dacă am luat această țară întreagă cu toate hotarele ei, apoi așa și vrem să o păstrăm pentru Maiestatea Sa, pentru aceasta ne-am trimis acum omul nostru la Maiestatea Sa și până când vom avea hotărîre dela Maiestatea Sa, până atunci să stea Domniile Voastre liniștiți. După aceea, cum va fi pofta Maiestății Sale, așà să se facă și de Domniile Voastre și de noi.

Notă. Data scrisorii e pusă greșit „Septembris" când Mihai-Vodă nu se afla încă în Alba-Iulia. Alt cusur e că orașul Szeged se găsea pe această vreme încă în mâna Turcilor; așa că scrisoarea pare a fi plăsmuită, cu toate că semnătura ei latinească e bine pusă.

244.

Sâniob, 30 Decemvrie 1599.

Ștefan Bochkay către episcopul Nicolae Micatius.

E de părere că dacă Mihai-Vodă nu va ieși din Ardeal, se vor naște mari turburări. Trimisul secret al lui Sigismund Báthory (din Polonia) la Bochkay îi cere iertare pentru supărările ce i le-a făcut.

Illustris et R^me^ domine observandissime. Servitiorum meorum paratissimam commendationem. Istentül Kegyelmeteknek jó egészséges életet, és minden jókat kivánok.

Bizodalmas Uram, az Kegyelmed minapiban irt levelét meg hozák énnékem, melyből mind az Kegyelmed hozzám való jó akaratját, melyet, ha Isten éltet, tiszta és igaz jó szível meg igyekezem szolgálni Kegyelmednek, mind penig azt, hogy Kegyelmed velem örömest szemben lenne, és conferálna, meg értöttem; Melyet én is szivem szerint akarnék, mivelhogy volnának is oly dolgok, az kikrűl Kegyelmeddel örömest beszélgetnék. De a' mint Kegyelmed irja, távul vagyunk egymástul, levél által penig, tudja Kegyelmed, hogy nem bátorságos mostani üdőben derék dolgokat tractálni. Mindazáltal, ha Isten engedi, azon igyekezem, hogy rövid nap Kegyelmeddel szemben lehessek.

Erdély felől Kegyelmednek mostan is nem egyebet, hanem azt irhatom, hogy felette nagy zurzavarban, és hitván állapatban vadnak: ha az Császár eű Felsége kegyelmessége, és Erdeltűl való félelem az Vaydát onnan ki nem viszi, meg látja Kegyelmed mi következik.

Báthory Zsigmond küldte vala egy inassát hozzám, ki által láttatja hul vagyok: és kéret azon, hogy ha miben megbántott volna, szivemből mindeneket ki vetnék, és tartanók az előbbi egymás közt való atyafiuságunkat. Sőt, ha módom volna benne, törekedném azon, hogy Császárnak ű Felségének lenne valami gratiájában, mely dolgot im császárnak ű Felségének értésire adtam; az inas penig nem tudom, ha jár-é más dologban, avagy nem, de nem akartam, hogy nállam légyen, sem penig tovább nem bocsáttam, hanem Nyáry Pál uram, az ő Felsége váradi capitannya kezében adtam. Kérem azért Kegyelmedet, mint jó akaró bizodalmas uramat, hogy Kegyelmed az posták által iktassa fel mingyárást Baruitius uram kezében az levelet, [1] kit Kegyelmednek, mint bizodalmas uramnak meg igyekszem szolgálni. Tartsa meg az ur Isten Kegyelmedet.

Datum in arce Zentiob, die 30. X-bris 1599.

Ill^ris et R^mae D. V^rae

Servitor paratissimus
Stephanus Bochkay mpr

Adresa: Ill^ri et R^do domino Nicolao Mikatio, Electo Episcopo Varadiensi et Consiliario Sacrae Caesareae Regiaeque M^tis ac Camerae Scepusiensi Praefecto etc. Domino observandissimo.

Pe dos: Exhibitae 5. Ianuarii 1600.

(Colecțiune particulară. Ungaria.)

Trad. Illustris etc. Poftesc Domniilor Voastre dela Dumnezeu viață bună, sănătoasă și toate bunătățile.

Domnul meu de încredere, scrisoarea Domniei Tale scrisă zilele trecute mi-o aduseră, din care am înțeles atât bunăvoința Domniei Tale față de mine, pe care, dacă-mi dă zile Dumnezeu, voiu sluji Domniei Tale cu inimă adevărată și bună; cât și aceea că Domnia Ta ar fi bucuros să fie cu mine și să aibă sfat. Aceasta și eu aș dori-o din inimă, căci ar fi și astfel de lucruri, despre cari aș vorbi bucuros cu Domnia Ta. Dar, după cum scrie Domnia Ta, suntem departe unul de altul, iar prin scrisoare, știe Domnia Ta, nu-i potrivit

[1] Scrisoarea citată a lui Bochkay, împreună cu alte patru, scrise odată cu aceasta de mai sus, au fost publicate în „Monumenta Comitialia Regni Transylvaniae" vol. IV p. 464—469.

în vremea de azi să se sfătuiască treburi de seamă. Cu toate acestea, dacă îmi îngăduie Dumnezeu, mă silesc, să pot fi față cu Domnia Ta după puține zile.

Și acum nu pot scrie altceva despre Ardeal decât aceea că sunt într'o foarte mare turburare și într'o stare nemernică: Dacă milostivirea Maiestății Sale a împăratului și teama de Ardeal nu-l vor scoate de acolo pe Voevod, va vedea Domnia Ta ce urmează.

Sigismund Báthory își trimise o slugă la mine, ca să vază prin acela unde sunt: și mă roagă că dacă m'a mâhnit cu ceva, să le scot toate din inimă și să ținem între noi frăția noastră de odinioară. Ba, dacă aș avea chip, să mă ostenesc să fie în câtva în grația Maiestății Sale a Impăratului, care lucru l-am vestit Maiestății Sale Impăratului; dar nu știu dacă sluga se mai ostenește și în alte afaceri, au nu; dar n'am voit să fie la mine, nici nu l-a slobozit mai departe, ci l-am dat în mâna Dumnealui Paul Nyáry, căpitanul Maiestății Sale din Oradea. Rog deci pe Măria Ta, ca pe Domnul meu cu credință binevoitor, să trimită Domnia Ta numai decât scrisoarea prin poște în mâna Dumnealui Barvitius pentru care mă silesc să slujesc pe Domnia Ta ca pe Domnul meu cu credință. Să țină Dumnezeu pe Domnia Ta.

245.

[Polonia, Decemvrie 1599.]

Jalnica moarte a cardinalului Andrei Báthory.

Bătălia de lângă Sibiu dintre cardinalul Andrei Báthory, principele Ardealului și Mihai-Vodă. Trădarea lui Gaspar Kornis. Fuga cardinalului în spre Moldova. Trădat de sluga sa Balog, a fost apărat de frații Mikó, dar aceștia omorîți de către Secui, au omorît chiar și pe însuș cardinalul. Capul său trimes la Alba-Iulia a fost plâns de către nunțiul Malaspina și Kornis, apoi înmormântat împreună cu trupul său în catedrală de către Mihai-Vodă.

O smierci załosney y okrutney Je. M. X. Cardinala Batorego Xiążęcia Siedmiogrodzkiego.

Anno 1599 wojewoda Multański Michał wtargnął do Siedmiogrodzkiej ziemie, któremu Je M'c Xiądz Cardinał Batory dał bitwę pod miastem Sebinowem, pięć mil od Białogrodu. W które się z przodku Je M'sci X. Cardinałowi dobrze powodziło, aż za zdradą Kornisza Hetmana iego, który się dał umyślnie pojmać, woisko trwożąc z sobą poczęło ustępować. A temu Korniszowi zaraz po pojmaniu dał z siebie szatę Michał, tam za persuasią nunciusa Malaspina ustąpiwszy z fortelu swego

y od inszych zdradzony po przegraniu bitwy uchodzil we 126 koni; jednak w bitwie za pierwszym skruszeniem copie Je M. X. Cardinałowi konia z działa zabito, znowu mężnie potykaiąc się ustąpić musiał. Przybieżał do zameczka jednego y tam sniadał y baciąc się być sam niedosyć bezpiecznym, uchodzieł dalej. Potym dla pogoni rozdielili się po 10 osób tylko uchodzieł. Potym gdy konie dązyć nie mogli, tylko samo czwart uchodzieł. Przyszło y do tego, że y konie pobić musieli, konie w kąty zarzucziwszy y ornamenta wszelakie od złota tak z siebie, iako y z koni porzuciwszy pieszo uchodzieł. Będąc zfatygowany gdy dalej uchodzić nie mógł, maiąc przy sobie dwu braci rodzonych: Mico Pista y Mico Peter, y Balog sługę swego. Wzięli go ci dwa bracia Micowie na ramiona swe y tak go na skały zanieśli, na których tylko pasterze mieszkali y tam przyszedszy do pasterza na drogę, iadł trochę chleba y mleka koziego, bo nie było co inszego, dał temuż pasterzowi X. Cardinał lancuszek z siebie, sam będąc strudzony usnął X. Cardinał y ci Mikowie usnęli. Tym czasem pogonia następowała iuż te góry y skały mjała, na którą zawołał ten Balog, sługa iego, dawaiąc znać, że na tey górze jest Xiążę. A na pogonią byli Seklowie weszli na góry. Pasterz obudzieł X. Cardinała y tych dwu Mików, weszli do tey chałupki żołnierze, pytali kędy Xiążę, bo go nieznali trafieli na X. Cardinała pytaiąc a był X. odpowiedział „Nie ia" aż znowu od tegoż Balasza będąc upewnieni, że to J. P. Xiąże, rzucieli się nań. Oni dwaj Mikowie bronieli X. Cardinała mężnie y zabici są przed oczema iego X. Cardinała broniąc ich raniony naprzód w czoło. Potym w tył głowy, aż w bok przebity dzidą padł. Prosieł, aby go niezabijali, mówiąc: dowiedzcie mnie żywo do Michała, będzie wam powinien y on y ia też. Ale zdraicy Seklowie nawymawiawszy obrazy nieboszczyka króla Stefana, tak go zranieli leżąc na ziemi, któremu ieszcze żywemu tenże Bałabasz, sługa iego, głowę uciął y zawinąwszy ią w chustkę przyniósł ją Michałowi do Białogrodu w poniedziałek po bitwie, któremu Michał darował 130 węgierskich złotych y szatę z siebie. Dał potym Michał głowę ochędożyć y na misę srebrną włożyć i czerwoną kitajką przykryć. Posłał naprzód do Malaspine, Papieskiego nunciusza, y kazał mu obejzrzec, co na misie jest, który gdy ujrzał głowę Jego Msci X. Cardinała, począł nad nią płakać i całować, mówiąc, że to wielkiego człowieka głowa y tak z wielkim żalem poszedł vere crocodili lacrimas. Posłał po tym po Kornisza y temu kazał patrzac, co na misie. Także ten obaczył głowę Cardinałową, płakał

lamentuiąc, że to był bardzo dobry człek y zacny, na to odpowiedział Michal: Wiem, że dobry, nad moią głową ledwieby był płakał. Rzekł Kornisz: godna by ta ręka, co tę głowę ucięła, żeby ią ćwiertowano. A stoiał przy tymże tenże zdrajca Bałabasz. Na to odpowiedział Michał: Nie teraz o tym rzecz Panie Korniszu! Posłał po tym głowę Michał do Jezuitów w Białogrodzie, także też i po ciało posłał, które dostawszy pogrzebiono in sepulchro stryja swego w Białogrodzie zdiął było. A sam Michał szedł za ciałem z pochodnią; ta traiedia wszytka. Crudelis misericordia. Żal się Boże tego znacznego Pana; komu teraz dufać?

(Bibl. Univ. Warszawa. Codex 470/1.5.15 pag. 2—4.)

Trad. In anul 1599 a intrat Mihai, Vodă al Ţării-Românești în Ardeal. Acestuia îi dădu Cardinalul Andrei Báthory o bătălie lângă Sibiu, cinci mile dela Alba-Iulia. La început i-a mers bine Cardinalului, dar apoi prin trădarea hetmanului său Kornis, care s-a făcut prins cu dinadinsul, începu oastea sa să se înfioreze și să se retragă; Mihai îi dădu apoi lui Kornis îndată după prinderea sa ca premiu haina sa proprie. La sfatul nunțiului Malaspina acesta (Kornis) s-a retras dela vicleșugul său și trădat de toți Cardinalul fugì după bătălie cu 126 călăreți. Chiar la întâiul atac calul Cardinalului a fost omorît de o ghiulea de tun, așa că luptând din nou bărbățește a trebuit să se retragă. El a ajuns într'o cetățuie, unde își luă mâncarea de dimineață, dar nesimțindu-se aici destul de sigur, fugì mai departe. Apoi își împărți oamenii în cete de câte zece inși, ca să se poată ocroti de urmărire în goană. Pe urmă, când caii nu mai puteau merge, fugì el singur în tropote. Apoi au fost nevoiți să-și omoare caii și să-și arunce dela sine toate lucrurile de aur ca să înainteze pe jos. El era prea obosit, avea pe lângă dânsul doi frați: Mikó Pista și Mikó Petru cu Balog, sluga sa. Aceștia l-au luat pe brațe și l-au dus pe stânci, unde trăiau numai păstori și acolo au dat peste poteca păstorilor, dela cari luă ceva pâine și lapte de capră, deoarece nu era altceva de găsit. Cardinalul dărui păstorului un lănțușor de aur și apoi adormi, tot ca și frații Mikó. Intre timp se apropiară urmăritorii, cărora sluga Balog le strigă că principele se află acolo pe acest munte. In timpul urmăririi Secuii au suit muntele. Păstorul deșteptă pe Cardinal și pe amândoi frați Mikó. Soldații cari îl urmăreau, intrară în colibă întrebând de principe, deoarece nu-l cunoșteau. Au dat peste Cardinal, după care principele răspunse: Nu sunt eu! Și încredințați de către Balassa că e intr'adevăr principele, s'au aruncat asupra lui. Cei doi Mikó au apărat pe principele Cardinal vitejește și căzură supt ochii lui. Cardinalul apărând pe frați fu mai întâi rănit în frunte, apoi în dosul capului și în sfârșit străpuns cu o suliță la o parte și căzu. El îi rugă să aibă milă de el și să-l ducă viu în fața lui Mihai, pentru care fapt îi va fi atât el, cât și Mihai recunoscător. Insă Secuii trădători, înjurând pe decedatul regele Ștefan Báthory, răniră astfel pe Cardinalul căzut la pământ, în cât sluga lui, Balabaș îi tăie capul încă trăind, pe care

înfăşurându-l într'o pânză l-a dus la Mihai la Alba-Iulia în ziua de Duminecă după bătălie. Mihai îi dărui pentru cap 130 galbeni ungureşti şi o haină de a sa. Apoi a pus să spele capul, care aşezat pe o tavă de argint şi acoperit cu o basma de mătase roşie, l-a trimes nunţiului Malaspina spunându-i să privească ce e pe tavă. Când acesta văzu capul principelui Cardinal Andrei, începu să plângă şi sărută capul cu vorbele, că acest cap a aparţinut unui om mare. Şi aşa se depărtă cu mari regrete şi lacrimi de crocodil. După aceea Mihai trimise după Kornis, zicându-i să vază ce e pe tavă. Şi acesta plânse şi zise văitându-se că acesta era un om bun şi nobil. La aceasta Mihai observă: Ştiu că acest bun om n-ar plânge la vederea capului meu! Kornis zise: Mâna care a făcut asta, merită să fie tăiată în patru şi lângă cap stătea trădătorul Balabaş. Apoi zise Mihai: Acuma nu e vreme de vorbit despre asta, Domnule Kornis! După aceea trimise capul la Iezuiţii din Alba-Iulia, apoi trimise după cadavru, care adus, a fost îngropat în Alba-Iulia, în mormântul unchiului său. Şi Mihai însoţi însuşi cadavrul cu o făclie în mână. Ce tragedie crudelă! Dumnezeu să miluiască pe acest Domn nobil; dar pe cine să ne mai bizuim?

246.

Nagyszöllős, 31 Decemvrie 1599.

Anonim către Cav. Piero Duodo ambasciator la Praga.

Scrisoarea lui Mihai-Vodă către generalul Basta. Proiectul lui de a ataca Moldova. Vestea intrării lui Mihai-Vodă în Ardeal primită de Basta la Caşovia, Ungnad plecă (fără consimţimântul lui Basta) la Alba-Iulia spre a cunoaşte pe Mihai-Vodă. Intors de acolo, Ungnad i-a propus lui Basta ca Mihai să fie numit „guvernator" al Ardealului. El însă fiind de altă părere, ţinu „sfat" invitând şi pe nunţiul Malaspina, în care îşi repetă părerea, la care s'a alăturat peste câteva zile şi Ungnad. Convorbirea acestuia cu solii lui Mihai-Vodă în drum spre Praga.

Ho lasciato di sopra dire che non hieri l'altro in Hust il Sig[r] Generale[1] ebbe lettere dal Vallacco piene di termini di cortesia, e lo prega spingersi con le genti in quel contorno per far tenere briglia a Polachi, caso che volessero tentare alcuna cosa, et che per l'avvenire terrà seco ogni buona corrispondenza, et che faccia il simile con lui; et così credo che doman farà marchiar le genti. Accenna di voler assaltare la Moldavia, et che stava per partire per andare a trovare il suo esercito che è in quei confini.

---

[1] A se înţelege: generalul Giorgio Basta.

Quando il Sig^r Zorzi [1] seppe dell'entrata del Vallacco Vaivoda in Transilvania, e non potendo per doi o tre giorni uscire di Cassovia, il Sig^r David Ungnad [2] trovandosi in quella città, mandato a impegnare alcuni villaggi al Sig^r Ragozzi, [3] come fece, lo pregò lo dovesse lasciare venire seco, sentendo offerirsi una tale occasione, a che si contentò, tanto più, come gli disse, di aver a caro in compagnia un par suo per render testimonianza delle sue attioni, et in quel punto spinse il detto Ungnad con alcune compagnie di cavalli a Sakmar per fare alcune provisioni con alcuni pezzi di artiglieria et gente per tirare in compagnia, et che questi fussero in ordine con ogni prestezza per il suo arrivo, acciò non si perdesse tempo. Il Sig^r Ungnad, sentita la nova della vittoria del Vallacco contra l'ordine del Generale, lasciando a Sakmar imperfetti li negotii, conforme alla resolutione presa, senz'altro da se passò ad Albagiulia, e se bene il Signore con lettere se ne dolse con lui di quest'atto, però con buoni termini al suo ritorno lo vide volentieri così discacciato dal Vallacco.

Hor questo si messe in testa di voler far fare a modo suo il Sig^r Giorgio, et a stringerlo in consentire con lui che l'Imperatore lasciasse Governatore il Vallacco della Transilvania. Il Sig^r Giorgio non volse mai essere di tal parere per molte ragioni che allegava. Questo sdegnato, un giorno in Somlio volse giontare il Consiglio in camera sua, e fu anco ardito chiamare il nuntio Malaspina; avveduti quelli ministri, gli dissero che non erano venuti in quel loco, se ben chiamati da lui, per far Consiglio, se non vedevano la persona del loro Generale. Il Sig^r Basti, presentito questo, andò verso la sua camera, e quelli Signori convocati fecero scusa con il Sig^r Generale. All'hora il Signor si voltò all'Ungnad e gli disse alcune parole risentite, però con modestia. Però un'altra volta, essendo caldo, lo importunò di novo, gli rispose, che quando fusse stato più fresco, avriano potuto trattare insieme, e ritornando in questo discorso, disse il Sig^r Giorgio: „Tal è il mio parere, e più tosto harei consentito a Sua Cesarea Maestà di lasciare il morto Cardinale nella provincia che un tiranno come costui!" Rispose l'Ungnad che non dicesse questo che pur troppo era in sospetto. Disse il Sig^r Zorzi: „Le mie attioni sono chiare assai al mio padrone et al mondo." Quest'altro dopo pochi giorni cominciò ad accostarsi al parere del Sig^r Giorgio, scusandosi di non haver saputo ben comprendere la malignità

[1] Pronumele dialectal al generalului Giorgio Basta.
[2] Scris: Unghenod.
[3] Sigismund Rákóczy.

del Vallacco, et a Sakmar comparsero li ambasciatori del Vallacco, come ho scritto nell'altra mia a V. S. Illustrissima. [1]

Al partire di quel loco l'Ungnad restò dietro per ritrovarsi a disnare con quelli ambasciatori, ma loro tacitamente partirono per il loro viaggio. L'Ungnad le corse dietro quattro leghe e stette con loro in buona conversazione la notte. Al ritorno venne a Varallia e chiamò a se il secretario ungaro, che è uno delli due giuradi Cesarei, e lo voleva astringere a mostrargli il Libro delle copie delle lettere. Il secretario mai volse acconsentire. Dopo l'Ungnad, recordando alle volte al Sig[r] Zorzi che si preparasse alla difesa per il sospetto, il che egli era, et di più che gli ambasciatori lo volevano caricare; etc. [2]

Da Schelles, l'ultimo di Dicembre MDXCIX.

(R. Archivio di Stato. Venezia. Dispacci di Germania. Copie.)

Notă. Inceputul acestei scrisori a fost tipărit de mult (în *Hurmuzaki*: Documente vol. III/2 p. 340—341) omiţându-se însă părţile ei publicate acum de noi, cari merită o atenţiune cu atât mai mare cu cât ele ne-au păstrat istoria epizodului rar, cum a pornit disputa aceea renumită dintre Malaspina şi imperialii întruniţi în castelul din Şimlău, despre care am dat mai sus şi relaţiunea nunţiului.

[1] Fraza această — începând cu cuvântul *Rispose* — tipărită cu mic (rispose) în *Hurmuzaki*: Documente vol. III/2 p. 342 nu are niciun înţeles fără de părţile premergătoare ale scrisorii, publicate acum de noi.

[2] Urmează rândurile aflătoare în *Hurmuzaki*, pagina citată, începând cu cuvântul: Ragguaglio.

ANEXE.

Übersetzung der polnischen Briefe.

1.

Waiwode Jeremia an Herrn Stanislaw Zółkiewski Kastellan von Lemberg; aus Roman, vom 10. No-vember 1599.

(Siehe unter No. 189.)

Gnädiger Barmherziger Herr Lwowski.

Ich empfehle ergebenst meine Dienste und mein Streben Euer Gnaden, unserem gnädigen Herrn und Freund.

Wie wir Euer Gnaden früher schon Nachricht gaben vom Kardinalen, dem Wojewoden Siebenbürgens, dasselbe wird auch jetzt von Ihm gesagt. Von Seiner Gnaden, dem Stefan Báthory können wir keine festere Nachrichten haben, nur wird es gesagt, dass sich nicht wenige ungarische Herren in Kolozsvár und andere Burgen eingeschlossen haben, gegen welche, wie wir Nachrichten haben, der Wojwode Michael im Aufmarsch ist. Man glaubt, dass auch Stefan Báthory dort war: es würde nicht schaden, sie zu retten, da sie ja polnische Edelmänner sind und unter solchen Verhältnissen könnte man der Republik etwas Gutes thun, ohne der Beschwerde der Christenheit. Deshalb wünschen wir ehestens die Nachricht und Meinung unseres gnädigen Herrns. Was folgends geschehen wird, werden wir Euer Gnaden Nachricht geben. Nach diesen empfehlen wir unsere Dienste am eifrigsten.

Aus Roman, am 10. Tag Novembris, anno 1599.

Unserem gnädigen, barmherzigen Herrn und Wohlthäter wünscht alles Gute sein Freund und Diener

Jeremia Mogila Wojewoda,

aus Gnaden Gottes Hospodar des Landes Moldau, mit eigener Hand.

2.

Valentin Walawski Oberst der Kosakenarmee des Waiwoden Michael an Andreas Tharanowski; aus Weissenburg, vom 14. December 1599.

(Siehe unter No. 232.)

Dass Euer Diener Matthias so lange hier festgehalten war, ist keine andere Ursache, nur dass bei uns in der Walachei überall

grosse Bestürzungen waren und wir waren schon von unserem Lande fast verzweifelt. Der Gefahren also halber, welcher es bei uns viele gab, konnte er nicht wegreisen. Jetzt, da es mit Gottes Hülfe etwas ruhiger ist, entliess ihn Seine Fürstliche Gnade und gab ihm einige zehn Gulden Kostgeldes. Ich glaube, dass es nothwendig ist Ihnen bekannt zu machen, wie es uns in diesen Zeiten erging. Zuerst waren wir im Juni immer zu Pferde in Bereitschaft ins Feld zu ziehen, weil die Türken bei Dziurdzewo an der Donau eine Brücke gebaut haben, welche sie nur auf die Donau herabzulassen hatten. Der Wojwod Michael erwartete mit grosser Freude die türkischen Heere, da er ihnen eine Schlacht liefern wollte, nur das wissen wir nicht, aus welchem Grunde sie nicht zu uns herüberkommen wollten. Und so haben wir den ganzen Sommer auf die Türken wartend, im Lager in Bereitschaft stehend zugebracht, weil zum Wojwoden Michael Gerüchte kamen und die Spione diese Nachrichten brachten, dass der Türkische Kaiser dem Hieremias, dem Wojwode der Moldau befahl, dass er seinen Bruder Simion auf die Walachische Wojwodschaft setze, worin ihn die Polen mit polnischen Truppen unterstützen sollten. Es kam schon zu uns die Nachricht, dass der Kronfeldhetman mit dem Heere zu Hilfe des Hieremias ausrückte, um den Simion auf den walachischen Stuhl zu setzen. Wir, im Feldlager am Flusse Buzau lagernd, waren der eine Theil des Heeres, und das zweite Heer lag am Sereth bei Czytnik, unweit von Ribnik. Dann brachte man dem Wojwoden Michael die Nachricht, dass der Fürst Kardinal Andreas Báthory Ihm das Geld, welches Ihm der Christliche Kaiser und der Papst schickten, mit welchem er uns Soldaten bezahlen sollte, genommen habe. Es war in unserem Heere grosse Bestürzung, dass der Wojwod Michael kein Geld habe und uns nicht bezahlen könne. Dann nahm der verstorbene Báthory auch das zweite mal das Geld, welches der Papst durch den Legat Malaspina schickte, für welches Geld er Leute zu dingen und ein Heer zu sammeln hätte sollen. Um diese Zeit schickte der Wojwod Hieremias um zu verhandeln, dass Michael seinem Bruder die Walachei abtreten solle. Hieremias hatte das Heer in Bereitschaft, ebenso Andreas Báthory, und auch dieser sandte zu Michael, dass er Ihm die Wojwodschaft Walachei abtrete, dass er Ihm unterthänig zu sein schwöre, und dass er gegen die Türken zu kämpfen aufhöre. Er liess die Boten des Kardinals kurz ab, dass, so lange man Ihm Erde auf die Augen nicht aufgeschüttet habe, so lange wird er mit den Türken kämpfen, denn er habe dem Christlichen Kaiser geschworen, Ihm gegen die Türken zu helfen. Und was die Forderung über die Abtretung der Wojwodschaft anbelangt, da lasse ich niemandem mein Reich und meine Heimat frei, eher bis man mich an die Beine ergriffen mit Gewalt davonschleppt.

Um diese Zeit rief der Kardinal Andreas Báthory einen Landtag nach Kolozsvár zusammen. Der Wojwod Michael wusste, dass man sich bei diesem Landtage über ihn berathen werde. Da kamen auch Spionen mit der Nachricht, dass die Türken schon über die Donau in sein Land gehen, dass der walachische Wojwod von der anderen Seite mit seinem Heere gegen Moldau, gegen sein Land ausrückte,

und dass der Feldhetman sich der Walachei zu Hilfe des Hieremias mit den Polen nahte. Dann, als er sah, dass er von allen Seiten den Feind habe, verständigte er sich mit den polnischen Obersten und Rottmeistern, derer es auch jetzt bei Ihm über 4000 giebt. Er begab sich mit seinem ganzen Heere über's Gebirge nach Siebenbürgen, indem er von seinem Vorhaben weder den Ungarn, noch anderen Völkern, die Polen ausgenommen, etwas sagte. Indem er seine Gattin und Kinder und alle Schätze, welche er hatte, mit sich nahm, sind wir im October unter Braszow gekommen, welche Burg wir mit List einnahmen. Dann verständigte er sich mit den vornehmeren Seklerischen Herren, welchen er jene ersten Freiheiten zu wiedergeben versprach, die sie vom König Matthias hatten, und erlaubte ihnen ihre Herren zu morden, welche sie unter Sigmund Báthory einige Jahre hindurch mordeten. Nachdem stellten sich alle Sekler auf seine Seite und brachten zu Michael ihr nicht geringes Heer. Nachher hatten die Sekler und Ungarn die feste Burg Fogaras mit List genommen. Dann kamen wir unter Sybin. Als Andreas Báthory vernahm, dass Michael Braszow und Fogaras nahm, schickte er Malaspina, den päpstlichen Legaten zu Ihm, welcher mit Ihm verhandelte, dass er freiwillig ausziehe, indem er Ihm das Geld, welches Ihm der Kaiser für die Soldaten schickte, abgehen wollte; über dies versprach er Ihm sein eigenes Geld um die Soldaten für drei Monate zu bezahlen, und darauf behauptete noch Malaspina, dass Ihm der Kaiser diese Botschaft auftrug, dass Michael Siebenbürgen freiwillig verlasse, Michael fragte Ihn aber, ob er über diese Sachen Briefe an Ihm vom Kaiser habe, und als Malaspina sagte, er sei ein päpstlicher Gesandte, da kann er Ihm ohne Briefe glauben, erwiderte Ihm Michael: Dich habe der heilige Papst geschickt, dass Du von geistlichen Angel genheiten, nicht aber von ritterlichen handelst, und ich rate dir, dass Du mein Lager unversäumt verliessest; wenn nicht, lasse ich dich von 200 Fussvolk so lange bewahren, bis ich das Land mit erkämpfe, da ich mein eignes schon verlor.

Nachdem der Legat weggieng, ist der Kardinal mit seinen Truppen gekommen und schlug bei Sybin, unweit vom Wojwoden Michaeln Lager, sein Lager auf. Morgen, dass ist den 27-ten October früh begann man beiderseits das Heer zu ordnen. Michael ordnete sein Heer so: Zuerst theilte er die Polen in zwei Haufen und stellte sie zu beiden Flanken seines Heeres, zwischen ihnen, als zweiten Haufen, stellte er seine Ungarn, die Fusstruppen Szabadleginek mit Feldgeschützen, als vierten Haufen, hinter diesen Szabadleginer stellte er einige Tausend Szabadleginy-Katanen mit Kopjen, dann stellte er die Moldauer als fünften Haufen zu Seiten dieser Katanen, welcher es zwei ein halb Tausend gab. Auch einen nicht geringen Haufen der Sekler stellte er hinter die Moldauer. Der Michael hat selbst das Heer geordnet, nachdem er geordnet, stand er hinter diesen Haufen mit den Kindern und der Gattin, und hatte bei sich 3000 seines ausgewählten Fussvolkes und 2000 Reiter. So stand auch Andreas Báthory der Fürst von Siebenbürgen, als er sein Volk geordnet. Indessen sprangen Michaels Szabadleginer männlich kämpfend gegen das Fussvolk Báthory's, wel-

ches die Szabadleginer zurückwarf, und diese Szabadleginer waren gezwungen zurückzulaufen. Da befahl er mir mit meinem Regimente, in welchem ich 700 polnischer Kosaken-Reiter hatte, zu kämpfen. Ich drang mit den Kosaken vorwärts und warf das Fussvolk Báthory's zurück. Jetzt wieder warfen mich mit meinem Regimente die Katanen Báthory's zurück, daher liess mich Michael, seinen Katanern mit Kopjen unterstützen. Als Michaels Katanen mir zu Hilfe kamen, warfen wir Báthory's Katanen zurück. Den Herrn Branicki mit einigen Tausend Kosaken liess er nicht kämpfen, sondern an Ort und Stelle stehen. Dann warf ein grosser Haufen Báthory's Ungarn unsere Michaels'schen Leute wiederum so zurück, dass sie die Flucht ergriffen. Da ehe ich mich noch zur Sache ordnete, sprang Michael zu Branicki's Regiment und bat, sie sollen jetzt thun, was Rittern ziemt, indem er sagte, zuerst bei Gott und dann bei ihnen sei sein Ruhm und in ihren Händen der Sieg. Sodann drang ich mit meinem Regimente von einer Flanke und der Herr Branicki von der anderen gewaltig vor; wir kämpften lange, und endlich brachen wir die Feinde so durch, dass wir auf ihren Rücken in ihr Lager eindrangen. Dort wurde die Rückkehr geblasen. Dann befahl [Michael] von neuem seinem Fussvolke unter dem Kommando seines Sohnes, sowie auch den Seklern und Moldauern gegen die Rückseite des ungarischen Lagers zu marschieren, denn man bereitete sich dort zur Vertheidigung vor. Dann befahl er wieder seinem Volke sich so zu ordnen, wie es früher stand; da es aber gegen Abend war und die Nacht herabfiel, so standen wir geordnet, nur schickten wir die Verwundeten, welche beim Leben zu erhalten waren, in unser Lager zurück.

Die Ungarn waren nie tapferer, als damals, weil man von beiden Seiten mit gleichen Waffen kämpfte, und wären meine Kosaken nicht dort gewesen, hätte Michael die Schlacht verloren, weil unsere Leute hätten schon die Flucht ergriffen.

Sobald es finster geworden, begann Báthory aus seinem Lager nach dem Gebirge, gegen die Moldau zu fliehen, und seine Leute verliessen das Lager gleich ihm nach. Als man bemerkte, dass Báthory schon die Flucht ergriff, verfolgten Ihn gleich die Sekler mit ihrem Regimente. Sie holten Ihn in einem Serbischen Dorfe ein, in welches er nur mit dreie flüchtete. Dort wurde er von einem jemanden mit einem Axthiebe am Kopfe verwundet, worauf er sich drehend vertheidigte, und wurde an Kopf, Stirne und Gesicht verwundet. Sobald er stürzte, hieb man Ihm das Haupt ab, welches man mit diesen Wunden am dritten Tage zu Michael brachte. Michael nahm diesen Kopf, begann ihn weinend zu küssen, und jenen, der diesen Kopf brachte, liess er vor dem ganzen Heere köpfen. Dann schickte er um den Leichnam. Als man diesen Ihm zuführte, gieng er Ihm mit ganzem Heere aus Weissenburg mit grossem Geleite entgegen. Dann begleitete er am fünften Tage den Leichnam mit grosser Ehre in der grossen Kirche zu Weissenburg bis zum Grabe. Er trug selbst hinter dem Leichname das Licht und dort hat er Ihn begraben.

Dann, nach der Schlacht, untergab sich sofort Sybin und andere Burgen und Städte, und die Herren von Siebenbürgen schwuren dem

Michael, mit Ausnahme einer Stadt und Burg Hust, welche die Deutschen für den Kaiser einnahmen und mit ihren Leuten besetzten. Nach gewonnener Schlacht bezahlte Michael uns Polen und Ungarn für unsere Arbeit und Tapferkeit den Sold für drei Monate auf einmal, und für den vierten Monat gab er Vorschuss und bestimmte ein frommes Gesetz für Verpflegung, und ist uns so gnädig, dass wenn sich nur jemand ein Pole zu sein nennt, beschenkt er ihn gleich, und wenn Ihm jemand dienen will, giebt er baares Geld. Dazu empfängt er uns Oberste und Rottmeister, wenn wir zu Ihm kommen, mit grosser Ehre; beim Tische sitzen wir mit Ihm, und er behandelt uns nicht als Herr, sondern als ebenbürtige Kriegskamarade. Ein seltener Tag ist es, wenn er jemandem von uns nicht etwas von sich selbst schenke, so Kleider, wie auch kostbare Pelze, so wie auch Dukaten, welcher er immer bei sich eine volle Tasche hat. Damit ist er nicht geizig und bei Tische trinkt er selbst auf das Wohl der Niederen und bietet ihnen eigenhändig Speisen an, indem er sie gut mit Ducaten gezuckert hatte.

Ich sage Euch auch, dass er Geld hat zu zahlen und den Soldaten davon zu geben, weil er nach Sigismund und Andreas Báthory nicht geringe Schätze nahm, die man kaum auf 24 Wägen unterbringen hat können. Jetzt im Winter bereitet er sich mit dem Heere gegen Temeswar zu gehen, und im Sommer will er das türkische Schloss belagern. Er gedenkt seine Tochter einem vornehmen Manne in Polen, und auch seinen Sohn dort zu verheiraten. Seiner Königlichen Majestät will er sich untergeben, treu sein und schwören. Maximilian schickte zu Ihm, dass er Ihm das Fürstenthum Siebenbürgen abtrete, dies aber wollte er nicht thun, indem er sagte, dass dieses Land polnisches Blut kostete; dem Christlichen Kaiser aber will er auch jetzt gegen den Türkenkaiser, so lange er lebt, wie er einmal dem Kaiser geschworen hat, helfen; dem Maximilian aber will er das Land Siebenbürgen nicht abtreten. Er will seine Boten zum König zum Landtage schicken, nur verlangt er, dass sie besser geachtet werden, als vor drei Jahren.

Walentin Walawski
Oberster des Walachischen und Siebenbürger Waiwoden

3.

Vom schmerzhaften und grausamen Tode des Kardinals Andreas Báthory, Fürst von Siebenbürgen. Geschrieben im December 1599.

(Siehe unter No. 245.)

Im Jahre 1599 stürzte der Michael, Wojwode der Walachei in Siebenbürgen ein. Ihm kündigte der Kardinal Andreas Báthory eine Schlacht bei Sebinow, fünf Meilen von Bialogrod. Anfangs gieng es dem Kardinal gut, aber dann, durch Verrath seines Hetmanen Kornis, welcher sich absichtlich gefangen nehmen liess, begann sein Heer sich zu ängstigen und zu weichen; Michael gab dann dem Kornis gleich nach seiner Verhaftung als Belohnung sein eigenes Ge-

wand. Nach Zureden des Nuntius Malaspina trat dieser (Kornis) von seiner List ab, und verrathen von Allen, nach dem Verluste der Schlacht, entfloh er mit 126 Pferden. Dem Kardinal wurde gleich beim ersten Angriff sein Pferd von einer Kannonenkugel getödtet, so dass er von neuem männlich kämpfend weichen musste. Er kam in ein Schlösschen, wo er frühstückte, aber hier sich nicht genug sicher fühlend, floh er weiter. Dann theilte er in der Flucht seine Leute zu je zehn Personen, um der Verfolgung auszuweichen. Nachher, als die Pferde nicht mehr gehen konnten, floh er allein trabend. Es kam auch dazu, dass sie die Pferde tödten mussten und von ihnen, sowie von sich alles Gold und Geschmeide wegwerfend, so zu Fuss weiter eilten. Er war sehr müde, hatte bei sich zwei Brüder: Mikó Pista und Mikó Peter, und Balog, seinen Diener. Diese nahmen Ihn auf ihre Arme und trugen Ihn auf Felsen, wo nur Hirte wohnten, und dort stiessen sie auf dem Fusssteige zu den Hirten, wo er etwas Brot und Ziegenmilch zu sich nahm, da nichts anders zu finden war. Der Kardinal schenkte dem Hirten ein goldenes Kettchen und ermüdet schlief dann ein, ebenso wie diese Mikó's. Unterdessen näherten sich die Verfolger, denen der Diener Balog zuschrieh mit der Nachricht, dass der Fürst sich dort befinde auf diesem Berge. Im Laufe der Verfolgung haben die Sekler den Berg bestiegen. Der Hirt weckte den Kardinal und die beiden Brüder Mikó. Die Soldaten, die Ihn verfolgten, traten in die Hütte ein, sich um den Fürsten erkundigend, weil sie Ihn nicht kannten. Sie trafen auf den Kardinal, worauf der Fürst antwortete: Nicht ich bin's! Und wieder durch Balassa bestätigt, dass es wirklich der Fürst ist, warfen sie sich über Ihn. Die beiden Brüder Mikó's vertheidigten den Fürst Kardinal tapfer und fielen vor seinen Augen. Der Kardinal die Brüder vertheidigend, wurde zuerst auf der Stirn, dann am hinteren Kopftheile verwundet, und nachher an der Seite mit einem Spiess durchstochen und fiel. Er bat, Ihn zu schonen und lebend vor Michael zu bringen, für welches er, sowie Michael, ihnen dafür verbunden sein werde. Aber die verrätherischen Szekler, Beleidigungen gegen den weiland König Stefan Báthory ausrufend, verletzten den auf den Boden liegenden Kardinal derart, dass Ihm sein Diener Balabasz den Kopf noch lebend abhaute, welchen er in einem Tuch eingewickelt, dem Michael nach Weissenburg brachte, am Sonntag nach der Schlacht. Michael schenkte ihm dafür 130 ungarische Goldstücke und ein Gewand von sich. Sodann liess er den Kopf waschen, auf einer silbernen Schüssel legen und mit einem rothen Seidentuche zudecken. Er schickte das dem Nuntius Malaspina und liess ihm das anschauen, was auf der Schüssel ist. Als dieser den Kopf des Fürsten Kardinal Andreas erblickte, brach er über ihn in Weinen aus, und küsste den Kopf mit den Worten, dass dieser Kopf einem grossen Menschen gehörte. Und so entfernte er sich mit grossem Bedauern davon, in Hülle von Crocodili lacrimas. Dann schickte er um Kornis und liess ihn schauen, was auf der Schüssel war. Auch dieser weinte und meinte lamentirend, dass dies ein so guter und edler Mensch war, worauf Michael bemerkte: Ich weiss, dass dieser gute Mensch über meinem Kopf kaum weinen möchte! Kornis sagte: Die Hand, die dies that,

ist werth, dass man sie in Stücke zerviertelt, und dabei stand der Verräther Balabasz.[1] Darauf sagte Michael: Jetzt ist keine Zeit davon zu reden, Herr Kornis! Dann schickte er den Kopf den Jesuiten von Weissenburg, nachher liess er schicken um den Leichnam, welcher Ihm zugebracht, wurde er im Grabe des Onkels[2] in Weissenburg begraben. Und Michael selbst gieng hinter der Leiche mit einer Fakel, und diese ganze Tragödie crudelis misericordia. Gott erbarme dich dieses edlen Herrn; wem soll man jetzt trauen?

[1] Recte: Barabás.

[2] Mendose, quia: Corpus Cardinalis magna pompa tempore comitiorum, una cum capite, quod ante allatum reliquum corpus duabus hebdomadis erat a Siculis adductum, sepulturae mandavit, in sepulcro argenteo, quod reliquiis Balthasaris Bathory pro quinque millibus florenorum exstruxerat. (E relatione Ioannis Darahi, in *Hurmuzaki*: Documente vol. III/1 p. 432.)

II.

SERIA DOCUMENTELOR.

				No.
1596	Ian.	5.	Alba-Iulia. Cosimo Capponi c. Grand. di Toscana .	1
„	„	5.	Kraków. Germ. Malaspina c. Cinzio Aldobrandini	2
„	„	7.	Roma. Clemente VIII c. Benedetto Mandina . .	3
„	„	12.	Roma. „ „ către Ştefan Josica. . .	4
„	Fevr.	2.	Gorizia. Filippo Pigafetta c. Belisario Vinta . . .	5
„	„	16.	Suceava. Ştefan Báthory către Secui	6
„	„	20.	Praha. Cosimo Concini c. Granduca di Toscana .	7
„	„	24.	Istanbul. Pietro Mariani c. Alexandro Bonacolto.	8
„	Mart.	2.	Alba-Iulia. Cosimo Capponi c. Belisario Vinta . .	9
„	„	8.	Istanbul. Pietro Mariani c. Alexandro Bonacolto .	10
„	„	16.	Wien. Franc. Aldobrandini c. Cinzio Aldobrandini	11
„	„	24.	Alba-Iulia. Cosimo Capponi către Belisario Vinta	12
„	„	24.	Roma. Cinzio Aldobrandini c. Caetano Camillo . .	13
„	Apr.	10.	Warszawa. Germ. Malaspina c. Cinz. Aldobrandini	14
„	„	14.	Alba-Iulia. Sig. Báthory c. Conv. de Clujmănăştur	15
„	„	18.	Warszawa. Ep. Andrei Jerin către Rudolf II .	16
„	„	22.	Cluj. Ştefan Josica către Nicolae Pálffy. . . .	17
„	„	23.	Cluj. Anonim către anonim în Italia.	18
„	Mai	3.	Alba-Iulia. Anonim către Belisario Vinta . . .	19
„	Iunie	19.	Timişoara. Simon Genga către Fabio Genga . . .	20
„	Iulie	4.	Alba-Iulia. Ştefan Josica către Carlo Magno . . .	21
„	„	6.	Petrinia. Hans Sigmund cărte arh. Ferdinand . .	22
„	„	8.	Alba-Iulia. Sig. Báthory c. Conv. de Clujmănăştur	23
„	Aug.	13.	Praha. Cosimo Concini către Granduca di Toscana	24
„	„	29.	Kraków. Solii împărăteşti către Rudolf II. . .	25
„	Sept.	10.	Aiud. Ioan Pettky către Wolfgang Kornis . .	26
„	Oct.	3.	Suceava. Ieremia-Vodă c. mun. or. Bistriţa . .	27
„	„	10.	Warszawa. Germ. Malaspina c. C. Aldobrandini	28
„	Nov.	5.	Suceava. Ieremia-Vodă c. Pancratie Sennyey . .	29
„	„	10.	Alba-Iulia. Sig. Báthory c. Pancratie Sennyey.	30
„	Dec.	1.	Warszawa. Germ. Malaspina c. Enrico Caetano. .	31
1597	Ian.	4.	Alba-Iulia. Ştiri sosite la Mihai-Vodă.	32
„	„	5.	Alba-Iulia. Mihai-Vodă către arh. Maximilian . .	33
„	„	7.	Beograd. Hassan Bassa către Sigismund Báthory	34
„	Fevr.	24.	Praha. Cosimo Concini c. Granduca di Toscana .	35

1597	Mart.	4.	Praha. Sigismund Báthory către Rudolf II . . .	36
,,	,,	13.	Praha. Rudolf II către Dionisie Ralli.	37
,,	,,	14.	Praha. ,, ,, către Hofzahlmeister	38
,,	Apr.	1.	Târgovişte. Mihai-Vodă c. arhiducele Maximilian.	39
,,	,,	—	Praha. Rudolf II către Sigismund Báthory . .	40
,,	,,	24.	Alba-Iulia. Anonim despre am. sosite la Curte.	41
,,	Mai	4.	Alba-Iulia. Sigism. Báthory c. Petru Mihuţă .	42
,,	,,	12.	Alba-Iulia. ,, ,, c. Andrei Nicodin .	43
,,	,,	27.	Alba-Iulia. Sigism. della Torre c. C. Aldobrandini	44
,,	,,	—	Tirnovo. Dionisie Ralli c. Paulo Georgi Raguseo .	45
,,	Iunie	15.	Praha. Filippo Spinelli c. Cinzio Aldobrandini . .	46
,,	,,	16.	Târgovişte. Doamna Stanca către Ioan Keserű . .	47
,,	,,	16.	Târgovişte. Nicolae Pătraşcu către Ioan Keserű	48
,,	,,	16.	Târgovişte. Teodosie Logofăt către Ioan Keserű .	49
,,	,,	18.	Hunedoara. Ştefan Theörök către Nicolae Toma .	50
,,	Iulie	19.	Wien. Sig. M. di Merova către Duca di Mantova .	51
,,	,,	31.	Târgovişte. Erich Lassota către Rudolf II	52
,,	Aug.	10.	Cluj. Hans Hödl către Bartholomeo Pezzen . .	53
,,	,,	11.	Praha. Cosimo Concini c. Granduca di Toscana .	54
,,	,,	12.	Praha. Rudolf II către Sigismund Báthory . .	55
,,	,,	12.	Praha. ,, ,, către Erich Lassota	56
,,	,,	23.	Alba-Iulia. Sigism. Báthory c. Capitlul de Alba .	57
,,	,,	27.	Alba-Iulia. Erich Lassota către Rudolf II . .	58
,,	Sept.	3.	Warszawa. Germ. Malaspina c. C. Aldobrandini .	59
,,	,,	14.	Târgovişte. Erich Lassota către Rudolf II	60
,,	,,	30.	Stăteşti. ,, ,, ,, ,, ...	61
,,	Oct.	22.	Alba-Iulia. ,, ,, ,, ,, ...	62
,,	,,	28.	Alba-Iulia. ,, ,, ,, ,, ...	63
,,	Nov.	3.	Alba-Iulia. ,, ,, ,, ,, ...	64
,,	,,	6.	Tabăra din Buzău. Hans Hödl c. Erich Lassota . .	65
,,	,,	7.	Alba-Iulia. Sigism. Báthory c. Martin Keweskuthi	66
,,	,,	10.	Târgovişte. Mihai-Vodă către Rudolf II. . . .	67
,,	,,	11.	Alba-Iulia. Erich Lassota către Rudolf II. . .	68
,,	,,	15.	Alba-Iulia. ,, ,, ,, ,, . .	69
,,	,,	28.	Alba-Iulia. ,, ,, ,, ,, . .	70
,,	,,	18.	Wien. Hofkammer c. Landeshauptm. ob der Enns	71
,,	,,	21.	Târgovişte. Mihai-Vodă către Rudolf II	72
,,	Dec.	6.	Praha. Rudolf II către Hofkammer	73
,,	,,	10.	Alba-Iulia. Erich Lassota către Rudolf II. . .	74
,,	,,	31.	Alba-Iulia. Sigism. Báthory c. Antonio Gaffor. .	75
1598	Ian.	2.	Wien. Hofkammer către Rudolf II	76
,,	,,	2.	Wien. ,, către Hofkriegsrath	77
,,	,,	6.	Praha. Rudolf II către Hofkammer	78
,,	,,	7.	Wien. Hofkammer către Burggraful din Steyr . .	79
,,	,,	11.	Praha. Rudolf II către Mihai-Vodă	80
,,	,,	13.	Wien. Hofkammer către Heinrich Nickarten. .	81
,,	,,	18.	Praha. ,, către Hans Rietmann	82
,,	,,	21.	Praha. Rudolf II către Comisarii din Ardeal . . .	83
,,	,,	22.	Wien. Hofkammer c. Rentmeister H. Nickarten .	84

1598	Ian.	24.	Wien. Lazarus Henkel către Hofkammer Räthe .	85
,,	Fevr.	13.	Praha. Rudolf II către Nicolae Hannvoldt . .	86
,,	,,	18.	Alba-Iulia. Sigism. Báthory către Petru Băilla . .	87
,,	,,	23.	Warszawa. Germ. Malaspina c. C. Aldobrandini .	88
,,	Mart.	11.	Warszawa. Anonim către Ieremia-Vodă	89
,,	,,	15.	Alba-Iulia. Paulo Giorgi Raguseo c. Clemente VIII	90
,,	,,	16.	Alba-Iulia. Sigism. Báthory c. Niculae Filimon .	91
,,	,,	18.	Praha. Rudolf II către Hofzahlmeister	92
,,	,,	18.	Praha. ,, ,, ,, ...	93
,,	,,	25.	Warszawa. Cesare Spadani c. Duca di Mantova. .	94
,,	Apr.	20.	Praha. Cosimo Concini c. Granduca di Toscana. .	95
,,	Mai	8.	Alba-Iulia. Maria Christierna c. George Hammai .	96
,,	,,	11.	Alba-Iulia. Paulo Giorgi Raguseo c. G. di Toscana	97
,,	,,	19.	Wien. Germanico Malaspina către Rudolf II. . .	98
,,	,,	24.	Suceava. Ieremia-Vodă către ep. Ştefan Szuhay .	99
,,	Iunie	8.	Praha. Cosimo Concini c. Granduca di Toscana .	100
,,	,,	10.	Praha. Rudolf II către Mihai-Vodă.	101
,,	,,	15.	Alba-Iulia. Demetrie Napragi c. arh. Maximilian .	102
,,	,,	15.	Alba-Iulia. ,, ,, ,, ,, .	103
,,	,,	26.	Alba-Iulia. Maria Christierna c. oraşul Bistriţa . .	104
,,	,,	29.	Praha. Rudolf II către Raimund von Thurn . . .	105
,,	Iulie	4.	Lugoj. Andrei Barchai c. Comisarii împărăteşti. .	106
,,	,,	7.	Ploeşti. Mihai-Vodă c. Comisarii împărăteşti . . .	107
,,	,,	22.	Alba-Iulia. Maria Christierna c. boierul Pătraşcu .	108
,,	,,	28.	Tabăra secuiască. Căp. Sennyey c. Ieremia-Vodă .	109
,,	Aug.	14.	Praha. Rudolf II către comitatul Sătmar. . .	110
,,	,,	17.	Praha. ,, ,, către Hofzahlmeister	111
,,	,,	30.	Cetatea-de-baltă. Căp. Sennyey c. Ieremia-Vodă .	112
,,	,,	31.	Sătmar. Din prot. sent. de moarte a lui Josica.	113
,,	Sept.	1.	Sătmar. Testamentul lui Ştefan Josica	114
,,	,,	1.	Sătmar. Ioan Marini di Poli despre Josica. . . .	115
,,	,,	1.	Sătmar. Sătmar. Mihai Székely c. arh. Maximilian	116
,,	,,	2.	Alba-Iulia. Sigism. Báthory către căp. Paul Melith	117
,,	,,	6.	Bodzancin. Francesco Sernigi c. Belisario Vinta. .	118
,,	,,	8.	Košice. Arhiducele Maximilian către Rudolf II. .	119
,,	,,	23.	Oradea. Giov. Marco Isolano c. căp. Ferrante Rossi	120
,,	,,	23.	,, ,, ,, ,, ,, ,, . .	121
,,	Oct.	4.	Huedin. Pancratie Sennyey către Ieremia-Vodă .	122
,,	,,	8.	Miercurea-Ciuc. Nob. Secuilor către Ieremia-Vodă	123
,,	,,	20.	Cluj. Demetrie Napragi către Cinzio Aldobrandini.	124
,,	,,	26.	Praha. Cosimo Concini c. Granduca di Toscana. .	125
,,	Dec.	9.	Wien. Hofkriegsrath către Hofexpedition	126
,,	,,	12.	Wien. Maximilian Haiden către Hofkammer . . .	127
,,	,,	20.	Micăsasa. Chany şi Hosszuaszai c. com. Târnava .	128
1599	Ian.	28.	Praha. Rudolf II către arhiducele Matia. . . .	129
,,	Fevr.	1.	Praha. Arn. Vanderboye către regele Filip III .	130
,,	,,	8.	Wien. Matthias Baranitsch către Hofkammer . .	131
,,	,,	12.	Wien. Hofkammer către Bartholomeus Pezzen .	132
,,	,,	22.	Praha. Cesare Florio către Duca di Modena . . .	133

1599	Mart.	4.	Praha. Hofzahlmeister către Hofkammer	134
„	„	23.	Mergentheim. Arh. Maximilian către Rudolf II .	135
„	Apr.	5.	Praha. Cosimo Concini către Granduca di Toscana	136
„	„	6.	Praha. Rudolf II către Hofzahlmeister	137
„	„	12.	Praha. Concini către Granduca di Toscana . .	138
„	„	13.	Praha. Rudolf II către Zacharias Geitzkhofler. .	139
„	„	18.	Praha. „ „ către Schlesische Kammer . . .	140
„	„	25.	Alba-Iulia. Andrei Báthory c. Boierii din Făgăraș.	141
„	„	26.	Praha. Lamberto Seb. către Cinzio Aldobrandini .	142
„	„	26.	Praha. Cos. Concini către Granduca di Toscana .	143
„	„	28.	Wien. Zacharias Geitzkhofler către Rudolf II .	144
„	„	fine	Kraków. Germ. Malaspina către C. Aldobrandini .	145
„	Mai	1.	Istanbul. Girol. Capello c. Dogele de Venezia . .	146
„	„	3.	Praha. Cesare Florio către Duca di Mantova. . .	147
„	„	4.	Praha. Rudolf II către Christof von Losz . . .	148
„	„	10.	Wien. Arhiducele Matia către Rudolf II . . .	149
„	„	12.	Suceava. Ieremia-Vodă către mun. or. Bistrița . .	150
„	Iunie	14.	Praha. Filippo Spinelli c. Cinzio Aldobrandini . .	151
„	„	15.	Praha. Conrad Engel către Hofkammer. . . .	152
„	„	21.	Praha. Concini către Granduca di Toscana . . .	153
„	„	—	Târgoviște. Mihai-Vodă către Rudolf II	154
„	Iulie	3.	Praha. Hofbuchhalter către Hofkammer	155
„	„	5.	Praha. Concini către Granduca di Toscana . .	156
„	„	12.	Praha. „ „ „ „ „ . .	157
„	„	19.	Praha. „ „ „ „ „ . .	158
„	„	19.	Praha. Cesare Florio către Duca di Modena . . .	159
„	„	19.	Praha. Filippo Spinelli către Cinzio Aldobrandini	160
„	„	26.	Praha. Cesare Florio către Duca di Modena . . .	161
„	Aug.	2.	Alba-Iulia. Andrei Báthory către Ieremia-Vodă .	162
„	„	2.	Praha. Concini către Granduca di Toscana . . .	163
„	„	6.	Praha. Hofkammer către Hofzahlmeister. . . .	164
„	„	9.	Praha. Concini către Granduca di Toscana . . .	165
„	„	9.	Praha. F. Hofmann către Hofzahlmeister. . .	166
„	„	13.	Praha. Hofkammer către Hofzahlmeister . . .	167
„	„	13.	Praha. „ „ „ . .	168
„	„	14.	Praha. Rudolf II către Carlo Magno	169
„	„	14.	Praha. Hofkammer către Hofzahlmeister . . .	170
„	„	19.	Praha. „ „ „ . . .	171
„	„	19.	Praha. „ „ „ . . .	172
„	„	24.	Praha. Rudolf II către Zacharias Geitzkhofler. .	173
„	„	31.	Praha. „ „ către Mihai-Vodă	174
„	Sept.	9.	Warszawa. Claudio Rangone c. C. Aldobrandini.	175
„	„	18.	Alba-Iulia. Andrei Báthory către Ioan Boer . . .	176
„	„	27.	Praha. Cesare Florio către Duca di Modena . . .	177
„	Oct.	6.	Plzeň. Rudolf II către Camera Scepusiană	178
„	„	15.	Innsbruck. Maximilian c. Amtsverwalter zu Bozen	179
„	„	16.	Istanbul. Gir. Capello către Dogele de Venezia . .	180
„	„	20.	Košice. Camera Scepusiană către Rudolf II . . .	181
„	„	25.	Kutná Hora. Fil. Spinelli c. Cinzio Aldobrandini .	182

1599 Nov. — Wien. Anonim către pr. Andrei Báthory 183
„ „ 3. Alba-Iulia. Mihai-Vodă către Scaunul Kézdi. . 184
„ „ 4. Alba-Iulia. „ „ „ mun. or. Cluj . . . 185
„ „ 4. Alba-Iulla. „ „ „ comitatul Cluj . . 186
„ „ 6. Alba-Iulia. „ „ „ Niculae Rácz . . . 187
„ „ 8. Rokycana. Arn. Vanderboye c. San Clemente . . 188
„ „ 10. Roman. Ieremia-Vodă c. Stanislaw Zółkiewski 189
„ „ 10. Bochna. Anonim către Sigismund III. 190
„ „ 13. Plzeň. Hofkammer către Hofzahlmeister 191
„ „ 13. Wien. San Clemente către Filip III 192
„ „ 13. Roma. Clemente VIII către Rudolf II 193
„ „ 14. Alba-Iulia. Mihai-Vodă c. mun. or. Târgu-Mureș . 194
„ „ 16. Wien. Arh. Matia către Mihai-Vodă. 195
„ „ 16. Plzeň. Rudolf II către ep. Andrei Jerin. 196
„ „ 18. Alba-Iulia. Mihai-Vodă c. mun. or. Târgu-Mureș . 197
„ „ 18. Alba-Iulia. „ „ către Nicolae Segniey . 198
„ „ 21. Praha. Alberto Venturini către Filippo Spinelli. . 199
„ „ 21. Roma. Giov. Mocenigo către Dogele de Venezia . 200
„ „ 22. Alba-Iulia. Mihai-Vodă către mun. or. Cluj. . . . 201
„ „ 22. Alba-Iulia. „ „ „ Daniel Zalasdi . . 202
„ „ 25. Alba-Iulia. „ „ „ către Ioan Boer. . 203
„ „ 28. Alba-Iulia. „ „ „ Ioan Gyulai . . . 204
„ „ 29. Alba-Iulia. Mihai-Vodă c. Conv. de Clujmănăștur. 205
„ „ 29. Košice. Camera Scepusiană către arh. Matia . . . 206
„ „ 29. Praha. Filippo Spinelli c. Cinzio Aldobrandini . . 207
„ Dec. 1. Alba-Iulia. Mihai-Vodă către Petru Huszár. . . 208
„ „ 1. Alba-Iulia. „ „ „ Nicolae Swuich . . 209
„ „ 2. Alba-Iuiia. „ „ „ Paul Koncz . . . 210
„ „ 2. Košice. Camera Scepusiană către arh. Matia . . . 211
„ „ 2. Kraków. Anonim către Claudio Rangone . . . 212
„ „ 3. Alba-Iulia. Mihai-Vodă c. mun. or. Târgu-Mureș . 213
„ „ 3. Košice. Camera Scepusiană către arh. Matia. . . 214
„ „ — Košice. Votul lui Malaspina către Rudolf II . . . 215
„ „ 3. Kraków. Anonim către ep. Claudio Rangone . . . 216
„ „ 5. Praha. Georg Zuelchner către Hofkammer . . 217
„ „ 6. Praha. Filippo Spinelli c. Cinzio Aldobrandini . 218
„ „ 6. Praha. Cesare Florio către Duca di Modena. . 219
„ „ 6. Praha. Cosimo Concini c. Granduca di Toscana . 220
„ „ 8. Alba-Iulia. Mihai-Vodă către Ștefan Chiaky . . 221
„ „ 8. Alba-Iulia. „ „ „ Anna Goztay. . . 222
„ „ 9. Wien. Ep. Martinus Pethe către arh. Matia . . . 223
„ „ 11. Alba-Iulia. Mihai-Vodă către Ileana Keoreossy. . 224
„ „ 11. Alba-Iulia. „ „ „ George Danchy . . 225
„ „ 11. Alba-Iulia. „ „ „ G. și M. Jánosi . 226
„ „ 11. Kraków. Claudio Rangone c. Cinzio Aldobrandini 227
„ „ 12. Alba-Iulia. Mihai-Vodă către Volfgang Allia. . . 228
„ „ 12. Brâncovenești. Armaș Sava c. orașul Bistrița . . 229
„ „ 13. Alba-Iulia. Mihai-Vodă către Ștefan Pulacher . . 230
„ „ 13. Praha. Filippo Spinelli c. Cinzio Aldobrandini . . 231

1899 Dec. 14. Alba-Iulia. Valentin Walawski c. A. Tharanowski 232
„ „ 14. Košice. Camera Scepusiană către arh. Matia. . . 233
„ „ 14. Szinyérváralja. Aviz despre even. din Ardeal. 234
„ „ 14. Košice. „ „ „ „ „ . 235
„ „ 15. Alba-Iulia. Mihai-Vodă către oraşul Bistriţa . . . 236
„ „ 19. Alba-Iulia. „ „ către Francisc Bánffy . . 237
„ „ 20. Alba-Iulia. „ „ c. oraşul Târgul-Mureş . . 238
„ „ 20. Praha. Filippo Spinelli către Cinzio Aldobrandini 239
„ „ 26. Gurghiu. Costandin Stolnicul către oraş. Bistriţa . 240
„ „ 27. Praha. Cesare Florio către Duca di Modena . . . 241
„ „ 28. Alba-Iulia. Mihai-Vodă c. municipiile din Ardeal. 242
„ „ 29. „ „ „ „ c. Camera Scepusiană. . 243
„ „ 30. Sătmar. Ştefan Bochkay c. ep. Nicolae Micatius . 244
„ „ — Polonia. Jalnica moarte a lui Andrei Báthory . . 245
„ „ 31. Nagyszöllős. Anonim c. amb. Piero Duodo . . 246

III.

LISTA SCRIITORILOR ŞI ADRESAŢILOR.

Alba, Capitlul de *57*.
Aldobrandini Cinzio cardinal, secretar de stat *2*, *11*, 13, *14*, *28*, *44*, *46*, *59*, *88*, *124*, *142*, *145*, *151*, *160*, *175*, *182*, *207*, *218*, *227*, *231*, *239*=21.
Aldobrandini Giovanni Francesco general 11.
Allia Wolffgang *228*.
Anonim 18, *18*, 19, 41, 89, 183, 190, 212, 216, 246=10.
Ardeal, Locuitorii din *6*, *242*=2.
Avize scrise 234, 235=2.
Băilla Petru, nobil *87*.
Bánffy Franciscus *237*.
Baranitsch Matthias 131.
Barchai Andrei căpitanul Lugojului 106.
Báthory Andrei Cardinal, principe 141, 162, 176, *183*, *250*=5.
Báthory Sigismund principe 15, 23, 30, *34*, 36, 40, 42, 43, *55*, 57, 66, 75, 87, 91, 117=15.
Báthory Ştefan 6.
Bistriţa, Municipiul oraşului *27*, *104*, *150*, *229*, *236*, *240*=6.
Bochkay Ştefan căpitan 244.
Boer Ioan de Recea *176*, *203*=2.
Boierii ţării Făgăraşului *141*.
Bonacolto Alexandro *8*, *10*=2.
Bozen, Amtsverwalter zu *179*.
Caetano Camillo nunzio *13*.
Caetano Enrico ep. *31*.
Camera Scepusiană (Kassa) *178*, 181, 206, 211, 214, 233, *243*=7.
Capello Girolamo bailo 146, 180=2.
Capponi Cosimo 1, 9, 12=2.
Chany Laurenţiu 128.
Chiaky Ştefan căpitan *221*.
Clemente VIII papa 3, 4, *90*, 193=4.
Cluj, comitatul *186*.
Cluj, Municipiul oraşului *185*, *201*=2.
Clujmănăştur, Conventul de *15*, *23*, *205*=3.
Comisari împărăteşti în Ardeal şi Valachia 25, *83*, *106*, *107*=4.

Concini Cosimo 7, 24, 35, 54, 95, 100, 125, 136, 138, 143, 153, 156, 157, 158, 163, 165, 220=17.
Costandin Stolnicul 240.
Danchy George *225*.
Duodo Piero Cav. ambasciatore di Venezia *246*.
Engel Conrad cârciumar 152.
Enns, Landeshauptmann ob der *71*.
Ferdinandus archidux *22*.
Filimon Niculae *91*.
Florio Cesare 133, 147, 159, 161, 177, 219, 241=7.
Gaffor Antonio director al poștelor din Ardeal *75*.
Geitzkhofler Zacharias *139*, 144, *173*=3.
Genga Fabio *20*.
Genga Simon 20.
Georgi Paulo Raguseo *45*, 90, 97=3.
Goztay Anna *222*.
Gyulai Ioan *204*.
Haiden Maximilian 127.
Hammai George *96*.
Hannvoldt Nicolae *86*.
Hassan Bassa 34.
Henkel Lazarus 85.
Herberstein Hans Sigmund, Freyherr zu 22.
Hofbuchhalter 155.
Hofexpedition *126*.
Hoffmann F. 166.
Hofkammer 71, *73*, 76, 77, *78*, 79, 81, 82, 84, *85*, *127*, *131*, 132, *134*, *152*, *155*, 164, 167, 168, 170, 171, 172, 191, *217=24*.
Hofkriegsrath *77*, 126=2.
Hofzahlmeister *38*, *92*, *93*, *111*, *134*, *137*, *164*, *166*, *167*, *168*, *170*, *171*, *172*, *191*=14.
Hosszuaszai George 128.
Hödl Hans 53, 65=2.
Huszár Petru *208*.
Ieremi-Vodă 27, 29, *89*, 99, *109*, *112*, *122*, *123*, 150, *162*, 189=11.
Isolano Giovanni Marco 120, 121=2.
Jánosi George și Matei *226*.
Jerin Andrei ep. 17, *196*=2.
Josica Ștefan cancelar *4*, 16, 21, 113, 114, *115*=6.
Keoreossy Ileana *224*.
Keserű Ioan *47*, *48*, *49*=3.
Keweskuthi Martin *66*.
Kézdi, Scaunul *134*.
Koncz Paul *210*.
Kornis Wolfgang *26*.
Lamberto Sebastiano de Fornari 142.
Lassota Erich de Steblau 52, *56*, 58, 60, 61, 62, 63, 64, *65*, 68, 69, 70, 74=13.
Losz Christof, von *148*.

Magno Carlo *21*, *169*=2.
Malaspina Germanico nunzio 2, 14, 28, 31, 59, 88, 98, 145, *215*=9.
Mandina Benedetto ep. *33*.
Mantova, Duca di *51*, *94*, *147*=3.
Maria Christierna principesa 96, 104, 108=3.
Mariani Pietro 8, 10=2.
Marini Ioan di Poli 115.
Matia arhiduce *129*, 149, 195, *206*, *211*, *214*, *233*=7.
Maximilian arhiduce *33*, *39*, *102*, *103*, *116*, 119, 135, 179=8.
Melith Paul *117*.
Mi atius Nicolae ep. *244*.
Mihai-Vodă 32, 33, 39, 67, 72, *80*, *101*, 107, 154, *174*, 184, 185, 186, 187, 194, *195*, 197, 198, 201, 202, 203, 204, 205, 208, 209, 210, 213, 221, 222, 224, 225, 226, 228, 230, 236, 237, 238, 242, 243=39.
Mihuță Petru de Sijat *42*.
Mocenigo Giovanni Cav. 200.
Modena, Duca di *133*, *159*, *161*, *177*, *219*, *241*=6.
Napragi Demetrie ep. 102, 103, 124=3.
Nickarten Rentmeister în Steyr *81*, *84*=2.
Nikodin Andrei *43*.
Pálffy Nicolae căpitan *16*.
Pătrașcu boier *108*.
Pătrașcu Nicolae-Vodă 48.
Pethe Martinus ep. 223.
Pettky Ioan 26.
Pezzen Bartholomeus Doctor *53*, *132*=2.
Philippus III rex Hispaniae *130*, *192*=2.
Pigafetta Filippo 5.
Poppel Adamus Gallus 17.
Pulacher Ștefan *230*.
Rácz Nicolae căpitan *187*.
Ralli Dionisie mitropolit *37*, 45=2.
Rangone Claudio ep. di Reggio 175, *212*, *216*, 227=4.
Reitmann Hans *82*.
Rossi Ferrante căpitan *120*, *121*=2.
Rudolf II împărat *17*, *25*, *36*, 37, 38, 40, *52*, 55, 56, *58*, *60*, *61*, *62*, 63, 64, *67*, *68*, *69*, *70*, *72*, 73, *74*, *76*, 78, 80, 83, 86, 92, 93, *98*, 101, 105, 110, 111, *119*, 129, *135*, 137, 139, 140, *144*, 148, *149*, *154*, 169, 173, 174, 178, *181*, *193*, 196, *215*=52.
San Clemente, Don Guillermo de, embaxador *188*, 192=2.
Sătmar, Comitatul *110*.
Sava Armaș 229.
Schlesische Kammer *140*.
Secui, Nobilimea lor *123*.
Segniey Nicolae de Lapispatak *198*.
Sennyey Pancratie căpitan, senator *29*, *30*, 109, 112, 122=5.
Sernigi Francesco 118.
Sigismundo M. di Merova 51.
Sigismundus III rex Poloniae *190*.

Spadani Cesare 94.
Spinelli Filippo nunzio 46, 151, 160, 182, *199*, 207, 218, 231, 239=9.
Stanca Doamna 47.
Steyr, Burggraful cetății 79.
Swuich Niculae notar *209*.
Székely Mihail căpitan 116,
Szuhay Ștefan ep. *99*,
Târgu-Mureș, Municipiul orașului *194*, *197*, *213*, *238*=4.
Tărnava, Comitatul *128*.
Teodosie Logofăt 49.
Tharanowski Andrei *232*.
Theörök Ștefan și Valentin de Enying 50.
Thurn (della Torre) Raimond, von *105*; Sigismund 44.
Toma Nicolae *50*.
Toscana, Granduca di *1*, *7*, *24*, *35*, *54*, *95*, *97*, *100*, *125*, *136*, *138*, *143*, *153*, *156*, *157*, *158*, *163*, *165*, *220*=19.
Vanderboye Arnoldo secretario 130, 188=2.
Venezia, Doge di *146*, *180*, *200*=3.
Venturini Alberto 199.
Vinta Belisario secretar *5*, *9*, *12*, *19*, *118*=5.
Walawski Valentin căpitan 232.
Zalasdi Daniel *202*.
Zółkiewski Stanislaw cast. de Liov *189*.
Zuelchner Georg 217.

IV.

LISTA LOCALITĂȚILOR.

Alba-Iulia 1, 9, 12, 15, 19, 21, 23, 30, 32, 33, 41, 42, 43, 44, 57, 58, 62, 63, 64, 66, 68, 69, 70, 74, 75, 87, 90, 91, 96, 97, 102, 103, 104, 108, 117, 141, 162, 176, 184, 185, 186, 187, 194, 197, 198, 201, 202, 203, 204, 205, 208, 209, 210, 213, 221, 222, 224, 225, 226, 228, 230, 232, 236, 237, 238, 242, 243.
Aiud 26.
Beograd 34.
Bochna 190.
Bodzancin 118.
Brâncovenești 229.
Buzău 65,
Cetatea-de-baltă 112.
Cluj 16, 18, 53, 124.
Gorizia 5.
Gurghiu 240.
Huedin 122.
Hunedoara 50.
Innsbruck 179.
Istanbul 8, 10, 146, 180.
Košice 119, 181, 206, 211, 214, 215, 233, 235.
Kraków 2, 25, 145, 212, 216, 227.
Kutná Hora 182.
Lugoj 106.
Mergentheim 135
Micăsasa 128.
Miercurea-Ciuc 123.
Nagyszöllős 246.
Oradea 120, 121.
Petrinia 22.
Ploești 107.
Plzeň 178, 191, 196.
Polonia 245.
Praha 7, 24, 35, 36, 37, 38, 40, 46, 54, 55, 56, 73, 78, 80, 82, 83, 86, 92, 93, 95, 100, 101, 105, 110, 111, 125, 129, 130, 133, 134, 136, 137, 138, 139, 140, 142, 143, 147, 148, 151, 152, 153, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 177, 199, 207, 217, 218, 219, 220, 231, 239, 241.
Rokycana 188.
Roma 3, 4, 13, 193, 200.
Roman 189.
Sâniob 244.
Sătmar 113, 114, 115, 116.
Stătești 61.
Suceava 6, 27, 29, 99, 150.
Szinyérváralja 234.
Tabăra secuiască 109.
Târgoviște 39, 47, 48, 49, 52, 60, 67, 72, 154.
Timișoara 20.
Tirnovo 45.
Warszawa 14, 17, 28, 31, 59, 88, 89, 94, 175.
Wien 11, 51, 71, 76, 77, 79, 81, 84, 85, 98, 126, 127, 131, 132, 144, 149, 183, 192, 195, 223.

V.

LISTA IZVOARELOR.

Bistrița: Arhiva județului Bistrița-Năsăud 27, 104, 150, 229, 240=5.
București: Arhiva Academiei Române 176.
Budapest: Archivum Comitum Bethlen 203, 204=2.
Budapest: Archivum Comitum Csáky 221.
Budapest: Archivum Comitum Forgách 201.
Budapest: Archivum Baronis Emil Horváth-Petrichevich 228.
Budapest: Archivum Baronum Radák 128.
Budapest: Archivum familiae Rákóczi-Aspremont 141.
Budapest: Bibliotheca Universitatis 184.
Budapest: Museum Nationale 26, 87, 89, 183, 186, 195, 242=7.
Cluj: Arhiva orașului 185, 230=2.
Cluj: Arhiva Muzeului Ardelean 15, 23, 29, 30, 42, 50, 57, 91, 96, 108, 190, 205, 208, 209, 210, 222, 225, 226, 237=19.
Cluj: Archivum Comitum Kornis 224.
Criș-Keresd: Archivum Comitum Bethlen 47, 48, 49=3.
Firenze: R. Archivio di Stato 1, 5, 7, 9, 19, 21, 24, 32, 35, 41, 54, 95, 97, 100, 118, 125, 136, 138, 143, 153, 156, 157, 158, 163, 165, 220=26.
Innsbruck: Landesregierungs-Archiv 33, 39, 102, 103, 105, 107, 113, 114, 115, 116, 117, 120, 121, 179=14.
Košice: Arhivum civitatis 40.
Kraków: Museum Principum Czartoryski 232.
Mantova: R. Archivio di Stato 51, 94=2.
Modena: R. Archivio di Stato 18, 133, 147, 159, 161, 177, 219, 241=8.
Roma: Archivio Vaticano, Armario 4.
Roma: Archivio Vaticano, Fondo Borghese 2, 13, 14, 28, 31, 44, 45, 46, 59, 88, 90, 124, 142, 145, 160, 175, 182, 193, 199, 207, 212, 215, 216, 218, 227, 231, 239=27.
Roma: Archivio Vaticano, Seguito Biblioteca Pio 3, 151=2.
Roma: Archivio Vaticano, Particolari 11.
Roma: Biblioteca Vallicelliana 6.
Roma: Bibliotheca Vaticana, Urbinate 20.
Sf. Gheorghe: Muzeul Secuiesc 202.
Sf. Gheorghe: Archivum Baronum Apor 197.
Sibiu: Arhiva Națională Săsească 34.

Simancas: Archivo general 130, 188, 192=3.
Târgu-Mureş: Arhiva oraşului 194, 213=2.
Trenčin: Archivum Comitatense 36.
Ungaria: Colecţiune particulară 43, 66, 75, 178, 181, 198, 206, 211, 214, 233, 243, 244=12.
Venezia: R. Archivio di Stato 12, 146, 180, 200, 246=5.
Warszawa: Archivum Comitum Zamoyski 109, 112, 122, 123, 162, 187, 189=7.
Warszawa: Bibliotheca Universitatis 154, 245 =2.
Wien: Hofkammerarchiv 37, 38, 52, 53, 55, 56, 58, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 92, 93, 101, 111, 126, 127, 129, 131, 132, 134, 137, 139, 140, 144, 148, 149, 152, 155, 164, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 191, 196, 217=63.
Wien: Kriegsarchiv 8, 10, 16, 22, 110, 119, 135, 223=8.
Wien: National-Bibliothek 234, 235, 236=3.
Wien: Staatsarchiv 17, 25, 98, 99, 106, 237=6.

VI.

INDICE GENERAL.

A. de Varsovia 149.
Abafája poss. in com. Torda 295.
Abraam praetendens pr. Transylvaniae 15, 16, 18, 19, 20.
Abrud (Abrughbanya) 273.
Acherman 15, 18.
Achova poss. in com. Zarand 284.
Agria v. Eger.
Aiud (Enied) 42, 43.
Alba-Iulia (Alba, Albajulia, Bălgrad, Bialogrod, Feiervar, Fejérvár, Weissenburg) 1, 3, 16, 17, 22, 24, 28—34, 35, 36, 38—41, 43, 47, 48, 50, 51, 64—68, 79, 86—89, 94, 97, 100—116, 120—123, 142—144, 149, 154, 158—161, 166—168, 172, 173, 188, 189, 199, 217, 219, 220, 234, 244, 245, 257, 259, 268, 270—273, 276, 278, 280, 281, 283, 285—292, 294—299, 305, 314, 319, 321, 323—326, 328—332, 336, 343—347, 351—353, 356—358, 361.
Albani 114, 153, 322.
Albania 10.
Albaregale v. Székesfehérvár.
Albensis comitatus 143, 154; ~ Capitulum 86, 87.
Albert Paulus scholasticus Vratislaviensis 29.
Aldobrandini Cinzio card. secr. di Stato a Roma 3—5, 19—22, 24—28, 45, 46, 67, 68, 70—72, 90—94, 145—148, 199, 200, 219, 220, 222—225, 232, 242, 243, 256, 257, 293—295, 313, 316, 317, 331, 332, 348—350; ~ Giovanni Francesco gen. 19—22, 45, 57.
Ali (Allj) czauz 54.
Allia Volffgangus de Bonyha 328.
Alparét v. Olpret.
Alsó Fewged in com. Torda 87.
Alsó Jára poss. in com. Torda 291.
Alsó Szőcs (Seoch) poss. in com. Zolnok int. 296.
Aluch Bassà 50.
Amalteo Attilio Monsignore 19, 20, 22.
Anarchi Péter 181.
Andrási Péter iob. in Holdvilág 204.
Andrinopoli v. Edirne.
Anglia (Inghilterra) 15, 34, 267.
Apaffy Nicolaus de Apanagyfalva comes com. Küküllő 87.
Arad 197.
Aranyas sedes Siculicalis 144.
Ariano Transilvano a Costantinopoli 15, 16, 18, 19.
Armeni 45.
Aron Vaivoda (Moldova) 182, 201.
Augsburg (Augspurg) 216.
Austria (Oesterreich) 10, 11, 134, 344.
Austriaci 146, 148, 301.
Băcilă Petru iob. in Holdvilág 204.
Badoc (Badok) 28.
Bagossi Iacobus homo regius 29, 297.
Baia de Criș (Koeroesbánya) 142, 192, 251; ~ Petrus *Bailla*.
Bailla Petrus de Koeroesbánya 142—144.

Balabasz (Barabás) servitor pr. Andreae *Báthory* 357, 358.
Balachia v. Valachia.
Balás Siculus 357.
Balásfalva, de: Gabriel *Cserényi*.
Baldsfi Ioannes secr. 48, 144.
Balásháza poss. in com. Doboka 320.
Bălgrad v. Alba-Iulia.
Ballina Thodor 160.
Balog servitor pr. card. Andreae *Báthory* 357.
Bánffy de Losoncz; ~ Balthasar ex Bonczhida; ~ uxor: Elisabetha *Patócsi*; ~ Franciscus 29, 345; ~ Gabriel 29; ~ Michael ex Válaszut 29; ~ Volffgangus 320.
Bani trimeşi de împ. Rudolf lui Mihai-Vodă (1597—1599) 261, 264.
Bany poss. in com. Colos 297.
Baranitsch Mathias Mustermeister 202, 203, 206, 207.
Barchay Andreas cap. de Caransebes et Lugas 167, 168, 170.
Baroncha 46.
Barrabási Lenart 185.
Barscius Fridericus S. J. 300.
Barta Ioannis vidua 29.
Barvitius Johannes cons. 60, 138, 355.
Basta (Basti) Georgio Comandante gen. 194, 230, 233, 234, 240, 244, 246, 247, 249, 260, 261, 313, 317—319, 331, 343—345, 351, 359—361.
Bathorea Casa 146, 147, 305.
Báthory Andreas Cardinalis princeps Transylvaniae 2, 28, 48, 49, 92, 93, 145, 147, 148, 162, 163, 165, 215, 217—221, 225, 226, 232, 234—237, 240—249, 256—260, 265—268, 274, 276—280, 285, 286, 293, 294, 300—302, 305, 306, 308, 309, 314, 316—319, 322, 331—337, 341—344, 348, 349, 356—361.
Báthory Gabriel 147, 148,
Báthory Sigismundus princeps Transylvaniae 4, 5, 8, 9, 11—14, 19—30, 34, 36—41, 45, 46, 49, 52—54, 56—59, 62, 63, 65, 69—72, 77, 84, 86, 87, 89—94, 102, 105, 109, 110, 112, 123, 125, 133—138, 140—145, 148, 154—161, 177—180, 185, 187, 191, 199—201, 206, 208, 209, 211, 213, 214, 219—221, 225, 226, 234—236, 241, 247, 250, 256, 257, 267, 274, 278, 284, 287, 289, 291, 293, 295, 303, 316—320, 322—324, 328, 334, 337, 346, 349, 355.
Báthory Stephanus frater Cardinalis 2, 12, 13, 17, 27, 28, 92, 93, 147, 163, 221, 241, 275, 276, 293, 357.
Báthory Stephanus rex Poloniae 234, 276, 297, 324.
Bechkereke v. Veliki-Bečkerek.
Bécs v. Wien.
Becz (Bech) Emericus et Thomas 198; ~ Paulus 198; ~ relicta: Catherina *Daczó*.
Belgrado v. Beograd.
Bender 15, 18.
Bendzinense Transattione 91, 134.
Benediuc (Zentbenedek) 323, 324, 352.
Beograd (Belgrado, Griechisch-Weissenburg, Nandoralba, Nandor Feierwar) 38, 41, 52, 54, 58, 64, 81, 197, 286.
Berczy Stephanus not. 297.
Beres Juan iob. in Mikeszásza 204.
Berndrdfi Johannes 171.
Bethlen (Bettlen) Nicolaus et Volffgangus de Bun 328.
Bewky (Bornemisza) Caspar 297, 298.
Bezterchie v. Bistriţa.
Bialograd v. Alba-Iulia.
Bihar (Bihor) comitatus 65, 66.
Bistriţa (Bezterchie, Bistricium) 44, 45, 168, 233, 329, 344, 349, 350.
Bochkay (Boczkai) Stephanus de Kismaria 16, 36, 37, 43, 110, 185, 208, 209, 220, 221, 234, 241—243, 246, 251, 252, 277, 318, 354, 355.
Bochna 276, 277.
Bodó Georgius not. 297; ~ Stephanus 346, 347.
Bodon v. Vidin.
Bodoni Georgius, Ioannes et Martinus 41, 297; ~ Stephanus de Vajda Szentiván, eques, comes com. Kolos 40, 41, 276, 292.
Bodzancin (Bozenzine) 190, 192.

Boer Ioannes de Rechie 257—260; ~ Ioannes de Thorda 289, 290; ~ Toma officialis de Komana 219, 257—260.
Bogáti Boldisár 43; ~ Menyhárt 302.
Bogdano=Moldavo.
Bohemia 215.
Boier János 330.
Boieri de Făgăraş 172, 173, 217—
Bolgari v. Bulgari.
Bolgaria v. Bulgaria.
Bolzano (Bozen) 262.
Bonacolto Alexandro in Venezia 14, 18, 19.
Bonţida (Bonczhida) 346; de: *Bánffi* Balthasar; ~ Franciscus *Nagy*.
Bonyha, de: Volffgangus *Allia*.
Borbély Georgius 346.
Boristene v. Dniester.
Bornemisza (Bornemizza) v. *Bewky*.
Bornemisza Anna (uxor Michaelis *Apaţi*) pr. Transylvaniae (1671) 260.
Bosnia 10, 58.
Bota Marcu iob. in Mikeszásza 204.
Botfeiu (Botfew) alias Boytest in com. Bihor 66.
Boza Vásár (Bosawasar) v. Buzău.
Bozzásy Georgius et Joannes de Erked 297.
Brad (Rudabania) 251.
Brăila (Brailla) 17, 41.
Bran (Törzburg) castellum 342, 343.
Brâncoveneşti (Vécs) arx 329.
Branicki Pan 335.
Braşov (Brassó, Corona, Cronstadt) 17, 78, 113, 121, 122, 166, 167, 274, 276, 334.
Brassai Lucas scriba Cancellariae maioris 29.
Bratislava (Possonia, Pressburg) 21, 119.
Brenhida (Briny Hida) 295; ~ de: Petrus *Huszár*.
Breslau (Vratislavia) 29, 282.
Briber, de: *Melith* Paul.
Bucureşti (Buchoreste) 6.
Buda 23, 58, 162; ~ Bassà di 162, 163, 286.
Budaki Ioannes iudex civ. Bistriciensis 329.
Budatelke poss. in com. Kolos 298.
Buday Ferencz 344.
Bukur Stan iob. in Holdvilág 204.
Bulgari (Bolgari) 50, 68, 71, 79, 90, 150—154.
Bulgaria (Bolgaria) 23, 50, 51, 56, 58, 60, 65, 68, 71, 95, 97, 99, 103, 112, 114, 115, 150, 151, 153, 154, 159—161, 200, 306.
Bun, de: Nicolaus *Bethlen*.
Burgau, Marchese di 20.
Buzău (Bosawasar, Boza Vásár) 80, 108, 109, 115.
Buzău (Butha) fl. 333.
Caddi 151, 152.
Caetano Camillo nunzio di Spagna 24—27; ~ Enrico Legatus 48, 49.
Caffa 224.
Camera Aulica v. Hofkammer.
Camera Scepusiensis (Zipserische Cammer) 102, 261, 262, 264, 293, 299, 303, 341, 342, 353.
Câmpeni (Topánfalva) 154; ~ de: Nicolaus *Filemon*.
Cancellaria Bellica 116.
Capello Girolamo bailo 225, 226, 262—264.
Capponi Cosimo 1, 16, 17, 22—24.
Capudschi (Capitschi) 100, 103.
Caransebeş (Sebes) 39, 43, 64, 167; ~ cap. Andreas *Barchay*.
Carrillo (Cariglia) Alphonsus S. J. 14, 21, 22, 72, 134, 234.
Casa d'Austria (Famiglia Austriaca) 26, 90, 135, 145, 147, 192, 201, 221, 234, 274.
Caschau v. Košice.
Caserta, vescovo di: *Mandina* Benedetto.
Cassovia v. Košice.
Castriferrei comitatus v. Vas.
Cenad (Csanád) 197.
Cenk Mihal iob. in Mikeszásza 204.
Cervia, vescovo di: Alfonso *Visconti*.
Cetatea-de-Baltă (Küküllővár) 177, 178.
Chiaky Stephanus cap. gen. 276, 290, 319, 320.
Chany Lőrincz 203, 204.

Cheh Andreas tricesimator Varadiensis 299.
Cheked in com. Torda 87.
Chidea (Kide) 28.
Chik v. Miercurea-Ciuc.
Chioarul (Koevar) arx 306.
Chiroch castellum in com. Zarand 284.
Ciafer Vizir-bassà 38.
Cibinium v. Sibiu.
Claudiopolis, Clausenburg v. Cluj.
Clemens VIII 4—9, 20—22, 24—26, 30, 31, 33, 42, 49, 57, 69, 91—93, 95, 99, 145—154, 157, 160, 169, 179, 265—267, 278—280, 294, 295, 302, 307—311, 313, 316, 327, 333, 334, 348.
Cluj (Claudiopolis, Clausenburg, Colosvar, Kolozsvár) 33, 34, 43, 83, 84, 88, 102, 122, 191, 199—201, 271, 275, 286, 287, 330, 334, 345; ~ Collegium P. Iesuitarum 346.
Cluj (Colos, Kolos) judeţ 272, 288, 292, 297, 298, 320, 346.
Clujmănăştur (Kolos Monostor) conventus, de 28, 29, 34, 40, 41, 292.
Cnezi români în jud. Hunedoarii 76; ~ în Târnava 204.
Colos v. Cluj judeţ.
Colosvar v. Cluj; ~ de: *Kövendi* Matthias.
Comuleo Allessandro abbas 162.
Concini (Concino) Cosimo amb. di Fiorenza a Praga 13, 14, 41, 42, 56, 84, 156—158, 164, 165, 201, 209, 214, 215, 220, 221, 233—235, 239—241, 246—249, 295, 319.
Consilium Secretum 128.
Cornis v. *Kornis*.
Corona v. Braşov.
Corte Cesarea di Praga 94.
Cosacchi (Kosaggen, Kozachi) 11, 17, 23, 36, 38, 57, 79, 109, 114, 121, 159, 288, 322, 331, 335, 336, 341.
Coşniţa Iuan iob. in Mikeszász 204.
Costandin Stolnik cap. arcis Görgény 349, 350.
Cracovia v. Kraków.
Crasso fl. 64.
Cremona, vescovo di: Cesare *Speciano*.
Croatia 10, 58.
Cronstadt v. Braşov.
Csanád v. Cenad.
Cserényi Gabriel de Balásfalva 292.
Csik comitatus 288.
Csüdör Bódisár 174.
Curiaca Martha 149; ~ consors: *Ioannes* Pana.
Czaussi (Tschaussen, Zauschen) 81, 96, 97, 103.
Czege, de: Franciscus *Vas*.
Daczó Catherina relicta Pauli *Becz* 198.
Dalmatia 58.
Damokos Péter et Thamás 272.
Danchy Georgius not. 324.
Danubio v. Dunăre.
Danzica v. Gdańsk.
Darahi János 181.
Deissinger v. *Dreyssiger*.
Deli Marcho cap. di Haiduchi 17.
Demjénháza, de: Georgius *Jánosi*.
Dengeleghy Bernard et Miklós 181.
Derje (Derse) 28; ~ de: Michael *Komlyati*, Georgius *Ravazdi*.
Deseoffi de Tarcza 191.
Dési Stephanus homo regius 29.
Dima Postelnik 345.
Dniester (Boristene, Nester, Nestrum) fl. 11, 39, 41, 103, 224.
Doboka, de: *Kazoni* Franciscus.
Doboka comitatus 28, 320.
Dobokai Franciscus de Doboka homo regius 29, 41.
Dobrogea 153.
Doma Gallus iob. in Sijat 65.
Domb 272.
Dragut Vaivoda 299.
Dreyssiger (Deissinger) Caspar 239, 250.
Ducagini 10,
Dudken, Dukaten in Walachei 102.
Dunăre (Danubio, Thonau, Tonau) fl. 6, 17, 34, 37, 41, 48, 58, 61, 64, 65, 95, 97, 99, 103, 112, 114, 118, 153, 160, 168, 200, 224, 236, 248, 286, 305, 333, 334.
Duodo Piero, Cav. amb. di Venezia a Praga 359—361.

Dus András, Gáspár et János nob. in Mikeszásza 203, 204.
Dziurdziow v. Giurgiu.
Edirne (Andrinopoli) 18, 23, 222.
Eger (Agria) arx 50, 58, 248, 353.
Egerbegh in com. Torda 87.
Egethaza poss. in com. Zarand 284.
Elias Alexander v. *Iliaş*-Vodă.
Elisabetha regina Angliae 34.
Engel Conrad Wirt in Prag 209, 210, 232, 233, 237, 239, 249, 252.
Enied v. Aiud.
Enns, Landeshauptmann ob der 116, 117, 120, 129.
Enrico III Re di Francia 327.
Enying, de: Stephanus *Thörök*.
Eorke in com. Torda 87.
Erdel, Erdély v. Transylvania.
Erked, de: Georgius *Bozzásy*.
Ermestam=Herberstein.
Eszék (Essech) ponte ad 249.
Esztergom (Strigonium) 11, 233.
Europa 10, 150, 151, 152.
Făgăraş (Fogaras) 77, 78, 172, 217, 259, 260, 276, 334; ~ adm. Stephanus *Kakas*.
Famiglia Austriaca v. Casa d'Austria.
Fanti ungheri 234.
Farkas=Wolfgangus; ~ Márton iob. in Kis-Seyk 204; ~ Nicolaus de Harinna 297.
Feieruar v. Alba-Iulia.
Feierwary Jósa 330.
Fellak 197.
Felső Jára poss. in com. Torda 291.
Fenessy Stephanus not. 297.
Fenyő poss. in com. Zarand 284.
Ferat pascia 10.
Ferdinandus archidux 39, 40, 169.
Ferdinandus I rex Hungariae 13, 248.
Ferrara 169, 200.
Fewzy Barbara (consors Stephani *Josica*) 87, 185.
Fichor Petrus parcalab arcis Görgény 350.
Filemon (Philemon) Nicolae de Topanfalva 154, 155.
Filipopoli 50.
Firenze (Fiorenza) 1; ~ amb. a Praga: Cosimo *Concini*.
Firlej Iohannes nob. Polonus 42, 327.
Florio Cesare amb. di Mantova a Praga 208, 209, 226, 227, 242—244, 260, 318, 351.
Fodor Matias iob. in Holdvilág 204.
Fogaras v. Făgăraş.
Foltestiek öröksége poss. in Laposnak 321.
Forgách Sigismundus cap. 313.
Francia 8, 24, 327.
Frater István Guardian de Chik 198.
Freimordt Johann W. 60.
Friedrich Herzog zu Wirttenberg 216.
Frink Many et Péter iob. in Mikeszásza 204.
Fürstenstein Herrschaft 217.
Gaffor Marcus Antonius de Paar Postarum magister in Transylvania 123; ~ filius: Franciscus.
Gálffi Pál 181; ~ Péter nob. in Mikeszásza 204.
Galga, il Tartaro 223, 224.
Ganz Taller in Wallachei (1597) 121.
Gávay Miklós 344.
Gavrilă Petru iob. in Mikeszásza 204.
Gâzduirea lui Nicolae Pătraşcu-Vodă la Bran 342.
Gdańsk (Danzica) 256, 278.
Geiczkhoffler Zacharias 215, 216, 221, 222, 230, 253—257.
Genga Fabio 2, 37, 38, 159, 161; ~ Simon 37, 38.
Georgen v. Gurghiu.
Georgifalwa v. Györgyfalva.
Geréb Ferencz iob. in Holdvilág 204.
Geréb János de Betlenfalva 198, 288; ~ relicta: *Suki* Barbara; ~ filius: Peter Geréb.
Geremia v. *Ieremie*.
Gerend in com. Torda 87.
Gerend Keresztur in com. Torda 87.
Gerend Zent Marton praedium in com. Torda 87.
Gerendy Ioannes 87.

Germani (Niemcy, Todeschi) 68, 214, 312, 336.
Germania (Lamagna) 10.
Gherla (Szamosujvár, Uivar) 158, 292 ;~ praef. Georgius *Hammai*.
Giannizzeri (Jancsárok) 42, 61, 64, 69, 151, 152, 224.
Giarfas Simon iob. in Holdvilág 204.
Giavarino v. Győr.
Gibart, de: Ioannes *Keserü*.
Giczi Ioannes gub. Transylvaniae 276 ;~ frater: Petrus.
Giemere v. *Horváth*.
Gieronisin Anna Gastgäbin zu Prag 277.
Giorgi Paulo Raguseo 60, 68, 69, 149—154, 159—161, 253.
Giorgy Jakab iob. in Kis-Selyk 204.
Giosica v. *Josica*.
Giovanni et *Giorgio* serv. Dionisii *Ralli* 69.
Giula v. Gyula.
Giurgiu (Dziurdziov, Giorgiu, Gyrgio) 6, 41, 160, 284, 333.
Gnezna 302.
Gocza (*Goța*) Juan et Opra iob. in Mikeszásza 204.
Gorizia 9—11.
Gottenberg v. Kutná Hora.
Goztay Anna (uxor Ioannis *Horváth*) 321.
Gönczruszka, de: Caspar *Kornis*.
Gran Turco=Imperator Turcarum.
Graz (Graecium) 10, 11, 20, 40, 158, 317, 319.
Griechisch Weissenburg v. Beograd.
Gross-Wardein v. Oradea.
Guise (Ghisa) Carolo card. († 1574) 327.
Gurghiu (Georgen) arx 349, 350, 355.
Gyrgio v. Giurgiu.
Győr (Giavarino, Raab) arx 10, 97, 193, 323.
György Balás iob. in Mikeszásza 204.
Györgyfalva (Georgifalwa) poss. in com. Colos 320.
Gyrothi Albertus de Girot homo regius 29.
Gyula (Giula) arx 14, 15, 35.
Gyulafty Ladislaus 276.
Gyulay Ioannes de Felsőjára 291 ;~ familia: Barbara, Catherina, Elisabetha, Ioannes et Paulus 291.
Hadad arx 343.
Hadrew in com. Torda 87.
Haiduchi (Aiduchi) 16, 17, 23, 34, 64, 161, 249.
Haller Gabriel de Hallerkeo 328, 329 ;~ Petrus 328.
Hammai Georgius praef. arcis Uivar 158, 159.
Hamuratte sultano 150.
Hamuri prețioase de cai rămași dela pr. Sigismund *Báthory* 350.
Hannvoldt Nicolaus concipist 140, 141.
Harinna, de: Nicolaus *Farkas*.
Hassan (Hazzon) bassà 52—54, 225.
Hatvan arx 43.
Havaselfoelde v. Valachia.
Haydu Radul iob. in Sijat 65.
Hebraim Bassa 249.
Heiden Maximilian 202, 203.
Heigel Adam Verwalter 217.
Heilsberg 149.
Henkel Lazarus 138, 140, 221, 222.
Herberstein (Ermestain) Felician Baro 71 ;~ Hans Sigmund 39, 40.
Herceşte poss. in com. Bihor 109, 110.
Herczeghelie in com. Hunyad 76.
Herepey Gregorius 346.
Hess Albrecht Zimmerwärter 210, 239, 250.
Hetes, de: Martinus *Pethe*.
Hieremia v. *Ieremia*-Vodă.
Hofbuchhalter 237—239.
Hofexpedition 201, 202.
Hoffman Ferdinand Freyherr Hofkammer Präsident 133, 214, 249.
Hoffurier 315.
Hofkammer (Camera Aulica) 113, 116, 124—128, 202, 203, 206, 207, 209, 210, 229, 230, 232, 233, 237—239, 246, 250, 252, 253, 277, 314—316.
Hofkriegsrath in Wien 126—128, 201, 202
Hofzahlamt 232, 239, 246.

Hofzahlmeister 155, 156, 177, 209, 210, 214, 215, 249, 250, 252, 253, 277.
Hoghilag (Holdvilág) 204, 205.
Homonnai Mundschenk 14.
Horvát Ferencz nob. in Mikeszásza 203; ~ Mátyásné nob. ibidem 204.
Horvát (Petritiewit) Franciscus et Stephanus de Komlód 297.
Horváth (Giemere) Ioannes de Laposnak 321; ~ uxor: Anna *Goztay*.
Horwath Nicolaus castellanus arcis Fogaras 259.
Hosszutóti Georgius 77.
Hozzuazai György 203, 204.
Hödl Hans Hofdiener 79, 83, 84, 86, 88, 94, 97, 98, 100—102, 105, 107—109, 112, 114, 115, 120, 121, 124, 126.
Huedin (Huniad) 197.
Hunedoara (Vajda Hunyad) 75, 77.
Hungari (Ongari, Ungheresi, Wegrzy) 2, 3, 15, 23, 36, 57, 58, 159, 293, 334.
Hungaria (Hungern, Magyarorszag, Oberhungern, Ongaria, Ungheria, Ungria) 6, 23, 24, 32, 33, 39, 56, 68, 81, 85, 95, 99, 147, 198, 206, 216, 223—225, 233, 235, 240, 246, 248, 249, 260, 282, 306, 313, 318, 343.
Hungerisches Fussvolk in Wallachei 128.
Hunyad comitatus 75, 321; ~ comes: Stephanus *Thörök* de Enying.
Hussarische Pferde in Wallachei 106.
Hust arx 14, 58, 97, 103, 303, 306, 336, 343, 344, 359.
Hususău (Hosszuasszó) 204.
Huszár Ioannes homo regius 29; ~ Petrus de Brenhida 295.
Ibrain (Ibrahim) Bassà 263, 345, 349.
Ieremia-Vodă (Geremia, Gieremia, Hieremia, Jeremiás, Moghila) 3—5, 11, 17, 18, 24, 28, 36, 41, 42, 44—47, 90, 91, 96, 103, 115, 138, 146, 149, 161, 162, 164, 173, 174, 177, 178, 197—199, 222, 225, 231, 241, 243, 246, 257, 263, 274, 275, 293, 333, 334.
Iezuiţi favorizaţi de Mihai-Vodă, 345, 346.
Iffiu Ioannes 277.
Iklód, de: Franciscus *Tholdalagi*.
Iliaş-Vodă (Elias Alexander) 116, 120, 128, 129, 131, 132, 139, 210.
Illia serv. Dionisii *Ralli* 69.
Ineu (Jenő) arx 29, 243.
Inghilterra v. Anglia.
Innsbruck (Insprugg) 262.
Iobagi unguri, români şi saşi 203.
Isabella regina Hungariae († 1559) 328.
Isolano Giovanni Marco Conte de, cap. 193—196, 240, 249.
Istanbul (Constantinopoli, Pera) 10, 13—19, 22, 23, 42, 50, 81, 118, 127, 160, 223, 225, 226, 262—264, 286, 343.
István = *Stephanus*.
Istvánffy Nicolaus propalatinus et cap. Soproniensis 139, 164, 168, 170, 191.
Itali (Italiani, Taliani) 2, 10, 19.
Italia 11, 21, 34.
Jacobinus Joannes secr. 168, 219, 245, 259, 285, 288, 289, 292, 320, 321, 326, 347.
Jancsárok v. Giannizzeri.
Jánosi Georgius et Mattheus de Demjénháza 325, 326.
Jenő v. Ineu.
Jeremias v. *Ieremia-Vodă*.
Jerin Andreas ep. Wratislaviensis 29—33, 282, 283.
Josica (Giosica) Stephanus canc. Transylvaniae 2, 3, 9, 13, 14, 20, 33, 34, 36—39, 43, 48, 66—68, 70, 87, 88, 123, 144, 155, 157, 160, 161, 177, 179—190, 201; ~ uxor: Barbara *Füzy*; ~ filius: Franciscus 185.
Jörgh Koch Saffar in Törzburg 342.
Jövedics (Jeowedich) poss. in com. Küküllő 328.
Jurkhowitsch Franz 202, 203, 207.
Jülichisches Land 254.
Kádár Tamás iob. in Mikeszásza 204.
Kakas Stephanus de Zalánkemény adm. arcis Fogaras 172, 265—267, 285, 319.
Karasso fl. 168.

Károli Blasius homo regius 29.
Kastanovicz 40.
Kazensteiner 202.
Kazoni Franciscus Literatus de Doboka 29.
Kecze in com. Torda 87.
Keglevics Fürschneider 14.
Kendi Alexander de Lona senator 28; ~ Antonius et Franciscus 328.
Keopeczy (*Keopeczi*) Georgius 281; ~ Ioannes et Thomas 346, 347.
Keoreossy Helena (uxor Christophori *Keresztury*) 323—325, 352; ~ puella: Catherina 324.
Keosháza, de: Ladislaus *Nikodin*.
Keozépső Fewged in com. Torda 87.
Kereszturi Christophorus de Zentbenedek 173, 320, 323—325, 352.
Keresy Petrus pixidarius 143.
Keserü (Kesereö) Ioannes de Gibart 72—75.
Keweskuthi Martinus provisor arcis Varadiensis 109, 110.
Kézdi sedes Siculicalis 268—270.
Kide v. Chidea.
Kikillő v. Küküllő.
Kilichel poss. in com. Colos 320.
Király Georg cap. Varadiensis 192.
Királyfalva poss. in com. Colos 295.
Kis Bánya poss. in com. Torda 291.
Kis Nyulas poss. in com. Colos 296.
Kis Selyk v. Şeica Mică.
Kismaria, de: Stephanus *Bochkay*.
Kizdi et Orbai comitatus 47; ~ comes: Pancratius *Sennyey*.
Kochis Paulus auriga 143.
Koeroesbánya v. Baia de Criş.
Koevar v. Chioarul.
Kolos (Colos) comitatus v. Cluj judeţ.
Kolos Monostor v. Clujmănăştur.
Kolozsvár v. Cluj.
Koman Christof iob. in Mikeszásza 204.
Komana in distr. Fogaras 259.
Komlód, de: Franciscus *Horvát* Petritiewit.
Komlyati Michael ex Derse 29.
Koncz Michael 347, 348; ~ Paulus not. Canc. maioris 297, 298, 346, 347; ~ Thomas 346, 347.
Kornis (Cornis) Caspar de Gönczruszka, Hauptmann zu Hust 14, 36, 37, 356—358.
Kornis Wolfgangus (Farkas) de Szentpál, iudex sedis Udvarhely 42—44.
Košice (Cascha, Caschau, Caschaw, Cassovia) 97, 102, 191, 192, 193, 220, 222, 228, 229—231, 246, 264, 293, 299, 303, 304, 322, 340, 343, 348, 351, 360.
Kovachy Mihal iob. in Kis-Selyk 204.
Kovács András iob. in Mikeszásza 204; ~ Bálint iob. in Kis-Selyk 204.
Kozachi v. Cosacchi.
Köblös, de: Georgius *Theke*.
Köbölkut poss. in com. Kolos 297.
Kökéniesdi Pál 181.
Königsperg Herrschaft 217, 228, 255, 256.
Körös-Maros-köze 197.
Kövendi Matthias de Colosvar requisitor conventualis 29, 41.
Kraków (Cracovia) 3—5, 32, 42, 162, 191, 222, 299, 303, 314, 326; ~ palatinus 33.
Krasznahurka arx 264.
Krumau 30.
Kulchar Dan iob. in Mikeszásza 204.
Kutná Hora (Gottenberg, Kuttenberg) 265, 267.
Küepach Ferdinand von, zu Ried, Zimerlehen und Haslburg 262.
Küküllő (Kikillő, Kykelleo) comitatus v. Târnava judeţ; ~ comes: Nicolaus *Apafy*, Pancratius *Sennyey*.
Küküllővár v. Cetatea-de-Baltă.
Kykelleo v. Küküllő.
Ladislao Santo Re d'Ungaria (1077—1095) suo monumento a Varadino 195.
Lamagna v. Germania.
Lamberto Sebastiano de Fornari 219, 220.
Lapispatak, de: Nicolaus *Segniey*.
Lapuşnic (Laposnak) 321; ~ Ioannes *Horváth*.
Lassota Erich de Steblau Mustermeister 78—83, 85, 86, 88, 89, 94—109, 111—122, 124, 126, 127, 138, 155.

Lázár Emericus 198; ~ Stephanus cap. 144; ~ Vulphgangus 198.
Lazura poss. in com. Zarand 284.
Lecznicz (Lechnitz) castellum 264.
Lega di Polonia 10.
Leitomisl (Letemissel) 214.
Lezay Franciscus Literatus prov. arcis Fogaras 259.
Linceg Simon esküdt in Holdvilág 204.
Linz (Lintz, Lyncz) 116, 120, 128—130, 132, 139.
Lipova (Lippa) 11, 13, 17, 23, 34—37, 39, 43, 68, 189, 234, 243, 345.
Livorno 509.
Lobkovitz Adam Gallus Poppel 29—33, 70.
Lona, de: Alexander *Kendi*.
Loreto 1.
Losard (Lujerd) de: Ioannes *Nagy*.
Losoncz, de: familia *Bánffy*.
Losz Christof von, Reichspfennigmeister 227.
Lubló 293; ~ tricesimator: Sigismundus *Moesz*.
Lucas Deak 345.
Ludwegh poss. in com. Kolos 297.
Lugoj (Lugas) 34, 39, 43, 167, 168, 170; ~ cap. Andreas *Barchay*.
Lujerd (Losárd) 28.
Lupsa poss. in com. Torda 291.
Lyncz v. Linz.
Măcău (Makó) poss. in com. Colos 345.
Madana (Maidan) castellum 41.
Magno Carlo di Milano 38, 39, 250—252, 331.
Magyar Fülpös poss. in com. Torda 295, 298.
Magyar Patha poss. in com. Colos 320.
Magyarország v. Hungaria.
Makovicza 303.
Malacrida secr. 91.
Malaspina Germanico (vescovo di San Severo) nunzio in Polonia e poi in Transylvania 3—5, 7, 20, 27, 28, 45, 46, 48, 49, 90—94, 145—148, 162, 163, 222—225, 235, 241, 246, 249, 276, 278, 279, 285, 294, 295, 300, 302, 304—314, 316, 326, 327, 332—334, 348, 349, 356, 357, 361.
Malcoscost arx 18.
Malikh (Mälikh) Caspar Curier 229, 231, 238, 239.
Man Solia iob. in Mikeszász 204.
Mandina Benedetto (vescovo di Caserta) nunzio in Polonia 6—8, 9, 25, 31.
Mantova e Monferrato, Duca di 77, 156, 226, 227.
Maramarus comitatus 58.
Maria Christierna princeps Transylvaniae (uxor Sigismundi *Báthory*) 1, 3, 77, 133, 135, 137, 158, 159, 168, 172, 173, 178, 187, 191, 192, 203, 204, 218—221, 235, 265, 278, 317, 319.
Mariani Pietro 14—16, 18, 19.
Marini Giovanni di Poli 84, 180, 187, 249.
Maros sedes Siculicalis 288.
Maros Vásárhely v. Târgu-Mureş.
Marton Deak 330.
Matthias archidux 10, 11, 116, 135, 157, 176, 177, 206, 228—231, 235, 240, 246, 247, 278, 279, 281, 282, 292, 299, 303, 321—323, 340—342.
Matthias rex Hungariae 269, 334.
Matiasz Pan 333.
Maximilianus (Massimiliano) archidux 11, 51, 52, 61, 62, 134—137, 147, 179, 187, 188, 191—193, 196, 200, 157, 162, 163, 165—168, 176, 177, 210—214, 240, 262, 337, 353.
Maxin Petru iob. in Mikeszász 204.
Maylad Stephanus 49; ~ filia: Margaretha, mater Cardinalis Andreae *Báthory*.
Mediaş (Meggies) sedes 204, 243.
Mediolanum v. Milano.
Meggyes v. Mediaş.
Mehemed (Mehmet) Bassà 18, 52, 54, 61, 150, 151.
Melith Paul de Briber cap. 188, 189.
Mergentheim (Mergetheimb) 210, 213.
Metova, M. Sigismondo di 77.
Meşteşugari din Bistriţa 168.
Mészáros Valentinus 346, 347.
Mező Szilvás (Zilwas) poss. in com. Kolos 297.
Micăsasa (Mikeszász) in com. Küküllő 203, 204.

Micatius Nicolaus el. ep. Varadiensis 354, 355.
Micşăneşti (Micksanest) 97.
Miechów (Miechovia) 162.
Miercurea-Ciuc (Chik) 198.
Michael (Miguel) Vaivoda Valachiae 11, 15, 17, 22, 28, 29, 31, 48, 50—53, 56, 57, 59, 61—63, 67, 68, 70—75, 79—84, 88—90, 95, 97—101, 103, 105—122, 124, 131, 134, 137—140, 155, 156, 161, 165—167, 171, 200, 202, 206, 207, 212, 216, 217, 220, 222, 226, 228, 230, 232—237, 239, 241—247, 250, 252, 253—257, 260, 261, 264, 268—361.
Mihalcea Ban 51, 80, 113.
Mihuţa Petrus de Sijat 65.
Miklós=Nicolaus.
Mikó Joannes de Oroszfája; ~ Péter et Pista 357—359.
Milano (Mediolanum) 251.
Mine de aur din Brad 251.
Misle castellum 264.
Mocenigo Giovanni Cav. 286.
Modena, Duca di 208, 209, 242—244, 260, 318, 351.
Moesz Sigismundus tricesimator Lubloviensis 293.
Mogyorósd in com. Hunyad 76.
Mogyorósdi Ioannes Kenezius 76.
Moldavi (Moldovani) 1, 2, 11, 159.
Moldavia (Moldaw, wojew. Woloskiego) passim.
Molnár János v. *Szabó* János.
Molnár Lukács et Mihály iob. in Mikeszàsza 204.
Montelupi, mercante di Cracovia 326.
Moraltus v. *Muraltus.*
Moravia 301.
Mosco 147, 223, 297.
Moscovia 223, 234.
Mufti, carico di 263.
Multan v. Valachia.
Muraltus (Muraldo, Moraltus) Ioannes Doctor 79, 180, 273.
Nádasdy Franciscus comes com. Castriferrei et Soproniensis 56, 133—138.
Nagy Boldisár 302; ~ Franciscus de Bonczida homo regius 29; ~ Ioannes ex Losard 29; ~ Michael in Torda 290; ~ Thomas 157.
Nagybánya v. Baia-Mare.
Nagy Berivoi 172; ~ de: *Petrasco* Boier.
Nagy Oklos poss. in com. Torda 291.
Nagyszeged v. Szeged.
Nagyszöllős (Schelles) 359, 361.
Nandoralba, Nandor Feierwar v. Beograd.
Napragi Demetrius El. Ep. et Canc. Transylvaniae 159, 166—168, 191, 199, 200, 208, 209, 220, 241, 243, 246, 248, 288, 311, 347.
Negustorie cu ceară şi piei în Ardeal 140.
Nema praedium in com. Kolos 296; ~ de: Joannes *Vajda.*
Németi 181.
Nester (Nestrum) v. Dniester.
Neustadt v. Wiener-Neustadt.
Nickarten Heinrich Rentmeister auf Steyr 131, 132, 139.
Nicolae Pătraşcu-Vodă (Petrasco Vaivoda, filius Michaelis Vaivodae) 72, 73, 166, 299, 342, 343.
Nicopoli 23, 61, 65, 161, 200.
Niemcy v. Germani.
Nikodin Andreas nob. 66—67; ~ Ladislaus de Keosháza 66; ~ filius: Petrus.
Nireşul Săsesc (Zaz Nires) poss. in com. Zolnok int. 323, 324, 352.
Nişcov (Niscova) fl. 101, 102.
Noistad v. Wiener-Neustadt.
Nürzel Carl von Sonderspühel Hung. Cammer. Rath 254.
Nyagora in com. Zarand 251.
Nyáry Paulus cap. arcis Varadiensis 192, 353, 355.
Oberhungern v. Hungaria.
Odorhei (Udvarhely) 270, 288.
Oesterreich v. Austria.
Oile călugărilor dela Voroneţ 231.
Olah Lona in com. Torda 87.
Olah Patha poss. in com. Colos 320.
Olomouc (Olmuzzo, Olmütz) 348.
Olpret (Alparét) poss. in com. Zolnok int. 323—325.

Ongari v. Hungari.
Ongaria v. Hungaria.
Onod arx 264.
Oppoliae et Ratiborii ducatus (Opavia, Oppeln) 134, 177, 191, 217.
Oradea (Gross-Wardein, Várad, Varadinum, Wardein) 36, 43, 65, 110, 192—197, 200, 208, 212, 234, 240, 244, 249, 267, 299, 306, 317, 319, 343.
Oroszfája, de: Joannes *Mikó*.
Ostrog, Dux de 303.
Ostvar arx 18.
Paduran Michael providus in Herczeghelie 76.
Pagocsa 272.
Palásti Georgius 41.
Pálffy Nicolaus cap. gen. 33, 34.
Pana Ioannes 149; ~ uxor: Martha *Curiaca* 149.
Pana Postelnik 345.
Pančevo (Pancsova) 53.
Pap Gregorius, Nicolaus et Thomas de Rogoz 158.
Pápay Lucas in Torda 290.
Partul Péter et Stan iob. in Mikeszásza 204.
Pathó Caspar 346, 353.
Patócsi Elisabetha (uxor Balthasaris *Bánffi*) 29.
Patrasso 24.
Pene de cocor şi cocostârc în Ardeal 74.
Pera v. Istanbul.
Pernestain 214.
Pernsteinerisches Regiment 128.
Persia 10.
Persiano 249.
Persoga Radul iob. in Mikeszásza 204.
Perusith Mathias cap. 78.
Pesti Petrus in Torda 290.
Pestor poss. in com. Zarand 284.
Pethe Martinus de Hetes ep. Iauriensis 321—323.
Petiger 53.
Petrasco Boier de Nagy Berivoi 172, 173.
Petricovia v. Piotrków.
Petrinia 39. 40,
Petritiewit v. *Horvát*.
Petru Şchiopul-Vodă (Moldova) 84, 169.
Pettky Joannes 42—44.
Pezzen Bartholomeus Dr. ab Ulrichskirchen (Pecz, Pezz) 83, 84, 128, 133—138, 164, 165, 180, 207—209, 220, 230, 233, 237, 238, 252, 253, 267, 294, 315, 349.
Pezzen Johann Baptista Obrist Leutnant 342.
Pezzen regimento 234, 249.
Philemon v. *Filemon*.
Philippus II rex Hispaniae 26, 27; ~ III p. 206, 277—279.
Piccolomini Silvio 2, 10, 14, 160,
Pigafetta Philippo 9—11.
Piotrków (Petricovia) 302.
Plocoane de aur şi argint date solilor români la Praga 60, 177, 214, 253.
Ploeşti (Ploiest) 100, 171.
Plzeň (Pülsen) 261, 262, 264, 266, 277, 282, 283, 318, 319.
Pogan Nicolaus in Torda 290, 330.
Pogantana piscina in com. Torda 290.
Pojan poss. in com. Zarand 284.
Poloni (Polachi, Polen) 1, 2, 4, 6—8, 20, 21, 23—26, 28, 30—32, 36, 39, 79, 82, 90, 91, 93, 138, 156, 157, 163, 221, 241, 293, 301, 303, 322, 323, 333—337, 342, 359.
Poloni Ioannes 167.
Polonia 6, 7, 10, 11, 14, 15, 18, 23—25, 31, 42, 46, 49, 68, 147, 163, 219, 221, 223, 225, 234, 243, 247, 265, 266, 268, 274, 276, 301, 303, 317, 318, 327, 328, 341, 342, 349; ~ regina 46.
Pomerania 318.
Pontus Euxinus 41, 42.
Poppel Zdenko canc. Bohemiae 294.
Possonia v. Bratislava.
Poştă în Ardeal 123.
Praha (Praga) 1, 6, 11, 13, 14, 22, 30, 41, 42, 56, 57, 59, 60, 62, 70, 83—86, 101, 119, 120, 128—130, 132—138, 140, 141, 155—158, 164—166, 169, 176, 177, 191, 192, 201, 206,

208—210, 214—217, 219—221, 225—227, 229—235, 237, 239—244, 246—256, 260, 261, 265, 266, 277, 285, 293, 295, 314, 316—319, 331, 332, 348, 350, 351, 359; ~ Arcivescovo 294.
Preiner regimento 194, 196.
Pressburg v. Bratislava.
Primipili Siculi 325.
Provatto, Terra di 151, 152.
Prussia 267.
Pulacher Ştephanus iudex civ. de Coloswar 330.
Puşti şi alte arme trimise lui Mihai-Vodă din Austria (1599) 207.
Puthnok castellum 264.
Pülsen v. Plzeň.
Rabenick v. *Rebenik*.
Rácz (Rätz) Georg cap. 167; ~ Ioannes secr. Michaelis Vaivodae 51, 74, 171; ~ Nicolaus cap. 272, 273.
Raduj Luca providus 76.
Radul Grigor Juan et Ştefan iob. in Mikeszásza 204: ~ Treza cnez ibidem 204.
Rákóczi (Ragozzi) Sigismundus (1607) 66, 360.
Rakocziana pecunia 264, 356.
Ralli Dionisie Paleolog archiep. de Tirnovo 59, 60, 68, 69, 99, 160.
Rangone Claudio (vescovo di Reggio) nunzio in Polonia 256, 257, 299—302, 314.
Rascia 10.
Rasciani (Raczen) 36, 38, 71, 79, 109, 114, 121, 273.
Ratisbona v. Regensburg.
Ravazdi Georgius ex Derse 29.
Razgrad (Ratzgrad) 52, 65, 69.
Räczen v. Rasciani.
Rebenik (Rabenick) Hans Hofhandelsmann 86, 94, 97, 100—102, 104, 227, 252.
Recea (Rechie) in distr. Fogaras 257.
Redern Melchior Baro, Mareschalcus campi 191, 194, 196, 240.
Regen oppidum 295.
Regensburg (Ratisbona) 157, 227.
Reggio, vescovo di: Claudio *Rangone*.
Rembowski Adrian in Constantinopoli 18.
Reszka (Rescius) Stanislaus abbas 148.
Rettegy Thomas 324.
Riesin Catharina Wirtin in Prag 247.
Rietmann Hans Hofzahlmeister 132, 133, 227.
Rîmnic (Rybnyk) fl. 333.
Rogoz, de: *Pap*.
Rokycana (Rochesano) 266, 274.
Roma 1, 6—8, 9, 19, 24, 49, 69, 200, 235, 279, 280, 286.
Roman 274, 275.
Ronfo = Rumpf.
Rosenberg Peter Wock in Krumau 34.
Rossi Ferrante cap. arcis Tokaj 193—196.
Rota Radul iob. in Mikeszásza 204.
Rudabania v. Brad.
Rudolphus II imp. et rex Hungariae 6—9, 20, 21, 23, 25, 26, 29—33, 39, 42, 49, 51, 56—60, 62, 63, 67—69, 71, 78—84, 88, 89, 91, 94—108, 110—122, 124—126, 129, 130, 132—141, 148, 155—158, 162—164, 166—169, 171, 174, 176—190, 192, 193, 197, 201, 206, 208, 210—217, 219—222, 226—231, 233—237, 240, 242, 243, 246, 248, 249, 253—257, 261, 262—267, 269, 270, 274, 278—280, 282, 283, 285, 287, 293, 300, 301, 304—314, 316—319, 322, 323, 327, 331, 333, 334, 337, 342—344, 349, 353, 355, 360, 361.
Rumpf (Ronfo) Wolffgangus von Wullross, Freiher 170, 177.
Russia 39.
Rutheni 36.
Sabat Legin (Freibeuter, Haiduken) 335.
Sackmar, Sakmar v. Sătmar.
Sądec (Sondecz) 191.
Sajó (Sayo) fl. 233.
San Clemente, Don Guillermo de, embaxador 274, 277—279.
San Severo, vescovo di v. Germanico *Malaspina*.
Sâniob (Santo Giob, Zentiob) arx 234, 354, 355.

Sáros arx 264.
Satergi Mehemed vizir bassa 225.
Sătmar (Sackhmar, Sakmar, Zakmar, Zathmar) arx 179, 182, 184, 185, 187, 188, 201, 220, 360, 361; ~cap. *Székely* Mihály; ~ comitatus 176, 177, 345.
Sava (Zawa) Armaş 329.
Sava Iuan iob. in Mikeszásza 204.
Saxoni di Transylvania 15, 218, 219, 276, 308.
Schelles v. Nagyszöllős.
Schinckenbunck v. *Schonckabunk*.
Schlesien v. Silesia.
Schlesische Kammer 216, 217, 228; ~ Reiter 344.
Schonckabunk (Schenkenbunk, Schinckenbunck) Marcus Bürger und Handelsmann in der Cronstadt 51, 113, 117, 121, 130, 133, 140.
Schwarzenberg Adolf comes 57, 233.
Schweidnitz und Jauer Fürstenthümer 255, 256.
Sciaus Bassà 50.
Scotos milites 38.
Scroafa (Zkroffa) in com. Zarand 251.
Sebes v. Caransebeş.
Seghed v. Szeged.
Segitleginy (Segitőlegény, Hilfsoldat) 335.
Segniey Nicolaus de Lapispatak 283—285.
Selim sultano 150.
Semendria (Senderovia) 35, 64.
Semjénfalva, de: Moises *Székely*.
Senderovia v. Semendria.
Sennyei Franciscus cursor 171.
Sennyey (Sennyei) Pancratius cap. arcis Várhegy, comes com. Kézdi et Orbai, necnon de Küküllő 14, 41, 46—48, 88, 89, 103, 164, 173, 174, 177, 178, 197, 305, 342.
Seoch=Szőcs.
Seraczianer 79.
Seret v. Siret.
Sernigi Giovan Francisco 190—192.
Servianer 114.
Sessa, Duque de 278.
Sibiu (Cibinium, Sebinów) 276, 362, 334, 357.
Sibrik Gaspar cap. 141, 185, 342.
Siculi (Sicoli, Zäkel) 1, 12, 13, 16, 27, 58, 103, 145, 162, 165, 234, 268—270, 306, 309, 322, 331, 357—359.
Siculia 146, 163, 331.
Siebenbürgen v. Transylvania.
Siebenbürger v. Transylvani.
Siedmiogród v. Transylvania.
Sigismundus III rex Poloniae 4—9, 11, 18, 45, 46, 49, 81, 90, 91, 146—148, 156, 162, 163, 221, 223, 256, 257, 265, 276, 277, 314, 319, 337.
Sijat, de: Petrus *Mihuţa*.
Silaghio v. Szilágy.
Silesia (Schlesien, Slesia) 128, 215, 229, 230, 234, 255, 282, 301.
Silistra (Silistria) 23, 301.
Simian Grigor iob. in Mikeszásza 204.
Simion-Vodă (Valachia) 333.
Sinan (Sinam, Zinan) bassà 6, 7, 10, 15, 18, 41, 52, 160, 301.
Siret (Seret) fl. 333.
Sissinachki János és Mihály 180, 181.
Slesia v. Silesia.
Sofia 50.
Soli români la Praga şi Viena, întreţinerea lor 209, 210, 237—239, 247, 249, 252, 253, 277, 314, 315.
Solia Opra Oprian et Petru iob. in Mikeszásza 204.
Solimano sultano 150.
Someş (Szamos) fl. 181.
Somlio (Şimlău) de: familia *Báthory*.
Somogyi Stephanus not. 297.
Sondecz v. Sądec.
Sonderspühel, von: Carl *Nurzel*.
Soproniensis comitatus comes: Franciscus *Nádasdy*; ~ cap. Nicolaus *Istvánffy*.
Sotta Cigara v. *Zotu* Ţigara.
Sövényfalvi Daniel homo regius 29.
Spadani Cesare 156.
Spagna 8.
Spahi 152, 170.
Spahogliani 151.

Speciano Cesare (vescovo di Cremona) nunzio a Praga 6, 7, 91.
Spinelli Filippo arcivescovo, nunzio a Praga 70—72, 91, 232, 242, 243, 265—267, 285, 293—295, 316, 317, 331, 332, 348—350.
Sprinzenstein cap. 196.
Stanca (Ztanka) Doamna, uxor Michaelis Vaivodae 72, 73.
Stăteşti (Stettiezd) 96, 100.
Steaguri 5, 206, 283.
Ştefan Petru iob. in Mikeszász 204.
Ştefan Răzvan (Stephano Vaivoda) 1, 3, 4, 11, ; ~ relicta 158, 201.
Ştefan Vaivoda (filius Petri Vaivodae) 169, 262.
Stephanus Literatus not. in Székelyvásárhely 346, 347.
Steyr, Schloss zu 116, 120, 128—130, 132, 139, 210.
Stoika Mihaila et Peter iob. in Mikeszász 204.
Stomp Mihály iob. in Mikeszász 204.
Strigonium v. Esztergom.
Suceava (Zuchavia) 12, 44, 45—47, 164, 231.
Svecia 147, 221.
Swuich Nicolaus not. 297.
Şeica Mica (Kis Selyk) 204.
Şelimbăr 285 ; ~ bătalia 335—337, 356.
Şimlău (Somlio, Szilágysomlyó) 313, 343, 349, 360, 361.
Şoimi de vânătoare în Ardeal 174, 175.
Szabó Balás cap. arcis Hust 344.
Szabó (Molnár) János iob. in Mikeszász 204.
Szabó (Zabo) Valentinus 281.
Szamos v. Someş fl.
Szamosujvár v. Gherla.
Szeged (Seghed, Nagyszeged) 64, 353.
Székely (Zaggel, Zekel) Mihály de Kövend cap. arcis Satmar 181, 187, 188, 344.
Székely (Zekhel) Moises de Semjénfalva 78, 99, 100, 109, 121, 125, 276, 297, 298 ; ~ filius : Stephanus.
Székelyaly 41.
Székelyvásárhely v. Târgu-Mureş.
Székesfehérvár (Alba regale, Székesfejérvár) 178, 286.
Székiensis salis Camera 41.
Szentbenedek, de : Christophorus *Kereszturi*.
Szentpál, de : Wolfgangus *Kornis*.
Szentpáli Ioannes 276.
Szerdar 81.
Szigethy (Zigethy) Andreas 29 ; ~ Paulus not. 297.
Szikszay (Zykzay) Emericus provisor Albensis 144.
Szilágy (Silaghio) prov. 191.
Szilágyi István nob. in Mikeszász 204.
Szilágysomlyó v. Şimlău.
Szinyérváralja (Varallia, Waralia) 342, 361.
Szochiat in com. Hunyad 76 ; ~ Kenezius = Nicolaus *Toma*.
Szolnok (Zolnok) arx 43, 58, 64.
Szolnok Interior comitatus 158.
Szuhay (Zuhai) Stephanus ep. Vaciensis 56, 133—138, 159, 164, 170, 171, 191.
Szürtakács (Zürtakach) Georg 45.
Taliani v. Itali.
Tarcza, de : *Deseoffi*.
Tarczal oppidum 264, 299.
Tarczaly Joannes not. 297.
Târgovişte (Tergobist) 6, 41, 61, 62, 72—75, 78—83, 94—96, 101, 103, 109, 110, 117—119, 139, 166, 235, 237.
Târgu-Mureş (Maros-Vásárhely, Székelyvásárhely, Zekely Vasarhely) 280, 281, 283, 302, 346, 347.
Târnava (Kikillő, Küküllő, Kykelleo) judeţ 47, 87, 144.
Tarnova v. Tirnovo.
Tartarei (Tatterei) 81, 96, 97, 103.
Tartari (Tattern) 1, 5, 7, 11, 14, 15, 17, 18, 22, 23, 25, 26, 28, 31, 33, 35—39, 41, 43, 50, 51, 53, 56, 58, 63, 78, 80, 89, 94—99, 103, 106, 108, 115, 118, 127, 138, 163, 166, 167, 169, 171, 174, 191, 197, 198, 202, 206, 207, 215, 223, 224, 230, 238, 269, 293, 303, 344.
Tatros v. Trotuşi.

Teiler Mihal iob. in Mikeszásza 204.
Teleajen (Teliaschna) fl. 101.
Telmen Lőrincz iob. in Holdvilág 204.
Temisuar v. Timişoara.
Teodosie (Todozia) Logofet 74, 75.
Teörök István 14.
Teutsche Reiter 127, 128.
Thamásfalvi János 283, 288.
Tharanowski Andreas (Jendrzej) 81, 332—337.
Theke oppidum in com. Colos 297.
Theke Franciscus et Georgius de Köblös 29.
Themerdek Andreas castellanus arcis Fogaras 259.
Theomeoswar v. Timişoara.
Theörök Stephanus et Valentinus de Enying comites com. Hunyadiensis 75—77.
Therikvanie Theokeoshely in com. Hunyad 76.
Tholdalagi Franciscus de Iklod homo regius 29.
Tholdi Stephanus cons. 276.
Thonau v. Dunăre.
Thorda v. Turda.
Thordai Ioannes camerarius 290.
Thoroczkay Andreas not. 297.
Thurn (della Torre) Sigismund Graf von 67, 68, 113; ~ Raimund 169, 193.
Timişoara (Temisuar, Themisvar, Theomeoswar) 2, 5, 13, 14, 16, 17, 23, 34, 35, 37, 38, 50, 53, 56, 64, 109, 142, 157, 162, 170, 337.
Tirnovo (Tarnova) 59, 68; ~ archiep. Dionisie *Ralli* Paleolog.
Tirol 157.
Tisza (Tibisco, Tybiscus) fl. 14, 38, 56, 58, 181.
Todeschi v. Germani.
Todozia = Teodosie.
Tokaj arx 177, 193, 196.
Toma Nicolaus Kenezius de Szochiat 76.
Tonau v. Dunăre.
Topanfalva v. Cămpeni.
Torre = Thurn.
Toscana, Granduca di 1—3, 13, 14, 41, 42, 56, 84, 156—161, 164, 165, 201, 214, 215, 220, 221, 233—235, 239—241, 246—249, 319.
Törökök v. Turci.
Törzburg v. Bran.
Trabanten in Walladei 106.
Transalpina v. Valachia.
Transilvano = Principe di Transylvania.
Transylvani (Siebenbürger) 4, 13, 49, 68, 125, 165.
Transylvania (Erdel, Erdély, Siedmiogród, Sybenbürgen) passim.
Trautson (Trausen) Sixtus Paulus Graf 241, 315.
Trotuşi (Tatros) 174; ~ praedicator 174.
Tschaussen v. Czaussi.
Turci (Törökök, Turchi, Türggen) 1, 2, 4—8, 10—12, 14, 15, 17—19, 21—26, 29, 30—32, 35—42, 49—51, 53, 56—59, 61, 63—65, 69, 71, 78—81, 90—92, 94—99, 103, 106, 117, 118, 127, 131, 138, 145, 150—153, 156, 157, 161, 162, 167, 168, 171, 174, 178, 187, 191, 192, 196, 198, 200, 206, 215, 216, 220—225, 233—236, 240—244, 247—249, 255, 260, 261, 265, 266, 269, 274, 278, 280, 286, 293, 305, 306—308, 312, 313, 317, 319, 333, 334, 341, 345, 349.
Turcia (Turchia) 151.
Turda (Thorda, Torda) 178, 289, 290, 291, 295, 298; comitatus 87.
Tuson 272.
Türggen v. Turci.
Tybiscus v. Tisza fl.
Udvarhely v. Odorhei.
Udvarhely sedes 44; ~ iudex regius Wolfgangus *Kornis*.
Ujlak (Vylak) poss. in com. Kolos 297.
Ulrichskirchen ab: Bartholomeus *Pezzen*.
Ungheresi v. Hungari.
Ungnad David Baro 313, 344, 360, 361.
Unna fl. 40.
Vácz (Vacia) 56, 191.
Vajda Joannes de Néma 297.

Vajda Hunyad v. Hunedoara.
Vajda Szentiván de: Stephan *Bodoni*.
Vajdazegh in com. Torda 87.
Valachi (Wallachen) 40, 58, 63, 71, 79, 125.
Valachia (Balachia, Hauasalfülde, Havaselfölde, Multan, Transalpina, Wallachei, Wolachey) passim.
Válaszut, de: Michael *Bánffi*.
Valea-Lungă (Valielung) in com. Zarand 251.
Valko poss. in com. Colos 320.
Valloni 57.
Vanderboye Arnaldo secr. 206, 274.
Várad, Varadinum v. Oradea.
Várady Lucas secr. 67, 110, 123.
Varallia v. Szinyérváralja.
Varannai hid 53.
Várhegy arx 47, 164; ~ cap. Pancratius *Sennyey*.
Varmia episcopatus 149, 256.
Varsovia v. Warszawa.
Vas com. Hungariae (Castriferrei comitatus) 103; ~ comes: Franciscus *Nádasdy*.
Vas Franciscus de Czege comes com. Dobocensis 320.
Vécs arx v. Brâncovenești.
Veliki-Bečkerek (Bechkereke) 178.
Velter György iob. in Holdvilág 204.
Venezia (Venedig) 14, 18, 169, 225, 246; ~ Doge di 262—264, 286.
Veneziani 8.
Venturini Alberto 285.
Veres Amborus iob. in Kis-Selyk 204.
Veres (Veores) David 12, 13, 271.
Verner György iob. in Holdvilág 204.
Vidin (Bodon) 15, 17, 50, 200.
Vienna v. Wien.
Vincze Mátyás falusbiró in Holdvilág 204.
Vinta Belisario secr. di stato a Firenze 9—11, 16, 17, 22—24, 35—37, 190—192, 319.
Virágostó piscina in com. Torda 290.
Visconti Alfonso (vescovo di Cervia) nunzio in Transylvania 5, 7—9, 11, 14, 19, 21, 22, 28, 37, 46, 56, 68, 70, 102, 113, 150, 159, 160, 179, 199.
Vitéz Miklós 43.
Vizolya poss. in com. Colos 297.
Vona Iuan iob. in Mikeszásza 204.
Voroneț monasterium 231.
Vratislavia (Wratislavia) v. Breslau.
Vrnocz Georgius, de 173.
Vussman Péter iob. in Holdvilág 204.
Vylak = Ujlak.
Walachei v. Valachia.
Walawski Walenty, Pulkownik wojewodi Michael 332—337.
Wallachen v. Valachi.
Wallachisches Kriegsvolk 86, 122.
Waralia v. Szinyérváralja.
Wardein v. Oradea.
Warszawa (Varsouia) 27, 28, 29, 34, 45, 46, 48, 49, 90, 145, 149, 156, 256, 257.
Węgrzy v. Hungari.
Weissenburg v. Alba-Iulia.
Westernacher Reichshofrath 229.
Wetéssi Mihály 181.
Wien (Bécs, Vienna) 10, 11, 14, 19, 20, 45, 77, 124—129, 130—132, 139, 140, 162, 179, 187, 201—203, 206, 207, 221, 222, 228, 231, 249, 252, 268, 277, 279, 281, 282, 314, 321, 323, 332, 348, 349.
Wienerneustadt (Neustadt) 11, 191.
Wirttenberg v. Württemberg.
Wolachey v. Valachia.
Woloskiego ziemi v. Moldavia.
Wratislavia (Vratislavia) v. Breslau.
Württemberg (Wirttenberg) 216.
Zabo = *Szabó*.
Zadvar arx 264.
Zaggel v. *Székely*.
Zaim 170.
Zakmar v. Sătmar.
Zalankemény, de: Stephanus *Kakas*.
Zalasdi Daniel de Udvarhely 288.
Zambor 303.
Zamość 300.
Zamoyski Ioannes canc. Poloniae 6, 11, 18, 24, 25, 28, 33, 45, 46, 81, 92, 93, 162, 163, 221, 223, 243, 257,

293, 299, 300, 303, 314, 327, 333, 334, 349.
Zarand comitatus 251, 284.
Zathmar v. Sătmar.
Zauschen v. Czaussi.
Zawa=Sava.
Zäkel v. Siculi.
Zebrzidowski Nicolaus Marschalcus Poloniae 341.
Zekely Vasarhely v. Târgu-Mureş.
Zekhel v. *Székely.*
Zeller Michael 155, 156.
Zemere Zsigmond 272.
Zemerei Michael 198.
Zentbenedek (Szentbenedek) v. Benediuc.
Zentiob v. Săniob.
Zentivani Georgius de Zentivan homo regius 29.
Zigethy=Szigethy.
Zilwas=Szilvás.
Zinan v. *Sinan* bassà.
Zipserische Cammer v. Camera Scepusiana.
Zkroffa v. Scroafa.
Zlatna (Zalatna) 273.
Zólkiewski Stanislaw castelan de Lviov 274, 275.
Zolnok v. Szolnok.
Zolnok interior comitatus 296, 323, 324.
Zotu Ţigara (Sotta Cigara) 169.
Ztanka=Stanca.
Zuchavia v. Suceava.
Zuelchner Georg Hartschier 314—316.
Zuhai=Szuhay.
Zürtakach v. *Szürtakács.*
Zykzay v. *Szikszay.*

VII.

ILUSTRAȚIUNI ȘI FACSIMILE.

Andreas Cardinalis Bathoreus Transylvaniae, Moldaviae, Valachiae transalpinae Princeps. (Pag. II) Bust de marmoră de Carrara, în mărime naturală, depe kenotafiul Cardinalului Andrei Báthory, pe care se vede îngenunchiat, așezat de el în biserica romano-catolică din Wartenburg (în Varmia-Ermenland) în Septemvrie 1598. Monumentul artistic, făcut de sculptor italian, a fost fotografiat de mine încă în primăvara anului 1895 și descris în memoriul meu cu titlul: *Lengyelországi adalékok hazánk s főleg Erdély XVI—XVIII. századi történetéhez* (Budapest, 1896) p. 43-46, unde am publicat în heliotipie și desenul întregului monument, pe care se află și fratele Cardinalului, Baltazar Báthory, omorît în toamna anului 1594, reprezentat dormind.

Sigilla Principum Báthory. (Pag. XXX) Sigilul de stat al lui Sigismund Báthory (No. 1) e reprodus după desenul de dinainte de 1843 al părintelui Balthasar *Antalfi* O. Min. Conv. aflător în Albumul de peceți al contelui Iosif *Kemény*, în Arhiva Muzeului Ardean din Cluj. Sigilele de stat ale principilor Maria Christierna și Cardinalul, Andrei Báthory (No. 2—3) sunt reproduse după desenul profesorului Ștefan *Tóth* din Cluj, făcute pe baza mai multor tipare originale. Observăm de altfel că pecețile 2—3 au fost retipărite după litografiile slabe din opera eraldică a lui Siebmacher de *M. Popescu* în „Revista Arhivelor" vol. I (București, 1925) cu descrierea lor pe p. 328—332, cari desenuri însă nu sunt așa de exacte ca ale noastre.

Scutum Petri Bailla de anno 1593. (Pag. 142) Reprodus redus la jumătate după original, desenat de prof. Ștefan *Tóth* după normele eraldice obișnuite pretutindeni.

La fortezza di Varadino. (Pag. 195) Desenul în peniță al Contelui Marco Isolano din toamna anului 1598 la fața locului cu descrierea amănunțită a cetății Oradea, în care se vedea încă nevătămată statuia de bronz equestră a regelui Sfântul Ladislau, făcută în veacul al XIV-lea.

Scutum Ioannis Boer de anno 1599. (Pag. 257) Reprodus redus la jumătate după original, desenat de prof. Ștefan *Tóth*, după fotografia scutului.

TABLA DE MATERIE.

Prefaţă (Préface) VII

I. Acte şi scrisori 1

II. Seria documentelor 369

III. Lista scriitorilor şi destinatarilor 375

IV. Lista localităţilor 379

V. Lista izvoarelor 380

VI. Indice general 382

VII. Ilustraţiuni şi facsimile 399

ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

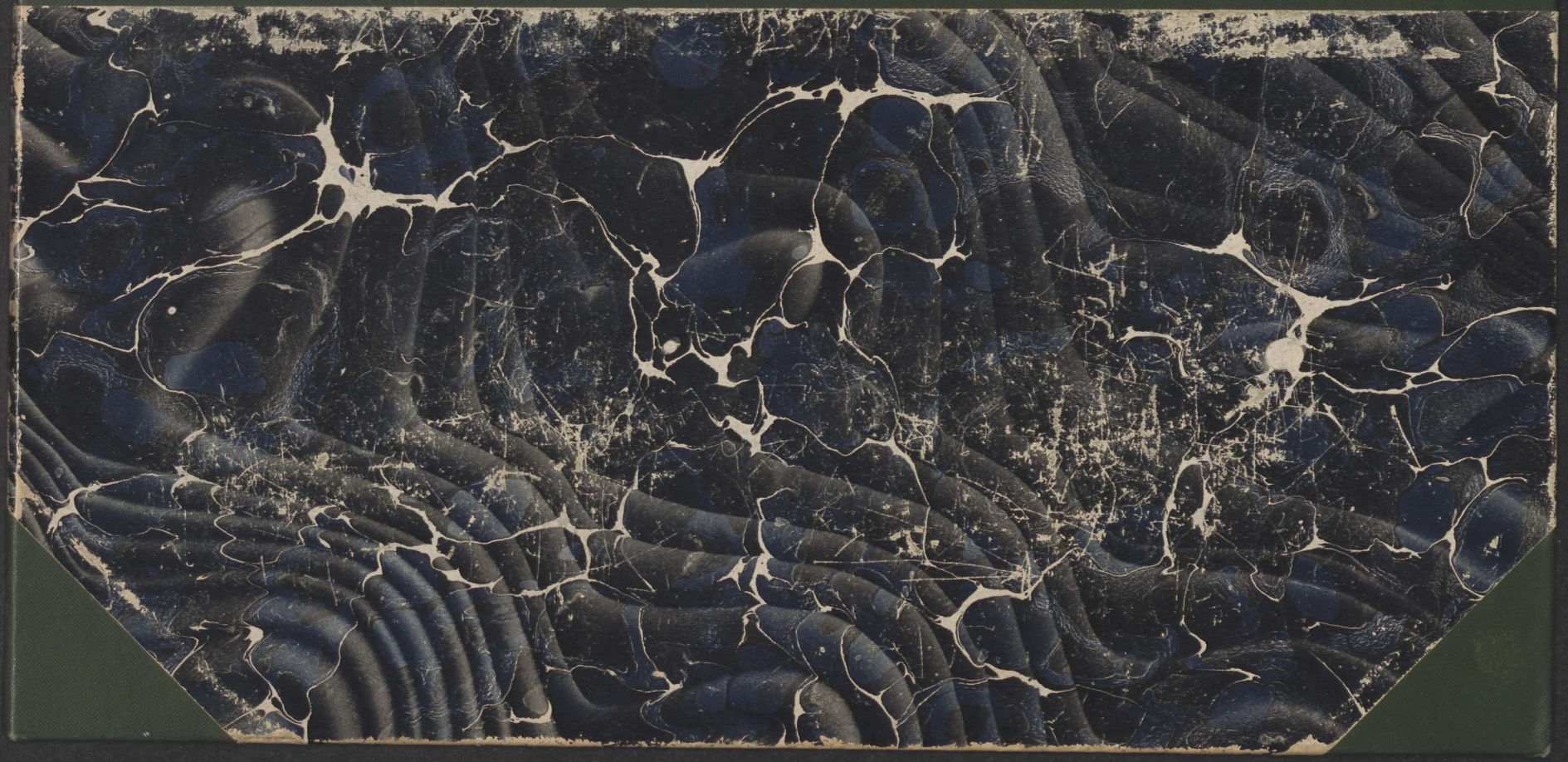

402952

VERESS

—

DOCUMENTE

—

V.

1596-1599